Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅନୁଦୀପନୀପାଠ

୧। ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ନତ୍ୱାନ, ଲୋକାଲୋକକରଂ ଜିନଂ;

କରିସ୍ସାମି ପରମତ୍ଥ-ଦୀପନିୟା ନୁଦୀପନିଂ।

[ତତ୍ଥ, ଲୋକାଲୋକକରନ୍ତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟଂ ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚଧମ୍ମଦେସନାଲୋକକାରକଂ। ପରମତ୍ଥଦୀପନୀତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦୁୱିଧୋ ପଧାନତ୍ଥୋଚ ପରିୟାୟତ୍ଥୋଚ। ତତ୍ଥ ପଧାନତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋନାମ, ପଧାନତ୍ଥୋତିଚ ପଦୱାକ୍ୟାନଂ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ ଉଜୁକତ୍ଥୋ। ପରିୟାୟତ୍ଥୋପି କୋଚି, ୟୁତ୍ତରୂପୋ ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ ଯେୱ। ପରମତ୍ଥଂଦୀପେତିପକାସେତୀତିପରମତ୍ଥଦୀପନୀ]। ତଂପର ମତ୍ଥଦୀପନିଂକରୋନ୍ତୋଆଚରିୟୋ ପଥମଂତାୱ ବୁଦ୍ଧସ୍ସଭଗୱତୋ ପଣାମଂକରୋତି ‘‘ଉଦୟାୟସ୍ସା’’ତିଆଦିନା।

ତତ୍ଥ ‘‘ଉଦୟା’’ତି ଉଦୟତୋଉଗ୍ଗମନତୋ। ‘‘ୟସ୍ସା’’ତି ୟସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧମହାସୂରସ୍ସ। ‘‘ଏକସ୍ସା’’ତି ଅଦୁତୀୟସ୍ସ, ଅସଦି ସସ୍ସୱା । ‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିଜାଲିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥସଦ୍ଧମ୍ମୋତିସଦ୍ଧୁସା ସନଧମ୍ମୋୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥଚ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତୋ ଦେସନାସଦ୍ଧମ୍ମୋଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂରଂସିଜାଲଂଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିଜାଲୀ। ତସ୍ସସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିଜାଲିନୋ। ‘‘ପବୁଜ୍ଝିଂସୂ’’ତି ୱିକସିଂସୁ, ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚଞ୍ଞାଣୱିକାସଂତଞ୍ଞାଣସମ୍ଫୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ‘‘ଜନମ୍ବୁଜା’’ତି ଜନସଙ୍ଖାତାଅମ୍ବୁଜା। ତତ୍ଥଜନାନାମ ଇଧବୋଧନେୟ୍ୟସତ୍ତା ଅଧିପ୍ପେତା, ଯେସବ୍ବଞ୍ଞୁଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ବୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି। ଅମ୍ବୁଜାତିପଦୁମା। ‘‘ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତେମହାସରେତି’’ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତ ସଙ୍ଖାତେ ଜନମ୍ବୁଜମହାସରେ। ତତ୍ଥ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମଦସସହସ୍ସ ଚକ୍କୱାଳଅଂ, ୟଂ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟତ୍ଥ ଚ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱତ୍ଥାୟ ପଥମମହାଭିନୀହାରକାଲାଦୀସୁ ଏକପ୍ପହାରେନପଥୱିକମ୍ପନାଦୀନିପୱତ୍ତନ୍ତି। ୟତ୍ଥଚୱସନ୍ତାଦେୱବ୍ରହ୍ମାନୋ ବୁଦ୍ଧପରିସାହୋନ୍ତି। ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତେମହାସରେୟସ୍ସ ଏକସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିଜାଲିନୋ ମହାସୂରସ୍ସ ଉଦୟା ତସ୍ମିଂ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତେ ମହାସରେ ଜନମ୍ବୁଜାପବୁଜ୍ଝିଂସୂତିୟୋଜନା।

‘‘ତଂ ମହାସୂର’’ନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧମହାସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ। ଜନମ୍ବୁଜ ସନ୍ତାନେସୁପୱତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ମୋହତମଂନୂଦତି ଅପନେତି, ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିଜାଲଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନ୍ତରଧାପେତୀତି ମହାମୋହତମୋନୁଦୋ। ତଂ ‘‘ମହାମୋହତମୋନୁଦଂ’’।

ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସପଣାମଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତଂ ପଣାମପ୍ପୟୋଜନଂ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ‘‘ସଞ୍ଜାତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସୋମହାସୂରୋମୟ୍ହଂ ହଦୟେ ସଞ୍ଜାତଂ ତମୋଖନ୍ଧଂ ପନୂଦତ’’ନ୍ତିୟୋଜନା। ତତ୍ଥ ‘‘ସଞ୍ଜାତ’’ନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁଜାତଂ, ଅନମତଗ୍ଗେସଂସାରେ ଦଳ୍ହଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତମୋଖନ୍ଧ’’ନ୍ତି ମହାମୋହତମୋଖନ୍ଧଂ। ସବ୍ବକିଲେସତମୋଖନ୍ଧଂ ୱା। ଅନ୍ତରାୟକରାନି ଉପୱୀଳଅକୋପଘାତକକମ୍ମାନିପି ତମୋଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତାନି ଏୱ। ତଥା ରୋଗାଦୟୋ ଅନ୍ତରାୟ ଧମ୍ମାପି ତମୋଜାତିକାଏୱତମୋତମପରାୟନୋତିଆଦୀସୁ। ‘‘ପନୂଦତ’’ନ୍ତି ପନୂଦତୁ, ଅପନେତୁ, ଅନ୍ତରଧାପେତୁ।

ଏୱଂ ସପ୍ପୟୋଜନଂ ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ସନିଦାନଂ ଗନ୍ଥପ୍ପଟିଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ପୋରାଣକେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିଦାନଂ ନାମ ଗନ୍ଥପ୍ପଟିଞ୍ଞାୟ ଆସନ୍ନକାରଣଂ। କତଧଂପନତନ୍ତି, ସାରତ୍ଥାଭିମାନୀନଂ ୟାଚନଞ୍ଚସଙ୍ଗହସ୍ସୱିପୁଲତ୍ଥତା ଚ।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ସକାରଣଂ ୟାଚନଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁନ ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ସୌପମଂୱିପୁଲତ୍ଥତଂଦସ୍ସେତି। ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଗନ୍ଥପ୍ପକାର ଗନ୍ଥଗୁଣେହି ସହଗନ୍ଥପ୍ପଟିଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଆଦିଗାଥାୟଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହେ ପୋରାଣକେହି ୱିଞ୍ଞୂହି ୱଣ୍ଣିତା ବହୂୱଣ୍ଣନା ଇଧଲୋକମ୍ହିଦିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ୟୋଜନା। ‘‘ୱଣ୍ଣନା’’ତି ପୋରାଣଟୀକାୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚସତି କସ୍ମା ଅଭିନୱଂ ୱଣ୍ଣନଂ ୟାଚନ୍ତୀତି। ‘‘ଯେ ସାରତ୍ଥାଭିମାନିନୋ, ତେ ତାହିବହୂହି ପୋରାଣୱଣ୍ଣନାହିତୁଟ୍ଠିଂ ନୱିନ୍ଦନ୍ତି। ତସ୍ମା ତଂ ୟାଚନ୍ତୀ’’ତିୟୋଜନା। ଏତେନ ଅପ୍ପସାରତ୍ଥା ଏୱ ତାପୋରାଣୱଣ୍ଣନାୟୋତିପି ଦୀପେତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ‘‘ତୁଟ୍ଠି’’ନ୍ତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଂ। ନୱିନ୍ଦନ୍ତିନପଟିଲଭନ୍ତି। ‘‘ଯେ’’ତିଯେଜନା।

ସାରତ୍ଥମେୱ ଅଭିମାନେନ୍ତି, ୱିସେସେନ ନନ୍ଦନ୍ତିସୀଲେନାତି ସାରତ୍ଥାଭିମାନିନୋ। ତେନୱିନ୍ଦନ୍ତୀତିପୁରିମେନସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁନ ‘‘ତେ’’ତି ତାହି ତୁଟ୍ଠିଂ

ଅୱିନ୍ଦନ୍ତା ତେଜନା। ''ମ''ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ''ସଙ୍ଗମ୍ମା''ତି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ପରମତ୍ଥସ୍ସଦୀପନଂ ଯାଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇମିସ୍ସାଟୀକାୟ ''ପରମତ୍ଥଦୀପନୀ''ତି ନାମଂପି ସିଦ୍ଧଂହୋତି। ''ମହଣ୍ଣୱେ''ତି ମହାସମୁଦ୍ଦେ। ''ରତନାନୀ''ତି ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦୀନି ରତନାନି। ''ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା''ତି ଉଦ୍ଧଂ ଆହରିତ୍ୱା। ''ଯଥିଚ୍ଛକଂୱୀ''ତିଯଥିଚ୍ଛିତଂପି। ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ତକଂୱୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ଦଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ''ତି ଦଦେୟ୍ୟୁଂ। କାମଂ ଦଦନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୟ୍ୟାଦିୱଚନାନଂ ଅନୁମତି ଅତ୍ଥେପୱତ୍ତନତୋ। ''ନୱଉଦ୍ଧାୱଉନତା''ତି ମହଣ୍ଣୱେରତନାନଂ ଊନତାହାନିତା ନୱଉଦ୍ଧାୱ। କସ୍ମା, ଅପରିମାଣ ରତନାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ। ଯତୋ ସୋ ସାଗରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସାନଂଧନରତନାନଂ ଗେହଗବ୍ଭସଦିସତ୍ତାସାଗରୋତି ହିସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

''ତଥେୱେତ୍ଥା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହେତଥେୱ। ''ୱିପୁଲତ୍ଥା''ତି ମହନ୍ତା ଅତ୍ଥା। ''ରତନୂପମା''ତି ମହଣ୍ଣୱେ ରତନସଦିସା। ''ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂପୀ''ତି ଅନେକସତୱାରଂପି। ''ୱଣ୍ଣେୟ୍ୟୁଂ''ତି କାମଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୁ। ''ପରିୟାଦିନ୍ନା''ତି ପରିତୋ ଅନୱସେସତୋ ଆଦିନ୍ନା ଗହିତା। ପରିକ୍ଖୀଣାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ନହେସ୍ସରେ''ତି ନହେସ୍ସନ୍ତି ନଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ''ତସ୍ମା''ତି ଯସ୍ମାଚ ଯାଚନ୍ତି, ଯସ୍ମାଚ ପରିୟାଦିନ୍ନାନହେସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା। ''ତାସୁୱଣ୍ଣନାସୂ''ତି ତାସୁ ପୋରାଣଟୀକାସୁ। ''ୱଣ୍ଣନ''ନ୍ତି ଅଭିନୱୱଣ୍ଣନଂ, ଅଭିନୱଟୀକଂକରିସ୍ସନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କୀଦିସଂୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସତୀତି ଆହ ''ନାନାସାରତ୍ଥ ସମ୍ପୁଣ୍ଣ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''ଉତ୍ତାନପଦବ୍ୟଞ୍ଜନ''ନ୍ତି ଉତ୍ତାନପଦଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନୱାକ୍ୟଞ୍ଚ। ''ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାର''ନ୍ତି ନାତିସଙ୍ଖେପଂନାତିୱିତ୍ଥାରଞ୍ଚ। ମନ୍ଦା ବୁଦ୍ଧି ଯେସଂ ତେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିନୋ। ''ମନ୍ଦା''ତି ମୁଦୁକା। ''ବୁଦ୍ଧୀ''ତି ଞାଣଂ। ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିନୋ ସୋତୁଜନେ ପବୋଧେତି ୱିକାସେତି, ଞାଣ ୱିକାସଂପାପେତୀତି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିପ୍ପବୋଧନା। ''କରିସ୍ସ''ନ୍ତି କରିସ୍ସାମି। ''ତ''ନ୍ତି ତଂୱଣ୍ଣନଂ। ''ପରମତ୍ଥେସୁପାଟୱହିନୋସୁଣନ୍ତୁ''ତି ଯୋଜନା। ପଟୁନୋଭାୱୋପାଟୱଂ। ପଟୁନୋତି ବ୍ୟତ୍ତସ୍ସପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ପାଟୱେନ ଅତ୍ଥୋ ଯେସଂ ତେ ପାଟୱହିନୋ। ଇତିସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନଜୋତକୋ। ସୋ ହି ଗନ୍ଥାରମ୍ଭୱିଧାନସ୍ସ ଇଧପରିସମାପନଂ ପରିନିଟ୍ଠାନଂ ଞାପେତୁଂ ଗନ୍ଥାରମ୍ଭୱାକ୍ୟସ୍ସପରିୟନ୍ତେ ଯୋଜିତୋ। ଅୱୟୱ ୱାକ୍ୟାନଂ ପିଯୋଜୀୟତିଯେୱ। ଏସନୟୋସବ୍ବତ୍ଥ।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭଗାଥାୱଣ୍ଣନାନିଟ୍ଠିତା।

୧। ଏୱଂ ଗନ୍ଥାରମ୍ଭୱିଧାନଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ଆଦିଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି କାରଣଫଲସଂଯୋଗଂ। ତତ୍ଥ ଗାଥାପୱତ୍ତନଂ କାରଣଂ ନାମ। ପଞ୍ଚପିଣ୍ଡତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ଫଲଂ ନାମ। କାରଣଫଲସଂଯୋଗୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋନାମ। ''ସପ୍ପୟୋଜନେ''ତି ଫଲପ୍ପୟୋଜନସହିତେ। ଗନ୍ଥେନ ଅଭିଧାତବ୍ବୋ କଥେତବ୍ବୋତି ଗନ୍ଥାଭିଧେୟ୍ୟୋ। ନିପତସ୍ସ କମ୍ମଂ ନିପଚ୍ଚଂ। ନିପଚ୍ଚ କିରିୟା, ନିପଚ୍ଚାକାରୋ, ନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସକରଣନ୍ତି ସମାସୋ। ''ସା''ତି ରତନତ୍ତୟୱନ୍ଦନା। ଦସ୍ସିତାତିସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅଭିହିତା''ତି କଥିତା। ପକାସିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ପଧାନତ୍ଥଭୂତା''ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଭୂତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୁୱିଧୋହି ଅତ୍ଥୋୱଚନତ୍ଥୋ ଚ ଅଭିଧାନତ୍ଥୋଚ। ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛତୀତି ଗତୋ, ପୁରିସୋତି ୱୁତ୍ତେଗଚ୍ଛତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତୋ ଯୋକୋଚି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱଚନତ୍ଥୋନାମ। ପୁରିସୋତି ପଦେନଦସ୍ସିତୋ ପଧାନତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟତ୍ଥୋ ନାମାତି। ''ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା''ତି।

ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମତ୍ଥା, ଚତୁଧା ପରମତ୍ଥତୋ;

ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକଂ ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନମିତି ସବ୍ବଥା। ତି

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତାଯେୱଚ ତେଚତ୍ତାରୋ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା ଏୱ ଇଧପଧାନତ୍ଥଭୂତାତି ଚ, - ପଧାନତ୍ଥାଏୱ ଇଧଗନ୍ଥାଭିଧେୟ୍ୟ ଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଚୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

କେଚିପନୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ତେଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା ସଙ୍ଗହପ୍ପକରଣଂ ପତ୍ୱା ୱିସୁଂ ସଙ୍ଗହତ୍ଥାନାମଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ନଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା ନାମ। ଇଧ ଚ ସଙ୍ଗହତ୍ଥା ଏୱ ଅଭିଧେୟ୍ୟଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହପ୍ପଦେନାତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ତେଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା ସଙ୍ଗହପ୍ପକରଣଂ ପତ୍ୱାପି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା ଏୱନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ୱିସୁଂ ସଙ୍ଗହତ୍ଥାନାମ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମତ୍ଥାତିହି ୱୁତ୍ତଂ, ନତୁୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାସଙ୍ଗହତ୍ଥାତି। ଏୱଞ୍ଚସତି ସଙ୍ଗହିତଭାୱମତ୍ତଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ହୋତି। ତଦେୱ ଇଧ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ନାମ ସିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଗହିତଭାୱୋପି ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଯେୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''ସଙ୍ଗହିତଭାୱୋ''ତିଚିତ୍ତସଙ୍ଗହୋ, ଚେତସିକସଙ୍ଗହୋତିଆଦିନା ସଙ୍ଗହଣକିରିୟା। ସା ସଙ୍ଗହିତେହି ଧମ୍ମେହି ଅଞ୍ଞା ନହୋତି। ତେସ୍ୱେୱଧମ୍ମେସୁସଙ୍ଗୟ୍ହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଗହିତଭାୱୋପି ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଯେୱା''ତି। କିଞ୍ଚାପିତେହି ଅଞ୍ଞାନହୋତି, ତେ ସ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ସାପନ ଗନ୍ଥସ୍ସପଧାନତ୍ଥୋ ନହୋତି। ଇଧ ଚ ପଧାନତ୍ଥୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂନସୁନ୍ଦର''ନ୍ତି। କସ୍ମା ନସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଆହ ''ନହିସୋ''ତିଆଦିଂ। ଏତ୍ଥଚହିସଦ୍ଦୋ ଇମସ୍ସ ୱାକ୍ୟସ୍ସହେତୁୱାକ୍ୟଭାୱଂ ଜୋତେତି। ଏସନୟୋପରତ୍ଥପି। ''ଇତୋପଟ୍ଠାୟ ଚା''ତିଆଦି ଗନ୍ଥ ଗରୁଦୋସୱିୱଜ୍ଜନଂ। ତତ୍ଥ ''ଇମସ୍ସସଙ୍ଗହସ୍ସା''ତି ଇମସ୍ସଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହସ୍ସ।

''ଦୁତୀୟା''ତିଦୁତୀୟାଟୀକା। ''ଦ୍ୱେପୀ''ତି ଦ୍ୱେପିଟୀକାୟୋ। ''ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମହାଟୀକା''ତି ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ କତାପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୂସାନାମଟୀକା। ସା ବ୍ରହ୍ମରଟ୍ଠେ ତିରିୟପବ୍ବତୱାସିନା ଥେରେନକତଂ ଚୂଳଅଟୀକଂ ଉପାଦାୟ ମହାଟୀକାତି ପାକଟା। ତଂସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗନ୍ଥପ୍ପକାରୋଚ ପକାରୱନ୍ତେହି ଧମ୍ମେହି ସହେୱସିଜ୍ଝତି, ୱିନା ନସିଜ୍ଝତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ''ସୋଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥପଦେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚ ସୋ ତେହି ସହେୱସିଜ୍ଝତି, ୱିନାନସିଜ୍ଝତି। ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥପଦଂ ପନ ସଙ୍ଗହଣକିରିୟାପକାରଂନ ୱଦତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂ ନସୁନ୍ଦର''ନ୍ତି। ଦୁୱିଧଂ ନାମଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥନାମଂ ରୁଳ୍ହଇନାମନ୍ତି। ତତ୍ଥ, ଅତ୍ଥାନୁଗତଂ ନାମଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥନାମଂ, ୟଥା ସୁଖିତସ୍ସଜନସ୍ସ ସୁଖୋତିନାମଂ। ଅତ୍ଥରହିତଂ ଆରୋପିତଂ ନାମଂ ରୁଳ୍ହଇନାମଂ, ୟଥା ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସଜନସ୍ସ ସୁଖୋତି ନାମଂ। ଇଧ ପନ ଅନ୍ୱତ୍ଥନା ମନ୍ତିଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତ୍ଥାନୁଗତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଅତ୍ଥାନୁଗତା''ତି ସକତ୍ଥାନୁଗତା। ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାନୁଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଗନ୍ଥସମଞ୍ଞା''ତି ଗନ୍ଥସମ୍ମୁତି। ଗନ୍ଥସ୍ସନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଙ୍ଗହଗନ୍ଥୋନାମ ପାଳିୟଂତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେଧମ୍ମେ ଏକତ୍ଥ ସଭାଗରାସିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଗନ୍ଥୋ। ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅପ୍ପକେନ ଗନ୍ଥେନବହୁକେଧମ୍ମେସୁଖେନଜାନାତି। ''ତଦୁଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନା''ତି ତସ୍ସୋଗ୍ଗହୋଚ ପରିପୁଚ୍ଛାଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଧାରଣାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ପାଠସ୍ସୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋନାମ। ଉଗ୍ଗହି ତସ୍ସପାଠସ୍ସ ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ ପରିପୁଚ୍ଛାନାମ। ''ଅନାୟାସତୋ''ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖେନ। ''ଲଦ୍ଧଙ୍ଗଂଫଲାନୁଫଲ''ନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସରୂପତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନଂ ସରୂପାୱବୋଧୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୋ ରସାୱ ବୋଧୋତିଆଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ଅନ୍ତୋ ପରିୟୋସାନଂ ୟସ୍ସାତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନନ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁପାଦାୟପରିନିବ୍ବାନଂ। ଅନୁପାଦିସେସ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଫଲାନୁଫଲ''ନ୍ତି ଫଲଞ୍ଚେୱ ଅନୁଫଲଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ''ଫଲ''ନ୍ତି ମୂଲପ୍ଫଲଂ। ''ଅନୁଫଲ''ନ୍ତି ପରମ୍ପରପ୍ଫଲଂ। ପୟୋଜେତୀତି ''ପୟୋଜନଂ''। ପୟୋଜେତୀତି ନିୟୋଜେତି। କିଂ ନିୟୋଜେତି। ଫଲତ୍ଥିକଂଜନଂ। କତ୍ଥ ନିୟୋଜେତି। ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକେକମ୍ମେ। କିମତ୍ଥାୟ ନିୟୋଜେତି। ତସ୍ସକମ୍ମସ୍ସ କରଣତ୍ଥାୟାତି। ଫଲାନୁଭୱନତ୍ଥାୟ ତତ୍ଥତତ୍ଥ ଫଲାନୁଭୱନକିଚ୍ଚେସୁ ପୟୁଜ୍ଜୀୟତୀତି ପୟୋଜନନ୍ତି ପିୱଦନ୍ତି। ''ସାମତ୍ଥିୟତୋ''ତି ୱଚନସାମତ୍ଥିୟତୋ। କିଂ ୱଚନସାମତ୍ଥିୟନ୍ତି। କାରଣୱଚନଂ ଫଲଂପିଦୀପେତି। ଫଲୱଚନଂ କାରଣଂପିଦୀପେତି। ୟଥାତଂ ଅସୁକସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ସମ୍ମାଦେୱୋ ୱୁଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତେ ତଂ ରଟ୍ଠଂସୁ ଭିକ୍ଖନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଅସୁକରଟ୍ଠଂ ସୁଭିକ୍ଖନ୍ତିୱୁତ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ସମ୍ମାଦେୱୋ ୱୁଟ୍ଠୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି। ପୟୋଜନଂ ପନ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ସଙ୍ଗହୱଚନସାମତ୍ଥିୟେନେୱ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ''ସଙ୍ଗହସଦ୍ଦେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାମତ୍ଥିୟଦସ୍ସନେ ପନ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିପୁଣ୍ଣୱଚନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହୋତି। ଇତରଥା ଅନିଟ୍ଠତ୍ଥପ୍ପସଙ୍ଗୋପି ସିୟାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂ ନ ସୁନ୍ଦର''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ନହୀ''ତିଆଦିନା ହେତୁୱାକ୍ୟେନ ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେତି।

୨। ଏୱଂ ସପ୍ପୟୋଜନେ ପଞ୍ଚପିଣ୍ଡତ୍ଥେତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚପିଣ୍ଡତ୍ଥେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାନଂ ୱିସୁଂୱିସୁଂ ପଞ୍ଚପ୍ପୟୋଜନାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ''ତତ୍ଥା''ତି ତେସୁପଞ୍ଚସୁ ପିଣ୍ଡତ୍ଥେସୁ। ନସଙ୍ଖ୍ୟାତବ୍ବନ୍ତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ। ସଙ୍ଖାତୁଂଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନପମେତବ୍ବନ୍ତି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଂ। ପମେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ କିଚ୍ଚପଚ୍ଚୟାନଂ କତ୍ଥଚି ସକତ୍ଥ ଦୀପନଂ ହୋତି। ସକୱଚନଂ ପାଳିୱଚନେନ ସାଧେତୁଂ ''ୟଥାହା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପାଳିଗାଥଂ ଆହରି। ତତ୍ଥ ''ୟଥାହା''ତି କଥଂ ଆହ ଇଚ୍ଚେୱତ୍ଥୋ। ଅନନ୍ତରେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ ୱଚନଂ କଥଂ ପାଳିୟଂ ଆହ, କଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆହ, କଥଂ ଟୀକାୟଂ ଆହାତି ଏୱଂ ୟଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ତେତାଦିସେନିବ୍ବୁତେ ଅକୁତୋଭୟେ ପୂଜୟତୋ''ତି ୟୋଜନା। ତତ୍ଥ ''ତେ''ତି ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ ସାୱକେ। ''ତାଦିସେ''ତି ତଥା ରୂପେସୀ ଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନେ। ''ନିବ୍ବୁତେ''ତି କିଲେସ ନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତେ। ନତ୍ଥି କୁତୋଚି ହେତୁତୋ ଭୟଂ ୟେସଂ ତେ ଅକୁତୋ ଭୟା। ଅନାଗାମି ଖୀଣାସୱା। ''ଭୟ''ନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭୟଂ। ''ପୂଜୟତୋ''ତି ପୂଜେନ୍ତସ୍ସ। ''ତଂ ପୟୋଜନ''ନ୍ତିତସ୍ସାରତନତ୍ତୟ ୱନ୍ଦନାୟ ପୟୋଜନଂ। ''ସଙ୍ଗହକାରା''ତି ବୁଦ୍ଧଘୋସତ୍ଥେରାଦୟୋ ପଚ୍ଛିମ ଅଟ୍ଠକଥାକାରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେହି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେପକିଣ୍ଣକୱିନିଚ୍ଛୟେୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଭିନୱ ଅଟ୍ଠକଥାୟୋ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବାଅଭିନୱଅଟ୍ଠକଥାୟୋ ସଙ୍ଗହା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେ ଚ ଆଚରିୟା ସଙ୍ଗହକାରା ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଗହକାରାତି ବୁଦ୍ଧଘୋସା। ପେ… ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ତେ ଅନ୍ତରାୟ ନୀୱାରଣମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି କଥଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଚେ। ତେସଂ ୱଚନେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସଙ୍ଗହକାର ଗାଥଂ ଆହରି। ''ରତନତ୍ତୟେକତସ୍ସ ଏତସ୍ସନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଅନ୍ତରାୟେ ଅସେସତୋସୋସେତ୍ୱାତି ୟୋଜନା। ''ହୀ''ତି ଞାପକହେତୁ ଜୋତକୋ। ''ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୩। ''କଥଞ୍ଚହୋତୀ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇତି ଅୟଂ ପୁଚ୍ଛା। ''ୱୁଚ୍ଚତେ''ତି ୱିସଜ୍ଜନା କଥୀୟତେ। ''ହୀ''ତିୱିତ୍ଥାରଜୋତକୋ। ''ୱନ୍ଦନା କିରିୟାଭିନିପ୍ଫାଦକୋ ପୁଞ୍ଞପ୍ପୱାହୋ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅନେକ…ପେ… ୱାରେ''ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତ ସଂୟୋଗତ୍ଥେ ଉପୟୋଗ ୱଚନଂ। ''ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ''ତି ପୁଞ୍ଞାଭିସୋତୋ, ପୁଞ୍ଞପ୍ପୱାହୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ''ସୋ ଚ ପୁଞ୍ଞାତିସ୍ସୟୋ ହୋତୀ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କସ୍ମା ସୋ ପୁଞ୍ଞା ତିସ୍ସୟୋ ହୋତୀତି। ଖେତ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଅଜ୍ଝାସୟ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନୁତ୍ତରେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ସଂୱଡ୍ଢିତ୍ଥାତି ସଂୱଡ୍ଢିତୋ।

ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ। ସଂୱଡ୍ଢିତସ୍ସଭାୱୋ ସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତଂ। ସୁଗନ୍ଧେହିୱିଯ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂୱତ୍ଥଂ ପରିଭାୱୀଯିତ୍ଥାତି ପରିଭାୱିତୋ। ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋଯେୱ। ପରିଭାୱିତସ୍ସ ଭାୱୋ ପରିଭାୱିତତ୍ତଂ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ହେତୁ ଅତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ‘‘ମହାଜୁତିକୋ’’ତି ମହାତେଜୋ। ‘‘ମହପ୍ଫଲୋ’’ତି ମୂଲପ୍ଫଲେନ ମହପ୍ଫଲୋ। ‘‘ମହାନିସଂସୋ’’ତି ଆନିସଂସପ୍ଫଲେନ ମହାନିସଂସୋ। ଆନିସଂସପ୍ଫଲନ୍ତି ଚ ପରମ୍ପରା ଫଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତିକ୍କମନ୍ତୋ ସଯତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତିସ୍ସଯୋ। ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ ଅତିସ୍ସଯୋଚାତି ପୁଞ୍ଞାତିସ୍ସଯୋ। ଅତିସ୍ସଯପୁଞ୍ଞଂ, ଅଧିକ ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୋ ଅନୁବଲଂ ଦେତି, ଓକାସଲାଭଂ କରୋତୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଞ୍ଚ ଅନୁବଲଂ ଦେତି, କଥଞ୍ଚ ଓକାସଲାଭଂ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଯଂ ପଯୋଗ ସମ୍ପତ୍ତିଭାୱେଠତ୍ୱା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିନାମ ଅତୀତ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନଂ ବଲୱତରଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ ହୋତି। ‘‘ବହିଦ୍ଧା’’ତି ବହିଦ୍ଧସନ୍ତାନତୋ। ‘‘ୱିପତ୍ତିପଚ୍ଚଯେ ସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯେ’’ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ, ୱିପତ୍ତିପଚ୍ଚଯାନାମ-ରାଜତୋୱା ଚୋରତୋୱା-ତିଆଦିନା ଆଗତା ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯା। ସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯାନାମ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପାଯ ପଚ୍ଚଯା। ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଚ ଉପଟ୍ଠାକକୁଲାନି ଚ ଆରକ୍ଖ ଦେୱତାଦଯୋ ଚ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତି ପଚ୍ଚଯା। ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ପାମୋଜ୍ଜ ବହୁ ଲସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ରତ୍ତିଦିୱଂ ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖସମାଧୀନଂ ପୱତ୍ତିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଉତୁଚିତ୍ତାହାରା ଚ ଅତି ପଣୀତା ହୋନ୍ତି। ତେହି ସମୁଟ୍ଠିତା ସରୀରଟ୍ଠକଧାତୁଯୋ ଚ ଅତିପଣୀତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଉପବ୍ରୂହନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସରୀରଟ୍ଠକଧାତୁଯୋ ନାମ ପଥୱି ଆଦଯୋ ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହାଦଯୋଚ। ‘‘ଅନୁବଲଂଦେତୀ’’ତିଅଭିନୱଂଥାମବଲଂ ପୱତ୍ତେତି। ‘‘ପୁଞ୍ଞନ୍ତରସ୍ସା’’ତି ପୱତ୍ତିୱିପାକଜନକସ୍ସ ବହୁୱିଧସ୍ସ ପୁଞ୍ଞ କମ୍ମସ୍ସ। ‘‘ଅଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ବଲୱବଲୱନ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି ପକତି ବଲତୋ ଅତିବଲୱନ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଥେରସନ୍ତାନେ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇଟ୍ଠପ୍ଫଲଘନପୂରିତେ’’ତି ଇଟ୍ଠପ୍ଫଲଭୂତାନଂ ରୂପସନ୍ତତୀନଂ ଘନେନ ପୂରିତେ। ‘‘ଓକାସୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ପତିଟ୍ଠାନୋକାସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ଦୂରତୋ ଅପନୀତାନେୱ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଟ୍ଠପ୍ଫଲସନ୍ତାନଂ ୱିବାଧନ୍ତି ନୀୱାରେନ୍ତୀତି ଇଟ୍ଠପ୍ଫଲସନ୍ତାନୱିବାଧକାନି ଉପପୀଳଅକୂପଘାତକକମ୍ମାନି। ଅନିଟ୍ଠପ୍ଫଲ ସନ୍ତାନ ଜନକାନି, ଅକୁସଲ ଜନକ କମ୍ମାନି, ଅପୁଞ୍ଞ କମ୍ମାନୀତି ତାନିତିୱିଧାନି ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ଦୂରତୋ ଅପନୀତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ୱିପାକସ୍ସ ଅନୋକାସକରଣେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ନହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତତୋ’’ତି ତସ୍ମା ଅପୁଞ୍ଞ କମ୍ମାନଂ ଦୂରତୋ ଅପନୀତତ୍ତା। ଅଭିୱାଦେତବ୍ବାନଂ ମାତାପିତୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ ଅଭିୱାଦନକମ୍ମେଗରୁଂକରଣଂ ଅଭିୱାଦନ ସୀଲଂ ନାମ। ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଭିୱାଦନସୀଲୀ। ଗୁଣୱୁଦ୍ଧୱଯୱୁଦ୍ଧେ ଅପଚେତି ଅତ୍ତାନଂ ନୀଚୱୁତ୍ତି କରଣେନ ପୂଜେତିସୀଲେନାତି ୱୁଦ୍ଧାପଚାଯୀ। ଉଭଯତ୍ଥାପିସମ୍ପଦାନ ୱଚନଂ। ଏୱନ୍ତିଆଦିନି ଗମନ ୱଚନଂ। ନିଗମନ୍ତି ଚ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗମନଂ। ତସ୍ମାତିଆଦି ଲଦ୍ଧଗୁଣ ୱଚନଂ। ଲଦ୍ଧଗୁଣୋତି ଚ ତଂତଂପସଙ୍ଗ ୱିସୋଧନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୋୱିସୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ୱଚନ ସାମତ୍ଥିଯେନ ଲଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରୋପି ଅଯମିଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ‘‘ନକେୱଲଞ୍ଚ ଥେରସ୍ସେୱ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପରିସମାପନତ୍ଥଂ ହୋତୀ’’ତି ଯୋଜନା। ‘‘ସୋତୂନଞ୍ଚଗହଣ କିଚ୍ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥ’’ନ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୁଣନ୍ତୀତି ସୋତାରୋ। ତେସଂ। ‘‘ଗଣ୍ହନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ। ‘‘ୱନ୍ଦନାସିଦ୍ଧିଯା’’ତିର ତନଉୟେୱନ୍ଦନା ପୁଞ୍ଞସ୍ସସିଦ୍ଧିତୋ। ଜୱନୱିନିଚ୍ଛଯେ ଯସ୍ମା ଅନ୍ତରାଯ ନୀୱାରଣଂନାମ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ଫଲଂ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମୋ ଚ ପଥମ ଜୱନସ୍ସ ୱିପାକକ୍ଖେତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ କିଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱାପି ପଥମ ଜୱନ ଚେତନା ଏୱ ଇଧପରିଯତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଭୂତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନ ପଥମ ଜୱନ ଚେତନା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ କିଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱାପି ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲା ଏୱସିଯା। କସ୍ମା, ଅଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା। ସେସ ଚେତନାଯୋ ଏୱ ବଲୱତିଯୋ ସିଯୁଂ। କସ୍ମା, ଲଦ୍ଧା ସେୱନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସତ୍ତଜୱନପକ୍ଖେ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଉପଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା ତଂ ନସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ୱାକ୍ୟପରିସମାପନଂ। ‘‘ଯଥା ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ହୋତି। ଏୱମେୱଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ହୋତୀ’’ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ତଥାହୀ’’ତି ତତୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଟ୍ଠାନେପି=କବଳୀକାରୋଆହାରୋ ଇମସ୍ସକାଯସ୍ସ ଆହାର ପଚ୍ଚଯେନପଚ୍ଚଯୋ=ତିୱିଭତ୍ତୋ। ଇତରଥା ‘କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’ତି ୱିଭତ୍ତୋ ସିଯାତି। ‘‘ଅଧୁନାୱା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଏୱ। ଏୱଂ ୱନ୍ଦନାଯପଯୋଜନଂ ଦୀପେତ୍ୱା ଇଦାନି ସେସାନଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାନଂ ପଯୋଜନଂ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମାପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ‘‘ଆଦିତୋୱିଦିତେସତୀ’’ତିଆଦିମ୍ହି-ଭାସିସ୍ସଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହ-ନ୍ତି ପଦଂ ସୁତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାତେସତି, ‘‘ଉସ୍ସାହୋଜାଯତି’’। ଇମଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁଦୁଲ୍ଲଭେ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥେ ଚ ଅନାଯାସେନ ଜାନିସ୍ସାମ, ତମ୍ମୂଲକସ୍ସ ଚ ଅନୁପାଦା ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତସ୍ସ ପଯୋଜନସ୍ସଭାଗିନୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପିଣ୍ଡତ୍ଥାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଦତ୍ଥୋ। ‘‘ବୁଚ୍ଛୀ’’ତି ଅଞ୍ଞାସି। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ଚ ସଦ୍ଦୋ ୱାକ୍ୟାରମ୍ଭ ଜୋତକୋ। ୱାକ୍ୟା ରମ୍ଭୋତି ଚ ମୂଲୱାକ୍ୟେ ଯଂ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ କଥନତ୍ଥାଯ ଅନୁୱାକ୍ୟସ୍ସ ଆରମ୍ଭୋ। ବୁଜ୍ଝନକିରିଯାୱୁଚ୍ଚତିଞ୍ଞାଣଂ। କଥଂପନଅୱିପରୀତତ୍ଥେ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ମାସଦ୍ଦୋ ଅସେସ ବ୍ୟାପନଂ ଦୀପେତୀତି ପୁଚ୍ଛାଯ ପୁରିମତ୍ଥମେ ୱ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ପୁନ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ‘‘ତଥାହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ, ‘‘ତଥାହୀ’’ତି ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରୋତି ଜୋତେତି। ‘‘ଅୱିପରୀତ’’ନ୍ତି କିରିଯାୱିସେସନ ପଦମେତଂ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣୱିସଯେ ଏୱ ତେସଂ ୱିସଯୋଚାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ଏକୋପି ଧମ୍ମୋ କାଲଦେସସନ୍ତାନାଦିଭେଦେନ ଅନନ୍ତ ଭେଦୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ପଦେସଞ୍ଞାଣିକା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦଯୋ

ଏକଧମ୍ମଂପି ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତେହୀ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବାକାରତୋ’’ତି ସଭାୱତୋ, ହେତୁତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋ, ଫଲତୋ, ନିସ୍ସନ୍ଦତୋ, କାଲତୋ, ଦେସତୋତିଆଦିନା ଆକାରେନ। ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତି ଯସ୍ମିଂ ଅୱିସଯେଧମ୍ମେ। ‘‘ତେ ୱିପରୀତଂ ବୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ, ସୋ ଅୱିସଯୋ ନାମଧମ୍ମୋନତ୍ଥୀ’’ତିଯୋଜନା। ତଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ‘‘ତେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ, ‘‘ତିଯଦ୍ଧଗତେ’’ତି ତୀସୁକାଲେସୁ ଗତେ ପୱତ୍ତେ। ‘‘ଅଦ୍ଧାମୁତ୍ତକେ’’ତି କାଲତ୍ତଯୱିମୁତ୍ତକେ। ‘‘ହତ୍ଥମଣିକେୱିଯା’’ତି ହତ୍ଥ ତଲେ ଠପିତମଣିରତନାନିୱିଯ। ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦି ପାଠଇସାଧକଂ। ତତ୍ଥ, ‘‘ଆପାତ’’ନ୍ତି ଅଭିମୁଖଂ ପତନଂ। ଆବାଧନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଓହରିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁମହାଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ସବ୍ବେସଂସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଛିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୱତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସୁ ମହାୱିପାକେସୁ ପଠମମହାୱିପାକଂ ଭୱଙ୍ଗ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ମହାଭୱଙ୍ଗେ। ‘‘ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି ସବ୍ବକାଲଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାର ପତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କସ୍ମା, କସ୍ସଚି ଆୱରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଇଦଂପିହି ଏକଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନାଯା’’ତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନ ଚିତ୍ତେନ। ଧମ୍ମା ମହନ୍ତା। ଭୱଙ୍ଗଂ ପରିତ୍ତକଂ। ତସ୍ମା ପରିତ୍ତକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଏକକ୍ଖଣେ ମହନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନପହୋତୀତି ଚୋଦକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ନଚୋଦେତବ୍ବମେତ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଠାନଂ ନଚୋଦେତବ୍ବଂ। ‘‘ପରମୁକ୍କଂସପତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଉକ୍କଂସୋ’’ତି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗମୋ ଅଚ୍ଚୁତ୍ତରୋ। ପରମୋ ଉକ୍କଂସୋ ପରମୁକ୍କଂସୋତିୱିଗ୍ଗହୋ।

ଏୱଂ ସମ୍ମାସଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂସଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେନ୍ତୋ ‘‘ସଂସଦୋପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ, ‘‘ଉପସଗ୍ଗୋ’’ତି ଉପସଗ୍ଗପଦଂ। ‘‘ପଟିୱେଧଧମ୍ମେସୂ’’ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନଞ୍ଞାଣେସୁ। ନତ୍ଥି ଆଚରିଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନାଚରିଯୋ। ସମାସନ୍ତେ କକାରେନ ସହ ଅନାଚରିଯକୋ। ଅନାଚରିଯକସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନାଚରିଯକତା। ତଂ ଅନାଚରିଯକତଂ। ତତୀଯା ରୁପ୍ପସମାପତ୍ତି ନାମ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଜ୍ଝାନଂ। ତଂ ଭଗୱା ଆଳାରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତି ନାମ ନେୱସଞ୍ଞା ନାସଞ୍ଞାଯତନଜ୍ଝାନଂ। ତଂ ଉଦକସ୍ସସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଳାରୁଦକମୂଲିକା’’ତି। ‘‘ଅନଲଙ୍କରିତ୍ୱା’’ତି ଆୱଜ୍ଜନସମାପଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଅନଲଙ୍କରିତ୍ୱା। ଅନାସେୱିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା’’ତି ଏତାସମାପତ୍ତିଯୋନାଲଂ ବୋଧାଯ, ଅଥ ଖୋ ଯାୱଦେୱ ତତୀଯ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୱୂପ୍ପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା। ‘‘ବୁଜ୍ଝନକିରିଯାଯା’’ତି ପଟିୱେଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ‘‘କୁତୋ ପଟିୱେଧଧମ୍ମା’’ତି ତା କୁତୋ ପଟିୱେଧଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ପଟିୱେଧଧମ୍ମା ଏୱ ଚ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯପଦଟ୍ଠାନାହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପାଠଇଯଂ। ‘‘ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ କସ୍ସଚିସନ୍ତିକେ ଅନନୁସ୍ସୁତେ ସୁଚତୁସ୍ସଚ୍ଚ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝୀ’’ତିପଦେ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦେୱ ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ତଦନନ୍ତରା ଏୱସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପାତୁବ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି। ‘‘ତଦନନ୍ତରା’’ତି ଚ ଅରହତ୍ତ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯାଚ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ ୱାରାନଞ୍ଚ ଅନନ୍ତରେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ’’ତି ନିମିତ୍ତ ହେତ୍ୱତ୍ଥେ। ‘‘ଭୁମ୍ମ’’ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁଆଗତଂ ସତ୍ତମୀୱିଭତ୍ତିଯାନାମଂ। ତାସୁ ହି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଉପଯୋଗୱଚନଂ, କରଣ ୱଚନଂ, ସମ୍ପଦାନ ୱଚନଂ, ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ସାମିୱଚନଂ, ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଭତ୍ତୀନଂ ନାମାନି ଆଗତାନୀତି।

‘‘ଦସବଲଞ୍ଞାଣେସୂ’’ତି ଠାନାଠାନ କୋସଲ୍ଲଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଦସ ଞାଣବଲେସୁ। ‘‘ୱସିଭାୱ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ସଙ୍ଖାତୋସତ୍ତି ୱିସେସୋ ୱସୋନାମ। ୱସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱସୀ-ୱସିଗଣେହୀତିଆଦୀସୁୱିଯ। ୱସିନୋ ଭାୱୋ ୱସିଭାୱୋ। ତଂ ୱସିଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱସିଭାୱ’’ନ୍ତି ଇସ୍ସରଭାୱନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ପନ ‘‘ୱସୀ’’ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପଦଂପି ଦିସ୍ସତି=ତତ୍ରିମା ପଞ୍ଚୱସିଯୋ ଆୱଜ୍ଜନୱସୀସମାପଜ୍ଜନୱସୀ=ତିଆଦୀସୁ।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଦ।

୫। ଅତୁଲପଦେ । ଅନେକେହିଗୁଣପଦେହି ପୱତ୍ତିତାୱନ୍ଦନା ‘‘ଅନେକଗୁଣପଦୱିସଯାନାମ’’। ‘‘ଇତିକିଂଦୁତୀଯେନା’’ତି ଇତି ତସ୍ମା ଦୁତୀଯେନ ଅତୁଲପଦେନ କିଂ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନନ ସମତ୍ଥା’’ତି ନସମତ୍ଥା ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ସମତ୍ଥା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ମତ୍ତକାରିନୋ’’ତି ପମାଣକାରିନୋ। ‘‘ଥେରୋ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ’’, ତସ୍ମା ମତ୍ତଂ ନ କରୋତି, ଦୁତୀଯଂ ଅତୁଲ ପଦଂ ଆହରୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅପିଚା’’ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନକେୱଲଂ ୱନ୍ଦନାଯ ଅନ୍ତରାଯନୀୱାରଣମେୱ ଇଚ୍ଛି ତବ୍ବଂ ହୋତୀ’’ତି ଯୋଜନା। ‘‘ୱନ୍ଦନାଯା’’ତି ୱନ୍ଦନାହେତୁ। ସୋପି ପଞ୍ଞାପାଟୱାଦି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଗନ୍ଥପାରିସୁଦ୍ଧିଯା’’ତି ଗନ୍ଥଦୋସାନାମ ପଦଦୋସ ୱାକ୍ୟଦୋସ ଅତ୍ଥଦୋସାଦଯୋ ଅତ୍ଥି। ତେହି ଦୋସେହି ଇମସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ପାରିସୁଦ୍ଧିଯା। କଥଂ ପନ ୱନ୍ଦନାଯ ପଞ୍ଞାପାଟୱାଦି ଅତ୍ଥୋସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି। ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି ନାମ ବୁଦ୍ଧ ଧମ୍ମ ସଙ୍ଘସୀଲାଦୀନି। ଚିତ୍ତସମାଧାନଂ ଆୱହତୀତି ଚିତ୍ତସମାଧାନାୱହୋ। ‘‘ତିକ୍ଖାସୂରାହୁତ୍ୱାୱହତୀ’’ତି ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଅତ୍ଥ

ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପଦେସୁ ଅମନ୍ଦା ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ''ତଦତ୍ଥାୟପୀ''ତି ପଞ୍ଞାପାଟୱାଦି ଅତ୍ଥାୟପି। ଗୁଣନାମପଦାନଂ ଗୁଣତ୍ଥୋନାମୱିଗ୍ଗହ ୱାକ୍ୟେସୁ ପାକଟୋ, ସିଦ୍ଧପଦେସୁ ଅପାକଟୋ। ତସ୍ମା ତାନି ୱିଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ସନ୍ତିକେ ନାମ ମତ୍ତାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥାୱୁତ୍ତ ୱଚନତ୍ଥଯୋଗେପି... ପେ... ପୱତ୍ତତ୍ତା''ତି। ''ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଜାନନ୍ତାନ''ନ୍ତି ମାଗଧ ଭାସଂ ଜାନନ୍ତାନଂ। ମାଗଧଭାସାହି ମୂଲଭାସାତି ଚ ଅରିୟଭାସାତି ଚ ମାଗଧଭାସାତି ଚ ପାଠଇଭାସାତି ଚ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀତି ଚ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଭାୱତ୍ଥସୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗୁଣନାମାନଂ ଗୁଣତ୍ଥୋ ଭାୱତ୍ଥୋ ନାମ। ସୋ ଏୱସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଚ ୱଚନତ୍ଥୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହତ୍ଥୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। କିରିୟନାମାଦୀସୁପି ଏସେୱନୟୋ। ''ସତ୍ଥୂ''ତି ସତ୍ଥୁନୋ। ''ସମଞ୍ଞାମତ୍ତ''ନ୍ତି ନାମସଞ୍ଞାମତ୍ତଂ ଭୱିତୁଂ ନାରହତି। ତଥାହି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋସେଟ୍ଠି ରାଜଗହଂ ଅନୁପତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ସୁତ୍ୱା ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି=ଘୋସୋପି ଖୋ ଏସୋଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ ଯଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋ=ତି। ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମଂପି ଲୋକେ ମହନ୍ତଂ ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂଗୁଣପଦଂ ହୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧ ନାମେୱତ୍ତବ୍ବମେୱନତ୍ଥୀତି। ''ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ପନ ପଦସହସ୍ସଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂପୀ''ତି ତିଟ୍ଠତୁ ଏକଂ ଅତୁଲପଦଂ, ପଦସହସ୍ସଂପି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ସତ୍ଥୁସମଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତାଦିସାହି ଜନା ଇଦଂ ଲୋକେ ମହନ୍ତଂ ଗୁଣପଦନ୍ତିପି ନଜାନନ୍ତି। ଭାୱତ୍ଥଂ କିଂଜାନିସ୍ସନ୍ତି।

''ଅତୁଲୋ''ତି ଅଞ୍ଞେନ ସୋ ଅସଦିସୋତି ୱା, ଅଞ୍ଞୋ ୱାତେନ ସଦିସୋତସ୍ସନତ୍ଥୀତି ୱା, - ଦ୍ୱିଧାପିଅତ୍ଥୋଲବ୍ଭତି। ସାଧକଗାଥାୟଂ ''ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ଯୁଗଗ୍ଗାହୀପୁଗ୍ଗଲୋ। କିଞ୍ଚାପି ମକ୍ଖଲି ପୂରଣାଦୟୋ ୱିସୁଂୱିସୁଂ - ଅହଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସବ୍ବଦସ୍ସାୱୀ - ତିଚ, ଅହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ-ତିଚ ପଟିଜାନନ୍ତା ଯୁଗଗ୍ଗାହିନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି। ଧମ୍ମତୋ ପନ ସିନେରୁ ପବ୍ବତ ରାଜସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସକ୍ଖର କଥଲାନିୱିୟସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ''ଅନଚ୍ଛରିୟ''ନ୍ତି ନତାୱ ଅଚ୍ଛରିତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସା''ତି ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଭୂତସ୍ସପତ୍ତସ୍ସ। ''ଯଂ ବୁଦ୍ଧ ଭୂତସ୍ସ ଅତୁଲତ୍ତଂ, ଏତଂ ଅନଚ୍ଛରିୟ''ନ୍ତି ଯୋଜନା। ଯଦି ଚେତଂ ଅନଚ୍ଛରିୟଂ ହୋତି, କତମଂ ପନ ତାୱ ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଭୱତୀତି ଆହ ''ସମ୍ପତିଜାତସ୍ସା''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ''ସମ୍ପତିଜାତସ୍ସା''ତି ଅଜ୍ଜେୱଜାତସ୍ସପି ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋ। କଥଂ ଅତୁଲତା ପଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ''ତଦାହୀ''ତିଆଦିଂ। ''ଏକଙ୍ଗଣାନୀ''ତି ଏକତଲାନି। ତଦାହି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଅତିମହନ୍ତୋ ଓଭାସୋ ପାତୁବ୍ଭୱତି। = ଉଳାରୋ ଓଭାସୋ ପାତୁରହୋସି ଅତିକ୍କମ୍ମଦେୱାନଂ ଦେୱାନୁଭାୱ=ନ୍ତିହି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଓଭାସେନ ଫରିତା ସବ୍ବେ ପଥୱି ପବ୍ବତାଦୟୋ ଜାତିଫଲିକକ୍ଖନ୍ଧାୱିୟ ସୁପ୍ପସନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ଦସସହସ୍ସ ଚକ୍କୱାଳଆନି ଏକତଲଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନେକାନି ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସାନି ଏକଙ୍ଗଣାନି ଅହେସୁ''ନ୍ତି। ''ପରମାୟ ପୂଜାୟାତି ଥୁତିମଙ୍ଗଲୱଚନପୂଜାୟ। ''ଲୋକସ୍ସା''ତି ସବ୍ବ ସତ୍ତଲୋକତୋ। ଏୱଂ ଅଚ୍ଛମ୍ଭି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି ଧମ୍ମତାୟ ସଞ୍ଚୋଦିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତତ୍ଥ ''ଅଚ୍ଛମ୍ଭିୱାଚ''ନ୍ତି ୱିସାରଦୱାଚଂ। ଆସଭିଂ ୱାଚନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଉତ୍ତମୱାଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ନିଚ୍ଛାରେସୀ''ତି ଉଦାହରତି। ଇଦମ୍ପି ଅନଚ୍ଛରିୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପିତତୋ ଅଚ୍ଛରିୟତରଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଦାପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପାରମିତା ଗୁଣେହି ତେନ ସଦିସୋ କୋଚିନତ୍ଥେୱ ଥପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେ ଚ ମହାବୋଧି ସତ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ''ଅସ୍ସା''ତି ତେନ ସଦିସସ୍ସ। ''ନତ୍ଥିଭାୱୋ ଦୀପେତବ୍ବୋ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଦୀପେତବ୍ବୋ''ତି ବୁଦ୍ଧୱଂସପାଠଇତୋ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ। ''କୁତୋସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସତସହସ୍ସଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ''ତି ଯୋଜନା। ପାରମିୟୋ ପକାରେନୱିଚିନନ୍ତି ଏତେନାତି ପାରମିପୱିଚୟୋ। ଞାଣଂ। ତଂପନଞାଣଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଏୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନହୋତି। ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତ ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂପି ଉପ୍ପନ୍ନମେୱ। ତଦେୱ ଚ ସବ୍ବେସଂପି ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ନିୟତବ୍ୟାକରଣପ୍ପଟିଲାଭେ ପଧାନକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବୋଧିୱୁଚ୍ଚତିୱିମୋକ୍ଖଞ୍ଞାଣଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ବୋଧିମ୍ହିସଜନ୍ତି ଲଗ୍ଗନ୍ତୀତି ବୋଧିସତ୍ତା। ''ଲଗ୍ଗନ୍ତୀ''ତି ତପ୍ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ନିୟତ ଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବୋଧି ଅତ୍ଥାୟ ପଟିପନ୍ନା ସତ୍ତା ବୋଧିସତ୍ତାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ବୁଦ୍ଧ ସୁଞ୍ଞେପିଲୋକେ କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣେ ଠତ୍ୱା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖଧମ୍ମପରିୟେସିନୋ ସତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ସମ୍ଭାର ଧମ୍ମେ''ତି ଦସୱିଧେ ପାରମି ଧମ୍ମେ। ୱଟ୍ଟଂ ଅନୁସରନ୍ତି ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ। ପଥୱିୟଂ ପଂସୁଚୁଣ୍ଣାନି ୱିୟ ପକତିୟା ୱପୁଥୁଭୂତାଜନାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ମହନ୍ତାପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ମହାପୁଥୁଜ୍ଜନା। ୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ ଚ ତେ ମହାପୁଥୁଜ୍ଜନାଚାତି ସମାସୋ। ତେସଂ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅୟଂ ଭାୱୋୟେୱ ତେସଂ ଭୂମୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ମୋକ୍ଖଧମ୍ମନିରପେକ୍ଖତା ଏୱ। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକତାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଓକ୍କନ୍ତୋ''ତି ପୱିଟ୍ଠୋ। ତୟୋନିୟତା, ବୋଧିସତ୍ତନିୟତୋ ଚ ଚୂଳଅସୋତାପନ୍ନନିୟତୋ ଚ ଅରିୟ ସୋତାପନ୍ନନିୟତୋ ଚା। ତତ୍ଥ ବୋଧିସତ୍ତନିୟତୋ ବୋଧିସମ୍ଭାରବଲେନ ସିଦ୍ଧୋ। ଚୂଳଅସୋତାପନ୍ନ ନିୟତୋ ପଚ୍ଚୟାକାରାନୁବୋଧଞ୍ଞାଣବଲେନ। ଅରିୟସୋତାପନ୍ନ ନିୟତୋ ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣ ବଲେନ। ତେସୁ ବୋଧିସତ୍ତନିୟତୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକେନ ପରିୟାୟେନା''ତିଆଦି। ୱତ୍ତବ୍ବମେୱନତ୍ଥିତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପାରମି ପୱିଚୟଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱିନା ନିୟତବ୍ୟାକରଣ ଲାଭା ସଙ୍କାୟ ଏୱ ଅଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପଦସିଦ୍ଧିୱିଚାରେୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱିଭାୱନିୟଂ=ତୁଲାୟସମିତୋତୁଲ୍ୟୋ। ତୁଲ୍ୟୋ ଏୱ ତୁଲୋୟକାର ଲୋପୱସେନା=ତି। ତଂସନ୍ଧାୟ ''ୟ କାରସ୍ସୱାୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଞ୍ଚୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥେୱ=ଅଥୱାସମୀତତ୍ଥେ ଅକାରପଚ୍ଚୟୱସେନ ତୁଲାୟସମୀତୋତୁଲୋ=ତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଅକାରସ୍ସୱାୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ତୁଲାୟା''ତି ଲୋକେ ଧାରଣତୁଲାସଦିସାୟ ପଞ୍ଞାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସମୀତୋ''ତି ସମଂ କତୋ। ନହି ତୁଲସଦ୍ଦୋ ଭୱିତୁଂ ନଯୁତ୍ତୋ। ଯୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କଥଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ''ତୁଲୟିତୁ''ନ୍ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥହି ''ତୁଲୟିତୁଂ

ଅସଙ୍ଖ୍ଯେୟ୍ୟୋ’’ତିୱଚନେନ ତସ୍ସକମ୍ମସାଧନତ୍ତଂଦସ୍ସେତି। ‘‘କମ୍ମସାଧନେନେୱା’’ତି ପୁବ୍ବେ-ତୁଲଯିତବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞେନ ସହ ପମିତବ୍ବୋତି ତୁଲୋତି ଏୱଂ ଇଧୱୁତ୍ତେନ କମ୍ମ ସାଧନ ୱଚନତ୍ଥେନେୱ। ‘‘ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ’’ତି ତସ୍ସ ୱିଭାୱନିଯଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁୱିଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିତୋ। ‘‘ତତୋ’’ତି ତୁଲସଦ୍ଦତୋ। ଚିନ୍ତାଯ କିଂ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥି। ନତ୍ଥିଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱଦତି ସୀଲେନାତି ୱତ୍ତା। ୱାଦୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ୱତ୍ତୁନୋ ଇଚ୍ଛାୱଚ୍ଛିଚ୍ଛା। ୱତ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛାୱିଚ୍ଛାତିପିୱଦନ୍ତି। ୱଚ୍ଛିଚ୍ଛଂ ଅନୁଗତୋ ସମ୍ମୁତି ସଙ୍କେତୱୋହାର ସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ସମାସୋ। ‘‘ଏତ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଦ୍ୱିଧାସିଦ୍ଧୱଚନଂ। ‘‘ଚେ’’ତି ଚେୱଦେଯ୍ଯ। ‘‘ନା’’ତି ନଯୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯଥାସୁତ’’ନ୍ତି ତୁଲ ଇତି ସୁତଂ। ‘‘ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଯଥାସୁତ ନିଯାମେନେୱ ଯୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତେତ୍ୱା। ‘‘ଅସ୍ସୁତସ୍ସା’’ତି ଧାରଣତୁଲାପରିଯାଯସ୍ସ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗତୁଲାସଦ୍ଦସ୍ସ। ତତୋଯେୱଯକାର ଯୁତ୍ତସ୍ସତୁଲ୍ଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅସ୍ସୁତସ୍ସ। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗେସତି, ତତୋପି ଏକୋ ଅକାରୋତି କତ୍ୱା ସମୀତତ୍ଥେ ଦୁତୀଯୋ ତଦ୍ଧିତ ଅକାରୋପି ଅସ୍ସୁତୋଯେୱନାମହୋତି। ‘‘ପରିକପ୍ପନାଯା’’ତି ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା କଥନାଯ। ପଯୋଜନାଭାୱତୋ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତୁଲପଦଂ।

୬। ଏୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ପଦତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂଯେୱ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଇମେହି ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ସମ୍ପଦା’’ତି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ‘‘ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ନାମ’’ ସମତିଂ ସପାରମୀନଂ ପରିପୂରଣଂ। ‘‘ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଭଗୱତୋ ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ବୁଦ୍ଧଭାୱତ୍ଥାଯ ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଛତ୍ତିଂସ କୋଟି ସତସହସ୍ସ ସଙ୍ଖାନଂ ଦେୱସିକଂ ୱଳଞ୍ଜନକପ୍ପ୍ଲସମାପତ୍ତୀନଂ ପୁବ୍ବଭାଗ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣମ୍ପି ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ମହାଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ମହାବୋଧିଯା’’ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧି ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ପହିଯ୍ଯନ୍ତି ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଏତେନାତି ପହାନଂ। ପଜହନ୍ତି ପହାତବ୍ବେଧମ୍ମେଏତେନାତିୱା ପହାନନ୍ତି କତ୍ୱା ତଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣମ୍ପିତଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପହାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ପହାନସମ୍ପଦାଯଂ ୱା ସା ସଙ୍ଗହିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚସୀଲାନି। ପାଣାତିପାତସ୍ସ ପହାନଂସୀଲଂ, ୱେରମଣିସୀଲଂ, ଚେତସିକଂସୀଲଂ, ସଂୱରୋସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୋସିଲନ୍ତିଆଦୀସୁୱିଯ ଏତ୍ଥହି ପହାନସୀଲଂ ନାମ ଯଥା ୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱେରମଣିସୀଲମେୱାତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପହାନଂ ନାମ କୋଚିଧମ୍ମୋ ନହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେ ପନ ସତିପହାନ ସୀସେନ ପହାନସାଧକଂ ତଦେୱଞ୍ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ଉପଚାରେନପହାନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଇତରଥା ପହାନସମ୍ପଦା ନାମ ଅସାରା ଅଫଲାତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧସାୱକା କିଲେସେ ପଜହନ୍ତାପି ୱାସନାଯ ସହ ଅପ୍ପଜହନତୋ ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନେ ମୋହୱାସନାଯ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ଭାୱଂ ନଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥାତେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ପହାନସମ୍ପଦା ନାମ ନହୋତି। ନତଥାସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସହୱାସନାଯା’’ତିଆଦିଂ। ୱିଭାୱନିଯଂଞ୍ଞାଣସମ୍ପଦା ପଥମଂ ୱୁତ୍ତା। ତତୋ ପହାନ ସମ୍ପଦା। ଟୀକାଯଂ ପନ ପହାନସମ୍ପଦା ପଥମଂ ୱୁତ୍ତା। ତତୋ ଅଧିଗମ ସମ୍ପଦାନାମ ୱୁତ୍ତା। ତତୋ ଞ୍ଞାଣସମ୍ପଦା। ପହାନସମ୍ପଦାଯଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଅଧିଗମ ସମ୍ପଦାତି ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପଟିଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଞ୍ଞାଣସମ୍ପଦାଯମ୍ପନ ତେହି ଦ୍ୱୀହି ଞ୍ଞାଣେହି ଅୱସେସାନିଦସବଲଞ୍ଞାଣାଦୀନିସବ୍ବଞ୍ଞାଣାନିଦସ୍ସିତାନି। ଇଧପି ଟୀକାନଯମେୱ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ପହାନସମ୍ପଦାଯେୱପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସପଦଟ୍ଠାନଂ, ଆସନ୍ନ କାରଣଂ। ‘‘ନ ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞା ପହାନସମ୍ପଦାନାମ ଅତ୍ଥି’’। ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ=ପହାନନ୍ତି କୋଚି ଧମ୍ମୋନାମ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦମତ୍ତତୋ=ତି ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ପହାଯକଧମ୍ମସମାଦାନେନ ପନ ପହାତବ୍ବ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନାମ ଏକୋପଣୀତ ଧମ୍ମୋହୋତି। ଏକଂ ସନ୍ତି ପଦଂ ହୋତି। ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗେ=ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯଂ , ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞ୍ଞାଣଂ। ପୱତ୍ତି ଭଯଂ, ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେଞ୍ଞାଣ=ନ୍ତି। ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ପନତଦଙ୍ଗଅନୁପ୍ପାଦୋ ନାମ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନାମ। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନାମାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଇଧ ପନ ଅନୁପ୍ପାଦ ସମ୍ପାପକଂ ୱିପସ୍ସନା ଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଉପଚାରେନ ପହାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। କସ୍ମା, ଉପରିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଦାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସମ୍ପଦାସଙ୍କରୋ’’ତି ସମ୍ପଦାସମ୍ଭେଦୋ, ସମ୍ପଦାସମ୍ମିସ୍ସୋ। ‘‘ଞ୍ଞାଯାଗତ’’ନ୍ତି ଯୁତ୍ତିତୋ ଆଗତଂ। ‘‘ସୀଲାଦିଗୁଣେହୀ’’ତି ସୀଲ ସମାଧି ପଞ୍ଞା ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନ ଗୁଣେହି। ‘‘ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେହୀ’’ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଭିଞ୍ଞାଦୀହି ଇଦ୍ଧିଗୁଣେହି। ‘‘ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ଯଞ୍ଜନପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସା’’ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ଚ ଅସୀତି ଖୁଦ୍ଦକଲକ୍ଖଣେହି ଚ ପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସ। ‘‘ଆସଯୋ’’ତି ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନେ ଅଧିସଯିତୋ ଇଚ୍ଛାୱିସେସୋ। ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସା’’ତି ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯାଦିକସ୍ସଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ। ‘‘ଉଳାରତା’’ତି ପଣୀତତା। ‘‘ହିତଜ୍ଝାସଯତା’’ତିହିତକାମତା। ଅପରିପାକ ଗତିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକକାଲାଗମନଞ୍ଚ ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାତାନ’’ନ୍ତି ଅତିପାକଟାନଂ। ‘‘ଦ୍ୱେପହାନସମ୍ପଦା’’ତି ଦ୍ୱେପହାନ ସମ୍ପଦା ଞ୍ଞାଣସମ୍ପଦା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଦେ। ‘‘ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସଙ୍ଖାତଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଗହିତଂ। ତଞ୍ଚ ପହାନକିଚ୍ଚପ୍ପଧାନଂ ହୋତି। ‘‘ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ବଲେସୁ ଚ ୱସିଭାୱ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦସବଲଞ୍ଞାଣାନି ଗହିତାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେ…ପେ… ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଦେନୱିଭାୱିତା’’ତି।

ସମ୍ପଦାନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସସଦ୍ଧମ୍ମଗଣୁତ୍ତମପଦେ। ଯଥା=ସସଙ୍ଘଂଲୋକନାଯକଂ ନମସ୍ସିସ୍ସଂ=ତି ଏତ୍ଥସହସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୱାଯତ୍ଥତ୍ତା ଅହଂଲୋକନାଯକଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଞ୍ଚ ନମସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି ଏୱଂ ସମୱାଯତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ଇଧପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଗଣୁତ୍ତମଞ୍ଚ ଅଭିୱାଦିଯାମୀତି ଏୱଂ କିରିଯାସମୱାଯତ୍ଥୋ ସହସଦ୍ଦେନ ଦୀପିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୂରତୋହଂ...ପେ... ଏୱମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇଦ''ନ୍ତି ସସଦ୍ଧମ୍ମଗଣୁତ୍ତମପଦଂ। ଏତ୍ଥ ଚ''ସମୱାଯୋ''ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ବହୂନଂ ୱା ଅତ୍ଥାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଦବ୍ବେୱା ଗୁଣେୱାକିରିଯାଯୱାସମଂ ଅୱେଚ୍ଚ ଅଯନଂପୱତ୍ତନଂ ସମୱାଯୋ। ପଚ୍ଛାନୁତାପ ପଚ୍ଛାନୁମୋଦନାଦିଠାନେସୁ=ଅହଂ ପୁବ୍ବେଦାନଂ ନଦଦିସ୍ସଂ, ସୀଲଂ ନରକ୍ଖିସ୍ସଂ। - ଅନେକଜାତି ସଂସାରଂ ସନ୍ଧାୱିସ୍ସ=ନ୍ତିଆଦିନା ଅତୀତେପିକାଲେ ଅନାଗତୱଚନଂ ପଯୁଜ୍ଜତୀତି ଆହ ''ନମସ୍ସିସ୍ସ''ନ୍ତି ନମସ୍ସିଂତି। ''ଗୁଣୀଭୂତାନ''ନ୍ତି ସମାସପଦେ ୱିସେସନଭୂତାନଂ, ଅପ୍ପଧାନଭୂତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ଭୂତ ତବ୍ଭାୱେଚାଯଂ ଈକାରୋ। ଯଥା, କାକୋ ସେତୀ ଭୱତି, ବକୋ କଣ୍ହୀଭୱତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସେତୀ ଭୱତୀ''ତି ଅସେତପୁବ୍ବୋ ସେତୋଭୱତି। ''କଣ୍ହୀଭୱତୀ''ତି ଅକଣ୍ହପୁବ୍ବୋ କଣ୍ହୋଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଇଧପି। ବୁଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଞ୍ଚୱନ୍ଦିତ୍ୱା-ତିଆଦୀସୁ ୱିସୁଂୱିସୁଂ ପଧାନତ୍ତା ଅଗୁଣଭୂତାପି ଧମ୍ମସଙ୍ଘା ଇଧସମାସପଦେ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସ୍ସଗୁଣଭୂତାହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ଅବ୍ଭୂତତବ୍ଭାୱତ୍ଥୋ ନାମ। ''ଅଭିୱାଦିତଭାୱୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ବହୁଲଂ ଅତୀତକାଲୱିସଯତ୍ତା ପୁବ୍ବେଗନ୍ଥାରମ୍ଭକାଲେ ଧମ୍ମ ସଙ୍ଘାନଂପି ଥେରସ୍ସ ୱନ୍ଦନାସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ''ଅଭିୱାଦେତବ୍ବ ଭାୱୋ''ତି ୱୁତ୍ତେପନ ତବ୍ବପଚ୍ଚଯସ୍ସକାଲସାମଞ୍ଞୱିସଯତ୍ତାନ ତଥା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ଦାନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଧମ୍ମସଙ୍ଘାନାମସବ୍ବକାଲଂପି ଅଭିୱାଦେତବ୍ବାତି। ଏୱଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଘାନଂ ସବ୍ବକାଲଂପି ଅଭିୱାଦନାରହଗୁଣୋ ଏୱ ଦସ୍ସିତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ''ଅଭିୱାଦନ''ନ୍ତି ଇଦଂ କିରିଯାସମୱାଯଦସ୍ସନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। କାଲୱିସେସଂ ପନ ନଦୀପେତିଯେୱ। ''ଅତ୍ତନୋ ନିଦସ୍ସନେନା''ତି ସପୁତ୍ତଦାରୋ ଆଗତୋତି ଅତ୍ତନା ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତେନ ପଯୋଗେନ। ସୋହି ପଯୋଗୋ କିରିଯା ସମୱାଯସ୍ସେୱ। ନଗୁଣସମୱାଯସ୍ସାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଥେରସ୍ସ ୱନ୍ଦନାୱଚନେ ଥେରୋ ଇମେହି ଯେୱପଦେହି ରତନତ୍ତଯଂତୀହିଦ୍ୱାରେ ହିୱନ୍ଦତୀତି ଗହେତ୍ୱା ''ଅଭିୱାଦିଯା''ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିୱାଦିଯାଧୀତି ଚ ଅତ୍ଥଂ ନୀହରନ୍ତି। ଅପ୍ପଧାନ କିରିଯାପଦେ ପନ ତଦତ୍ଥ ନୀହରଣଂ ଅସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଅପିଚା''ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥଜୋତନେ ଅଯଂ ନିପାତସମୁଦଯୋ। ''ଗନ୍ଥପ୍ପତିଞ୍ଞାଯା''ତି ଗନ୍ଥପ୍ପତିଞ୍ଞାୱଚନେନ। ''ସହଘଟେତ୍ୱା''ତି ଏକତୋ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା।

ୱଚନତ୍ଥେ । ସଧନୋ ପୁରିସୋ, ଧନୱାପୁରିସୋ-ତି ଆଦଯୋ ସମାସତଦ୍ଧିତସଦ୍ଦା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅତିସ୍ସଯତ୍ଥ ଦୀପକା ହୋନ୍ତି। ନହି ଅପ୍ପକେନ ଧନେନ ତଥା ୱୋହରନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇଧାପି ତଥା ରୂପଂ ଅତିସ୍ସଯତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତ୍ତନାନିମ୍ମିତେନ...ପେ... ସରଣଭୂତେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ''ଅତ୍ତନାନିମ୍ମିତେନା''ତି ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦିତେନ। ''ନହୀ''ତିଆଦିନା ତଦତ୍ଥମେୱ ବ୍ଯତିରେକତୋ ୱିୱରତି। ତତ୍ଥ, ''ପରନିମ୍ମିତେନା''ତି ବୁଦ୍ଧନିମ୍ମିତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ତଥା ଥୋମନ''ନ୍ତି ସସଦ୍ଧମ୍ମ ଗଣୁତ୍ତମନ୍ତି ଥୋମନଂ। ''ଇଦଂପୀ''ତି ଦୁତୀଯତ୍ଥ ସମ୍ପିଣ୍ଡନେ ଅଯଂପିକାରୋ। ନକେୱଲଂ ପୁରିମପଦଦ୍ୱଯମେୱ ସତ୍ଥୁ ଅସାଧାରଣଗୁଣପଦଂ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ଇଦଂପି ପଦଂ ସତ୍ଥୁ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅସାଧାରଣ ପଦମେୱହୋତୀତି ଯୋଜନା।

ଧମ୍ମୱଚନତ୍ଥେ। ''ଧାରେତୀ''ତି ୱହତି। ଗାଥାଯଂ ''ରକ୍ଖତୀ''ତି ଅପାଯାଦିଦୁକ୍ଖତୋରକ୍ଖତି। ''ଯେସ''ନ୍ତି କିଲେସାନଂ। ''ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ''ତି କିଲେସସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେ ଧାରଣତ୍ଥେ। ''ନିବ୍ବାନଞ୍ଚନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଧମ୍ମୋ ନାମା''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନମେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ଇଦଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନନ୍ତି ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ଅରିଯମଗ୍ଗାହୀ''ତିଆଦିମାହ। ''ନିବ୍ବାନେନ ସହେୱ ହୁତ୍ୱା''ତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣୂ ପନିସ୍ସଯଭୂତଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପିଚ, ସମୁଚ୍ଛେଦୋତି ଚ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଗତିକଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ନିସ୍ସରଣଂପି ମୁଖ୍ଯଧାରଣ ମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିସ୍ସରଣମେୱୱା ପଧାନଧାରଣନ୍ତି ପିଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ''ଧାରଣୂପାଯୋଯେୱହୋତି''। ନମୁଖ୍ଯଧାରଣଂ। କସ୍ମା, ସମୁଚ୍ଛେଦ କିଚ୍ଚାଭାୱତୋ। ''ଏତେପଞ୍ଚ ପରିଯାଯଧମ୍ମାଯେୱ''। କସ୍ମା, ନିବ୍ବାନସ୍ସୱିଯମଗ୍ଗାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦ କିଚ୍ଚେ ଅସହାଯତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସାମଞ୍ଞପ୍ଫଲାନୀ''ତି ସମଣସ୍ସ ଭାୱୋ ସାମଞ୍ଞଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସାମଞ୍ଞସ୍ସଫଲଂ ସାମଞ୍ଞପ୍ଫଲଂ। ଦୁତୀଯୱିକପ୍ପେ ଅକିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଭୂତାପି କେଚିକିଚ୍ଚପଚ୍ଚଯା କମ୍ମଟ୍ଠେଗତା କିଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାନଂପି ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ଯଥା, ଦିଟ୍ଠଂ, ସୁତଂ, ମୁତଂ, ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଧାରଣାରହୋ''ତି। ''ଯଥା ୱୁତ୍ତ ଧମ୍ମା ଯେୱା''ତି ପଞ୍ଚମୁଖ୍ଯଧମ୍ମା, ପଞ୍ଚପରିଯାଯଧମ୍ମାଯେୱ। ''କେଚୀ''ତି ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା। ପୁନ ''କେଚୀ''ତି ନିବ୍ବାନମେୱ। ବହୁୱଚନ ସୋତେପତିତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ବହୁୱଚନଂ ରୁଳ୍ହଂ। ପୁନ ''କେଚୀ''ତି ଚତ୍ତାରୋ ସାମଞ୍ଞପ୍ଫଲ ଧମ୍ମା। ''କେଚୀ''ତି ପରିଯତ୍ତି ଧମ୍ମୋ। ଏତ୍ଥାପି ବହୁୱଚନଂ ସୋତପତିତମେୱ। ''ଧାରେନ୍ତେ''ନ୍ତି ଧାରେନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ତତୀଯ ୱିକପ୍ପେ ''ଅପତମାନଂ ୱହନ୍ତୀ''ତି ଅପତମାନଂ କତ୍ୱା ୱହନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥ ୱିକପ୍ପେ ''ଏତ୍ଥା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ। ଧମ୍ମୋୱଦୀପଂ ଏତେସନ୍ତି ଧମ୍ମଦୀପା। ଧମ୍ମୋୱ ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପଟିସରଣା। ଧମ୍ମଦୀପା ଭିକ୍ଖୱେ ଭୱଥ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସରଣା, ଅନଞ୍ଞପ୍ପଟିସରଣା ତିହି ୱୁତ୍ତଂ। ଲଦ୍ଧା ପତିଟ୍ଠା ଏତେସନ୍ତି ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠା। ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ଧମ୍ମଦୀପପାଠାନୁଲୋମତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଧମ୍ମୱିଚାରଣାଯଂ, ଚୋଦକୋପଟିପତ୍ତି ଧମ୍ମଂ ଦସୱିଧ ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞଂମଞ୍ଞମାନୋ ''କସ୍ମା''ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ସୋ ପନ ପଟିପତ୍ତି ଧମ୍ମୋ ତତୋ ଅଞ୍ଞୋନ ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତୋଗଧୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋପନା''ତିଆଦିମାହ। ''ମଗ୍ଗସ୍ସ

ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା ହୋତୀ’’ତି ଯଥା ଅମ୍ବରୁକ୍ଖୋ ଅମ୍ବପୁପ୍ଫଅମ୍ବଫଲସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ଭାୱେନ ପୁବ୍ବଭାଗ ନିସ୍ସୟୋ ହୋତି। କସ୍ମା, ଇତୋୟେୱତସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲସ୍ସ ଜାତତ୍ତା ଏତ୍ଥେୱସଂ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ପଟିପତ୍ତି ଧମ୍ମୋପି ଅରିୟମଗ୍ଗଫଲସ୍ସପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ପୁବ୍ବଭାଗୂପନିସ୍ସୟପ୍ପଟିପଦାହୋତି। କସ୍ମା, ଇତୋୟେୱ ତସ୍ସଜାତତ୍ତା ଏତ୍ଥେୱସଂ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ମହାୱଗ୍ଗ ସଂୟୁତ୍ତେ। ସେୟ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୱେ ୟେକେଚି ମେବୀଜଗାମଭୂତଗାମାୱୁଡ୍ଢିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ସବ୍ବେତେ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାୟ ପଥୱିଂ ପତିଟ୍ଠାୟ। ଏୱମେୱ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁସୀଲଂ ନିସ୍ସାୟ ସୀଲେପତିଟ୍ଠାୟ ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୀକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ୱୁଡ୍ଢିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି ଧମ୍ମେସୂତି। ‘‘ପୁବ୍ବଚେତନାୱିୟଦାନେ’’ତି ଯଥା ତିୱିଧଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସୀଲମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଭାୱନାମୟଂ ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ଦାନୱତ୍ଥୁ ପରିୟେସନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦାନଂ ଆରବ୍ଭପୱତ୍ତା ସବ୍ବା ପୁବ୍ବଭାଗ ଚେତନା ଦାନୱଚନେ ସଙ୍ଗହିତା ଦାନନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂଗତା। ଏୱଂ ସୋ ପଟିପତ୍ତି ଧମ୍ମୋ ଅରିୟ ମଗ୍ଗୱଚନେ ଏୱସଙ୍ଗହିତୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମସଂସନ୍ଦନେ ଅପରମ୍ପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯଦଗ୍ଗେନା’’ତି ୟେନକାରଣକୋଟ୍ଠାସେନ ଧାରଣୂପାୟୋତିଆଦିନା କାରଣଭାଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦନଂ ଅରହ ତୀତି ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟୋ। ତସ୍ମିଂ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟେ। ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ତିୱିଧୋ କଲ୍ୟାଣକୋ ୱିନୟକଲ୍ୟାଣକୋ ସୁତ୍ତନ୍ତକଲ୍ୟାଣକୋ ଅଭିଧମ୍ମକଲ୍ୟାଣକୋତି। ତତ୍ଥ ୱିନୟେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଭାୟ କଲ୍ୟାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିନୟକଲ୍ୟାଣକୋ ନାମ। ସୋ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ପାତିମୋକ୍ଖ ସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତି ଆଚାର ଗୋଚର ସମ୍ପନ୍ନୋ, ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭୟଦସ୍ସାୱୀ ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଏତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ୱିନୟେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଭାକଲ୍ୟାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିଦୁୱିଧା, ଆଦି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟକସୀଲଂ ଅଭିସମଚାରିକସୀଲନ୍ତି। ତତ୍ଥ, ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗପରିୟାପନ୍ନଂ ସୀଲଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକଂ ନାମ। ଖନ୍ଧକପରିୟାପନ୍ନଂ ସୀଲଂ ଅଭିସମଚାରିକଂ ନାମ।

ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତାୟ କଲ୍ୟାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତ କଲ୍ୟାଣକୋ ନାମ। ସୋ ଚତୂହି ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ସବ୍ବଂ ଦୁଗ୍ଗତିଭୟଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି। କତମେହି ଚତୂହି। ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଅରିୟସାୱକୋ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ଇତି ପିସୋ ଭଗୱା…ପେ… ସତ୍ଥାଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ବୁଦ୍ଧୋ, ଭଗୱାତି। ଧମ୍ମେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ…ପେ… ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞୂହୀତି। ସଙ୍ଘେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ…ପେ… ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସାତି। ଅରିୟକନ୍ତେହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ନାମ ଅରହଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତିଆଦିକାନଂ ଗୁଣପଦାନଂ ଅତ୍ଥ ଜାନନଞ୍ଞାଣେନ ୟୁତ୍ତୋ ପସାଦୋ। ଅରିୟେହିକାମୀୟନ୍ତି ଇଚ୍ଛୀୟନ୍ତୀତି ଅରିୟକନ୍ତାନି। ସୁପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି। ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ୟୋନିସୋ ମନସିକାରୋ, ଧମ୍ମାନୁ ଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତୀତିଆଦୀନି ବହୂନି ସୁତ୍ତନ୍ତାନି ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବାନି।

ଅଭିଧମ୍ମେ ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱା ୱୁତ୍ତାୟ କଲ୍ୟାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋଗହଟ୍ଠୋ ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ଅଭିଧମ୍ମକଲ୍ୟାଣକୋ ନାମ। ସୋ ଇଧ ସୁତୱା ଅରିୟସାୱକୋ ଅରିୟାନଂ ଦସ୍ସାୱୀ ଅରିୟ ଧମ୍ମସ୍ସକୋୱିଦୋ ଅରିୟଧମ୍ମେସୁ ୱିନୀତୋ। ସୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ନ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ, ‘‘ସୁତୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧା, ଯତନ, ଧାତୁ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ, ସତିପଟ୍ଠାନା, ଦୀସୁ ଉଗ୍ଗହ ପରିପୁଚ୍ଛା ୱିନିଚ୍ଛୟଞ୍ଞାଣ ସମନ୍ନାଗତୋ ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ସୁତ ୱା ନାମାତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ଏୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନ କଲ୍ୟାଣକୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦୁୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା;

ଅନ୍ଧୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଏକୋ, କଲ୍ୟାଣେକୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ତି

ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରେ ପନ ଚତୁକ୍କନିପାତେ କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ ସୁତେନ ଉପପନ୍ନୋ ହୋତି। ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି ଏକାୟପି ଚାତୁପ୍ପଦିକାୟ ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥ ମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମ ମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମା ନୁ ଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି। ଅୟଂ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋସୁତେନ ଉପପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତୱାତି ଚ ସୁତେନ ଉପପନ୍ନୋତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନ କଲ୍ୟାଣକୋ ସଙ୍ଘେ ସେକ୍ଖେସୁସଙ୍ଗହିତୋ। ୱୁତ୍ତଂହେତଂ ପରିୱାରେ କେ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନ କଲ୍ୟାଣକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସିକ୍ଖନ୍ତି। ଅରହା ଖୀଣାସୱୋ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖୋତି। ଦକ୍ଖିଣ ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ। ତି ସରଣ ସରଣଂ ଗତୋ ଉପାସକୋପି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନେ ସଙ୍ଗହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନୋନାମ ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ। ‘‘ସୋହିସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସଙ୍ଘେ ଅସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି ସଙ୍ଘଂସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଚ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋତି ଚ, ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତେ ସଙ୍ଘ ୱଚନେ ଅସଙ୍ଗହିତୋ। ‘‘ନ ହିତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସସରଣଗମନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଇଦଂ ସଙ୍ଘଂସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଘ ୱଚନେନେତସ୍ସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହିତ ଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତେନାହ ‘‘ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ସଚେ ପନ ସଙ୍ଘଂ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘଂ ଅନୁଦ୍ଦିସ୍ସ ତମେୱ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସଙ୍ଘଂସରଣଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି। ସରଣ ଗମନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତିୟେୱ। ଅଥ ସଙ୍ଘଂ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସଙ୍ଘଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି। ସମ୍ପଜ୍ଜତିୟେୱ । ଇଦଞ୍ଚ ଦହରକାଲେ ସବ୍ବପ୍ପଥମଂ ସରଣଗମନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ସରଣ ଗମନଂ ନାମ ସକିଂ ଗହେତ୍ୱା ରତନତ୍ତୟେ ସଦ୍ଧଂ ଅଜହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱଜୀୱଂପି ନ ଭିଜ୍ଜତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗହଣ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେପି ଦୋସୋନତ୍ଥି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢତି। ସବ୍ବପ୍ପଥମଂ ଗହଣକାଲେ ଚ ଅଞ୍ଞେନ ଦିନ୍ନତ୍ତା ଲଦ୍ଧଂ ନହୋତି। ଅତ୍ତନୋୱଚୀ ଭେଦେନ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୟମେୱ ୱଚୀଭେଦଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ସରଣ ଗମନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତିୟେୱ। ତଥା ସବ୍ବାନି ଗହଟ୍ଠସୀଲାନୀତି। ସାମଣେର ସରଣ ଗମନମ୍ପନ ଭିକ୍ଖୁନାଦିନ୍ନମେୱ ଲବ୍ଭତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉଭିନ୍ନଂପି ଠାନକରଣ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ସତି ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ୱୋ’’ତି ତୁମ୍ହାକଂ। ଯୋଧମ୍ମୋ ଚ ଦେସିତୋ ଯୋୱିନୟୋଚପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ‘‘ମମଚ୍ଚୟେନା’’ତି ମମାତିକ୍କମେନ। ମୟି ପରିନିବ୍ବୁତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସତ୍ଥା ଭୱିସ୍ସତୀତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ସଂୱଣ୍ଣିତୋ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁତରଂୱଣ୍ଣିତୋ ଥୋମିତୋ। ‘‘କଲ୍ୟାଣପଟିପତ୍ତିୟଂ ଠିତୋପୀ’’ତି ତୀସୁକଲ୍ୟାଣପଟିପତ୍ତୀସୁ ଅଞ୍ଞତରପଟିପତ୍ତିୟଂ ଠିତୋପି। ‘‘ଅଟ୍ଠିତୋପୀ’’ତି ସବ୍ବପଟିପତ୍ତିବାହିରୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋପାପଧମ୍ମୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିସେସତୋ ପନ ୱିନୟପଟିପତ୍ତି ଏୱ ଇଧ ପରିୟତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ସୋ’’ତି ସୋଦୁସ୍ସୀଲୋ ପାପଧମ୍ମୋ। ଅତ୍ତନୋପି ସରଣଂ ନହୋତି। ଅୱସ୍ସଂ ଅପାୟଗାମୀୟେୱ ସୋ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘କୁତୋ ସରଣଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତସହସ୍ସେସୂ’’ତି ୱିନୟେପି ବହୂନି ଗରହସୁତ୍ତପଦାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁପି। ୱିସେସତୋ ପନ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତାଦୀସୁ।

ସଦ୍ଧମ୍ମୱଚନତ୍ଥୋ। କିଲେସେସମେନ୍ତି ୱୂପସମେନ୍ତୀତି ସନ୍ତୋତି ୱଚନତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସମିତକିଲେସାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତ ସଦ୍ଦୋ ପନ ପସତ୍ଥେଚ, ପୂଜିତେଚ, ସପ୍ପୁରିସେଚ, ପଣ୍ଡିତେଚ, ଦିସ୍ସତୀତି ଇମଂ ଅଭିଧାନତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ପସତ୍ଥାନ’’ନ୍ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଚ୍ଚୋୱା ଧମ୍ମୋ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ’’ତି ଯୋଜନା। ଏତେନ ସଭାୱତୋ ଅତ୍ଥିସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ସନ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ସୋ’’ତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟ ଧମ୍ମୋ। ‘‘ଧାରେନ୍ତସ୍ସା’’ତି ସୱନୁଗ୍ଗହଧାରଣପଟିପଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଧାରେନ୍ତସ୍ସ। ଅହିତୋୟେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଦୁଗ୍ଗତି ୱିପାକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅୟଂ ପନା’’ତି ସତ୍ଥୁ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ପନ। ‘‘ତଥା ଧାରେନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଅୟଂ ମେ ହିତୋତି ଧାରେନ୍ତସ୍ସ ହିତୋୟେୱସମ୍ପଜ୍ଜତି, ସୁଗତି ନିବ୍ବାନ ସମ୍ପାପକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ସମାନଦିଟ୍ଠିସୀଲାନ’’ନ୍ତି ସମାନଦିଟ୍ଠିକାନଂ ସମାନସୀଲାନଞ୍ଚ। ଏତେନ ସମାନଦିଟ୍ଠିସୀଲା ଜନା ଗଣୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗଣୋ। ସଂହନୀୟନ୍ତି ଏକତୋକରୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଙ୍ଘୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ସହ ଏକତୋ ଧମ୍ମଂ ଚରନ୍ତୀତି ସହଧମ୍ମିକା। ଏକସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମ ୱିନୟେ ପବ୍ବଜିତା। ତେସଂ ସହଧମ୍ମିକାନଂ। ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ ଉତ୍ତମଗଣୋ ନାମ। ଯେ କେଚି ଲୋକେ ସଙ୍ଘାୱା ଗଣାୱା। ତଥାଗତସ୍ସ ସାୱକସଙ୍ଘୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋୟେୱ ଇଧ ଗଣୁତ୍ତମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସେସନ ପର ନିପାତ ୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉତ୍ତମସଦ୍ଦସ୍ସ ଗୁଣନାମତ୍ତା ‘‘ଗୁଣମ୍ହିୟେୱ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେନା’’ତି ଉତ୍ତମ ସଦ୍ଦେନ। ‘‘ଗଣୋତି ସଙ୍ଘୋୟେୱ ୱୁଚ୍ଚତି’’ ସଙ୍ଘସଦ୍ଦସ୍ସପି ସମୂହଟ୍ଠେ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା, ‘‘ସୋ ୱିନୟକମ୍ମେସୁ ପସିଦ୍ଧୋ’’ତି ପଞ୍ଚସଙ୍ଘା ଚତୁୱଗ୍ଗସଙ୍ଘୋ, ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗସଙ୍ଘୋ, ଦସୱଗ୍ଗସଙ୍ଘୋ, ୱୀସତିୱଗ୍ଗସଙ୍ଘୋ, ଅତିରେକୱୀସତିୱଗ୍ଗସଙ୍ଘୋ, ଚତୁୱଗ୍ଗକରଣୀୟଂ କମ୍ମଂ, ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗକରଣୀୟଂ କମ୍ମନ୍ତିଆଦିନା ପସିଦ୍ଧୋ ପାକଟୋ। ଦକ୍ଖିଣା ୱୁଚ୍ଚତି କମ୍ମଞ୍ଚ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଆୟତିଂ ୱିପାକପ୍ଫଲପ୍ପଟି ଲାଭତ୍ଥାୟ ଦିନ୍ନଂ ଦାନକମ୍ମଂ ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତାୟାତି କତ୍ୱା। ତଂଦକ୍ଖିଣଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅରହତୀତି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ। ‘‘ଅରହତୀ’’ତି ଚ ଅନୁତ୍ତର ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତୱିସେସତ୍ତାଦାୟକେନ ଇଚ୍ଛିତ ପତ୍ଥିତସ୍ସ ଆୟତିଂ ଫଲସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁସମ୍ପାଦନୱସେନ ଦାୟକସ୍ସ ଚ ଅୱିରାଧନତୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାପ୍ପମେୟ୍ୟୱଡ୍ଢି ଆୱହନତୋ ଚ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅରହତି। ଏୱରୂପଂହିଦାନଂ ନାମ ଉଳାରଦାନଂ ହୋତି। ତଂ ଯେସୁଦୁସ୍ସୀଲେସୁଦିୟ୍ୟତି। ତେସଂ ଖେତ୍ତ ଦୁଟ୍ଠତ୍ତା ଦାୟକେନ ଇଚ୍ଛିତପତ୍ଥିତଂ ଫଲଂ ନ ସମ୍ପାଦେତି। ନିପ୍ଫଲଂ ୱା ହୋତି। ଅପ୍ପଫଲଂ ୱା। ଏୱଂସତି, ତେ ଦାୟକଞ୍ଚ ୱିରାଧେନ୍ତି ନାମ। ପୁଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ୱିନାସେନ୍ତି ନାମ। ସୟଞ୍ଚ ତଂଦାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ୱା ପରିଭୋଗତୋ ୱା ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟ ୱିନିପାତନତୋ ୱା ଦୁଗ୍ଗତି ଭାଗିନୋ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମାତେ ଏୱରୂପଂ ଦାନଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ନାରହନ୍ତୀତି। ‘‘ଉପସମ୍ପଦାକମ୍ମଂ ସମ୍ମୁତି ନାମା’’ତି ଏକେନ ପରିୟାୟେନ ସମ୍ମୁତି କମ୍ମଂ ନାମ। ତଞ୍ହି କାମଂତେର ସସୁସମ୍ମୁତି କମ୍ମେସୁନାଗତଂ। ଞତ୍ତି ଚତୁତ୍ଥ କମ୍ମୱାଚା ସଙ୍ଖାତାୟ ପନ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁତିୟା ସିଦ୍ଧତ୍ତା ତେନ ପରିୟାୟେନ ସମ୍ମୁତି କମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ‘‘ଉପସମ୍ପନ୍ନଭୂମିଂ ପତ୍ୱା’’ତି ଉପସମ୍ପନ୍ନଭୂମି ସଙ୍ଖାତଂ ଉପରିଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ୱା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ୱିନୟେ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଭଙ୍ଗେ। ଞତ୍ତି ଚତୁତ୍ଥେନ କମ୍ମେନ ଅକୁପ୍ପେନ ଠାନାରହେନାତି। ତତ୍ଥ, ‘‘ଠାନାରହେନା’’ତି ଉପସମ୍ପନ୍ନ ଭୂମିସଙ୍ଖାତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପାପେତୁଂ ଅରହେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପସମ୍ପନ୍ନଭୂମୀ’’ତି ଚ ଉପସମ୍ପନ୍ନ ସୀଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ୱିନୟକମ୍ମେସୁ ପସିଦ୍ଧୋ’’ତି। ସୁଣାତୁମେଭନ୍ତେ ସଙ୍ଘୋ ତିଆଦୀସୁ ପାକଟୋ। ଅପିଚ ‘‘ସମ୍ମୁତି ସଙ୍ଘୋ’’ତି, ଦେୱସଙ୍ଘାସମାଗତାତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ବହୂନଂ ସମୂହନଟ୍ଠେନ ଲୋକସମ୍ମୁତିୟା ସିଦ୍ଧୋସଙ୍ଘୋ ସମ୍ମୁତି ସଙ୍ଘୋତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସମୂହୋ’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠେ ସଙ୍ଗହିତୋତି, ତେନ ସହ ଅଟ୍ଠୱିଧୋ ଅରିୟ ପୁଗ୍ଗଲସମୂହୋ। ‘‘ସମ୍ମୁତି ସଙ୍ଘେ ଅନ୍ତୋଗଧୋୟେୱା’’ତି ଏତେନ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟସଙ୍ଘୋ ନାମ ୱିସୁଂ ନୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ନୱତ୍ତବ୍ବେ ସତି, ସମ୍ମୁତି

ସଙ୍ଘୋତିପି ୱତ୍ତଙ୍କ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି। ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ ଢେୱ ୱତ୍ତଙ୍କ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସଙ୍ଘମେତଂ। ଇଧ ପନ ସଙ୍ଘୱଚନେନ ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଦୁୱିଧତ୍ତା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ୱିନୟକମ୍ମେସୁତି ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇଦାନି ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥାପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସରଣ ଗମନ…ପେ… ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନେସୁ ଉପସମ୍ପନ୍ନଭୂତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋୱ ଗହେତବ୍ବୋ। ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଟ୍ଠାନେ ପନ ପୁଗ୍ଗଲିକଦାନେସୁ ଚତୂହି ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଉପାସକୋପି ସାମଣେରୋପି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଙ୍ଘିକ ଦାନେସୁ ପନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋୱ। ‘‘ତଥା ତଥା ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା’’ତି ଆହୁନେୟ୍ୟୋ, ପାହୁନେୟ୍ୟୋ, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ, ଅଞ୍ଜଲୀକରଣୀୟୋ, ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସା, ତିଆଦିନାସୁଟ୍ଠୁ ଥୋମେତ୍ୱା। ସୋ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟ ସଙ୍ଘୋ। ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଇଦଂ ଅରିୟ ସଙ୍ଘେନ ୱିନାକେୱଲଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସଙ୍ଘଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଙ୍ଘ ୱଚନେନ ସଙ୍ଘ ପରିୟାପନ୍ନୋ ଏକୋପି ଭିକ୍ଖୁ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୋ ସଚେ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହୋତି, ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ନହୋତି। ଯଦି ଅରିୟ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି, ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ହୋତି।

ଦକ୍ଖିଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ସଙ୍ଘିକଦାନେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଖୋ ପନାନନ୍ଦ ଗୋତ୍ରଭୁନୋ କାସାୱକଣ୍ଠା ଦୁସ୍ସୀଲା ପାପଧମ୍ମା। ତେସଂପି ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାନଂ ଦସ୍ସନ୍ତି। ତଦାପାନନ୍ଦ ସଙ୍ଘଗତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟନ୍ତି ୱଦାମୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଙ୍ଘିକଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱା କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟ ସଙ୍ଘେ ଅସଙ୍ଗହିତୋତି ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଖେତ୍ତଂ ଦୂସେନ୍ତୀତି ଖେତ୍ତଦୁଟ୍ଠାନି। ତିଣାନି। ଖେତ୍ତଦୁଟ୍ଠା କିଲେସା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହିଧମ୍ମପଦେ।

ତିଣଦୋସାନି ଖେତ୍ତାନି, ରାଗଦୋସା ଅୟଂପଜା;

ତସ୍ମାହି ୱୀତରାଗେସୁ, ଦିନ୍ନଂ ହୋତି ମହପ୍ଫଲଂ।

ତିଣଦୋସାନି ଖେତ୍ତାନି, ଦୋସଦୋସା ଅୟଂପଜା;

ତସ୍ମାହି ୱୀତଦୋସେସୁ, ଦିନ୍ନଂ ହୋତି ମହପ୍ଫଲଂ।

ତିଣଦୋସାନି ଖେତ୍ତାନି, ମୋହଦୋସା ଅୟଂପଜା;

ତସ୍ମାହି ୱୀତମୋହେସୁ, ଦିନ୍ନଂ ହୋତି ମହପ୍ଫଲନ୍ତି।

ଇଧ ପନ ସାତିସ୍ସୟତୋ ଖେତ୍ତଦୁଟ୍ଠେ କିଲେସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସୟାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଦ୍ଧୋୱା’’ତି ସନ୍ତସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସଭାୱୋ ସବ୍ଭାୱୋତିୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନ ସଙ୍ଘସ୍ସ। ‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମପଦେ ୱୁତ୍ତନୟେନା’’ତି ଅପିଚୟଦଗ୍ଗେନାତି ୱୁତ୍ତନୟେନ।

ସସଦ୍ଧମ୍ମଗଣୁତ୍ତମପଦତ୍ଥାନୁଦୀପନୀ ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ‘‘ଅଭିୱାଦିୟା’’ତି ସୁଖୀହୋହିସପ୍ପୁରିସାତି ଏୱଂ ଅଭିୱଦାପେତ୍ୱା। ଅଭିୱାଦନଞ୍ଚ ନାମ ୱନ୍ଦନାମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱନ୍ଦିତ୍ୱା’’ତି। ୱନ୍ଦନ୍ତୋହି ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟେ ୱୁଦ୍ଧେ ତଥା ୱଦାପେତି ନାମ। ତଥା ୱଦନଞ୍ଚ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟାନଂୱୁଦ୍ଧାନଂ ୱତ୍ତଂ। ‘‘ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା’’ତି ପଟିମୁଖଂ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ‘‘ତିୱିଧା’’ତି ଦ୍ୱାର ଭେଦେନ ତିୱିଧା। ‘‘ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟାନ’’ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ। ‘‘ନିପଜ୍ଜନ୍ତୋ’’ତି ନିପତନ୍ତୋ। ‘‘ଅୱନ୍ଦିୟେସୂ’’ତି ଭିକ୍ଖୂହି ଅୱନ୍ଦିତବ୍ବେ ସୁନଖକତରାଦୀସୁ। ‘‘ଗୁଣପଦାନୀ’’ତି ଗୁଣଦୀପକାନି ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତିଆଦିପଦାନି। ଏତ୍ଥଚକାୟେନୱନ୍ଦତୀତିଆଦି ଉପଚାର ୱଚନଂ ହୋତି। ଯଥା ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତି। ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କରଣୱସେନ ଚକ୍ଖୂତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନ ସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା। ପୋରାଣା ପନାହୁ ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଚିତ୍ତତ୍ତା। ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଚକ୍ଖୁତ୍ତା। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେ ପନ ସତି ଚକ୍ଖୁ ପସାଦୱତ୍ଥୁ କେନଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ଈଦିସୀ ପନେସା କଥା ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ସସମ୍ଭାର କଥାନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅୟମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି। ଏତ୍ଥହି ‘‘କାୟେନା’’ତି କାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଦ୍ୱାର ରୂପଂ କରଣଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁନାତି ୱଚନେ ଉପଚାର ୱଚନେ ସତି କାୟେନାତି ୱଚନଂପି ଉପଚାର ୱଚନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ତଥା ଚକ୍ଖୁନାତି ପଦେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥେ ସତି କାୟେନାତି ପଦେପି କାୟକମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ୱାଚାୟ ୱନ୍ଦତି, ମନସାୱନ୍ଦତୀ,ତି ପଦେସୁପି ଏସନୟୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି, କାୟ କମ୍ମେନୱନ୍ଦାମି, ୱଚୀକମ୍ମେନ ୱନ୍ଦାମି, ମନୋକମ୍ମେନ ୱନ୍ଦାମି, ତୀହି କମ୍ମେହି ୱନ୍ଦାମୀତି ଇଦମେୱ ମୁଖ୍ୟୱଚନନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ସଚ୍ଚମିଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ

ସଂୱରସୀଲଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁନାତି ଇଦଂ ପନ ମୁଖ୍ୟ କରଣ ୱଚନମେୱ ସମ୍ଭୱତି। କସ୍ମା, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୱିସେସତ୍ତା। ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂସୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସନଯୋ।

କାଯେନୱନ୍ଦତି, ୱାଚାଯୱନ୍ଦତୀ,ତି ଏତ୍ଥ ତଂକାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ରୂପ ଦ୍ୱଯଂ କିଞ୍ଚାପି ସହଜାତ ଚେତନା କମ୍ମେନ ଜାତଂ ହୋତି। ନ ତଂ ଚେତନାକମ୍ମଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯେନଜାତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଂ ରୂପ ଦ୍ୱଯଂ ତସ୍ସାଚେତନାଯ କାଯୱନ୍ଦନାକମ୍ମ, ୱଚୀୱନ୍ଦନାକମ୍ମ ସିଦ୍ଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯୱିସେସୋ ହୋତି। ଯଥାତଂ ମାତିତ୍ତୋ ଜାତୋ ପୁତ୍ତୋ ୱୁଦ୍ଧି ପତ୍ତୋ ତଂ ତଂ କମ୍ମେସୁ ମାତୁଯା ବଲ ୱୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତଂ ରୂପଦ୍ୱଯଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଦ୍ୱାରରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ‘କାଯେନ, ୱାଚାଯା,ତି ଇଦଂପି ମୁଖ୍ୟ କରଣ ୱଚନମେୱାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। କାଯେନାତି ପନ କାଯକମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥେ ସତି, ତସ୍ସକମ୍ମସ୍ସ ୱନ୍ଦନାକିରିଯାଯ ସହ ଅଭେଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ। ନାପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା ଚେତନାହଂ ଭିକ୍ଖୱେ କମ୍ମଂ ୱଦାମି, ଚେତଯିତ୍ୱା କମ୍ମଂ କରୋତି ‘କାଯେନ, ୱାଚାଯ, ମନସାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯଥାହି ‘‘ଚେତଯିତ୍ୱା’’ତି ପୁରିମଚେତନାହି ଚେତ ଯିତ୍ୱା । ‘‘କମ୍ମଂ କରୋତୀ’’ତି ପଚ୍ଛିମଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପନ ଚେତନା କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଇଧପି ପୁରିମପଚ୍ଛିମଚେତନା ସମ୍ଭୱତୋତି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘କାଯକମ୍ମେନା’’ତି ପୁରିମଚେତନା କମ୍ମଂ ଗଯ୍ହତି। ‘‘ୱନ୍ଦତୀ’’ତି ପଚ୍ଛିମ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପନଚେତନାକମ୍ମନ୍ତି।

୯। ‘‘ରଚଯନ୍ତୋ’’ତି ୱିଦହନ୍ତୋ। ‘‘ରଚଯିସ୍ସତୀ’’ତି ଅପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଅତୀତେ ଅନାଗତୱଚନଂ। ‘‘ପୋତ୍ଥକାରୁଳ୍ହ’’ନ୍ତି ପୋତ୍ଥକ ପତ୍ତେସୁଲିଖନୱସେନ ଆରୁଳ୍ହଂ।

୧୦। ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥପଦେ। ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ’’ତି ଅଭିଧମ୍ମପ୍ପକରଣେ। ‘‘ଏତ୍ଥ, ଏତେନା’’ତି ୱଚନେହି ସଙ୍ଗହସଦ୍ଦସ୍ସ ଏକସେସୱିଧାନଂପି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ‘‘ଅଞ୍ଞଂପାଠଦ୍ୱଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି’’। କସ୍ମାତଂ ପାଠଦ୍ୱଯଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ‘‘ଯଥାପୱତ୍ତେ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତେ। ‘‘ପରମତ୍ଥଧମ୍ମେ ଏୱା’’ତି ଦ୍ୱେ ମେ ଭିକ୍ଖୱେ ପୁଗ୍ଗଲା, ତଯୋମେଭିକ୍ଖୱେ ପୁଗ୍ଗଲାତିଆଦିନା ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରେନ ପୱତ୍ତାପି ଦେସନା ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମେହି ୱିନା ନପୱତ୍ତତି। ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ ନାନତ୍ତୱସେନେୱ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାନତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ। ତସ୍ମା ପରମତ୍ଥଧମ୍ମେ ଏୱ ଦୀପେତି। ନ ଆଣାୱିଧାନଂ ଦୀପେତି। ‘‘ଦ୍ୱୀସୁଧମ୍ମେସୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ‘‘ଯୋଇତରତୋ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣୀଯଂ। ‘‘ଯୋ’’ତି ଯୋ ଧମ୍ମୋ। ‘‘ଇତରତୋ’’ତି ଇତର ଧମ୍ମତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତ ଧମ୍ମତୋ। ‘‘ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା’’ତି ଇମିନାକାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରାନଂ ଅନୱସେସୱିଭତ୍ତିୱସେନ ଅତିରେକତା, ସୁଦ୍ଧ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନ ଦେସନା ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱିସେସତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯସ୍ମା ଅନୱସେସୱିଭତ୍ତିତୋ, ଅତିୱିତ୍ଥାରଦେସନାଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ଦେୱେସୁ ଏୱ ଦେସେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନ ହି ମନୁସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ନ ହି ମନୁସ୍ସା ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପୱତ୍ତନଯୋଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତନତ୍ଥାଯ ପହୋନ୍ତଂ। ‘‘କଥାମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଦେସନାକଥାପବନ୍ଧଂ। ‘‘ଏକମାତିକାନୁ ବନ୍ଧା’’ତି କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦିକଂ ଏକଂ ଅଭିଧମ୍ମ ମାତିକଂ ଅନୁଗତା। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ। ଅତିରେକ ୱିସେସତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତିସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ। ଆଦିମ୍ହିଯେୱତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମାତିରେକ ଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେ ନା-ତି ୱତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତ୍ହି ପତ୍ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତା, ନନିପ୍ପଦେସେନ। ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପନ ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ୱିଭତ୍ତା-ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମନାମିକାନ’’ନ୍ତିଆଦିଂ। ‘‘ଧମ୍ମୋ ପନା’’ତି ପାଠଦ୍ୱଯମାହ।‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ଏୱଂ ୱିଚାରିତେପିସତି। ‘‘ସବ୍ବଜେଟ୍ଠକୋ’’ତି ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ମଜ୍ଝେସବ୍ବଜେଟ୍ଠକୋ। କସ୍ମା ସବ୍ବଜେଟ୍ଠକୋ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ୱିନଯଂ ୱିୱଣ୍ଣେନ୍ତେହ୍ୱହୀ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ୱିୱଣ୍ଣେନ୍ତେହ୍ୱା’’ତି ଗରହନ୍ତସ୍ସ। ଚରତି ପୱତ୍ତତୀତି ଚକ୍କଂ। ଲୋକସ୍ମିଂ କେନଚି ସମଣେନ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା ପଟିନିୱତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ଆଣାୱିଧାନଂ ଆଣାଚକ୍କଂ ନାମ। ତଥା ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ଦେସନା ୱିଧାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ନାମ। ତତ୍ଥ, ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ମେଥୁନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିସେୱତି, ପାରାଜିକୋ ହୋତି ଅସଂୱାସୋ-ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତଂ ଆଣାୱିଧାନଂ ଆଣାଚକ୍କଂ ନାମ। ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀ-ତିଆଦିକଂ ଦେସନାୱିଧାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ନାମ। ତଦୁଭଯଂପି କୋଚି ଭିନ୍ଦିତୁଂ ପାରାଜିକଂ ୱା ଭିକ୍ଖୁଂ ଅପାରାଜିକଂ କାତୁଂ ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ଅସଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନସକ୍କୋତି। ଅଥ ଖୋ କରୋନ୍ତୋଯେୱ ଦେୱଦତ୍ତୋୱିଯ ଆପାଯିକୋ ହୋତି। ପାରାଜିକୋଚ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତାନଂ ସୁଦ୍ଧଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଅପାଯଗାମୀଯେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁ ୱିନଯ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ। ଏୱଂ କେନଚି ପଟିନିୱତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ତଦୁଭଯଂପି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଂ ଚକ୍କଂ ନାମ ହୋତି। ‘‘ୱିନଯୋ ନାମ ସାସନସ୍ସ ମୂଲ’’ନ୍ତି ୱିନଯେ ଠିତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ଭିକ୍ଖୁ ସଙ୍ଘେ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତେ ତିୱିଧୋପିସଦ୍ଧମ୍ମୋପଞ୍ଞାଯତି, ତିୱିଧଂପି ସତ୍ଥୁସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ୱିନଯୋ ତିୱିଧସ୍ସସାସନସ୍ସ ମୂଲଂ ହୋତୀତି। କଥଞ୍ଚପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମେ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତେ ତିୱିଧଂପି ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ତତ୍ଥ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତୀତି କିତ୍ତକଂକାଲଂ ତିଟ୍ଠତୀତି। ପଞ୍ଚୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ତିଟ୍ଠତୀତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାସୁକଥଯିଂସୁ। ମିଚ୍ଛାୱାଦିନୋପନୱଦନ୍ତି ୱିନଯେ ଚୂଳଅୱଗ୍ଗେଭିକ୍ଖୁନିକ୍ଖନ୍ଧକେ ସଚେ ଆନନ୍ଦ ମମସାସନେମାତୁଗାମୋ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ନଲଭେଯ୍ୟ। ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ। ଇଦାନି ମାତୁଗାମସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁଞ୍ଞାତା ଗୋତମିଯା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଯାଚନଂ ଉପାଦାଯ। ପଞ୍ଚେୱଦାନି ଆନନ୍ଦ ୱସ୍ସସତାନି ସଦ୍ଧମ୍ମୋଠସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସତାନି ଏୱ ତିଟ୍ଠତି। ତତୋପରଂ ଏକଦିୱସଂପି ନ ତିଟ୍ଠତି। ଇଦାନି

ସାସନପ୍ପଟିରୂପକମତ୍ତଂ ହୋତୀତି। ତଂ ତେସଂ ମିଚ୍ଛା ୱଚନମତ୍ତଂ। ''ପଞ୍ଚୱସ୍ସସତାନୀ''ତି ଇଦଂ ପନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନ ୱଚନଂ ନହୋତି। ମାତୁଗାମାନଂ ଆଦୀନୱ ଦୀପନମତ୍ତୱଚନଂ। ସୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଅଟ୍ଠଗରୁଧମ୍ମେ ସଣ୍ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ଏୱ ପଟିବାହିତୋ। ପୁନ ''ୱସ୍ସସହସ୍ସ''ନ୍ତି ଇଦମେୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନ ୱଚନଂ ଜାତନ୍ତି। ଏତ୍ଥପିକେଚିୱଦନ୍ତି ୱସ୍ସସହସ୍ସମେୱ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି, ତତୋପରଂ ଏକଦିୱସ ମତ୍ତଂପି ନ ତିଟ୍ଠତି, ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତଦା ସୀମାୟୋପି ଅସୀମା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଛାତାସୁ ଉପସମ୍ପାଦିତାପି ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ଇଦାନି ସାସନପ୍ପଟିରୂପକମତ୍ତଂ ହୋତୀତି। ଇଦଂପି ତେସଂ ଅତ୍ଥଞ୍ଚକାରଣଞ୍ଚ ଅଦିସ୍ୱା ଅଜାନିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ମିଚ୍ଛା ୱଚନମତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ''ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା''ତି ୱସ୍ସସହସ୍ସମେୱ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଅପରିହାୟମାନୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ତତୋପରଂ ପନ ନ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ, ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟମାନୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି। କଥଂ ପନ ଅପରିହାୟମାନୋ ତିଟ୍ଠତି, କଥଞ୍ଚ ପରିହାୟମାନୋ ଗଚ୍ଛତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ପଞ୍ଚସଙ୍ଘା ୱେଦିତବ୍ବା। ୟେସୁ ସଙ୍ଘେ ସୁସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତିଟ୍ଠତି। କତମେ ପଞ୍ଚ। ଖୀଣାସୱସଙ୍ଘୋ, ଅନାଗାମିସଙ୍ଘୋ, ସକଦାଗାମିସଙ୍ଘୋ, ସୋତାପନ୍ନସଙ୍ଘୋ, ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସଙ୍ଘୋ,ତି। ତତ୍ଥ, ୱସ୍ସସହସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ସବ୍ବେପଞ୍ଚସଙ୍ଘା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ଏୱଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଅପରିହାୟମାନୋ ତିଟ୍ଠତି। ତତୋପରଂ ଖୀଣାସୱସଙ୍ଘୋ ନ ପଞ୍ଞାୟତି। ସେସାନି ଚତ୍ତାରିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅନୁକ୍କମେନ ସେସାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସଙ୍ଘାନଂ ଖେତ୍ତାନି ଜାତାନି। ଏୱଂ ତତୋପରଂ ପରିହାୟମାନୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। କାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତେ। ''ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା''ତି ଏତ୍ଥ ତିୱିଧୋ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ 'ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମୋ,ତି। ସୋ ଏୱ ତିୱିଧଂ ସାସନନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ, ପରିୟତ୍ତି ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନାମ ସାଟ୍ଠକଥାନିତୀଣିପିଟକାନି। ସୋଚ ଏତରହି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ତିଟ୍ଠତି। କଥଂ ପରିୟତ୍ତି ସାସନଂ ପଟିରୂପକମତ୍ତଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ଭିକ୍ଖୂ ଚ ପରିୟତ୍ତିକମ୍ମିକା ଅନେକ ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। କଥଞ୍ଚିଦଂ ସାସନଂ ତତୋପରଂ ଏକଦିୱସଂପି ନ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ତେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ସୀଲପ୍ପଟିପତ୍ତିୟଂ ଠିତା ଅନେକ ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ଏତରହି ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। କଥଞ୍ଚ ପଟିପତ୍ତି ସାସନଂ ତତୋପରଂ ନ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ପରିୟତ୍ତିୟାଚ ପଟିପତ୍ତିୟାଚ ତିଟ୍ଠମାନାୟପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମୋପି ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ୟଥାହି-ଏକୋ ଧନସେଟ୍ଠି ନାମ ଅତ୍ଥି। ସୋ ପୁତ୍ତଧୀତୁ ପରମ୍ପରାନଂ ଅତ୍ଥାୟ ମହନ୍ତାରତନନିଧୟୋ ଭୂମିୟଂ ବହୂସୁଟ୍ଠାନେସୁ ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତା ହୋନ୍ତି। ପୋତ୍ଥକେସୁ ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତିଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଲିଖିତ୍ୱା ଠପେତି। ତତ୍ଥ ନିମୀସୁ ଚ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଚ ଅକ୍ଖରେସୁ ଚ ଧରନ୍ତେସୁ ତେନିଧୟୋ ନସ୍ସନ୍ତି ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାୟେୱ। ଏୱମିଦଂ ସାସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥହି ନିଧୀନଂନିଧାନଭୂମିସଦିସଂ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଧନରତନସଦିସାନି ଧମ୍ମରତନାନି। ୟଥା ଚ ସେଟ୍ଠିୱଂସେଜାତୋ ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁରିସୋ ପୋତ୍ଥକଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଖଣନ୍ତୋ ତାନିରତନାନି ଲଭିସ୍ସତିୟେୱ। ଏୱମିଧପି ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦେସନାଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତାନିଧମ୍ମରତନାନି ଲଭିସ୍ସତିୟେୱ। ଲଭମାନେ ଚ ସତି, କଥଂ ତାନିଧମ୍ମରତନାନି ଅନ୍ତରହିତାନି। ସୀମାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିୱାନିୱତ୍ତି ୱା ଆଣାଚକ୍କସ୍ସେୱ ୱିସୟୋ ହୋତି। ନ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ। ୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ-ପଞ୍ଚୱସ୍ସସତାନିସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଠସ୍ସତୀତି ଚ, - ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଚ। ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କମେୱ ହୋତି, ନ ଆଣାଚକ୍କଂ। ବଦ୍ଧସୀମାୟୋ ଚ ନିୱତ୍ତମାନା ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ନିୱତ୍ତନ୍ତି ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତି। ଆଣାଚକ୍କଭୂତାୟ କମ୍ମୱାଚାୟ ସମୂହନନେନ ୱା, ସାସନସ୍ସ ୱା ଅନ୍ତରଧାନେନ। ତତ୍ଥ ୱସ୍ସସହସ୍ସପରିୟନ୍ତେ କମ୍ମୱାଚାୟ ସମୂହନନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି। ସାସନନ୍ତରଧାନଞ୍ଚ ନାମ ଅନାଗତେ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୋତି। ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନେହି ଜାତେ ସବ୍ବଂ ଆଣାଚକ୍କଂ ୱିଗତଂ ହୋତି, ଅନ୍ତରଧାୟତି। ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପନ ଦେୱଲୋକେସୁ ୟାୱାନାଗତବୁଦ୍ଧକାଲାପି ପୱତ୍ତିସ୍ସତିୟେୱ ଆଳୱକପୁଚ୍ଛାଗାଥାୟୋ ୱିୟ। ଅପିଚୟୋ ୱୋ ଆନନ୍ଦ ମୟା ଧମ୍ମୋ ଚ ୱିନୟୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ସୋ ୱୋ ମମଚ୍ଚୟେନ ସତ୍ଥା-ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋଚତି ପିଟକଭୂତୋ ଧମ୍ମୱିନୟୋ ସତ୍ଥା ଏତରହି ତିୱିଧଂପି ସାସନଂ ଲୋକସ୍ସ ଦୀପେନ୍ତୋ ପକାସେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ୟତୋବୁଦ୍ଧଭାସିକାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ନାନା ବାହିରକେହି ଜନେହି ଅସାଧାରଣୋ ମହନ୍ତୋ ଞାଣାଲୋକୋ ଏତରହି ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ ପୱତ୍ତତି। ତେହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଦେସିତାନି ଏତରହିଧରମାନାନି ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧ ସହସ୍ସାନି ସୁତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେସଂସାରେ ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବଂଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ, ସବ୍ବଂଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନୁଗତିକେନ ସୁତମୟଞ୍ଞାଣେନ ଜାନନ୍ତି। ଆୟତିଞ୍ଚ ସଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ଚ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନତ୍ଥାୟ ଚ ନାନାପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ଆରଭନ୍ତି, ପଦ୍ଦଜନ୍ତି। ପରିୟତ୍ତିଂ ପରିୟାପୁଣନ୍ତି। ପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେନ୍ତି। ଭାୱନଂଭାୱେନ୍ତି। ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ସାସନପ୍ପଟିରୂପକମତ୍ତଂନ ହୋତି। ଏକନ୍ତ ସାସନଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ୟଥା ଧମ୍ମଂ ୟଥା ୱିନୟଂ ପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ଇମାୟ ଚ ପଟିପତ୍ତିୟା ଆୟତିଂ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲ ନିବ୍ବାନପ୍ପଟିଲାଭାୟ ସଂୱତ୍ତନିକତ୍ତାତି। ଏତ୍ତାୱତା ସବ୍ବଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦୀନଂ ମିଚ୍ଛାୱଚନଂ ୱିଧମିତଂୱିଦ୍ଧଂସିତଂ ହୋତୀତି।

ପଣାମଗାଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଦୁତୀୟଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟଂ। ''ଆଦିଗାଥାୟା''ତି ପଥମଗାଥାୱାକ୍ୟେନ। ''ତଂ ତଂ ପୟୋଜନସହିତେ''ତି ତେନତେନପୟୋଜନେନ ସହିତେ। ''ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ''ତି ପଞ୍ଚପିଣ୍ଡତ୍ଥେ। ''ତେଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥେ''ତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥପଦେ ଦୀପିତେ ତେଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥେ। ''ତସ୍ସା''ତି ତିସ୍ସଂ ଦୁତୀୟଗାଥାୟଂ। ''ନତୁ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ନପନପକରଣଂପି ପୁବ୍ବେୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥା କୁତୋପୁବ୍ବେୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ଏୱଂତୀସୁ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ପଥମସ୍ସ କାଲୱିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦୁତୀୟ ତତୀୟାନଂ ସଦ୍ଦତୋୱିରୋଧଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ନଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଆଦିମ୍ହି ୟେୱା''ତି ଏତେନ ୟଦାକଦାଚି

ପଚ୍ଚାମସନ୍ତଂ ଅପ୍ପଧାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''ଅପ୍ପଧାନପଦାନୀ''ତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଏକସ୍ମିଂ ସମାସପଦେ ପୁରିମାନି ୱିସେସନ ପଦାନି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଥାପି ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜିତେ ସତି, ତସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହପ୍ପକରଣେ ତସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ପଦେୱା ସବ୍ବଥା ମଯା ୱୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ହୋତି। ସୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ସବ୍ବଥା ୱୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅପ୍ପଧାନପଦଂ ପଚ୍ଚାମସତୀତି ଦୋସୋପନ ଆପଜ୍ଜତେୱ। ତେନାହ ''ଏୱଞ୍ଚ୍ୱସତୀ''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ, ''ଏୱଞ୍ଚ୍ୱସତୀ''ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱିଯ ଇଧ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହପଦଂ ପଚ୍ଚାମସନ୍ତେ ସତି। ହିସଦ୍ଦୋ ଫଲ ୱାକ୍ଯଜୋତକୋ। ଲଦ୍ଧଗୁଣଜୋତକୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ''ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋତି'' ତସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହପଦେ ମଯା ସବ୍ବଥା ୱୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ନ କେୱଲଂ ସୋ ଏୱ ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଅପରୋପିଦୋସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଧାତୁକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହାଦିପ୍ପକାରେନାତିଯୋଜନା।

୧୨। ପରମତ୍ଥପଦୱଣ୍ଣନାଯଂ। ୱିସେସନପଦଂ ନାମ କତ୍ଥଚି ଭୂତକଥନତ୍ଥାଯୱା ପଯୁଜ୍ଜତି କଣ୍ହୋକାକୋ, ସେତୋବକୋ,ତି। କତ୍ଥଚି ଅଞ୍ଞନିୱତ୍ତନତ୍ଥାଯ ୱା ପଯୁଜ୍ଜତି ନୀଲୋପଟୋ, ନୀଲଂପୁପ୍ଫ, ନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଅଞ୍ଞ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁୱିଧାନିହିସଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତିପଞ୍ଞତ୍ତି। ପଞ୍ଞାପନଞ୍ଚ ନାମ ସମଗ୍ଗାନଂ ଜନାନଂ ୱୋହାରେନ ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ଅଙ୍ଗେହି ସିଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ତେଚମହାଜନା''ତିଆଦିଂ। ''ତସ୍ମାତେ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ସମ୍ମତତ୍ତା''ତି ୱୋହରିତତ୍ତାଚେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତତ୍ତା ଚ। ''ୱଚୀସଚ୍ଚୱିରତିସଚ୍ଚାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱଚୀସଚ୍ଚଂ ନାମ ମୁସାୱାଦରହିତଂ ସଚ୍ଚୱଚନଂ। ୱିରତିସଚ୍ଚଂ ନାମ ସମ୍ମାୱାଚାୱିରତି। ସାହି ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି ୱିରମଣମତ୍ତେନ ୱଚୀସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ୱତ୍ଥୁଭୂତତ୍ତା''ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତତ୍ତା। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସମ୍ମତତ୍ତା ସମ୍ମୁତି ଚ, ସା ସଚ୍ଚାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତତ୍ତା ସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି କତ୍ୱା। ସମ୍ମୁତିଯା ସିଦ୍ଧଂ ସଚ୍ଚଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ''ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା''ତି ପାଣୋ ନହନ୍ତବ୍ବୋ, ସଦ୍ଧେସତ୍ତା ଅୱେରା ହୋନ୍ତୁତିଆଦିନା ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା। ''ସବ୍ବଲୋକିଯସମ୍ପତ୍ତିଯୋ''ତି ଦାନସୀଲାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ଫଲୱିପାକଭୂତା ସବ୍ବଲୋକିଯସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ସବ୍ବେ ''ବୋଧିସମ୍ଭାରଧମ୍ମେ''ତି ଦାନପାରମିସୀଲପାରମିଆଦିକେପାରମିଧମ୍ମେ। ''ଆରାଧେନ୍ତୀ''ତି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ''ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା''ତି ଦୁଚ୍ଚରିତ ଦୁରାଜୀୱମିଚ୍ଛାଜୀୱାଦୀନଂ ୱସେନ ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା। ''ଏୱଂ ମହନ୍ତଂ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅହଂ ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚମେୱଗଣ୍ହାମୀତି ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚଂ ନଭିନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଭିନ୍ଦନ୍ତୋହି ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ପରିବାହିରୋ ଅସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି। କଥଞ୍ଚ ତଂ ଭିନ୍ଦତୀତି। ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସତ୍ତସ୍ସ ଭୱତୋସଙ୍କନ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯଂ ତିଟ୍ଠତି। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ପରିବାହିରୋ ହୋତି। ଅପାଯ ପୂରକୋ ଭୱତୀତି। ''ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତ୍ୱେୱ ଗଣ୍ହାପେତୀ''ତି ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଗଣ୍ହାପେତି। ତେନାହ ''ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀ''ତିଆଦିଂ। ''ଏୱଂ ୱିପରୀତଞ୍ଚ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏତେନସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚମେୱଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ନଭିନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଭିନ୍ଦନ୍ତୋହି ତାହି ଦିଟ୍ଠୀହି ନମୁଚ୍ଚତି। କଥଞ୍ଚ ତଂ ଭିନ୍ଦତି। ଖନ୍ଧେ ୱା ଖନ୍ଧମୁତ୍ତକେୱା ଅତ୍ତଜୀୱେ ଗହେତ୍ୱା ତେଚ ଅତ୍ତଜୀୱା ପରମ୍ମରଣା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯଂ ତିଟ୍ଠତି। ତେ ଚ ଅତ୍ତଜୀୱା ଭୱାଭୱେସୁସସ୍ସତା ହୁତ୍ୱା ଭୱତୋଭୱଂ ସଂସରନ୍ତି ସନ୍ଧାୱନ୍ତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯଂ ତିଟ୍ଠତି। ''ନୱିସଂୱାଦେନ୍ତୀ''ତି ୱିପରୀତଂ ନାପାଦେନ୍ତି। ''ତଂ ପନା''ତି ସଭାୱସଚ୍ଚଂ ପନ। ଅନୁଭୱନଭେଦମତ୍ତଂ ଉପାଦାଯେୱ ୱେଦନା ସୁଖାତି ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବାକାରତୋ ସୁଖଭୂତତ୍ତା ୱେଦନା ସୁଖାତି ୱୁତ୍ତା ନହୋତି। ''ସବ୍ବାପିୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା ଏୱା''ତି ପଧାନତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅନୁଭୱନଭେଦୋ ତିୱିଧୋ। ସାତତୋ ୱା ଅନୁଭୱନଂ, ଅସ୍ସାତତୋ ୱା, ମଜ୍ଝତ୍ତତୋ ୱା। ''ଦୁକ୍ଖା ଏୱା''ତି ଭଯଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖା ଏୱ। ଭଯଟ୍ଠେନାତି ଚ ସଂସାର ଭଯଦସ୍ସୀହିଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ। ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ଯେସଂ ତେ ସୁଖୱିପାକା। ତେଭୂମକକୁସଲା। ''କୁସଲସମ୍ମତା''ତି ଏତେନ ସଭାୱସଚ୍ଚେପି ଏତେୱୋହାରା ଲୋକସମ୍ମୁତି ନିସ୍ସିତାତି ଦୀପେତି। ''ସାସୱତା''ତି ଆସୱେହି ସହିତଭାୱୋ। ''ସଂକିଲେସି କତା''ତି ସଂକିଲେସ ଧମ୍ମେହି ସଂଯୁତ୍ତଭାୱୋ। ଓଘେହି ଚ ଯୋଗେହି ଚ ଉପାଦାନେହି ଚ ପତ୍ତବ୍ବଭାୱୋ ''ଓଘନୀଯଯୋଗନୀଯ ଉପାଦାନୀଯତା''। ଅଧିକା ଅତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା। ବହିଦ୍ଧାରୁକ୍ଖେରୂପଧମ୍ମାରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତାନାମ ସାରଟ୍ଠେନ। ସାଖାଯଂ ରୂପଧମ୍ମା ସାଖାଯ ଅତ୍ତାନାମ ସାରଟ୍ଠେନ। ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନା ପନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ତଣ୍ହାପରିଗ୍ଗହ ଦଳ୍ହଟ୍ଠେନ ତତୋ ବହିଦ୍ଧା ଅତ୍ତତୋ ଅଧିକା ଅତ୍ତାତି ଅତ୍ଥେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାତି ଲୋକସମ୍ମୁତି ହୋତି। ତେନାହ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତତିକଞ୍ଚା''ତିଆଦିଂ। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧ ମଗ୍ଗଭାୱୋ ଚ, ଇତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନାମାତି ଯୋଜନା। ''ଇଦମେୱା''ତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କମେୱ। ''ଅଚଲମାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ତେଭୂମକ ଧମ୍ମାନଂ ସୁଖତା ନାମ ଚଲା ହୋତି। କସ୍ମା, ଅନିଚ୍ଚ ଧମ୍ମତ୍ତା। ତେ ଧମ୍ମେସୁଖାତି ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଙ୍ଗଂ କରୋନ୍ତା ଅଚିରେନେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ତେ ଧମ୍ମେ ଦୁକ୍ଖାତି ଞତ୍ୱା ତେହିୱିମୁତ୍ତା ପୁନ ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ନତ୍ଥି। ଏସନଯୋ ସେସଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ । ''ତେସୂ''ତିଆଦିମ୍ହି ଦୁୱିଧାନିହି ସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ। ''ତେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ଲଦ୍ଧଗୁଣୱଚନଂ। ''ଯୋ ୱିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନା''ତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାପଦେସୋ ନାମ ଅତ୍ଥଧମ୍ମ ସମୋଧାନଂ ନିସ୍ସାଯ ଘଟସଣ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ପଟସଣ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ତଂ ସଣ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଯାପନଚିନ୍ତନ କିରିଯା ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ସିଦ୍ଧା ନ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱସିଦ୍ଧା। ଏସନଯୋ ଫୁସନକିରିଯା, ୱେଦଯିତକିରିଯା, ଦୀସୂତି। ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋୱିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନା''ତିଆଦିମାହ। ''ଚିତ୍ତେନପରିକପ୍ପେତ୍ୱା''ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ଚିତ୍ତେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ସଣ୍ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ କତ୍ୱା। ''ସୱିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା''ତି ସରୀରଂ କତ୍ୱା। ୱତ୍ଥୁ ଦବ୍ବସହିତଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଚିତ୍ତମଯୋଚିତ୍ତନିମ୍ମିତୋ''ତି ସୁପିନନ୍ତେ

ଦିଟ୍ଠରୂପାନି ୱିଯ ଚିତ୍ତେନପକତୋ ଚିତ୍ତେନ ନିମ୍ମିତୋ। କସ୍ମା ସଭାୱସିଦ୍ଧୋ ପରମତ୍ଥୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ସୋହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସନ୍ତୀ’’ତି ଏତେନ ଅସଧାତୁ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋତି ସିଦ୍ଧଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଦାବୁଦ୍ଧୀହି ଅରଣୀଯତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋତିପିୱଦନ୍ତି। ‘‘ଇତରତୋ’’ତି ପରିକପ୍ପସିଦ୍ଧତୋ। ‘‘ପରମୋ’’ତି ଅଧିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଉକ୍କଂସଗତୋ’’ତି। ଏତେନ ପରମସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଧିକତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଇଦାନି ତସ୍ସ ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପଞ୍ଚସାସନ କିଚ୍ଚାନି ମହନ୍ତାନି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଜାନନଂ। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନଂ ପରିଜାନନଂ। ପହାତବ୍ବାନଂ ପହାନଂ। ସଚ୍ଛି କାତବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରଣଂ। ଭାୱେତବ୍ବାନଂ ଭାୱନାତି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପି ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ନାମ। ଦୁକ୍ଖ ସଚ୍ଚଧମ୍ମା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ନାମ। ସମୁଦଯ ସଚ୍ଚଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା ନାମ। ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ନାମ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବା ନାମ। ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ତେସଂ କିଚ୍ଚାନଂ ସିଦ୍ଧିଯା ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ସାସନକିଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ନିଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେ ଚ ଧମ୍ମା ଏୱ ରୂପାନଂ ସାସନ କିଚ୍ଚାନଂ ଅୱିରାଧକତ୍ତା ଅୱିସଂୱାଦକତ୍ତା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପରମତ୍ଥା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେ’’ତିଯେଜନା। ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତି ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ତସ୍ସଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ, ତସ୍ସପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ, ତସ୍ସପହାତବ୍ବସ୍ସ, ତସ୍ସସଚ୍ଛିକା ତବ୍ବସ୍ସ ତସ୍ସଭାୱେତବ୍ବସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପରମତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

‘‘ତଂ ନସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ନସୁନ୍ଦରଂ। ନକେୱଲଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋଯେୱ ନସୁନ୍ଦରଂ, ଅତ୍ଥତୋପି ନସୁନ୍ଦରମେୱ। ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମାହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ଗୋଚରା ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚଞ୍ଞେଯ୍ୟ ଧମ୍ମା ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ। ତତ୍ଥ ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ନାମ ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଏୱ। ପଞ୍ଚଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମା ପନ ସବ୍ବ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସହ ସବ୍ବପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚାଭି ସମ୍ବୋଧୋ ଧମ୍ମ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସହ ସିଜ୍ଝତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚ ସମ୍ବୋଧୋ ଧମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସହ ନସିଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ତେ ସଯଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପରେସଂ ଦେସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତେସଂ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧୋ ମୂଗସ୍ସ ସୁପିନଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସହ ପଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟ ଧମ୍ମା ଏୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରାତି ସକ୍କାୱତ୍ତୁନ୍ତି।

ପରମତ୍ଥପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଚିତ୍ତୱଚନତ୍ଥୋ। ନହି ସା ଆରମ୍ମଣେନୱିନା ଲବ୍ଭତି। ଚିନ୍ତେତୀତି ୱୁତ୍ତେ କିଂ ଚିନ୍ତେତି, ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ କମ୍ମପଦେନ ୱିନା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତସ୍ମା ଇଧ ଚିନ୍ତନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତସ୍ମା ଅସ୍ସ ନାମଂ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୁତମଯଞ୍ଞାଣଂ, ଚିନ୍ତାମଯଞ୍ଞାଣ, ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଭୂତସଭାୱ ଚିନ୍ତାପି ଅତ୍ଥି, ସାପଞ୍ଞାଏୱାତି ତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣ…ପେ… ଣୂପଲଦ୍ଧିଯେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତଂ, ମନୋ, ମାନସଂ, ୱିଞ୍ଞାଣ, ନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ। ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି। ନ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ। ନ ଚ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ଲଦ୍ଧଂ ନାମଂ। ଏୱରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ ୱିଜାନନ ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସବୋଧକଂ ନହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସନ୍ତେସୁ ଚା’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏତେନା’’ତି ଇଦଂ କତ୍ତୁନୋ କିରିଯାସାଧନେ ଅତିସ୍ସଯୂପକାରକଂ କରଣ ସାଧନଂ ୱଦତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚିନ୍ତନମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି, ତେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସଙ୍ଖେପିହୀ’’ତିଆଦିନା। ‘‘ୱିଗ୍ଗହୋ ୱା’’ତି ସରୀରଂ ୱା। ପଚ୍ଚଯେନ ଆଯତ୍ତା ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତା। ‘‘ଆଯତ୍ତା’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧା। ୱତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ୱା ଠିତି ୱା। ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତି ଏତେସନ୍ତି ‘‘ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତ ୱୁତ୍ତିନୋ’’। ‘‘ଥାମେନା’’ତିଆଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ‘‘ଏକଂ ଭାୱସାଧନମେୱ ପଧାନତୋ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ତଂ କିରିଯା ମତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କିରିଯାମତ୍ତଭୂତାପି ପନ ତେ ଧମ୍ମାସଯଂ ନାନାପଚ୍ଚଯା ୱତ୍ଥାଯଂ ଠିତା ୱା ହୋନ୍ତି ନାନାପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାୱତ୍ଥାଯଂ ଠିତା ୱା। ତସ୍ମା ପରମତ୍ଥ ପଦେସୁପି ଯଥାରହଂ ତଦଞ୍ଞସାଧନାନଂ ପଟିଲାଭୋ ଅୱାରିତୋ ହୋତି। ଇତରଥା ହେତୁ ପଚ୍ଚଯୋ, ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ, ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତିଆଦୀସୁ କଥଂ ଭାୱସାଧନଂ ଯୁତ୍ତଂ ସିଯାତି। ‘‘ପଧାନତୋ’’ତି ମୁଖ୍ୟତୋ। ‘‘ଅଭେଦସ୍ସ ଚିନ୍ତନସ୍ସଭେଦକରଣ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତନ୍ତିକତଂ କତ୍ତୁସାଧନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସା’’ତି ଭେସଜ୍ଜମୂଲାନଂ ପିସନସିଲାପୋତକସ୍ସ। ତସ୍ସ ସରୀରଂ ନାମ ୱିସୁଂ ଅଙ୍ଗଂ ନତ୍ଥି। ଅଭିନ୍ନଂପି ଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସରୀର’’ନ୍ତି। ଇଦଂ ଅଭେଦସ୍ସଭେଦକରଣଂ ନାମ ଅଭୂତରୂପଂ ହୋତି। ପଯୋଜନେ ସତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅସତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଥାକରଣଞ୍ଚା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ପରପରିକପ୍ପିତସ୍ସା’’ତି ପରେହି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥା ଚରିଯେହି ପରିଚିନ୍ତିତସ୍ସ। ‘‘ସତିହି…ପେ… କପ୍ପନାଯା’’ତି ସଚେ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ତା ଚିନ୍ତେତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତା ଚିତ୍ତୋନାମାତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତନ୍ତି, ଚିତ୍ତସ୍ସ କିରିଯାମତ୍ତତ୍ତା। ନ ପନ ଅତ୍ତାଦିକୋ କତ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା କିରିଯା ମତ୍ତମେୱ କତ୍ତାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱିଞ୍ଞାଯତିଲୋକେ ଅତ୍ତାଦିକୋକତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ଇଦଂ ଅଭେଦସ୍ସଭେଦ ପରିକପ୍ପନାଯ ପଯୋଜନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅତ୍ତପ୍ପଧାନୋ’’ତି କିରିଯାସାଧନେ ବହୂନଂକାରକାନଂ ମଜ୍ଝେ ସଯଂପଧାନୋ ସଯଂଜେଟ୍ଠକୋ ହୁତ୍ୱା। ‘‘ତଂକତ୍ତୁଭାୱ’’ନ୍ତି ଲୋକେସିଦ୍ଧଂ କତ୍ତୁଭାୱଂ। ‘‘ପୁନ କରଣଭାୱ’’ନ୍ତି ପୁନ ଲୋକେ ସିଦ୍ଧଂ କରଣଭାୱଂ। ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅଭିଧାନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥଯିଦଂ ଯେ ଇମେ ତିରଚ୍ଛାନଗତା ପାଣା ଚିତ୍ତାୱିଚିତ୍ତା। ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ଯଂ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ଏକନିକାଯଂପି ନସମନୁପସ୍ସାମୀ-ତି ଯୋଜନା। ‘‘ନିକାଯ’’ନ୍ତି ସତ୍ତଜାତିସମୂ ହଂ

।“ନିସ୍ସକ୍କେ କରଣୱଚନ”ନ୍ତି ୱିଭତ୍ତାପାଦାନଥ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ଏତେନ ତତୋ ଚରଣତୋ ଚିତ୍ତତୋତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଗାଥାଯଂ। “ତଂ ତଂ ସଭାୱୋ”ତି ୱିଜାନନଫୁସନାଦିକୋ ସଭାୱୋ, ଅଗ୍ଗିସ୍ସୌଣ୍ହୋୱିଯ। “କିଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଯୋରସୋ”ତି ତେନ ତେନ ଧମ୍ମେନ କରଣକିଚ୍ଚଞ୍ଚ, ତଂ କିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୋ ସମ୍ପତ୍ତିଗୁଣୋ ଚ। ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ପରିପାଚନକିଚ୍ଚଂ ୱିଯ, ଓଭାସନଗୁଣୋୱିଯ ଚ। “ଗୟ୍ହାକାରୋ”ତି ଞାଣେନ ଗହେତବ୍ବୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଧଜଭୂତୋ ଆକାରୋ। ସମ୍ପତ୍ତି ରସୋଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। “ଫଲଂୱାପୀ”ତି କାରିଯଫୁଲଂ ୱାପି, ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ଧୂମୋୱିଯ। “ଆସନ୍ନକାରଣ”ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେ ଫଲନିଦ୍ଦତ୍ତକଂ କାରଣଂ, ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ଅଗ୍ଗିକାରକ ପୁରିସୋ ୱିଯ। “ଅଲ”ନ୍ତି ସମତ୍ଥା। “ୱିବୁଦ୍ଧିନୋ”ତି ୱିସେସବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ। “ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସ”ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ପଧାନରସ କିଚ୍ଚଂ। “ସନ୍ଧାନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ”ନ୍ତି ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। “ନାମ ରୂପପଦଟ୍ଠାନ”ନ୍ତି ଫସ୍ସାଦିନାମଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଞ୍ଚଚିତ୍ତସ୍ସପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। “ଚେତସି ଭୱ”ନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ପାତୁଭୂତଂ। “ଏତେନ ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ”ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ସା ଏୱ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଜାତି। ଯାଚିତ୍ତସ୍ସଜରା, ସା ଏୱ ଫସ୍ସାଦୀନଂଜରା”ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। “ଏକୱଣ୍ଟପନି ବନ୍ଧାନୀ”ତି ଏକେନ ୱଣ୍ଟଦଣ୍ଡକେନ ଉପନିବନ୍ଧାନି। “ଏକଜାତିଯାଦି ଉପନିବନ୍ଧା”ତି ଏକଜାତିକଥା ଦିୱସେନ ଉପନିବନ୍ଧା। “ଚେ”ତି ଚେୱଦେୟ୍ଯ। “ନା”ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଗାଥାଯଂ। “ଧମ୍ମା”ତି ନାମକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମା। “ମନସା ଏୱା”ତି କତ୍ତୁଭୂତେନ ମନେନ ଏୱ। “ପକତା”ତି ପୱତ୍ତିତା। “ନିମ୍ମିତା”ତି ନିପ୍ଫାଦିତା। “ଚିତ୍ତକିରିଯା ଭୂତା ଏୱା”ତି ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଫୁସନାକାରଂ ଜନେତ୍ୱାୱ ୱିଜାନାତି। ସୋ ଫୁସନାକାରୋ ଫସ୍ସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱସେସା ପନ ସବ୍ବେପି ଚେତସିକଧମ୍ମା ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଫସ୍ସୋ ହେତୁ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉପାଦାଯ। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉପାଦାଯାତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଚିତ୍ତମୂଲକତ୍ତା ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ତେପିଧମ୍ମା ଚିତ୍ତକିରି ଯାଭୂତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି। “ଏତେନା”ତି ଏତେନଗାଥାପଦେନ। ୱିଭାୱନିଯଂ ପନ ଏକାଲମ୍ବଣତା ମତ୍ତେନ ୱିଭାୱେତି। ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଚେ ତସିକଙ୍ଗାନି ଉପରି ଥେରେନ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଧ ପନ ପଦତ୍ଥୱିଭାୱନଟ୍ଠାନତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣେହି ଅଙ୍ଗେହି ୱିଭାୱେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ “ତଂ ନସୁନ୍ଦର”ନ୍ତି। “ୱତ୍ଥୁମ୍ହୀ”ତି ପଟକୋଟ୍ଟକାଦିମ୍ହି। “ନାନାଚିତ୍ତକମ୍ମାନୀ”ତି ହତ୍ଥି ଅସ୍ସରୂପାଦୀନି। ୱିଜାନନମତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ, କୁସଲନ୍ତି ୱା ଅକୁସଲନ୍ତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ନାନାଚେତସିକେ ହି ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଂହେତଂ ଭଗୱତା। ପଭସ୍ସରମିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେନାହ “ଉଦକଂ ୱିଯଚିତ୍ତ”ନ୍ତିଆଦିଂ।

ଚେତସିକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ରୁପ୍ପତୀତି ପଦଂ କତ୍ତରିୱାହେତୁକମ୍ମନିୱାସିଦ୍ଧଂ। ରୁପ୍ପନଞ୍ଚୱିକାରାପତ୍ତି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ସୀତୁଣ୍ହାଦୀହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ “ୱିସମପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନା”ତି ଧାତୂନଂ ୱିସମପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ। ଧାତୁକ୍ଖୋ ଭୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, “କେନରୁପ୍ପତୀ”ତି ଏତ୍ଥ “କେନା”ତି ହେତୁ ଅତ୍ଥେୱା ହେତୁ କତ୍ତରିୱା କରଣୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ସୀତେନାତିଆଦୀସୁପି। ଡଂସମକସା ନାମ ସୂଚିମୁଖା ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଚେୱ ମହନ୍ତ ମକ୍ଖିକା ଚ। ୱାତା ନାମ ପୁରତ୍ଥିମୱାତାଦଯୋ। ଆତପୋ ନାମ ସୂରିଯାତପୋ। ସରିଂସପାନାମ ଅହି ୱିଚ୍ଛିକ ସତପଦିକାଦଯୋ। ତେସଂ ସମ୍ଫସ୍ସେହିପି ରୁପ୍ପତି। ମରଣଂ ୱା ଗଚ୍ଛତି, ମରଣ ମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ। “ଯେ ଧମ୍ମା”ତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧା ସପ୍ପଟିଘରୂପଧମ୍ମା। “ଅଞ୍ଞେସ”ନ୍ତି ସୋଳସସନ୍ନଂ ଅପ୍ପଟିଘରୂପାନଞ୍ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। “ତେସୂ”ତି ନିଦ୍ଧାରଣେଭୁମ୍ମଂ। ଇଦାନି ପାଠଇଯା ସବ୍ବଂ ମୁଖ୍ଯରୁପ୍ପନଂ ସଂସନ୍ଦେନ୍ତୋ “ସମାଗମୋ ଚା”ତିଆଦିମାହ। ସମାଗମୋ ଚ ନାମ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିଘଟ୍ଟନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆପାତାଗମନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। “ମହାଭୂତାନମେୱ ୱା”ତି ଆପୋଧାତୁ ୱଜ୍ଜିତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମହାଭୂତାନମେୱ ୱା। “ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ”ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ “ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ”ତିଆଦିମାହ। “ସଯଂପି ୱିକାରପତ୍ତା ହୋନ୍ତୀ”ତି ତେମହାଭୂତାସଯଂପି ପକତିଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଓମତ୍ତାଧିମତ୍ତଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। “ଓମତ୍ତାଧିମତ୍ତରୂପସନ୍ତତୀନଞ୍ଚା”ତି ପରମ୍ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ରୂପସନ୍ତତିଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପାଠଇନଯେନ ୱିପତ୍ତିୱସେନ ରୁପ୍ପନଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିପତ୍ତି ୱା ହୋତୁ, ସମ୍ପତ୍ତି ୱା। ପୁରିମପଚ୍ଛି ମସନ୍ତତୀନଂ ୱିସଦିସପ୍ପୱତ୍ତିଭୂତୋ ୱିକାରୋପି ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ରୁପ୍ପନଂନାମାତି କତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ରୁପ୍ପନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଅପିଚେତ୍ଥା”ତିଆଦିମାହ। “ଘଟ୍ଟନୱସେନ ରୁପ୍ପନ ଧମ୍ମାନ ମେୱା”ତି ଆପାତାଗମନାଦିୱସେନ ରୁପ୍ପନଧମ୍ମେହିୱିନା ଅଭିଘଟ୍ଟନୱସେନରୁପ୍ପନ ସଭାୱାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନମେୱ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା। “ସୱିଗ୍ଗହା ହୋନ୍ତୀ”ତି ଦଦ୍ଧ ସଣ୍ଠାନାକାରସହିତା ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା, ଓଳାରିକସଭାୱତ୍ତା। ବହୂନଞ୍ଚରୂପକଲାପାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଏକାବଦ୍ଧଭାୱେନପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅରୂପଧମ୍ମାହି ସଣ୍ହସୁଖୁମସଭାୱା ଚ ହୋନ୍ତି। ସଚେ ଅନେକସତସହସ୍ସାନିପି ଏକତୋ ପୱତ୍ତେୟ୍ଯୁଂ। ଦଦ୍ଧସଣ୍ଠାନଭାୱଂ ନଗମିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ। ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଏକକ୍ଖଣେ ଏକ କଲାପୋୱ ପୱତ୍ତତି। କସ୍ମା, ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯୂପନିବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ମାତେ ସୱିଗ୍ଗହାନ ହୋନ୍ତି। ରୂପଧମ୍ମା ପନ ଓଳାରିକ ସଭାୱା ଚ ହୋନ୍ତି। ବହୂନଂ ସନ୍ନିଚଯେସତି ଦଦ୍ଧସଣ୍ଠାନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଏକକ୍ଖଣେ ଚ ବହୁକଲାପାପି ଏକାବଦ୍ଧାହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସୱିଗ୍ଗହାହୋନ୍ତୀତି।

‘‘ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣସାମତ୍ଥିଯେନା’’ତି ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତୀତିଆଦିନା ଲୋକସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପାକଟସ୍ସ ସୀତାଦିୱଚନସ୍ସସାମତ୍ଥିଯେନ। ତଞ୍ହି ୱଚନଂ ଲୋକସ୍ସ ଅପାକଟଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୁପ୍ପନଂ ଇଧନାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦୀପେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ୱୋହାରୋ ନାମା’’ତି ନାମସଞ୍ଞା ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଲୋକୋପଚାରେନା’’ତି ବହୁଜନସ୍ସ ଉପଚାରେନ ୱୋହାରେନ କଥନେନ। ‘‘ପାକଟ ନିମିତ୍ତୱସେନେୱା’’ତି ପାକଟସ୍ସ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନେୱ। ‘‘ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣେନ ୱିନାପୀ’’ତି ପିସଦ୍ଦେନ ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣସାମତ୍ଥିଯେନପୀତି ଦୀପେତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପାଠଇସାଧକଂ ନାମ ନ ସକ୍କାସଦ୍ଦତ୍ଥ ଲଦ୍ଧୁଂ। ପାକଟନିମିତ୍ତ ୱଚନମେୱ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ସାଧାରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ତପ୍ପସଙ୍ଗନିୱତ୍ତୀ’’ତି ତସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୂପତାପସଙ୍ଗସ୍ସ ନିୱତ୍ତି। ‘‘ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନାୱସପ୍ପୱତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନାନାମୈଦ୍ଧିଯାନାନପ୍ପକାରମାପନଂ। ‘‘ରୂପତା ସିଦ୍ଧୀ’’ତି ରୂପନ୍ତି ନାମ ସଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି। ‘‘ଇଦଂ ପନା’’ତି ଇଦଂ ରୂପଂ ପନ। ‘‘ଅନୁଗ୍ଗହାନଂ ସୀତାଦୀନଂ ୱସେନା’’ତି କିଞ୍ଚାପିପାଠଇଯଂ ସୀତାଦିୱଚନଂ ଉପଘାତକାନଂ ସୀତାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେଚ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନତ୍ଥି। ଅନୁଗ୍ଗାହକା ଏୱ ଅତ୍ଥି। ତେସଂୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପାଠଇଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀ’’ତି ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତସ୍ମା ସଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ସଞ୍ଜାନାତି। ନୀଲଂପି ସଞ୍ଜାନାତି, ପୀତମ୍ପି ସଞ୍ଜାନାତୀ-ତିଆଦିନା ଚ, ୱିଜାନାତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ୱିଜାନାତି। ମଧୁରଂପି ୱିଜାନାତି, ଅମ୍ବିଲଂପି ୱିଜାନାତୀ-ତିଆଦିନା ଚ-ପାଠଇଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି।

ରୂପପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ନିବ୍ବାନପଦେ। ‘‘ଖନ୍ଧାୱା’’ତି ଭୱନ୍ତରେ ଅପାଯାଦୀସୁ ଭୱିସ୍ସମାନା ଖନ୍ଧାୱା। ନ ହି ଅତୀତ ଧମ୍ମା, ନିବ୍ବାଯନ୍ତି ନାମ, ସଡ୍ଢେ ପୀଠଏଦ୍ଧା ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ଧମ୍ମା ଏତରହି ପୀଠଏନ୍ତି, ଅୱସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନାଗତଧମ୍ମା ଚ ଅନାଗତେ ପୀଠଏସ୍ସନ୍ତି, କଥଂ ତେ ନିବ୍ବାଯନ୍ତି ନାମାତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ...ପେ... ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ୱିସଯେଭୁମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱିସଯାଧାରେଭୁମ୍ମଂ। ୱିସଯାଧାରୋ ନାମମନୁସ୍ସାଭୂମିଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ମୁଖ୍ୟାଧାରୋ ନହୋତି। ତେନ ପନ ୱିନା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତଂ କିରିଯଂ କାତୁଂ ନସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ଆଧାରଭାୱେନ ପରିକପ୍ପିତୋ ଆଧାରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥାଆକାସେ’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ସକୁଣାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦ କିରିଯା ନାମ ଆକାସେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନସିଜ୍ଝତି। ତଥା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ନିବ୍ବୁତି କିରିଯାପି ନିବ୍ବାନେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେହିତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେ’’ତି ଯେତିୱିଧୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପଧମ୍ମା। ହିସଦ୍ଦୋନିପାତୋ। ତେସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରୋ। ‘‘ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ନିବ୍ବାନୱିନିମୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବୁତିଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ତେସଂ ନିବ୍ବୁତି କିରିଯାଯ ୱିସଯା ଧାରୋହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ଅଯଂ ପଦୀପୋ ନିବ୍ବାଯତି। ତଥାଧୀରା ନିବ୍ବନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତଂ ତଂ କିଲେସାନଂ ୱା’’ତି ତେ ସଂତେସଂକିଲେସାନଂ ୱା। ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ୱା’’ତି ଅନାଗତଭୱେସୁ ଖନ୍ଧାନଂ ୱା। ‘‘ପୁନଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାୱ’’ନ୍ତି ସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁନ ପଟିସନ୍ଧାନାଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତି ଅରିଯା ଜନା। ଯଥା ମଗ୍ଗେ କରଣୱଚନଂ ଦିସ୍ସତି ଅଦ୍ଧା ଇମାଯପଟିପଦ୍ଧିଯା ଜରାମରଣମ୍ହା ପରିମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀତିଆଦୀସୁ। ନ ତଥା ନିବ୍ବାନେତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗେୱିଯା’’ତିଆଦିଂ। ନିବ୍ବାନେପନଭୁମ୍ମୱଚନମେୱ ଦିସ୍ସତି ଯତ୍ଥନାମଞ୍ଚରୂପଞ୍ଚ। ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତିଆଦୀସୁ। ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନେ କରଣ ୱଚନଂ ନ ଦିସ୍ସତି, କରଣ ଲକ୍ଖଣସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ଚ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କରଣ ଲକ୍ଖଣଂ ନାମକତ୍ତୁନୋ ସହକାରୀ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ନନୁ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ଦିସ୍ସତୀତି। ସଚ୍ଚଂ, ତତ୍ଥ ପନ ୱିସେସନେ କରଣ ୱଚନଂ। ନ କରଣକାରକେ। ତଞ୍ହି ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଯାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ନିବ୍ବାନପଦୱଣ୍ଣନା।

ଦୁତୀଯଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୮। କାମାୱଚରପଦେ। ‘‘କାମୀଯତୀ’’ତି ଇଚ୍ଛୀଯତି। ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦୱତ୍ଥୁ ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତଂ। ‘‘ତେକାମୀଯନ୍ତୀ’’ତି ତେ ଅୱୀଚିନିରଯାଦଯୋ ଇଚ୍ଛୀଯନ୍ତି। ‘‘ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପୀ’’ତି ଅୱୀଚିନିରଯାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂପି ସତ୍ତାନଂ। ‘‘ଭୱନିକନ୍ତି ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଭୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧଂ ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋମେ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ତଣ୍ହା ଭୱନିକନ୍ତି ନାମ। ସା ନେରଯିକସତ୍ତାନଂପି ଅତ୍ଥିଯେୱ। ‘‘କାମେ ଅୱଚରତୀ’’ତି କାମେପରିଯାପନ୍ନଂ ହୋତି। କାମେ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ହୋତି। ରୂପାରୂପଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂପି ରୂପାରୂପସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନଗଚ୍ଛତି। କାମସଙ୍ଖ୍ୟମେୱ ଗଚ୍ଛତି। କାମଗଣନମେୱଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତୀସୁଭୱେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନିପୀ’’ତି କାମରୂପାରୂପସତ୍ତସନ୍ତାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନିପି ନ ତତ୍ରପରିଯା ପନ୍ନାନେୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ର ଅପରିଯାପନ୍ନାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘କାମାୱଚରତାପତ୍ତିଦୋସୋ’’ତି କାମାୱଚର ଧମ୍ମାତି ୱତ୍ତବ୍ବତା ପତ୍ତିଦୋସୋ। ‘‘ରୂପାୱଚରତାଦିମୁତ୍ତିଦୋସୋ’’ତି ଇମେ ରୂପାୱଚର ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି, ଅରୂପାୱଚର ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି, ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବତାପତ୍ତି ଦୋସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସନଯୋ ‘‘ରୂପାରୂପାୱଚରତାପତ୍ତି ଦୋସୋ କାମାୱଚରତାମୁତ୍ତି ଦୋସୋ’’ ତିପଦେସୁ । ଅୱଚରସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ଥେ ଗହିତେପି ଏତେଦୋସା ନାପଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମା, ଲୋକେ ଯେଭୁଯ୍ୟନଯତବ୍ବହୁଲନଯାନଂପି ସବ୍ଭାୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ନନୁଯେଭୁଯ୍ୟ

ୱୁତ୍ତିୱସେନପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘କେସଞ୍ଚୀ’’ତି କେସଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ ୱା। ଯଥାମିଗଲୁଦ୍ଦକୋ ଗାମେ ଚରନ୍ତୋପି ୱନେ ଚରଣବହୁଲତ୍ତା ୱନଚରକୋତି ନାମଂ ଲଭତି। ରାଜହତ୍ଥୀ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚରନ୍ତୋପି ସଙ୍ଗାମେ ଚରଣବହୁଲତ୍ତା ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋତି ନାମଂ ଲଭତି। ଅଯଂ ଯେଭୁଯ୍ୟନଯୋ ନାମ। ଯସ୍ମିଂ ୱନେ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖାପି ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞରୁକ୍ଖାପି ଅତ୍ଥି। ଅମ୍ବରୁକ୍ଖବହୁଲତ୍ତା ପନ ତଂ ୱନଂ ଅମ୍ବୱନନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି। ଏୱଂ ସିମ୍ବଲିୱନାଦୀସୁ। ଅଯଂ ତବ୍ବହୁଲନଯୋ। ଇଧ ପନ ଭୂମିଯୋ ତବ୍ବହୁଲନଯେନ କାମରୂପାରୂପ ନାମଂ ଲଭନ୍ତି, ଧମ୍ମା ଯେଭୁଯ୍ୟନଯେନ କାମାୱଚରାଦି ନାମଂ ଲଭନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ଗହିତେ ସତି, ତେ ଦୋସାନା ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା ଇଧପି…ପେ… ଦୋସୋତୀ’’ତିଆହ। ‘‘ନା’’ତି ନ କୋଚିଦୋସୋ ନତ୍ଥି। ଅତ୍ଥି ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତସ୍ମାସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ଅୱଚରସଦ୍ଦସ୍ସ। ‘‘ତଥା ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା’’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ‘‘ପରିଗ୍ଗାହିନିଯା କାମତଣ୍ହାଯ କତୋ’’ତି ତଥା ପରିଗ୍ଗାହିନିଯା କାମତଣ୍ହାଯ ଗୋଚରୱିସଯତ୍ତାତାଯତଣ୍ହାଯ କତୋନାମ ହୋତି। ଏତେନ କାମେତୀତି କାମୋ, କାମତଣ୍ହା। ଅୱଚରତି ଏତ୍ଥାତି ଅୱଚରଂ। କାମସ୍ସ ଅୱଚରନ୍ତି କାମାୱଚରଂ। କାମ ତଣ୍ହାଯ ଗୋଚରୱିସଯତ୍ତା କାମାୱଚରନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋପି ସିଜ୍ଝତି।

ରୂପେଅୱଚରତୀତି ରୂପାୱଚରଂ। ‘‘ରୂପେ’’ତି ସୋଠସୱିଧାଯରୂପଭୂମିଯା। ‘‘ଅୱଚରତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି। ଅରୂପେ ଅୱଚରତୀତି ଅରୂପାୱଚରଂ। ‘‘ଅରୂପେ’’ତି ଚତୁବ୍ବିଧାଯ ଅରୂପଭୂମିଯା। ‘‘ଅୱଚରତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱଦତି ‘‘ରୂପାରୂପାୱଚରେସୁପି ଅଯଂନଯୋ ନେତବ୍ବୋ’’ତି। ରୂପେ ଭୱୋ ରୂପଂ। ରୂପତଣ୍ହା। ଅରୂପେ ଭୱୋ ଅରୂପଂ, ଅରୂପତଣ୍ହା। ରୂପସ୍ସ ଅୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ। ଅରୂପସ୍ସ ଅୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ‘‘ତେସୁ ପନା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ଅତ୍ରା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। ଯଦିପି ଲୋଭୋ, ରାଗୋ, କାମୋ, ତଣ୍ହା, ତିସଦ୍ଦମେତଂ ଲୋଭସ୍ସୱେୱଚନଂ ହୋତି। ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋତି ପନ ୱିସୁଂ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ଇଧ କାମସଦ୍ଦେନ ତଂ ଦଞ୍ଞୋଲୋଭୋ ଗଯ୍ହତି। ‘‘ସବ୍ବୋପି ଲୋଭୋ’’ତି ଏତେନସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦ ଦିଟ୍ଠିସହଗତୋପି ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୯। ‘‘ରୂପାରୂପସଦ୍ଦା ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ନିରୁଠହା’’ତି ଅନିମିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ନିରୁଠହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ସନିମିତ୍ତଂ ନଯଂ ୱଦତି ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ନିସ୍ସଯୋପଚାରୋ’’ତି ଠାନୂପଚାରୋ, ଯଥା ସବ୍ବୋଗାମୋ ଆଗତୋତି। ‘‘ନିସ୍ସିତୋ ପଚାରୋ’’ତି ଠାନ୍ନୂପଚାରୋ। ଯଥା ଧଜା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ‘‘ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ’’ତି ଯେ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଖନ୍ଧଧାତୁ ଆଯତନା। ଯଂ ରୂପଂ, ଯା ୱେଦନା, ଯାସଞ୍ଞା, ଯେ ସଙ୍ଖାରା, ଯଂୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ସୁୱିସଦ’’ନ୍ତି ଯେଭୁଯ୍ୟାଦି ନଯେହି ଅନାକୁଲତ୍ତାସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ। ‘‘କିଂ ୱିକ୍ଖେପେନା’’ତି ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପେନ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୦। ‘‘ଲୁଜ୍ଜନପ୍ପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନା’’ତି ଭିଜ୍ଜନପ୍ପଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ। ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତି ଯସ୍ମିଂ ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମସମୂହେ। ‘‘ନିୱିସତୀ’’ତି ନିଚ୍ଚଂ ୱିସତି, ଉପଗଚ୍ଛତି। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ମିଚ୍ଛାଗ୍ଗାହସ୍ସ। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ଯେସ’’ନ୍ତି ଲୋକିଯ ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ଲୁଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଖଣିକଭଙ୍ଗେନ ଭିଜ୍ଜନଂ। ‘‘ପଲୁଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି ସଣ୍ଠାନଭେଦେନ ସନ୍ତତିଚ୍ଛେଦେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଭିଜ୍ଜନଂ। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହାଧିକାରତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ଚ ଅପରିଯାପନ୍ନଭାୱୋ, ୱିସୁଂ ଏକାଚତୁତ୍ଥୀ ଅୱତ୍ଥା ଭୂମିନାମାତି ଯୋଜନା।

ଚତୁବ୍ଭୂମିୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୧। ‘‘ହୀନ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଧାସତିଆଦୀହି ସୋଭଣଧମ୍ମେହି ଅଯୁତ୍ତତ୍ତାହୀନଂ। ‘‘ସବ୍ବହୀନ’’ନ୍ତି ଲୋଭାଦୀହି ପାପଧମ୍ମେହି ଯୁତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବ ଚିତ୍ତେହି ହୀନତରଂ। ‘‘ତଦତ୍ଥୋ’’ତି ଉପରିମାନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ସୋଭଣସଞ୍ଞାକରଣସୁଖତ୍ଥୋ। ‘‘ଆଦିତୋ’’ତିଆଦିମ୍ହି। ‘‘ୱୀଥିଚିତ୍ତୱସେନାତି ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋମେ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭୱନିକନ୍ତି ଜୱନୱୀଥିଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ। ଏୱଞ୍ଚସତି, କିଂ କାରଣଂ ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତସ୍ସପଥମଂ ୱଚନେତି ଆହ ‘‘ଅକୁସଲେସୁ ପନା’’ତିଆଦିଂ ।‘‘ଦ୍ୱୀହିୱଚ୍ଚମୂଲେହୀ’’ତି ଲୋଭମୋହସଙ୍ଖାତେହି ଦ୍ୱୀହି ୱଚ୍ଚମୂଲେହି।

୨୨। ‘‘ସିନିଦ୍ଧଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ସାତୱେଦନାଯୁତ୍ତତ୍ତାଲୂଖଚିତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁମନସ୍ସଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତେ କାଯିକସୁଖୱେଦନାଯପି ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମାନସିକ…ପେ… ନାମ’’ନ୍ତି। ‘‘ସୁମନାଭିଧାନସ୍ସା’’ତି ସୁମନନାମସ୍ସ। ‘‘ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତିଯା ଆସନ୍ନ କାରଣଂ। କଥଂ ପନ ଭାୱୋ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ନାମହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଭୱନ୍ତି…ପେ… କତ୍ୱା’’ତି। ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମଂ। ତଥାହି ଭାୱୋ ନାମ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ନିମିତ୍ତ ଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ପଯୋଗେ। ‘‘ଦନ୍ତ ନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଦନ୍ତକାରଣା। ‘‘ତଂ ୱେଦନା ନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ତଂ ୱେଦନାକାରଣା। ଏତ୍ଥ ସିଯା, ‘‘ଏତସ୍ମିନ୍ତି ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିମିତ୍ତଞ୍ଚନାମ ଅକାରକଂ ଅସାଧନଂ, ତଂ କଥଂ ସାଧନୱିଗ୍ଗହେ ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ଅଧିକରଣ ସାଧନାନୁରୂପତ୍ତା ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତେନାତି ଚ ଏତସ୍ମାତି ଚ ହେତୁ ଅତ୍ଥେ ଉଭଯୱଚନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଆସନ୍ନହେତୁ ନାମସାଧନରୂପୋ ଭୱତୀତି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁଟ୍ଠୁ କରୋତି, ପକତିପଚ୍ଚଯେନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂ କମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ। ‘‘ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ। ପଯୋଜେତି ନିଯୋଜେତୀତି ପଯୋଗୋ। ଉପେତି ଫଲସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି

ଉପାୟୋ। ‘‘ଆଣତ୍ତିଯାୱା’’ତି ପେସନାୟୱା। ‘‘ଅଜ୍ଝେସନେନ ୱା’’ତି ଆୟାଚନେନ ୱା। ‘‘ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱା’’ତି ଭୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱା। ‘‘ତଂ ତଂ ଉପାୟଂ ପରେ ଆଚିକ୍ଖ’’ନ୍ତି। କଥଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅକରଣେ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ ପଯୋଜେତୀତିକତ୍ୱା ଇଧ ସଙ୍ଖାରୋ ନାମା’’ତି ଯୋଜନା। ‘‘ପଚ୍ଚଯ ଗଣୋ’’ତି ପକତିପଚ୍ଚଯଗଣୋ। ‘‘ତେନା’’ତି ସଙ୍ଖାରେନ। ‘‘ସାଧାରଣୋ’’ତି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ସାଧାରଣୋ। ‘‘ଦୁୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରେନା’’ତି ପଯୋଗେନ ୱା ଉପାଯେନ ୱା। ‘‘ଯୋ ପନ ତେନସହିତୋ’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପକାରନ୍ତରେନପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ସୋପନ ଯଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇତୀ’’ତିଆଦି ଲଦ୍ଧଗୁଣ ୱଚନଂ। ‘‘ପଚ୍ଚଯଗଣସ୍ସେୱନାମ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଗଣସ୍ସେୱ ୱିସେସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତେ ଇକପଚ୍ଚଯୋତି କଥଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ପାଠଇଯ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିପାଠଇଯଂ। ‘‘ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଇଚ୍ଚେୱତ୍ଥୋ। ସଙ୍କମେତଂ ନୟୁଜ୍ଜତିଯେୱ। କସ୍ମା, ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାହି ଅସଂସନ୍ଦନତ୍ତା, ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିବ୍ୟଞ୍ଜନଯୁତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଅୱିସଦତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତ’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଏତେନା’’ତି ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗେନ। ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନା’’ତି ତିକ୍ଖଭାୱସଙ୍ଖାତମଣ୍ଡନୱିସେସେନ। ‘‘ସୋ ପନା’’ତି ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗୋ ପନ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ’’ତି ତେନ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ‘‘ୱିରଚ୍ଛିତ୍ୱା’’ତି ଅୟୁତ୍ତପକ୍ଖେପତିତ୍ୱା। ଏତେନପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗାଥାଯଂ। ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତୱା’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ସମ୍ଭୂତୋ। ୱିସେସୋ ସଙ୍ଖାରୋ ନାମାତି ଯୋଜନା। ସଲୋମକୋ, ସପକ୍ଖକୋତ୍ୟାଦୀସୁୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାସୱା ଧମ୍ମା, ସାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମାତ୍ୟାଦୀସୁୱିଯାତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଯୁତ୍ତତରଂ। ‘‘ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥା ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାତୋ ସିଦ୍ଧଂ। ଅପିଚଯଥ୍ୱୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦୀସୁ ଅସଙ୍ଖାରଂ ଚିତ୍ତଂ, ସସଙ୍ଖାରଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ପଚ୍ଛିମନଯୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଉପାଯସମ୍ଭୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅନେକସତସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ନଯଦସ୍ସନମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଉଦାସିନଭାୱେନା’’ତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯସ୍ମା। ୱିକାରପତ୍ତୋ ହୋତି। ତତୋ ଅଧିମତ୍ତପସ୍ସନଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଯୋଜନା।

୨୩। ଇଦାନି ସହଗତୱଚନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱଚନାନି ୱିଚାରେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥଚା’’ତିଆଦିମାରଭି। ‘‘ନ ପନ ତେ ଭେଦୱନ୍ତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ନୁ ତେପିଚକ୍ଖୁ ସମ୍ଫସ୍ସୋ, ସୋତସମ୍ଫସ୍ସୋ, ତିଆଦିନା ଚ, କାମୱିତକ୍କୋ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ତିଆଦିନା ଚ, ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣ, ନ୍ତିଆଦିନାଚ ଭେଦୱନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି। ସଚ୍ଚଂ। ତେ ପନ ଭେଦା ଇମଂ ଚିତ୍ତଂ ଭିନ୍ନଂ ନ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେ ଭେଦୱନ୍ତାନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ନ ଚ ତେସଂ ଅଯଂ ୱିକପ୍ପୋ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ’’ତି ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତେ। ‘‘କତ୍ଥଚୀ’’ତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତେ। ଯେୱାପନାତି ୱୁତ୍ତେ ସୁଧମ୍ମେସୁ ଆଗତାନିଯେୱାପନକାନି। ‘‘ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି ଦୋସମୂଲମୋହମୂଲେହି। ନନୁତାନିପି ଇଧ ଗହେତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନା’’ତି ନ ଗହେତବ୍ବାନି। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ତେସୁହୀ’’ତିଆଦିଂ । ତେପି ଇଧ ନଗହେତବ୍ବା ସିଯୁଂ। ନ ପନ ନ ଗହେତବ୍ବା। କସ୍ମା, ୱେଦନାଯ ଚ ସଯଂ ଭେଦୱନ୍ତତ୍ତା, ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ୱିକପ୍ପସବ୍ଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୪। ‘‘ସୋମନସ୍ସସ୍ସକାରଣ’’ନ୍ତି ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଂ। ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣେ ୱୁତ୍ତେ ତଂ ସହଗତ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯାପିକାରଣଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ତମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକୋହୀ’’ତିଆଦିଂ। ହୀନେନ ୱା…ପେ… ଆରମ୍ମଣେନ ସମାଯୋଗୋ, ତେନ ସମାଯୁତ୍ତସ୍ସାପି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନନ୍ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ବ୍ୟସନମୁତ୍ତିଯଂପି। ଉପେକ୍ଖାକାରଣେ ‘‘ବ୍ୟସନମୁତ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସପ୍ପସଙ୍ଗପରିହାରୱଚନଂ। ଅଜ୍ଝାସଯୋୱୁଚ୍ଚତି ଅଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥଂ ଗେହଂ। ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋଯସ୍ସାତି ଦିଟ୍ଠଜ୍ଝାସଯୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦିଟ୍ଠଜ୍ଝାସଯତା। ‘‘ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଅନୁପାଯତୋ ଆଭୁଜନଂ, ମନସିକରଣଂ। ‘‘ଚିନ୍ତା ପସୁତୱସେନା’’ତି ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚିନ୍ତାପସୱନୱସେନ, ୱୀମଂସା ୱଡ୍ଢନୱସେନ। ‘‘ଦିଟ୍ଠକାରଣମେୱା’’ତି ଦିଟ୍ଠଂ କାରଣପ୍ପଟିରୂପକମେୱ। ତେନାହ ‘‘ସାରତୋସଜତୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି। ‘‘ତବ୍ବିପରୀତେନା’’ତି ତତୋ ୱିପରୀତେନ। ଅଦିଟ୍ଠଜ୍ଝାସଯତା, ଦିଟ୍ଠିୱିପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନତା, ସମ୍ମାୱିତକ୍କବହୁଲତା, ଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୋଗକାରଣନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

‘‘ଇମେସଂ ପନ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେଗହେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେଖନ୍ଧ ନିଦ୍ଦେସତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହିତତ୍ଥ। ଯଦା ହିନତ୍ଥିକାମେସୁ ଆଦୀନୱୋତିଆଦିନାନଯେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରେକ୍ଖିତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ କାମେୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନି ୱା ସାରତୋପଚ୍ଚେତି ସଭାୱ ତିକ୍ଖେନ ଅନୁସ୍ସାହିତେନଚିତ୍ତେନ। ତଦା ପଠମଂ ଅକୁସଲ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦା ମନ୍ଦେନ ସମୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ତଦାଦୁତୀଯଂ। ଯଦା ମିଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠିଂ ଅପୁରେକ୍ଖିତ୍ୱା କେୱଲଂ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ମେଥୁନଂ ୱା ସେୱତି, ପର ସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ପରଭଣ୍ଡଂ ୱା ହରତି ସଭାୱତିକ୍ଖେନେୱ ଅନୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ। ତଦା ତତୀଯଂ। ଯଦା ମନ୍ଦେନ ସମୁସ୍ସାହିତେନଚିତ୍ତେନ, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଂ। ଯଦା ପନ କାମାନଂ ୱା ଅସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱେନ ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ସୋମନସ୍ସରହିତାହୋନ୍ତି , ତଦାସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୫। ଦୋସମୂଲଚିତ୍ତେ। ‘‘ୱିରୂପ’’ନ୍ତି ଦୁଟ୍ଠଂ, ଲୁଦ୍ଦଂ। ଦୁମ୍ମନସ୍ସ ଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତେ କାଯିକଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯପି ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମାନସିକ… ପେ… ନାମ’’ନ୍ତି। ପଟିହଞ୍ଞତି ବାଧତି। ‘‘ସନ୍ତତ୍ତେ’’ତି ସନ୍ତାପିତେ।

୨୬। ‘‘ଭେଦକରୋ’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସେସକରୋ। ‘‘ଭେଦକରା ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସେସକରା ନ ହୋନ୍ତି। ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ ପସଙ୍ଗନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଗହିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ପସଙ୍ଗୋତି ଚନାନପ୍ପକାରତୋ ସଜ୍ଜନଂ ଲଗ୍ଗନଂ। କଥଂ ପସଙ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଯଦାହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତୁଟ୍ଠିଂ ପୱେଦେନ୍ତୀ’’ତି ତୁଟ୍ଠାମଯଂ ଇମେସଂ ମରଣେନାତିଆଦି ଚିନ୍ତେନ୍ତି। ଏୱଂ ସହଗତପ୍ପସଙ୍ଗଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତପ୍ପସଙ୍ଗଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘ପଟିଘଗ୍ଗହଣଂପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତିରଚ୍ଛାନଗତପାଣୱଧେ ଅପୁଞ୍ଞଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଆଦିକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମନୁସ୍ସାନଂ ଯଥାକାମ ପରିଭୋଗତ୍ଥାଯ ଲୋକିସ୍ସରିଯେନଥାୱରଟ୍ଠାଯିନା ନିମ୍ମିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ୱିସ୍ସଟ୍ଠା’’ତି ଅନାସଙ୍କା। ‘‘ଅଞ୍ଞେୱା’’ତି ଅଞ୍ଞେ ୱା ଜନେ। ୱିମତି ଏୱ ୱେମତିକଂ। ୱେମତିକଂ ଜାତଂ ଯେସଂ ତେ ୱେମତିକଜାତା। ପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସଲୋଭସହଗତଭାୱୋ ଇମାନିଅଟ୍ଠପି ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତାନିନାମାତି ଇମିନା ଚୂଢଅନିଗମନେ ନେୱ ସିଦ୍ଧୋୱିଯାତି ଯୋଜନା। ଚୂଢଅନିଗମନେନ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଭାୱେସିଦ୍ଧେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋପି ତେନସିଦ୍ଧୋ ଯେୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ତେସଂ ଗହଣଂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତି ଦୋନସ୍ସପଟିଘାନଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚାନିଚଥିନମିଦ୍ଧାନି ଚ ଅନିଯତଯୋଗୀନି ଚ ହୋନ୍ତି ଯେୱାପନକାନି ଚ। ତେନାହ ‘‘ପୁରିମଚିତ୍ତେ’’ତିଆଦିଂ। ଦୋମନସ୍ସଂ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଚିତ୍ତେସୁ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅସାଧାରଣ ଧମ୍ମୋ ନାମ। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣ ଧମ୍ମୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଯଥାତଂ’’ତି ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ ତଦୁଦାହରଣଂ ଯଥା କତମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପଲକ୍ଖେତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାନାପେତି। ଆତପଂତାଯତିରକ୍ଖତୀତି ଆତପତ୍ତଂ। ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ। ଲଦ୍ଧଂ ଆତପତ୍ତଂ ଯେନାତି ଲଦ୍ଧାତପତ୍ତୋ। ରାଜକୁମାରୋ। ସୋ ଆତପତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବଂ ରାଜସମ୍ପତ୍ତିଂ ଲଦ୍ଧୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ଇଦଂ ଉପଲକ୍ଖଣ ୱଚନଂ ଜାତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଉଭିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସ ପଟିଘାନଂ। ପୁବ୍ବେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନିଗମନେ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଇମସ୍ସ…ପେ… ସିଦ୍ଧିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୭। ‘‘ଅନିଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମେହୀ’’ତି ଅଲାଭୋ ଚ, ଅଯସୋଚ, ନିନ୍ଦାଚ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଚତୂହି ଅନିଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମେହି। ‘‘ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭା’’ତି ଅହଂ ଅଲାଭାଦୀହି ମାସମାଗଚ୍ଛୀତି ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସପି କୁତୋମେଏତ୍ଥଲୋକେତଂ ପତ୍ଥନା ପୂରଣଂ ସବ୍ବକାଲଂ ଲବ୍ଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଲବ୍ଭା’’ତି ଚ କମ୍ମତ୍ଥଦୀପକଂ ପାଟିପଦିକପଦଂ। ଇମେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ସଙ୍ଖେପତୋୱ ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ପାଣାତି ପାତାଦୀସୁ ତିକ୍ଖମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ପୱତ୍ତିୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଦୋସମୂଲଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୮। ମୋହମୂଲଚିତ୍ତେ। ‘‘ମୂଲନ୍ତରୱିରହେନା’’ତି ଅଞ୍ଞମୂଲୱିରହେନ। ସଂସପ୍ପତୀତି ସଂସପ୍ପମାନା। ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ଅଞ୍ଞଥାନୁ ଖୋତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଏରଯତି କମ୍ପତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକ୍ଖିପତୀତି ୱିକ୍ଖିପମାନଂ। ‘‘ନିଯମନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମାତି ନିଯମନତ୍ଥଂ। ଇଦଞ୍ହି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିଯ ନିଗମନେନ ସିଦ୍ଧଂ ନ ହୋତି। ‘‘ଇଧ ଲଦ୍ଧୋକାସଂ ହୁତ୍ୱା’’ତି ମୂଲନ୍ତର ୱିରହତ୍ତା ଏୱ ଇଧଲଦ୍ଧୋକାସଂ ହୁତ୍ୱା। ପକତି ସଭାୱଭୂତଂ, ଇତି ତସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅନୋସକ୍କମାନ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଛତୋ ଅନିୱତ୍ତମାନଂ। ‘‘ଅସଂସୀଦମାନ’’ନ୍ତି ହେଟ୍ଠତୋ ଅପତମାନଂ। ଉଭଯେନ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅତିସମ୍ମୂଢହତାଯା’’ତି ମୂଲନ୍ତର ୱିରହେନ ମୋହେନ ଅତିସମ୍ମୂଢହତାଯ। ‘‘ଅତିଚଞ୍ଚଲତାଯା’’ତି ସଂସପ୍ପମାନୱିକ୍ଖିପମାନେହିୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚେହି ଅତିଚଞ୍ଚଲତାଯ। ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥପୀ’’ତି ସବ୍ବେସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସଙ୍ଖାର ଭେଦେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଦୁୱିଧଭାୱୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। କଥଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି ମିଚ୍ଛା ପଟିପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧା ତଥା ସସଙ୍ଖା ରାସଙ୍ଖାରତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ତିୱିଧଭାୱୋୱା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେସଙ୍ଖାରୱିମୁତ୍ତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଦ୍ଧିଂ ତିୱିଧଭାୱୋୱ। ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେସଙ୍ଖେପତୋୱୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପକାଲେପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବାତି।

୨୯। ‘‘ସବ୍ବଥାପୀ’’ତି ନିପାତସମୁଦାଯୋ ୱା ହୋତୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନୋ ୱା, ୱିସୁଂ ନିପାତୋୱାତି ଏୱଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋପି। ଅକୁସଲପଦେ ଅକାରୋ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥୋ। ଯଥା ଅମିତ୍ତୋ, ଅସୁରୋ, ତିଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅକୁସଲାନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ପଟିୱିରୁଦ୍ଧଭାୱୋ’’ତି ମୋହାଦୀହି ଅକୁସଲେହି ୱିରୁଦ୍ଧଭାୱୋ। ଭାୱନଂନାରହନ୍ତୀତି ‘‘ଅଭାୱନାରହା’’। କଥଂ ପନ ଭାୱନଂନାରହନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତିଆଦିଂ। ‘‘ନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତାପୀ’’ତି ପଞ୍ଚାନନ୍ତରିଯ କମ୍ମଭାୱେନ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଭାୱେନ ଚ ନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତାପି। ଅପାଯଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଅପାଯଭାଗିନୋ। କମ୍ମକାରକା। ତେସଂ ଭାୱୋ। ତାଯ। ‘‘ୱଟ୍ଟସୋତନିଯତେ’’ତି ସଂସାରୱଟ୍ଟ ସୋତସ୍ମିଂ ନିଯତେ। ‘‘ଥିରତରପତ୍ତା’’ତି ସମାଧିୱସେନ ଥିରତରଭାୱଂ ପତ୍ତା। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ପକାରନ୍ତରେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସିଯୁ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଧାତୁପଚ୍ଚଯେହି ସିଦ୍ଧଂ ନିପ୍ଫନ୍ନପଦଂ ନାମ ନହୋତି। କସ୍ମା, ଇଧପରିକପ୍ପତ୍ଥସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନିପାତପଦଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ଅନେକତ୍ଥତା ସମ୍ଭୱତୋ। ଇଧ ପନ ଭୱନ୍ତି ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନିପାତପଦଂ ଇଧ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଅକୁସଲଓଣ୍ଣନା।

୩୦। ଅହେତୁକଚିତ୍ତୋ। ''ସଵନିହୀନ''ନ୍ତି ସଵଚିତ୍ତେହି ହୀନଂ। ପୁନ ''ସଵନିହୀନ''ନ୍ତି ସଵାହେତୁକେହି ହୀନଂ। ''ତ''ନ୍ତି ଅକୁସଲ ୱିପାକଂ।

୩୧। ସୁତ୍ତପାଠଇଯଂ, ''କଟ୍ଠ''ନ୍ତି ସୁକ୍ଖଦାରୁଂ। ''ସକଲିକ''ନ୍ତି ଛିନ୍ଦିତଫାଲିତଂ କଟ୍ଠକ୍ଖଣ୍ଡକଂ। ''ଥୁସ''ନ୍ତି ୱୀହିସୁଙ୍କଂ। ''ସଙ୍କାର''ନ୍ତି କଚଓରଂ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚରୂପେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଯଂୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତ୍ୱେଓ ୱୁଚ୍ଚତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତଵ୍ଵଂ। ତତ୍ଥ ''ରୂପେ''ତି ରୂପାରମ୍ମଣାନ । ''ସଦ୍ଦେ''ତିଆଦୀସୁପି ଏସନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଏକଓତ୍ଥୁ ନିସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଓତ୍ଥୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଏକଓଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣାନି ପନ ଏକୱିଞ୍ଞାଣେନାପି ବହୂନି ଗହିତାନି। ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣେସୁ ବହୁଓଚନଂ। ''ଦୁକ୍ଖଯତୀ''ତି ଦୁକ୍ଖଂ କରୋତି। ନାମଧାତୁ ପଦଞ୍ହେତଂ। ଯଥା ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତି ୱୀଣେତୀତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଧାତୁପାଠେସୁ ପନ ସୁଖଦୁକ୍ଖତକ୍କିରିଯାଯଂତି ୱୁତ୍ତଂ। ତକ୍କିରିଯାତି ଚ ସୁଖକିରିଯା ଦୁକ୍ଖ କିରିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତକିରିଯା ଅସ୍ସାତକିରିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚ ସଦ୍ଦୋ ଓକାସତ୍ଥୋତି କତ୍ୱା ''ଦୁକ୍କରଂ ଓକାସଦାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୨। ''ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅସମ୍ଭିନ୍ନତା''ତି ଚକ୍ଖୁପସାଦରୂପସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଭିନ୍ନେସତି ଅନ୍ଧସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ରୂପାନିନୁପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି। ''ସୋତସ୍ସଅସମ୍ଭିନ୍ନତା''ତିଆଦୀସୁପି ଏସନଯୋ। ''ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସଯପ୍ପଟିଲାଭୋ''ତି ଚକ୍ଖୁ ଚ ଆଲୋକେସତି କିଚ୍ଚକାରୀ ହୋତି। ଅସତି ନହୋତି। ତଥା ରୂପଞ୍ଚ। ତସ୍ମା ଆଲୋକୋ ତେସଂ ୱିସଯୱିସଯୀଭାୱୂପଗମନେ ସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସଯସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ। ଏସନଯୋ ଆକାସସନ୍ନିସ୍ସଯାଦୀସୁ। ଇମେସଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଯୁତ୍ତି ଦୀପନା ଉପରିରୂପସଙ୍ଗହେ ଆଗମିସ୍ସତି। ''ଅଟ୍ଠକଥାଯ''ନ୍ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ। ତତ୍ଥ ''ତସ୍ମିଂ ପନ ଆପାଟଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେପି ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସଯେ ଅସତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନଂ ଅସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ''ତଂ ୱିନା ଆଲୋକେନା''ତିଆଦିମାହ। ''ଅଭାୱଦସ୍ସନ ପର''ନ୍ତି ଅଭାୱଦସ୍ସନପ୍ପଧାନଂ।

୩୩। ୱିପାକଓଚନତ୍ଥୋ। ୱିପଚ୍ଚତୀତି ୱିପାକଂ। ୱିପଚ୍ଚତୀତି ଚ ୱିପକ୍କଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମଂ ଇଦାନି ନିଵତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦାନି ତଦତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ''ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ''ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଯୂହନ ସମଙ୍ଗିତାପି ଆଗତା। ଇଧ ପନସା ଚେତନା ସମଙ୍ଗିତାଯ ସଙ୍ଗହିତାତି କତ୍ୱା ''ଚତସ୍ସୋ ସମଙ୍ଗିଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଙ୍ଗିତାତି ଚ ସମ୍ପନ୍ନତା। ''ତଂ ତଂ କମ୍ମାଯୂହନ କାଲେ''ତି ପାଣାତି ପାତାଦିକସ୍ସ ତଵିରମଣାଦିକସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତକମ୍ମସ୍ସ ଆଯୂହନକାଲେ। ସମୁଟ୍ଠାନନକାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସଵସୋ ଅଭାୱଂ ପତ୍ୱାନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଯଥା ଅବ୍ଯାକତ ଧମ୍ମାନିରୁଜ୍ଝମାନା ସଵସୋ ଅଭାୱଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା ନନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ସଵାକାର ପରିପୂର''ନ୍ତି ପାଣାତିପାତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମାନୁ ରୂପାବହୂକାଯ ୱଚୀମନୋ ୱିକାରା ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଏସନଯୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁ। ଏଓରୂପେହି ସଵେହି ଆକାର ୱିକାରେହି ପରିପୂରଂ। ''ନିଦହିତ୍ୱା ୱା''ତି ସଣ୍ଠପେତ୍ୱା ଏଓ। ''ଯଂସନ୍ଧାଯା''ତି ଯଂକିରିଯାୱିସେସନିଧାନଂ ସନ୍ଧାଯ।

ଗାଥାଯଂ। ''ସଜ୍ଜୂ''ତି ଇମସ୍ମିଂ ଦିଓସେ। ''ଖୀରଂ ଓମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଯଥା ଖୀରଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ଦିଓସେ ମୁଚ୍ଚତି। ପକତିଂ ଜହତି। ୱିପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ ତଥା ପାପଂ କତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଯୋଜନା। କଥଂ ପନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦହନ୍ତଂ ବାଲମନ୍ୱେତୀ''ତି। ''ଭସ୍ମାଛନ୍ନୋୱପାୱକୋ''ତି ଛାରିକା ଛନ୍ନୋୱିଯ ଅଗ୍ଗି। ''ସୋ ପନା''ତି କିରିଯା ୱିସେସୋ ପନ। ''ୱିସୁଂ ଏକୋ ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତିପି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ୱିସୁଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମ ଭାୱେନ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ହି କମ୍ମପଚ୍ଚଯଧମ୍ମତ୍ତା ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମୋ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଅନୁସଯଧାତୁଯୋ ୱିଯା''ତି। ''ସୋ''ତି କିରିଯାୱିସେସୋ। ''ତ''ନ୍ତି କମ୍ମଂ ୱା, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା, ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱା। ''ତଦା ଓକାସଂ ଲଭତୀ''ତି ୱିପଚ୍ଚନତ୍ଥାଯ ଓକାସଂ ଲଭତି। ଓକାସଂ ଲଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ତତ୍ଥା''ତି ତାସୁ ଚ ତୂସୁସମଙ୍ଗିତାସୁ। ''ଇତୀ''ତି ଲଦ୍ଧଗୁଣଓଚନଂ। ''ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା''ତିଆଦି ପୁନ ଲଦ୍ଧଗୁଣଓଚନଂ। ''ପାଠଇଯ''ନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣି ପାଠଇଯଂ। ''କମ୍ମସନ୍ତାନତୋ''ତି ଅରୂପସନ୍ତାନଂ ଏଓ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଯେ ପନା''ତି ଗନ୍ଥକାରା ପନ। ''ତେସ''ନ୍ତି ଗନ୍ଥକାରାନଂ। ଆପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେସଂ ୱାଦେତି ୱା ଯୋଜେତଵ୍ଵଂ। ଯଞ୍ଚୌପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ''ତତ୍ଥା''ତି ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ନ ଚ ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ''ତଦା''ତି ତସ୍ମିଂ ପରିଣତକାଲେ। ''ନାଠଅ''ନ୍ତି ପୁପ୍ଫଫଲାନଂ ଦଣ୍ଡକଂ।

୩୪। ''ସମ୍ଭଓୋ''ତି ପସଙ୍ଗକାରଣଂ। ଅଭିୱିସେସେନ ଚରଣଂ ପଓତ୍ତନଂ ଅଭିଚାରୋ। ୱିସେସ ୱୁତ୍ତି। ନ ଅଭିଚାରୋ ବ୍ଯଭିଚାରୋ। ସାମଞ୍ଞ ୱୁତ୍ତି। ପକ୍ଖନ୍ତରେନ ସାଧାରଣତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପକ୍ଖନ୍ତରେନ ସାଧାରଣତା ନାମପକ୍ଖନ୍ତରସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରତୋ ସଜ୍ଜନମେଓ ଲଗ୍ଗନମେଓାତି ୱୁତ୍ତଂ ବ୍ଯଭିଚାରସ୍ସାତି ପସଙ୍ଗସ୍ସ ଇଚ୍ଚେଓତ୍ଥୋତି। ଏତ୍ଥଚାତିଆଦିନା ସମ୍ଭଓବ୍ଯଭିଚାରାନଂ ଅଭାୱମେଓ ୱଦତି। ଅକୁସଲହେତୂହି ଚ ସହେତୁକତା ସମ୍ଭଓୋ ନତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତେସ''ନ୍ତି ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ। ''ଅବ୍ଯଭିଚାରୋଯେୱା''ତି ବ୍ଯଭିଚାରରହିତୋଯେୱ।

୩୫। ''ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱିକାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତଞ୍ହି''ତିଆଦିଂ। ଏସନଯୋ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେପି।

ଯଦି ହି ଅଯମତ୍ଥୋସିଯା, ଏୱଞ୍ଚସତି, ଅଯମତ୍ଥୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତେସ''ନ୍ତି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଂ। ଉପ୍ପାଦସଦ୍ଦୋନିଯତପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋତି କତ୍ୱା ''ଟୀକାସୁ ପନ...ପେ... ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ'' ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ୱୁତ୍ତନଯେନା''ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁୱିରହତୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ। ୱିପଚ୍ଚନ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ୱିପାକାନଂ କିଚ୍ଚଂ। ୱିପାକୁପ୍ପାଦନକିଚ୍ଚଂ ନାମ କୁସଲାକୁସଲାନଂ କିଚ୍ଚଂ। ''ତଂ ତଂ କିରିଯାମତ୍ତଭୂତାନୀ''ତି ଆୱଜ୍ଜନ କିରିଯା ହସନକିରିଯାମତ୍ତଭୂତାନି। ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିଚିତ୍ତାନି ନାମ କେୱଲଂ କମ୍ମୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତଭାୱେନସନ୍ତାନେପତିତମତ୍ତତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲ କିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ଅସାରାନଂ ଅବଲାନଂ ପସାଦୱତ୍ଥୂନଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁକାନି ହୋନ୍ତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନୁବନ୍ଧ ମତ୍ତତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲ କିଚ୍ଚଟ୍ଠାନାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାନି ସବ୍ବାନି ଅତ୍ତନୋ ଉସ୍ସାହେନୱିନା କେୱଲଂ ୱିପଚ୍ଚନମତ୍ତେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ''ୱିପାକସନ୍ତାନତୋ''ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗୱିପାକସନ୍ତାନତୋ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ହୋତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାଦି ୱିପାକସନ୍ତାନତୋ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ। ''ଇତରାନି ପନା''ତି ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତ ମହାକିରିଯଚିତ୍ତାଦୀନି। ''ନିରନୁସଯସନ୍ତାନେ''ତି ଅନୁସଯରହିତେ ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନେ। ''ଉସ୍ସାହରହିତାନି ଏୱା''ତି ଯଥା ରୁକ୍ଖାନଂ ୱାତପୁପ୍ଫାନି ନାମ ଅତ୍ଥି। ତାନି ଫଲୁପ୍ପାଦକସିନେହରହିତତ୍ତା ଫଲାନି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ତଥା ତାନି ଚ ୱିପାକୁପ୍ପାଦକତଣ୍ହାସିନେହରହିତତ୍ତା ଉସ୍ସାହବ୍ୟାପାର ରହିତାନି ଏୱ।

୩୬। ୱେଦନାୱିଚାରଣାଯଂ। ''ପିଚୁପିଣ୍ଡକାନଂ ୱିଯା''ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡକାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ୱିଯ ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ଦୁବ୍ବଲମେୱାତି ଯୋଜନା। ''ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତାନ''ନ୍ତି ତିଣ୍ଣଂ ମହାଭୂତାନଂ। ''କାଯନିସ୍ସଯଭୂତେସୂ''ତି କାଯନିସ୍ସଯମହାଭୂତେସୁ ।''ତେହୀ''ତି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି। ''ପୁରିମଚିତ୍ତେନା''ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଚିତ୍ତତୋ। ''ତ''ନ୍ତି ଅକୁସଲୱିପାକସନ୍ତୀରଣଂ। ପଟିଘେନ ୱିନା ନପ୍ପୱତ୍ତତି। କସ୍ମା ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ଏକନ୍ତାକୁସଲଭୂତେନା''ତିଆଦିଂ। ''ଅବ୍ୟାକତେସୁ ଅସମ୍ଭୱତୋ''ତି ଅବ୍ୟାକତ ଚିତ୍ତେସୁ ଯୁଜ୍ଜିତୁଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କମ୍ମାନୁଭାୱତୋ ଚ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଯଥାପୁରିମଂ ୱିପାକସନ୍ତାନଂ କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''କେନଚୀ''ତି କେନଚି ଚିତ୍ତେନ। ''ୱିସଦିସଚିତ୍ତସନ୍ତାନ ପରାୱଟ୍ଟନୱସେନା''ତି ପୁରିମେନୱିପାକ ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନେନ ୱିସଦିସଂ କୁସଲାଦି ଜୱନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପରତୋ ଆୱଟ୍ଟା ପନ ୱସେନ। ତଥାହିଦଂ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ପାଠଇଯଂ ଆୱଟ୍ଟନା, ଅନ୍ୱାୱଟ୍ଟନା, ଆଭୋଗୋ, ସମନ୍ନାହାରୋତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ''ସବ୍ବତ୍ଥାପୀ''ତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେପି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେପି। ''ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନା''ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଏୱ ସୋ ସବ୍ଭା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେସୁ ବଲୱନ୍ତେସୁ ସତି, ବଲୱା ହୋତି। ଦୁବ୍ବଲେସୁ ସତି, ଦୁବ୍ବଲୋ ହୋତୀତି ସବ୍ଭାୱତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ୱିସଦିସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିରିଯଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ।

୩୭। ସଙ୍ଖାର ୱିଚାରଣାଯଂ ''ୱିପାକୁଦ୍ଧାରେ''ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱିପାକୁଦ୍ଧାର କଥାଯଂ। ''ଉଭଯକମ୍ମେନପୀ''ତି ସସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି, ଅସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି। ''ଥେରେନା''ତି ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରେନ। ''ତଦୁଭଯଭାୱାଭାୱୋ''ତି ସସଙ୍ଖାରିକ ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱାନଂ ଅଭାୱୋ। ''ତାନିପି ହି ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚାନିଯେୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନ ଦ୍ୱଯଂ ଜୱନାନଂ ପୁରେଚାରିକ କିଚ୍ଚତ୍ତା ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ହୋତୁ। ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତଂ ପନ ଜୱନକିଚ୍ଚତ୍ତା କଥଂ ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି। ତମ୍ପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନୁଚାରିକମତ୍ତତ୍ତା ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ନାମ ହୋତୀତି। ''ଅଟ୍ଠମହାୱିପାକେସୁ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବୋ''ତି ମହାୱିପାକାନଂ ସସଙ୍ଖାରିକା ସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ ପୁରିମଭୱେ ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ଆରମ୍ମଣାନଂ ପଯୋଗେନ ସହ ୱା ୱିନା ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୮। ''ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତେସୂ''ତି ପଟିସନ୍ଧି ଭୱଙ୍ଗ ଚୁତିକିଚ୍ଚାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚଟ୍ଠାନେସୂ''ତି ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୁକେସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦି ଦୁବ୍ବଲକିଚ୍ଚ ଦୁବ୍ବଲଟ୍ଠାନିକେସୁ। ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିନା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ତତ୍ଥ ''ୱିକ୍ଖେପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିକ୍ଖେପକିଚ୍ଚେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନଯୁତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା। ''କପ୍ପଟ୍ଟିତିକଂ'' ନାମ ସଙ୍ଘଭେଦକକମ୍ମଂ। ଛସୁୱତ୍ଥୁ ରୂପେସୁ ହଦଯୱତ୍ଥୁମେୱ ସୁୱଣ୍ଣରଜତଂ ୱିଯ ସାରୱତ୍ଥୁ ହୋତି। ଇତରାନି ଫଲିକାନିୱିଯ ପସାଦମତ୍ତତ୍ତା ଅସାରାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୂସୂ''ତି। ଦସ୍ସନାଦୀନି ଚ କିଚ୍ଚାନି ଜୱନ କିଚ୍ଚସ୍ସ ପୁରେଚରତ୍ତା ଖୁଦ୍ଦକିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ଦସ୍ସନାଦୀସୂ''ତିଆଦିଂ।

୩୯। ଇଧ ଦୀପନିଯଂ ଇଚ୍ଛେୱନ୍ତି ପଦଂ ଅଟ୍ଠାରସାତିପଦସ୍ସୱିସେସନନ୍ତି କତ୍ୱା ''ସବ୍ବଥାପୀତି ପଦସ୍ସ...ପେ... ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଭାୱନିଯଂ ପନ ତଂ ସବ୍ବଥାପୀତି ପଦସ୍ସ ୱିସେସନନ୍ତି କତ୍ୱା ''ସବ୍ବଥା ପୀତିକୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯାଭେଦେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅହେତୁକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪୦। ସୋଭଣଚିତ୍ତେସୁ। ଅୱୁତ୍ତାପି ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ଯଥା ଅଟ୍ଠଚିତ୍ତାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନୀତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତେପିସିଜ୍ଝନ୍ତି ସେସଚିତ୍ତାନି ଲୋକିଯାନୀତି ଚ ସୌତ୍ତରାନୀତି ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅତ୍ତସମଙ୍ଗୀନୋ''ତି ଅତ୍ତନା ପାପକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ''ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେ ଯେୱା''ତି ସଚେପି

ଅୱୀଚିନିମିତ୍ତସ୍ସାଦୱତ୍ଥୁ ୱିୟ କେଚି ଇଚ୍ଛନ୍ତୁ। ଅଜାନନ୍ତାନଂ ପନ ଇଚ୍ଛା ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ସୋଭଗ୍ଗ ପତ୍ତିୟା’’ତି ଏତ୍ଥ ସୁଭଗସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋଭଗ୍ଗନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ସୁଭଗସ୍ସାତି ଚ ସୁସିରିକସ୍ସ।

୪୧। ‘‘ୟାଥାୱତୋ’’ତି ୟଥା ସଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ସିୟା ଜାନାତୀତି ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ସବ୍ବଂ ଞାଣଂ ୟାଥାୱତୋ ଜାନାତୀତି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ। ୟଦି ସବ୍ବଂ ଞାଣଂ ୟାଥାୱତୋ ଜାନାତି। ଏୱଂ ସତି, ଞାଣେନ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ଅଜାନନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ୱିରଜ୍ଝନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ ସବ୍ବଂ ଞାଣଂ ୟାଥାୱତୋ ନ ଜାନାତି, କତ୍ଥଚି ଜାନାତି, କତ୍ଥଚି ନ ଜାନାତି। ଏୱଞ୍ଚସତି, ୟତ୍ଥ ଜାନାତି, ତତ୍ଥେୱ ତଂ ଞାଣଂ ହୋତି। ୟତ୍ଥ ନ ଜାନାତି, ତତ୍ଥ ତଂ ଞାଣମେୱ ନ ହୋତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ । ଞାଣେନ ଚିନ୍ତେସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂପି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ୟାଥାୱତୋ ଜାନନଂ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଞାଣ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ଞାଣପ୍ପଟି ରୂପକା ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥି ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୋ ଚ, ୱିଚାରୋ ଚ, ଦିଟ୍ଠି ଚ। ଏତେହି ଚିନ୍ତେନ୍ତାପି ଅହଂ ଞାଣେନ ଚିନ୍ତେମୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ‘‘ଦେୟ୍ୟ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକ ସମ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମ ୱତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତି, ପଟିଗ୍ଗାହକ ପୁଗ୍ଗଲ ସମ୍ପତ୍ତି। ‘‘ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଲୋକୂପପତ୍ତିତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଲୋକୋ ନାମ କାୟିକଦୁକ୍ଖ ଚେତସିକ ଦୁକ୍ଖ ରହିତୋ ଉପରିଦେୱଲୋକୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ୱା। ଉପପଜ୍ଜନଂ ଉପପତ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଲୋକଂ ଉପପତ୍ତି ୟସ୍ସ ସୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜ ଲୋକୂପପତ୍ତି। ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘କିଲେସ ଦୂରତା’’ତି ସମାପତ୍ତି ବଲେନ ୱା, ଅଞ୍ଞତରପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୱା, ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତ କିଲେସତା ୱା, ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନ କିଲେସତା ୱା।

ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଦାହି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମ ପଟିଗ୍ଗାହକାଦି ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୁଂ ଆଗମ୍ମ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥିଦିନ୍ନନ୍ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରେକ୍ଖତ୍ୱା ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାହିତୋପରେହି ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋତି, ତଦାସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ହୋତି। ୟଦା ପନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରେକ୍ଖତ୍ୱା ଅମୁତ୍ତ ଚା ଗତାଦିୱସେନ ସଂସୀଦମାନୋ ୱା ପରେହି ୱା ଉସ୍ସାହିତୋ କରୋତି, ତଦାସ୍ସ ତଦେୱ ଚିତ୍ତଂ ସସଙ୍ଖାରଂ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ ସଙ୍ଖାରୋତି ଏତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେସଂ ୱା ୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବପ୍ପୟୋଗସ୍ସାଧିୱଚନଂ। ୟଦା ପନ ଞାତି ଜନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସନେନ ଜାତପରିଚୟାବାଲଦାରକା ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସ ଜାତାସହସା କିଞ୍ଚି ଦେୱ ହତ୍ଥଗତଂ ଦଦନ୍ତି ୱା ୱନ୍ଦନ୍ତି ୱା, ତଦା ତତୀୟଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଦା ପନ ଦେଥୱନ୍ଦଥାତି ଞାତୀହି ଉସ୍ସାହିତା ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଦା ପନ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମ ପଟିଗ୍ଗାହକାଦୀନଂ ଅସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱଂ ଆଗମ୍ମ ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ସୋମନସ୍ସରହିତା ହୋନ୍ତି। ତଦା ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

୪୨। ଅଟ୍ଠପୀତି ଏତ୍ଥ ପିସଦ୍ଦେନ ଇମାନି ଚିତ୍ତାନି ନ କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠେୱ ହୋନ୍ତି । ଅଥ ଖୋ ତତୋ ବହୂନିପି ବହୁତରାନିପି ହୋନ୍ତୀତି ଇମଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥଂ ଦୀପେତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେନା’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ଦସସୁ ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୱତ୍ଥୂସୁ ଦିଟ୍ଠୁଜୁ କମ୍ମଂ ନାମ ଞାଣ କିଚ୍ଚଂ। ତଂ କଥଂ ଞାଣ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତ ଚିତ୍ତେହି କରୋନ୍ତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ଞାଣ ସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଚିତ୍ତେହି ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂକରୋନ୍ତା ତେସଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଞାଣସୋତେ ପତିତୱସେନ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତ ଚିତ୍ତେହିପି କରୋନ୍ତିୟେୱ। ସଦ୍ଦେସତ୍ତା କମ୍ମସ୍ସକାତିଆଦିନା, ବୁଦ୍ଧୋ ସୋଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ସୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସୋ ସଙ୍ଘୋ, ତିଆଦିନା ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ନାମ ‘ଦାନଂ, ସୀଲଂ, ଭାୱନା, ଅପଚାୟନଂ, ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ, ପତ୍ତିଦାନଂ, ପତ୍ତାନୁମୋଦନଂ, ଧମ୍ମସ୍ସୱନା, ଧମ୍ମଦେସନା, ଦିଟ୍ଠୁଜୁ କମ୍ମଂ,। ତେହି ଗୁଣିତାନି ୱଡ୍ଢିତାନି। ତାନି ଚ ଅଟ୍ଠଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତୀଣି ଚ କମ୍ମାନି କରୋନ୍ତା ତେ ହେୱ ଅଟ୍ଠହି କରୋନ୍ତି। ତାନିୟେୱ ଚ ସବ୍ବାନି ଅତ୍ଥି ହୀନାନି, ଅତ୍ଥି ମଜ୍ଝିମାନି, ଅତ୍ଥି ପଣୀତାନି। ତସ୍ମା ପୁନ ଅନୁକ୍କମେନ ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ୱଡ୍ଢନଂ କରୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ତାନି ଠପେତବ୍ବାନୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସୁଦ୍ଧିକାନୀ’’ତି ଅଧିପତୀହି ଅମିସ୍ସିତାନି। ‘‘ଇତି କତ୍ୱା’’ତି ଇତି ମନସି କରିତ୍ୱା। ତଥା ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେସହସ୍ସାନି ସତଂ ସଟ୍ଠି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ୱୀମଂସାୱଜ୍ଜିତେହୀ’’ତି ୱୀମଂସାଧିପତି ୱଜ୍ଜିତେହି। ‘‘ତଥାଗୁଣିତାନୀ’’ତି ସବ୍ବାନି ପୁଞ୍ଞକିରିୟାଦୀହି ସମଂ ଗୁଣିତାନି। ‘‘କୋସଲ୍ଲେନା’’ତି କୋସଲ୍ଲସଙ୍ଖାତେନ। ‘‘ନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥିୟ’’ନ୍ତି ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତ ୱୀଥୀହି ୱିସୁଂ ଭୂତାୟ ଆୱଜ୍ଜନାୟ ୟୁତ୍ତ ୱୀଥିୟଂ। ‘‘ତେନେୱା’’ତି ୱୀମଂସାଧିପତିଭୂତେନ ତେନେୱ ଉପନିସ୍ସୟଞ୍ଞାଣେନ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ନ ସବ୍ବାଭୱିତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୪୩। ୱଚନତ୍ଥେ ‘‘ରୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନା’’ତି ତୁଦନଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅହିତଟ୍ଠେନା’’ତି ହିତୱିରୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅନିପୁଣଟ୍ଠେନା’’ତି ଅସଣ୍ହ ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅନିଟ୍ଠୱିପାକଟ୍ଠେନା’’ତି ଅନିଟ୍ଠଂ ୱିପାକଂ ଏତେସନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠ ୱିପାକାନି। ତେସଂ ଭାୱୋ ଅନିଟ୍ଠ ୱିପାକଟ୍ଠୋ। ତେନ ଅନିଟ୍ଠ ୱିପାକଟ୍ଠେନ। ‘‘ତପ୍ପଟି ପକ୍ଖତ୍ତା’’ତି ରାଗାଦୀହି ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା। ଏୱଂ ପରିୟାୟତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତଂ ଅଭିଧାନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି କୁଚ୍ଛିତେତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ‘‘କୁଚ୍ଛିତେ’’ତି ଜେଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବେ, ନିନ୍ଦି ତବ୍ବେ ୱା। ଚାଲେନ୍ତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ, କମ୍ପେନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନୱସେନ, ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ। ‘‘ତନୁକରଣଟ୍ଠେନା’’ତି ସଲ୍ଲିଖନଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅନ୍ତକରଣଟ୍ଠେନା’’ତି ପରିୟୋସାନକରଣଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅପି ଚା’’ତିଆଦି ଦୀପନୀନୟଦସ୍ସନଂ। ‘‘କୋସଲ୍ଲ ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନା’’ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାନୟୋ। ତତ୍ଥ, କୁସଲସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଏକାସଲ୍ଲଂ। ଞାଣଂ। ତେନ ସମ୍ଭୂତଂ

ସଞ୍ଜାତଂ କୋସଲ୍ଲ ସମ୍ଭୂତଂ ତିୱିଗ୍ଗହୋ।

୪୪। ‘‘ବଲୱକମ୍ମେନା’’ତି ତିହେତୁ କୁକ୍କଟ୍ଠ କମ୍ମେନ। ‘‘ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମେନା’’ତି ତିହେତୁକୋମକେନ ୱା ଦ୍ୱିହେତୁକ କୁସଲ କମ୍ମେନ ୱା। ‘‘କେହିଚି ଆଚରିଯେହୀ’’ତି ମୋରୱାପି ୱାସୀ ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଙ୍ଗହକାରେନା’’ତି ଭଦନ୍ତ ବୁଦ୍ଧଘୋସତ୍ଥେରେନ। ‘‘ସନ୍ନିହିତ ପଚ୍ଚଯୱସେନା’’ତି ଆସନ୍ନେ ସଣ୍ଠିତପଚ୍ଚଯ ୱସେନ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ପଚ୍ଚଯୱସେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପଟ୍ଠିତାନି କମ୍ମାଦୀନି ଆରମ୍ମଣାନି। ପୱତ୍ତାନି ମହାୱିପାକାନି। ‘‘ଅୱିପାକ ସଭାୱତୋ’’ତି ଅୱିପଚ୍ଚନସଭାୱତୋ। ଅୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଟ୍ଠକଥାଯଂ। ‘‘ଇଧା’’ତି ମହାୱିପାକଚିତ୍ତେ। ‘‘ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚା’’ତି ଦାନାଦିୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ।

୪୫। ମହାକିରିଯଚିତ୍ତେ। ‘‘ଉପରୀ’’ତି ୱୀଥିସଙ୍ଗହେ ତଦା ରମ୍ମଣ ନିଯମେ। ‘‘ସଯମେୱା’’ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନେୱ। ‘‘ୱକ୍ଖତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚିସ୍ସତି। ‘‘ଯଥାରହ’’ନ୍ତି ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ମହାକିରିଯାନଂ ଅରହାନୁରୂପଂ। ଭୂତକଥନ ୱିସେସନଂ ତେନ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତଂ’’ତି ସହେତୁକଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ବ୍ଯୱଚ୍ଛେଦକୱିସେସନ’’ନ୍ତି ଅହେତୁକ ୱିପାକକିରିଯ ଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ସବ୍ଭୂୱାତପ୍ପସଙ୍ଗସ୍ସ ଅୱଚ୍ଛେଦକଂ ୱିସେସନଂ। ‘‘ଯଥା ସକ୍ଖର କଥଲିକଂପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବଂପି ତିଟ୍ଠନ୍ତଂପି ଚରନ୍ତଂପି ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱଚନେ ସକ୍ଖର କଥଲିକଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ, ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂପି ଚରନ୍ତଂପି ପସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଯଥା ଲାଭ ଯୋଜନା ହୋତି। ତଥା ଇଧ ପୀତି।

୪୬। ‘‘ଯଦିଦ’’ନ୍ତି ଯା ଅଯଂ ଦୀପନ ସମତ୍ଥତା, ‘‘ଇଦଂ ସାମତ୍ଥିଯ’’ନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଯଂ ସମତ୍ଥ ଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭେଦୱଚନେ ଚୋଦନାଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରଚନାଗାଥାଯଂ। ‘‘ଏତାନୀ’’ତି ସୋଭଣ କାମାୱଚର ଚିତ୍ତାନି। ‘‘ପୁଞ୍ଞ୍ଞ ପାପ କ୍ରିଯାଭେଦା’’ତି ପୁଞ୍ଞ୍ଞ ପାପ କ୍ରିଯଭେଦେନ।

୪୭। କତମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା। ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରଯଂ ପରିଯନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତ ୱସୱତ୍ତିଦେୱେ ଅନ୍ତୋ କରିତ୍ୱାତି ଏୱଂ ପାଠଇଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଇଧକାମସଦ୍ଦେନ ସହୋକାସାକାମଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘କାମେ କାମଭୂମିଯ’’ନ୍ତି। ପରିଯାପନ୍ନାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘କ୍ରିଯା ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ଚ ସଦ୍ଦୋ ପନ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ଇତି ସଦ୍ଦୋ ଇଚ୍ଚେୱଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ଏତେନ ପଟିସିଦ୍ଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇଧା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହେ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ସବ୍ବଥାସଦ୍ଦସ୍ସ। ଭୱୋ ନାମ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ବଦ୍ଧସନ୍ତାନଗତୋ ଧମ୍ମ ସମୂହୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ କାମାୱଚରା ଧମ୍ମାତି ପଦେ କାମସଦ୍ଦୋ। ସୋ ଚ ପଥୱି ପବ୍ବତାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍କଂ କାମଭୂମିଂ ୱଦତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୂମିପରିଯାଯୋ ଚା’’ତିଆଦି। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧ ଧମ୍ମ ସମୂହୋ’’ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧ ଧମ୍ମ ସମୂହୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନାଗତୋ, ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧ ଧମ୍ମ ସମୂହୋ ପଥୱି ପବ୍ବତାଦି ଗତୋ। ତତ୍ଥ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅନାବଦ୍ଧୋ ଅନାଯତ୍ତୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧୋତି।

ଇତିକାମଚିତ୍ତସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪୮। ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତେ। ‘‘ସମୁଦିତେନା’’ତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗ ସମୁଦିତେନ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଏକତୋ ସାମଗ୍ଗିଭୂତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ହି ଏକତୋ ସାମଗ୍ଗିଯଂ ସତିଯେୱ ଅପ୍ପନା ହୋତି, ନୋ ଅସତି। ସାମଗ୍ଗିଯନ୍ତି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ବଲୱତାଯ ସମଗ୍ଗଭାୱେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଟିପକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା’’ତି ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଝାନଂ ଦୁୱିଧଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣୂ ପନିଜ୍ଝାନଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘କସିଣାଦିକସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ। ଇଧ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉପନିଜ୍ଝାନନ୍ତି ଚ କସିଣ ନିମିତ୍ତାଦିକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଚେତସା ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନିଜ୍ଝାନଂ ଓଲୋକନଂ। ଝାନସଦ୍ଦସ୍ସଝାପନତ୍ଥୋପି ସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚନୀକ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଝାପନତୋ’’ତି। ଅଗ୍ଗିନା ୱିଯ କଟ୍ଠାନଂ କିଲେସାନଂ ଦଯ୍ହନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଗ୍ଗତା ଏୱ ସାତିସ୍ସଯ ଯୁତ୍ତା ଅପ୍ପନାପତ୍ତକାଲେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ପନ ପଥମଜ୍ଝାନେ ୱିତକ୍କସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ‘‘ସାହୀ’’ତିଆଦିନା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ସାହି ଏକଗ୍ଗତାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକୋ ଅତ୍ତାସଭାୱୋ ଅସ୍ସାତି ଏକତ୍ତଂ। ଏକତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣମସ୍ସାତି ଏକତ୍ତା ରମ୍ମଣା। ଏକଗ୍ଗତା। ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ କୋଟି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋୱା। ‘‘ତଥା ପୱତ୍ତନେ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଆଧିପ୍ପଚ୍ଚଗୁଣଯୋଗେନା’’ତି ଅଧିପତିଭାୱଗୁଣଯୋଗେନ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତାଗୁଣଯୋଗେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସାଯେୱ ଏକଗ୍ଗତା ଏକଗ୍ଗତା, ସମାଧୀ,ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ପଦସ୍ସ-ସଂ-ଆଧୀ-ତି-ୱା, ସମଆଧୀତି-ୱା, ଦ୍ୱିଧା ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ତତ୍ଥ ସଂଉପସଗ୍ଗୋ ସମ୍ମାସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ସମସଦ୍ଦୋ ପନ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେତୀତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନାମିକସଦ୍ଦୋତି ଦ୍ୱିଧା ୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସାଯେୱ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସାଯେୱ ଚିତ୍ତଂ-ସମ୍ମା ଚ ଆଧିଯତୀତି ସମାଧି, ସାଯେୱ ଚିତ୍ତଂ-ସମଞ୍ଚ ଆଧିଯତୀତି ସମାଧୀତି ଦ୍ୱିଧା ୱିକପ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ଚାତି ସୁନ୍ଦରେନ। ଆଧିଯତୀତି ଆଦହତି। ଆଦହନଞ୍ଚ ଠପନମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠପେତୀ’’ତି। ସମଞ୍ଚାତି ଅୱିସମଞ୍ଚ। ‘‘ତତ୍ଥେୱା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏୱ। ‘‘ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଭାୱା ପାଦନେନା’’ତି ଲୀନସ୍ସ ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅଭାୱୋ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଭାୱୋ। ତସ୍ସ ଆପାଦନଂ ଆପଜ୍ଜାପନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିୱିଧେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂହରଣଂ ୱିସାହାରୋ। ନ ୱିସାହାରୋ ଅୱିସାହାରୋ। ସାଯେୱ ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଇତି ଏୱଂ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଏକଗ୍ଗତା ଏୱ ସାତିସ୍ସଯଯୁତ୍ତାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପନ

ସତି, ଏକଗ୍ଗତା ଏୱ ଝାନନ୍ତି ୱଉଜ୍ଝା, ନ ୱିତକ୍କାଦୟୋତି ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ୱିତକ୍କାଦଯୋପନା''ତିଆଦିମାହ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ପନସଦ୍ଦୋ ପକ୍ଖନ୍ତରତ୍ଥୋ। ତସ୍ସା ଏକଗ୍ଗତାଯ। ''ସା ତିସ୍ସଯ''ନ୍ତି ଅତିସ୍ସଯେନ ସହ। ''ଓସକ୍କିତୁ''ନ୍ତି ସଂସୀଦିତୁଂ। ''ନଂ''ତି ଚିତ୍ତଂ। ''ସଂସପ୍ପିତୁ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନୁ ଖୋ ଅଞ୍ଞଥାନୁ ଖୋତି ଦ୍ୱିଧା ଚଞ୍ଚଲିତୁଂ। ''ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁ''ନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଭିମୁଖୀ ଭୱିତୁଂ। ଆରମିତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲଦ୍ଧଂ ସାତଂ ଯେନାତି ଲଦ୍ଧସ୍ସାତଂ। ''ସାତଂ''ତି ସାରତ୍ତଂ। ''ଉପବ୍ରୂହିତଂ''ତି ଭୁସଂୱଡ୍ଢିତଂ। ''ସନ୍ତ ସଭାୱତ୍ତା''ତି ଉପସନ୍ତ ସଭାୱତ୍ତା। ''ତଥା ଅନୁଗ୍ଗହିତା''ତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖକରଣାଦିୱସେନ ଅନୁଗ୍ଗ ହିତା । ସମାଧିସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ''ସଯଂ...ପେ... ନୀୱାରେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ନିଚ୍ଛଲଂଠତ୍ୱା''ତି ଅପ୍ପନାକିଚ୍ଚମାହ।

ଏୱଂ ଉପନିଜ୍ଝାନଟ୍ଠଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଝାପନଟ୍ଠଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେସୁ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ''ତପ୍ପଚ୍ଚନୀକା''ତି ତେସଂ ଝାନଙ୍ଗ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚନୀକା ପଟିପକ୍ଖା। ''ମନସ୍ମିଂ ପୀ''ତି ମନୋଦ୍ୱାରେପି। ପଗେୱ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୂତି ଏୱଂ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ପିସଦ୍ଦୋ। ଅପିସଦ୍ଦୋପି ଯୁଜ୍ଜତି। ''ଝାପିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଝାନଙ୍ଗ ଧମ୍ମଗ୍ଗୀହି ଦଡ୍ଢାନାମ ହୋନ୍ତି। ''ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ସମୁଦାଯେ ଏୱ ଝାନ ୱୋହାରୋ ସିଦ୍ଧୋ''ତି ଯୋଜନା। ''ଧମ୍ମ ସାମଗ୍ଗିପଧାନ''ନ୍ତି ଝାନଟ୍ଠାନେ ଝାନଙ୍ଗ ଧମ୍ମାନଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗ ଧମ୍ମାନଂ ବୋଧିଟ୍ଠାନେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ ଧମ୍ମାନଂ ସମଗ୍ଗଭାୱପ୍ପଧାନଂ।

ଏୱଂ ସଙ୍ଗହକାରାନଂ ମତିଯା ଝାନଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପରେସାନଂ ମତିଯା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପରେ''ତିଆଦିମାହ। ଅପରେ ପନ ୱଦନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ''ଯଥା ସକଂକିଚ୍ଚାନୀ''ତି ସସ୍ସ ଇଦଂ ସକଂ। ସସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ। ଇଦନ୍ତି ସନ୍ତକଂ। ଯାନିଯାନି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଇତୀ''ତି ତସ୍ମା। ''ପଟ୍ଠାନେ ଝାନପଚ୍ଚଯଂ ପତ୍ୱା...ପେ... ସାଧେନ୍ତିଯେୱ''। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ। ଝାନପଚ୍ଚଯୋତି ଝାନଙ୍ଗାନିଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋତି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ''ପଞ୍ଚସମୁଦିତାଦୀନୀ''ତି ପଞ୍ଚସମୂହ ଦସସମୂହାନି। ''ପଥମଜ୍ଝାନାଦିଭାୱସ୍ସେୱଚା''ତି ପଥମଜ୍ଝାନାଦି ନାମଲାଭସ୍ସେୱଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଝାନଭାୱସ୍ସା''ତି ଝାନନାମଲାଭସ୍ସ। ''ତଥାୱିଧକିଚ୍ଚୱିସେସାଭାୱା''ତି ତଥାୱିଧାନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନାଦୀନଂ କିଚ୍ଚ ୱିସେସାନଂ ଅଭାୱତୋ।

୪୯। ''ଏତ୍ଥ ସିଯା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୁଚ୍ଛାସିଯା। ''ଅଙ୍ଗ ଭେଦୋ''ତି ପଥମଜ୍ଝାନେ ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି, ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନେ ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନୀ ତିଆଦିକୋ ଅଙ୍ଗଭେଦୋ। ''ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯେନା''ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇଚ୍ଛାୱିସେସେନ। ଇତି ଅଯଂ ୱିସଜ୍ଜନା। ''ସୋ''ତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ''ହୀ''ତି ୱିତ୍ଥାର ଜୋତକୋ। ୱିତକ୍କୋ ସହାଯୋ ଯସ୍ସାତି ୱିତକ୍କସହାଯୋ। ''ୱିତକ୍କେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତୀ''ତି ଓଳାରିକୋୱତାଯଂ ୱିତକ୍କୋ, ନୀୱରଣାନଂ ଆସନ୍ନେ ଠିତୋତି ଏୱଂ ୱିତକ୍କେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ନିବ୍ବିନ୍ଦତି। ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିତକ୍କଂ ୱିରାଜେତି ୱିଗମେତି ଅତିକ୍କମାପେତୀତି ୱିତକ୍କୱିରାଗୋ। ୱିତକ୍କୱିରାଗୋ ଚ ସୋ ଭାୱନା ଚାତି ସମାସୋ। ''ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଜ୍ଝାନାଧିଗମନେ''ତି ଉତ୍ତରି ଉତ୍ତରିଝାନପ୍ପଟିଲାଭେ। ଅଜ୍ଝାସଯ ବଲେନ ପାଦକଜ୍ଝାନସଦିସଂ ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚେତୋପଣିଧି ଇଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା''ତି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା।

୫୦। ସଙ୍ଖାର ଭେଦୱିଚାରଣାଯଂ। ''ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ''ତି ପଥମଜ୍ଝାନ କୁସଲ ଚିତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକମେକଂ, ସସଙ୍ଖାରିକମେକନ୍ତିଆଦିନା ନ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ସୋ''ତି ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ। ''ସିଦ୍ଧତ୍ତା''ତି ସଙ୍ଖାର ଭେଦସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। କଥଂ ସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ''ତଥାହୀ''ତିଆଦିଂ। ସୁଖା ପଟିପଦା ଯେସଂ ତାନି ସୁଖପ୍ପଟିପଦାନି। ତେସଂ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ଯୋ''ତି ଯୋଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ। ''ଆଦିତୋ''ତିଆଦିମ୍ହି। ''ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ''ତି ୱିମୋଚେନ୍ତୋ ୱିଯୋଗଂ କରୋନ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''କାମାଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିନା''ତି ଅଙ୍ଗାରକାସୂ ପମାକାମାବହୁଦୁକ୍ଖାବହୁପାଯାସା, ଆଦୀନୱୋ ଏତ୍ଥଭିଯ୍ୟୋତିଆଦିନା କାମେସୁଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱିତକ୍କାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ''ତେନେୱା''ତି କାମାଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିନା ଏୱ। ଏତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାଭେଦେନ ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ପଟିପଦା ଭେଦେନେୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଜ୍ଝାନାନଂପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ, ଅଭିଜାନନଂ ଅଭିଞ୍ଞା। ଖିପ୍ପାସୀଘା ଅଭିଞ୍ଞା ଯେସଂ ତାନି ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାନି। ଦନ୍ଧା ଅସୀଘା ଅଭିଞ୍ଞା ଯେସଂ ତାନି ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାନି। ଝାନାନି। ''ଯଦି ଏୱ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିପଦା ଭେଦେନ ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ ଯଦି ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ୱଠଅଙ୍ଗନକାଲେ''ତି ସମାପତ୍ତି ସମାପଜ୍ଜନକାଲେ। ପଟିବନ୍ଧକା ନାମ ଅନ୍ତରାଯିକା। ''ସନ୍ନିହିତାସନ୍ନିହିତୱସେନା''ତି ଆସନ୍ନେ ସଣ୍ଠିତାସଣ୍ଠିତୱସେନ। ସୁଦ୍ଧଂ ୱିପସ୍ସନାଯାନଂ ଯେସଂ ତେ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଯାନିକା। ''ସୁଦ୍ଧଂ''ତି ସମଥଜ୍ଝାନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ। ''ସନ୍ତେନ ହନିତ୍ୱା''ତି ପରେ ନ ସନ୍ତେନ ହନନତୋ ଛିନ୍ଦନତୋ। ''ସହସା''ତି ସୀଘତରେନ। ''ମରନ୍ତାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ''ତି ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନଂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନାଗାମିନୋ ହି ସୁଦ୍ଧ ୱିପସ୍ସନାଯାନିକାପି ସମାନା ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋ ନାମ ହୋନ୍ତି। ଇଚ୍ଛନ୍ତେ ସୁସତି କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭମନସିକାର ମତ୍ତେନପି ଝାନଂ ଇଜ୍ଝତି। ତେନାହ ''ତଂପି ମଗ୍ଗସିଦ୍ଧଗତିକ''ନ୍ତି। ''ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେ''ତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂପି ତତ୍ଥ ପାକତିକଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପନ ଏକା ଏୱ ସମାପତ୍ତି ପାକତିକାସମ୍ଭୱତି। ଉପପତ୍ତିସିଦ୍ଧଜ୍ଝାନାନଂ ଭୱନ୍ତରେ ସନ୍ନିହିତ ପଚ୍ଚଯଭେଦେନ ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କଥଂ ପଞ୍ଚେତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେପି...ପେ... ଯୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀ''ତି। ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେସବ୍ବପ୍ପଥମଂ ଲଦ୍ଧକାଲେ ସଙ୍ଖାର

ଭେଦସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା ୱଠଅଞ୍ଜନକାଲେପି ସୋ ଏୱ ସଙ୍ଖାର ଭେଦୋ ସିଯାତି ଆସଙ୍କାସମ୍ଭୱତୋ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଭୱନ୍ତରେ ଉପପତ୍ତି ସିଦ୍ଧଜ୍ଝାନାନଂ ସନ୍ନିହିତ ପଚ୍ଚଯଭେଦେନ ସଙ୍ଖାରଭେଦେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତାନି ମଗ୍ଗ ସିଦ୍ଧଜ୍ଝାନ ଉପପତ୍ତି ସିଦ୍ଧଜ୍ଝାନାନି ସନ୍ନିହିତପଚ୍ଚଯଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେସୁ ସିଦ୍ଧକାଲେ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତି ପଟିପଦାଯ ଏୱ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଅପରଂ ୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଝାନୁପ୍ପତ୍ତି ପଟିପଦା ରହିତତ୍ତା ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ମହଗ୍ଗତଝାନାନଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ ସିଦ୍ଧଂ ସଙ୍ଖାର ଭେଦଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ପାଠଇୱସେନାପି ସୋ ସିଦ୍ଧୋ ଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିପଦାପୁବ୍ବକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞସମାଧୀନଂ। ''ଏତ୍ତାୱତା''ତି ଏତଂ ପରିମାଣଂ ଅସ୍ସାତି ଏତ୍ତାୱଂ। ଏତ୍ତାୱନ୍ତେନ। ଏତ୍ଥ ସିଯା, କସ୍ମା ଇଧ ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତିଆଦିନା ୱଚନକ୍କମେନ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୫୧। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ପଥୱୀ, ପଥୱୀ, ଆପୋ, ଆପୋ-ତିଆଦିକଂ, ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ରୂପଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ରୂପଂ ଅନତ୍ତା-ତିଆଦିକଞ୍ଚଭାୱନାପରିକମ୍ମଂ ଅଧିକାରୋ ନାମ ପୁବ୍ବଭୱେକତଭାୱନାକମ୍ମଂ। ପୁବ୍ବଭୱେଝାନମଗ୍ଗଫଲାନିପତ୍ଥେତ୍ୱା କତଂ ଦାନସୀଲାଦି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଞ୍ଚ। ''ଇଦଂ ତାୱନଯୁଜ୍ଜତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ତାୱସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରାପେକ୍ଖନେ ନିପାତୋ। ତେନ ଅପରଂପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦୀପେତି। ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଦୁୱିଧୋ ପକତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ପଯୋଗପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋତି। ତତ୍ଥ ପରିକମ୍ମ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପକତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ, ଅଯଂ ପକତି ପଚ୍ଚଯଗଣୋ ଏୱ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗୋ ପଯୋଗପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ । ସୋ ଏୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନହୀ''ତିଆଦିମାହ। ''ଅନ୍ତମସୋ''ତି ଅନ୍ତିମ ପରିଚ୍ଛେଦେନ। ''ଆଲୋପଭିକ୍ଖା'' ନାମ ଏକା ଲୋପଭିକ୍ଖା। ସୋ ପରିକମ୍ମସଙ୍ଖାତପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଝାନାନି ଚ ସବ୍ବାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଇତୀ''ତି ତସ୍ମା। ''ସୋ''ତି ଭାୱନାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ''ତେସଂ''ତି ସବ୍ବେସଂପି ଝାନାନଂ। ନ ହି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାନି ନାମ…ପେ… ଅତ୍ଥି, ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସବ୍ବକପ୍ପେସୁପି କପ୍ପୱିନାସକାଲେ ଝାନାନି ଭାୱେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ପରାଯନତା ସବ୍ଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ପୁବ୍ବେ ସମଥକମ୍ମେସୁ କତାଧିକାରସ୍ସା''ତି ଆସନ୍ନଭୱେକତାଧିକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୂରଭୱେ ପନ ସମଥକମ୍ମେସୁ ଅକତାଧିକାରୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥୀତି। ''ଏୱମେୱା''ତି ଏୱଂ ଏୱ। ୱିପାକଜ୍ଝାନେସୁ ସଙ୍ଖାର ଭେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବ କମ୍ମୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କୁସଲ କ୍ରିଯଜ୍ଝାନେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଥୱାତିଆଦିକୋ ପଚ୍ଛିମ ୱିକପ୍ପୋ ନାମ'' ଅଥୱା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ନକଦାଚି ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅସଙ୍ଖାରିକନ୍ତି ଚ, ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ ସସଙ୍ଖାରିକନ୍ତି ଚ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ୱିକପ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ଅସଙ୍ଖାରିକନ୍ତି ଚ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ବ୍ଯଭିଚାରା ଭାୱତୋ''ତି ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱେନ ପସଙ୍ଗାଭାୱତୋ। ସସଙ୍ଖାରିକନ୍ତି ଚ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ନିରତ୍ଥ କମେୱତଂଭୱେଯ୍ୟ। କସ୍ମା, ସମ୍ଭୱ ବ୍ଯଭିଚାରାନଂ ଅଭାୱତୋ। ସମ୍ଭୱେ ବ୍ଯଭିଚାରେ ଚା। ୱିସେସନଂ ସାତ୍ଥକଂ ସିଯାତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚ ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ ପଣ୍ଡିତା ୱଦନ୍ତି। କସ୍ମା, ଅପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ସତି ପନ ସମ୍ଭୱେ ଚ ବ୍ଯଭିଚାରେ ଚ, ତଥା ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। କସ୍ମା, ସାତ୍ଥକତ୍ତା। ସାତ୍ଥକମେୱ ପଣ୍ଡିତା ୱଦନ୍ତି। କସ୍ମା, ପଣ୍ଡିତ ଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୫୨। ପଟିପଦା ଅଭିଞ୍ଞାୱୱତ୍ଥାନେ। ''ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦତୋ''ତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦତୋ। ସୁଖାପନ ପଟିପଦା, ପଚ୍ଛାଦନ୍ଧଂ ୱା ଖିପ୍ପଂ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଝାନଂ ସୁଖପ୍ପଟିପଦଂ ନାମ କରୋତୀତି ଯୋଜନା। ''ପୁବ୍ବଭୱେ''ତି ଆସନ୍ନେ ପୁବ୍ବଭୱେ। ଅନ୍ତରାଯିକଧମ୍ମା ନାମ 'କିଲେସନ୍ତରାଯିକୋ ଚ, କମ୍ମନ୍ତରାଯିକୋ ଚ, ୱିପାକନ୍ତରାଯିକୋ ଚ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୀତିକ୍କମନ୍ତରାଯିକୋ ଚ, ଅରିଯୂପୱାଦନ୍ତରାଯିକୋ ଚ। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋକିଲେସନ୍ତରାଯିକୋ ନାମ। ପଞ୍ଚାନନ୍ତରିଯ କମ୍ମାନି କମ୍ମନ୍ତରାଯିକୋ ନାମ। ଅହେତୁକ ଦ୍ୱିହେତୁକପ୍ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକା ୱିପାକନ୍ତରାଯିକୋ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁ ଭାୱେଠିତାନଂ ୱିନଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅକତପ୍ପଟିକମ୍ମୋ ୱୀତିକ୍କମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୀତିକ୍କମନ୍ତରାଯିକୋ ନାମ। ପଟିକମ୍ମେପନକତେ ଅନ୍ତରାଯିକୋ ନ ହୋତି। ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଜାତିଆଦୀହି ଉପୱଦିତ୍ୱା ଅକ୍କୋସିତ୍ୱା ଅକତପ୍ପଟିକମ୍ମଂ ଅକ୍କୋସନଂ ଅରିଯୂପୱାଦନ୍ତରାଯିକୋ ନାମ। ଇଧପି ପଟିକମ୍ମେ କତେ ଅନ୍ତରାଯିକୋ ନ ହୋତି। ସେସେସୁ ତୀସୁ ପଟିକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇମେ ଧମ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଝାନମଗ୍ଗାନଂ ଅନ୍ତରାଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରାଯିକା ନାମ। ତେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ଅନ୍ତରାଯିକ ଧମ୍ମ ୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ''କଲ୍ଯାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ''ତି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦିକାଯ କଲ୍ଯାଣପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂ ପରିପୂରଣ ୱସେନ ଠିତୋ। ''ଛିନ୍ନପଲିବୋଧୋ''ତି ଆୱାସପଲିବୋଧାଦୀନି ଦସୱିଧାନି ପଲିବୋଧକମ୍ମାନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତୋ। ''ପହିତତ୍ତୋ''ତି, ଯନ୍ତଂ ପୁରିସଥାମେନ ପୁରିସପରକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ତଂ ଅପତ୍ୱା ୱୀରିଯସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନ ୱୀରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସୋ ହି ପହିତୋ ପେସିତୋ ଅନପେକ୍ଖିତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଅନେନାତି ପହିତତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ନସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନତ୍ଥି''। ସଚେ ପଞ୍ଚପଧାନିଯଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ଚପଧାନିଯଙ୍ଗାନି ନାମ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନତା, ଅସାଠେଯ୍ୟଂ, ଆରୋଗ୍ୟଂ, ଅଲୀନୱୀରିଯତା, ପଞ୍ଞୱନ୍ତତା,ତି।

୫୨। ୱିପାକଜ୍ଝାନେ। ''ମୁଦୁଭୂତଂ''ତି ଭାୱନା ବଲପରିତ୍ତତାମନ୍ଦଭୂତଂ। ମନ୍ଦଭୂତତ୍ତା ଚ ଦୁବ୍ବଲଂ। ''ନାନା କିଚ୍ଚଟ୍ଠାନେସୁ ଚା''ତି ଦସ୍ସନସୱନାଦୀସୁ। ''ହୀନେସୁପି ଅତ୍ତଭାୱେସୂ''ତି ଅହେତୁକ ଦ୍ୱିହେତୁକପୁଗ୍ଗଲେସୁପି। ''ଅସଦିସଂପୀ''ତି ତିହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠଂପି କମ୍ମଂ ଅହେତୁକୱିପାକଂପି ଜନେତୀତିଆଦିନା ଅସଦିସଂପି ୱିପାକଂ ଜନେତି। ''ଭୱଙ୍ଗଟ୍ଠାନେସୁ ଯେୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗ ସଦ୍ଦେନ ପଟିସନ୍ଧିଟ୍ଠାନ ଚୁତିଟ୍ଠାନାନିପି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି।

‘‘କୁସଲସଦିସମେୱା’’ତି ପଥମଜ୍ଝାନକୁସଲଂ ପଥମଜ୍ଝାନ ୱିପାକମେୱ ଜନେତି, ଦୁତୀୟଜ୍ଝାନ କୁସଲଂ ଦୁତୀୟଜ୍ଝାନ ୱିପାକମେୱ ଜନେତୀତିଆଦିନା କୁସଲ ସଦିସମେୱ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ‘‘କୁସଲମେୱ…ପେ… କ୍ରିୟଜ୍ଝାନଂ ନାମ ହୋତି’’ ଅଭେଦୂ ପଚାରେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭେଦମ୍ପି ଅଭେଦଂ କତ୍ୱା ଉପଚାରୋ ୱୋହାରୋ ଅଭେଦୂ ପଚାରୋ।

୫୪। ସଙ୍ଗହଗାଥା ୱଣ୍ଣନାୟଂ। ଝାନାନଂ ଭେଦୋ ଝାନଭେଦୋ। ଅଡ୍ଢତୋ ପନ ଝାନେହି ସମ୍ପୟୋଗଭେଦୋ ଝାନଭେଦୋତି ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଝାନେହି ସମ୍ପୟୋଗଭେଦେନା’’ତି। ପଥମଜ୍ଝାନିକଂ ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ତମେୱା’’ତି ରୂପାୱଚର ମାନସମେୱ। ୱିଭାୱନିୟଂ ପନ ଉପରିସଙ୍ଗହଗାଥାୟଂ ଝାନଙ୍ଗ ୟୋଗଭେଦେନ, କତ୍ୱେକେକନ୍ତୁ ପଞ୍ଚଧାତି ୱଚନଂ ଦିସ୍ୱା ଇଧ ଝାନ ଭେଦେନାତି ଝାନଙ୍ଗେହି ସମ୍ପୟୋଗଭେଦେନାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ ଝାନଭେଦସ୍ସ ୱିସୁଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ଅଞ୍ଞୋହି ଝାନଭେଦୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଦୀପନିୟାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫୫। ଅରୂପଚିତ୍ତଦୀପନିୟଂ। ‘‘ଭୁସୋ’’ତି ଅତିରେକତରଂ। ‘‘ସରୂପତୋ’’ତି ପରମତ୍ଥ ସଭାୱତୋ। ନତ୍ଥି ଜଟା ଏତ୍ଥାତି ଅଜଟୋ। ଅଜଟୋ ଆକାସୋତି ଅଜଟାକାସୋ। ‘‘ପରିଛିନ୍ନାକାସୋ’’ତି ଦ୍ୱାରଛିଦ୍ଦୱାତପାନଛିଦ୍ଦାଦିକୋ ଆକାସୋ, ୟତ୍ଥ ଆକାସ କସିଣ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। କସିଣ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୋ ଆକାସୋ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସୋ, କସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମୋତି କତ୍ୱା। ରୂପକଲାପାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତଭୂତୋ ଆକାସୋ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦାକାସୋ। ‘‘ଅନନ୍ତଭାୱେନ ଫରୀୟତୀ’’ତି ଚତୁରଙ୍ଗୁଲମତ୍ତୋପିସୋ ଅନନ୍ତ ନାମଂ କତ୍ୱା ଭାୱନାମନସିକାରେନ ଫରୀୟତି। ‘‘ଦେୱାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱତ୍ଥୂ’’ତି ମହିଦ୍ଧିକାନଂ ଗାମନଗର ଦେୱାନଂ ବଲିପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ୟତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ସମୟେ କୁଲ ଦେୱତାନଂ ବଲିଂ ଅଭିହରନ୍ତି। ‘‘ବଲିଂ’’ତି ପୂଜନୀୟ ୱତ୍ଥୁ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ। ‘‘ତଦେୱା’’ତି ତଂ ଆରମ୍ମଣମେୱ। କୁସଲଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସେୱା, ୱିପାକଜ୍ଝାନେନ ଉପପନ୍ନସ୍ସେୱା, କ୍ରିୟଜ୍ଝାନେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମ ସୁଖ ୱିହାରିସ୍ସେୱା, ତିୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଅନନ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୟଥାପଥୱୀକସିଣେ ପୱତ୍ତନତୋ ଝାନଂ ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ‘‘ଏକଦେସେ’’ତି ଉପ୍ପାଦେୱା ଠିତିୟଂ ୱା ଭଙ୍ଗେୱା। ଅନ୍ତରହିତତ୍ତା ଅନନ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅନନ୍ତ ସଞ୍ଞିତେ’’ତି ଅନନ୍ତ ନାମକେ। ‘‘ଅନନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନାୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ପଥମା ରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗ ଭାୱନାୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଫରଣାକାର ୱସେନା’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ନିରୁତ୍ତି ନୟେନା’’ତି ସକତ୍ଥେ ୟପଚ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା ନକାରସ୍ସଲୋପେନ। ‘‘ପାଠଇୟା ନସମେତୀ’’ତି ୱିଭଙ୍ଗ ପାଠଇୟାନସମେତି। ‘‘ଅନନ୍ତଂ ଫରତୀ’’ତି ଅନନ୍ତଂ ଅନନ୍ତନ୍ତି ଫରତି। ‘‘ପଥମା ରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱୋ’’ତି ତସ୍ସ ଅଭାୱ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ। ‘‘ନେୱତ୍ଥୀ’’ତି ନତ୍ଥି। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ଚତୁତ୍ଥା ରୁପ୍ପଜ୍ଝାନସ୍ସ। ଅଥୱାତିଆଦୀସୁ ‘‘ପଟୁସଞ୍ଞା କିଚ୍ଚସ୍ସା’’ତି ବ୍ଯତ୍ତସଞ୍ଞା କିଚ୍ଚସ୍ସ। ‘‘ସଙ୍ଖାରାୱସେସ ସୁଖୁମଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ମୁଦ୍ଧଭୂତଂ’’ତି ମତ୍ଥକପତ୍ତଂ। ‘‘ଦେସନାସୀସମତ୍ତଂ’’ତି ରାଜା ଆଗଚ୍ଛତୀତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ପଧାନ କଥାମତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ତସ୍ସେୱା’’ତି ପଥମା ରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ। କୁସଲଭୂତଂ ପଥମା ରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ସେକ୍ଖାନଞ୍ଚ କୁସଲଭୂତସ୍ସ ଦୁତୀୟାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଅରହା ପନ ତିୱିଧୋ। ତତ୍ଥ, ଏକୋପଥମା ରୁପ୍ପେଠତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପଥମାରୁପ୍ପଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ଦୁତୀୟା ରୁପ୍ପଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ତସ୍ସ କୁସଲଭୂତଂ ପଥମା ରୁପ୍ପଂ କ୍ରିୟଭୂତସ୍ସ ଦୁତୀୟା ରୁପ୍ପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ। ଏକୋପଥମା ରୁପ୍ପେଠତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପୁନ ତମେୱ ପଥମା ରୁପ୍ପଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦୁତୀୟା ରୁପ୍ପଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏକୋ ଦୁତୀୟା ରୁପ୍ପେଠତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କ୍ରିୟଭୂତଂ ପଥମା ରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ କ୍ରିୟଭୂତସ୍ସେୱ ଦୁତୀୟାରୁପ୍ପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମା’’ତିଆଦିଂ।

ଅରୂପଚିତ୍ତାନୁଦୀପନା।

୫୬। ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେ। ‘‘ଜଲପ୍ପୱାହୋ’’ତି ଉଦକଧାରାସଙ୍ଘାଟୋ। ‘‘ପଭୱତୋ’’ତିଆଦିପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ। ‘‘ୟଥାହା’’ତି କଥଂ ପାଠଇୟଂ ଆହ। ‘‘ସେୟ୍ୟଥିଦ’’ନ୍ତି ସୋ କତମୋ। ‘‘ଅୟଂ ପୀ’’ତି ଅୟଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୋପି। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, କଥଂ ୟାୱ ଅନୁପାଦିସେସ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟାସୱତି ସନ୍ଦତୀତି ଆହ ‘‘ଆନୁଭାୱପ୍ପୁରଣୱସେନା’’ତି। ପାଠଇୟଂ ଗଙ୍ଗାଦୀନି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ମହାନଦୀନଂ ନାମାନି। ‘‘ସମୁଦ୍ଦ ନିନ୍ନା’’ତି ମହାସମୁଦ୍ଦାଭିମୁଖଂ ନିନ୍ନା ନମିତା। ‘‘ପୋଣା’’ତି ଅନୁପତିତା। ‘‘ପବ୍ଭାରା’’ତି ଅଧୋୱାହିତା। ‘‘କିଲେସାନଂ’’ତି ଅନୁପଗମନେ କମ୍ପପଦଂ। ପାଠଇୟଂ ‘‘ଘଟୋ’’ତି ଉଦକ ପୁଣ୍ଣଘଟୋ। ‘‘ନିକୁଜ୍ଜୋ’’ତି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତୋ। ‘‘ନୋପଚ୍ଚାୱ ମତୀ’’ତି ପୁନ ନୋଗିଲତି। ‘‘ନ ପୁନେତୀ’’ତି ନ ପୁନ ଏତି ନୁପଗଚ୍ଛତି ଅରିୟସାୱକୋ। ‘‘ନ ପଚ୍ଚେତୀ’’ତି ନ ପଟି ଏତି। ତଦତ୍ଥଂ ୱଦତି ‘‘ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଏୱଂ ତଂ ଅନିୱତ୍ତଗମନଂ ପାଠଇସାଧକେହି ଦୀପେତ୍ୱା ଇଦାନି ୟୁତ୍ତିସାଧକେହି ପକାସେତୁଂ ‘‘ୟଥା ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ୟତୋ’’ତି ୟଂ କାରଣା। ‘‘ତେ’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲା’’ତି ନିସ୍ସୀଲା। ‘‘ଉମ୍ମତ୍ତକା’’ତି ପିତ୍ତୁମ୍ମତ୍ତକା। ‘‘ଖିତ୍ତ ଚିତ୍ତା’’ତି ଛଡ୍ଡିତପକତି ଚିତ୍ତାୟକ୍ଖୁମ୍ମତ୍ତକା। ‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା’’ତି ନିପ୍ପଞ୍ଞା। ‘‘ଏଳମୂଗା’’ତି

ଦୁପ୍ପଞ୍ଞତାଯ ଏୱ ପଗ୍ଘରିତଲାଲ ମୁଖ ମୂଗା। ''ତସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ଏୱା''ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୀକେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଏୱ। ସୋ ପନ ମଗ୍ଗୋ ପଥମ ମଗ୍ଗୋ, ଦୁତୀଯ ମଗ୍ଗୋ, ତତୀଯ ମଗ୍ଗୋ, ଚତୁତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ,ତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ''ଆଦିତୋ ପଜ୍ଜନଂ''ତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଆଦିମ୍ହି ପଥମ ମଗ୍ଗସୋତସ୍ସ ପଜ୍ଜନଂ ଗମନଂ। ପଟିଲାଭୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ସୋତାପତ୍ତିଯା''ତି ସୋତସ୍ସ ଆପଜ୍ଜନେନ। ''ଅଧିଗମ୍ମମାନୋ''ତି ପଟିଲବ୍ଭମାନୋ। ସଙ୍ଖେ ବୋଧିପକ୍ଖିଯ ଧମ୍ମା ଅନିୱତ୍ତ ଗତିଯା ପୱତ୍ତମାନା ସୋତୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମ୍ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ। ଉପରିସମ୍ବୋଧି ଏୱ ପରାଯନଂ ଯେସଂ ତେ ଉପରିସମ୍ବୋଧି ପରାଯନା। ପରାଯନନ୍ତି ଚ ପଟିସରଣଂ। କଥଂ ସୋତାପତ୍ତି ୱଚନଂ ମଗ୍ଗେନ ସମାନାଧିକରଣଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଥମ ମଗ୍ଗ ସଙ୍ଖାତାଯ ସୋତାପତ୍ତିଯା''ତିଆଦି। ''ମଗ୍ଗେତୀ''ତି ଗୱେସତି। ମାରେନ୍ତେ ଗମନୋନିରୁଜ୍ଝିନଯେନ ମଗ୍ଗୋତି ସିଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋ''ତି।

୫୮। ସକଦାଗାମି ମଗ୍ଗୋ। ''ସକିଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଇତୋଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ଇଧ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସୀଲେନା''ତି ପକତିସଭାୱେନ। କାମଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେହୀତି କାମଲୋକାଗମନା। କିଲେସା। ତେସଂ ସବ୍ଭୂୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନଭାୱେନ। ପାଠଇଯଂ ''ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା''ତି କତ୍ତୁ ଅତ୍ଥେସାମିୱଚନଂ। ଏକଚ୍ଚେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଅପ୍ପହୀନା ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ''ସହବ୍ଯତ''ତି ସହାଯଭାୱଂ। ''ଆଗାମୀହୋତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱତ୍ଥଂ ୱଦତି ''ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତ''ନ୍ତି। ଆଗଚ୍ଛତି ସୀଲେନାତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା। ଇତ୍ଥଂ ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ। ଇମଂ କାମତ୍ତଭାୱଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ତସ୍ମା ଆଗାମୀ ନାମ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ''ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ''ତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଂ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତିଆଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ। ''କିଲେସ ଗତିୱସେନା''ତି କାମଲୋକା ଗମନ କିଲେସ ଗତିୱସେନ। ମଗ୍ଗସହାଯେନ ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା କିଲେସା ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନ ଗତିକା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ମଗ୍ଗସହାଯୋଝାନାନୁଭାୱୋ ନାମ। ତେନାହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦିଂ। ''ଦେୱଲୋକତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋପି ସଙ୍ଗହିତୋ। ପଚ୍ଛିମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ଯୋଜନା। ଆଗମନସୀଲୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା। ନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା। ''ତେନା''ତି ଅନାଗମନେନ। ''ନାନନ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତୋ''ତି ଦ୍ୱୀସୁ ଇତ୍ଥତ୍ତସଦ୍ଦେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଇମଂ କାମାୱଚର ଲୋକନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂ ଇମଂ ମନୁସ୍ସ ଲୋକନ୍ତି ଏୱଂ ନାନତ୍ଥାନଂ ଅସମ୍ପତ୍ତୋ। ପାଠଇଯଂ ''ସନ୍ତା ବନ୍ଧୋ''ତି ଚେତୋଦୁକ୍ଖ ସଙ୍ଖାତେନ ଚେତସିକରୋଗା ବାଧେନ ସହିତୋ। ତେନାହ ''ତେହି ପଟିଘାନୁସଯସ୍ସା''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ''ତେ''ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମିନୋ। ସନ୍ତା ବନ୍ଧାନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ୱାକ୍ଯସ୍ସା''ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମିନୋ ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱାକ୍ଯସ୍ସ। ''ଦ୍ୱୀସୁ ସକଦାଗାମୀସୂ''ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତେନ ଅତ୍ଥେନ ସକଦାଗାମିନାମକେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମୀସୁ। ''ପୁରିମସ୍ସା''ତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ। ''ଅନଞ୍ଞ ସାଧାରଣେ ନେୱା''ତି ଦୁତୀଯ ଫଲଟ୍ଠାଦୀହି ଅସାମଞ୍ଞେନେୱ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେଠିତାନଂ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମ ତାଦିଭାୱୋ ନତ୍ଥି ୱିଯ ଦୁତୀଯ ଫଲଟ୍ଠାନଂ ସକଦାଗାମି ଭାୱୋପି ନତ୍ଥି। ତେନାହ ''ପଥମ ଦୁତୀଯ ଫଲଟ୍ଠାପୀ''ତିଆଦିଂ। ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ଲଦ୍ଧଗୁଣୱଚନଂ। ''ଇତି କତ୍ୱା''ତି ଇମିନା କାରଣେନ। ''ହେତୁ ପରୂପପତ୍ତିୱସେନା''ତି ଉପରିତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ହେତୂପପତ୍ତି ଚ, ହେଟ୍ଠତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଉପରୂପପତ୍ତି ଚାତି ଏୱଂ ହେଟ୍ଠୂପରୂପପତ୍ତିୱସେନ। ''ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା''ତିଆଦି ଦୁତୀଯ ଲଦ୍ଧ ଗୁଣୱଚନଂ। ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇଧ ନିଟ୍ଠା''ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଧ କାମଲୋକେ ନିଟ୍ଠା ଅନୁପାଦିସେସ ନିବ୍ବାନପତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ସୋ ପନା''ତି ସକଦାଗାମି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପନ। ଯେସଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥା ଚରିଯାନଂ ଅତ୍ଥୋ, ତେସଂ ଅତ୍ଥେସୋ ସକଦାଗାମି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଛଟ୍ଠୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଯୋଜନା। ଯେସଂ ପନ ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତେସଂ ଅତ୍ଥେ ଛଟ୍ଠୋପି ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମହାପରିନିବ୍ବାନ…ପେ… ଆଗତୋ ଯେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ସକିଂ ଆଗମନଟ୍ଠେନ ଆଗତୋ ଯେୱା''ତି ସକିଂ ଆଗମନଟ୍ଠେନ ସକଦାଗାମୀସୁ ଆଗତୋଯେୱ। ସଙ୍କଞ୍ଞ୍ଜୁ ବୁଦ୍ଧାପି ପଥମ ଫଲଟ୍ଠ ଭୂତା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମତାଯଂ ସଣ୍ଠିତା ୱିଯାତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମତାଯଂ''ତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମଭାୱେ। ଇଦଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନ ୱଚନମତ୍ତଂ। ସଙ୍କଞ୍ଞ୍ଜୁ ବୁଦ୍ଧାପି ଦୁତୀଯ ଫଲଟ୍ଠଭୂତା ସକିଂ ଆଗମନପ୍ପକତିଯଂ ସଣ୍ଠିତାଯେୱ ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତଂ ସଭାୱାନତି ୱତ୍ତନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଙ୍କୋପି ସୋ ଛବ୍ବୀଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତେନ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱିଭାୱନିଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ପଞ୍ଚମକୋୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି। ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ପଞ୍ଚମକୋ ଏୱ ଇଧ ସକଦାଗାମିପଦେ ଅଧିପ୍ପେତେସତି ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ କତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତା ସିଯୁନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଜନକଭୂତୋ ସମାନୋ। ''ଞାଯାଗତା ଏୱା''ତି ଯୁତ୍ତିତୋ ପରମ୍ପରାଗତା ଏୱ। ତେନାହ ''ଯଥା''ତିଆଦିଂ। ''ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ''ତି ଞାଯେନ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ।

୫୯। ଓରମ୍ଭାଗୋ ନାମ ହେଟ୍ଠାଭାଗୋ କାମଲୋକୋ। ଓରମ୍ଭାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି କାମରାଗ ବ୍ଯାପାଦ ସଂଯୋଜନାଦୀନି। ''ସୋ''ତି ଅନାଗାମି ପୁଗ୍ଗଲୋ।

୬୦। ମହପ୍ଫଲଂ କରୋନ୍ତି ସୀଲେନାତି ମହପ୍ଫଲ କାରିନୋ। ତେସଂ ଭାୱୋ ''ମହପ୍ଫଲ କାରିତା''। ସୀଲାଦି ଗୁଣୋ। ''ଅରହତୀ''ତି ପଟିଗ୍ଗହିତୁଂ ଅରହତି। ''ଅରହତୋ''ତି ଅରହନ୍ତସ୍ସ। ''ନିବ୍ବଚନଂ''ତି ନିରୁତ୍ତି। ୱିଗ୍ଗହ ୱାକ୍ଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତାଯ ତଥା ନ ୱଚିତ୍ୱାନି, ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଟିପଦାଯ ତଥା ନ ୱଚିତ୍ୱାନୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ''ସୁଦ୍ଧିକ ସୁଞ୍ଞତାଯା''ତି ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତୱାରେ। ''ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଟିପଦାଯା''ତି ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଟିପଦାୱାରେ। ''ସଚ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନ ୱିଭଙ୍ଗେସୁ ପନା''ତି ସଚ୍ଚ ୱିଭଙ୍ଗ ସତିପଟ୍ଠାନ ୱିଭଙ୍ଗେସୁ ପନ, ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତ ୱତ୍ଥୁନଂ ପାଠଇ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ

ଦେସନାୱାରେ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୧। ଫଲଚିତ୍ତେ । ସୋତାପତ୍ତିଯା ଅଧିଗତଂ ଫଲଂ ସୋତାପତ୍ତି ଫଲଂ। ତତ୍ଥ ''ଅଧିଗତଂ''ତି ପଟିଲଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୀକ ଫଲଂ ସନ୍ଧାଯ ''ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ନିରୁତ୍ତୀ''ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୬୨। ତନୁଭୂତେପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କୁତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ। ''ତାନୀ''ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ''ପଚ୍ଚ ନୀ''ତିତିକ୍ଖାନି। ''ସୋ''ତି ଚତୁତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ। ''ତା ଚା''ତି ରୂପରାଗ, ଅରୂପରାଗ, ମାନ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ଚ। ''ଅଞ୍ଞେ ଚା''ତି ତେହି ଦସହି ସଂଯୋଜନେହି ଅଞ୍ଞେ ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାଦିକେ, ସବ୍ବେପି ପାପ ଧମ୍ମେ ଚ।

୬୩। କିରିଯ ଚିତ୍ତ ୱିଚାରଣାଯଂ। ନ ଗହିତଂ ଇତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା। ଅଭାୱା ଇତି ଅଯଂ ୱିସଜ୍ଜନାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ''ଅସ୍ସା''ତି କିରିଯାନୁତ୍ତରସ୍ସ। ''ନିରନୁସଯସନ୍ତାନେପୀ''ତି ଅନୁସଯ ରହିତେ ଅରହନ୍ତ ସନ୍ତାନେପି। ''ଇତୀ''ତି ୱାକ୍ୟ ପରିସମାପନମତ୍ତଂ। ''ୱୁଚ୍ଚତେ''ତି ୱିସଜ୍ଜନା କଥୀଯତେ। ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଧମ୍ମୋ ସଭାୱୋ ଯେସଂ ତେ ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମା। ତେସଂ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିପାକଞ୍ଚ ଜନେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ଜନେତୀତି ଆହ ''କୁସଲ...ପେ... କତ୍ୱା''ତି। ତତ୍ଥ, ''କତ୍ୱା''ତି ସାଧେତ୍ୱା। ସଚେପି କରେଯ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ''କୋଟୀ''ତି ଅନ୍ତୱନ୍ତୋ କୋଟି ଅରିଯସାୱକୋ। ତଦା ଫଲ ଚିତ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ପଟିବାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ''ତି ଅପ୍ପଟିବାହିଯୋ ଆନୁଭାୱୋ ଅସ୍ସାତି ସମାସୋ।

୬୪। ''ଆଦି ଅନ୍ତ ପଦେସ୍ୱେ ୱା''ତିଆଦିମ୍ହି ଦ୍ୱାଦସା କୁସଲାନୀତି ଚ, ଅନ୍ତେ କ୍ରିଯ ଚିତ୍ତାନି ୱୀସତୀତି ଚ ପଦେସୁ। ରୂପେ ପରିଯା ପନ୍ନାନି ଚିତ୍ତାନି। ଅରୂପେ ପରିଯା ପନ୍ନାନି ଚିତ୍ତାନି। ''ପଥମାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା''ତି ପଥମଭୂମିଂ ପାପୁଣିତୁଂ। ''ସାମଞ୍ଞ ଫଲଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ'' ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଧମ୍ମ ୱିସେସୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଗ୍ଗ ଫଲ ନିବ୍ବାନ ସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମ ୱିସେସୋ ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମି ନାମାତି ଯୋଜନା। ଅୱତ୍ଥା ଭୂମି ଏୱ ନିପ୍ପରିଯାଯଭୂମି। କସ୍ମା, ଅୱତ୍ଥା ୱନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସରୂପତୋ ଲଦ୍ଧତ୍ତା। ଇତରା ଓକାସଭୂମି ନିପ୍ପରିଯାଯ ଭୂମି ନ ହୋତି। କସ୍ମା, ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ମିସ୍ସକତ୍ତା। ''ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ତଂ ଅୱତ୍ଥା ୱିସେସୱସେନେୱ ସିଦ୍ଧା''ତି ଏତେନ ଅୱତ୍ଥା ଭୂମି ଏୱ ପଧାନ ଭୂମୀତି ଦସ୍ସେତି। କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭୂତୋ ଓଳାରିକାକାରୋ କାମାୱଚରତା ନାମ। ଭୱତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭୂତୋ ମଜ୍ଝିମାକାରୋ ରୂପାରୂପାୱଚରତା ନାମ। ତାସଂ ତଣ୍ହାନଂ ଅୱିସଯଭୂତୋ ସଣ୍ହ ସୁଖୁମାକାରୋ ଲୋକୁତ୍ତରତା ନାମ। ହୀନାନଂ ଅକୁସଲ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ହୀନା ଅପାଯଭୂମିଯୋ। ପଣୀତାନଂ କୁସଲ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ପଣୀତା ସୁଗତି ଭୂମିଯୋ। ତତ୍ଥ ଚ ନାନା ଅକୁସଲ କମ୍ମାନଂ ୱା ନାନା କୁସଲ କମ୍ମାନଂ ୱା ଓଳାରିକ ସୁଖୁମତା ୱସେନ ନାନା ଦୁଗ୍ଗତି ଭୂମିଯୋ ନାନା ସୁଗତି ଭୂମିଯୋ ଚ ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପି ଚା''ତିଆଦିମାହ।

୬୫। ଗାଥାଯ ପୁବ୍ବଦ୍ଧଂ ନାମ-ଇତ୍ଥ ମେକୂନ ନୱୁତି, ପ୍ପଭେଦଂ ପନ ମାନସନ୍ତି ପାଦଦ୍ୱଯଂ। ଅପରଦ୍ଧଂ ନାମ ଏକୱୀସସତଂୱାଥ, ୱିଭଜନ୍ତି ୱିଚକ୍ଖଣାତି ପାଦଦ୍ୱଯଂ। ତଂ ଇମିନା ନ ସମେତି। କଥଂ ନ ସମେତି। ଇମିନା ୱଚନେନ ସକଲମ୍ପି ଗାଥଂ ଏକୂନ ନୱୁତିପ୍ପଭେଦଂ ମାନସଂ ଏକୱୀସ ସତଂ କତ୍ୱା ୱିଭଜନ୍ତୀ-ତି ଏୱଂ ଏକୱାକ୍ୟଂ କତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଞାପେତି। ''ପଥମଜ୍ଝାନ ସଦିସଟ୍ଠେନା''ତି ଲୋକିଯ ପଥମଜ୍ଝାନ ସଦିସଟ୍ଠେନ। ଯଂ ଚତୁରଙ୍ଗୀକଂ, ତଂ ସଯମେୱ ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ଯଂ ତିଯଙ୍ଗୀକଂ, ତଂ ସଯମେୱ ତତୀଯଜ୍ଝାନନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ଯଂ ଦୁୱଙ୍ଗୀକଂ, ତଂ ସଯମେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ଯଂ ପୁନ ଦୁୱଙ୍ଗୀକଂ, ତଂ ସଯମେୱ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିଭାୱନିଯଂ ଝାନଙ୍ଗୱସେନ ପଥମଜ୍ଝାନ ସଦିସତ୍ତା ପଥମଜ୍ଝାନଞାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କାଦି ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱେନ ପଞ୍ଚଧା ୱିଭଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ ଇତରାନି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାନି ସାତିସ୍ସଯତୋ ଝାନାନି ନାମ ସିଯୁଂ। କସ୍ମାତି ଆହ ''ତାନି ହୀ''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ''ତାନୀ''ତି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାନି। ''ଉପେଚ୍ଚା''ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ''ଝାପେନ୍ତୀ''ତି ଦହନ୍ତି। ପକତିଯା ଏୱ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି, ନ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ସିଦ୍ଧୋ। ''କିଞ୍ଚ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗୀକ ଭାୱତ୍ଥାଯ କତ୍ତବ୍ବ କିଞ୍ଚଂ। ''ତେନ ପଚ୍ଚଯ ୱିସେସେନା''ତି ପାଦକଜ୍ଝାନାଦିନା ପଚ୍ଚଯ ୱିସେସେନ। ''ତସ୍ମିଂ''ତି ପଚ୍ଚଯ ୱିସେସୋ ଯଥାଲୋକିଯଜ୍ଝାନେସୁ ଉପଚାରଭୂତା ଭାୱନା କାଚି ୱିତକ୍କ ୱିରାଗ ଭାୱନା ନାମ ହୋତି...ପେ... କାଚି ରୂପ ୱିରାଗ ଭାୱନା ନାମ। ଅସଞ୍ଞି ଗାମୀନଂ ପନ ସଞ୍ଞା ୱିରାଗ ଭାୱନା ନାମ ହୋତି। ଏୱମେୱନ୍ତି ଯୋଜନା। ''ସା''ତି ଉପଚାର ଭାୱନା ।''ଉପେକ୍ଖା ସହଗତଂ ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ୱା ସଦ୍ଦେନ ରୂପସମତିକ୍କମଂ ୱା ସଞ୍ଞା ସମତିକ୍କମଂ ୱାତି ଅୱୁତ୍ତଂ ୱିକପ୍ପେତି। ଆଦିକମ୍ମିକକାଲେ ଏୱଂ ହୋତୁ, ୱସିଭୂତକାଲେ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ''ଝାନେସୂ''ତିଆଦିଂ। ନାନାସତ୍ତିଯୁତ୍ତା ହୋତୀତି ୱତ୍ୱା ନାନାସତ୍ତିଯୋ ଦସ୍ସେତି ''କାଚୀ''ତିଆଦିନା। ଯା ଉପଚାର ଭାୱନା। ''ୱିତକ୍କଂ ୱିରାଜେତୁଂ''ତି ୱିତକ୍କଂ ୱିଗମେତୁଂ। ଅତ୍ତନୋ ଝାନଂ ଅୱିତକ୍କଂ କାତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅତିକ୍କାମେତୁଂ''ତି। ସା ଉପଚାର ଭାୱନା। ସେସାସୁପି ଉପଚାର ଭାୱନାସୁ।

୬୬। (କ) ''ସା ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନି ୱିପସ୍ସନା। ''ୱିପସ୍ସନା ପାକତିକା ଏୱା''ତିକାଚି ୱିରାଗ ଭାୱନା ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ନିଯାମେତୁଂ’’ତି ଅୱିତକ୍କମେୱ ହୋତୂତି ୱଦମାନା ୱିଯ ୱୱତ୍ଥପେତୁଂ। ‘‘ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ପାଦକୱାଦିତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସମ୍ମସୀଯତୀ’’ତି ଇଦଂ ଝାନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନ, ଦୁକ୍ଖଂ ଭଯଟ୍ଠେନ, ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ମସୀଯତି ସମନୁପସ୍ସୀଯତି। ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନ ସମେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ। ଯତୋ ଯତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଯେ ଯେ ସମାପତ୍ତି ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହୋତି। ତଂ ତଂ ସମାପତ୍ତି ସଦିସୋୱ ହୋତି। ସମ୍ମସିତସମାପତ୍ତି ସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋତି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଯତୋ ଯତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯା’’ତି ଏତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ କଥିତଂ ହୋତି। ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନେ ସତୀ’’ତି ଏତେନ ଅଯଂ ୱାଦୋପି ପାଦକଜ୍ଝାନେନ ୱିନା ନସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱିପସ୍ସନାପି…ପେ… ପତ୍ତା ହୋତୀ’’ତି ଏତେନ ଇମସ୍ମିଂ ୱାଦେପି ୱିପସ୍ସନା ନିଯାମୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥାଲୋକିଯଜ୍ଝାନେସୂ’’ତିଆଦିଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ…ପେ… ଅୱିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। କଥଂ। ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ହି ପଥମଜ୍ଝାନାଦୀନି ସମ୍ମସତୋ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋ ପଥମତ୍ଥେରୱାଦେନ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକୋ, ଦୁତୀଯ ୱାଦେନ ପଥମାଦିଜ୍ଝାନିକୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱେପି ୱାଦା ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତତୀଯ ୱାଦେନ ପନେତ୍ଥ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ଝାନିକୋ ହୋତୀତି ତେ ଚ ୱାଦା ନ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ସାତ୍ଥକୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ଝାନିକୋ ହୋତି। ଇଚ୍ଛାଯ ପନ ଅସତି, ୱିରୋଧୋଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଇମେ ପନ ୱାଦା। …ପେ… । ୱିରୋଧୋ ପରିହରିତୁଂ’’ତି। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସି କରୋତୀ’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେତଂ ତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଝାନସହଗତଞ୍ଚ ଖନ୍ଧ ପଞ୍ଚକଂ ନିଚ୍ଚ ସୁଖ ଅତ୍ତ ଜୀୱତୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସି କରୋତି। ‘‘ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ’’ତି ନ ପୱିସତି। ‘‘ସନ୍ନିସାଦେତବ୍ବଂ’’ତି ସନ୍ନିସିନ୍ନଂ କାତବ୍ବଂ। ‘‘ଏକୋଦିକାତବ୍ବଂ’’ତି ଏକମୁଖଂ କାତବ୍ବଂ। ‘‘ସମାଦହାତବ୍ବଂ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଠପେତବ୍ବଂ। ‘‘ନିସ୍ସାଯା’’ତି ପାଦକଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୭। (କ) ୱାଦୱିଚାରଣାଯଂ। ଉପଚାର ଭାୱନା ଏୱ ଉପରିଜ୍ଝାନେ ଝାନଙ୍ଗଂ ନିଯାମେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ପନ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏୱ ଉପରିଜ୍ଝାନେ ଝାନଙ୍ଗଂ ନିଯାମେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏୱା’’ତି ଏୱ ସଦ୍ଦେନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନିୱତ୍ତେତି। ‘‘ଇଧ ଉପଚାର ଭାୱନା ଏୱା’’ତି ଏୱ ସଦ୍ଦେନ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଏତେସୁ ହି ଦ୍ୱୀସୁ ସହ ଭାୱୀସୁ ଉପଚାର ଭାୱନା ଏୱ ପଧାନଂ ହୋତି। ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପନ ତସ୍ସ ନାନା ସତ୍ତିଯୋଗଂ ସାଧେତି। ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯ ସାମଞ୍ଞଂ ସଣ୍ଠାତୀ’’ତି ମଗ୍ଗେ ଯଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ହୋତି, ତଂ ଲଦ୍ଧୁତୁ, ମଯ୍ହଂ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ଅଜ୍ଝାସଯ ସାମଞ୍ଞଂ ସଣ୍ଠାତି। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସଯ ୱିସେସେ। ‘‘ସୋ’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯ ୱିସେସୋ। କସ୍ମା ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଚ୍ଛି ତିଚ୍ଛିତ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତନଂ’’ତି। ‘‘ସବ୍ବଜ୍ଝାନେସୁ ଚିଣ୍ଣୱସିଭୂତାନଂ’’ତି ଇଦଂ ସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତନନ୍ତି ଚ ପଦ ଦ୍ୱଯେ ସମ୍ବନ୍ଧ ୱଚନଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନା ୱିସେସତ୍ଥାଯ ଏୱା’’ତି ୱୁଟ୍ଠାନ ଗାମିନି ୱିପସ୍ସନା ୱିସେସତ୍ଥାଯ ଏୱ। ଯସ୍ମା ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଏକେକାଯ ସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱୁଟ୍ଠିତ ସମାପତ୍ତି ଧମ୍ମ ସମ୍ମସନଂ ଆଗତଂ, ନ ପନ ଅଞ୍ଞଜ୍ଝାନ ସମ୍ମସନଂ। ତସ୍ମା ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ପମାଣନ୍ତି ଯୋଜନା। ପାଠଇପଦେସୁ ‘‘ଗହପତୀ’’ତି ଆଲପନ ୱଚନଂ। ‘‘ୱିୱିଚ୍ଚେୱା’’ତି ୱିୱିଚ୍ଚିତ୍ୱା ଏୱ। ୱିୱିତ୍ତୋ ୱିଗତୋ ହୁତ୍ୱା ଏୱ। ‘‘ଉପସମ୍ପଜ୍ଜା’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ପାପୁଣିତ୍ୱା। ‘‘ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖତଯିତ’’ନ୍ତି ସୁସଂସମ୍ପିଣ୍ଡିତଂ, ସଂୱିଦହିତଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ଠିତୋ’’ତି ତସ୍ମିଂ ପଥମଜ୍ଝାନେ ଅପରିହୀନୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ‘‘ମେତ୍ତାଚେତୋ ୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ମେତ୍ତାଝାନସଙ୍ଖାତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଲଗ୍ଗନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି। ତଥା କରୁଣା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ମୁଦିତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ‘‘ୱିୱେକଜ’’ନ୍ତି କାଯୱିୱେକ ଚିତ୍ତୱିୱେକାନଂ ୱସେନ ଜାତଂ। ‘‘ପୀତି ସୁଖଂ’’ତି ପୀତିଯା ଚ ସୁଖେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନଂ। ଅଥୱା, ୱିୱେକେହି ଜାତାନି ପୀତି ସୁଖାନି ଅସ୍ସାତି ୱିୱେକଜଂ ପୀତି ସୁଖଂ। ମଜ୍ଝେ ନିଗ୍ଗହିତାଗମୋ। ରୂପମେୱ ରୂପଗତଂ, ୱେଦନା ଏୱ ୱେଦନା ଗତନ୍ତିଆଦିନା ସମାସୋ। ଗତସଦ୍ଦୋ ଚ ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ତେନେୱ ଧମ୍ମ ରାଗେନ ତାଯଧମ୍ମନନ୍ଦିଯା’’ତି ୱିପସ୍ସନାନି କନ୍ତିମାହ। ସହତ୍ଥେ ଚ କରଣ ୱଚନଂ। ଓପପାତିକୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀ’’ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅୱସ୍ସଂ ପରିନିବ୍ବାଯ ନ ଧମ୍ମୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନାୱତ୍ତି ଧମ୍ମୋ ତସ୍ମା ଲୋକା’’ତି। ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ପମାଣ’’ନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ମଗ୍ଗେଝାନଙ୍ଗଂ ନିଯାମେସ୍ସତି, ନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପାଦକଂ ଅକତ୍ୱା’’ତି ଆସନ୍ନେ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ମଗ୍ଗେ ଇଚ୍ଛନ୍ତି।

୬୭। (ଖ) ‘‘ତଥା ୱିଧୋ’’ତି ତଥା ପକାରୋ। ଆସନ୍ନେ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ଝାନସ୍ସ। ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱିସେସେତୁଂ’’ତି ସଚେ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ପଥମଜ୍ଝାନଂ ହୋତି, ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱିତକ୍କେ ନିନ୍ନଂ ହୋତି, ୱିତକ୍କେ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଅଥ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନଂ ହୋତି। ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱିଚାରେ ନିନ୍ନଂ ହୋତି, ୱିଚାରେ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱିସେସେତୁଂ। ‘‘ଯଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ’’ ତିଯଂ ୱିଭାୱନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱେଦନା ୱିଚାରଣାଯଂ। ‘‘ନ ସିଦ୍ଧୋ’’ତି ସିଦ୍ଧୋ ନ ହୋତି। ‘‘ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ। ଗହିତେ ସତୀତି ଯୋଜନା। ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ୱସେନ ସିଦ୍ଧୋତି ଗହିତେ ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଯାଯ କାଯ ଚି ୱେଦନାଯ ଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା’’ତି ସୋମନସ୍ସ ୱେଦନାଯ ୱାଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାଯ ୱା ଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା। ‘‘ତେହି ନିଯମିତାଯ ଏକେକାଯ ମଗ୍ଗ ୱେଦନାଯା’’ତି ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀହି ନିଯମିତାଯ ମଗ୍ଗେ ସୋମନସ୍ସ ୱେଦନାଯ ଏୱ ୱାସଦ୍ଦିଂ ଘଟିଯେଯ୍ୟ ମଗ୍ଗେ ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାଯ ଏୱ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେଦନା ନାମ ଏକଂ ଝାନଙ୍ଗଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ମଗ୍ଗେଝାନଙ୍ଗ ନିଯମେ ସିଦ୍ଧେ ମଗ୍ଗେ ୱେଦନା ନିଯମୋପି ସିଦ୍ଧୋ। ତାନି ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନି ମଜ୍ଝେ ୱୁଟ୍ଠାନ ଗାମିନି ୱିପସ୍ସନାଯଂ ନକିଞ୍ଚିନିଯାମେନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି, ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀହି

ନିଯମିତାଯ ମଗ୍ଗେ ଏକେକାଯ ୱେଦନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ୱିପସ୍ସନା ୱେଦନାଯୋ ଘଟିଯେଯ୍ଯୁଂ। ମଗ୍ଗେ ସୋମନସ୍ସ ୱେଦନାଯ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ୱିପସ୍ସନା ୱେଦନାଯୋ ଘଟିଯେଯ୍ଯୁଂ। ମଗ୍ଗେ ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାଯ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ୱିପସ୍ସନା ୱେଦନାଯୋ ଘଟିଯେଯ୍ଯୁଂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚସତି ଏକୱୀଥିଯଂ ଜୱନାନି ଭିନ୍ନ ୱେଦନାନି ସିଯୁଂ। ତଞ୍ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ମଗ୍ଗେ ୱେଦନା ନିଯମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦି ନିଯମେନ ସିଦ୍ଧୋ ନ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନା ନିଯମେନେୱ ସିଦ୍ଧୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତାନି ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନି ମଜ୍ଝେ ୱୁଟ୍ଠାନ ଗାମିନି ୱିପସ୍ସନାଯଂ ନ କିଞ୍ଚି ନ ନିଯାମେନ୍ତି। ୱେଦନଂ ନିଯାମେନ୍ତି ଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂପି ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ୱସେନେୱା''ତିଆଦିମାହ। ''ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖା''ତି ଏକାୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁ ପେକ୍ଖା ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସୋମନସ୍ସାନି ପଜହିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖା ନାମ ହୋତି। ''ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତାନି ସୋମନସ୍ସାନୀ''ତି ଏକଂ ୱପଥମଜ୍ଝାନ ସୋମନସ୍ସଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଛ ଗେହସ୍ସିତାନି ପଜହିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତାନି ସୋମନସ୍ସାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ପଥମାଦୀନି ଚ ତୀଣି ଝାନାନୀ''ତି ଚତୁକ୍କନଯେ ତୀଣି ସୋମନସ୍ସ ଝାନାନି ପାଦକାନି କତ୍ୱା। ''ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ ଚ ପାଦକେକତ୍ୱା''ତି ଆରମ୍ମଣ ଭାୱେନ ପାଦକେକତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଞ୍ଚ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁଟ୍ଠାନ ଗାମିନି ୱିପସ୍ସନାଯଞ୍ଚ ମଗ୍ଗେ ଚ ୱେଦନା ପରିଣାମୋ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂପି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ଅମାନୁସୀ ରତୀ ହୋତୀ''ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଗେହସ୍ସିତରତିଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠିତତ୍ତା ଅମାନୁସୀ ନାମ ରତି ହୋତି। ''ସମ୍ମଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ''ତି ସମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚ ଲକ୍ଖଣ ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୬୭। (ଖ) ''ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଝାନଯୋଗଭେଦୋ ପନ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ''ପଞ୍ଚ ୱିଧେଝାନ କୋଟ୍ଠାସେ''ତି ପଞ୍ଚକ ନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ଚିତ୍ତ ଭେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଝାନଭେଦେତି ଚ ଝାନନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେପି ଚିତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଗାଥାଯୋଜନାସୁ। ''ଅପରାପି ଯୋଜନା ୱୁତ୍ତା''ତି ଅଥୱା ରୂପାୱଚରଂ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରଞ୍ଚ ପଥମାଦିଜ୍ଝାନ ଭେଦେନ ଯଥା ଗଯ୍ହତି, ତଥା ଆରୁପ୍ପଞ୍ଚାପି ପଞ୍ଚମେଝାନେ ଗଯ୍ହତୀତି ଏୱଂ ଅପରାପି ଯୋଜନା ୱୁତ୍ତା। ''ପଠିତତ୍ତା''ତି ଉଚ୍ଚାରିତତ୍ତା। ଅନ୍ତିମଗାଥା ୱଣ୍ଣନାଯଂ। ''ଯଥା''ତି ଯେନ ପକାରେନ। ''ତଂ ସଙ୍ଗହଂ''ତି ଏକ ୱୀସସତସଙ୍ଗହଂ । ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୁଧା। ''ଆହୁ''ତି ଚ ''ଆହୁ''ତି ଚ ୱତ୍ତମାନକାଲେପି ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂତି ୱୁତ୍ତଂ ''କଥେନ୍ତି ୱା''ତି। ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ପୁବ୍ବେ ''ଇତ୍ଥମେକୂନ ନୱୁତି…ପେ… ୱିଭଜନ୍ତି ୱିଚକ୍ଖଣା''ତି ଗାଥାଯ ନିଗମନନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ''ୱିଭଜନ୍ତି ୱିଚକ୍ଖଣା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇତିପରମତ୍ଥଦୀପନିଯାନାମଟୀକାଯଅନୁଦୀପନିଯଂ

ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହସ୍ସଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଚେତସିକସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୬୮। ଏୱଂ ଚିତ୍ତ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ଦୀପନିଂ କତ୍ୱା ଚେତସିକ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ଦୀପନିଂ କରୋନ୍ତୋ ପଠମଂ ପୁବ୍ବାପରାନୁ ସନ୍ଧିଞ୍ଚ ଆଦିଗାଥାୟ ପଯୋଜନ ସମ୍ବନ୍ଧଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ''ତିଆଦି ମାରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ''ଅନୁପତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକଂ ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନମିତିସଦ୍ଧଥାତି ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଅନୁପତ୍ତଂ। ହେତୁ ୱିସେସନଞ୍ଚେତଂ। ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହାନନ୍ତରଂ ଚେତସିକ ସଙ୍ଗହୋ ଅନୁପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଇଦାନି ତଂ ସଙ୍ଗହଂ କରୋତୀତି ଦୀପେତି। ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପଯୋଗ ଲକ୍ଖଣାନି 'ଏକୁପ୍ପାଦତା, ଏକ ନିରୋଧତା, ଏକା ରମ୍ମଣତା, ଏକ ୱତ୍ଥୁକତା,ତି। ''ଚେତସି ଯୁତ୍ତା''ତି ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ନିଯୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଚେତସା ୱାଯୁତ୍ତା''ତି ଚିତ୍ତେନ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକୀଭାୱଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସରୂପଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟାସରୂପଦସ୍ସନଂ। ସିଦ୍ଧପଦଂ ନାମ ପକତି ପଚ୍ଚଯେହି ନିପ୍ଫନ୍ନ ପଦଂ। ''ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ''ତି ଏକସ୍ସସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଠମ ଭାଗତୋ। ଉଦ୍ଧଂ ପଜ୍ଜନଂ ନାମ କତମନ୍ତି ଆହ ''ସରୂପତୋ ପାତୁଭୱନ''ନ୍ତି। ଧାତୁ ପାଠେସୁ-ଜନିପାତୁଭାୱେ-ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ''ଜାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି। ''ସରୂପ ୱିନାସୋ''ତି ସରୂପତୋ ପାତୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଭାୱସ୍ସ ୱିନାସୋ ଅନ୍ତରଧାନଂ। ''ଏୱଂ ପରତ୍ଥ ପୀ''ତି ପରସ୍ମିଂ ଏକାଲମ୍ବଣୱତ୍ଥୁକାଦିପଦେପି। ''ଏକ ଚିତ୍ତସ୍ସପି ବହୁଦେୱା''ତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତଂ ଏକମେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତି ନତ୍ଥି। ଅନେକାନି ଏୱରୂପାନି ଏକତୋ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସୋତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ସଦ୍ଦେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦିନା ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରେସୁ ଏକୱଚନଂ ୱତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେସୁ ବହୁୱଚନଂ କତନ୍ତି। ''ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା''ତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣେ ବହୂନିପି ରୂପାରମ୍ମଣାନି ରୂପତା ସମଞ୍ଞେନ ଏକୀଭାୱଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। କସ୍ମା। ଅତ୍ଥ ୱିସେସସ୍ସ ଅୱିଞ୍ଞାପନତୋ। କୋପନାଯଂ ଅତ୍ଥ ୱିସେସୋତି । ଯାଚିତ୍ତସ୍ସ ଜାତି, ସାଯେୱ ଫସ୍ସାଦୀନନ୍ତିଆଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦିଂ। ଅଧିପ୍ପେତା ଏକୁପ୍ପାଦତା। ଏସ ନଯୋ ଏକ ନିରୋଧତାଦୀସୁ। ''ମୂଲଟୀକାଯ''ନ୍ତି ରୂପକଣ୍ଡମୂଲଟୀକାଯଂ। ''ସହେୱା''ତି ଏକତୋ ଏୱ। ''ଉପ୍ପାଦାଦିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ''ତି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ଜୀରଣସ୍ସ ଚ ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିତୋ। ''ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ''ତି ଉପ୍ପାଦ ଜୀରଣ ନିରୋଧା। ଜାତିଜରାମରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଚେତସିକାମତା''ତି ଚେତସିକା ଇତି ୱିଞ୍ଞାତା। ''ଭାୱପ୍ପଧାନଂ''ତି ଏକୁପ୍ପାଦ ଭାୱୋ ଏକୁପ୍ପାଦୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ଏକ ନିରୋଧାଦୀସୁ। ଯଥା ଇଦଂପି ସଙ୍ଘେରତନଂ ପଣୀତ-ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ରତନ ଭାୱୋ ପଣୀତୋତି ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ''ଯେ''ତି ଯେ ଧମ୍ମା। ''ସହଜାତ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ରୂପାନି ପୀ''ତି ସହଜାତପଚ୍ଚଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ରୂପାନିପି। ଚେତସିକାନି ନାମ ସିଯୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତଦା ଯତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତାଯା''ତି ଚିତ୍ତାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଯାୟ। ''ଚେତୋଯୁତ୍ତାନୀ''ତି ହେତୁ ୱିସେସନଂ। ତଦେୱ ହେତୁମନ୍ତ ୱିସେସନନ୍ତି ଚ ହେତୁ ଅନ୍ତୋ ନୀତୱିସେସନନ୍ତି ଚ ହେତୁ ଅନ୍ତୋ ଗଧୱିସେସନନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ''ତେସ''ନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନରୂପାନଂ। ''ନାନୁଭୋନ୍ତୀ''ତି ନପାପୁଣନ୍ତି। ''ନ ହି ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ''ତି ଏତେନ ଭୂତକଥନ ୱିସେସନାନି ଏତାନୀତି ଦୀପେତି। ଭୂତକଥନଂପି ସମାନଂ ୱତ୍ତିଚ୍ଛାୱସେନ ବ୍ଯୱଚ୍ଛେଦକଂପି ସମ୍ଭୱତି। ''ୱଯୋପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି ୱିନାସୋ ପକାସତି। ''ଠିତାଯା''ତି ତିଟ୍ଠ ମାନାୟ ୱେଦନାୟ। ଅଞ୍ଞୋ ପକାରୋ ଅଞ୍ଞଥା। ଅଞ୍ଞଥା ଭାୱୋ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ। ଜରାୱସେନ ପରିଣାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯୋ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପ୍ପାଦୋ, ଯା ଠିତି, ଯା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଯୋ ପାତୁଭାୱୋ। ଏସୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ଏସା ରୋଗାନଂ ଠିତି, ଏସୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ପାତୁଭାୱୋତି ଯୋଜନା। ''ଇତରଥା''ତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଗହିତେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ ରୂପାରୂପକଲାପେ ନାନା ଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ବହୂସୁ ଉପ୍ପାଦେସୁ ଚ ନିରୋଧେସୁ ଚ ଗହିତେସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ୱିକାରରୂପାନଂ''ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯାନଂ। ସବ୍ବାନିପି ଉପାଦାରୂପାନି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା ମହାଭୂତ ଗଣନାୟ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ସିଯୁଂତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା''ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଉପାଦାରୂପାନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ କଲାପେ ବହୁଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯାତି ଯୋଜନା। କସ୍ମା ବହୁଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନ''ନ୍ତିଆଦିଂ।

ଯଦି ଏୱଂ, ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଲହୁତାଦୀନିପି ଏକେକାନି ଏୱ ସିଯୁଂ, ଅଥ କିମତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନୀତି ଆହ ''କାଯଲହୁତା ଚିତ୍ତ ଲହୁତାଦଯୋପନା''ତିଆଦିଂ। ''ଇମମତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା''ତି ଇଦିସଂ ୱିନିଚ୍ଛଯତ୍ତଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ''ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ''ତି ଏତେନ ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସହନିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତିସ୍ସ। ''ପସଙ୍ଗା''ତି ଚେତସିକତା ପସଙ୍ଗୋ। ''ପୁରେତରମୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି ପୁରେତରଂ ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଚିତ୍ତସ୍ସଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ''ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତର ସମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ। ତଥା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପସଙ୍ଗୋ ନ ସକ୍କା ନୀୱାରେତୁଂ ତିଯୋଜନା। ''ପସଙ୍ଗୋ''ତି ଚେତସିକତା ପସଙ୍ଗୋ। ''ଅଲମତି ପପଞ୍ଚେନା''ତି ଅଭିଧମ୍ମେ ୱେଦନାତ୍ତିକେଟୀକାସୁ ୱିଯ ଅତି ୱିତ୍ଥାରେନ ନିରତ୍ଥକଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ନିରତ୍ଥକଂ''ତି ୱିଭାୱନିଯଂ ପପଞ୍ଚୋ ନିରତ୍ଥକୋ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୯। ଫସ୍ସଓଚନଞ୍ଚେ। ''ଫୁସତୀ''ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଆହନତି, ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି। ତଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ନଦୋସପଟିଘସ୍ସ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିବାଧନଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଭମରସ୍ସ ପଦୁମ ପୁପ୍ଫେସୁ ପୁପ୍ଫରସଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ୱିଜାନନ ମତ୍ତେ ଅଠତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣ ରସପାତୁଭାଓହଂ ଯଥାରମ୍ମଣଂ ସଂହନନ ମେଓାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ''ତିଆଦିମାହ। ''ଆହଚ୍ଚା''ତି ଆହନିତ୍ୱା ସମ୍ପୁଣିତ୍ୱା। ''ଉପହଚ୍ଚା''ତି ତସ୍ସେଓ ୱେଓଚନଂ। ଅଯମଞ୍ଚୋ କଥଂ ପାକଟୋତି ଆହ ''ଯତୋ''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ''ଯତୋ''ତି ଯଂ କାରଣା। ''ତଦନୁଭଓନ୍ତୀ''ତି ତଂ ଆରମ୍ମଣ ରସଂ ଅନୁଭଓନ୍ତୀ, ୱେଦନା ପାତୁଭଓତି, ୱେଦନା ପାତୁଭାଓଂ ଦିସ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଫୁସନଂ ଞାଣେ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଫୁସନ ଲକ୍ଖଣୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆପାତା ଗତୱିସଯ ପଦଟ୍ଠାନୋ। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପାତୋ ନାମ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଦ୍ୱାରା ରମ୍ମଣ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଙ୍ଗତି ସମାଗମୋ ସମୋଧାନଂ। ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ ତିଆଦି। ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ମଦେଓ ଘଟ୍ଟନ କିଚ୍ଚୋ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନ କିଚ୍ଚତ୍ତା ଏଓ ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ନିପାତୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମ ଚିନ୍ତାଞାଣସ୍ସ ପଟିମୁଖଂ ଉପଟ୍ଠାତି ପକାସତୀତି। ''ସନ୍ନିପାତ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ''। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱା ପଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧଜୋରଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ସନ୍ନିପାତାକାରୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସାତି ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ୱେଦନାପଚ୍ଚୁ ପଟ୍ଠାନୋ ୱା। ଧୂମୋୱିଯ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ। ୱେଦନାଫଲଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ପନ କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ ତିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ମହାଅଟ୍ଠକଥା ୱାଦୋତାଓ ଦସ୍ସିତୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ହୁତ୍ୱା ଫସ୍ସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଫସ୍ସେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱେଦନାଯ ୱେଦଯତି। ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନାତି। ଚେତନାଯ ଚେତେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଫୁଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖଓେ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀତି। ଅପି ଚ ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ ନାମ ଯଥାପାସାଦଂ ପତ୍ୱା ଥମ୍ଭୋ ନାମ ସେସଦବ୍ବ ସମ୍ଭାରାନଂ ବଲଓପଚ୍ଚଯୋ। ଏଓମେଓ ସହଜାତ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମାନଂ ବଲଓ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି। ସଙ୍ଗହକାରେନ ପନ ଇଦଂ ପନ ଅକାରଣଂ, ଏକକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଯଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଯଂ ପଚ୍ଛାତି ଇଦଂ ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲବ୍ଭା। ବଲଓପଚ୍ଚଯଭାଓେପି ଫସ୍ସସ୍ସକାରଣଂ ନ ଦିସ୍ସତୀତି ଏଓଂ ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପେତ୍ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ଦେସନା ୱାରେନେଓ ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି। ତତ୍ଥ ''ଦେସନାୱାରେ ନେୱା''ତି ଦେସନକ୍କମେନେଓ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ୱାଦେସୁ ମହାଅଟ୍ଠକଥା ୱାଦୋ ଏଓ ଯୁତ୍ତୋ। ଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ହୁତ୍ୱାତି। ତତ୍ଥ ପଠମାଭିନିପାତୋତି ଇଦଂ କିଚ୍ଚପ୍ପଧାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପନଞ୍ଞେହି ଚେତସିକେହି ୱିନା ୱିସୁଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଯଥା ତଂ ଯେ କେଚି ଭିକ୍ଖଓେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଅକୁସଲଭାଗିଯା ଅକୁସଲପକ୍ଖିକା। ସବ୍ବେ ତେ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା, ମନୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କିଚ୍ଚପ୍ପଧାନତ୍ତା ମନୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପନ ସବ୍ବଚେତସିକେହି ୱିନା ୱିସୁଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବଲଓପଚ୍ଚଯ ଭାଓେପି ଫସ୍ସସ୍ସକାରଣଂ ଦିସ୍ସତିଯେଓ। ଫସ୍ସୋହେତୁ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତା ପନାଯ। ଫସ୍ସୋ ହେତୁ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତା ନାଯ । ଫସ୍ସୋ ହେତୁ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତାପନାଯାତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସବ୍ବେସଂ ଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଫସ୍ସପ୍ପଧାନତ୍ତା ଏଓ ଫସ୍ସ ବଲଓପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଏଓ ଚ ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣ ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ସବ୍ବଚେତସିକ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୋତି, ପଧାନଂ, ଜେଟ୍ଠକଂ। ଫସ୍ସୋ ପନ ଆରମ୍ମଣ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ ସବ୍ବେସଂ ଚେତସିକ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ହୋତି, ପଧାନୋ, ଜେଟ୍ଠକୋତି ଅଯଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିସେସୋତି। ଏତ୍ଥ ଚୋଦକୋ ଫୁସନଂ ନାମ ସପ୍ପଟିଘରୂପାନଂ ଏଓ କିଚ୍ଚନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ''ନନୁଚା''ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ''ନନୁଚା''ତି ଚୋଦେଧୀତି ଦୀପେତି। ''ଅପ୍ପଟିଘସଭାୱା''ତି ହେତୁୱିସେସନଂ। ''କିଞ୍ଚୀ''ତି କିଞ୍ଚିୱତ୍ଥୁଂ। ଅଯଂ ପନ ଫସ୍ସୋ। ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିକାରା ପତ୍ତିଂ''ତି ଚଲନ କମ୍ପନ ଥମ୍ଭନ ଜେଗୁଚ୍ଛ ଭଯ ତାସ ଛମ୍ଭିତତ୍ତା ଦିଓସେନ ୱିକାରା ପଜ୍ଜନଂ। ''ୱେଦନା ୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଂ''ତି ସୁଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖ ୱେଦନାତିଆଦିନା ନଯେନ ଫସ୍ସ ୱିସେସାନୁରୂପଂ ୱେଦନା ୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସାଧେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଫୁସନଂ ନାମ ଦୁୱିଧଂ ରୂପଫୁସନଂ, ନାମଫୁସନ, ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରୂପଫୁସନଂ ନାମ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବ ଧାତୂନଂ କିଚ୍ଚଂ। ନାମଫୁସନଂ ଦୁୱିଧଂ ଫସ୍ସଫୁସନଂ, ଞାଣଫୁସନ, ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଞାଣଫୁସନଂ ନାମ ଞାଣପ୍ପଟିୱେଧୋ। ଅପି ଚ ଝାନମଗ୍ଗ ଫଲ ନିବ୍ବାନାନଂ ପଟିଲାଭୋପି ଫୁସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସନ୍ତି ଧୀରା ନିବ୍ବାନଂ। ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ଅନୁତ୍ତରଂ। ଫୁସାମି ନେକ୍ଖମଂ ସୁଖଂ। ଅପୁଥୁଜ୍ଜନ ସେୱିତନ୍ତି-ଆଦୀସୁ। ଇଦଂ ଉପମା ମତ୍ତଂ ସିଯା, କସ୍ସଚି ମନ୍ଦ ପଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଇଦ''ନ୍ତି ଖେଳଉପ୍ପାଦ ଓଚନଂ। ୱିଞ୍ଞୁସ୍ସ ପନ ଅତିପାକଟ ଫସ୍ସ ନିଦସ୍ସନେନ ଅପ୍ପାକଟ ଫସ୍ସ ୱିଭାଓନଂ ଯୁତ୍ତମେଓ। ତେନାହ ''ଅତିପାକଟାଯ ପନା''ତିଆଦିଂ।

୭୦। ୱେଦନାଓଚନଞ୍ଚେ। ''ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱା''ତି ୱେଦନା ସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱା। ''ସାତଂ ୱା''ତି ସାଧୁରସଂ ୱା। ''ଅସ୍ସାତଂ ୱା''ତି ଅସାଧୁରସଂ ୱା। ''କିଂ ୱେଦଯତୀ''ତି କତମଂ ୱେଦଯତି। ''ସୁଖମ୍ପି ୱେଦଯତୀ''ତି ସୁଖମ୍ପି ୱେଦନଂ ୱେଦଯତି। ଅଥଓା ''କିଞ୍ଚୱେଦଯତୀ''ତି କଥଞ୍ଚୱେଦଯତି। ''ସୁଖମ୍ପି ୱେଦଯତୀ''ତି ସୁଖଂ ହୁତ୍ୱାପି ୱେଦଯତି। ସୁଖ ଭାୱେନ ୱେଦଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏଓଂ ସେସପଦେସୁପି। ''କିଚ୍ଚନ୍ତରବ୍ୟାଓଟା''ତି ଅଞ୍ଞକିଚ୍ଚବ୍ୟାଓଟା। ଅଧିପତି ଭାୱୋ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯ କିଚ୍ଚଂ। ''ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା''ତି ଲଦ୍ଧଗୁଣଓଚନଂ। ରାଜାରହ ଭୋଜନଂ ରାଜଗ୍ଗଭୋଜନଂ। ''ସୂଦସଦିସତା''ତି ରଞ୍ଞୋଭତ୍ତକାରସଦିସତା। ତତ୍ଥ ସୂଦୋ ରଞ୍ଞୋଭତ୍ତଂ ପଚନ୍ତୋ ରସଜାନନତ୍ଥଂ ଥୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଜିୱ୍ହଗ୍ଗେ ଠପେତ୍ୱା ରସଂ ୱୀମଂସତି। ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ପନ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଅନିସ୍ସରୋ। ରାଜା ଏଓ ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଇସ୍ସରୋ। ରାଜା ୱିଯ ୱେଦନା। ସୂଦୋ ୱିଯ

ସେସଚେତସିକ ଧମ୍ମା।

୭୧। ସଞ୍ଞାୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଜାନାତି। ସୁଟ୍ଠୁଜାନନଞ୍ଚ ନାମ ନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିୟ ୱିୱିଧଜାନନଂ ହୋତି। ନ ଚ ପଞ୍ଞାୟ ୱିୟ ୟଥାଭୂତଜାନନଂ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ଭୂତଂ ୱା ହୋତୁ, ଅଭୂତଂ ୱା। ୟଂ ୟଂ ଛ ହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଜାନାତି, ପଞ୍ଞାୟ ୱା ପଜାନାତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଛା ଅପ୍ପମୁସ୍ସକରଣ ମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁନଜାନନତ୍ଥଂ ସଞ୍ଞାଣଂ କରୋତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ସଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ନିମିତ୍ତ କରଣଂ। ଭୱନ୍ତରଂ ପତ୍ୱାପି ଅପ୍ପମୁଟ୍ଠଭାୱଂ ସାଧେତି ଓପପାତିକ ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେହି ପୁରିମଂ ଅତ୍ତନୋ ଭୱଂ ଜାନନ୍ତି। ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାପି କେଚି ପୁରିମଂ ଭୱଂ ଜାନନ୍ତି, ୟେଜାତିସ୍ସର ପୁଗ୍ଗଲାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅପ୍ପମୁଟ୍ଠଭାୱ’’ନ୍ତି ଅନଟ୍ଠଭାୱଂ। ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସ ସଞ୍ଞା ନାମ ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିପ୍ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା। ‘‘ବୋଧେତୁ’’ନ୍ତି ବୁଜ୍ଝାପେତୁଂ। ‘‘ଦାରୁତଚ୍ଛକସଦିସାତି ଚ ୱୁତ୍ତା’’ତି ଦାରୁତଚ୍ଛକୋ ନାମ କଟ୍ଠୱଡ୍ଢକୀ। ସୋ କଟ୍ଠକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ନିମିତ୍ତକାରୀହୋତି। ସୁତଚ୍ଛିତଚ୍ଛିନ୍ଦିତେସୁ କଟ୍ଠେସୁ ନିମିତ୍ତାନି କତ୍ୱା ଠପେତି। ପଚ୍ଛାତାନି ଓଲୋକେତ୍ୱା କଟ୍ଠାନି କମ୍ମେ ଉପନେତି। ‘‘ହତ୍ଥି ଦସ୍ସକ ଅନ୍ଧସଦିସା’’ତି ଏତ୍ଥ ଏକୋ କିର ରାଜା କେଠଇପ୍ପସୁତୋ ହୋତି। ସୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂଠାନେ ଏକଂ ହତ୍ଥିଂ ଆନେତ୍ୱାଠପେନ୍ତୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧେ ଆହ ଜାନାଥ ଭୋ ତୁମ୍ହେ ହତ୍ଥିନ୍ତି। ତେ ହତ୍ଥିଂ ଜାନିସ୍ସାମାତି ପରାମସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପରାମସିତଂ ତଂ ତଂ ଅଙ୍ଗମୱହତ୍ଥୀତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତି। ଦଳ୍ହଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି। ପୁନ ରାଜା ତେ ପୁଚ୍ଛି କୀଦିସୋ ଭୋ ହତ୍ଥୀତି। ତେ ରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥିସଣ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତା ୱିୱାଦଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଆଚିକ୍ଖନମେୱ ରଞ୍ଞୋହତ୍ଥିଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା ତେ ହତ୍ଥିଦସ୍ସକ ଅନ୍ଧାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ଉପଟ୍ଠିତୱିସୟଗ୍ଗହଣେ’’ତି ରତ୍ତିୟଂ ଅନ୍ଧକାରେ ରଜ୍ଜୁକ୍ଖଣ୍ଡଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପସଣ୍ଠାନଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ସୋ ଉପଟ୍ଠିତଂ ସଣ୍ଠାନମତ୍ତଂ ସପ୍ପୋତି ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି। ମିଗପୋତକାନଞ୍ଚ ଅରଞ୍ଞେଖେତ୍ତମଜ୍ଝେପୁରିସସଣ୍ଠାନଂ ତିଣ ରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପୁରିସସଣ୍ଠା ନଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ତେ ଉପଟ୍ଠିତଂ ସଣ୍ଠାନମତ୍ତଂ ପୁରିସୋତି ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସୋ ଅମ୍ହେ ପହରେୟ୍ୟାତି ପଲାୟନ୍ତି। ୱୁତ୍ତା ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ।

୭୨। ଚେତନାୱଚନତ୍ଥୋ। ଚେତେତୀତି ଚେତନା। ଚେତନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଭିସନ୍ଧାନଂ ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ପକପ୍ପନଂ ୱା ଆୟୂହନଂ ୱାତି ଏୱଂ ତିଧା ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଭିସନ୍ଦହତୀ’’ତି ଅଭିମୁଖଂ ସନ୍ଦହତି, ସଂୟୋଗଂ କରୋତି। ତେନାହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଘଟେତୀ’’ତି। ‘‘ଘଟେତୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧତି। ‘‘ପକପ୍ପେତି ୱାତେ’’ତି ଅଥୱା ତେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ ପକାରତୋ କପ୍ପେତି, ସଜ୍ଜେତି। ତେନାହ ‘‘ସଂୱିଦହତୀ’’ତି। ‘‘ସଂୱିଦହତୀ’’ତି ତ୍ୱଂ ଫୁସନକିଚ୍ଚଂ କରୋହି, ତ୍ୱଂ ୱେଦୟିତ କିଚ୍ଚଂ କରୋହି, ତ୍ୱଂ ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚଂ କରୋହୀତିଆଦିନା ୱଦମାନା ୱିୟ ସଂୱିଦହତି। ‘‘ଆୟୂହତିୱାତେ’’ତି ଅଥୱା ତେସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ ଭୁସୋ ବ୍ୟୂହୟତି, ରାସିଂ କରୋତି। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତୀ’’ତି। ‘‘ସମୋସରନ୍ତେ’’ତି ଏକତୋ ଓସରନ୍ତେ। ସଙ୍ଗମନ୍ତେ। ‘‘ସା’’ତି ଚେତନା। ‘‘ତାୟା’’ତି ଚେତନାୟ। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି ରୂପାଦିକେୱା ଆରମ୍ମଣେ। ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞ କିଚ୍ଚେୱା। ପୱତ୍ତମାନାୟ ସତିୟା। ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସୋ ନାମ ବହୂସୁ ସିସ୍ସେସୁ ଜେଟ୍ଠଭୂତୋ ସିସ୍ସୋ। ତସ୍ମିଂ ସଜ୍ଝାୟନ୍ତେ ସେସା ସବ୍ବେ ସଜ୍ଝାୟନ୍ତିୟେୱ। ତେନ ସୋ ଉଭୟକିଚ୍ଚ ସାଧକୋ ହୋତି। ଏୱଂ ମହାୱଡ୍ଢକୀପି।

୭୩। ଏକଗ୍ଗତାୱଚନତ୍ଥୋ। ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଏକାରମ୍ମଣସ୍ସପି ବହୂସୁ ସଭାୱେସୁ ଏକସଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ। ‘‘ନିୱାତେ’’ତି ୱାତରହିତେ ପଦେସେ। ‘‘ଦୀପଚ୍ଚୀନଂ’’ତି ଦୀପଜାଲାନଂ।

୭୪। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ଇସ୍ସରଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି’’ ଭାୱପ୍ପଧାନ ନୟେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅଭିଭୱିତ୍ୱା’’ତି ଜୀୱନ କିଚ୍ଚେ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ୱତ୍ତାପେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନଂ ଜୀୱନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୭୫। ମନସୀକାରୱଚନତ୍ଥୋ। ସମାସମଜ୍ଝେ ସକାରାଗମୋ। କରଧାତୁୟୋଗେ ଈକାରାଗମୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଲୁତ୍ତ ସତ୍ତମୀ ପଦନ୍ତି କେଚି। ଏୱଂ ସତି ଈଦୀଘତ୍ତଂ ନସିଜ୍ଝତି। ‘‘ଅସୁଞ୍ଞଂ’’ତି ଅରିତ୍ତଂ। ‘‘ପଟିପାଦେତୀ’’ତି ପଟିପଜ୍ଜନଂ କିଚ୍ଚସାଧନଂ କାରାପେତି। ଅତ୍ଥତୋ ନିୟୋଜେତି ନାମାତି ଆହ ‘‘ୟୋଜେତୀ’’ତି। ‘‘ଇଦମେୱ ଦ୍ୱୟଂ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନ ଦ୍ୱୟଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ଦ୍ୱୟଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେ ନିନ୍ନଂ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୟୋନିସୋ’’ତି ଉପାୟେନ ହିତସୁଖ ମଗ୍ଗେନ। ‘‘ଅୟୋନିସୋ’’ତି ଅନୁପାୟେନ ଅହିତ ଅସୁଖ ମଗ୍ଗେନ। ‘‘ସମୁଦାଚିଣ୍ଣନିନ୍ନନିୟାମିତାଦୀହୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ସମୁଦାଚିଣ୍ଣଂ ନାମ ଆଚିଣ୍ଣ କମ୍ମୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଚରିତଂ। ନିନ୍ନଂ ନାମ ଇଦଂ ନାମ ପସ୍ସାମି, ଇଦଂ ନାମ କରିସ୍ସାମୀତି ପୁବ୍ବେ ଏୱ ଅଜ୍ଝାସୟେନ ନିନ୍ନଂ। ନିୟାମିତଂ ନାମ ଇଦଂ ନାମ କତ୍ତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ନାମ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ, କତ୍ତବ୍ବଂ କରୋମି, ଅକତ୍ତବ୍ବଂ ନକରୋମୀତି ଏୱଂ ନିୟାମିତଂ। ‘‘ଅସତି କାରଣ ୱିସେସେ’’ତି ଭୱଙ୍ଗ ଚିତ୍ତଂ ୱୀଥିଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅସତି, ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଚ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ଅକଲ୍ଲାଦିକେୱା ଅଧିମତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନେୱା ଅସତି। ‘‘ସାଧାରଣା’’ତି ଏତ୍ଥ ସଂସଦ୍ଧେ ବିନ୍ଦୁ ଲୋପୋ, ଦୀଘତ୍ତଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ସମଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ସାଧାରଣା’’ତି।

୭୬। ୱିତକ୍କୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥା ତଥା ସଙ୍କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଞ୍ଚୱସେନ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ‘‘ତଂ’’ତି ଆରମ୍ମଣଂ। ‘‘ତେ’’ତି ସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ। ‘‘ଅୱିତକ୍କମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ’’ତି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଦୁତୀୟା ଦିଜ୍ଝାନ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ। ‘‘ଅପିଚା’’ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ

ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ଚା’’ତି ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନ ଚିତ୍ତାଦୀନି ଚ। ‘‘ଉପଚାର ଭାୱନା ୱସେନା’’ତି ସମୁଦାଚିଣ୍ଣ ୱସିଭୂତାଯ ଉପଚାର ଭାୱନାଯ ୱସେନ। ‘‘କିଂ ୱା ଏତାଯଯୁତ୍ତିଯା’’ତି ସୱିତକ୍କ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେତିଆଦିକାଯ ଯୁତ୍ତିଯା କିଂ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତିଯେୱ ଆରମ୍ମଣେନ ଅୱିନାଭାୱୱୁତ୍ତିକତ୍ତା। ‘‘ତଂ’’ତି ଚିତ୍ତଂ। ନିଯାମକୋ ନାମ ନାୱଂ ଇଚ୍ଛିତ ଦିସାଦେସନିଯୋଜକୋ। ‘‘ଅକୁସଲଂ ପତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲଂ ପତ୍ୱା ପନ କଥଂତି। କୁସଲଂ ପତ୍ୱାପି ପତିରୂପଦେସାୱାସାଦିୱସେନ ସମୁଦା ଚିଣ୍ଣ ନିନ୍ନାଦିୱସେନ ଚ ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଚିତ୍ତମ୍ପି ସଦ୍ଧାସତି ଆଦଯୋପି ଆରମ୍ମଣ ରୂହନେ ଥାମଗତା ଏୱ। ଅଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯେ ପନ ସତି ଅକୁସଲ ଭାୱେ ଠତ୍ୱା ଥାମଗତଂ ହୋତି। ‘‘ମନସିକାର ୱୀରିଯ ସତୀନଂ’’ତି ଭାୱନା ବଲପତ୍ତା ନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ଏୱଂ ପନ ସତି, ୱିତକ୍କସ୍ସ ଓକାସୋ ନତ୍ଥୀତି। ଅତ୍ଥି। ସଙ୍କପ୍ପନ କିଚ୍ଚ ୱିସେସତ୍ତା। ତଞ୍ହି କିଚ୍ଚଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସାଧାରଣଂ, ୱିତକ୍କସ୍ସେୱ କିଚ୍ଚନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିତକ୍କୋପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସାରମ୍ମଣ ସଭାୱା’’ତି ହେତୁ ୱିସେସନମେତଂ। ‘‘ତଥା ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ୱିତକ୍କୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

୭୭। ୱିଚାରୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିଚରତୀ’’ତି ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେ ୱିୱିଧେନ ଚରତି, ପୱତ୍ତତି। ସଭାୱାକାରୋ ନାମ ନୀଲପୀତାଦିକୋ ଅଗମ୍ଭୀରୋ ଆରମ୍ମଣ ସଭାୱୋ ଚ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ନାନା ପୱତ୍ତାକାରୋ ଚ। ‘‘ଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନା’’ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ମଜ୍ଜନୱସେନ ସୋଧନୱସେନ। ୱିତକ୍କୋ ଓଳାରିକୋ ଚ ହୋତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଓଳାରିକୋ’’ତି ୱିଚାରତୋ ଓଳାରିକୋ। ଏୱଂ ସେସପଦେସୁ। ‘‘ଘଣ୍ଡାଭିଘାତୋ ୱିଯା’’ତି ଘଣ୍ଡାଭିଘାତେନ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦୋ ୱିଯାତି ୱଦନ୍ତି। ତଥାହି ୱିଚାରୋ ଘଣ୍ଡସ୍ସ ଅନୁରୱୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତୋତି। ଦଣ୍ଡକେନ ଘଣ୍ଡସ୍ସ ଅଭିଘାତ କିରିଯା ୱା ଘଣ୍ଡାଭିଘାତୋ। ତଥାହି ଆରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ପଠମାଭି ନିପାତୋ ୱିତକ୍କୋତି ଚ, ଆହନନ ପରିଯାହନନ ରସୋତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଘଣ୍ଡାନୁରୱୋ ୱିଯା’’ତି ଘଣ୍ଡସ୍ସ ଅନୁରୱସଦ୍ଦୋ ୱିଯ।

୭୮। ଅଧିମୋକ୍ଖୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ସଂସପ୍ପନଂ’’ତି ଅନୱଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ପକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚନୱସେନା’’ତି ଏୱଂ ନୁ ଖୋତି ଏକୋ ପକ୍ଖୋ, ନୋନୁ ଖୋତି ଦୁତୀଯୋ ପକ୍ଖୋ। ତାଦିସମ୍ହା ପକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚନୱସେନ।

୭୯। ୱୀରିଯୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ୱୀରସ୍ସା’’ତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠସ୍ସ। ସୋ ଚ କାଯୱଚୀମନୋ କମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚୁ ପଟ୍ଠିତେସୁ ସୀତୁଣ୍ହାଦି ଦୁକ୍ଖ ଭଯତୋ ଅଲୀନ ୱୁତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମସୂରସ୍ସା’’ତି। ଏତେନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀହି ପାପସୂରୋ, ଅଯଂ କମ୍ମ ସୂରୋତି। ‘‘ମହନ୍ତମ୍ପି କମ୍ମ’’ନ୍ତି କୁସୀତସ୍ସ ମହନ୍ତନ୍ତି ମଞ୍ଞିତଂ କମ୍ମଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ‘‘ଅପ୍ପକତୋ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଅପ୍ପକଭାୱେନ ଗଣ୍ହାତି। ଅପ୍ପକମେୱିଦନ୍ତି ମଞ୍ଞତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅତ୍ତ କିଲମଥଂ’’ତି କାଯଚିତ୍ତଖେଦଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ୱୀରିଯଂ। ‘‘ତଥାପୱତ୍ତିଯା’’ତି କମ୍ମସୂରଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା। ‘‘ହେତୁଚେ ୱା’’ତି ଏତେନ ଭାୱସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ‘‘କାଯଚିତ୍ତ କିରିଯାଭୂତଂ’’ତି ଏତେନ କମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ। ‘‘ୱିଧିନା’’ତି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାର ୱିଧାନେନ। ତମେୱ ୱିଧାନଂ କମ୍ମେସୁ ନେତବ୍ବତ୍ତା ନଯୋତି ଚ, ଉପେତବ୍ବତ୍ତା ଉପାଯୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ନଯେନ ଉପାଯେନା’’ତି। ତମେୱ ୱିଧାନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱୀରିଯୱତୋ’’ତିଆଦିନା। ‘‘ଈରନ୍ତୀ’’ତି ଏରଯନ୍ତି। ‘‘କିଚ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯା’’ତି ଆରମ୍ମଣ ୱିଜାନନ ଫୁସନାଦି କିଚ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥାଯ। ବ୍ଯାୱଟାନି କାଯଚିତ୍ତାନି ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ବ୍ଯାୱଟାନୀ’’ତି ଉସ୍ସାହିତାନି। ‘‘ଥୂଣୂପତ୍ଥମ୍ଭନ ସଦିସଂ’’ତି ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ଗେହସ୍ସ ଅପତନତ୍ଥାଯ ସାରତ୍ଥମ୍ଭେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନସଦିସଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ଥମ୍ଭସଦିସନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ସବ୍ବ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଂ’’ତି ସବ୍ବାସଂ ଲୋକିଯ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଲୋକୁତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତୀ ନଞ୍ଚ ମୂଲଂ। କସ୍ମା, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପାରମି ପୁଞ୍ଞସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ତା। ସତିହି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବା ଲୋକିଯ ସମ୍ପତ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ସତି ଚ ପାରମି ପୁଞ୍ଞ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବାଲୋକୁତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତି ସିଜ୍ଝତୀତି। ଏତେନ ହୀନ ୱୀରିଯୋ ନାମ ସବ୍ବ ସମ୍ପତ୍ତିତୋ ପରିବାହିଯୋତି ଦୀପେତି।

୮୦। ପୀତିୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ପିନଯତୀ’’ତି ପିନେତି, ପିନଂ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ତପ୍ପେତୀ’’ତି। ତୋସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତୁଟ୍ଠଂ’’ତି ତୁସିତଂ, ପହଟ୍ଠଂ। ‘‘ସୁହିତଂ’’ତି ସୁଧାତଂ, ସୁପୁଣ୍ଣଂ, ୱଦ୍ଧିତଂ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ‘‘ୱଡ୍ଢେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପିନନ୍ତୀ’’ତି ତପ୍ପନ୍ତି, ଜୋତନ୍ତି, ୱିରୋଚନ୍ତି, ଦିୱା ତପ୍ପତିଆଦିଜୋତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଖୁଦ୍ଦିକା ପୀତି ନାମ ଲୋମହଂସ ନ ମତ୍ତକାରିକା ପୀତି। ଖଣିକା ପୀତି ନାମ ଖଣେ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦସଦିସା ପୀତି। ଓକ୍କନ୍ତିକା ପୀତି ନାମ ସରୀରଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଓକ୍କମିତ୍ୱାଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ ପୀତି। ଉବ୍ବେଗାପୀତି ନାମ କାଯଂ ଉଦଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଆକାସେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘାପେନ୍ତୀ ପୀତି। ଫରଣା ପୀତି ନାମ କପ୍ପାସୱତ୍ତିଯଂ ଫରଣକତେଲଂ ୱିଯ ସକଲକାଯଂ ଫରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ପୀତି।

୮୧। ଛନ୍ଦୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଭିସନ୍ଧୀ’’ତି ଅଭିଲାସୋ, ଅଭିକଙ୍ଖନଂ। ‘‘କତ୍ତୁସଦ୍ଦୋ’’ତି କରଧାତୁ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସବ୍ବକିରିଯା ପଦାନୀ’’ତି ସବ୍ବାନି ତୁମିଚ୍ଚନ୍ତ କିରିଯା ପଦାନି। ‘‘ଅତ୍ଥିକୋ’’ତି ଅସିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ସାଧେତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅସ୍ସାତି ଅତ୍ଥିକୋ। ଇଚ୍ଛନ୍ତୋତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଆରାଧେତୁକାମତା ୱସେନା’’ତି ସାଧେତୁ କାମତାୱସେନ, ସମ୍ପାଦେତୁ କାମତା ୱସେନ। ଉସୁଂ ସରଂ ଅ ସନ୍ତି ଖିପନ୍ତୀତି ଇସ୍ସାସା। ଇକାରସ୍ସ ଉକାରୋ। ଧନୁଗ୍ଗହା। ‘‘ଯସେନ ୱା’’ତି ପରିୱାରେନ ୱା, କିତ୍ତି ସଦ୍ଦେନ ୱା। ‘‘ସରେ’’ତି କଣ୍ଡେ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ନାନାୱାଦ ସୋଧନତ୍ଥଂ ଅଯଞ୍ଚାତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯଦଗ୍ଗେନା’’ତି ଯେନ କାରଣ କୋଟ୍ଠାସେନ। ସଙ୍ଗହିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଓସ୍ସଜିତଙ୍କ ଯୁତ୍ତକେନା’’ତି ଓସ୍ସଜିତଙ୍କ ଯୋଗ୍ଗେନ। ‘‘ତେନ ଅକ୍ଖିକୋ ଯେୱା’’ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ‘‘ସୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ସୋ ଅତ୍ଥୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଖିପିତ ଉସୂନଂ’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଖିପିତ ଉସୂନଂ। ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ପନା’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥତୋ ପନ। ‘‘ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯା’’ତି ଲୋକେ କିଞ୍ଚି ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଜନସ୍ସ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଥାମପତ୍ତୋ’’ତି ଅଧିପତି ଭାୱ ପତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତଥାହେସା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତଣ୍ହାଯ ହତ୍ଥେ ଠିତା’’ତି ଉପଚାର ୱଚନମେତଂ। ତଣ୍ହାଯ ପରିଗ୍ଗହିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନସକ୍କିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ, ନୋ ନସକ୍କିସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱେଦିତଙ୍କମେତଂ ଛନ୍ଦୋଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ବଲୱତରୋତି। କସ୍ମା ବଲୱତରୋତି। ଆଦୀନୱାନିସଂସ ଦସ୍ସନଞ୍ଞାଣେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତାତି।

୮୨। ‘‘ପକିରନ୍ତୀ’’ତି ପତ୍ଥରନ୍ତି। ‘‘ସମାନା’’ତି ସାୱଜ୍ଜେହି ଯୁତ୍ତା ସାୱଜ୍ଜା, ଅନୱଜ୍ଜେହି ଯୁତ୍ତା ଅନୱଜ୍ଜାତି ଏୱଂ ସଦିସା, ସାଧାରଣା।

ଅଞ୍ଞସମାନରାସିମ୍ହିଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮୩। ଅକୁସଲରାସିମ୍ହି ‘‘ମୁଯ୍ହତୀ’’ତି ଞାତବ୍ବସ୍ସଞ୍ଚେଯ୍ୟ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣ ୱସେନ ସମ୍ମୁଯ୍ହତି, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱୋ ହୋତି। ଚତୁରଙ୍ଗତମୋ ନାମ ‘କାଲପକ୍ଖ ଚାତୁଦ୍ଦସି ଦିୱସୋ, ଅଡ୍ଢରତ୍ତି ସମଯୋ, ତିବ୍ବୱନସଣ୍ଡୋ, ବହଲମେଘଚ୍ଛନ୍ନୋ,ତି ଅଯଂ ଚତୁରଙ୍ଗତମୋ। ସୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱଂ କରୋତି। ଏୱଂ ତସ୍ସ ତମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱକରଣଂ ୱିଯ। ଞାଣଗତିକୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଅଟ୍ଠକଥା ନଯେନ। ତମେୱ ଅଟ୍ଠକଥା ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥା ହେସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ପନ ମିଚ୍ଛା ଞାଣନ୍ତି ମିଚ୍ଛା ୱିତକ୍କୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ମିଚ୍ଛା ସଙ୍କପ୍ପୋ ହୁତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାର ଚିନ୍ତା ପୱତ୍ତି ୱସେନ ଞାଣଗତିକୋ ହୋତି। ମୋହୋ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧୀ ଭୂତୋ , ନାନାଚିନ୍ତନ କିଚ୍ଚ ରହିତୋ, କଥଂ ଞାଣଗତିକୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପାପ କିରିଯାସୂ’’ତି ଦୁଚ୍ଚରିତ କମ୍ମେସୁ। ‘‘ଉପାଯ ଚିନ୍ତାୱସେନା’’ତି କତକମ୍ମସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ଥାଯ ସତ୍ଥାୱୁଧାଦିୱିଧାନେସୁ ନାନାଉପାଯ ଚିନ୍ତାୱସେନ। ଅପ୍ପଟି ପଜ୍ଜନଂ ଅପ୍ପଟି ପତ୍ତି। ଞାଣ ଗତିଂ ଅଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞାଣମେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ‘‘ଞାଣଗତିକା’’ତି ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସମାନପ୍ପୱତ୍ତିକା। ଲୋଭୋ ଞାଣ ଗତିକୋ ମାଯାସାଠେଯ୍ୟ କମ୍ମେସୁ ୱିଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକତ୍ତା। ୱିଚାରୋ ଞାଣ ଗତିକୋ। ତଥାହି ସୋ ଝାନଙ୍ଗେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପଟିପକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଞାଣ ଗତି କତା ୱିଚିତ୍ତତ୍ଥୱାଚକେନ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦେନ ସିଦ୍ଧୋ। ତେ ଚ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖ ସତ୍ତେସୁ ଞାଣ ଗତିକା ନ ହୋନ୍ତି। ଞାଣୂପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତେ ସାଧେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପକତିଯା ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକା ନାମ ତିହେତୁକପ୍ପଟି ସନ୍ଧିକା। ଅଞ୍ଞପ୍ପଟି ସନ୍ଧିକାପି ବୋଧିସତ୍ତ ଭୂମିଯଂ ଠିତା ୱା ପଞ୍ଞାପସୁତ ଭୱତୋ ଆଗତା ୱା। ସୁତପରିଯତ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନା ନାମ ଦ୍ୱିହେତୁକପ୍ପଟି ସନ୍ଧିକାପି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ବହୁସ୍ସୁତ ସମ୍ପନ୍ନା ଚ ପରିଯତ୍ତି କମ୍ମ ସମ୍ପନ୍ନା ଚ।

୮୪। ଅହିରିକୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ନ ହିରୀଯତୀ’’ତି ନାମ ଧାତୁ ପଦମେତଂ। ହରାଯତି ଲଜ୍ଜତୀତି ହିରୀ। ହରେ ଲଜ୍ଜାଯଂତି ଧାତୁ। ନ ହିରୀ ଅହିରୀତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା’’ତି ଗାମସୂ କରସ୍ସ ଗୂଥରାସି ଦସ୍ସନେ ୱିଯ ଚିତ୍ତରୋଚନ ଚିତ୍ତ ଖମନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଅତ୍ତାନଂ ପାପକମ୍ମ ଲିମ୍ପତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଲୀନତା ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ନାମ। ଅତ୍ତାନଂ ଅସପ୍ପୁରିସ ଭାୱପତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଲୀନତା ଅଲଜ୍ଜା ନାମ।

୮୫। ଅନୋତ୍ତପ୍ପୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ନ ଭାଯତୀ’’ତି ପାପକମ୍ମଂ ଭଯତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ‘‘ନ ଉତ୍ରସତୀ’’ତି ପାପକମ୍ମ ହେତୁ ନ କମ୍ପତି। ‘‘ତାସୂ’’ତି ପାପକିରିଯାସୁ। ‘‘ଅସାରଜ୍ଜମାନଂ କତ୍ୱା’’ତି ସୂରଂ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ଅସାରଜ୍ଜଂ ନାମ ସୂରଭାୱୋ। ଅନୁତ୍ତାସୋ ନାମ ପାପକମ୍ମ ହେତୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକମ୍ପନଂ। ଗାଥାଯଂ। ଅଜିଗୁଚ୍ଛନସୀଲୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଜେଗୁଚ୍ଛୀ। ‘‘ପାପା’’ତି ପାପକମ୍ମତୋ। ‘‘ସୂକରୋ’’ତି ଗାମସୂକରୋ। ସୋ ଗୂଥତୋ ଅଜେଗୁଚ୍ଛୀ। ଅହିରିକୋ ପାପତୋ ଅଜେଗୁଚ୍ଛୀତି ଯୋଜନା। ଅଭାଯନସୀଲୋ ଅଭୀରୂ। ‘‘ସଲଭୋ’’ତି ପଟଙ୍ଗୋ। ‘‘ପାୱକା’’ତି ଦୀପଜାଲମ୍ହା। ସଲଭୋ ପାୱକମ୍ହା ଅଭୀରୂ ୱିଯ ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀ ପାପତୋ ଅଭୀରୂତି ଯୋଜନା।

୮୬। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ଉଦ୍ଧରତୀ’’ତି ଉକ୍ଖିପତି। ଆରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ନ ସନ୍ନି ସୀଦତି। ୱିକ୍ଖିପତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ୱଙ୍ଖେତ୍ୱା’’ତି ଆୱଙ୍ଖେତ୍ୱା। ‘‘ୱିସ୍ସଟ୍ଠଗେଣ୍ଡୁକୋ ୱିଯା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ସାରଗେଣ୍ଡୁକୋ ୱିଯ। ‘‘ଧଜପଟାକା ୱିଯା’’ତି ୱାତେରିତା ଧଜପଟାକା ୱିଯ।

୮୭। ଲୋଭୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ଲୁବ୍ଭତୀ’’ତି ଗିଜ୍ଝତି, ଅଭିକଙ୍ଖତି। ଅଭିସଜ୍ଜନଂ ଅଭିଲଗ୍ଗନଂ। ମକ୍କଟଂ ଆଲିମ୍ପତି ବନ୍ଧତି ଏତେନାତି ମକ୍କଟା ଲେପୋ। ‘‘ତତ୍ତ କପାଲେ’’ତି ଅଗ୍ଗିନାସନ୍ତତ୍ତେ ଘଟ କପାଲେ। ତେଲସ୍ସ ୱତ୍ଥମ୍ହି ଅଞ୍ଜନଂ ଅଭିଲଗ୍ଗନଂ ତେଲଞ୍ଜନଂ। ରଜ୍ଜନଂ ପଟିସଜ୍ଜନଂ ରାଗୋ। ତେଲଞ୍ଜନ ଭୂତୋ ରାଗୋ ତେଲଞ୍ଜନ ରାଗୋ। ନ କିଲେସରାଗୋ। ରତ୍ତି ଦିୱଂ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା ଏୱ ନଦୀସୋତସଦିସତ୍ତା ତଣ୍ହା ନଦୀ। ‘‘ସତ୍ତାନଂ’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନ ସତ୍ତାନଂ। ‘‘ସୁକ୍ଖକଟ୍ଠସାଖାପଲାସତିଣକସଟାନୀ’’ତି ସୁକ୍ଖ କଟ୍ଠକସଟାନି, ସୁକ୍ଖ ସାଖା କସଟାନୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କସଟ ସଦ୍ଦେନ ଅସାରଭାୱଂ ଦୀପେତି। ‘‘ନଦୀ ୱିଯା’’ତି ପଚ୍ଚତେଯ୍ୟା ନଦୀ ୱିଯ।

୮୮। ଦିଟ୍ଠିୱଚନନ୍ତ୍ରେ। ‘‘ଦସ୍ସନଂ’’ତି ପରିକପ୍ପନା ସିଦ୍ଧେସୁ ମିଚ୍ଛା ସଭାୱେସୁ ୱିପରୀତ ଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମାନଂ’’ତି ରୂପାରୂପ ଧମ୍ମାନଂ, ଅନିଚ୍ଚତାଦି ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। ‘‘ଯାଥାୱ ସଭାୱେସୂ’’ତି ଭୂତସଭାୱେସୁ। ଭୂତସଭାୱୋ ହି ଯଥା ଧମ୍ମଂ ଅୱତି ରକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥେନ ଯାଥାୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ତାନଂ ପଣ୍ଡିତଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡିତ ମାନିନୋ। ପଟିୱେଧଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଅରିଯ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ। ପରମଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଲୋକେ ମହାସାୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ତଂ ସଦିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୯। ମାନୱଚନନ୍ତ୍ରେ। ‘‘ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଭୂତସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଧିକଂ କତ୍ୱା ଅହମସ୍ମୀତିଆଦିନା ତେନ ତେନ ଅଭୂତାକାରେନ ମଞ୍ଞତି। ତେନାହ ‘‘ଅହଂ ଲୋକେ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘କଟ୍ଠକଥିଙ୍ଗରୋ ୱିଯା’’ତି ସୁକ୍ଖଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ। ସୋ ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ମଞ୍ଞତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅତ୍ତାନଂ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲଂ ମାନେନ ଅଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଉନ୍ନତି ଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ଉନ୍ନମନ ସଭାୱୋ।

୯୦। ଦୋସୱଚନନ୍ତ୍ରେ । ଚଣ୍ଡେନ କାଯୱଚୀ ମନୋକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଚଣ୍ଡିକୋ। ଚଣ୍ଡିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ। ‘‘ପହତାସୀୱିସୋ ୱିଯା’’ତି ଦଣ୍ଡେନ ପହତୋ ଆସୀୱିସୋ ୱିଯ। ‘‘ୱିସପ୍ପନଟ୍ଠେନା’’ତି ସକଲକାଯେ ୱିୱିଧେନ ସପ୍ପନଟ୍ଠେନ, ଫରଣଟ୍ଠେନ। ଇଦଞ୍ଚ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନ ରୂପାନଂ ଫରଣ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅସନିପାତୋ ୱିଯା’’ତି ସୁକ୍ଖା ସନିପତନଂ ୱିଯ। ‘‘ଦାୱଗ୍ଗିୱିଯା’’ତି ଅରଞ୍ଞଗ୍ଗି ୱିଯ। ‘‘ସପତ୍ତୋ ୱିଯା’’ତି ଦୁଟ୍ଠୱେରୀ ୱିଯ। ‘‘ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିଯା’’ତି ଯଥା ମୁତ୍ତଂ ନାମ ପକତିଯା ଏୱ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧତ୍ତା ପଟିକୁଲତ୍ତା ଦୂରେ ଛଡ୍ଡନୀଯନ୍ତି ଅହିତମେୱ ହୋତି। ପୁନ ପୂତିଭାୱେ ସତି, ଦୂରତରେ ଛଡ୍ଡେତବ୍ବଂ। ୱିସସଂସଟ୍ଠେପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱନତ୍ଥି। ସବ୍ବସୋ ଅହିତରାସି ହୋତି। ଏୱଂ ଦୋସୋପି ତଂ ସମଙ୍ଗୀନୋ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପରେସଂ ଅମନାପିଯତଂ ଆପାଦେତି। ଅତ୍ତହିତ ପରହିତ ୱିନାସଞ୍ଚ କାରେତି, ପରମ୍ମରଣା ଅପାଯଞ୍ଚ ପାପେତୀତି ସବ୍ବସୋ ଅହିତରାସି ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତି ମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି।

୯୧। ଇସ୍ସାୱଚନନ୍ତ୍ରେ। ଦୁୱିଧା ଇସ୍ସାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତି ୱିସଯା ଚଲଭିତବ୍ବ ସମ୍ପତ୍ତି ୱିସଯା ଚ। ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧ ସମ୍ପତ୍ତି ୱିସଯଂ ତାୱଦସ୍ସେତି ‘‘ପରେସଂ ପକତିଯା’’ତିଆଦିନା। ଲଦ୍ଧ ସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଅତୀତ ସମ୍ପତ୍ତିପି ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଇସ୍ସାପକତିକାହି କେଚି ଅସୁକୋ ନାମ ପୁବ୍ବେ ଏୱଂ ସମ୍ପତ୍ତିକୋ ଅହୋସୀତି ୱା, ଅହଂ ପୁବ୍ବେ ଏୱଂ ସମ୍ପତ୍ତିକୋ ଅହୋସିନ୍ତି ୱା ସୁତ୍ୱା ନସହନ୍ତିଯେୱ। ତଂ ୱଚନଂ ସୋତୁଂପି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଅସୁକୋତିଆଦିନା ଲଭିତବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତି।

୯୨। ମଚ୍ଛରିଯୱଚନନ୍ତ୍ରେ। ‘‘ମମ ଏୱା’’ତି ମମପକ୍ଖେ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଗୁଣଜାତଂ’’ୱାତି ଅତ୍ତନିୱିଜ୍ଜମାନଂ ସିପ୍ପୱିଜ୍ଜାଦି ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଣଜାତଂ ୱା। ‘‘ୱତ୍ଥୁ ୱା’’ତି ଧନଧଞ୍ଞାଦିୱତ୍ଥୁ ୱା। ‘‘ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନକାଦିଙ୍ଗୱସେନା’’ତି ଅଞ୍ଞେନ ତଂ ସିପ୍ପୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ୱା ଧନଧଞ୍ଞାଦିକଂ ୱା ମୟ୍ହଂ ଦେହୀତି ୱୁତ୍ତେ ପରହିତତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବ ଯୁତ୍ତକଂ ଦସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତେସତି, ପରହିତପ୍ଫୁରଣାୱସେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିପ୍ଫାରିକଂ ନାମ ହୋତି। ଦେହୀତି ୱଚନମ୍ପି ସୋତୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପରହିତତ୍ଥାଯ ଅୱିପ୍ଫାରିକ ଚିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାୱସେନ ଚରତି ପୱତ୍ତତୀତି ମଚ୍ଛରଞ୍ଚ କାରସ୍ସ ଛ କାରଂ କତ୍ୱା। ତଥା ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ପୁଗ୍ଗଲୋ ପନ ମଚ୍ଛରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତଂ’’ତି ଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିଂ। ‘‘ପରେହି ସାଧାରଣଂ ଦିସ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସାଧାରଣନ୍ତି ଚ ଦ୍ୱିସନ୍ତକଂ ୱାତି ସନ୍ତକଂ ୱା ଭୱିସ୍ସମାନଂ, ପରେହି ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିଯମାନଂ। ‘‘ନିଗ୍ଗୁହନଲକ୍ଖଣଂ’’ତି ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତୀହିସଙ୍ଗୋପନ ସଭାୱଂ। ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧ ସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ଇସ୍ସାଯ ଅୱିସଯୋ। ଲଭିତବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି ପନ ଉଭଯ ସାଧାରଣଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଉଭିନ୍ନଂ ୱିସେସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଯସ୍ସ ଲାଭଂ ନ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି ଅତ୍ତନା ଲଭତୁ ୱା ମାୱା, କେୱଲଂ ପର ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅସହନ୍ତୋ ଯସ୍ସ ପରସ୍ସ ଲାଭଂ ନ ଇଚ୍ଛତି। ‘‘ଚିତ୍ତ ୱିଘାତୋ’’ତି ଚିତ୍ତ ୱିହଞ୍ଞନଂ। ‘‘ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧୁଂ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି ପରୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତୁ ୱା ମାୱା, ଯତ୍ଥ ପରଲାଭେସତି, ଅତ୍ତନା ନ ଲଭିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନାୱ ଲଦ୍ଧୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ଚ ଲଭତି, ପରୋ ଚ ଲଭତି, ତତ୍ଥ ୱିଘାତୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅଲଦ୍ଧମାନକଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ତନା ଅଲଭିସ୍ସମାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା।

୯୩। କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱଚନନ୍ତ୍ରେ। ‘‘କିରିଯା କତଂ’’ତି କତ ସଦ୍ଦସ୍ସଭାୱ ସାଧନମାହ। ଏୱଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଭିଧେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଅନୁସୋଚନ ୱସେନା’’ତି ପଚ୍ଛା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୱସେନ। ସୋ କୁକତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କୁସଲ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ପୁଞ୍ଞ କିରିଯୱତ୍ଥୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତ ପରିଯାଦାନାଯ ଏୱ ସଂୱତ୍ତତି। କୁକ୍କୁଚ୍ଚ ସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ଚିତ୍ତ ସୁଖଂ ନ ଲଭତି। ବହୁଜନ ମଜ୍ଝେ ୱସିତ୍ୱା ନାନାକିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତୋ ନାନା ତିରଚ୍ଛାନ କଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତ ସୁଖଂ ଲଭତି। ତଦା ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମ କରଣତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦୀଯତି, ପରିକ୍ଖିୟ୍ୟତି। ଚିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ଏୱଂ ଚିତ୍ତ ପରିଯାଦାନାଯ ଏୱ ସଂୱତ୍ତତି। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ’’ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ। ‘‘କତା କତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜସ୍ସା’’ତି ପୁବ୍ବେ କତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସ, ଅକତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜ କମ୍ମସ୍ସ। କମ୍ମତ୍ଥେସାମିୱଚନଂ। ‘‘ଅଭିମୁଖଗମନଂ’’ତି ଆରମ୍ମଣ କରଣୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତନଂ। ଏତେନ ପଟିମୁଖଂ ସରଣଂ ଚିନ୍ତନଂ ପଟିସାରୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଅକତଂ ନ କରୋତୀ’’ତି ଅକତଂ କାତୁଂ ନ

ସଙ୍କୋଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱଂ କତଂ ନ କରୋତୀତି ଏତ୍ଥପି। ‘‘ୱିରୂପୋ’’ତି ୱୀଭଚ୍ଛୋ ଅସୋଭଣୋ। ‘‘କୁଚ୍ଛିତୋ’’ତି ଗରହିତଦ୍ଧୋ। ନନୁ ପୁବ୍ବେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ କୁଚ୍ଛିତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ କୁଚ୍ଛିତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଉଭୟମେତଂ ନ ସମେତୀତି। ନୋ ନ ସମେତି, ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଯେନ ଚ କାରଣେନା’’ତି କତାକତଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିରତ୍ଥକ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି କାରଣେନ। ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋୱ କୁକତପଦେ ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ, ନୱିଭାୱନିୟଂ ୱିୟ କତାକତ ଦୁଚ୍ଚରିତ ସୁଚରିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନନୁ ୱିଭାୱନିୟମ୍ପି ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋୱ ଉପଚାର ନୟେନ ଗହିତୋତି ଚେ। ଯୁତ୍ତି ୱସେନ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଗମେନ ଚ ମୁଖ୍ୟତୋ ସିଦ୍ଧେ ସତି, କିଂ ଉପଚାର ନୟେନ। ତେନାହ ‘‘ୱିଭାୱନିୟଂ ପନା’’ତିଆଦିଂ। କୁକତସ୍ସଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ଅକାରସ୍ସ ଉକାରଂ କତ୍ୱାତି ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାନୟୋ। ଇଦାନି ସଦ୍ଦସତ୍ଥନୟେନ ଅପରଂ ୱଚନତ୍ଥଞ୍ଚ ଅଧିପ୍ପାୟତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପି ଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଧାତୁପାଠେସୂ’’ତି ଅକ୍ଖରଧାତୁପ୍ପକାସନେସୁ ନିରୁତ୍ତି ପାଠେସୁ। ପଠନ୍ତିୟେୱ, ନୋ ନ ପଠନ୍ତି। ତେ ଚ ଅତ୍ଥା ଚେତସୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ମନୋ ୱିଲେଖୋତି ଏୱଂ ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତେହି କୁକ୍କୁଚ୍ଚପରିୟାୟେହି ସମେନ୍ତିୟେୱ। ତସ୍ମା ଅୟଂ ଅପରୋନୟୋ ଇଧ ଅୱସ୍ସଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଯେୱାତି ଦୀପେତି। ୱିପ୍ପଟି ସାରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଚ ତଂ ତଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ୱିପ୍ପଟି ସାରଗ୍ଗିନା ଦୟ୍ହମାନ ଚିତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ନଲଭତି। ଚିତ୍ତ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି। କିଂ ଇମିନା କମ୍ମେନାତି ତଂ ପହାୟ ଯତ୍ଥ ଚିତ୍ତ ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦତି, ତତ୍ଥ ୱିଚରତି। ଏୱଂ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମତୋ ସଙ୍କୋଚନଂ ନାମ ହୋତୀତି। କିଲେସସଲ୍ଲିଖନଂ ନାମ ସନ୍ତୁଟ୍ଠି ସଲ୍ଲେଖପ୍ପଟିପତ୍ତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାଦିୱସେନ ତଂ ତଂ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅନୁତ୍ଥୁନନାକାରେନା’’ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିଲପନାକାରେନ। ସଙ୍କୋଚତୀତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉଭୟଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କୁସଲକମ୍ମ ସମାଦାନେ’’ତିଆଦିମାହ। ନମିତୁମ୍ପି ନ ଦେତି। କୁତୋ ସମାଦାତୁଂ ୱା ୱଡ୍ଢେତୁଂ ୱା ଦସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ତନୁକରଣେନା’’ତି ଦୁବ୍ବଲକରଣେନ। ୱିସେସନଟ୍ଠେକରଣ ୱଚନଂ। ‘‘ସୋ’’ତି ଧମ୍ମସମୂହୋ। ତଂ ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। କେଚି ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ସୁଚରିତ ଦୁଚ୍ଚରିତା ରମ୍ମଣମ୍ପି ଅନାଗତ ସୁଚରିତ ଦୁଚ୍ଚରିତା ରମ୍ମଣମ୍ପି କପ୍ପେନ୍ତି। ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ତେନା’’ତିଆଦିମାହ । ମହାନିଦ୍ଦେସପାଠେ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଚେତସୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ମନୋୱିଲେଖୋତି ପାଠୋ। ‘‘କତତ୍ତା ଚା’’ତି ଅକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କତତ୍ତା ଚ। ‘‘ଅକତତ୍ତା ଚା’’ତି କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଚ। କେଚି ପନ ଅୟଂ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ନାମ କଦାଚି କସ୍ସଚି କେନଚି କାରଣେନ ପୁବ୍ବେକତ ସୁଚରିତମ୍ପି ଅକତ ଦୁଚ୍ଚରିତମ୍ପି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉମ୍ମତ୍ତକସଦିସଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଏତେନା’’ତିଆଦିମାହ। ସୋ ପନ କେସଞ୍ଚି ୱାଦେ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ନାମ ଦୋମନସ୍ସଂ ହୋତି, ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୋଚ ଖୋ ଦ୍ୱିଧା ଭାୱୋ। ଅପାୟଭୟେନ ତଜ୍ଜୀୟନ୍ତି ତାସୀୟନ୍ତୀତି ଅପାୟଭୟ ତଜ୍ଜିତା। ‘‘ନ ଅଞ୍ଞେସଂ’’ତି ସୁଚରିତ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅମନସିକରୋନ୍ତାନଞ୍ଚ ନ ହୋତି। କଥଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଚେ। ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତ ନାମେନ ଅନୁସୋଚନାକାରସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅକତଂ ମେ’’ତିଆଦି। ଯାଥାୱମାନୋ ନାମ ସେୟ୍ୟସ୍ସ ସେୟ୍ୟୋ ହମସ୍ମୀତି ସଦିସସ୍ସ ସଦିସୋହମସ୍ମୀତି ହୀନସ୍ସ ହୀନୋହମସ୍ମୀତିଆଦିନା ପୱତ୍ତୋ ଭୂତମାନୋ। ଯଞ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅକତ୍ୱା’’ତି ତଂ କଲ୍ୟାଣ କମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା। ‘‘କତ୍ୱା’’ତି ତଂ ପାପକମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ଇଦଂ ପନ ପୁବ୍ବେକତା କତକାଲେ ଏୱ ଅଯାଥାୱଂ ହୋତି। ଅନୁସୋଚନ କାଲେପନ ଯାଥାୱମେୱ। ‘‘ହତ୍ଥ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍କୋଚନତ୍ଥୋ ନ ଲବ୍ଭତି। କୁଚ୍ଛିତ କିରିୟତ୍ଥୋ ଏୱ ଲବ୍ଭତି। ହତ୍ଥଲୋଲତାହି ହତ୍ଥ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାଦଲୋଲତା ଚ ପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ଅସଂୟତ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନାମା’’ତି। ୟଂ ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୀତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟନ୍ତା। ନାମଧାତୁ ପଦଞ୍ହେତଂ। କପ୍ପତି ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ କପ୍ପତୀତି ଏୱଂ ୱିନୟ ସଂସୟଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୁକ୍କୁଚ୍ଚପ୍ପକତତାୟା’’ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ଅପକତତାୟ ଅଭିଭୂତତାୟ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସୟେ’’ତି ଆଣାଚକ୍କଠାନେ। ଆଣାଚକ୍କ ସାମିନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସୱିସୟତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସାୱକ ଭୂତସ୍ସ ଅୱିସୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ପନ କରୋନ୍ତିୟେୱ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟନ୍ତା ପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଆପତ୍ତିଂ’’ତି ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତିଂ।

୯୪-୯୫। ଥିନମିଦ୍ଧୱଚନତ୍ଥେସୁ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମନ୍ଦମନ୍ଦଂ କତ୍ୱା’’ତି ଚିନ୍ତନ କିଚ୍ଚେ ଅତିମନ୍ଦଂ ପରିଦୁବ୍ବଲଂ କତ୍ୱା। ଚିତ୍ତଂ ଗିଲାନଂ ମିଲାତଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀ’’ତି ଅଭିଭୱତି। ଆରମ୍ମଣ ୱିଜାନନେ ୱା ଜୱନକିଚ୍ଚେ ୱା ପରିହୀନଥାମବଲଂ କରୋତି। ‘‘ଥିୟତୀ’’ତି ପଦଂ ପାଠଇୱସେନ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଥିନଂ ଥିୟନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭୂତେ କତ୍ୱା’’ତି କାୟକମ୍ମାଦୀସୁ ଅକମ୍ମକ୍ଖମେ ପରିଦୁବ୍ବଲେ କତ୍ୱା। [ମୁଗ୍ଗରେନ ପୋଥେତ୍ୱା ୱିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି]। ‘‘ତେ’’ତି ଚିତ୍ତ ଚେତସିକେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ। ‘‘ଓଲୀୟାପେତ୍ୱା’’ତି ଅୱଲୀନେ ଅୱସୀଦନ୍ତେ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଇରିୟା ପଥଂ ପୀ’’ତିଆଦିଂ। ଥିନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭୱତି, ୱିଜାନନ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଗେଲଞ୍ଞତ୍ତା ଥିନସ୍ସ। ମିଦ୍ଧଂ ଚେତସିକେ ଅଭିଭୱତି, ଫୁସନାଦି କିଚ୍ଚସ୍ସ ଗେଲଞ୍ଞତ୍ତା ମିଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୯୬। ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱଚନତ୍ଥେ। ‘‘ଚିକିଚ୍ଛନଂ’’ତି ରୋଗାପନୟ ନତ୍ଥେ କିତଧାତୁୱସେନ ସିଦ୍ଧଂ ସଙ୍ଖତ କିରିୟା ପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ଞାଣପ୍ପଟିକାରୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ‘‘ପଟିକାରୋ’’ତି ଚ ରୋଗସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖ କମ୍ମଂ। ‘‘ଏତାୟା’’ତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ୱିଚିନନ୍ତି ଧମ୍ମଂ ୱିଚିନନ୍ତୀତି ୱିଚିନୋ। ଧମ୍ମ ୱୀମଂସକା। କିଚ୍ଛତି କିଲମତି ଏତାୟାତି କିଚ୍ଛା। ୱିଚିନଂ କିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଭାୱଂ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀ’’ତି ସଙ୍ଖତଧାତୁପଦଂ। ତଞ୍ଚ କଙ୍ଖାୟଂ ୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛତି ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱିଧା ଏଠଅୟତି କମ୍ପତୀତି ଦ୍ୱେଠଅକଂ। ତଥା ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେଠଅକସ୍ସ

ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୂ’’ତି ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତି, ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତି, ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖତି, ସିକ୍ଖାଯ କଙ୍ଖତି, ପୁବ୍ବନ୍ତେ କଙ୍ଖତି, ଅପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି, ପୁବ୍ବନ୍ତା ପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ସନ୍ଦେହୱତ୍ଥୂସୁ। ତତ୍ଥ ‘‘ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତୀ’’ତି ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମ ଗୁଣେସୁ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଘଗୁଣେସୁ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ୱଚ୍ଚ ଦୁକ୍କତୋ ନିପ୍ଫାନଟ୍ଠେସୁ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସିକ୍ଖାଯ କଙ୍ଖତି ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ଅତୀତ ଭୱସ୍ସ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥିଭାୱେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ପରମ୍ମରଣା ଅନାଗତ ଭୱସ୍ସ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥିଭାୱେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଅପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ତଦୁଭଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥି ଭାୱେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତା ପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ଚ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘‘ୱିମତି ୱସେନା’’ତି ୱେମତିକଭାୱେନ। ପୱତ୍ତମାନା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପଟିରୂପକା ନାମ ସବ୍ବ ଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତବୁଦ୍ଧୀନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସବ୍ବଞ୍ଞୂନଂ’’ତିଆଦି।

ଅକୁସଲରାସିମ୍ହିଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯୭। ସଦ୍ଧାୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ସନ୍ନିସିନ୍ନଂ’’ତି ଅଚଲିତଂ। ‘‘ସୁଟ୍ଠୂ’’ତି ଅନସ୍ସନ୍ତଂ ଅଚଲନ୍ତଞ୍ଚ କତ୍ୱା। ‘‘ଧାରେତୀ’’ତି ଏୱମେୱ ହୋତୀତି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଧାରେତି। ତଥା ଠପେତୀତି। ସଦ୍ଦହନ୍ତି ୱା ସଦ୍ଧା ସମ୍ପନ୍ନା ସତ୍ତା। ସଦ୍ଧାତୁଂ ଅରହନ୍ତୀତି ସଦ୍ଧେଯ୍ଯାନି। ଅକାଲୁସ୍ସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନାୱିଲଂ ଚିତ୍ତଂ। ଅକାଲୁସ୍ସଂ ଏୱ ଅକାଲୁସ୍ସିଯଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଓକପ୍ପନା’’ତି ଅହୋସାଧୁ ଅହୋସୁଟ୍ଠୂତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଚିନ୍ତନା। ‘‘ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ ଯେୱା’’ତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋଯେୱ। ‘‘ୱିତ୍ତେ ଅସତୀ’’ତି ଧନେ ଅସତି। ଧନଞ୍ହି ୱିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ଏତେନାତି କତ୍ୱା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ମନୁସ୍ସାନଂ।

୯୮। ସତିୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ସରତୀ’’ତି ଅନୁସ୍ସରତି। ‘‘କତାନୀ’’ତି ପୁବ୍ବେକତାନି। ‘‘କତ୍ତବ୍ବାନୀ’’ତି ଇଦାନି ୱା ପଚ୍ଛା ୱା କତ୍ତବ୍ବାନି। କଲ୍ଯାଣ କମ୍ମଂ ନାମପକତିଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ରତିଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତି। ପାପ କମ୍ମମେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରତିଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା କଲ୍ଯାଣ କମ୍ମେ ଏୱ ଅପ୍ପମଜ୍ଜିତୁଂ ୱିସୁଂ ସତିନାମ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ପାପକମ୍ମେ ପନ ୱିସୁଂ ସତିଯା କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବେପି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଅପମତ୍ତ ରୂପା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇତରାପନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସତିଯେୱ ନ ହୋତୀ’’ତି ୱିସୁଂ ସତି ନାମକୋ ଏକୋ ଚେତସିକୋଯେୱ ନ ହୋତି। କତମା ପନ ସା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କତସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ କତସ୍ସ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ନାମ କେସଞ୍ଚି ଅନୁମୋଦନୱସେନ କେସଞ୍ଚି ଅନୁସୋଚନୱସେନ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ। କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ନାମ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି କାତୁଂ ଅଭିମୁଖତା। ‘‘କତସ୍ସା’’ତି ୱା ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ତଥା ସେସେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ। ସବ୍ବେସୁ ରାଜକମ୍ମେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋ ସବ୍ବକମ୍ମିକୋ। ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ବ୍ଯାୱଟକାଯ ଚିତ୍ତୋ। ସବ୍ବେସୁ ଠାନେସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ସା ହି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରକ୍ଖ କିଚ୍ଚା ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ସଂୱରଣ ଧମ୍ମତ୍ତା। ତସ୍ମା ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ସା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ଅନିଟ୍ଠା ରମ୍ମଣେ ଦୋସମୂଲ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ମୋହମୂଲ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି। ଅପି ଚ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ ଭାୱନା ଠାନେସୁ ଇଦଂ ସୁତ୍ତ ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଭାୱନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନଟ୍ଠାନେପି ସା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଲୀନପକ୍ଖତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନୀୱାରଣତ୍ଥାଯାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବା।

୯୯-୧୦୦। ହିରିଓତ୍ତପ୍ପୱଚନତ୍ଥେସୁ। ‘‘କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଲଜ୍ଜତୀ’’ତି ତାନିକାତୁଂ ଲଜ୍ଜତି। ତାନି ହୀନକମ୍ମାନି ଲାମକକମ୍ମାନୀତି ହୀଳେତ୍ୱା ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଜିଗୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ‘‘ଉକ୍କଣ୍ଠତୀ’’ତି ୱିରୁଜ୍ଝତି, ୱିଯୋଗଂ ଇଚ୍ଛତି। ‘‘ତେହି ଯେୱା’’ତି କାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହିଯେୱ। ‘‘ଉବ୍ବିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଉତ୍ତସତି, ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଗାଥାସୁ। ‘‘ଅଲଜ୍ଜିଯେସୂ’’ତି ଅଲଜ୍ଜିତବ୍ବେସୁ କଲ୍ଯାଣ କମ୍ମେସୁ। ‘‘ଲଜ୍ଜରେ’’ତି ଲଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ଅଭଯେ’’ତି ଅଭାଯିତବ୍ବେ କଲ୍ଯାଣକମ୍ମେ। ଯସ୍ମା ପନ ସପ୍ପୁରିସା ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ହିରିଯା ଅତ୍ତନି ଗାରୱଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଗୁଣାଦିକଂ ୱା ସୀଲ ଗୁଣାଦିକଂ ୱା ଗରୁଂ କତ୍ୱା ମାଦିସସ୍ସ ଏୱ ରୂପଂ ପାପକମ୍ମଂ ଅଯୁତ୍ତଂ କାତୁଂ। ଯଦି କରେଯ୍ଯଂ, ପଚ୍ଛା ଅତ୍ତାନଂ ଅସୁଦ୍ଧଂ ଞତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖୀଦୁମ୍ମନୋ ଭୱେଯ୍ଯନ୍ତି ଏୱଂ ହିରିଯା ଅତ୍ତନି ଗାରୱଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ‘‘ଓତ୍ତପ୍ପେନ ପରେସୁ ଗାରୱଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା’’ତି ପରାନୁୱାଦଭଯଂ ଭାଯିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ପରାନୁୱାଦଭଯଂ ନାମ ପରେସଂ ସାଧୁ ଜନାନଂ ଗରହା ଭଯଂ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅପାଯଭଯଂ ସଂସାର ୱଟ୍ଟଭଯଞ୍ଚ ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଗଯ୍ହତିଯେୱ। ଲୋକଂପାଲେନ୍ତୀତି ଲୋକପାଲା। ‘‘ଲୋକଂ’’ତି ସତ୍ତଲୋକଂ। ‘‘ପାଲେନ୍ତୀ’’ତି ଅପାଯ ଭଯତୋ ରକ୍ଖନ୍ତି।

୧୦୧। ଅଲୋଭୱଚନତ୍ଥୋ। ଅକାରୋ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥୋତିଆହ ‘‘ଲୋଭପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ’’ତି। ଲୋଭସ୍ସ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱିରୁଦ୍ଧତା ଚ ପହାଯକ ପହାତବ୍ବ ଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋହୀ’’ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ସୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁୱସେନ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ହିତ ସଞ୍ଞିତେସୂ’’ତି ଇଦଂ ମେ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞିତେସୁ। ‘‘ଲଗ୍ଗନୱସେନା’’ତି ଅମୁଞ୍ଚିତୁକାମତାୱସେନ। ତେସ୍ୱେୱ ପୱତ୍ତତୀତି

ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଭୱଭୋଗ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଗୁଥରାସିଂ ୱିଯ ହୀଠଏତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱସେନ ନିଦସ୍ସନ ୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ହୀଠଏତ୍ୱା’’ତି ଗରହିତ୍ୱା। ନିକ୍ଖମନ୍ତି ଏତେନାତି ନେକ୍ଖମ୍ମୋ। ସୋ ଏୱ ଧାତୂତି ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ।

୧୦୨। ଅଯଂ ନଯୋ ଦୋସପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ, ମୋହପ୍ପଟିପକ୍ଖୋତିଆଦୀସୁପି ନେତବ୍ବୋ।

୧୦୩। ତତ୍ର ମଜ୍ଝତ୍ତତାଯଂ। ‘‘ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାନଂ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନତା ଏକୋ ୱିସମପକ୍ଖୋ। ଉଦ୍ଧଟତା ଦୁତୀଯୋ ୱିସମପକ୍ଖୋ। ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜେ ୱିସମପକ୍ଖେ ପତତି। ଉଦ୍ଧଟଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ୱିସମପକ୍ଖେ ପତତି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଅକୁସଲ ପକ୍ଖିକଂ ହୋତି। ତଥା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତି ଲୂଖତା ଏକୋ ୱିସମ ପକ୍ଖୋ। ଅତିପହଟ୍ଠତା ଏକୋତିଆଦିନା ସବ୍ବଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଧାନଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ତତ୍ର ମଜ୍ଝତ୍ତତା ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୁ ପାତେତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସଯଂ ମଜ୍ଝିମପ୍ପଟିପଦାଯଂ ଦଠହଂ ତିଟ୍ଠତି।

୧୦୪। ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀସୁ। ‘‘ତତ୍ଥ ତଂ ୱୀନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି ତେସୁ ପୁଞ୍ଜକମ୍ମେସୁ ତଂ ଚିତ୍ତ ସୁଖଂ ପଟିଲଭନ୍ତି।

୧୦୫। ଲହୁତା ଦ୍ୱଯେ। ‘‘ତତ୍ତପାସାଣେ’’ତି ସନ୍ତତ୍ତେ ପାସାଣପିଟ୍ଠେ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ପୁଞ୍ଜକମ୍ମେସୁ।

୧୦୬-୧୧୦। ମୁଦୁତା ଦ୍ୱଯାଦୀସୁ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୧୧୧। ୱିରତିତ୍ତଯେ। ‘‘କଥା, ଚେତନା, ୱିରତି, ୱସେନା’’ତି ‘କଥାସମ୍ମାୱାଚା, ଚେତନା ସମ୍ମାୱାଚା, ୱିରତି ସମ୍ମାୱାଚା, ୱସେନ। ତଂ କଥାୱାଚଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ତଂ ସମୁଟ୍ଠାପିକା। ଯା ପନ ପାପ ୱିରମଣାକାରେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ୱା’’ତି ମୁସାୱାଦା ୱିରମାମୀତିଆଦିନା ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ୱା। ‘‘ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ୱା’’ତି ୱଚୀଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା ଚିତ୍ତେନେୱ ତଥା ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ୱା। ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସମାଦାନ ୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱଦତି । ‘‘ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା’’ତି ଏତେନ ସମ୍ପତ୍ତ ୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱଦତି। ‘‘ଏତାଯା’’ତି ସମ୍ମାୱାଚା ୱିରତିଯା। ସା ପନ କତ୍ତୁନା ଚ କ୍ରିଯାଯ ଚ ସହଭାୱିନୀ ହୁତ୍ୱା ସମାଦାନ କ୍ରିଯଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ସାଧେତି। ତସ୍ମା ସା କରଣ ସାଧନଂ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘କରଣତ୍ଥେୱାକରଣ ୱଚନ’’ନ୍ତି। ବହୂସୁଜୱନୱାରେସୁ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ପୁରିମ ପୁରିମ ଜୱନୱାରପରିଯାପନ୍ନା ସମ୍ମାୱାଚା ପଚ୍ଛିମ ପଚ୍ଛିମ ଜୱନୱାରସମୁଟ୍ଠିତାଯ ସମାଦାନ କ୍ରିଯାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସା ପନ ତାଯ କ୍ରିଯାଯ ଅସହଭାୱିତ୍ତା କରଣଲକ୍ଖଣଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ହେତୁ ଲକ୍ଖଣେ ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ‘‘ହେତୁ ଅତ୍ଥେୱା କରଣୱଚନ’’ନ୍ତି। ଇଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମାୱାଚାତି ପଦଂ ପନ କିତସାଧନ ପଦତ୍ତାକରଣତ୍ଥେ ଏୱସିଦ୍ଧଂ। ନ ହି ଅକାରକ ଭୂତୋ ହେତୁ ଅତ୍ଥୋ ସାଧନଂ ନାମ ସମ୍ଭୱତି। ‘‘ସମାଦାନ ୱଚନାନୀ’’ତି ସମ୍ମାୱାଚା ସମୁଟ୍ଠିତାନି ସମାଦାନ ୱଚନାନି। ‘‘ତତୋ’’ତି ତତୋପରଂ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ତେ ସଂୱଦମାନାନଂ। ଇଦଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସମ୍ମାୱାଚାତି ୱଚନେ ୱଚୀଭେଦୱାଚଂ ପଧାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ସମୁଚ୍ଛେଦ ୱିରତିଭୂତାଯ ପନ ସମ୍ମାୱାଚାଯ ୱଚୀଭେଦେନ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ୱିରତି କିଚ୍ଚ ମେୱପଧାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୱତ୍ତମାନା’’ତି ପୱତ୍ତମାନତ୍ତା। ୱିସେସନ ହେତୁ ପଦମେତଂ।

୧୧୨-୧୧୩। ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତେପି ସମ୍ମାଆଜୀୱେପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୧୧୪। ‘‘ସମ୍ପତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ’’ତି ପାଣାତି ପାତାଦିକମ୍ମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ। ସାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯେୱ। କସ୍ମା, ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ ସମ୍ପତ୍ତ ୱସେନୱତ୍ଥୁସ୍ସଧରମାନତ୍ତା। ‘‘ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା’’ତି ପାଣାତି ପାତାପଟିୱିରମାଧୀତିଆଦିନା ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସଯା ସମାଦାନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି। ‘‘ସା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ରମ୍ମଣା ହୋତୀତି। ପାଣାତି ପାତାପଟିୱିରମାଧୀତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁକ୍କମେନ ପାଣସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅତ୍ଥଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ‘‘ପାଣୋ’’ତି ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ। ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୋ ଚ ସତ୍ତୋ ତଞ୍ଚଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଲୋକେ ସବ୍ବକାଲମ୍ପି ସଂୱିଜ୍ଜତିଯେୱ। ଏୱରୂପଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯ ସାମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦିନ୍ନାଦାନା ପଟିୱିରମାଧୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ଅନାଗତା ରମ୍ମଣାୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ଏକଦିୱସଂ ନିଯମେତ୍ୱା ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଧରମାନ ସତ୍ତାପି ଅତ୍ଥି। ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସମାନସତ୍ତାପି ଅତ୍ଥି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ପାଣୱଚନେ ସଙ୍ଗହିତମେୱ। ପାଣୁପେତଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଅପି ଚ ଅନାଗତକାଲିକମ୍ପି ସମାଦାନଂ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ଅହଂ ଅସୁକଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ପାଣାତିପୋତା ୱିରମାଧୀତିଆଦି। ଏୱଂ ସମାଦାନ ୱିରତି ଅନାଗତା ରମ୍ମଣାପି ହୋତୀତି। ‘‘ପଚ୍ଚଯସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନା’’ତି ତଂ ତଂ କିଲେସାନୁସଯ ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୧୧୫-୧୧୬। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଦ୍ୱଯେ। ଅପିଚାତିଆଦୀସୁ। ‘‘କଲିସମ୍ଭୱେଭୱେ’’ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭୂତେ ସଂସାରଭୱେ। ‘‘ପାପେକଲି ପରାଜଯେ’’ତି କଲିସଦ୍ଦୋ ପାପେ ଚ ପରାଜଯେ ଚ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତେହି କଲିଂ ଅୱନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି ଏତାଯାତି କରୁଣା। ସତ୍ତେହୀତି ଚ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଯୋଗେ ଇଚ୍ଛିତସ୍ମିଂ

ଅତ୍ଥେ ଅପାଦାନ ୱଚନଂ। ଯଥା-କାକେ ରକ୍ଖନ୍ତି ତଣ୍ଡୁଲା-ତି। ସତ୍ତେୱା କଲିତୋ ଅୱନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି ଏତାଯାତି କରୁଣା। କଲିତୋତି ଚ ରକ୍ଖଣତ୍ଥ ଯୋଗେ ଅନିଚ୍ଛିତସ୍ମିମ୍ପି ଅପାଦାନୱଚନଂ। ଯଥା-ପାପାଚିତ୍ତଂ ନିୱାରଯେତି। ଏକସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ପୱତ୍ତାପି ଅପ୍ପମଞ୍ଞା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତି। ଯଥା ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମ୍ପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ହୋତୀତି।

୧୧୭। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯେ ୱତ୍ତଙ୍ଗ ନତ୍ଥି।

ସୋଭଣରାସିମ୍ହି ଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧୮। ଏତଂ ପରିମାଣଂ ଅସ୍ସାତି ଏତ୍ତାୱଂ। ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତି ଏତ୍ତାୱନ୍ତେନ-ଫସ୍ସୋ, ୱେଦନା, ସଞ୍ଞା,ତିଆଦିୱଚନକ୍କମେନ। ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୂ’’ତି ଏତ୍ଥ-କତମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା। ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା-ତିଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକ ସମୂହୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତାନି ଏୱ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୂତି ଚିତ୍ତେସୁ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ‘‘ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲତ୍ତା’’ତି ସବ୍ବଚିତ୍ତେହି ଦୁବ୍ବଲତରତ୍ତା। ‘‘ଭାୱନା ବଲେନା’’ତି ୱିତକ୍କ ୱିରାଗସତ୍ତି ଯୁତ୍ତେନ ଉପଚାର ଭାୱନା ବଲେନ, ୱୁଟ୍ଠାନ ଗାମିନି ୱିପସ୍ସନା ଭାୱନା ବଲେନ ଚ। ‘‘ବଲନାଯକତ୍ତା’’ତି ବଲ ଧମ୍ମାନଂ ନାଯକତ୍ତା, ଜେଟ୍ଠକତ୍ତା।

୧୧୯। ଅକୁସଲ ଚେତସିକେସୁ। ‘‘ପଚ୍ଛିମଂ’’ତି ସବ୍ବେସୁପି ଦ୍ୱାଦସା କୁସଲ ଚିତ୍ତେସୂତି ୱଚନଂ। ‘‘ପୁରିମସ୍ସା’’ତି ସବ୍ବା କୁସଲ ସାଧାରଣା ନାମାତି ୱଚନସ୍ସ। ‘‘ସମତ୍ତନ ୱଚନଂ’’ତି-କସ୍ମା ସବ୍ବାକୁସଲ ସାଧାରଣା ନାମାତି। ଯସ୍ମା ସବ୍ବେସୁପି। ଲ। ଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବା କୁସଲ ସାଧାରଣା ନାମା-ତି ଏୱଂ ସାଧନ ୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଇମେହି ଚତୂହି ୱିନାନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ସବ୍ବେସୁ ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। କସ୍ମା ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନ ହିତାନୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତେହୀ’’ତି ପାପେହି। ସବ୍ବ ପାପ ଧମ୍ମତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥା ତଥା ଆମସିତ୍ୱା’’ତି ଦିଟ୍ଠି ଖନ୍ଧେସୁ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋତିଆଦିନା ଆମସତି। ମାନୋ ଅହନ୍ତି ୱା ସେଯ୍ୟୋ ସଦିସୋତିଆଦିନା ୱା ଆମସତି। ଏୱଂ ତଥା ତଥା ଆମସିତ୍ୱା। ‘‘ତେସୂ’’ତି ଦିଟ୍ଠିମାନେସୁ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ଦିଟ୍ଠି ପରାମସନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତଂ ଗହିତାକାର’’ନ୍ତି ତଂ ଅହନ୍ତି ଗହିତଂ ନିମିତ୍ତାକାରଂ। ସକ୍କାଯ ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଗତି ଯେସଂ ତେ ଦିଟ୍ଠି ଗତିକା। ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତ ସକ୍କାଯ ଦିଟ୍ଠିକା। ‘‘ଅହନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ମାନେନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ‘‘ନ ହି ମାନସ୍ସ ୱିଯା’’ତି ଯଥା ମାନସ୍ସ ଅତ୍ତସମ୍ପଗ୍ଗହଣେ ବ୍ୟାପାରୋ ଅତ୍ଥି, ନ ତଥା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅତ୍ତସମ୍ପଗ୍ଗହଣେ ବ୍ୟାପାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତସମ୍ପଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ପରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତାନଂ ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁପଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ନ ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିଯା’’ତି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିଯା ଧମ୍ମାନଂ ଅଯାଥାୱପକ୍ଖପରିକପ୍ପନେ ବ୍ୟାପାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ଅଯାଥାୱପକ୍ଖୋ ନାମ ଅତ୍ତା ସସ୍ସତୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋତିଆଦି। ମଚ୍ଛରିଯଂ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଲଗ୍ଗନଲୋଭସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ସିଯାତି ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ମଚ୍ଛରିଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ତାସଂ’’ତି ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୧୨୦। ସୋଭଣଚେତସିକେସୁ। ‘‘ତୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ’’ତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଚ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପଚ୍ଛିମକୋ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଛତୋ ଅନୁବନ୍ଧକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପରିୱା ରମତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଅସତି ପୀ’’ତି ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନିକ ମଗ୍ଗାଦୀସୁ ତସ୍ମିଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେ ଅସନ୍ତେପି। ‘‘ସୀଲସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମେସୁ ପନା’’ତି ‘ସମ୍ମାୱାଚା, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ,ତି ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମା ନାମ। ସମ୍ମା ୱାଯାମୋ, ସମ୍ମାସତି, ସମ୍ମାସମାଧୀ,ତି ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧା ନାମ। ଇମେସୁ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ‘‘ଏକୋ ଏକସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନ ସାଧେତୀ’’ତି ତେସୁ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନ ସାଧେତି। ସମ୍ମା ଆଜୀୱସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନ ସାଧେତି। ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଚ ସମ୍ମାୱାଚାଯ କିଞ୍ଚି ନ ସାଧେତୀତିଆଦିନା ସବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିତା ୱସେନା’’ତି ସୀଲପ୍ପଟିପକ୍ଖ ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦକାରିତା ୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମୁସାୱାଦ ୱିରତି ମୁସାୱାଦମେୱ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନ ଇତରାନି ପିସୁଣୱାଚାଦୀନୀତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ସିଯା। ମୁସାୱାଦୱିରତି ନାମ କୁସଲ ଧମ୍ମୋ ହୋତି। କୁସଲ ଧମ୍ମୋ ଚ ନାମ ସବ୍ବସ୍ସ ଅକୁସଲ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଏକସ୍ମିମ୍ପି କୁସଲ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ବାନି ଅକୁସଲାନି ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ଅଥ ଚ ପନ ମୁସାୱାଦ ୱିରତି ମୁସାୱାଦମେୱ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଇତରାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚସୁ ପହାନେସୁ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନ ୱଚନଂ। ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନନ୍ତି ଚ ତେନ ତେନ କୁସଲଙ୍ଗେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅକୁସଲଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଇଧ ସପ୍ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରମାମୀତିଆଦିନା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାଦିଯିତ୍ୱା ପାଣାତି ପାତୱିରତି ସଙ୍ଖାତେନ କୁସଲଙ୍ଗେନ ପାଣାତିପାତ ସଙ୍ଖାତଂ ଅକୁସଲଙ୍ଗଂ ପଜହତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନ ୱିରତି ସଙ୍ଖାତେନ କୁସଲଙ୍ଗେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନ ସଙ୍ଖାତଂ ଅକୁସଲଙ୍ଗଂ ପଜହତୀତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଏକସ୍ମିମ୍ପି କୁସଲ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ବାନି ଅକୁସଲାନି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅନୋକାସତ୍ତା ଏୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ପହାନତ୍ତା। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତାନି ଅକୁସଲାନି ଏୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଥଖୋ ସବ୍ବାନି ଅଞ୍ଞାନି କୁସଲ ଚିତ୍ତାନି ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସବ୍ବାନି ଅବ୍ୟାକତ ଚିତ୍ତାନି ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାନି ଅନୋକା ସତ୍ତା ଏୱ ନ

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ପହାନଭ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାଦି ୱସେନ ପନ ପହାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଧ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି-ନ ସକ୍କୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାୱତା ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ ସୁପାକଟଂ ହୋତି। ମୁସାୱାଦ ୱିରତି ମୁସାୱାଦମେୱ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନ ଇତରାନୀତି ଇଦଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦୀସୁ କାଯଙ୍ଗଚୋପନତ୍ଥାଯ ୱାଚଙ୍ଗଚୋପନତ୍ଥାଯ ଚ ପୱତ୍ତାନି କାଯୱଚୀତୋ ପନ ଭାଗିଯାନି ନାମ। କାମାୱଚର କୁସଲେସ୍ୱେୱ ୱିରତିଯୋ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ''କାମାୱଚର କୁସଲେସୁ ପୀ''ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। କାମଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଏୱ କାମାୱଚର କୁସଲେସୁ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତିୱିଧ କୁହନୱତ୍ଥୂନି ଚ ୱିରମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନେଠିତାନି। ଏତ୍ଥ ଚ କୁହନଂ ନାମ ୱିମ୍ହାପନଂ ଲାଭସକ୍କାର ସିଲୋକତ୍ଥାଯ ମନୁସ୍ସାନଂ ନାନାମାଯାସାଠେଯ୍ୟ କମ୍ମାନି କତ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତ ଭାୱକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ପନ ତିୱିଧଂ 'ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିସେୱନକୁହନଞ୍ଚ, ସାମନ୍ତଜପ୍ପନ କୁହନଞ୍ଚ, ଇରିଯା ପଥସଣ୍ଠା ପନ କୁହନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ମହିଚ୍ଛୋଯେୱ ସମାନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆଦିତୋ ଆଗତା ଗତେ ଚତୁପଚ୍ଚଯେ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ବହୁଂ ବହୁଂ ଆଗତେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇଦଂ ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିସେୱନ କୁହନଂ ନାମ। ପାପିଚ୍ଛୋଯେୱ ସମାନୋ ଅଯଂ ଝାନଲାଭୀତି ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭୀତି ୱା ଅରହାତି ୱା ଜନୋ ମଂ ସମ୍ଭାୱେତୂତି ସମ୍ଭାୱନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରି ମନୁସ୍ସ ଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତିକେ ତେ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକେ କତ୍ୱା ୱଞ୍ଚେତି। ଇଦଂ ସାମନ୍ତଜପ୍ପନ କୁହନଂ ନାମ। ପାପିଚ୍ଛୋଯେୱ ସମାନୋ ଅଯଂ ସନ୍ତୱୁତ୍ତି ସମାହିତୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋତି ଜନୋ ମଂ ସମ୍ଭାୱେତୂତି ସମ୍ଭାୱନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇରିଯା ପଥ ନିସ୍ସିତଂ ନାନାୱଞ୍ଚନଂ କରୋତି। ଇଦଂ ଇରିଯା ପଥ ସଣ୍ଠାପନ କୁହନଂ ନାମ। ''ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ୱତ୍ଥୂନୀ''ତି ସୁରା ପାନ ୱିକାଲ ଭୋଜନ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତ ଦସ୍ସନ ସୱନାଦୀନି। ସୁରାମେରଯପାନା ୱିରମାଧୀତି ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ସୁରାମେରଯପାନ ଚେତନା ୱିରମିତବ୍ବ ୱତ୍ଥୁ ନାମ। ୱିକାଲ ଭୋଜନା ୱିରମାମୀତି ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ୱିକାଲେ ଯାୱକାଲିକ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନ ଚେତନା ୱିରମିତବ୍ବ ୱତ୍ଥୁ ନାମ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲୋକୁତ୍ତର ଚିତ୍ତେସୁ। 'ସବ୍ବଥାପୀ,ତି ଚ 'ନିଯତା'ତି ଚ 'ଏକତୋ ୱା'ତି ଚ ତୀଣି ୱିସେସନାନି। ଲୋକିଯେସୁ ପନ 'କଦାଚୀ'ତି ଚ 'ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ'ତି ଚ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ୱିସେସନାନି। ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରେସୁ 'ସବ୍ବଥାପୀ'ତି ଇଦଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନ ଦସ୍ସନଂ ଲୋକିଯେସୁପି ତବ୍ବିପରୀତଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନ ଦସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି କତ୍ୱା ''ଏକେକ ଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନୱସେନେ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୨୧। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାସୁ। ''ୱିଭଙ୍ଗେ''ତି ଅପ୍ପମଞ୍ଞା ୱିଭଙ୍ଗେ। ''କାରୁଞ୍ଞପ୍ପକତିକସ୍ସା''ତି କାରୁଞ୍ଞସଭାୱସ୍ସ। ''ଅନିସ୍ସୁକିନୋ''ତି ଇସ୍ସାଧମ୍ମରହିତସ୍ସ। ଥାମଗତା କରୁଣା ଦୋସ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱିହିଂସଂ ପଜହତି। ଥାମଗତା ମୁଦିତା ଦୋସସମୁଟ୍ଠିତଂ ଅରତିଂ ପଜହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିହିଂସା ଅରତୀନଂ ନିସ୍ସରଣ ଭୂତା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରତି ନାମ ସୁଞ୍ଞାଗାରେସୁ ଚ ଭାୱନା କମ୍ମେସୁ ଚ ନିବ୍ବିଦା। ଦୋସ ନିସ୍ସରଣେ ସତି ଦୋମନସ୍ସନିସ୍ସରଣମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱ। ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ନାମ ପଟିପକ୍ଖ ଧମ୍ମ ସଣ୍ଠାନେନ ହୋତି। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଅପ୍ପମଞ୍ଞାସୁ ନିଚ୍ଚଂ ସୋମନସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଦୋମନସ୍ସପ୍ପଟିପକ୍ଖଞ୍ଚା''ତିଆଦିମାହ। ''ଅଟ୍ଠକଥାଯପି ସହ ୱିରୁଦ୍ଧୋ''ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ଉପେକ୍ଖା ସହଗତ କାମାୱଚର କୁସଲ ଚିତ୍ତେସୁ କରୁଣା ମୁଦିତା ପରିକମ୍ମକାଲେପି ହି ଇମେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଏୱା-ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯପି ସହ ୱିରୁଦ୍ଧୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ''ପଟିକୂଲା ରମ୍ମଣେସୁ ପନ…ପେ… ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀ''ତି ପଟିକୂଲା ରମ୍ମଣାନି ନାମ ସୋମନସ୍ସେନ ଦୂରେ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଦୁକ୍ଖିତ ସତ୍ତା ଚ, ତସ୍ମା ତଦା ରମ୍ମଣାନି ଅସୁଭ ଭାୱନା ଚିତ୍ତାନି ଚ କରୁଣା ଭାୱନା ଚିତ୍ତାନି ଚ ଆଦିତୋ ଉପେକ୍ଖା ସହଗତା ନେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ''ସାହିୱେଦନୁପେକ୍ଖା ନାମା''ତି କାମାୱଚର ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ୱିଭାୱନିପାଠେ, ''ଅଞ୍ଞତ୍ତୱିହିତସ୍ସ ପୀ''ତି ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସପି। ସଜ୍ଝାଯନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ସମ୍ମସନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପାଠସେସୋ। ଇତି ତସ୍ମା। ଏତ୍ଥ ସିଯା ''ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ନୁ ତମ୍ପି ଉପେକ୍ଖା ସହଗତ ଚିତ୍ତେସୁ କରୁଣା ମୁଦିତାନଂ ସମ୍ଭୱଂ ସାଧେତି ଯେୱାତି। ସଚ୍ଚଂ ସାଧେତିଯେୱ। ତେନ ପନ ପରିଚଯ ୱସେନ ତେସୁ ତାସଂ ସମ୍ଭୱଂ ଦୀପେତି। ଇଧ ପନ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିନା ''ପଟିକୂଲା ରମ୍ମଣେସୁ''ତିଆଦିନା ଚ ପରିଚଯେନ ୱିନା ପକତିଯା ତାସଂ ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାଯ ଏୱ ସହ ପୱତ୍ତି ବହୁଲତା ୱୁତ୍ତାତି। ''ଯୋଗକମ୍ମ ବଲେନା''ତି ଯୁଞ୍ଜନ ୱୀରିଯ କମ୍ମ ବଲେନ।

୧୨୨। ଚେତୋ ଯୁତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତ ଚେତସିକାନଂ। ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦୀସୁ। ହେଟ୍ଠା ଚ ୱୁତ୍ତୋ 'କଦାଚି ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ, କଦାଚି ନାନା ହୁତ୍ୱା ଜାଯନ୍ତୀ'ତି। ଉପରି ଚ ୱକ୍ଖତି 'ଅପ୍ପମଞ୍ଞା ୱିରତିଯୋ ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚପି ପଚ୍ଚେକମେୱ ଯୋଜେତବ୍ବା'ତି। ଇସ୍ସାଦୀନଞ୍ଚ ନାନା କଦାଚି ଯୋଗୋ ଉପରି 'ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେର କୁକ୍କୁଚାନି ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକମେୱ ଯୋଜେତବ୍ବାନୀ'ତି ୱକ୍ଖତି। ମାନଥିନ ମିଦ୍ଧାନଂ ପନ ନାନା କଦାଚି ଯୋଗୋ ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ''କଦାଚୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ''ତେସଂ''ତିଆଦିନା। ''ତେସଂ''ତି ଦିଟ୍ଠି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ। ''ନିଦ୍ଧାଭିଭୂତ ୱସେନା''ତି ନିଦସ୍ସନ ୱଚନମେତଂ। ତେନ କୋସଜ୍ଜାଦୀନମ୍ପି ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଯା''ତି ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ। ତେହି ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେହି। ତେନ ଚ ମାନେନ। କିଞ୍ଚ ୱିରୋଧେ ୱା ଆରମ୍ମଣ ୱିରୋଧେ ୱା ନାନାଭାୱୋ। ଅୱିରୋଧେ ସହଭାୱୋ।

୧୨୩। ''ଯୋଗଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ ୱସେନା''ତି ସବ୍ବଚିତ୍ତ ସାଧାରଣା ତାୱ ସବ୍ବେସୁପି ଏକୂନନୱୁତିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ, ୱିତକ୍କୋ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞା ସଚିତ୍ତେସୂତିଆଦିନା ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନ ଭୂତାନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଗଣନସଙ୍ଖ୍ୟାପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ। ''ଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମରାସି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ ୱସେନା''ତି ଅନୁତ୍ତରେ ଛତ୍ତିଂସ, ମହଗ୍ଗତେ ପଞ୍ଚତିଂସାତିଆଦିନା ଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମରାସୀନଂ ଗଣନ ସଙ୍ଖ୍ୟା ପରିଚ୍ଛେଦ ୱସେନ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ''ପାଠଇଯଂ''ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣି

ପାଠଇଯଂ। ‘‘ତେସଂ ନଯାନଂ’’ତି ଚତୁକ୍କ ପଞ୍ଚକ ନଯାନଂ।

୧୨୪। ‘‘କାଯଵଚୀ ଵିସୋଧନ କିଚ୍ଚା’’ତି କାଯଦ୍ୱାରଵଚୀଦ୍ୱାର ସୋଧନ କିଚ୍ଚା।

୧୨୫। ଲୋକୁତ୍ତର ଵିରତୀନଂ ଲୋକୁତ୍ତର ଵିପାକେସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚ…ପେ… ଦଟ୍ଠଙ୍କ’’ନ୍ତି। ତାସଂ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାନଂ। ତେସୁ ମହାଵିପାକେସୁ। ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତାଦୀନି ଆରମ୍ମଣାନି ଯସ୍ସାତି ଵିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ତେନା’’ତି କୁସଲେନ। ‘‘ଵିକପ୍ପ ରହିତତ୍ତା’’ତି ଵିଵିଧାକାର ଚିନ୍ତନ ରହିତତ୍ତା। ଅପ୍ପନାପତ୍ତ କମ୍ମ ଵିସେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତା ଅପ୍ପନାପତ୍ତକମ୍ମ ଵିସେସ ନିବ୍ବତ୍ତା। ପଞ୍ଞତ୍ତି ଵିସେସାନି ନାମ ପଥଵୀକସିଣ ନିମିତ୍ତାଦୀନି। ‘‘ଅପି ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ନ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମେହି ଅତ୍ଥି। ଏଵଞ୍ଚ ସତି, କାମଵିପାକାନି କାମତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋପି ଆଲମ୍ବେଯ୍ୟୁନ୍ତି। ‘‘ସଙ୍ଗହନଯଭେଦକାରକା’’ତି ପଥ ମଜ୍ଝାନିକ ଚିତ୍ତେସୁ ଛତ୍ତିଂସ। ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନିକ ଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚତିଂସାତିଆଦିନା ସଙ୍ଗହନଯଭେଦସ୍ସ କାରକା।

୧୨୬। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ପଞ୍ଚସୁ ଅସଙ୍ଖାରିକେସୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଵଚନଂ। ତଥା ପଞ୍ଚସୁ ସସଙ୍ଖାରିକେସୂତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୧୨୮। ‘‘ଭୂମି ଜାତି ସମ୍ପଯୋଗାଦିଭେଦେନା’’ତି ଫସ୍ସୋତାଵ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି କାମାଵଚରୋ, ରୂପାଵଚରୋ, ଅରୂପାଵଚରୋ ଚାତି। ଅଯଂ ଭୂମିଭେଦୋ।

ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲା ଫସ୍ସା, କୁସଲା ଏକଵୀସତି;

ଛତ୍ତିଂସେଵ ଵିପାକା ଚ, ଵୀସତି କ୍ରିଯା ମତା।

ଇତି ଅଯଂ ଜାତିଭେଦୋ। ସୋମନସ୍ସ ସହଗତୋ, ଦିଟ୍ଠିଗତ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ଅସଙ୍ଖାରିକୋ ଚ, ସସଙ୍ଖାରିକୋ ଚାତିଆଦିନା ସମ୍ପଯୋଗାଦିଭେଦୋ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ‘‘ଚିତ୍ତେନ ସମଂ ଭେଦ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଵା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତଭେଦେନ ସମଂ ଭେଦଂ। ଏକୂନନ ଵୁତିଯା ଚିତ୍ତେସୁ ଵା। ଏତ୍ଥ ଚ ଵିଚିକିଚ୍ଛା ଚେତସିକଂ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଏକମେଵ ହୋତି। ଦୋସୋ, ଇସ୍ସା, ମଚ୍ଛରିଯଂ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଯୁତ୍ତାତି ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠିମାନା ପଚ୍ଚେକଂ ଚତ୍ତାରୋ। ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପଚ୍ଚେକଂ ପଞ୍ଚାତିଆଦିନା ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଵତ୍ତଵନ୍ତି।

ଚେତସିକସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୨୯। ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଗହେ । ଉଭିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତ ଚେତସିକାନଂ। ‘‘ତେପଞ୍ଞାସା’’ତି ତେପଞ୍ଞାସୱିଧା। ‘‘ଭାୱୋ’’ତି ୱିଜ୍ଜମାନକିରିଯା। ଯୋ ଲକ୍ଖଣ ରସାଦୀସୁ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ପୱତ୍ତୋତି ପାଠସେସ ପଦଂ। ଏତେନ ‘ୱେଦନା ଭେଦେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ’ତିଆଦୀସୁପି ୱେଦନା ଭେଦେନ ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋତିଆଦିନା ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱଚନତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି, କଥଂ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ୱେଦନା ଭେଦେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ’’ତିଆଦି। ‘‘ତେସଂ ଦାନି ଯଥାରହଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତେସଂ’’ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ, ସଙ୍ଗହୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତେନ ଅଯଂ ସଙ୍ଗହୋ ଚିତ୍ତ ଚେତସିକାନଂ ଏୱ ସଙ୍ଗହୋତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ୱେଦନା ହେତୁତୋ। ଲ। ଲମ୍ବଣୱତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍ଗହୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତେନ ଉପରି ୱେଦନା ସଙ୍ଗହୋତିଆଦୀସୁ ୱେଦନାତୋ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦନା ସଙ୍ଗହୋ। ଲ। ୱତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍ଗହୋ ୱତ୍ଥୁ ସଙ୍ଗହୋତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ୱେଦନାତୋତିଆଦୀସୁ ଚ ୱେଦନା ଭେଦତୋତିଆଦି ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଛନ୍ନଂ ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଗହାନଂ ୱଚନତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱେଦନା ଭେଦେନା’’ତିଆଦିଂ। ଆଦିନା ଦସ୍ସିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସଙ୍ଗହୋ ନାମ ନିଯ୍ଯତେ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ନୀତୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନିଯ୍ଯତେ’’ତି ଚ ପୱତ୍ତୀଯତେତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ତେସଂ ‘‘ସଙ୍ଗହୋ ନାମ ନିଯ୍ଯତେ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତ ଚେତସିକେହି ଏୱ ଅଯଂ ସଙ୍ଗହୋ ନେତବ୍ବୋତି। ନ। ଚିତ୍ତେନ ନୀତେ ଚେତସିକେହି ୱିସୁଂ ନେତବ୍ବ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ତେ ପନ ସିଦ୍ଧେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୦। ୱେଦନା ସଙ୍ଗହେ। ୱେଦନା ଭେଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଇମସ୍ସ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ନିସ୍ସଯ ଧମ୍ମ ପରିଗ୍ଗହତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଂଯୁତ୍ତକେ’’ତି ୱେଦନା ସଂଯୁତ୍ତକେ। ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୋନ୍ତୀ’’ତି ଆରମ୍ମଣ ରସଂ ଅନୁଭୋନ୍ତି। ‘‘ତେ’’ତି ତେଜନା। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ‘‘ସାତତୋ’’ତି ସୁଖାକାରତୋ। ‘‘ଅସ୍ସାତତୋ’’ତି ଦୁକ୍ଖା କାରତୋ । ତତୋ ଅଞ୍ଞୋପକାରୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱେଦନା ଅନୁଭୱନ ଲକ୍ଖଣେନ ତିୱିଧା ଏୱ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ଦ୍ୱେ ୱେଦନାଯୋ। ଉପେକ୍ଖଂ ସୁଖେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖୱସେନ ୱା ଦ୍ୱେ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ‘‘ସନ୍ତସ୍ମିଂ ଏସା ପଣୀତେ ସୁଖେ’’ତି ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅଦୁକ୍ଖମ ସୁଖଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚ ଭେଦାଦୀସୁ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱେଦନା ସଂଯୁତ୍ତେ ଗହେତବ୍ବୋ। ୱେଦଯିତନ୍ତି ଚ ୱେଦନାତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ‘‘ସବ୍ବଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ’’ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ ଏୱ ପୱିଟ୍ଠଂ ହୋତି। ସଙ୍ଖାର ଦୁକ୍ଖତଂ ଆନନ୍ଦ ମଯା ସନ୍ଧାଯ ଭାସିତଂ ସଙ୍ଖାର ୱିପରିଣାମତଞ୍ଚ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂତି ପାଠଇ। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭେଦୱସେନା’’ତି ସୋମନସ୍ସ ସହଗତଂ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ, ଦୋମନସ୍ସ ସହଗତଂ, ସୁଖସହଗତଂ, ଦୁକ୍ଖ ସହଗତନ୍ତି ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ଭେଦୱସେନ। ‘‘ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମାନଂ। ତତ୍ଥ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା କାଯିକ ସୁଖ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଚେତସିକ ସୁଖ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ୱସେନ ଦୁୱିଧା। ଏୱଂ ଇସ୍ସରଟ୍ଠାନଭୂତାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମାନଂ ଦୁୱିଧତ୍ତା ଅନୁଭୱନ ଭେଦେ ତୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଏକଂ ସୁଖ ୱେଦନଂ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁପି ଏସେୱନଯୋ। ‘‘ଅପି ଚା’’ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତେପୀ’’ତି ଉପେକ୍ଖା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଧମ୍ମା। ଚକ୍ଖାଦି ପସାଦକାଯା ନାମ ଚକ୍ଖୁ ସୋତ ଘାନ ଜିୱ୍ହା ପସାଦକାଯା। ତେସୁ ନିସ୍ସିତା ନାମ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦଯୋ। ‘‘ସବ୍ଭାୱା’’ତି ସନ୍ତଭାୱତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନ ଭାୱତୋ ଦୁୱିଧା ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଏକ ରସତ୍ତା’’ତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ଏକରସତ୍ତା। ‘‘ଇତରାନୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ।

୧୩୧। ହେତୁସଙ୍ଗହେ। ‘‘ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନଂ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତ ଭାୱସାଧନଂ ହେତୁ କିଚ୍ଚଂ ନାମାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଇମେପି ଧମ୍ମା’’ତି ଇମେପି ଛ ହେତୁ ଧମ୍ମା। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ, ସାଧେନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତ ଭାୱସାଧନଂ ହେତୁକିଚ୍ଚଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅପରେ ପନା’’ତି ପଟ୍ଠାନଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତୋ ରେୱତତ୍ଥେର ୱାଦୋ। ‘‘ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦି ଭାୱସାଧନଂ’’ତି ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ କୁସଲଭାୱସାଧନଂ ଅକୁସଲଭାୱସାଧନଂ ଅବ୍ଯାକତଭାୱସାଧନଂ। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ’’ତିଆଦି ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତାନଂ ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ‘‘ଯେସ’’ନ୍ତି ମୋହମୂଲ ଚିତ୍ତ ଦ୍ୱଯେ ମୋହୋ ଚ ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ରୂପ ନିବ୍ବାନାନି ଚ। ‘‘ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି ସହଜାତ ହେତୁନୋ ଅଭାୱା ତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଅକୁସଲ ଭାୱୋ, ଇତରେ ସଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତ ଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହେତୁ ନାମ ସହଜାତ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସତି, ସୋ ମୋହୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମାନଂ ଅକୁସଲ ଭାୱଂ ସାଧେଯ୍ଯ। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅକୁସଲ ଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତୋ ସହଜାତୋ ଅଞ୍ଞୋ ହେତୁ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅକୁସଲଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ତଥା ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ରୂପ ନିବ୍ବାନାନଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତୋ କୋଚି ସହଜାତୋ ହେତୁ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ତେସମ୍ପି ଅବ୍ଯାକତ ଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ଚ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସୋ ଥେରୱାଦୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା। ସୋଚ ମୋହୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅକୁସଲୋ ହୋତି। ତାନି ଚ ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦରୂପ ନିବ୍ବାନାନି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅବ୍ଯାକତାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ, ଯଥା ତେ ଧମ୍ମା। ତଥା ଅଞ୍ଞେପି ଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏୱ କୁସଲା କୁସଲା ବ୍ଯାକତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ନ ଚେତ୍ଥ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି, ଯେନକାରଣେନ ତେ ଏୱ ଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅକୁସଲା ବ୍ଯାକତା ହୋନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ କୁସଲା କୁସଲା ବ୍ଯାକତା ନ ହୋନ୍ତି, ହେତୂହି ଏୱ

ହୋନ୍ତୀତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ସଙ୍କେସମ୍ପି କୁସଲାଦି ଭାୱତ୍ଥାଯ ହେତୂହି ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୋ ଥେରୱାଦୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ ଯେୱାତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତସ୍ମିଂ ଥେରୱାଦେ ଏତ୍ତକୋ ଦୋସୋ ଅତ୍ଥି। ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଦୋସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯାନି ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଚେ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦି ଭାୱୋ ସହଜାତ ହେତୁପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ ସିଯା। ଏୱଂ ସତି, ହେତୁ ପଚ୍ଚଯେ କୁସଲ ହେତୁତୋ ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯାନି ରୂପାନି କୁସଲାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଅକୁସଲ ହେତୁତୋ ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯାନି ରୂପାନି ଅକୁସଲାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ । ନ ଚ ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ ୱାଦୋ ଅଯୁତ୍ତୋ ଯେୱାତି। ଇଦାନି ପୁନ ତଂ ଥେରୱାଦଂ ପଗ୍ଗହେତୁଂ ‘‘ଯଥାପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଚତୁସ୍ୱଚ୍ଚ ଧମ୍ମେସୁ। ମୁଯ୍ହନକିରିଯା ନାମ ଅନ୍ଧକାର କିରିଯା। ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ନାମ ଦାନଂ ଦାତୁକାମୋ, ସୀଲଂ ପୂରେତୁକାମୋ, ଭାୱନଂ ଭାୱେତୁକାମୋ ଇଚ୍ଚାଦିନା ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ। ‘‘ଅକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଅକ୍ଖମନଂ, ଅରୋଚନଂ, ଅମନାପୋ। ପାପ ଧମ୍ମ ପାପା ରମ୍ମଣ ୱିରୋଧୋ ନାମ କାମରାଗଟ୍ଠାନୀଯେହି ସତ୍ତୱିଧ ମେଥୁନ ଧମ୍ମାଦୀହି ପାପ ଧମ୍ମେହି ଚେୱ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣା ରମ୍ମଣେ ହି ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିରୋଧୋ, ଜେଗୁଚ୍ଛୋ ପଟିକୂଲୋ। ମୁଯ୍ହନକିରିଯା ପନ ଏକନ୍ତ ଅକୁସଲ ଜାତିକା ଏୱ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ମୋହମୂଲ ଚିତ୍ତ ଦ୍ୱଯେ ମୋହୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅକୁସଲୋ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ’’ତିଆଦିକଂ ତତ୍ଥ ଦୋସାରୋପନଂ ୱିଧମତି। ଇଦାନି ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ରୂପ ନିବ୍ବାନାନି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅବ୍ଯାକତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ‘‘ଯୋଚ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଏତ୍ତକମେୱା’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍କର କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତାନଂ’’ତି ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏୱ ସିଦ୍ଧୋ। ଏତ୍ତାୱତା-ଅହେତୁକା। ଲ। ନିବ୍ବାନାନି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅବ୍ଯାକତାନି ହୋନ୍ତୀ-ତି ଇମମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ’’ତିଆଦି ତତ୍ଥ ଦୋସାରୋପନଂ ଅପନେତି। ଇଦାନି ସଙ୍କୋପି ମୋହୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅକୁସଲ ଭାୱେଠତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ଇଚ୍ଛା ନାମ ଅତ୍ଥି, ଅକ୍ଖନ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛା ଅକ୍ଖନ୍ତି ଧମ୍ମାନମ୍ପି ଅକୁସଲ ଭାୱଂ ସାଧେତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ମୋହୋ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ମୁଯ୍ହନ ନିସ୍ସନ୍ଦାନି ଏୱା’’ତି ମୁଯ୍ହନକିରିଯାଯ ନିସ୍ସନ୍ଦପ୍ଫଲାନି ଏୱ। ନ କେୱଲଂ ସୋ ଲୋଭାଦୀନଂ ଅକୁସଲଭାୱଂ ସାଧେତି, ଅଥ ଖୋ ଅଲୋଭାଦୀନମ୍ପି କୁସଲଭାୱଂ ସୋ ଏୱ ସାଧେତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଲୋଭାଦୀନଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯେନ ସହେୱ ସିଦ୍ଧୋ’’ତି ତାନି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯେ ଅପ୍ପହୀନେ କୁସଲାନି ହୋନ୍ତି। ପହୀନେ କିରିଯାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ଲୋଭ ଦୋସାନଂ ଅଲୋଭାଦୀନଞ୍ଚ ହେତୁ କିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତାନି ପନ ଲୋଭାଦୀନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରଜ୍ଜନ ଦୁସ୍ସନାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦାନି ରଜ୍ଜନାଦିନିସ୍ସନ୍ଦାନି। ‘‘ଦିଟ୍ଠି ମାନାଦୀନୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠି ମାନ ଇସ୍ସା ମଚ୍ଛରିଯାଦୀନି। ଅରଜ୍ଜନ ଅଦୁସ୍ସନ ଅମୁଯ୍ହନାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦାନି ଅରଜ୍ଜନାଦି ନିସ୍ସନ୍ଦାନି। ‘‘ସଦ୍ଧାଦୀନୀ’’ତି ସଦ୍ଧା ସତି ହିରି ଓତ୍ତପ୍ପାଦୀନି। ‘‘ହେତୁମୁଖେନପୀ’’ତି ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ରୂପ ନିବ୍ବାନାନଂ ଅବ୍ଯାକତଭାୱୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ସିଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ସହେତୁକ ୱିପାକ କ୍ରିଯାନଂ ଅବ୍ଯାକତ ଭାୱୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ସିଦ୍ଧୋତିପି ସହଜାତ ହେତୂନଂ ହେତୁ କିଚ୍ଚେନ ସିଦ୍ଧୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱ ନିପାଠୋ। ‘‘ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋ’’ତି ଗୱେସିତବ୍ବୋ। ଅଥ ତେସଂ କୁସଲାଦି ଭାୱୋ ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତ ହେତୁପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ ସିଯାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ’’ତି ହେତୁନା ଅପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ। ‘‘କୁସଲାଦିଭାୱୋ’’ତି କୁସଲାଦିଭାୱୋ ସିଯା। ‘‘ସୋ’’ତି କୁସଲାଦିଭାୱୋ। ‘‘ଅହେତୁକାନଂ’’ତି ଅହେତୁକ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ ରୂପ ନିବ୍ବାନାନଂ। ଇଦାନି ‘ଯାନି ଚ ଲଦ୍ଧହେତୁ ପଚ୍ଚଯାନୀ’ତିଆଦି ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ରୂପାରୂପ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମ ୱଚନଂ। ‘‘ଅରୂପ ଧମ୍ମେସୁ ଏୱା’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣୀଯଂ। ନ ରୂପ ଧମ୍ମେସୁ ଫରନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି, କସ୍ମା ତେ ରୂପ ଧମ୍ମା ଝାନପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ତେ ପନା’’ତିଆଦିଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ତଂ ପନ ତେସଂ’’ତି ତେସଂ ହଂସାଦୀନଂ ତଂ ୱଣ୍ଣୱିସେସଂ। ‘‘ଯୋନିଯୋ’’ତି ମାତାପିତୁ ଜାତିଯୋ। ‘‘ଅବ୍ଯାକତାନଂ ପନାତି ସଙ୍ଗଂ’’ତି ଅବ୍ଯାକତାନଂ ପନ ଅବ୍ଯାକତଭାୱୋ ନିରନୁସଯ ସନ୍ତାନପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ, କମ୍ମପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ, ଅୱିପାକଭାୱପ୍ପଟି ବଦ୍ଧୋ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଇଦଂ ସଙ୍ଗଂ। ‘‘ୱୁତ୍ତ ପକ୍ଖେପତତି ଯେୱା’’ତି ତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅନ୍ତୋଗଧମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୩୨। କିଚ୍ଚସଙ୍ଗହେ। ତସ୍ମିଂ ପରିକ୍ଖୀଣେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କମ୍ମସ୍ସା’’ତି କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ। ଚୁତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଭୱନ୍ତରାଦିପ୍ପଟି ସନ୍ଧାନ ୱସେନା’’ତି ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ଆଦିକୋଟିଯା ପଟିସନ୍ଧାନ ୱସେନ। ଭୱସନ୍ତାନସ୍ସ ପୱତ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ପୱତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଯାୱ ତଂ କମ୍ମଂ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତି ପଚ୍ଚଯଙ୍ଗଭାୱେନା’’ତି ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଧାନ ପଚ୍ଚଯ ସଙ୍ଖାତେନ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ। ଏତେନ ଭୱଙ୍ଗପଦେ ଅଙ୍ଗସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି । ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ। ଆୱଜ୍ଜନଂ ଆୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଏକୋ ୱଚନତ୍ଥୋ। ତଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜେତୀତି ଏକୋ। ‘‘ତଂ’’ତି ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନଂ। ଆୱଟ୍ଟତି ୱା ତଂ ଏତ୍ଥାତି ଏକୋ। ଆୱଟ୍ଟତି ୱା ତଂ ଏତେନାତି ଏକୋ। ‘‘ତଂ’’ତି ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନଂ। ଆୱଜ୍ଜେତି ୱାତି ଏକୋ। ‘‘ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ’’ତି ୱି-ଅୱ-ଠପନଂତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ୱିଭାୱନି ୱିଚାରଣାଯଂ। ‘‘ଏକାୱଜ୍ଜନ ପରିକମ୍ମ ଚିତ୍ତତୋ’’ତି ମଗ୍ଗେନ ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଯ ୱା ଏକଂ ସମାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ତସ୍ସଂ ୱୀଥିଯଂ ‘ଆୱଜ୍ଜନଂ, ପରିକମ୍ମଂ, ଉପଚାରୋ, ଅନୁଲୋମଂ, ଗୋତ୍ରଭୂ,ତି ଏତ୍ଥ ପରିକମ୍ମ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ଇଧ ପରିକମ୍ମ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତାନୀ’’ତି ମଗ୍ଗା ଭିଞ୍ଞାଜୱନାନି। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ୱିଭାୱନି ପାଠେ। ‘‘ଦୀଘଂ ଅଦ୍ଧାନଂ’’ତି ସକଲରତ୍ତିଯଂ ୱା ସକଲ ଦିୱସଂ ୱା ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନ ୱସେନ ଦୀଘଂ କାଲଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଯାଠାନଂ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକିଚ୍ଚସ୍ସ ଠାନଂ। କାଲୋହି ନାମ ୱିସୁଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ ଭୂତୋ ଏକୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମୋତି ଏତେନ କାଲୋ ନାମ ସଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା କଥଂ କିଚ୍ଚାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ନାମ ସକ୍କା ଭୱିତୁନ୍ତି ଇମଂ ଆସଙ୍କଂ ୱିସୋଧେତି। ‘‘ଇତରଥା’’ତି ତଥା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା କିଚ୍ଚଟ୍ଠାନାନଂ ଅଭେଦେ ଗହିତେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସଯଂ ସୋମନସ୍ସ

ଯୁତ୍ତଂପୀ’’ତି କଦାଚି ସଯଂ ସୋମନସ୍ସ ଯୁତ୍ତଂପି। ‘‘ତଂ’’ତି ସୋମନସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣଂ। ‘‘ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯ ଭାୱେନା’’ତି ଲଦ୍ଧଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ‘‘ଆସେୱନ ଭାୱ ରହିତଂ ପୀ’’ତି ଆସେୱନ ଗୁଣ ରହିତମ୍ପି। ତଞ୍ହି ଆସେୱନ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚଯୋପି ନ ହୋତି, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ନ ହୋତୀତି। ‘‘ପରିକମ୍ମ ଭାୱନା ବଲେନ ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ଫଲସମାପତ୍ତି ୱୀଥିଯଂ ଫଲଜୱନେସୁ ପାକଟଂ। ସେସମେତ୍ଥସୁବୋଧମେୱ।

୧୩୩। ଦ୍ୱାରସଙ୍ଗହେ। ‘‘ଆଦାସପଚ୍ଚମଯୋ’’ତି ଆଦାସପଞ୍ଚେନ ପକତୋ। ‘‘ଦ୍ୱେ ଏୱା’’ତି ଦ୍ୱେ ଏୱ ଦ୍ୱାରାନି। ‘‘ଦ୍ୱାର ସଦିସତ୍ତା’’ତି ନଗର ଦ୍ୱାର ସଦିସତ୍ତା। ‘‘କମ୍ମୱିସେସ ମହାଭୂତ ୱିସେସ ସିଦ୍ଧେନା’’ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମୱିସେସେନ ଚ ମହାଭୂତ ୱିସେସେନ ଚ ସିଦ୍ଧୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ଚ ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ‘‘ଯମ୍ହୀ’’ତି ଯସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି। ତଦେୱ ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଂ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ’’ତି ରୂପ ନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆୱଜ୍ଜନାଦି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ। ‘‘ୱିସଯ ୱିସଯୀ ଭାୱୂପଗମନସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ରୂପ ନିମିତ୍ତାନଂ ୱିସଯଭାୱସ୍ସ ଉପଗମନଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁ ମଣ୍ଡେ ଆପାତାଗମନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱିସଯୀ ଭାୱସ୍ସ ଉପଗମନଂ ନାମ ତେସଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣ କରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ମୁଖସ୍ସଥଭୂତତ୍ତା’’ତି ମୁଖମଗ୍ଗଭୂତତ୍ତା। ଏୱଂ ଦ୍ୱାର ସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣ ସାଧନଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଧିକରଣ ସାଧନ ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଥୱା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ରୂପାନଂ’’ତି ରୂପ ନିମିତ୍ତାନଂ। ‘‘ଚକ୍ଖୁମେୱ ଚକ୍ଖୁ ଦ୍ୱାର’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚକ୍ଖୁମେୱ ଦ୍ୱାରଂ ଚକ୍ଖୁ ଦ୍ୱାରନ୍ତି ଅୱଧାରଣ ସମାସଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱା’’ତି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହେ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଦେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ସଙ୍ଖଂ ଏକୂନ ନୱୁତିୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରମେୱ ନାମ ହୋତି। ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ଅଯଂ ନାମମନୋ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି। ‘‘ଉପପତ୍ତି ଦ୍ୱାରମେୱା’’ତି ଉପପତ୍ତିଭୱ ପରିଯାପନ୍ନଂ କମ୍ମଜଦ୍ୱାରମେୱ। ‘‘ଇଧ ଚା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହଗନ୍ଥେ ଚ। ଯଞ୍ଚ ସାଧକ ୱଚନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ୱିଭାୱନିଯଂ। ‘‘ତତ୍ଥେୱ ତଂ ଯୁତ୍ତଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ ପାଠଇପ୍ପଦେସେ ଏୱ ତଂ ସାଧକ ୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ମନଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥା’’ତି ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂତି ୱାକ୍ୟେ ମନଞ୍ଚାତିପଦେ। ତତ୍ଥ ପନ ଜୱନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ମନଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱାରଭୂତଂ ଭୱଙ୍ଗମନୋ ଚ ଆୱଜ୍ଜନ ମନୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଧମ୍ମେ ଚାତି ପଦେ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣ ସଙ୍ଖାତୋ ଏକୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି। ଚ ସଦ୍ଦେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧା ଗୟ୍ହନ୍ତି। ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠକଥା ୱଚନେ। ‘‘ସନ୍ନିହିତ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଏୱ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା’’ତି ପଟିଚ୍ଚ ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିଯେନ ଆସନ୍ନେ ଧରମାନପଚ୍ଚଯାନଂ ଏୱ ତସ୍ମିଂ ପାଠଇୱାକ୍ୟେ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘ଦ୍ୱାରଭାୱାରହସ୍ସା’’ତି ୱିସଯ ୱିସଯୀନଂ ୱୁତ୍ତ ନଯେନ ପୱତ୍ତି ମୁଖଭାୱାରହସ୍ସ। ଏତେନ ଆରମ୍ମଣାନି ଆପାତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ ୱା, ମାୱା, ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତୁୱା, ମାୱା, ଅପ୍ପମାଣଂ। ପଭସ୍ସରପ୍ପସନ୍ନଭାୱେନ ଦ୍ୱାରଭାୱା ରହତା ଏୱ ପମାଣନ୍ତି ଦୀପେତି। ‘‘ନିଚ୍ଚମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ’’ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଦ୍ୱାରୱିକାର ମୂଲକାନି ତାଦିସାନି କିଚ୍ଚାନି ଯେସଂ ତାନି ତଂ କିଚ୍ଚୱନ୍ତାନି। ‘‘କମ୍ମୱସେନ ସିଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ କିଚ୍ଚୱନ୍ତାନି ଚିତ୍ତାନି। ୱିଭାୱନି ପାଠେ ‘‘ମନୋଦ୍ୱାର ସଙ୍ଖାତ ଭୱଙ୍ଗତୋ’’ତି ମନୋଦ୍ୱାର ସଙ୍ଖାତ ଭୱଙ୍ଗ ଭାୱତୋ ଚ। ‘‘ଆରମ୍ମଣନ୍ତରଗ୍ଗହଣୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ’’ତି ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତେନ ଯଥା ଗହିତଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାଦିକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିକାଲେ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତାଗତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରସ୍ସ ଗହଣ ୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ। ହେଟ୍ଠାପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରା ୱଜ୍ଜନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ସନ୍ତୀରଣ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନ କାମାୱଚରଜୱନ ତଦା ରମ୍ମଣ ୱସେନାତିଆଦିନା କିଚ୍ଚସୀସେନେୱ। ଲ। ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥହି ଆୱଜ୍ଜନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି କିଚ୍ଚ ୱିସେସାନଂ ନାମାନି ହୋନ୍ତି। ‘‘ଚେ’’ତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ। ‘‘ନା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ତଥା ଅସୁତତ୍ତା’’ତି ଏକୂନ ୱୀସତି ଦ୍ୱାର ୱିମୁତ୍ତାନୀତି ଚ, ଛ ଦ୍ୱାରିକାନି ଚେୱ ଦ୍ୱାର ୱିମୁତ୍ତାନୀତି ଚ, ମହଗ୍ଗତ ୱିପାକାନି ଦ୍ୱାର ୱିମୁତ୍ତାନେ ୱାତି ଚ, ସୁତଂ। ନ ପନ ଦ୍ୱାରିକ ୱିମୁତ୍ତାନୀତି ସୁତଂ।

୧୩୪। ଆରମ୍ମଣ ସଙ୍ଗହେ। ‘‘ଦୁବ୍ବଲ ପୁରିସେନା’’ତି ଗେଲଞ୍ଞାଭିଭୂତତ୍ତା ୱା ଜରାଭିଭୂତତ୍ତା ୱା ଦଣ୍ଡେନ ୱା ରଜ୍ଜୁକେନ ୱା ୱିନା ଉଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ପତିଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ଅପରାପରଂ ଗନ୍ତୁମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ଦୁବ୍ବଲ ପୁରିସେନ ଦଣ୍ଡକଂ ୱା ରଜ୍ଜୁକଂ ୱା ଆଲମ୍ବିଯତି। ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାତି। ପତିଟ୍ଠାତି। ଅପରାପରଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେୱ। ଅମୁଞ୍ଚ ମାନେହି ହୁତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ଆଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି ଆରମ୍ମଣ କରଣ ୱସେନ ତତୋ ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା। ‘‘ୱିସୁଂ ସିଦ୍ଧାନୀ’’ତି ଆଲମ୍ବିଯତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସତି, ଆଲମ୍ବଣନ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ନ ସିଜ୍ଝତି। ତାନି ଏତ୍ଥ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରମନ୍ତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସତି, ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ଆଲମ୍ବଣନ୍ତି ନ ସିଜ୍ଝତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଏକଂ ପଦଂ ଦ୍ୱୀହିୱାକ୍ୟେହି ଦସ୍ସନଂ ନ ସୁନ୍ଦରନ୍ତି। ‘‘ଅଞ୍ଞାନି ଆରମ୍ମଣାନୀ’’ତି ରୂପାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞାନି ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀନି। ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଆୱିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ଉପ୍ପାଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। ‘‘ଆଗଚ୍ଛିତ୍ଥା’’ତି ଆୱିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛିତ୍ଥ, ଉପ୍ପାଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ ପାପୁଣିତ୍ଥ। ‘‘ଅନାଗତଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ନ କାରୋ ଅୱତ୍ଥା ୱସେନ ପଟିସେଧୋ। ଯୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯ ସାମଗ୍ଗିଯଂ ସତି ଆଗମନ ଜାତିକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ ସୀଲୋ। ସୋ ଏୱ ଇଦାନି ଆଗଚ୍ଛତି, ଇଦାନି ଆଗଚ୍ଛିତ୍ଥ, ଇଦାନି ଆଗମନ ଜାତିଯଂ ଠିତୋ, ନାଗଚ୍ଛତି ନାଗଚ୍ଛିତ୍ଥାତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ସୋ ଅନାଗତୋ ନାମ। ନିବ୍ବାନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ପନ ଆଗମନ ଜାତିକା ନ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଆଗମନପ୍ପସଙ୍ଗାଭାୱତୋ ଅନାଗତାତି ନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପାଦ ଜାତିକା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ’’ତି ୱତ୍ୱା ୱିଚାରଣାକାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସଙ୍ଖେପିହୀ’’ତିଆଦିନା। ତେ ଯଦା ୱତ୍ତବ୍ବ ପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପ୍ପାଦ ଜାତିକାନଞ୍ଞେୱ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମାନଂ। ତାସଂ ନିବ୍ବାନ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ। ‘‘ନ ତଥା ଇମେସଂ’’ତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱାର ୱିମୁତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପନ ତଥା ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଭୱ ୱିସେସେ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସୱିଯା’’ତି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ

ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଯ। ଅଗ୍ଗହିତମେୱ ହୁତ୍ୱା। ‘‘ଏକୱଜ୍ଜନ ୱୀଥିଯଂ ଅଗ୍ଗହିତ ଭାୱୋ ଇଧ ନ ପମାଣ’’ନ୍ତି ଛ ଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଇଧ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଭୱନ୍ତରେ ଗହିତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘କାଲୱିମୁତ୍ତ ସାମଞ୍ଞଂ’’ୱାତି ଯଂ କିଞ୍ଚିକାଲ ୱିମୁତ୍ତଂ ୱା ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଗମସିଦ୍ଧି ୱୋହାରୋ ନାମ ‘‘କମ୍ମନ୍ତି ୱା, କମ୍ମନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱା, ଗତି ନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱା, ପସିଦ୍ଧୋ ୱୋହାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଜାତ ସତ୍ତୁରାଜା ସଙ୍କିଚ୍ଚଜାତକେପି ପିତରଂ ମାରେତି। ତସ୍ମା ‘‘ଦ୍ୱୀସୁଭୱେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଛ ହି ଦ୍ୱାରେହୀ’’ତି କରଣ ଭୂତେହି ଛହି ଚକ୍ଖାଦି ଦ୍ୱାରେହି। ‘‘ମରଣାସନ୍ନ ଜୱନେହୀ’’ତି କତ୍ତୁ ଭୂତେହି ମରଣାସନ୍ନେ ପୱତ୍ତେହି ଛ ଦ୍ୱାରିକ ଜୱନେହି। ‘‘ଅନେକଂ ସଭାୱଂ’’ତି ଅନେକନ୍ତ ଭାୱଂ। ଯଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କେନଚି ଦ୍ୱାରେନ ଅଗ୍ଗହିତମେୱ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅସଞ୍ଞୀ ଭୱତୋ ଚୁତାନଂ ସତ୍ତାନଂ କାମପଟିସନ୍ଧିଯା କମ୍ମାଦି ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱନ୍ତରେ କେନଚି ଦ୍ୱାରେନ ଅଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା, ତସ୍ମିଂ ଭୱେ କସ୍ସଚିଦ୍ୱାରସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଅରୂପଭୱତୋ ଚୁତାନଂ ପନ କାମପଟିସନ୍ଧିଯା ଗତି ନିମିତ୍ତ ସମ୍ମତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କଥଂ ଭୱନ୍ତରେ କେନଚି ଦ୍ୱାରେନ ଅଗ୍ଗହିତଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ମନୋଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତମେୱ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଇମଂ ଚୋଦନଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ପଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଚୁତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯା କାମପଟିସନ୍ଧି, ତସ୍ସାକାମପଟି ସନ୍ଧିଯା। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। କାମପଟିସନ୍ଧି। ପରେସଂ ପଯୋଗ ବଲେନାପି କମ୍ମାଦୀନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ହୋତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେୱିତାନଂ’’ତି ଚିରକାଲଂ ସଙ୍ଘ ୱତ୍ତ ଚେତିଯୱତ୍ତ କରଣାଦିୱସେନ ତଂ ତଂ ଭାୱନା କମ୍ମୱସେନ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେୱିତାନଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାନଂ। ‘‘ହୋତି ଯେୱା’’ତି କମ୍ମାଦୀନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ହୋତିଯେୱ। ‘‘ଆଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି ଇମଂ ମନୁସ୍ସ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତିଯେୱ। ତଦାପି ନିରଯପାଲେହି ଦସ୍ସିତଂ ତଂ ତଂ ଗତି ନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚୱନ୍ତି। ‘‘ତଂ’’ତି ରେୱତିଂ ନାମ ଇତ୍ଥିଂ। ନନୁ ନିରଯପାଲା ନାମ ତାୱତିଂସା ଭୱନଂ ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯୁନ୍ତି। ନୋ ନସକ୍କୁଣେଯ୍ଯୁଂ। କସ୍ମା, ମହିଦ୍ଧିକ ଯକ୍ଖ ଜାତିକତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱେସ୍ସୱଣ ଦୂତା’’ତି ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜସ୍ସ ଦୂତା। ‘‘ଉପଚାରଜ୍ଝାନେଠତ୍ୱା’’ତି ଅପ୍ପନାଝାନଂ ଅପତ୍ତତାଯ ଉପଚାରଭାୱନାଭୂତେ କାମାୱଚରଜ୍ଝାନେଠତ୍ୱା। ‘‘ତାନେୱ ନିମିତ୍ତାନୀ’’ତି ପଥୱୀକସିଣ ନିମିତ୍ତାଦୀନି ପଟିଭାଗ ନିମିତ୍ତାନି। ‘‘କାମପଟିସନ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣଂ’’ତି ତେହି ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣେହି ଅଞ୍ଞଂ ଉପଚାର ଭାୱନା କମ୍ମଂ ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୁରୂପଂ ଗତି ନିମିତ୍ତଂ ୱା। ‘‘ତାନେୱ ନିମିତ୍ତାନି ଗହେତ୍ୱା’’ତି ୱଚନେନ ତାନି ନିମିତ୍ତାନି ମରଣାସନ୍ନ ଜୱନେହି ଗହିତାନୀତି ଦସ୍ସେତି। ତାନି ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମତ୍ତା କାମପଟିସନ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଗତି ନିମିତ୍ତେ ସିଦ୍ଧେ ସିଦ୍ଧମେୱା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଗତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ଅନୁ ଭୱିତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଧରମାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥି। ତତୋ ୱଡ୍ଢମାନଂ ଅନାଗତମ୍ପି ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନାଗତଂ ପନ ଅନୁପଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅନ୍ତୋଗଧସଦିସଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱନି ପାଠେନ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଆପାତମାଗତଂ, କସ୍ମା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ଗତି ନିମିତ୍ତେନେୱ କିଚ୍ଚ ସିଦ୍ଧିତୋ-ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁବୋଧଂ। ‘‘ତାନିହୀ’’ତିଆଦୀସୁ। କେଚି ୱଦନ୍ତି। ଅନେଜୋସନ୍ତି ମାରବ୍ଭ ଯଂ କାଲମକରୀମୁନୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଙ୍ଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପରିନିବ୍ବାନ ଚୁତି ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି। ତଂ ସବ୍ବଥାପି କାମାୱଚରା ଲମ୍ବଣା ନେୱାତି ଇମିନା ଅପନେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତା ନିହି ସଙ୍ଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ତାନୀ’’ତି ଦ୍ୱାଦସା କୁସଲ ଚିତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠଞାଣ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତ କୁସଲ କ୍ରିଯ ଜୱନାନି ଚ। ଅଜ୍ଝାନ ଲାଭିନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନାନିପି ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସହ କାମାୱଚରା ରମ୍ମଣାନୀ’’ତି। ‘‘ତାନେ ୱା’’ତି ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ କାମ କୁସଲାନି ଏୱ। ଝାନଲାଭୀନଂ ତାନେୱ ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାମ କୁସଲାନି। ହେଟ୍ଠିମ ଫଲଟ୍ଠାନଂ ତାନେୱ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତ ମଗ୍ଗଫଲ ନିବ୍ବାନା ରମ୍ମଣାନି। ‘‘ଝାନାନି ପତ୍ଥେନ୍ତୀ’’ତି ଆଯତିଂ ଝାନଲାଭିନୋ ଭୱେଯ୍ୟାମାତି ପତ୍ଥନଂ କରୋନ୍ତି। ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ତେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି। ‘‘ତେ’’ତି ତେ ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମା। ‘‘ଅନୁଭୋନ୍ତୀ’’ତି ସମ୍ପାପୁଣନ୍ତି। ‘‘ନୱନିପାତେ’’ତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତର ନିକାଯେ ନୱନିପାତେ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

୧୩୫। ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଗହୋ। ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ନିସ୍ସଯ ୱିସେସୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତାନି ନିସ୍ସଯ ୱତ୍ଥୂନି ଯେସଂ ତାନି ତବ୍ବତ୍ଥୁକାନି। ‘‘ତେସଞ୍ଚ ସଦ୍ଦୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ତେସଂ ୱାଦେ ଚ ସଦ୍ଦୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଅଲୁତ୍ତ ଚ କାରଂ ଦ୍ୱନ୍ଦ ପଦଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି। ‘‘ପୁବ୍ବପଦେସୁ ଆନେତବ୍ବୋ’’ତି ଚକ୍ଖୁ ୱତ୍ଥୁ ଚ ସୋତୱତ୍ଥୁ ଚାତିଆଦିନା ଆନେତବ୍ବୋ। ସମାସ ପଦଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ସମାସ ପଦତୋ ଏକ ଦେସଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଆନେତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ଅୱିଭତ୍ତିକ ନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ ଚକ୍ଖୁଂ, ସୋତଂ, ଘାନଂ, ଜିୱ୍ହା, କାଯୋ, ହଦଯଂ, ୱତ୍ଥୁ ଚାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ପୁବ୍ବପଦେସୁ ଅୱିଭତ୍ତିକ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଏୱଞ୍ଚସତି ୱତ୍ଥୁ ସଦ୍ଦୋ ଚ ସଦ୍ଦୋ ଚ ପୁବ୍ବପଦେସୁ ଆନେତୁଂ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି। କାମତଣ୍ହାଯ ଅଧୀନେନ ଆଯତ୍ତେନ କାମାୱଚର କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତା କାମତଣ୍ହାଧୀନ କମ୍ମ ନିବ୍ବତ୍ତା। ‘‘ରୂପାଦୀନଂ ପରିଭୋଗୋ’’ତି ରୂପାଦୀନଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାନଂ ପରିଭୋଗୋ। ‘‘ପରିତ୍ତକମ୍ମଂ ପୀ’’ତି ସବ୍ବଂ କାମାୱଚର କମ୍ମମ୍ପି। ‘‘ପୂରଯମାନଂ’’ତି ପରିପୂରେନ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ସୋତଂ ସୱନାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ସବ୍ବେସଂ ଦସ୍ସନ କିଚ୍ଚାନଂ ମଜ୍ଝେ ବୁଦ୍ଧ ଦସ୍ସନା ଦିୱସେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ଦସ୍ସନଂ ଜନେତୀତି ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଂ। ଏୱଂ ସୱନାନୁତ୍ତରିଯେପି ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସୱନା ଦିୱସେନାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତ ବହିଦ୍ଧ ସନ୍ତା ନେସୁ ପୀ’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନେପି ବହିଦ୍ଧ ସନ୍ତାନେପି। ‘‘ସୁଦ୍ଧେ’’ତି କେନଚି ଆଲୋକେନ ଚ ଅନ୍ଧକାରେନ ଚ ୱିରହିତେ। ଆଲୋକୋ ହି ଏକୋ ରୂପ ୱିସେସୋ। ତଥା ଅନ୍ଧକାରୋ ଚ। ତେ ଚ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହେ’’ତି ୱତ୍ଥୁ ସଙ୍ଗହେ। ୱିସିଟ୍ଠଂ ଜାନନଂ ୱିଜାନନଂ। ତଞ୍ଚ ୱିଜାନନଂ ତୀସୁ ମନୋଧାତୂସୁ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିଜାନନ କିଚ୍ଚାଭାୱତୋ’’ତି। ଆୱଜ୍ଜନ କିଚ୍ଚଂ କିମେତନ୍ତି, ମନସିକାର ମତ୍ତଂ ହୋତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ କିଚ୍ଚଞ୍ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି ଯଥା ଗହିତାନେୱ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି

ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ମତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ୱିସେସଜାନନ କିଚ୍ଚାନି ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଦସ୍ସନଂ, ସୱନଂ, ଘାଯନଂ, ସାଯନଂ, ଫୁସନ, ନ୍ତି ଇମାନି କିଚ୍ଚାନି ଥୋକଂ ୱିସେସ ଜାନନ କିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନା ଦିୱସେନା’’ତିଆଦିଂ। ଥୋକଂ ୱିସେସ ଜାନନ କିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାନି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି। ଅୱସେସା ପନ ସନ୍ତୀରଣାଦଯୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନନୁ ମନନଟ୍ଠେନ ମନୋ ଚ ତଂ ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତେପି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଅତିସ୍ସଯ ୱିସେସ ଜାନନ ଧାତୁଯୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସୋ ଅତ୍ଥୋ ସଦ୍ଦଯୁତ୍ତିଯା ସିଦ୍ଧୋ ନ ହୋତି। ଯଦିଚ୍ଛା ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପରିଯାଯ ପଦାନଂ’’ତିଆଦି। ଏତେନ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ସଦ୍ଦଯୁତ୍ତିଯା ଏୱ ସିଦ୍ଧୋ। ନ ଯଦିଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱିସେସନ ସମାସେ’’ତି ମନୋ ଚ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱରୂପେ କମ୍ମଧାରଯ ସମାସେ। ‘‘ପଦଟ୍ଠାନଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଦନ୍ତି ଚ ଠାନନ୍ତି ଚ କାରଣତ୍ଥ ୱଚନାନି, ତସ୍ମା ପରିଯାଯ ସଦ୍ଦା ନାମ। ପଦଞ୍ଚ ତଂ ଠାନଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତେ ଅତିସ୍ସଯ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ଦୁକ୍ଖ ଦୁକ୍ଖଂ, ରୂପ ରୂପଂ, ରାଜ ରାଜା, ଦେୱଦେୱୋତିଆଦୀନି। ‘‘କତ୍ଥଚି ଦିସ୍ସତି ଯୁଜ୍ଜତି ଚା’’ତି ନ ହି କତ୍ଥଚି ଦିସ୍ସତି ଚ। ସଚେପି କତ୍ଥଚି ଦିସ୍ସେଯ୍ଯ, ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ମନସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱଚୁତି ଚିତ୍ତା ଅନ୍ତରେ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନଂ ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣ ଧାତୂନଂ ୱସେନ ୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରା ୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ଦ୍ୱଯଞ୍ଚ ମନୋଧାତୁ ମତ୍ତତ୍ତା ମନୋ ନାମ। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ୱିଞ୍ଞାଣ ମତ୍ତାନି ନାମ। ଅୱସେସାନି ସବ୍ବାନି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ମନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣାନି ନାମ। ତତ୍ଥ ‘‘ମନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ’’ତି ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯ ଭୂତସ୍ସ ୱା ମନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ଭୂତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଏତ୍ଥ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ଦ୍ୱଯଂ ପଚ୍ଚଯମନୋ ନାମ। ସନ୍ତୀରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରା ୱଜ୍ଜନଂ ନାଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଅନ୍ତରେ ସବ୍ବଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ସନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ। ପୁନ ‘‘ମନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ଭୂତସ୍ସ ମନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯ ଭୂତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରା ୱଜ୍ଜନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ମନୋ ନାମ। ତତୋ ପୁରେ ସବ୍ବଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ସନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯ ମନୋ ନାମ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ। ଅୱସେସାପନାତିଆଦୀସୁ। ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଭାୱଂ ସମ୍ଭାୱେତୀ’’ତି ଅୱସେସା ପନ ଧମ୍ମା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ନାମ ହୋନ୍ତି, ହଦଯ ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯଯେୱ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଭାୱଞ୍ଚ ସମ୍ଭାୱେତି, ୱଣ୍ଣେତି। ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ପନାତିଆଦୀସୁ। ‘‘ପାଠଇଯଂ’’ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ସଂଯୁତ୍ତ ପାଠଇଯଂ। ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନେ ଏୱ ଅପରିସେସ ନିରୋଧ ୱଚନଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ସିଯା। କଥଂ, ସଚେ ପଟିଘୋ ଅନୀୱରଣା ୱତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଥମଜ୍ଝାନତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱ ସୋ ନିରୁଦ୍ଧୋ ସିଯା। ଅଥ ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନୁପଚାରେପି ସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ପଥମଜ୍ଝାନମ୍ପି ପରିହୀନଂ ସିଯା। ତସ୍ମିଂ ପରିହୀନେ ସତି, ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଏୱଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ସିଯା। ‘‘ପୁରିମ କାରଣମେୱା’’ତି ଅନୀୱରଣା ୱତ୍ଥସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି କାରଣଂ ଏୱ। ପରତୋଘୋସୋ ନାମ ସାୱକାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପ୍ପଟିଲାଭାଯ ପଧାନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୋ ଚ ଅରୂପଭୱେ ନତ୍ଥି। ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ନାମ ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମପ୍ପଟିୱେଧୋ, ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକ ସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଚ ସଯମ୍ଭୁନୋ ପରତୋ ଘୋସେନ ୱିନା ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେ ଚ ତତ୍ଥ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ରୂପୱିରାଗ ଭାୱନାଯା’’ତି ରୂପୱିରାଗ ଭାୱନା ବଲେନ। ତେସଂ ରୂପାୱଚର ଚିତ୍ତାନଂ। ‘‘ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା’’ତି ତେସୁ ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ।

ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନାନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱୀଥିସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୩୬। ୱୀଥିସଙ୍ଗହେ । ‘‘ତେସଞ୍ଚେଞ୍ଚ ୱା’’ତି ଚିତ୍ତ ଚେତସିକାନଂ ଏୱ। ‘‘ଖ୍ୟୁଉପ୍ପକାରେନା’’ତି ‘ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ’, ତିଆଦିନା ଇଚ୍ଚେୱଂ ଖ୍ୟୁଉପ୍ପକାରେନ। ‘‘ପୁବ୍ବା ପରନିୟାମିତଂ’’ତି ୱା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ସୁଖ ପୁଞ୍ଞ୍ଚମ୍ହାତିଆଦିନା ନୟେନ ପୁବ୍ବା ପରନିୟାମିତଂ। ‘‘ଆରବ୍ଭଗାଥାୟା’’ତି।

ୱୀଥି ଚିତ୍ତୱସେନେୱଂ, ପୱତ୍ତିୟ ମୁଦୀରିତୋ;

ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହୋ ନାମ, ସନ୍ଧିୟଂ ଦାନି ୱୁଚ୍ଚତୀ।ତି

ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହୋ, ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହୋତି ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। କେଚି ୱାଦେ ‘‘ପଟିସନ୍ଧି ପୱତ୍ତିୟଂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଗହିତେ ଦ୍ୱୀସୁ ପଟିସନ୍ଧି ସଙ୍ଗହ ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହେସୁ ଇଦାନି ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହଂ ପୱକ୍ଖାମି, ପଚ୍ଛା ପଟିସନ୍ଧି ସଙ୍ଗହଂ ପୱକ୍ଖାମୀତି ଅତ୍ଥୋ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ‘‘ପଟିସନ୍ଧି ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ସଙ୍ଗହୋ। ‘‘ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ପୱତ୍ତିକାଲେ ସଙ୍ଗହୋ। ସୋ ଚ ଉପରିଗାଥାୟ ନ ସମେତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ସତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ତାନି ତୀଣି ଛକ୍କାନି ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୀ’’ତି ଛକ୍କମତ୍ତାନି ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି, ନ ସକଲଂ। ୱଞ୍ଚୁ ଦ୍ୱାରା ଲମ୍ବଣ ସଙ୍ଗହୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ସା ପନା’’ତି ସାୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତି ପନ। ‘‘କାଚି ସୀଘତମା’’ତି କାଚି ଅତିରେକତରଂ ସୀଘା। ‘‘ଦନ୍ଧା’’ତି ସଣିକା, ଚିରାୟିକା। ‘‘ଅନୁପପନା’’ତି ଅସମ୍ପନ୍ନା। ଅସମ୍ପନ୍ନ ଦୋସୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଧାତୁଭେଦଂ’’ତି ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣ ଧାତୂନଂ ୱିଭାଗଂ। ‘‘ଧାତୁନାନତ୍ତଂ’’ତି ଧାରଣ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତଂ। ଇତି ତସ୍ମା ମନୋଧାତୁ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ମନନଂ’’ତି ୱିଜାନନଭାୱଂ ଅପତ୍ତଂ। ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମତ୍ତ ସଙ୍ଖାତଂ ଜାନନମତ୍ତଂ। ‘‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ମନନଂ’’ତି ଅନ୍ତମସୋ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମତ୍ତଂ ପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ସୁଦ୍ଧୋ ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧୋ’’ତି ମନୋଦ୍ୱାର ୱିକାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧୋ। ନ ଭୱଙ୍ଗ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧୋ। ସୋ ହି ୱୀଥିମୁତ୍ତୋ ଇଧ ଅପ୍ପସଙ୍ଗୋତି । ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଦ୍ୱିଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପଠମାଭିନୀହାରକାଲୋ ନାମ ସୁମେଧତାପସକାଲେ ବୁଦ୍ଧ ଭାୱାୟ କାୟ ଚିତ୍ତାନଂ ଅଭିନୀହାରକାଲୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଛିମ ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଜାତି ଫଲିକକ୍ଖନ୍ଧା ୱିୟ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ତେନ ଓଭାସେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟତ୍ତା ଜାତିଫଲିକକ୍ଖନ୍ଧ ସଦିସା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଉପପତ୍ତି ଦେୱ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ପନା’’ତି ଉପପତ୍ତିପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ଓପପାତିକ ଦେୱ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ପନ। ‘‘ପସାଦ ନିସ୍ସୟ ଭୂତାନଂ’’ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପସାଦ ୱତ୍ଥୂନଂ ନିସ୍ସୟ ମହାଭୂତାନଂ।

‘‘ୟାନି ପନା’’ତିଆଦୀସୁ। ଦ୍ୱତ୍ତି ଚିତ୍ତକ୍ଖଣାନି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଆପାତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ଏୱଂ ପରତ୍ଥପି। ୱିଭୂତସ୍ମାତି ଚ ଅୱିଭୂତସ୍ମାତି ଚ ଇଦଂ ଆଦିମ୍ହି ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ୱିଭୂତସ୍ମାତି ଚ ଅୱିଭୂତସ୍ମାତି ଚ ପଦାନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ। ‘‘ରୂପା ରୂପାନଂ’’ତି ରୂପ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅରୂପ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। ‘‘ତାୱା’’ତି ୱୀଥି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସନତୋ ପଠମତରଂ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଦ୍ଧାନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ’’ତି ଖଣକାଲ ପରିଚ୍ଛେଦଂ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ‘‘ଅତିମହନ୍ତା ଦିୱସେନ ୱିସୟ ୱୱତ୍ଥାନଂ ହୋତୀ’’ତି ୱଚନେନ ଆଦିମ୍ହି ‘ଛୱତ୍ଥୂନି, ଛ ଦ୍ୱାରାନି, ଛ ଆରମ୍ମଣାନି, ଛ ୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଛ ୱୀଥିୟୋ, ଛ ଧାୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତୀ,ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଛକ୍କେସୁ ଛଧାୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତୀତି ପଦମତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଂ ଅନୁପପନ୍ନଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଞ୍ହି ସତୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ୱିସୟ ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତ ମେୱା’’ତି ଅତିମହନ୍ତାଦି ୱିସୟ ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନ ଚ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ରୂପା ରୂପ ଧମ୍ମାନଂ ଅଦ୍ଧାନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ଅଭିଧମ୍ମେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସଭାୱପ୍ପଟିଲାଭୋ’’ତି ଚିନ୍ତନ ଫୁସନାଦୀନଂ ପାତୁଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅନିୱତ୍ତୀ’’ତି ଅନନ୍ତରଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ପରିହାୟିତ୍ୱା’’ତି ଜରା କିଚ୍ଚଂ ଆହ। ‘‘ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାଟକ୍ଖଣସ୍ସା’’ତି ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନକ୍ଖଣସ୍ସ। ଆଚରିୟାନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ନାମ ଅଭିଧମ୍ମ ଟୀକାକାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅସ୍ସା ୱିଜ୍ଜୁୟାଠିତି ନାମ ୱିସୁଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତି। ତଥା ଚିତ୍ତମ୍ପି ୱତ୍ଥୁନାନନ୍ତରମେୱ ଭିଜ୍ଜତୀତି ୟୋଜନା। ତେନାହ ‘‘ତଂ ପୀ’’ତିଆଦିଂ। ଉଦୟଭାଗୋ ନାମ ୱଡ୍ଢନଭାଗୋ, ୱୟଭାଗୋ ନାମ ଅନ୍ତରଧାନଭାଗୋ। ‘‘ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା’’ତି ଲଦ୍ଧଗୁଣ ୱଚନଂ। ‘‘ଏକଂଚିତ୍ତଂ ଦିୱସଂ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛା ୱଚନଂ। ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ପଟିଞ୍ଞା ୱଚନଂ। ‘‘ୱୟକ୍ଖଣୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ନ ହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ’’ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ। ପଚ୍ଛତ୍ତ ୱଚନସ୍ସ ଏକାରତ୍ତଂ। ଏୱଂ ନୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ମହାଥେରେନା’’ତି ମୋଗ୍ଗଲି ପୁତ୍ତତିସ୍ସ ମହାଥେରେନ। ନନୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନା’’ତି ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ‘‘ଇମସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଇମସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ୱିସୟୋ ଯେସଂ ତାନି ସଙ୍ଖତ ୱିସୟ ଲକ୍ଖଣାନି। ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମମେୱ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ଅୟଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଧମ୍ମତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ସଙ୍ଗହ କାରେନା’’ତି ଆଚରିୟ ବୁଦ୍ଧଘୋସତ୍ଥେରଂ ୱଦତି। ‘‘ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣଂ’’ତି ଖଣଦ୍ୱୟମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗାଥାୟଂ। ‘‘ତସ୍ସେୱା’’ତି ତସ୍ସା ଠିତିୟା ଏୱ ଭେଦୋ। ସବ୍ବଦା ସବ୍ବପାଣିନଂ ମରଣଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ତମତ୍ଥଂ’’ତି ତାନି ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାୟ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଂ। ‘‘ଅଥୱା’’ତି

ଏକୋ ଥେରୱାଦୋ। ‘‘ସନ୍ତତି ୱସେନ ଠାନଂ’’ତି ଠିତାଯ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଏତ୍ଥ ଠିତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ସନ୍ତତି ଠିତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ’’ତି ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ୱଯୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଠିତାଯ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱଦତି। ‘‘ଅପ୍ପଟିବାହେତ୍ୱା’’ତି ଅନୀୱାରେତ୍ୱା। ଯାୱତ୍ତନସ୍ସ ନିୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି। ଉଦଯ ପରିଯନ୍ତ ମତ୍ତଭୂତା ସା ଏୱ ନିୱତ୍ତି। ‘‘ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହୀ’’ତି ରୂପ ଜରା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା। ଅରୂପ ଜରା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି। ଯଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ଦ୍ୱିଧାଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦେସିତୋ। କଥଂ, ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀ ତିଯୋଜନା। ‘‘ୱିଭାଗା ରହସ୍ସା’’ତି ଉପ୍ପାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜ ନଟ୍ଠେନ ଏକୋ ସମାନୋ ରୂପାନଂ ୱଡ୍ଢନ ସମଯେ ଉପ୍ପାଦୋ। ଉପରି ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଉପଚଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଠିତ ସମଯେ ଉପ୍ପାଦୋ ଯଥା ଠିତ ନୀହାରେନ ଚିରକାଲଂ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥେନ ସନ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ୱିଭାଗା ରହସ୍ସା। ‘‘ଯଥାନୁଲୋମ ସାସନଂ’’ତି ୱିନେତବ୍ବ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁଲୋମ ସାସନଂ।

‘‘ଅରୂପ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଅରୂପଂ’’ତି ସବ୍ବସୋ ରୂପସଣ୍ଠାନ ରହିତତ୍ତା ଚିତ୍ତ ଚେତସିକଂ ନାମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅରୂପି ସଭାୱତ୍ତା’’ତି ଅରୂପ ଧମ୍ମ ସଭାୱତ୍ତା ଇଚ୍ଛେୱତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅରୂପ ଧମ୍ମ ସଭାୱୋ ନାମ ରୂପ ଧମ୍ମତୋ ସତଗୁଣେନୱାସହସ୍ସଗୁଣେନୱାସଣ୍ହସୁଖୁମସଭାୱୋ । ୱିଭାୱେ ନିପାଠୋ। ‘‘ଗାହକ ଗହେତବ୍ବ ଭାୱସ୍ସ ତଂ ତଂ ଖଣୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାର ୱୀଥୀସୁ ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ୱିସଯୀ ୱିସଯଭାୱୋ ଗାହକ ଗହେତବ୍ବ ଭାୱୋ ନାମ। ‘‘ତଂ ତଂ ଖଣୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତୋ’’ତି ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀହି ନାନା କିଚ୍ଚେହି ଗଣ୍ହନ୍ତା ଏୱ ଗହଣ କିଚ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ନାନା କିଚ୍ଚାନି ଚ ନାନା ଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣାନି ଚ ପୁରେଜାତାନି ହୁତ୍ୱା ଯାୱ ତାନି କିଚ୍ଚାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଧରମାନାନି ଏୱ ଗହଣଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି, ଗାହକାନଂ ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଖଣତ୍ତଯାଯୁକତ୍ତା ଏୱ ଗାହକ କିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ସିଜ୍ଝତି। ଗହେତବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସତ୍ତରସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକତ୍ତା ଏୱ ଗହେତବ୍ବ କିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ସିଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ତଂ ତଂ ଖଣ ୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତୋ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯଂ ଏକ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ। କସ୍ମା, ଚିତ୍ତାନୁ ପରିୱତ୍ତି ଧମ୍ମତ୍ତା। ‘‘ଉପ୍ପାଦମତ୍ତା’’ତି ନିପ୍ଫନ୍ନ ରୂପାନଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତା। ‘‘ଭଙ୍ଗମତ୍ତା’’ତି ତେସମେୱ ଭଙ୍ଗମତ୍ତା। ‘‘ରୂପ ଧମ୍ମାନଂ’’ତି ନିପ୍ଫନ୍ନ ରୂପ ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ଉପ୍ପାଦନିରୋଧ ୱିଧାନସ୍ସା’’ତି ଉପ୍ପାଦ ନିରୋଧ ୱିଧାନଭୂତସ୍ସ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦସ୍ସ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ମହାଅଟ୍ଠକଥା ୱଚନଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ୱାଦେ’’ତି ତସ୍ମିଂ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦେ। ‘‘ତତ୍ଥ ଆଗତା’’ତି ତସ୍ମିଂ ୱାଦେ ଆଗତା। ଯଂ ପନ ୱିଭାୱନିଯଂ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଂ ଟୀକାନଯଂ’’ତି ତଂ ସୋଳସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକ ଦୀପକଂ ମୂଲଟୀକାନଯଂ। ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତେନ ୱିଭାୱନି ଟୀକାଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସଙ୍ଗହକାରସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥା ଚରିଯସ୍ସ। ‘‘ଉପଚରୀଯତୀ’’ତି ଉପଚାର ୱସେନ ୱୋହରୀଯତି। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ‘‘ଏତାନୀ’’ତି ଆରମ୍ମଣାନି। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ଏକ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣଂ। ‘‘ତେ ଚା’’ତି ରୂପ ଧମ୍ମା ଚ। ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣ ପଚ୍ଚଯୂପଲଦ୍ଧା’’ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଉପଲଦ୍ଧା। ‘‘ସୋ’’ତି ଟୀକାକାରୋ। ‘‘ଇତରାନୀ’’ତି ଗନ୍ଧରସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନି। ‘‘ଗୋଚରଭାୱଂ’’ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ଚିତ୍ତାନଂ ଗୋଚରଭାୱଂ। ‘‘ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ’’ତି ରୂପସଦ୍ଦା ରମ୍ମଣାନି। ‘‘ନିମିତ୍ତ ୱସେନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀ’’ତି ଆଦାସଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁଖସଦିସଂ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ମୁଖପ୍ପଟିବିମ୍ବଂ ଆଦାସେ ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ସୋତପସାଦେ ତଂ ସଦିସ ନିମିତ୍ତ ୱସେନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତି । ନୱତ୍ଥୁ ୱସେନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତି। ସଯଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସମ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣାନଂ। ‘‘ନିମିତ୍ତୁ ପଟ୍ଠାନ ୱସେନା’’ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ। ‘‘ନିମିତ୍ତ ଅପ୍ପନାୱସେନା’’ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ପୱେସନ ୱସେନ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଅସମ୍ପତ୍ତାନିଯେୱ ହୁତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ଆପାତା ଗମନଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଲଞ୍ଛକାନଂ’’ତି ଲଞ୍ଛନକାରାନଂ। ‘‘ଲଞ୍ଛନକ୍ଖନ୍ଧଂ’’ତି ଅଯୋମଯଂ ଲଞ୍ଛନକ୍ଖନ୍ଧଂ। ସୋ ଚ ଲଞ୍ଛନକ୍ଖନ୍ଧୋ ତାଲପଣ୍ଣେ ଆପାତେତ୍ୱା ଅକ୍ଖରଂ ଉପଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଆପାତେତ୍ୱା’’ତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା। ‘‘ଚକ୍ଖାଦିପ୍ପଥେ’’ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସଯକ୍ଖେତ୍ତେ। ନ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଦ୍ୱାରେସୁ ଏୱ ଆପାତ ମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଆପାତ ମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନ କେୱଲଂ ଭୱଙ୍ଗ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଆପାତ ମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତେସୁ ପନା’’ତି ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପନ। ତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଯେସଂ ତାନି ତଦା ରମ୍ମଣାନି। ନ ଏକକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଏକେକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ଦ୍ୱୀସୁ, ନ ତୀସୁ, ନ ଚତୂସୁତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତାନି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେତି ଯୋଜନା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେତି ଚ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଏୱଂ ସତୀ’’ତି ତେସଂ ପସାଦାନଂ ଆୱଜ୍ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସତି। ‘‘ଆଦିଲକ୍ଖଣଂ’’ତି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତା ଗମନ ସଙ୍ଖାତଂ ୱିସଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଆଦିଲକ୍ଖଣଂ। ଚଲନଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯଥା ଗହିତଂ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗହିତପ୍ପକାରଂ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ‘‘ଯୋଗ୍ଗ ଦେସାୱଟ୍ଠାନ ୱସେନା’’ତି ଆପାତଂ ଆଗନ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଅୱେଚ୍ଛଟ୍ଠାନ ୱସେନ। ଯୁଜ୍ଜନଞ୍ଚ, ମନ୍ଥନଞ୍ଚ, ଖୋଭକରଣଞ୍ଚ, ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ଚ ଆପାତା ଗମନନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ଆପାତା ଗମନଞ୍ଚେତ୍ଥାତିଆଦିନା। ‘‘ନାନା ଠାନିଯେସୂ’’ତି ନାନା ଠାନେସୁ ଠିତେସୁ। ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମନିଯାମୋ ନାମା’’ତି ଯଥା ବୋଧିସତ୍ତେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେ ଧମ୍ମନିଯାମ ୱସେନ ସକଲେ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତେ ପଥୱିକମ୍ପନଂ ଅହୋସି। ତଥା ଇଧପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଆରମ୍ମଣେ ଘଟ୍ଟେନ୍ତେ ଧମ୍ମନିଯାମ ୱସେନ ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନଂ ହୋତି। ଅଯଂ ଧମ୍ମନିଯାମୋ ନାମ। ‘‘ସହେୱା’’ତି ଏକତୋଯେୱ। କଥଂ ହଦଯ ୱତ୍ଥୁ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନଂ ସିଯାତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚଲନଂ ସିଯାତି ଇଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା, ତଦା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଯଦା ଚ ତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ତଦା ତଂ ନ ଚଲତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ହି ୱୀଥିଚିତ୍ତଂ ନାମ ଚଲତି ଯେୱାତି। ସନ୍ତତି ନାମ ପୁବ୍ବା ପରପ୍ପବନ୍ଧୋ। ସଣ୍ଠାନଂ ନାମ ସହପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଏକତୋ ଠିତି। ଇଧ ସଣ୍ଠାନଂ

ଅଧିପ୍ପେତଂ। ପଞ୍ଚନିସ୍ସୟ ମହାଭୂତେହି ସଦ୍ଧିଂ ହଦୟ ୱତ୍ଥୁ ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ଏକ ସଣ୍ଠାନ ଭାୱେନ ଏକାବଦ୍ଧତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସଣ୍ଠାନ ୱସେନାତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ’’ତି। ‘‘ତାଦିସସ୍ସ ଅନୁକ୍କମ ଚଲନସ୍ସା’’ତି ୱିଭାୱନିୟଂ ଭେରିସକ୍ଖରୋପମାୟ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପାଦିନା ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ତନ୍ନିସ୍ସ ୟେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଚଲିତେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ତଂ ସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ସେସରୂପାନମ୍ପି ଚଲନେନ ହଦୟ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚଲିତେ ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନା କାରେନ ପୱତ୍ତିତୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମ ଚଲନସ୍ସ। ‘‘ଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱାହଂ’’ତି ଭୱଙ୍ଗ ସନ୍ତତିଂ। ‘‘କୁରୁମାନଂ’’ତି କରୋନ୍ତଂ। ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତଂ’’ତି ଇଦମେୱାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପେନ୍ତଂ। ‘‘ୟୋନି ସୋମନସିକାରାଦିୱସେନା’’ତି ୟୋନି ସୋମନସିକାରୋ କୁସଲ ଜୱନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ। ଅୟୋନି ସୋମନସିକାରୋ ଅକୁସଲ ଜୱନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ। ନିରନୁସୟ ସନ୍ତାନତା କ୍ରିୟଜୱନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ। ତେସୁ ଚ ସୋମନସ୍ସ ଜୱନାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଚ୍ଚୟୋପି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତ ସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଭୱଙ୍ଗପାତୋ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଉଟ୍ଠିତଂ’’ତି କମ୍ମ ୱିପାକସନ୍ତାନତୋ ଚ ତଦାରମ୍ମଣତୋ ଚ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିସୁଂ କ୍ରିୟାମୟ ବ୍ୟାପାରେନ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତଂ ସମୁଟ୍ଠିତଂ। ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନମ୍ପି ଉଟ୍ଠାନସ୍ସ ଆଦି ହୋତି। ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଉଟ୍ଠିତେ ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନେ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପଠମ ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନତୋୟେୱ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ’’ତି ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେହି ଆରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ। ‘‘ଦୋୱାରିକୋପମା’’ତି ବଧିରଦୋୱାରିକୋପମା। ‘‘ଗାମିଲ୍ଲୋପମା’’ତି ଗାମଦାରକୋପମା। ‘‘ଅମ୍ବୋପମା’’ତି ଅମ୍ବପ୍ଫଲୋପମା। ଅଞ୍ଞାପି ଉପମା ଅତ୍ଥି। ମକ୍କଟସୁତ୍ତୋପମା, ଉଚ୍ଛୁୟନ୍ତୋପମା, ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋପମା। ତାସଞ୍ଚାପି ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ ୱିପାକୁଦ୍ଧାର କଥାତୋ ଗହେତବ୍ବା। ‘‘ୟତ୍ଥହୀ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘କଥଂ ଛ ଛକ୍କ ୟୋଜନା ହୋତୀ’’ତି। ଚକ୍ଖୁ ୱତ୍ଥୁ ୱଚନଞ୍ଚ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାର ୱଚନଞ୍ଚ, ରୂପା ରମ୍ମଣ ୱଚନଞ୍ଚ, ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣ ୱଚନଞ୍ଚ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାର ୱୀଥି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥି ୱଚନଞ୍ଚ, ଅତିମହନ୍ତା ରମ୍ମଣ ୱଚନଞ୍ଚା,ତି ଏତାନି ଛୱଚନାନି। ତେହି ଛଛକ୍କେହି ଆହରିତ୍ୱା ଇମିସ୍ସଂ ୱୀଥିୟଂ ଦସ୍ସିତାନି। ସେସୱୀଥୀସୁପି ୟଥାଲାଭଂ ଦସ୍ସିତବ୍ବାନି। ଏୱଂ ଛଛକ୍କୟୋଜନା ହୋତି। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚ ୟତ୍ତକାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଏକୂନ ପଞ୍ଞାସ ପରିମାଣେସୂ’’ତି ଏକସ୍ସନିପ୍ଫନ୍ନ ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଏକପଞ୍ଞାସ ମତ୍ତେସୁ ଖୁଦ୍ଦକକ୍ଖଣେସୁ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ମଜ୍ଝେ ଏକୂନ ପଞ୍ଞାସ ମତ୍ତାନି ଠିତିକ୍ଖଣାନି ସନ୍ତି। ତେସୁ ଖଣେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଏକୂନ ପଞ୍ଞାସ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦା ଚ ସନ୍ତି। ‘‘କିସ୍ମିଞ୍ଚୀ’’ତି ତେସୁ କତରସ୍ମିଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦେ ନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ‘‘ତେସୁ ପନା’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ‘‘ୟଦେୱ ଏକଂ ଚକ୍ଖୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣୀୟଂ। ତଂ ପନ କତମନ୍ତି। ଅତୀତ ଭୱଙ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନକ୍ଖଣେ ଲଦ୍ଧଘଟନଂ ଏକଂ ଚକ୍ଖୁ। ତଂ ପନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଭାୱଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରଭାୱଞ୍ଚ ସାଧେତି। ସେସୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧେତୀତି। ତେନାହ ‘‘ୟଥାରହଂ’’ତି। ଏତଦେୱ ଏତଂ ଏୱ ଚକ୍ଖୁ କିଚ୍ଚ ସାଧନଂ ନାମ ହୋତି ୱୀଥି ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚଦ୍ୱାର କିଚ୍ଚାନଂ ସାଧନତୋ। ‘‘ୟଂ ମଜ୍ଝିମାୟୁକଂ’’ତି ମନ୍ଦାୟୁକ ଅମନ୍ଦାୟୁକାନଂ ମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୟଂ ମଜ୍ଝିମାୟୁକନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ କିଚ୍ଚ ସାଧନଂ ନାମାତି ୟୋଜନା। ‘‘ଇତରାନି ପନା’’ତି ଏକୂନ ପଞ୍ଞାସ ପରିମାଣେସୁ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦେସୂତି ୱୁତ୍ତାନି, ତେସୁ ଏକଂ କିଚ୍ଚ ସାଧନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ଇତରାନି ଅଟ୍ଠ ଚତ୍ତାଲୀସ ଚକ୍ଖୂନି ମୋଘୱତ୍ଥୂନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ରୂପା ରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଲଦ୍ଧ ଘଟ୍ଟନାନମ୍ପି ସତଂ ୱୀଥି ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚଦ୍ୱାର କିଚ୍ଚରହିତତ୍ତା। ତେସୁ କତମାନି ମନ୍ଦାୟୁକାନି ନାମାତି ଆହ ‘‘ତାନି ପନା’’ତିଆଦିଂ। କିଚ୍ଚ ସାଧନତୋ ପୁରିମାନି ନାମ ଅତୀତ ଭୱଙ୍ଗତୋ ପୁରେ ତେରସସୁ ଭୱଙ୍ଗେସୁ ଆଦି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତ୍ତତିଂସ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦା। ତାନି ମନ୍ଦାୟୁକାନୀତି ୱଦନ୍ତି। କସ୍ମା, କିଚ୍ଚ ସାଧନତୋ ଅପ୍ପତରାୟୁକତ୍ତା। କିଚ୍ଚ ସାଧନତୋ ପଚ୍ଛିମାନି ନାମ ଅତୀତ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଏକାଦସ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦା, ତାନି ଅମନ୍ଦାୟୁକାନୀତି ୱଦନ୍ତି। କସ୍ମା, କିଚ୍ଚ ସାଧନତୋ ବହୁତରାୟୁକତ୍ତା। ତଦୁଭୟାନିପି ଅଟ୍ଠ ଚତ୍ତାଲୀସ ମତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତତୋ’’ତି ତେହି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ମତ୍ତେହି। ‘‘ପୁରିମତରାନୀ’’ତି ସତ୍ତତିଂସ ମନ୍ଦାୟୁକେହି ପୁରିମତରାନି। ତାନି ହି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଅନୁପଲଦ୍ଧତ୍ତା ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ‘‘ପଚ୍ଛିମତରାନୀ’’ତି ଏକାଦସ ଅମନ୍ଦାୟୁକେହି ପଚ୍ଛିମତରାନି। ତାନି ଚ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାନିପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଅନୁପଲଦ୍ଧତ୍ତା ଇଧ ନ ଗହିତାନି। କସ୍ମା ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଅନୁପଲଦ୍ଧାନି ତଦୁଭୟାନି ଇଧ ନ ଗହିତାନୀତି। ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଧରମାନାନଂ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ମତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୂନଂ ମଜ୍ଝେ ଏୱ କତମଂ ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚ ଦ୍ୱାର କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଆସଙ୍କିତବ୍ବଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଅତ୍ତନୋ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଏୱ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାର କିଚ୍ଚ ସାଧକତ୍ତା ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଅନୁପଲଦ୍ଧତ୍ତା ଇଧ ନ ଗହିତାନୀତି ଚ, ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଠିତି ଭାୱେନ ଧରମାନାନନ୍ତି ଚ, ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ଏତ୍ଥ ସିୟା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଇମାୟ ୱୀଥିୟା’’ତି ଇମାୟ ଅତିମହନ୍ତା ରମ୍ମଣ ୱୀଥିୟା। ‘‘ସମୁଦାୟଗ୍ଗାହିକା’’ତି ରୂପା ରମ୍ମଣାନଂ ସମୂହଗ୍ଗାହିକା। ‘‘ୱଣ୍ଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣା’’ତି ୱଣ୍ଣୱୱତ୍ଥାନିକା। ‘‘ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗାହିକା’’ତି ଦବ୍ବ ସଣ୍ଠାନଗ୍ଗାହିକା। ‘‘ନାମଗ୍ଗାହିକା’’ତି ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗାହିକା। ‘‘ଅଲାତଚକ୍କସ୍ସ ଗାହିକା ୱିୟା’’ତି ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ଏକୋ ଅଲାତଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିବ୍ଭମତି। ଅଞ୍ଞୋ ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚକ୍କଂ ୱିୟ ମଞ୍ଞତି। ତତ୍ଥ ଅଲାତସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାର ୱୀଥିୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ମନୋଦ୍ୱାର ୱୀଥିୟୋ ପନ ପୁରିମ ପୁରିମାହି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାର ୱୀଥୀହି ଗହିତାନି ଅତୀତ ରୂପାନି ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା

ଏକତୋ ସଣ୍ଠାନଞ୍ଚ ସନ୍ତତିଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଦା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ଅଯଂ ସମୁଦାଯଗ୍ଗାହିକା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। “ନତ୍ଥି ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦୋ”ତିଆଦୀସୁ। “ଯସ୍ସା”ତି ଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ। ଚିତ୍ତାନୀତି ଚ ନାନାରମ୍ମଣାନୀତି ଚ କମ୍ମପଦାନି। ଅୱସେସେ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ। “ସଙ୍ଗହ କାରେନା”ତି ପୋରାଣ ଅଟ୍ଠକଥାଯୋ ଏକତୋ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା କତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଘୋସତ୍ଥେରେନ କତା ସଙ୍ଖା ଅଟ୍ଠକଥାଯୋ ସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥା ନାମ। ସୋ ଚ ସଙ୍ଗହ କାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। “ଇଧ ପୀ”ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହେପି। “ଥେରେନା”ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ। “ଏକମ୍ପି ଇଚ୍ଛତି ଯେୱା”ତି। “ଯସ୍ସ ହି ଚତ୍ତାରୀ”ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ୱା ପଞ୍ଚୱା ଛୱାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। “ଜୱନମ୍ପି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା”ତିଆଦୀସୁ। “ଅତ୍ତନୋ ପଧାନ କ୍ରିଯାଯା”ତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ପଦସ୍ସ ପରତୋ ‘ଯଂ ପୱତ୍ତତୀ’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଧାନ କ୍ରିଯାପଦଂ ଅତ୍ଥି। ତେନ ଅତ୍ତନୋ କ୍ରିଯାପଦେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। “କତ୍ଥଚି ୱୁତ୍ତା”ତି କତ୍ଥଚି ସଦ୍ଦଗନ୍ଥେସୁ ୱୁତ୍ତା। ଅପି ଚ, ହେତୁମ୍ହି ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯୋ ଲକ୍ଖଣେ ହେତୁମ୍ହି ଚ ମାନନ୍ତ ପଚ୍ଚଯା ଜୋତନୀଯତ୍ଥେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ୱଚନୀଯତ୍ଥେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। “ପକତି ନିଯାମେନା”ତି ଏତେନ ପଚ୍ଚଯ ୱିସେସେସତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ପଞ୍ଚୱା ଛୱା ଜୱନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ତେନାହ “ଏତ୍ଥପନା”ତିଆଦିଂ। “ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ”ତି ୱାସଦ୍ଦତ୍ଥେ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥ ସମାସପଦନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ “ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା”ତି। “ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନତା”ତି ଆସେୱନ ପଚ୍ଚଯତାୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତାୱା। “ଆୱଜ୍ଜନାଯା”ତି ଏତ୍ଥ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନ କିଚ୍ଚଂ ଆୱଜ୍ଜନମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇଧପି ଆରମ୍ମଣ ଦୁବ୍ବଲତାଯ ଚତୁପ୍ପଞ୍ଚ ଜୱନୁପ୍ପତ୍ତି ଇଚ୍ଛି ତବ୍ବାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ “ଇଧ ପୀ”ତି ଇମସ୍ମିଂ ପରିତ୍ତା ରମ୍ମଣ ୱାରେପି। ତିୱୋଟ୍ଠବ୍ବନିକା ପଞ୍ଚ ପରିତ୍ତା ରମ୍ମଣ ୱୀଥିଯୋତି ଯୋଜନା। “ଇତରାନୀ”ତି ପରିତ୍ତ ମହନ୍ତାତି ମହନ୍ତା ରମ୍ମଣାନି। “ଉଭଯଥାପୀ”ତି ଆପାତା ଗମନ ୱସେନପି ଆରମ୍ମଣ କରଣ ୱସେନପି। ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ।

୧୩୭। “ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନା”ତିଆଦୀସୁ। “ପରିତ୍ତକ୍ଖଣା ପୀ”ତି ଚିତ୍ତ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଅପ୍ପତରକ୍ଖଣାପି। “ଅତୀତାନାଗତା ପୀ”ତି ଅତୀତାନାଗତ ଧମ୍ମାପି। “ଘଟ୍ଟନେନା”ତି ରୂପାଦୀନଂ ଘଟ୍ଟନେନ। “ଯତ୍ଥା”ତି ଯସ୍ମିଂ ଭୱଙ୍ଗେ। “ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାନୁ ବନ୍ଧକଂ”ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାର ୱୀଥି ଅନୁଗତଂ। ଅତୀତଂ ଆଲମ୍ବଣଂ ପୱତ୍ତେତି ଯେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ଯଥାପାତା ଗତମେୱା”ତି ପକତିଯା ଆପାତା ଗତପ୍ପକାରମେୱ। “ତଥା ତଥା”ତି ଦିଟ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧାଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ। “କିଞ୍ଚୀ”ତି କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ। “ଦିସ୍ୱା”ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକତତ୍ଥେନ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ। “ଅନୁମାନେନ୍ତସ୍ସା”ତି ଏୱମେୱ ଭୱିସ୍ସ, ଭୱିସ୍ସତି, ଭୱତୀତି ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣେନ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ତଂ ସଦିସଂ ଆରମ୍ମଣଂ। “ପରସ୍ସ ସଦ୍ଦହନା”ତି ପରୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଯଥା ଅଯଂ ୱଦତି, ତଥେ ୱେତନ୍ତି ସଦ୍ଦହନା। “ଦିଟ୍ଠି” ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ ୱା ଲଦ୍ଧି ୱା। “ନିଜ୍ଝାନଂ”ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଓଲୋକନଂ। “ଖନ୍ତୀ”ତି ଖମନଂ ସହନଂ। ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅଗମନଂ। ଦିଟ୍ଠିଯା ନିଜ୍ଝାନଂ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନଂ। ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନସ୍ସ ଖନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି। “ସେସଂ”ତି ନାନାକମ୍ମ ବଲେନାତିଆଦିକଂ। “ଦେୱତୋ ପସଂହାରୱସେନା”ତି ଦେୱତା କଦାଚି କେସଞ୍ଚି ସୁପିନନ୍ତେ ନାନାରମ୍ମଣାନି ଉପସଂହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି। ଏୱଂ ଦେୱତୋ ପସଂହାର ୱସେନାପି। ଅନୁବୋଧୋ ନାମ ଲୋକିଯଞ୍ଞାଣ ୱସେନ ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁବୁଜ୍ଝନଂ। ପଟିୱେଧୋ ନାମ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣ କିଚ୍ଚଂ। ଅନନ୍ତ ରୂପ ନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ପକତୂ ପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯମ୍ପି ଉପଲକ୍ଖେତି। ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନନ୍ତ ରୂପ ନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ନାମ ଅନନ୍ତର ପରମ୍ପର ୱିପ୍ଫୁରଣୱସେନ ମହାଗତିକା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନନ୍ତ ରୂପ ନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯାନୁ ଭାୱୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। କଥଂ ମହାୱିପ୍ଫାରୋତି ଆହ “ସକିଂ ପୀ”ତିଆଦିଂ। “ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେୱିତ୍ୱା”ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଛା ଅପ୍ପମୁସ୍ସମାନଂ କତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ସେୱନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେୱନଂ ନାମ। ନ କେୱଲଂ ପୁରିମ ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନସ୍ସ ସୋ ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱୋ ଏୱ ମହାୱିପ୍ଫାରୋ ହୋତି। ପକତିଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତ ଭାୱ ସଞ୍ଜାତଂ ଚିନ୍ତନା କିଚ୍ଚମ୍ପି ମହାୱିପ୍ଫାରଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ନାମା”ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ମହାୱିପ୍ଫାରଂ ହୋତୀତି ଆହ “କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ”ତିଆଦିଂ। “କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ”ତି ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ନାନା ରମ୍ମଣେସୁ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଦିଟ୍ଠାଦିକଂ ଆରମ୍ମଣ ନିମିତ୍ତଂ। “ତେହି ଚକାରଣେହୀ”ତି ତେହି କତ୍ତୁଭୂତେହି ଦିଟ୍ଠାଦୀହି କାରଣେହି। “ଚୋଦୀଯମାନଂ”ତି ପଯୋଜୀଯମାନଂ। “ଅଜ୍ଝାସଯ ଯୁତ୍ତଂ”ତି ଅଜ୍ଝାସଯେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ। ଭୱଙ୍ଗ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି। ଭୱଙ୍ଗଂ ଚାଲେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନଂ ନିଯୋଜେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯେସୂ”ତି ଆଲୋକାଦିୱସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ୱା ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯୱନ୍ତେସୁ। ତଦଭିନିନ୍ନାକାରୋ ନାମ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଭିମୁଖଂ ନିନ୍ନାକାରୋ। ତେନ ଆକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ମନସିକାରୋ। ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ। ଏତେହି ୱଚନେହି ସୁଦ୍ଧମନୋଦ୍ୱାରେ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅପାତାଗମନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନଞ୍ଚ ନ କେୱଲଂ ଲଦ୍ଧ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନେୱ ହୋତି। ତାଦିସେନ ପନ ମନସିକାରେନ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ସଯଞ୍ଚ ୱୀଥି ଚିତ୍ତ ଚିନ୍ତନା କିଚ୍ଚସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନାପି ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ନ ହି ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଅଭିନିନ୍ନାକାରୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। କସ୍ମା, ଅଭାୱିତ ଚିତ୍ତାନଂ ପମାଦ ବହୁଲାନଂ ଜନାନଂ କଦାଚି କରହଚି ଭାୱନା ମନସିକାରେ କରୀଯମାନେପି ୱୀଥି ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ଅଭିନିନ୍ନାକାରସ୍ସ ସନ୍ଦିସ୍ସନତୋତି। “ଯଥା ଚେତ୍ଥା”ତି ଯଥା ଏତ୍ଥ ମନୋଦ୍ୱାରେ ରୂପାରୂପ ସତ୍ତାନଂ ୱିଭୂତା ରମ୍ମଣେପି ତଦା ରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥି, ଏୱନ୍ତି ଯୋଜନା। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱାରୋପି ଆଗତୋ। ଯଥାହ ସୁପିନେନେୱ ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେତି କଥନକାଲେପି ଅବ୍ୟାକତୋ ଯେୱାତି। ତତ୍ଥ ହି “ଅବ୍ୟାକତୋ ଯେୱା”ତି ସୁପିନନ୍ତେ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ୱସେନ ଅବ୍ୟାକତୋଯେୱ। ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗପାତୋ। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ଅଯଂ ପନ ୱାରୋ ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେ ତିଆଦୀନି ୱଦନକାଲେ ଲବ୍ଭତୀତି। ତଂ ପନ ପଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୋପି ଇଧ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଯେୱା’’ତି ସୋପି ୱାରୋ ଇମସ୍ମିଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ‘‘ଭୱଙ୍ଗେ ଚଲିତେ ନିୱତ୍ତନକୱାରାନଂ’’ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୱଙ୍ଗ ଚଲନମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗପାତୱସେନ ନିୱତ୍ତନକାନଂ ମୋଘୱାରାନଂ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ପମାଣଂ ନ ଭୱିସ୍ସତିଯେୱ। ଅଥ ଇମସ୍ମିଂୱାରେ ୱୀଥି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସତି, ଇମସ୍ମିଂ ୱୀଥି ସଙ୍ଗହେ ସୋ ୱାରୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଚେ। ୱତ୍ତବ୍ବୋଯେୱ। କସ୍ମା, ଛଧା ୱିସଯପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଛକ୍କେ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିସଯେ ଚ ଆପାତାଗତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣଭୂତା ୱିସଯପ୍ପୱତ୍ତି। ଏକେକସ୍ମିଂ ଅନୁବନ୍ଧକୱାରେ। ‘‘ତଦାରମ୍ମଣ ୱାରାଦଯୋ’’ତି ତଦାରମ୍ମଣ ୱାରୋ ଜୱନୱାରୋ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନ ୱାରୋ ମୋଘୱାରୋ। ତେସୁ ପନ ତଦା ରମ୍ମଣୱାରୋ ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗହଣେ ଚ ନାମଗ୍ଗହଣେ ଚ ନ ଲବ୍ଭତି। ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ହି ସଣ୍ଠାନ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ନାମଂ’’ତି ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ନ ଚ ତଦା ରମ୍ମଣଂ ପଞ୍ଞତ୍ତା ରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଥାରହଂ’’ତି। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ ଦିଟ୍ଠୱାରାଦୀସୁ ଛସୁ ୱାରେସୁ। ଏତରହି ପନ କେଚି ଆଚରିଯାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ଅତୀତ ଭୱଙ୍ଗ ୱସେନା’’ତି ଏକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଆପାତା ଗତେ ଆରମ୍ମଣେ ଏକୋ ୱାରୋ, ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଆପାତା ଗତେ ଏକୋତିଆଦିନା ଅତୀତ ଭୱଙ୍ଗ ଭେଦୱସେନ। ‘‘ତଦା ରମ୍ମଣ ୱସେନା’’ତି ତଦା ରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନ ୱାରୋତି ଏୱଂ ତଦା ରମ୍ମଣ ୱସେନ। କପ୍ପେନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତି, ୱିଦହନ୍ତି ୱା। ‘‘ଖଣ ୱସେନ ବଲୱଦୁବ୍ବଲତା ସମ୍ଭୱୋ’’ତି ଯଥା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଅତିମହନ୍ତା ରମ୍ମଣେସୁପି ଆରମ୍ମଣ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପାଦଂ ପତ୍ୱା ଆଦିତୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣମତ୍ତେ ଦୁବ୍ବଲା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତଂ ଆଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଏକ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣଂ ପନ ଅତିକ୍କମ୍ମ ବଲୱନ୍ତା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତଂ ଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ମହନ୍ତା ରମ୍ମଣାଦୀସୁ ପନ ଦ୍ୱି ଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକମତ୍ତେ ଦୁବ୍ବଲା ହୋନ୍ତୀତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ତଥା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଖଣ ୱସେନ ବଲୱଦୁବ୍ବଲତା ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତଦା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ତଦା’’ତି ତସ୍ମିଂ ୱୀଥି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ମନୋଦ୍ୱାରେ।

‘‘ଏତ୍ଥ ସିଯା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ସିଯା’’ତି କେସଞ୍ଚି ୱିଚାରଣା ସିଯା। ଏକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅସ୍ସାତି ଏକାୱଜ୍ଜନା। ‘‘ୱୀଥୀ’’ତି ୱୀଥିଚିତ୍ତପ୍ପବନ୍ଧୋ। ଏକାୱଜ୍ଜନା ଚ ସା ୱୀଥି ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନଂ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନ ଚିତ୍ତଂ। ତଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଂ ତଂ ଜୱନେନା’’ତି ତେନ ତେନ ଜୱନେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜତି କିନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘କିଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱଚନେ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ତାୱ ଆୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଜୱନାନି ଚାତି ଅଧିକାରୋ। ‘‘ତଞ୍ଚ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ’’ତି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱମ୍ପି ଭିନ୍ନମେୱା’’ତି ଜୱନାନଂ ଧମ୍ମତୋ ଭିନ୍ନମେୱ। ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିନିଚ୍ଛିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି ଜୱନାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅଦ୍ଧାୱସେନ ଗହିତଂ’’ତି ଅଦ୍ଧା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ୱସେନ ଗହିତଂ। ‘‘ସନ୍ତତିୱସେନ ଗହିତଂ’’ତି ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଗହିତଂ। ଆଚରିଯାନନ୍ଦମତେ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନ ଜୱନାନଂ। ଚିତ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମତୋ ଅଭିନ୍ନଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା କାଲତୋ ଅଭିନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ଅତୀତୋ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଖଣ ୱସେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଦି ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତି ୱସେନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ୟ। କସ୍ମା, ଏକାୱଜ୍ଜନ ୱୀଥିଯଞ୍ଚ୍ଚି ସବ୍ବାନି ଚିତ୍ତାନି ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତି ୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି।

୧୩୮। ଅପ୍ପନାୱାରେ। ‘‘ଅପ୍ପନା ଜୱନଂ’’ତି କମ୍ମପଦଂ। ‘‘ତଦା ରମ୍ମଣଂ’’ତି କତ୍ତୁପଦଂ। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ସମତାଦୀହୀ’’ତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନତି ୱତ୍ତନୱସେନ ସମତାଦୀହି। ‘‘ପରିତୋ’’ତି ସମନ୍ତତୋ। ‘‘ଉପେଚ୍ଚା’’ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ଅପ୍ପନଂ ୱହିତୁଂ ଜନେତୁଂ ସମତ୍ଥ ଭାୱୋ ଅପ୍ପନାୱହସମତ୍ଥଭାୱୋ। ‘‘ଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା’’ତି ଯସ୍ସ ଉପଚାର ଜୱନସ୍ସ ପୱତ୍ତିତୋ। ‘‘ଅଚିରଂ କାଲଂ’’ତି ଅଚିରେକାଲେ। ପରିତ୍ତ ଜାତିକା ନାମ କାମାୱଚରଜାତି। ‘‘ଗୋତ୍ତଂ’’ତି କମ୍ମକତ୍ତୁ ପଦଂ। ‘‘ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀ’’ତି ଭାୱନା ବଲେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନଂ ହୋତି। ଅଭିମଦ୍ଦୀଯମାନଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ଅଭିଭୱନସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତ ଦସ୍ସନଂ। ଯାୱ ତଂ ଗୋତ୍ତଂ ଛେଦଂ ପାପୁଣାତି, ତାୱ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତି, ମଦ୍ଦୀଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗୋତ୍ତଂ ଅଭିଭୱତୀତି ଗୋତ୍ରଭୂତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ପଞ୍ଚମଂ’’ତି ପଞ୍ଚମେ ଚିତ୍ତୱାରେ। ‘‘ତଦାହି ଜୱନଂ ପତିତଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ପକତିଯା ଜୱନପ୍ପୱତ୍ତିନାମ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ହୋତି। ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ ମୁଦ୍ଧପତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପତିତଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚମୱାରେ ଜୱନଂ ପତିତଂ ନାମ ହୋତି। ‘‘ଦୁତୀଯେନା’’ତି ଦୁତୀଯେନ ଏୱ ସଦ୍ଧେନ। ‘‘ଦୁତୀଯଂ’’ତି ଦୁତୀଯେ ଚିତ୍ତୱାରେ। ତଦା ଅନୁଲୋମଂ ପଥମଜୱନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଲଦ୍ଧା ସେୱନଂ ଅନୁଲୋମ’’ନ୍ତି। ‘‘ଏତେନେୱା’’ତି ଏତେନ ଏୱ ସଦ୍ଧ ଦ୍ୱଯେ ନେୱ। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ପନ ଅନୁଞ୍ଞାତା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ। ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଅନୁଲୋମାନି ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚମଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ଛଟ୍ଠଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ସତ୍ତମଂ ଫଲନ୍ତି। ‘‘ଇତରଟ୍ଠକଥାସୂ’’ତି ୱିନଯଟ୍ଠ କଥାଦୀସୁ। ‘‘ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି ପଞ୍ଚମଂ ଗୋତ୍ର ଭୁପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ଆଦିମ୍ହି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ରସ୍ମିଂତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ନିରୁଦ୍ଧେତି ପଦଂ ଅୱସ୍ସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିରୁଦ୍ଧେ ଅନନ୍ତରମେୱାତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ’’ତି। ଅନନ୍ତର ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ସମ୍ବନ୍ଧାପେକ୍ଖତ୍ତା ତମେୱପଦଂ ୱିଭତ୍ତି ପରିଣାମେନ ଅଧିକତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅତ୍ଥତୋ ଲଦ୍ଧମେୱା’’ତି। ‘‘ୱସିଭୂତାପୀ’’ତି ୱସିଭୂତାପି ସମାନା। ‘‘ଏକୱାରଂ ଜୱିତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ଲୋକିଯପ୍ପନାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକୁତ୍ତର ଅପ୍ପନାପନ ସତ୍ତମମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱ। ମୂଲଟୀକା ପାଠେ ‘‘ଭୂମନ୍ତରପତ୍ତିଯା’’ତି ଗୋତ୍ରଭୁ ଚିତ୍ତଂ କାମଭୂମି ହୋତି। ଅପ୍ପନାପନ ମହଗ୍ଗତଭୂମି ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମି ୱା ହୋତି। ଏୱଂ ଭୂମନ୍ତରପତ୍ତିଯା। ‘‘ଆରମ୍ମଣନ୍ତର ଲଦ୍ଧିଯା’’ତି ଫଲସମାପତ୍ତି ୱୀଥିଯଂ ଫଲଜୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥହି ପୁରିମାନି ଅନୁଲୋମ ଜୱନାନି ସଙ୍ଖାରା ରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ଫଲଜୱନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ। ଇଦଞ୍ଚ କାରଣମତ୍ତମେୱ। ଯଥାୱୁତ୍ତ ଲେଞ୍ଛୁପମା ଏୱ ଇଧ ଯୁତ୍ତରୂପାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତି ଏତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ନ ଖୋ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଅନଦ୍ଧନୀୟା''ତି ଅଦ୍ଧାନଂ ଦୀଘକାଲଂ ନଖ ମନ୍ତୀତି ଅନଦ୍ଧନୀୟା। ଅସାରା। ଅସାରତ୍ତା ଏୱ ସୀଘତରଂ ରୁହନ୍ତି। ସୀଘତରଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ସାରୱନ୍ତା ପନ ସାରେନ ସହ ୱଡ୍ଢମାନତ୍ତା ସୀଘତରଂ ନରୁହନ୍ତି। ସୀଘତରଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ନା ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନାହ ''ଏକୱସ୍ସଜୀୱିନୋ''ତିଆଦିଂ। ''ଏୱମେୱା''ତିଆଦୀସୁ ''ପତିତଜୱନେସୂ''ତି ପଞ୍ଚମ ଛଟ୍ଠ ସତ୍ତମ ଜୱନେସୁ। ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦୀସୁ। ''ସୁପକ୍କସାଲିଭତ୍ତ ସଦିସାନୀ''ତି ଯଥା ସାଲିଭତ୍ତାନି ସୁପକ୍କତ୍ତା ଏୱ ମୁଦୁତରାନି ହୁତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲାନି ଅଚିରଟ୍ଠିତିକାନି। ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେପି ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ଅପ୍ପନା ଜୱନାନି। ''ଯସ୍ମା ଚା''ତିଆଦୀସୁ। ''ଦ୍ୱିଧସ୍ସ ନିୟମସ୍ସା''ତି ଜୱନନିୟମସ୍ସ ଚ କାଲନିୟମସ୍ସ ଚ। ''ପଟିସନ୍ଧିୟା ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚୟ ଭାୱିନୋ''ତି ସତ୍ତମ ଜୱନ ଚେତନା ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚୟୋ, ତଦନନ୍ତରେ ପୱତ୍ତଂ ୱିପାକ ସନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ, ତମେୱ ଚ ଅୱସାନେ ଚୁତି ଚିତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଭୱନ୍ତରେ ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚୟୋ। ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚୟ ଭାୱେନ ଅୱସ୍ସଂ ଭୱିସ୍ସମାନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ କାରଣ ମତ୍ତମେୱ। ମହାଟୀକାୱଚନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବ ରୂପନ୍ତି ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ''ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାନଂ''ତି ଆଦୀସୁ। ଭିନ୍ନା ଅସଦିସା ୱେଦନା ଯେସଂ ତାନି ଭିନ୍ନୱେଦନାନି। ''ଆସେୱନ ପଚ୍ଚନୀକାନଂ''ତି ଆସେୱନ ପଚ୍ଚୟପ୍ପଟି ପକ୍ଖାନଂ। ଅଭିନ୍ନା ୱେଦନା ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। କ୍ରିୟଜୱନାନନ୍ତରଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତି ୱୀଥିୟଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

୧୩୯। ''ସବ୍ବଥା ପୀ''ତିଆଦୀସୁ। ଲୋକେ ମଜ୍ଝିମକେ ହି ମହାଜନେହି ଇଚ୍ଛିତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ ଅତିଉକ୍କଟ୍ଠେହି ମନ୍ଧାତୁ ରାଜାଦୀହି ଇଚ୍ଛିତଂ ନ ହୋତି। ତଥା ତେହି ମହାଜନେହି ଅନିଚ୍ଛିତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ ଅତିଦୁଗ୍ଗତେହି ପଚ୍ଚନ୍ତ ୱାସୀହି ଇଚ୍ଛିତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣାନଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠ ୱୱତ୍ଥାନଂ ପତ୍ୱା ଅତିଉକ୍କଟ୍ଠେହି ଚ ଅତିଦୁଗ୍ଗତେହି ଚ ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ମଜ୍ଝିମକେହି ଏୱ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ''ତତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିଂ। ''ଆରମ୍ମଣଂ''ତି କତ୍ତୁପଦଂ। ''ୱିପାକଚିତ୍ତଂ''ତି କମ୍ମପଦଂ। ''କିଞ୍ଚୀ''ତି କିଞ୍ଚି ରୂପଂ। ''କିସ୍ମିଞ୍ଚୀ''ତି କସ୍ମିଂଚି ଏକସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ। ''ତେନ ୱା''ତି ତେନ ୱା ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱତ୍ଥେନ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

''ୱେଦନାନିୟମୋପନା''ତିଆଦୀସୁ। ''ଆଦାସେ ମୁଖନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱିୟା''ତି ଯଥା ଆଦାସେ ମୁଖ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଚଲନ ଚୱନାଦିଯୋଗୋ ନାନାୱଣ୍ଣଯୋଗୋ ଚ ଯଥାମୁଖମେୱ ସିଦ୍ଧୋ। ତଥା ୱିପାକାନଂ। ୱେଦନା ଯୋଗୋ ପନ ଯଥାରମ୍ମଣମେୱ ସିଦ୍ଧୋତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ''ୱେଦନାଯୋଗୋ''ତି ନାନାୱେଦନାଯୋଗୋ। ''କପ୍ପେତ୍ୱା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ''ପକପ୍ପେତ୍ୱା''ତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱିପାକାନଂ ଏୱ ଯଥାରମ୍ମଣଂ ୱେଦନା ଯୋଗୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା।

''ଅୟଞ୍ଚା''ତିଆଦୀସୁ। ''ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପୀ''ତି ପଟ୍ଠାନ ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି। ''ତଦାରମ୍ମଣ ୱସେନା''ତି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନନ୍ତି ପାଠସେସୋ। ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ''ତି ସୋମନସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚତ୍ତାରି ମହାୱିପାକ ସୋମନସ୍ସାନି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ''ପକତି ନୀହାରେନା''ତି ପକତିୟା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ପୱତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ପାଠଇପାଠୋ। ଭାୱିତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଯେନାତି ଭାୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ। ''ମନାପଂ''ତି ମନୋରମ୍ମଂ। ''ଅମନାପଂ''ତି ଅମନୋରମ୍ମଂ। ୱିହରେୟ୍ୟନ୍ତି ସଚେ କଙ୍ଖତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ପଟିକୂଲେ''ତି ଅମନାପେ। ''ଅପ୍ପଟିକୂଲ ସଞ୍ଞୀ''ତି ମନାପସଞ୍ଞୀ। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ''ତେସଂ''ତି ଖୀଣାସୱାନଂ। ପାଠଇପାଠୋ। ''ସୁମନୋ''ତି ସୋମନସ୍ସିତୋ। ''ଦୁମ୍ମନୋ''ତି ଦୋମନସ୍ସିତୋ। ପାଠଇପାଠୋ। ''ମେତ୍ତାୟୱା ଫରତୀ''ତି ଅୟଂ ସତ୍ତୋ ଅୱେରୋହୋତୂତିଆଦିନା ମେତ୍ତାଚିତ୍ତେନ ୱା ଫରତି। ''ଧାତୁସୋ ଉପସଂହରତୀ''ତି ଯଥା ମ ମ କାୟୋପି ଚତୁଧାତୁ ସମୁସ୍ସୟୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକାପି ଧାତୁ ନାମ ପଟିକୂଲା ୱା ଅପ୍ପଟିକୂଲା ୱା ନ ହୋତି। କେୱଲଂ ତୁଚ୍ଛ ସୁଞ୍ଞ ସଭାୱମତ୍ତା ହୋତି। ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ କାୟୋପୀତିଆଦିନା ଧାତୁ ସୋ ଉପସଂହରତି। ''ଅସୁଭାୟ ୱା''ତି ଅସୁଭ ଭାୱନାୟ ୱା। ଅସୁଭ ଭାୱନା ଚିତ୍ତେନ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଅସୁଭାୟା''ତି ୱା ତସ୍ସ ଅସୁଭଭାୱତ୍ଥାୟ। ଦେୱନାଟକା ଦେୱଚ୍ଛରା ନାମ। କୁଥିତାନି କୁଟ୍ଠାନି ଯେସଂ ତାନି କୁଥିତ କୁଟ୍ଠାନି। ''ସରୀରାନୀ''ତି କାୟଙ୍ଗାନି। କୁଥିତ କୁଟ୍ଠାନି ସରୀରାନି ଯସ୍ସ ସୋ କୁଥିତକୁଟ୍ଠସରୀରୋ। ''କୁଥିତାନୀ''ତି ଅବ୍ଭୁକ୍କିରଣାନି। ୱେଦନା ଯୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି ଇତି ଅପରେ ୱଦନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଯଥା ଆନିସଂସ ଦସ୍ସନେନା''ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ''ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ''ତି ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟଂ। ''ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତା ଦସ୍ସନେନା''ତି ଅତ୍ତନୋ ସଞ୍ଜାଭୂତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୁବୁଦ୍ଧତା ଦସ୍ସନେନ। ''ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସନେନା''ତି ମୟଂ ପନ ଏୱରୂପା ଦୁକ୍ଖା ମୁତ୍ତାମ୍ହାତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସନେନ। ''ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲିକପେତରୂପେ''ତି ନିମ୍ମଂ ସଲୋହିତେ ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜପେତସରୀରେ। ''କୁଟ୍ଠିନୋ''ତି କୁଟ୍ଠସରୀରସ୍ସ। ''ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ''ତି ଧମ୍ମପଦ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ଅତି ଇଟ୍ଠେ ଦେୱଚ୍ଛର ୱଣ୍ଣାଦିକେ। ଅତି ଅନିଟ୍ଠେ କୁଥିତକୁଟ୍ଠସରୀରାଦିକେ। ''ୱତ୍ଥୁ ଭୂତୋ''ତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନ ଭୂତୋ। ''ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ''ତି କତ୍ତୁ ଅତ୍ଥେସାମିୱଚନଂ। ''ତଦୁଭୟଂ ପୀ''ତି ଉଭୟଂ ତଂ ଗହଣଂପି। ''ତେସଂ''ତି ତେସଂ ଲୋକିୟ ମହାଜନାନଂ। ''ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନେୱ ହୋତୀ''ତି ଦେୱଚ୍ଛରୱଣ୍ଣାଦୀସୁ ଅତିଇଟ୍ଠେସୁ ଅତିଇଟ୍ଠାକାରତୋ ଗହଣମ୍ପି ୱିପଲ୍ଲାସ ୱସେନେୱ ହୋତି। କସ୍ମା, ଦେୱଚ୍ଛର ୱଣ୍ଣାଦୀସୁ ଅତି ଇଟ୍ଠ ସଞ୍ଞାୟ ୱିପଲ୍ଲାସ ସଞ୍ଞାଭାୱତୋ।

ୱିଭାୱନିପାଠେ । ‘‘ପୱତ୍ତିଯା’’ତି ପୱତ୍ତନତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାଗାରୱେନ’’ତଂ ୱିଚାରେତଙ୍କ ମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଅଯୁତ୍ତମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରପି। ‘‘ଧମ୍ମ ଚକ୍ଖୁରହିତା’’ତି ଧମ୍ମ ୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଞାଣ ଚକ୍ଖୁ ରହିତା। ‘‘କୁସଲାକୁସଲାନି ଯେୱା’’ତି ତେସଂ ଧମ୍ମ ଚକ୍ଖୁ ରହିତାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନି କୁସଲାକୁସଲାନିଯେୱ। ଗାଥାଯଂ। ‘‘ରୂପା’’ତି ରୂପତୋ ନପ୍ପୱେଧେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସଦ୍ଦା’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱନଯୋ। ନପ୍ପୱେଧେନ୍ତୀତି ଚ ନ ଚଲନ୍ତି, ନ କମ୍ପନ୍ତି, ଚିତ୍ତଞ୍ଚଥତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଥା ଉପେକ୍ଖା କ୍ରିଯଜୱନାନନ୍ତରମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣାନି ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାୱେଦନା ଯୁତ୍ତାନି ଏୱ ସିଯୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ମୂଲଟୀକାପାଠୋ। ‘‘ତଦାରମ୍ମଣତା’’ତି ତଦାରମ୍ମଣତାଯ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ। ‘‘କତ୍ଥଚୀ’’ତି କତ୍ଥଚି ଅଭିଧମ୍ମ ପାଠଇଯଂ। ‘‘ୱିଜମାନେ ଚ ତସ୍ମିଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ କ୍ରିଯଜୱନାନୁ ବନ୍ଧକେ ତଦା ରମ୍ମଣେ ୱିଜମାନେ ସତି। ଏତଂ ଭୱଙ୍ଗଞ୍ଚ ନାମ ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନଦୀସୋତୋ ପଟିସୋତଗାମିନାୱଂ ଅନୁବନ୍ଧତି ୱିଯାତି ଯୋଜନା। ‘‘ସୱିପ୍ଫାରିକଂ ଏୱଜୱନଂ’’ତି କିଲେସ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଖଣମତ୍ତେପି ଅନେକସତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱିୱିଧାକାରେନ ଫରଣୱେଗସହିତଂ କୁସଲାକୁସଲ ଜୱନମେୱ ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ଯୁତ୍ତଂ। ନ ପନ କ୍ରିଯଜୱନଂ ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ଛଳଙ୍ଗୁ ପେକ୍ଖାୱତୋ’’ତି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି, ନ ଦୁମ୍ମନୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତୀ-ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାଯ ଛ ଦ୍ୱାରିକୱସେନ ଛଳଙ୍ଗ ସମନ୍ନାଗତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ୱତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତି। ସନ୍ତା ୱୁତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ସନ୍ତ ୱୁତ୍ତି। ତଂ ୱିଚାରେନ୍ତୋ ‘‘ପଟ୍ଠାନେ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଯଦି ଚେତଂ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଏତଂ’’ତି କ୍ରିଯା ଜ୍ୱାକତେତିଆଦିକଂ ଏତଂ ୱଚନଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ‘‘ଏୱମାଦିନା’’ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ‘‘ଉତ୍ତରଂ’’ତି ପରିହାରଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନାଚାର ୱସେନା’’ତି ୱିପସ୍ସନା ପୱତ୍ତି ୱସେନ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ସୋମନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସାନଂ। ‘‘ଇତରୀତରାନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯତା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଥେରେନା’’ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ। ସବ୍ବାନି ତଦା ରମ୍ମଣାନି, ସବ୍ବାନି ଭୱଙ୍ଗାନି ଚ। ‘‘ସମୁଦା ଚରନ୍ତୀ’’ତି ଚିରକାଲଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତି । ‘‘ଏତାନିହୀ’’ତିଆଦିନା ତେସଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଜୱନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅନିଯମତୋ ପୱତ୍ତିଯା କାରଣଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ଭୱତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ସମ୍ଭୱୋ। ତଦା ରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ତଦା ରମ୍ମଣ ସମ୍ଭୱୋ। ଅଥୱା, ସମ୍ଭୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ସମ୍ଭୱୋତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦା ରମ୍ମଣ ସମ୍ଭୱୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯେସଂ ପନା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଯେସଂ’’ତି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ‘‘ଇତରାନୀ’’ତି ଉପେକ୍ଖା ସନ୍ତୀରଣ ଦ୍ୱଯତୋ ଅଞ୍ଞାନି। ‘‘ନ ହୋନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂସତି, କସ୍ମା ଥେରେନ ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ପନ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତାନି। ଯେଭୂଯ୍ୟ ନିଯମସୋତେ ପତିତତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତାନି। ନ ପନ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଉପେକ୍ଖାସହଗତ ସନ୍ତୀରଣ ଦ୍ୱଯମେୱ ୱୁତ୍ତଂ’’ତି ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ଅଥସ୍ସ ଯଦା ସୋମନସ୍ସ ସହଗତପ୍ପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ପୱତ୍ତେ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପମାଦେନ ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଣୀତ ଧମ୍ମୋ ମେ ନଟ୍ଠୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ୱିପ୍ପଟିସାରି ୱସେନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା କିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଞ୍ହି ଦୋମନସ୍ସଂ, ଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧଂ। ମହଗ୍ଗତ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦା ରମ୍ମଣମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ପଟିସିଦ୍ଧନ୍ତି। କୁସଲ ୱିପାକାୱା ଅକୁସଲୱିପାକାୱା ଉପେକ୍ଖା ସହଗତା ହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କିମସ୍ସା ରମ୍ମଣନ୍ତି। ରୂପାଦୀସୁ ପରିତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ। ଏତେସୁ ହି ଯଦେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଆପାତମାଗତଂ ହୋତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଏତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ-ତି। ଏୱଂ ଦୋମନସ୍ସସହଗତ ଜୱନାନୁରୂପଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତ ସନ୍ତୀରଣ ଦ୍ୱଯମେୱ ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗଭାୱେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ଏତମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତି ଯେୱା’’ତି ଅକୁସଲ ଜୱନାୱସାନେ ଏତଂ ସହେତୁକଂ ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗଂପି ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ‘‘ଦୋମନସ୍ସ ଜୱନାନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗ ପାତୋୱ ହୋତୀ’’ତି ଉପେକ୍ଖା ସହଗତ ମୂଲଭୱଙ୍ଗ ପାତୋୱ ହୋତି। ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗେନ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା, ଉପେକ୍ଖା ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା। ନେୱତଦାରମ୍ମଣ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା, ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ତଦାରମ୍ମଣୱାରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ମହନ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ ଚ ଅୱିଭୂତାରମ୍ମଣେସୁ ଚ ତଦାରମ୍ମଣୱାରୋ ସମ୍ଭୱତି। ନ ଚ ମୂଲଭୱଙ୍ଗ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା, ମୂଲଭୱଙ୍ଗଭୂ ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସ ଜୱନେନ ସହ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ‘‘ଇତି କତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା କାରଣେନ। ‘‘ଏକଂ’’ତି ଏକଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତ ୱିପାକଂ। ତଥା ତସ୍ସେୱ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ତଦାରମ୍ମଣ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। ନ ଚ ମୂଲଭୱଙ୍ଗ ସମ୍ଭୱୋତି କତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଛସୁ…ପେ… ପୱତ୍ତତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ‘‘ତସ୍ସେୱା’’ତି ସୋମନସ୍ସପ୍ପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସେୱ। ନେୱତଦାରମ୍ମଣ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା, ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅତିମହନ୍ତତ୍ତେପି ଅତିୱିଭୂତତ୍ତେପି ସତି ସୋମନସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଜୱନେନ ସହ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖା ତଦା ରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣେନ ସହ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ନ ହି ଅତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖା ତଦାରମ୍ମଣଂ ପୱତ୍ତତି। ମହଗ୍ଗତ ପଞ୍ଞତ୍ତା ରମ୍ମଣେସୁ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱ। ନ ଚ ମୂଲଭୱଙ୍ଗ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା, ଜୱନେନ ସହ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତାତି।

‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ସବ୍ବ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ସବ୍ବେସୁ ଆରମ୍ମଣ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ପଠମ ସମନ୍ନାହାରୋ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନ କିଚ୍ଚଂ ଆହ। ସୁତ୍ତନ୍ତ ପାଠୋ। ‘‘ତଜ୍ଜୋ’’ତି ତେନ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଆପାଠା ଗମନେନ ଜାତୋ। ‘‘ତଜ୍ଜୋ’’ତି ୱା ତଦନୁରୂପୋତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଭାଗସ୍ସା’’ତି ଚକ୍ଖୁ ଦ୍ୱାରିକ ୱିଞ୍ଞାଣ କୋଟ୍ଠାସସ୍ସ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। କଥଂ ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ସଚେ ଆୱଜ୍ଜନେନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଏତ୍ଥ

ସିଯା’’ତିଆଦୀସୁ। ଯଥା ପନ ନିରାୱଜ୍ଜନଂ ହୋତି ଭିନ୍ନା ରମ୍ମଣଞ୍ଚ, ଏୱଂ ତଥାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଏକସ୍ସପୀ’’ତି ଏକସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସପି ନତ୍ଥି ଦୋସୋ। ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ନତ୍ଥି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ପନ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ‘‘ସୱିପ୍ଫନ୍ଦନତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ସୱିପ୍ଫାରିକନ୍ତି ପଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ଇତରେ ସଞ୍ଚା’’ତି ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତର ଜୱନାନଞ୍ଚ। କାନି ଚି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନିପି ସମାନାନି। ଯଦି ତଦାରମ୍ମଣୂ ପନିସ୍ସ ଯସ୍ସ କାମଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତଦାରମ୍ମଣାନି ରୂପାରୂପ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି, ଚକ୍ଖୁସୋତ ଦ୍ୱାରିକ ଚିତ୍ତାନିପି ରୂପ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି ପନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପୱତ୍ତି ଆନୁଭାୱତୋ’’ତି ଚକ୍ଖୁ ୱତ୍ଥୁ ସୋତୱତ୍ଥୁ ସଙ୍ଖାତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ୱତ୍ଥୂନଂ ରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ପୱତ୍ତି ଆନୁଭାୱତୋ ଚକ୍ଖୁ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି ରୂପବ୍ରହ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତନ୍ତିଯେ ୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ସନ୍ତୀରଣାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିକପ୍ପବଲେୱା’’ତି କାମକୁସଲା କୁସଲାନଂ ୱିଯ ୱିୱିଧେନ ଆକାରେନ କପ୍ପେତ୍ୱା ପକପ୍ପେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହସାମତ୍ଥିଯେୱାସତି। ‘‘ଅପ୍ପନାପତ୍ତ ଭାୱନା କମ୍ମୱିସେସେ ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞା ଜୱନାନି ୱିଯ ମହଗ୍ଗତ ୱିପାକ ଲୋକୁତ୍ତର ୱିପାକାନି ୱିଯ ଚାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ’’ତି ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ। ‘‘ୱିଭାୱନିଯଂ ୱୁତ୍ତ କାରଣାନୀ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱିଭାୱନିଯଂ ୱୁତ୍ତାନି ‘ଅଜନକତ୍ତା ଜନକ ସମାନତ୍ତା ଭାୱତୋ’ତିଆଦୀନି କାରଣାନି।

୧୪୦। ଜୱନ ନିଯମୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ଛକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ ସଚେ ପନ ବଲୱା ରମ୍ମଣଂ ଆପାତାଗତଂ ହୋତି। କ୍ରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଜୱନଟ୍ଠାନେ ପନ ପଠମକାମାୱଚର କୁସଲ ଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୁତ୍ୱା ଛସତ୍ତୱାରେ ଜୱିତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱାରଂ ଦେତୀତି। ‘‘ମୁଦୁତର ଭାୱେନା’’ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଠିତକାଲେୱା ସମ୍ପତି ଜାତକାଲେ ୱା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଅତିମୁଦୁଭାୱେନ। ‘‘କେନଚିଉପଦ୍ଦୁତ ଭାୱେନା’’ତି ବାଢହଗେଲଞ୍ଞଜାତକାଲେ କେନଚି ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିନା ଉପଦ୍ଦୁତ ଭାୱେନ। ‘‘ଅଞ୍ଜୋତ୍ଥଟ ଭାୱେନା’’ତି ତସ୍ସ ୱେୱଚନମତ୍ତଂ। ମନ୍ଦୀଭୂତୋ ୱେଗୋ ଯେସଂ ତାନି ମନ୍ଦୀଭୂତ ୱେଗାନି। ‘‘ଅସମ୍ମୁ ରୂପେହୀ’’ତି ଦୁକ୍ଖମସଭାୱେହି। ଅଭିଭୂତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱଚନଂ ପାକତିକ ସତ୍ତାନଂ ୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସତ୍ତୱିସେସାନଂ ୱସେନ। ଏୱଂ ସତି, ସତ୍ତୱିସେସାନଂ ୱସେନ କଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେ ପନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଉପରୀ’’ତି ମରଣୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ। ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହି’’ତି ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ‘‘ଯମକପ୍ପାଟିହାରିଯଂ’’ତି ଯୁଗଳଅୱତ୍ଥୂନଂ ଏକତୋ ପୱତ୍ତ ଅଚ୍ଛରିଯ କମ୍ମଂ। ‘‘ଦ୍ୱେ ଝାନଙ୍ଗାନୀ’’ତି ଉପେକ୍ଖେକଗ୍ଗତା ଝାନଙ୍ଗାନି।

‘‘ଯୋଗକମ୍ମସିଦ୍ଧିଯା’’ତି ଭାୱନାନୁ ଯୋଗକମ୍ମସିଦ୍ଧସ୍ସ। ଇଦ୍ଧି ୱିକୁବ୍ବନଂ ନାମ ଇଦ୍ଧିଯା ନାନାକମ୍ମକରଣଂ। ‘‘ସିଦ୍ଧିଯା ଏୱା’’ତି ସିଦ୍ଧ ନତ୍ଥାଯ ଏୱ । ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେ ଏୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ଆନନ୍ତରିକପ୍ଫଲା। ମଗ୍ଗଚେତନା। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ମନ୍ଦସ୍ସା’’ତି ମନ୍ଦ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ତିକ୍ଖସ୍ସା’’ତି ତିକ୍ଖ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ତୀଣି ଫଲଚିତ୍ତାନି। ‘‘ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସା’’ତି ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମଥ ୱିପସ୍ସନାଯୁଗନନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ। ‘‘ଅକତାଧିକାରସ୍ସା’’ତି ଆସନ୍ନେ ପୁରିମଭୱେ ଅକତ ଝାନପରିକମ୍ମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଚିଣ୍ଣୱସିଭାୱାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

ଜୱନନିଯମୋନିଟ୍ଠିତୋ।

୧୪୧। ଦୁହେତୁକାଦୀସୁ। ଜାତି ଦ୍ୱିହେତୁକାଦଯୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣ ସହଗତା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୀ’’ତି ଦ୍ୱିହେତୁକାନମ୍ପି ଅହେତୁକାନମ୍ପି। ଭୁସୋଝାନ ମଗ୍ଗଫଲାନି ୱାରେନ୍ତି ନୀୱାରେନ୍ତୀତି ଆୱରଣାନି। ୱିପାକାନି ଚ ତାନି ଆୱରଣାନି ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ୱିପାକାନୀ’’ତି ଅହେତୁକ ଦ୍ୱିହେତୁକ ୱିପାକାନି। ତେହି ଗହିତପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେଝାନ ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପଟିଲାଭୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ୱିପାକାୱରଣ ସବ୍ଭାୱତୋ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଦୁଗ୍ଗତି ଅହେତୁକ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇତରେସଂ’’ତି ତତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ସୁଗତି ଅହେତୁକ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ।

‘‘ଏତ୍ଥ ସିଯା’’ତିଆଦୀସୁ। ଦୁଗ୍ଗତି ପରିଯାପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଅହେତୁକାନଂ। ‘‘ମୂଲଭୱଙ୍ଗେ’’ତିଆଦିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଆଗତେ ମୂଲଭୱଙ୍ଗେ। ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭୱଙ୍ଗଂ। ‘‘ୱୁଚ୍ଚତେ’’ତି ୱିସଜ୍ଜନା ୱୁଚ୍ଚତେ। ‘‘ସବ୍ବ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ’’ତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ତାୱ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାଯଂ ସୋଳଅସସୁ କାମାୱଚର କୁସଲ ୱିପାକେସୁ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନଂ ଏୱ ଆପାଯିକେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସହେତୁକ ୱିପାକାନଂ। ତଥା ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦଟ୍ଠ କଥାସୁ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣ ପଦୱଣ୍ଣନାସୁ ଅଞ୍ଞାସୁ ଚ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରାଦୀସୁତି ଏୱଂ ସବ୍ବଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ନାମ ହୋତି। ‘‘ଯୋଗସା ଧନୀଯତ୍ତା’’ତି ପଯୋଗେନ ସାଧେତବ୍ବତ୍ତା। କୁସଲାକୁସଲାନି ହି ୱଡ୍ଢେତୁଂ ୱା ହାପେତୁଂ ୱା ପଯୋଗେ କତେ ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଚେୱ ହାଯନ୍ତି ଚ। ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭୂତଂ ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା, ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ମୂଲଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅହେତୁକତ୍ତା। ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅହେତୁକାନଂ’’ତି ଦୁଗ୍ଗତି ଅହେତୁକାନଞ୍ଚ ସୁଗତି ଅହେତୁକାନଞ୍ଚ। ‘‘ଅପରେପନା’’ତିଆଦି ୱିଭାୱନିଯଂ ଆଗତୋ ଅପରେ ୱାଦୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ‘ଅପରେପନ ଯଥା

ଅହେତୁକାନଂ ସହେତୁକ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଦ୍ୱିହେତୁକାନଂ ତିହେତୁକ ତଦାରମ୍ମଣଂପୀ'ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତେସଂମତାନୁରୋଧେନ ଚ ଇଧପି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ ୱିପାକପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ ଅହେତୁକେଯେୱ ସନ୍ଧାଯାତି ୱଦନ୍ତୀତି। ତଂ ପନ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାଯଂ 'ଏତ୍ଥେୱ ଦ୍ୱାଦସ କମଗ୍ଗୋପୀ'ତି ଚ, ଏତ୍ଥେୱ ଦସକମଗ୍ଗୋପୀ'ତି ଚ ଆଗତେହି ନ ସମେତି। ତତ୍ଥ ହି ସୋଳଅସସୁକୁସଲୱିପାକେସୁ ଦ୍ୱିହେତୁକ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିହେତୁକାହେତୁକ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚତ୍ତାରି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ ୱିପାକାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସ କମଗ୍ଗୋ ନାମ ହୋତି। ପୁନ ସେସେସୁ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକେସୁପି ଅସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତ ସସଙ୍ଖାରିକ ୱିପାକାନି, ସସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତ ଅସଙ୍ଖାରିକ ୱିପାକାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୁତିଯତ୍ଥେର ୱାଦେ ଦସକମଗ୍ଗୋ ନାମ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଦ୍ୱି ହେତୁକୋପି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଧିକେନ ଛନ୍ଦେନ ୱା ୱୀରିଯେନ ୱା ଚିତ୍ତେନ ୱା ଯୁତ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତି ଧମ୍ମଂ ୱା ନାନାୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପାନି ୱା ବହୁଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, ସୁଣେଯ୍ୟ, ଧାରେଯ୍ୟ, ୱାଚେଯ୍ୟ, ଚିନ୍ତେଯ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଜୱନଂ ବହୁଲଂ ସମୁଦା ଚରେଯ୍ୟ। ତଦା ତସ୍ସ ନାନାକମ୍ମେନ ଜୱନାନୁ ରୂପଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଯୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତୀତି। ''ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପିହି। ଲ। ୱୁତ୍ତା''ତି କଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଏତାନି ହି ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ କାମାୱଚର ଦେୱେସୁ ଚ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିହେତୁକତି ହେତୁକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ପଟିସନ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାତି। ତେ ପନ ତିୱିଧା, ନୱୱିଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତେସଂ ତବ୍ଭାୱୋ''ତି କୁସଲାନଂ କୁସଲଭାୱୋ, ଅକୁସଲାନଂ ଅକୁସଲଭାୱୋ। ''ସିକ୍ଖନ ଧମ୍ମଯୁତ୍ତା''ତି ତୀହି ସିକ୍ଖାହି ପହାତବ୍ବାନଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପିତାଯ ସିକ୍ଖିତବ୍ବତା ପକତିଯଂ ଠିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।''ହେଟ୍ଠିମାନଞ୍ଚା''ତି ହେଟ୍ଠିମ ଫଲାନଞ୍ଚ। ଯାନିଯାନିସକାନି ଯଥାସକଂ। ''ଉପରିମାନଂ''ତି ଉପରିମାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ''ପରିନିଟ୍ଠିତ ସିକ୍ଖା କିଚ୍ଚତ୍ତା''ତି ସିକ୍ଖା କିଚ୍ଚଂ ନାମ କିଲେସ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନତ୍ଥାଯ ଏୱ ହୋତୀତି ତେସୁ ସବ୍ବସୋ ପହୀନେସୁ ସିକ୍ଖା କିଚ୍ଚଂ ପରିନିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପରିନିଟ୍ଠିତ ସିକ୍ଖା କିଚ୍ଚତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁ ଭବୋତି ସମ୍ଭୱୋ। ସମ୍ଭୱୋତି ୱିସେସେନ ପଦମେତନ୍ତି ଆହ ''ଯଥା ସମ୍ଭୱଂ''ତି।

୧୪୨। ''ଏତ୍ଥେୱା''ତି ଏତସ୍ମିଂ କାମଲୋକେ ଏୱ। ''ତଂ ତଂ ପସାଦରହିତାନଂ''ତି ତେନତେନ ପସାଦେନ ରହିତାନଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ତଂ ତଂ ଦ୍ୱାରିକାନି। ଚତୁସଟ୍ଠିୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି। ଦ୍ୱେ ଚତ୍ତାଲୀସ ୱୀଥି ଚିତ୍ତାନି। ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ୱା''ତିଆଦୀସୁ। ଇଦଂ ଅଟ୍ଠକଥା ୱଚନଂ। ଯଥାହ ରୂପଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ, ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ପୱତ୍ତେ, ନୋପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସୋଚ ଖୋ କାମାୱଚରେ ଅନିଟ୍ଠ ରୂପଦସ୍ସନ ସଦ୍ଦସୱନୱସେନ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପନ ଅନିଟ୍ଠା ରୂପାଦଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା କାମାୱଚର ଦେୱଲୋକେ ପୀତି। ତାନି ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି। ''ତତ୍ଥା''ତି ତସ୍ମିଂ ରୂପଲୋକେ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ''ଇଧା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ''ତଂ ତଂ ଭୂମି ପରିଯାପନ୍ନେ''ତି ତିସ୍ସଂ ତିସ୍ସଂ ଭୂମିଯଂ ପରିଯାପନ୍ନେ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ୱୀଥିସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱୀଥିମୁତ୍ତସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୪୩। ୱୀଥିମୁତ୍ତସଙ୍ଗହେ । ‘‘ପୱତ୍ତିସଙ୍ଗହଂ’’ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ପୱତ୍ତାକାରକଥନସଙ୍ଗହଂ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିୟଂ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ‘‘ତଦାସନ୍ନତାୟା’’ତି ତାୟପଟିସନ୍ଧିୟା ଆସନ୍ନତାୟ। ‘‘ତଂ ଗହଣେନେ ୱା’’ତି ସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନ ଏୱ ସନ୍ଧିୱଚନେନ ଏୱ। ‘‘ୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତି ନାମା’’ତି କମ୍ମ କମ୍ମନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ୱିସୟାନଂ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତା ଗମନ ୱସେନ ପୱତ୍ତି ନାମ। ‘‘ମରଣୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଏୱ ସିଦ୍ଧା’’ତି ମରଣୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଜୱନେସୁ ଏୱ ସିଦ୍ଧା। ଏତେନ ମରଣୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଧାନଂ ଜୱନପ୍ପଧାନଂ ହୋତି, ନ ଚୁତିପ୍ପଧାନନ୍ତି ଦୀପେତି। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ୱିଧାନେ ତସ୍ସଂ ଚୁତିୟଂ ୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତି ୱଚନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଜୱନେସୁ ଏୱ ଅତ୍ଥି। ସା ପନ ଚୁତି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଆଦିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧି ପୱତ୍ତିୟା ସିଦ୍ଧାୟ ସିଜ୍ଝତି ଯେୱାତି। ‘‘ତେସଂ’’ତି ୱୀଥିମୁତ୍ତାନଂ। ‘‘ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତି। ‘‘ତତୋ’’ତି ଅୟତୋ। ‘‘ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ‘‘ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ତିରୋ’’ତି ତିରିୟତୋ। ‘‘ଅଞ୍ଚିତା’’ତି ଗତା ପୱତ୍ତା, ଆୟତା ୱା। ‘‘ସମାନଜାତିତାୟା’’ତି ତିରଚ୍ଛାନ ଗତଜାତି ୱସେନ ସମାନଜାତି ଭାୱେନ। ‘‘ୟୁୱନ୍ତୀ’’ତି ମିସ୍ସୀ ଭୱନ୍ତି। ‘‘ସୁଖସମୁସ୍ସୟତୋ’’ତି ସୁଖସମୁଦାୟତୋ। ‘‘ଦିବ୍ବନ୍ତୀ’’ତି ୱିଜ୍ଜୋତନ୍ତି। ‘‘ଇତି କତ୍ୱା’’ତି ଇତି ୱଚନତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ଉପରିଦେୱା ସୁରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ୱେପଚିତ୍ତିପହାରାଦାଦୟୋ’’ତି ୱେପଚିତ୍ତି ଅସୁରିନ୍ଦ ପହାରାଦଅସୁରିନ୍ଦାଦିକେ ଦେୱାସୁରେ। ‘‘ସୁରପ୍ପଟିପକ୍ଖା’’ତି ତାୱତିଂସାଦେୱପ୍ପଟିପକ୍ଖା। ‘‘ସୁରସଦିସା’’ତି ତାୱତିଂସାଦେୱ ସଦିସା। ‘‘ୱେମାନିକପେତେ’’ତି ୱେମାନିକ ନାମକେ ପେତେ। ‘‘ୱିନିପାତିକେ’’ତି ୱିନିପାତିକ ନାମକେ ଦୁଗ୍ଗତ ଦେୱଜାତିକେ। ତେସଂ ପୱତ୍ତି ଉପରି ‘ୱିନିପାତିକାସୁରାନଞ୍ଚା’ତି ପଦେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ‘‘ତେପୀ’’ତି ଲୋକନ୍ତରିକ ନେରୟିକ ସତ୍ତାପି। ‘‘କାଲକଞ୍ଜିକପେତେ’’ତି କାଲକଞ୍ଜିକ ନାମକେ ପେତେ। ଏୱଂ କଥାୱତ୍ଥୁ ପାଳିୟଂ ଆଗତା ୱେସ୍ସଭୁ ଆଦୟୋ ଯମରାଜାନୋପନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱେସ୍ସଭୂ ଚ ନୋତ୍ତି ଚ ସୋମୋ ଚ ଯମୋ ଚ ୱେସ୍ସୱଣୋ ଚ ଇତି ଇମେ ପେତ୍ତି ରାଜାନୋ। ‘‘ରଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ରାଜଭାୱଂ ରାଜକିଚ୍ଚଂ। ଯେ ଚ ଯକ୍ଖରକ୍ଖସା ନାମ କରୋନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କୁରୂରକମ୍ମକାରିନୋ’’ତି ଲୁଦ୍ଦକମ୍ମକାରିନୋ। ‘‘ରେୱତି ୱିମାନେ’’ତି ରେୱତି ୱିମାନ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ‘‘ଇତୋ’’ତି ମନୁସ୍ସ ଲୋକତୋ, ସୁଗତିଭୱତୋ ୱା। ତେହି ଯକ୍ଖ ରକ୍ଖସା ନାମ ଭୂମଟ୍ଠକାପି ସନ୍ତି, ଆକାସଟ୍ଠକାପି। ‘‘ନାନାକମ୍ମକାରଣାୟୋ’’ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ୱିଧାନି କମ୍ମକରଣ କିଚ୍ଚାନି। ତେସମ୍ପି ନିରୟପାଲାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତିସ୍ସନ୍ନଂ’’ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଅପାୟଭୂମୀନଂ। ଅପାୟଭୂମି।

ଉସ୍ସିତୋ ମନୋ ଏତେସନ୍ତି ୱା, ଉସ୍ସନ୍ନୋ ମନୋ ଏତେସନ୍ତି ୱା, ଦ୍ୱିଧାୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଉସ୍ସିତୋ’’ତି ଉଗ୍ଗତୋ। ‘‘ଉସ୍ସନ୍ନୋ’’ତି ୱିପୁଲୋ। କସ୍ମା ତିକ୍ଖତର ଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେ ଅନନ୍ତ ଚକ୍କୱାଳଅସାଧାରଣ ୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୁନ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଇଧେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଉପ୍ପନ୍ନତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ଅଧିକଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି। ‘‘ସୂରା’’ତି ପାପକଲ୍ୟାଣ କମ୍ମେସୁ ସୂରଚିତ୍ତା। ‘‘ସତିମନ୍ତୋ’’ତି ୱିପୁଲସ୍ସତିକା। ‘‘ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋ’’ତି ଇଧେୱ ସିକ୍ଖତ୍ତୟପୂରଣ ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସସ୍ସ ଅତ୍ଥିତା। ‘‘ମରିୟାଦଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଲୋକଚାରିତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ଧତରଟ୍ଠୋ’’ତି ଧତରଟ୍ଠୋ ମହାରାଜା। ଏୱଂ ୱିରୁଳ୍ହକୋତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଗନ୍ଧରୁକ୍ଖାଧି ୱତ୍ଥା’’ତି ଗନ୍ଧରୁକ୍ଖେସୁ ଅଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥା। ‘‘କୁମ୍ଭଣ୍ଡା’’ତି କୁୱୁଚ୍ଚତି ପଥୱୀ। ପଥୱି ଗତାନି ରତନଭଣ୍ଡାନି ଯେସଂ ତେତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଦାନୱରକ୍ଖସା’’ତି ଦନୁନାମଦେୱଧୀତାୟ ଅପଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥେନ ଦାନୱ ନାମକା ରକ୍ଖସା। ଅୱରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅୱରୁଦ୍ଧକା। ‘‘ୱିଗଚ୍ଛରୂପୋ’’ତି ୱିପନ୍ନୱଣ୍ଣୋ। ‘‘ନିହୀନକମ୍ମକତା’’ତି ନିହୀନାନିପାପକମ୍ମାନି କତ୍ୱା ଆଗତା। କାଚିଗନ୍ଧପ୍ପିୟୋ ଜାୟନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯାଗନ୍ଧପ୍ପିୟୋ ଜୋଗିନୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, କୁଣ୍ହୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅଭିଲକ୍ଖିତରତ୍ତୀସୂ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାତରତ୍ତୀସୁ। ଉପୋସଥରତ୍ତୀସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଗୋଚରପ୍ପସୁତକାଲେ’’ତି ଗୋଚରତ୍ଥାୟ ୱିଚରିତକାଲେ। ‘‘ଜୁତିଅତ୍ଥେନା’’ତି ୱିଜ୍ଜୋତନଟ୍ଠେନ। ୱସୂନି ଧନାନି ଧାରେନ୍ତୀତି ୱସୁନ୍ଧରା। ୱସୁନ୍ଧରା ଚ ତେ ଦେୱ ଯକ୍ଖା ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ନାଗାଦ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ପାଳିୟଂ ନାଗେସୁ ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଯା’’ତି ଯା ଭୁମ୍ମଦେୱଯକ୍ଖ ଜାତିୟୋ। ‘‘ଯାସଂ’’ତି ଯାସଂ ଭୁମ୍ମଦେୱ ଯକ୍ଖଜାତୀନଂ। ‘‘କୀଳାପସୁତୱସେନା’’ତି ବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରିୟ ଧମ୍ମଜାତକାଲେ ଉଗ୍ଘୋସନ କୀଳାକମ୍ମୱଡ୍ଢନୱସେନ। ‘‘ଯାସଞ୍ଚ ମନ୍ତପଦାନୀ’’ତି ଯାସଂ ନିଗ୍ଗହ ପଗ୍ଗହପୂଜନାଦି ୱସେନ ପୱତ୍ତାନି ମନ୍ତପଦାନି। ‘‘ତେସୂ’’ତି + ତେସୁ ଚତୂସୁ ଅୱରୁଦ୍ଧକେସୁ। ‘‘କୀଳାସୋଣ୍ଡୱସେନା’’ତି କୀଳାଧୁତ୍ତୱସେନ। ‘‘ଘାସସୋଣ୍ଡୱସେନା’’ତି ଖାଦନଭୁଞ୍ଜନ ଧୁତ୍ତୱସେନ। ସୋଣୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁନଖୋ। ‘‘ସତ୍ତେ’’ ନେରୟିକେ ୱା ପେତେୱା। ‘‘କାମଞ୍ଚ ହୋତୀ’’ତି କିଞ୍ଚାପି ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନିବନ୍ଧନୋକାସୋ’’ତି ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧନୋକାସୋ। ‘‘ସମୁଦାଗତେସୂ’’ତି ପରମ୍ପରତୋ ଆଗତେସୁ। ‘‘ଦେୱରାଜଟ୍ଠାନେସୂ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ତାୱତିଂସାଭୱନେ ଦେୱରାଜଟ୍ଠାନେସୂତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ପାଳିୟଂ ଏୱା’’ତି ଦୀଘନିକାୟେ ଜନୱସଭସୁତ୍ତପାଳିୟଂ ଏୱ। ଯଚ୍ଛନ୍ତି ନିୟଚ୍ଛନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଯାମୋ। ‘‘ନିୟଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିୟ ମୂଲକେହି କଲହଭଣ୍ଡନାଦୀହି ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଂ ସହଚରିତତ୍ତା’’ତି ତେନ ଯାମ ନାମକେନ ଇସ୍ସରଦେୱକୁଲେନ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସହ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି ଇଚ୍ଛଂ ପୂରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘ପୁରେ’’ତି ସମ୍ମୁଖଟ୍ଠାନେ। ତଂ ପନ ଠାନଂ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉଚ୍ଚେଠାନେ’’ତି। ‘‘ସହସ୍ସୋ ବ୍ରହ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରୋଭାସେନ ସହସ୍ସଂ ଚକ୍କୱାଳଅ ଲୋକଂ ଫରନ୍ତୋ ସହସ୍ସୋନାମାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। କୁଲଦେୱତାଯୋ ନାମ କୁଲ ପରମ୍ପର ପୂଜିତ ଦେୱତାଯୋ ନାମ। ‘‘ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଦେୱୱତ୍ଥୁ ଦେୱମାଲକାନି କତ୍ୱା ସମଯେ ସମଯେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜେନ୍ତି, ୱନ୍ଦନ୍ତି, ଥୋମେନ୍ତି, ୱରଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପଟ୍ଠକା ଏୱସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଉପଟ୍ଠକମତ୍ତାୱହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘କସ୍ସଚୀ’’ତି କସ୍ସଚି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତାସୁ ବ୍ରହ୍ମଭୂମୀସୁ। ପୁନ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଦୁତୀଯତଲେ। ‘‘ଆଭା’’ତି ସରୀରାଭା। ନିଚ୍ଛରନ୍ତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେହି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ଅଚଲ ସଣ୍ଠିତା’’ତି ଦୁତୀଯ ତଲେ ୱିଯ ଚଲିତା ନ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ଅଚଲ ସଣ୍ଠିତା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ତେସଂୱାଦୀନଂ ପାଠୋ। ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାତିଆଦିକଂ ନାମଂ ନସିଦ୍ଧଂତି ଯୋଜନା। ‘‘ଇଞ୍ଜନଜାତିକେହୀ’’ତି ଚଲନଜାତିକେହି। ‘‘ହେଟ୍ଠିମତଲାନଂ ଇଞ୍ଜିତଂ ପୁଞ୍ଜ୍ଜପ୍ଫଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଆନେଞ୍ଜ ଜାତିକେନା’’ତି ଅଚଲନଜାତିକେନ ଉପେକ୍ଖାଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଚତୁତ୍ଥତଲାନଂ। ‘‘କେନଚି ଅନ୍ତରାଯେନା’’ତି ତେଜୋସଂୱଟ୍ଟାଦିକେନ ଅନ୍ତରାଯେନ। ‘‘ଏତ୍ଥପୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥତଲେପି। ‘‘ଆଯୁ ୱେମତ୍ତତାଯା’’ତି ଆଯୁପ୍ପମାଣନାନତ୍ତସ୍ସ। ‘‘ଓଳାରିକାନଂ’’ତି ଇଦଂ ପକତିଯା ଓଳାରିକ ସଭାୱତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସୁଖୁମାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ। ନତ୍ଥି ୱିହଞ୍ଞ୍ଞନଂ ଏତେସନ୍ତି ଅୱିହା। କିଂ ୱିହଞ୍ଞ୍ଞନଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେସୁ ଅୱିପ୍ଫାରିକତା ପତ୍ତୀ’’ତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱିପ୍ଫାରତା ପଜ୍ଜନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପସାଦ ଦିବ୍ବ ଧମ୍ମ ପଞ୍ଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୂହୀ’’ତି ‘ପସାଦ ଚକ୍ଖୁ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ, ପଞ୍ଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୂ, ହି। ତତ୍ଥ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ଏୱ ଇଧ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଧମ୍ମ ଚକ୍ଖୂ’’ତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଞ୍ଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ପଞ୍ଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱିପସ୍ସନା ଞାଣପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନାଞାଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅୱସେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ରୂପୀନଂ ସତ୍ତାନଂ’’ତି ରୂପକାଯୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ‘‘କନିଟ୍ଠଭାୱୋ’’ତି ଅପ୍ପତରଭାୱୋ। ‘‘ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସପି ପଟିକ୍ଖେପୋ’’ତି ସକଦାଗାମିଭାୱେଠତ୍ୱା ଭାୱେନ୍ତସ୍ସେୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ନୋ ଅଞ୍ଞ୍ଞଥାତି ଆହ ‘‘ସକଦାଗାମୀନଂ ପଟିକ୍ଖେପେନା’’ତିଆଦିଂ।

ଭୂମିଚତୁକ୍କଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୪୪। ଭୱନ୍ତରେ ୱକ୍କମନ୍ତି ଏତାଯାତି ୱକ୍କନ୍ତୀତି ପିଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ସୋତରହିତୋ’’ତି ପସାଦସୋତରହିତୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ‘‘ଆସିତ୍ତକାଦିଭାୱେନା’’ତି ଆସିତ୍ତକପଣ୍ଡକାଦି ଭାୱେନ। ‘‘ଦ୍ୱୀହି ବ୍ଯଞ୍ଜନେହୀ’’ତି ଦ୍ୱୀହି ନିମିତ୍ତେହି। ‘‘ୱିବଚ୍ଛୱଚନୋ’’ତି ୱିପନ୍ନୱଚନୋ। ‘‘ୱତ୍ଥୁ ୱିପନ୍ନସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ସମ୍ଭାର ଚକ୍ଖୁ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିପନ୍ନତ୍ତା ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱତ୍ଥୁୱିପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତସ୍ସ ତସ୍ସା’’ତି ଚକ୍ଖୁସୋ ତାଦିକସ୍ସ ।‘‘ପସୂତିଯଂ ଯେୱା’’ତି ୱିଜାଯମାନକାଲେଯେୱ। ‘‘ପଞ୍ଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯଭାୱସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ଯତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯଂ। ‘‘ବ୍ଯତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଫରଣଞ୍ଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ପଞ୍ଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାତଂ ୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯଂ ଅସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଦ୍ୱିହେତୁକ ତିହେତୁକାନଂପି ନ ସକ୍କା ନିଯମେତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ ‘‘ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ୱିପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। କତମେସଂ ୱିପତ୍ତୀତି। ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ସୋତାନଂ ୱିପତ୍ତି। କେନକାରଣେନ ୱିପତ୍ତୀତି। ପରୂପକ୍କମେନୱା ମାତୁଯା ୱିସମ ପଯୋଗେନ ୱା ନାନାବାଧେନ ୱା ୱିପତ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଧାତୁପାଠେ ଯକ୍ଖ ପୂଜାଯଂତି ପଠିତତ୍ତା ‘‘ପୂଜନୀଯଟ୍ଠେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେନ ଯକ୍ଖିତବ୍ବା ପୂଜିତବ୍ବା ଯକ୍ଖାତି ଦସ୍ସେତି। ଯେ ପନ କିଚ୍ଛଜୀୱିକପତ୍ତା ୱିଚରନ୍ତି, ତେ ଭୂମସ୍ସିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଭୂମିସ୍ସିତା’’ତି ପାଠେ ଭୂମିଯଂ ସିତା ନିସ୍ସିତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁଞ୍ଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିରୂପା ହୁତ୍ୱା’’ତି ତେ ୱଣ୍ଣତୋପି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ସଣ୍ଠାନତୋପି ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନା। ଜୀୱିକତୋପି କିଚ୍ଛଜୀୱିକାତିଆଦିନା ୱିପନ୍ନରୂପା ହୁତ୍ୱା। ‘ୱିୱସା ହୁତ୍ୱା ନିପତନ୍ତୀ’ତି ୱିନିପାତିକାତିପି ୱଦନ୍ତି। ୱିୱସାତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ଇଚ୍ଛାଯ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିୱିତ୍ତଟ୍ଠାନେସୂ’’ତି ଜନୱିୱିତ୍ତେସୁ ଠାନେସୁ। ପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ପୀଳେତ୍ୱା ୱା ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ତାସେତ୍ୱା ପୀଳେତ୍ୱା ୱା ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ୱେମାନିକପେତାପୀ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତଂ ଦିବ୍ବୱିମାନଂ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି, ତେ ୱେମାନିକା। ତେ ପନ ପୁଞ୍ଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞ୍ଞମିସ୍ସକ କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତା କେଚି ଦିୱା ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ପେତଦୁକ୍ଖଂ। କେଚି ରତ୍ତିଂ ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି, ଦିୱା ପେତଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ପରେହି ଦତ୍ତଂ ଦିନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞପ୍ଫଲଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନ୍ତୀତି ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱିନୋ। ‘‘ପରେହି ଦିନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞପ୍ଫଲଂ’’ତି ଞାତକେହି ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଇଦଂ ମେ ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ ପେତାନଂ କାଲଙ୍କତାନଂ ଞାତୀନଂ ଦେଧୀତି ଏୱଂ ଦିନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞପ୍ଫଲଂ। ‘‘ସକଲଚକ୍କୱାଳଅପରିଯାପନ୍ନା ଏକଭୂମକା’’ତି ଯଥା ତାୱତିଂସାଭୂମି ନାମ ସବ୍ବ ଚକ୍କୱାଳଏସୁପି ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବାପି ଦିବ୍ବେନ ୱସ୍ସସହସ୍ସେନ ଏକଆଯୁ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳଏ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ନ ତଥା ନିରଯେସୁ ୱା ତିରଚ୍ଛାନ ଯୋନିଯଂ ୱା ପେତ୍ତିୱିସଯେୱା ଅସୁରକାଯେୱା ମନୁସ୍ସେସୁୱା ଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ ୱା ଏକପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଚତୁନ୍ନଂ ଅପାଯାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣ ଗଣନାଯ ନିଯମୋ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନୁ ବ୍ରହ୍ମ ସଂଯୁତ୍ତେ କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ ଦସନ୍ନଂ ନିରଯାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅତ୍ଥୀତି। ସଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ତେ ପନ ଦସନିରଯା ଅୱୀଚିନିରଯେ ପରିଯାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଦେସମତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ନ ତେହି ପଦେ ସମତ୍ତେହି ସକଲୋ ଅୱୀଚିନିରଯୋ ନିଯତାଯୁ ପରିମାଣୋତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅପି ଚ ସୋପି ତେସଂ ଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅୱୀଚିଭୂମିଯା ନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧୋ ନ ହୋତି। ତେନ ତେନ କମ୍ମୱିସେସେନେୱ ସିଦ୍ଧୋ। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କମ୍ମପ୍ପମାଣତ୍ତା’’ତି, ତଂ ସୁ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥ ନିରଯେସୂ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ’’ତି ନ ଇତର ଦୀପୱାସୀନଂ ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସ

ଆରୋହଣଞ୍ଚ ଓରୋହଣଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାଚାରୋ ନାମ ଦସସୁଚରିତାନି। ୱିସମାଚାରୋ ନାମ ଦସଦୁଚ୍ଚରିତାନି। ତେସଂ ନିସ୍ସନ୍ଦଭୂତା ସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିୟୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ଇତର ଦୀପୱାସୀନଂପି। ସୋ ଏୱପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଆପଜ୍ଜତି। ନ ଚ ସକ୍କା ତଥା ଭୱିତୁଂ। ଆଦିକପ୍ପକାଲେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚତୁଦୀପ ୱାସୀନଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାୟୁକତା ସମ୍ଭୱତୋତି। ଅଥ ଇତରଦୀପୱାସୀନମ୍ପି ଆୟୁକପ୍ପସ୍ସ ଆରୋହଣଂ ଓରୋହଣଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି। ଏୱଂ ସତି, ଏତରହିପି ତେସଂ ଆୟୁକପ୍ପୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ ଆୟୁକପ୍ପେନ ଏକଗତିକୋ ସିୟାତି ଚୋଦନା। ନିସ୍ସନ୍ଦମତ୍ତତ୍ତାତିଆଦି ପରିହାରୋ। ନତ୍ଥି ଇଦଂ ମମ ଇଦଂ ମମାତି ପୱତ୍ତା ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକତଣ୍ହା ଏତେସନ୍ତି ‘‘ଅମମା’’। ‘‘ଅପରିଗ୍ଗହା’’ତି ପୁତ୍ତଦାରାଦିପରିଗ୍ଗହରହିତା। ‘‘ଉପରିମେ ଚାତୁମହାରାଜିକେ’’ତି ଆକାସଟ୍ଠକଚାତୁମହାରାଜିକେ। ଦିୱେ ଦେୱଲୋକେ ସିଦ୍ଧାନି ଦିବ୍ବାନି। ‘‘ୟାୱ ନିମିରାଜକାଲା’’ତି ୟାୱ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସ ନିମିରଞ୍ଞୋ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲା। କସ୍ସ ପବୁଦ୍ଧୋ ପୁରିମେ ଅନ୍ତରକପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ନିମିରାଜା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଅନ୍ତର କପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ‘‘ମନୁସ୍ସ ଲୋକେହି ପଞ୍ଞାସୱସ୍ସାନି ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଏକୋଦିବ୍ବରତ୍ତିଦିୱୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ଅଭିଧମ୍ମେ ଧମ୍ମ ହଦୟ ୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତନୟେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଚତୁଗ୍ଗୁଣୱଚନେ। ‘‘ଉପରିମାନଂ’’ତି ଉପରିମାନଂ ଦେୱାନଂ। ଏକଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି। ‘‘ଅଟ୍ଠା’’ତି ଅଟ୍ଠୱସ୍ସସହସ୍ସାନି। ‘‘ହେଟ୍ଠିମାନଂ’’ତି ହେଟ୍ଠିମାନଂ ଦେୱାନଂ। ‘‘ଉପରିମାନଂ’’ତି ଉପରିମାନଂ ଦେୱାନଂ। ୟାମେ ଏକୋ ରତ୍ତିଦିୱୋତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଚତ୍ତାରୀ’’ତି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚତ୍ତାରି ୱସ୍ସସତାନି। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ‘‘ଆଦିଅନ୍ତ ଦସ୍ସନୱସେନା’’ତି ଚାତୁମହାରାଜିକେ ମନୁସ୍ସୱସ୍ସଗଣନା ଦସ୍ସନଂ ଆଦିଦସ୍ସନଂ ନାମ। ଇଦାନି ୱସୱତ୍ତିୟଂ ମନୁସ୍ସୱସ୍ସଗଣନା ଦସ୍ସନଂ ଅନ୍ତ ଦସ୍ସନଂ ନାମ।

ନ ଅତିଦୁବ୍ବଲଂତି ନାତିଦୁବ୍ବଲଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ତଂ ୱିତକ୍କ ୱିଚାରମତ୍ତଝାନଂ। ‘‘ଭୂମନ୍ତରେ’’ତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିତୋ ଅଞ୍ଞିସ୍ସଂ ଦୁତୀୟଜ୍ଝାନଭୂମିୟଂ। କପ୍ପୱଚନେ। କପ୍ପୀୟତି ୱସ୍ସ, ଉତୁ, ମାସ, ପକ୍ଖ, ରତ୍ତି, ଦିୱା, ଦିୱସେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜୀୟତୀତି କପ୍ପୋ। କପ୍ପୀୟନ୍ତି ୱା ନାନାଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିୟୋ ଅତୀତା ଦିୱସେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜୀୟନ୍ତି ଏତେନାତି କପ୍ପୋ। କାଲୋ। ମହନ୍ତୋ କପ୍ପୋତି ମହାକପ୍ପୋ। ୱସ୍ସାନଂ ସତଭାଗେହିପି ସହସ୍ସଭାଗେହିପି ସତସହସ୍ସଭାଗେହିପି ସଙ୍ଖାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋତି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟୋ। ଏକସ୍ସ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ଦିସ୍ସମାନୋ କପ୍ପୋ ଅନ୍ତରକପ୍ପୋ। ସତ୍ତାନଂ ନାନାଆୟୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ଆୟୁକପ୍ପୋ। ସୋ ପନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦସୱସ୍ସାୟୁକକାଲେ ଦସୱସ୍ସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ନେୱସଞ୍ଞା ଦେୱାନଂ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଚତୁରାସୀତି କପ୍ପସହସ୍ସେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅନ୍ତରକପ୍ପୋ ନାମ ଚୂଳଅକପ୍ପା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୀସତିପ୍ପଭେଦା ଚୂଳଅକପ୍ପା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି କେଚି ୱଦନ୍ତୀତିଆଦିନା ୟୋଜନା। ‘‘ୟେ’’ତି ୟେ ଚତୁସଟ୍ଠିୟାଦିଭେଦା ଅନ୍ତରକପ୍ପା। ‘‘ୟଥାୱିନଟ୍ଠଂ’’ତି ୱିନଟ୍ଠପ୍ପକାରେନ ୱିନଟ୍ଠପ୍ପକତିୟା। ୱଡ୍ଢମାନୋ କପ୍ପୋ ୱିୱଟ୍ଟୋ। ‘‘ୟଥାୱିୱଟ୍ଟଂ’’ତି ୱିୱଟ୍ଟପ୍ପକାରେନ ୱିୱଟ୍ଟପ୍ପକତିୟା। ଅଚ୍ଚୟେନ ଅତିକ୍କମନେନ। ହରଣେନ ଅପନୟନେନ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ କପ୍ପୱଚନେ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତେଜେନା’’ତି ଅଗ୍ଗିନା। ‘‘ସଂୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱିନସ୍ସତି ତଦା। ‘‘ହେଟ୍ଠା’’ତି ହେଟ୍ଠାଲୋକୋ। ‘‘ଚତୁସଟ୍ଠିୱାରେସୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ।

ଗାଥାସୁ। ‘‘ସତ୍ତସତ୍ତଗ୍ଗିନାୱାରା’’ତି ସତ୍ତସତ୍ତୱାରା ଅଗ୍ଗିନା ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଅଥୱା, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ସତ୍ତସୁସତ୍ତସୁୱାରେସୁ ଲୋକୋ ଅଗ୍ଗିନା ୱିନସ୍ସତୀତି ୟୋଜନା। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ଅଟ୍ଠମେ’’ତି। ‘‘ଦକା’’ତି ଉଦକେନ। ଅଟ୍ଠମେ ଅଟ୍ଠମେୱାରେ ଲୋକୋ ଦକେନ ୱିନସ୍ସତୀତି ୟୋଜନା। ୟଦା ଚତୁସଟ୍ଠିୱାରା ପୁଣ୍ଣା, ତଦା ଏକୋ ୱାୟୁୱାରୋ ସିୟା। ତତ୍ଥ ‘‘ତଦା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଚତୁସଟ୍ଠିୱାରେ। ‘‘ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ’’ତି ସଣ୍ଠହମାନଂ। ‘‘ୱିୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ସଣ୍ଠହତି। ‘‘ସଂୱଟ୍ଟମାନଂ’’ତି ୱିନସ୍ସମାନଂ। ‘‘ସଂୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱିନସ୍ସତି। ‘‘ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନୀ’’ତି ଅଡ୍ଢଦ୍ୱୟଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟନ୍ତି କତ୍ୱା ଉପଚାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥାତଂ-ଆଭସ୍ସରାନଂ ଅଟ୍ଠକପ୍ପାନୀତି। ‘‘ଉପଡ୍ଢେନା’’ତି ଉଦକୱାରେ ହେଟ୍ଠିମଭୂମୀସୁ ଉଦକେନ ୱିନସ୍ସମାନାସୁ ଦୁତୀୟଜ୍ଝାନଭୂମି ନ ତାୱ ୱିନସ୍ସତି। ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେପି ଚିରକାଲଂ ତିଟ୍ଠତେୟେୱ। ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ଲଦ୍ଧୂମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଇଦମେୱ ପମାଣନ୍ତି।

ପଟିସନ୍ଧିଚତୁକ୍କଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୪୫। କମ୍ମଚତୁକ୍କେ। ‘‘ଜନେତୀ’’ତି ଅଜନିତଂ ଜନେତି। ପାତୁଭାୱେତି। ‘‘ଉପତ୍ଥମ୍ଭତୀ’’ତି ଜନିତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭତି। ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ କରୋତି। ‘‘ଉପପୀଳଏତୀ’’ତି ଜନିତଂ ଉପପୀଳଏତି, ପରିହାପେତି। ‘‘ଉପଘାତେତୀ’’ତି ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ‘‘କଟତ୍ତା ରୂପାନଂ’’ତି କଟତ୍ତାନାମକାନଂ କମ୍ମଜରୂପାନଂ। ‘‘କମ୍ମପଥପତ୍ତାୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଜନେନ ସତି, ସବ୍ବମ୍ପି କମ୍ମଂ କମ୍ମପଥପତ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପଚ୍ଚିତ୍ଥାତି ୱିପକ୍କଂ। ୱିପକ୍କଂ ୱିପାକଂ ୟେସନ୍ତି ୱିପକ୍କ ୱିପାକା। ଉପତ୍ଥମ୍ଭମାନା ପୱତ୍ତତି। ସୟଂପି ପଚ୍ଚୟଲାଭେ ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସା’’ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନ ମତ୍ତଂ। ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ନାମ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱ। ଅଞ୍ଞଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ଓକାସଂ ଲଭତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ଚାୟଂ’’ତି ଚେ ଅୟଂ। ‘‘କାଲଙ୍କରିୟା’’ତି କାଲଂକରେୟ୍ୟ। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ପସାଦିତଂ’’ତି ପସନ୍ନଂ। ‘‘ପଦୂସିତଂ’’ତି ପଦୁଟ୍ଠଂ। ପୁବ୍ବେ ‘ମରଣାସନ୍ନ କାଲେ’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ‘ପୱତ୍ତିକାଲେପୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏତଂ’’ତି କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ‘‘ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରେ’’ତି ଜୀୱିତପରିୱାରେ ପଚ୍ଚୟେ।

‘‘ସମୁଦାନେତ୍ୱା’’ତି ସମାହ ରିତ୍ୱା ।‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଉପବ୍ରୂହନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୱୁତ୍ତନଯେନା’’ତି ‘ଜୀୱିତନ୍ତରାଯେ ଅପନେତ୍ୱା’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା’’ତି ‘ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅଲଦ୍ଧୋକାସାୱା ୱିପକ୍କ ୱିପାକା ୱା ସବ୍ବାପି କୁସଲା କୁସଲ ଚେତନା’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା। ‘‘ଦୁବ୍ବଲତରଂ କତ୍ୱା ୱା ୱିବାଧମାନା’’ତି ଉପପୀଳଅକ କମ୍ମକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଜନକ କମ୍ମସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲ ଆଯୂହନକାଲେ’’ତି ସମୁଚ୍ଚଯନକାଲେ। ‘‘ୱିହତ ସାମତ୍ଥିଯଂ’’ତି ୱିନାସିତସତ୍ତିକଂ। ‘‘ମହେସକ୍ଖେସୂ’’ତି ମହାନୁଭାୱେସୁ। ‘‘ଉପତ୍ଥମ୍ଭକମ୍ମି ତଦ୍ଧିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ’’ତି ଉପପୀଳଅକ କମ୍ମତୋ ୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘ଉପରିଭୂମି ନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ମି ସମାନଂ ହେଟ୍ଠାଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ’ତିଆଦୀସୁ ‘ହେଟ୍ଠାଭୂମି ନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ମି ସମାନଂ ଉପରିଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଜାତସତ୍ତୁରାଜୱତ୍ଥୁମ୍ହି ତସ୍ସ ରଞ୍ଜୋ ପିତୁଘାତକମ୍ମଂ ମହାଅୱୀଚିନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତନକମ୍ମି ସମାନଂ ପଚ୍ଛା ବୁଦ୍ଧୁ ପଟ୍ଠାନ କମ୍ମେନ ବାଧୀଯମାନଂ ୱିହତସାମତ୍ଥିଯଂ ହୁତ୍ୱା ତଂ ଉସ୍ସଦନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିବାଧନଂ ନାମ ସତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତି କରଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ଗୋମହିଂସାଦୀନଂ ପୁତ୍ତଦାରଞ୍ଜାତିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିପତ୍ତିକରଣଂ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଉପପୀଳଅକ କମ୍ମକିଚ୍ଚଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ଅଞ୍ଞୋହି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଅଞ୍ଞେ ଗୋମହିଂସାଦଯୋ। ନ ଚ ଅଞ୍ଞେନ କତଂ କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା କରେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନା। ଦୁୱିଧନ୍ତିଆଦିନା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଆନନ୍ଦ ସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ସୋସେଟ୍ଠି ମହାମଚ୍ଛରିଯୋ ଅହୋସି। ଅଞ୍ଞେପି ଦାନଂ ଦେନ୍ତେ ନୀୱାରେସି। ସୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଗାମକେ ଏକିସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯାକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଜାତୋ। ତସ୍ସ ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ସ ପାପକମ୍ମେନ ମାତରଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସକଲଗାମିକାନଂ ଜନାନଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ଧମ୍ମପଦ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲୱସେନ ଅଞ୍ଞେନ କତଂ କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା କରୋତି ଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। [‘‘କମ୍ମଜସନ୍ତତି ସୀସେସୂ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପନ୍ନା ଏକେକା କମ୍ମଜରୂପସନ୍ତତି ନାମ ଅତ୍ଥି। ସା ପଚ୍ଛା ଅପରାପରଂ ତାଦିସାଯ କମ୍ମଜରୂପସନ୍ତତିଯା ପୱତ୍ତତ୍ଥାଯ ସୀସଭୂତତ୍ତା ସନ୍ତତି ସୀସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ୱାକମ୍ମଜସନ୍ତତି ସୀସଂ। ଦ୍ୱେ ୱାକମ୍ମଜସନ୍ତତି ସୀସାନି]। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପାଠେ। ‘‘ତଦେୱା’’ତି ତଂ ଉପଘାତକ କମ୍ମମେୱ। ‘‘ଇଧ ଚା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହେ। ‘‘ଇମସ୍ସ ପୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ଉପଘାତକ କମ୍ମସ୍ସପି। ଦୁଟ୍ଠଗାମଣି ରଞ୍ଞୋ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ସୋଣତ୍ଥେର ପିତୁନୋ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ତେସଂ ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ପଠମଂ ଦୁଗ୍ଗତି ନିମିତ୍ତାନି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ପଚ୍ଛା ରଞ୍ଞୋ ଏକଂ ପୁବ୍ବକତଂ କଲ୍ଯାଣ କମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ଥେରପିତୁ ଚ ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଏକଂ କଲ୍ଯାଣ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତାନି ଦୁଗ୍ଗତି ନିମିତ୍ତାନି ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି। ସଗ୍ଗନିମିତ୍ତାନି ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତି। ଉଭୋପି ଚୱିତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି। କୁସଲା କୁସଲ କମ୍ମାନଂ ଖଯଂ କରୋତୀତି କୁସଲା କୁସଲ କମ୍ମକ୍ଖଯକରୋ। ‘‘ଆଯୁ କମ୍ମେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୂ’’ତି ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଆଯୁ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଚ ପରିଯନ୍ତ ଗତୋ ନ ହୋତି, କମ୍ମାନୁଭାୱୋ ଚ ପରିକ୍ଖୀଣୋ ନ ହୋତି। ଏୱଂ ଆଯୁ କମ୍ମେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ। ‘‘ଅପରାଧ କମ୍ମସ୍ସା’’ତି ମାତାପିତୂସୁୱା ଧମ୍ମିକସମଣ ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ୱା ଅପରଜ୍ଝନୱସେନ କତସ୍ସ ଅପରାଧକମ୍ମସ୍ସ। ‘‘ସୋ ପନା’’ତି ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାୱାଦୋ ପନ। ‘‘ଅରୁଚ୍ଚମାନୋ ୱିଯା’’ତି ଅନିଚ୍ଛିଯମାନୋୱିଯ। ‘‘ସୋ’’ତି ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥା ୱାଦୋ। ‘‘ତତ୍ଥ ପନା’’ତି ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ। ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ’’ତି ସବ୍ବଞ୍ଚ ଏତଂ ସୁତ୍ତୱଚନଂ, ୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେହି ଟୀକା ଚରିଯେହି। ‘‘ୱିପାକଂ ପଟିଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ’’ତି ୱିପାକଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇଚ୍ଛି ତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ‘‘ୱିପାକଂ’’ତି କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧ ସନ୍ତାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଜନକଂ କମ୍ମଂ ଜନକ କମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ତସ୍ସେୱ ଉପପୀଳଅକଂ ତସ୍ସେୱ ଉପଘାତକଂ କମ୍ମଂ ଉପଘାତକ କମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସାକେତ ପଞ୍ହେ’’ତି ୱିପାକୁଦ୍ଧାରେ ଆଗତେ ସାକେତ ପଞ୍ହେ। ଧମ୍ମଦିନ୍ନାଯ ନାମ ଉଗ୍ଗସେନ ରଞ୍ଞୋ ଦେୱିଯା ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସାଦେୱୀ ପୁବ୍ବେ ଏକଂ ଅଜଂ ଘାତେସି, ତେନ କମ୍ମେନ ଅପାଯେସୁ ପଚିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତି ୱିପାକୱସେନ ବହୂସୁ ଭୱେସୁ ଅଜସରୀରେ ଲୋମଗଣନାମତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସୀସଚ୍ଛେଦନ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋସୀତି। ‘‘ସା ପନା’’ତି ସା ଏକା ପାଣାତିପାତ ଚେତନା ପନ। ମହାମୋଗ୍ଗଲାନ ୱତ୍ଥୁ ନାମ ପଞ୍ଚସତ ଚୋରାନଂ ଥେରସ୍ସ ଘାତ ନ ୱତ୍ଥୁ । ଥେରୋହି ଅତ୍ତନା ପୁବ୍ବକତେନ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେନ ଚୋରଘାତନଂ ଲଭିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତୋ। ସାମାୱତିଦେୱୀ ଚ ୱଗ୍ଗୁମୁଦାନଦିତୀରୱାସିନୋ ପଞ୍ଚସତ ଭିକ୍ଖୂ ଚ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବକତେହି ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେହି ତାଦିସଂ ପରୂପକ୍କମଂ ଲଭିତ୍ୱା ସଗ୍ଗେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଦୁସ୍ସିମାରୋ ନାମ କକୁସନ୍ଧ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ମାରଦେୱ ପୁତ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି। କଲାବୁରାଜାନାମ ଖନ୍ତି ୱାଦିତା ପସସ୍ସ ଘାତକୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେ ପନ ତଙ୍ଖଣେ ଅତ୍ତନା କତେନ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେନ ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଚୱିତ୍ୱା ଅୱୀଚିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପୁରିମ ୱତ୍ଥୂସୁ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ ମତ୍ତଂ କରୋତି। ନ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦେତି। ପଚ୍ଛିମୱତ୍ଥୂସୁ ପନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନଞ୍ଚ କରୋତି, ୱିପାକଞ୍ଚ ଦେତୀତି। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ‘‘ଉପଚ୍ଛେଦନ ପୁବ୍ବକଂ’’ତି ଉପଚ୍ଛେଦନ ପୁବ୍ବକଂ ୱିପାକଂ ଜନେତୀତି ଯୋଜନା। କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ ୱିପାକଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାୱ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତୀ’’ତି ଇଧ କଦାଚି ଜନେତି, କଦାଚି ନ ଜନେତୀତି ଏୱଂ ୱିଭାଗସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ‘‘ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଇଧ ପୁବ୍ବକତେନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାସୁଯେୱ ଆଗତତ୍ତା’’ତି ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ତେଜନା ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେନ ମରନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ଆଗତତ୍ତା। ୱିପାକଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ୱିପାକ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱିପାକ ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତଂ। ୱିପାକ ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଜନକଚତୁକ୍କଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୩୬। ''ନିକନ୍ତି ବଲେନ ୱା ପଟିବାହିଯମାନଂ ୱିପାକଂ ନ ଦେତୀ''ତି ଝାନଲାଭିନୋ ହୁତ୍ୱାପି ମରଣକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନିକନ୍ତିଯା ସତି, ତଂ ଝାନଂ ୱିପାକଂ ନ ଦେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଏକସ୍ସା''ତି ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ''ତେସଂ''ତି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମ ଆନନ୍ତରିଯ କମ୍ମାନଂ। ଅନ୍ତିମ ଜୱନୱୀଥିଯଂ କତଂ ନାମ ୱତ୍ଥୁ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ସଯମ୍ପି ଦୁବ୍ବଲଂ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଜନେତି। ତେନାହ ''ଅନ୍ତିମ ଜୱନୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆସନ୍ନେ କତଂ''ତି। ଇଦଞ୍ଚ କମ୍ମସାମଞ୍ଞେ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମୱିସେସେ ପନ ସତି, ନ ଦେତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କତଂ ଆସନ୍ନ କମ୍ମଂ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ପାଠଇପାଠୋ। ଅସ୍ସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମରଣକାଲେୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନାତି ଯୋଜନା। ପରତୋ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଆଗମିସ୍ସତି। ସୋମନସ୍ସ ଜନକଂ ପରଚେତନା ପଓତ୍ତିୱସେନ। ସନ୍ତାପ ଜନକଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିପ୍ପଟିସାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ। ଇଦଂ ଗରୁକ ଚତୁକ୍କଂ ନାମ ଅନନ୍ତରେ ଭୱେ ୱିପଚ୍ଚନକାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯ କମ୍ମାନି ଏୱା''ତି। କମ୍ମଂ ନାମ କୁସଲଂ ୱା ହୋତୁ, ଅକୁସଲଂ ୱା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧା ସେୱନେ ସତି, ୱିପାକଂ ଦେତି। ଅସତି ନ ଦେତି। କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚ, ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚ, ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥହି କତତ୍ତାତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଉପଚିତତ୍ତାତି ୱଚନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଡ୍ଢନସଙ୍ଖାତେ ଆସେୱନେ ସତି ଏୱ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ଞାପେତି। ତସ୍ମା କତମତ୍ତ କମ୍ମତ୍ତା କଟତ୍ତା କମ୍ମଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତେପି ଅନନ୍ତରଭୱେ ୱିପଚ୍ଚନକ କମ୍ମସ୍ସେୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧା ସେୱନମେୱ ଇଧ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ। ''ଯଞ୍ଚ ତଂ ପୁବ୍ବକତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଆଗତଂ''ତି ଯସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠକଥା ପଦେସେ ତଂ କଟତ୍ତା କମ୍ମଂ ପୁବ୍ବକତଂ କମ୍ମଂତି ଆଗତଂ। ''କସ୍ମା ଇଧା''ତିଆଦୀସୁ। ''ଇଧା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହେ। ପାଠଇଯଂ। ଯଂ ଗରୁକଂ, ତଂ ୱିପାକଂ ଦେତି। ତସ୍ମିଂ ଅସତି, ଯଂ ବହୁଲଂ। ତସ୍ମିଂ ଅସତି, ଯଂ ଆସନ୍ନଂ। ତସ୍ମିଂ ଅସତି, ଯଂ କଟତ୍ତା ୱା ପନ କମ୍ମଂ, ତଂ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ସୁଖନ୍ତପାଠୋ। ସୁଖୱେଦନଂ ଜନେତୀତି ସୁଖୱେଦନୀଯଂ। ''ସମତ୍ତା''ତି ସୁଟ୍ଠୁଗହିତା। ''ସମାଦିନ୍ନା''ତି ତଦନ୍ତୱିୱରଣଂ। ''ପରିଯନ୍ତଂ''ତି ସମନ୍ତଂ। ତମ୍ବଦାଠିକସ୍ସ ଯାୱଜୀୱଂ ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ଆଚିଣ୍ଣାନି। ମରଣ ଦିୱସେ ପନ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଚୱିତ୍ୱା ତେନ ଆସନ୍ନ କମ୍ମେନ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ୱାତକାଲସ୍ସ ଯାୱଜୀୱଂ ବହୂନି କଲ୍ଲାଣ କମ୍ମାନି ଆଚିଣ୍ଣାନି। ମରଣ ଦିୱସେପନ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ୱିପରୀତ ସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ତେନ ଆସନ୍ନ କମ୍ମେନ ଅପାଯେ ନିବ୍ବତ୍ତି।

ଗରୁକଚତୁକ୍କଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୪୭। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଚତୁକ୍କେ। ପସ୍ସିତବ୍ବୋତି ଦିଟ୍ଠୋ। ''ଧମ୍ମୋ''ତି ଖନ୍ଧାଯତନ ଧମ୍ମ ସମୂହୋ। ଦିଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମୋତି ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମୋ। ୱତ୍ତମାନୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ। ଯୋ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଯା ପରିକପ୍ପିତସାରସ୍ସ ଭାୱୋ ପୱତ୍ତି କାରଣନ୍ତି କତ୍ୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିମାହ। ''ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ''ତି ଏତେନ କଥଂ କମ୍ମସାଧନଂ ଦସ୍ସେତି। ପଟିସଂୱେଦନ କ୍ରିଯାପଦେ ୱିପାକନ୍ତି କମ୍ମପଦଂ ଦିସ୍ୱା ୱିପାକଂ ନାମ ୱେଦିତବ୍ବଂ ୱେଦନୀଯଂ। ପଟିସଂୱେଦିତବ୍ବଂ ପଟିସଂୱେଦନୀଯନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ''ଉପେଚ୍ଚା''ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ''ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି ଉପେଚ୍ଚ ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ପାପୁଣିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମତୋ''ତି ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମସ୍ସ। ସାମିଅତ୍ଥେ ପଞ୍ଚମୀ। ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଏତ୍ଥହୀ''ତିଆଦି ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେ ୱୁତ୍ତ ନଯମେୱ। ଅପରସଦ୍ଦୋ ନିଚ୍ଚଂ ଅପାଦାନା ପେକ୍ଖୋ। ତଞ୍ଚ ଅପାଦାନଂ ନାମ ଅନନ୍ତରେ ୱୁତ୍ତପଦେହି। ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ନାଗତାନନ୍ତର ଭୱେହୀ''ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମତୋ ଚ ଅନାଗତାନନ୍ତର ଭୱତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପରିୱତ୍ତୋ''ତି ପବନ୍ଧୋ। ଅପରାପରିଯୋତି ୱା, ଅପରୋ ଚ ଅପରୋ ଚ ଅପରାପରୋ। ଅପରାପରେ ପୱତ୍ତୋ ଅପରାପରିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଉପପଜ୍ଜଭୱଂ''ତି ଅନାଗତାନନ୍ତରଭୱଂ। ଅହୋସି କମ୍ମେ ''ଅହୋସୀ''ତି ପଦଂ ଅଞ୍ଞାସି କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ପଦେୱିଯ ରୁଳ୍ହୀନାମପଦନ୍ତି ଆହ ''ଅହୋସି ନାମକଂ''ତି। ତଂ ପନ ରୁଳ୍ହିପଦଂ କୁତୋପୱତ୍ତଂତି ଆହ ''ଅହୋସି କମ୍ମଂ''ତିଆଦିଂ। ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ ପାଠୱସେନା''ତି ଏତ୍ଥ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ପାଠୋ ସା ୱସେସୋ। ପରିପୁଣ୍ଣପାଠୋ ପନ ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅହୋସି କମ୍ମ ୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମ ୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥିକମ୍ମ ୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ, ଅହୋସିକମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମ ୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମ ୱିପାକୋତିଆଦିନା ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗେ ଆଗତୋ। ''ସା''ତି ପଥମ ଜୱନ ଚେତନା। ''ଅପ୍ପତର ୱିପାକା ଚାତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ''ଇତୀ''ତି ହେତୁ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ଅଚିରଟ୍ଠିତି କତ୍ତା ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ଏୱ ଫଲଂ ଦତ୍ୱା ୱିଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଅପ୍ପତର ୱିପାକତ୍ତା ଅହେତୁକମତ୍ତଂ ଫଲଂ ଦତ୍ୱା ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ''ପଚ୍ଚଯୋତି ଚା''ତି ପଚ୍ଚଯଂ ଲଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଚ। ''ସୋ''ତି ମହନ୍ତଂ ୱୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ''କାକୱଲିଯାଦୀନଂ ୱିଯା''ତି କାକୱଲିଯାଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦିଟ୍ଠୱେଦନୀଯ କମ୍ମଂ ୱିଯ। ''ପାକଟତରପ୍ଫଲଦାନଂ''ତି ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଏୱ ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନପ୍ପଟି ଲାଭାଦିୱସେନ ପାକଟତରପ୍ଫଲଦାନକଂ କମ୍ମୱିସେସଂ। କମ୍ମ ପଥଜୱନସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ପଥମଜୱନ ଚେତନା ୱା ଇତରାପି ପଥମ ଜୱନ ଚେତନା ୱାତି ଯୋଜନା। ''କାଚୀ''ତି ଏକଚ୍ଚା ପଥମଜୱନ ଚେତନା। ସେସାନି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମ ୱେଦନୀଯ କମ୍ମାନି।

ଉପପଜ୍ଜକମ୍ମୋ। ‘‘ଅତ୍ଥ ସାଧିକା’’ତି ସନିଟ୍ଠାନତ୍ଥସାଧିକା। ପାଣଘାତାଦି କିଚ୍ଚସାଧିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଟ୍ଠୁ ନିଟ୍ଠାପେତୀତି ସନିଟ୍ଠାପିକା। ‘‘ସେସାନି ପୀ’’ତି ସେସାନି ଉପପଜ୍ଜ ୱେଦନୀଯ କମ୍ମାନିପି। ‘‘ଇଧା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସ ଲୋକେ। ‘‘ମିସ୍ସକକମ୍ମାନୀ’’ତି କୁସଲା କୁସଲମିସ୍ସକାନି କମ୍ମାନି। ୱେମାନିକପେତୱତ୍ଥୂନି ୱିମାନୱତ୍ଥୁ ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନି। ‘‘ସୁଗତିଯଂ ୱିପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱିପତ୍ତିଂ’’ତି ଚକ୍ଖୁ ସୋତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗ ପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ୱା ୱିପତ୍ତିଂ। ନାନା ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଭୂତଂ ୱା ୱିପତ୍ତିଂ। ‘‘ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ’’ତି ମହିଦ୍ଧୀନଂ ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ। ‘‘ଯଥା ୱୁତ୍ତ ୱତ୍ଥୂହୀ’’ତି ୱେମାନିକ ପେତୱତ୍ଥାଦୀହି। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ। ‘‘ତେସଂ ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ତେସଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପଚ୍ଚନକାଲ ସଙ୍କନ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ‘‘ଯଥାଠାନେଯେୱ ପତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି ତାନି ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଭଗୱତା ଯଥା ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଏୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ’’ତି ତେସଂ ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥୀତିଆଦିନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯୁତ୍ତିଯା ୱା ଅଭାୱତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମ ୱେଦନୀଯସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧି ୱିପାକାଦି ଯୁତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ।

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଚତୁକ୍କଂ।

୧୪୮। ପାକଟ୍ଠାନଚତୁକ୍କେ। ‘‘କାଯାଦୀନଂ’’ତି ଚୋପନକାଯାଦୀନଂ। କାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅତିପାତେନ୍ତୀ’’ତି ଅତିକ୍କମ୍ମ ପଯୋଗେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଅତିପାତନଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଅଦିନ୍ନଂ’’ତି ସାମିକେନଅଦିନ୍ନଂ ପରସନ୍ତକଂ। ଅଗମନୀଯୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଅୱୀତିକ୍କମନତ୍ଥାଯ ଅନୁପଗନ୍ତବ୍ବାନି ମାତୁରକ୍ଖିତାଦୀନି ଇତ୍ଥି ପୁରିସସରୀରାନି। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ପରପାଣସ୍ସ। ‘‘ତତୋ’’ତି ପରପରିଗ୍ଗହିତ ଭାୱତୋ। ‘‘ଅଚ୍ଛିନ୍ଦକ ଚେତନା’’ତି ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକକରଣୱସେନ ଭୁସଂ ପରସନ୍ତକା ଭାୱଚ୍ଛିନ୍ଦକ ଚେତନା। ୱିଲୁପ୍ପନ ଚେତନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ମଗ୍ଗେନ ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଦକସ୍ସା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗେନ ପରମଗ୍ଗ ସମ୍ପଯୋଜକସ୍ସ। ‘‘ଏତ୍ଥପୀ’’ତି ଯଥା ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ପରପରିଗ୍ଗହିତ ସଞ୍ଞିନୋତି ଦୁତୀଯଂ ଅଙ୍ଗପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଏତ୍ଥପି। ଏତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି ଅଗମନୀଯ ୱତ୍ଥୁ ୱସେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ସେୱନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅଗମନୀଯ ୱତ୍ଥୁ ସଞ୍ଞିତାତି ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ହୋତୀତି। ନ ହୋତି। ନ ହି ତସ୍ମିନ୍ତି ୱଚନଂ ସଞ୍ଞାୱିସେସ ସହିତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଇଦିସେସୁ ଚ ଠାନେସୁ ସଚେ ସଞ୍ଞାପଧାନଂ ହୋତି। ପାଣସଞ୍ଞିତା, ପରପରିଗ୍ଗହିତ ସଞ୍ଞିତା,ତି ଅଙ୍ଗ ପଦଂ ୱିଯ ଇଧପି ଅଗମନୀଯ ୱତ୍ଥୁ ସଞ୍ଞିତାତି ଦୁତୀଯଂ ଅଙ୍ଗପଦଂ ଅୱସ୍ସଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ଅଙ୍ଗନିଯମଟ୍ଠାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଏତେନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଚତୁରଙ୍ଗୀକୋୱ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା। ଅଗମନୀଯ ୱତ୍ଥୁ, ତସ୍ମିଂ ସେୱନ ଚିତ୍ତଂ, ସେୱନପ୍ପଯୋଗୋ, ମଗ୍ଗେନ ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପତ୍ତି ଅଧିୱାସନନ୍ତି। ‘‘ସା’’ତି ଭିକ୍ଖୁନୀ। ‘‘ରକ୍ଖିତାସୁ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି ମାତୁରକ୍ଖିତ ପିତୁ ରକ୍ଖିତାଦୀସୁ ସଙ୍ଗହିତା। ‘‘ଟୀକାସୁ ପନା’’ତି ସୁତ୍ତନ୍ତଟୀକାସୁ ପନ। ‘‘ସା’’ତି ଭିକ୍ଖୁନୀ। ପାସଣ୍ଡା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାଦୀନି। ତଂ ୱାଦିନୋ ପାସଣ୍ଡିଯା ନାମ। ତେସଂ ଧମ୍ମୋ ପାସଣ୍ଡିଯ ଧମ୍ମୋ ନାମ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋପି ଦୁସ୍ସୀଲାଯ ଇତ୍ଥିଯା ୱୀତିକ୍କମୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ। ତତୋ ଗୋରୂପ ସୀଲିକାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତତୋ ସରଣଙ୍ଗତାଯ, ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖା ପଦିକାଯ, ସାମଣେରିଯା, ପୁଥୁଜ୍ଜନ ଭିକ୍ଖୁନିଯାତିଆଦି। ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠୋ। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅକୁସଲକାଯକମ୍ମେ। ‘‘ନ ଗହିତଂ’’ତି ଥେରେନ ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ୱା ନ ଗହିତଂ। ସୁରଞ୍ଚ ମେରଯଞ୍ଚ ପିୱନ୍ତି ଏତେନାତି ସୁରାମେରଯ ପାନଂ। ତଦଜ୍ଝୋହରଣ ଚେତନା କମ୍ମଂ। ‘‘ସଦ୍ଧ ଲହୁକୋ’’ତି ସବ୍ବେସଂ ସୁରାପାନ କମ୍ମ ୱିପାକାନଂ ମଜ୍ଝେ ଯୋ ୱିପାକୋ ଲହୁକତରୋ, ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଉମ୍ମତ୍ତକସଂୱତ୍ତନିକୋ’’ତି ଉମ୍ମତ୍ତଭାୱ ସଂୱତ୍ତନିକୋ। ‘‘ପଞ୍ଚପୀ’’ତି ସୁରାପାନ କମ୍ମେନ ସହ ପଞ୍ଚପି। ମୂଲଟୀକା ୱଚନେ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ସୁରାପାନ କମ୍ମସ୍ସ। ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗଟୀକାଯଂ ଇମସ୍ସ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ତଦ୍ୱି ରମଣାଦଯୋ ଚା’’ତି ତତୋ ସୁରାପାନତୋ ୱିରମଣାଦଯୋ ଚ। ‘‘ମଦସ୍ସା’’ତି ମଜ୍ଜନସ୍ସ। ‘‘ଅପୁଞ୍ଞପଥସ୍ସା’’ତି ଅକୁସଲ କମ୍ମ ପଥସ୍ସ। ‘‘ତଦ୍ୱିରତି ପୀ’’ତି ତତୋ ସୁରାପାନତୋ ୱିରତିପି। ‘‘ନିମ୍ମଦତାଯା’’ତି ମଜ୍ଜନରହିତ ଭାୱସ୍ସ। ‘‘ସା’’ତି ନିମ୍ମଦତା। ‘‘ପୁଞ୍ଞପଥସ୍ସା’’ତି କୁସଲକମ୍ମ ପଥସ୍ସ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ତାନୀ’’ତି ସୁରାପାନ କମ୍ମତଦ୍ୱିରତି କମ୍ମାନି। ‘‘ନ ଇତରଂ’’ତି କମ୍ମପଥେହି ଅସମ୍ବନ୍ଧଂ। ସୁରାପାନଂ ୱିସୁଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତୀତି ଯୋଜନା। ତଦ୍ୱିରତି କମ୍ମେ ପନ ସଚେ ଇଦଂ ସୁରାପାନଂ ନାମ ପାପକମ୍ମଂ ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଞତ୍ୱା ସମାଦାନ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ୱସେନ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ରକ୍ଖତି। ତଂ ସୀଲଂ ଅଞ୍ଞେହି ପୁଞ୍ଞପଥେହି ଅସମ୍ବନ୍ଧମ୍ପି ୱିସୁଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଏୱମିଦଂ ପୀ’’ତି ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ସୁରାପାନ କମ୍ମଂ କମ୍ମ ପଥପତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତଂ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି କମ୍ମପଥସୁତ୍ତେସୁ। ସରୂପତୋ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚ ସଙ୍ଖ୍ୟା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯଂ’’ତି ଯଂ ସୁରାପାନ କମ୍ମଂ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ କମ୍ମପଥସୁତ୍ତେସୁ। କମ୍ମ ଜନନଂ ନାମ ଦୁଚ୍ଚରିତ କମ୍ମାନଂ ଜନନଂ। ସବ୍ବେନ ଦେୱାନ ମିଦ୍ଧେନ ତସ୍ସ ଅପାଯଗାମିତା ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାସୁରାଯ ପୁଣ୍ଣଂ ଇମଂ ସୁରାକୁମ୍ଭଂକିଣାଥ। ମୂଲଂ ଦେଥ ଗଣ୍ହାଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ସୁରାପାନ କମ୍ମସ୍ସ। ଅପାଯଂ ଗମେତି ସମ୍ପାପେତୀତି ଅପାଯ ଗାମୀ। ‘‘ଯଦିଦଂ’’ତି ଯା ଅଯଂ ଯଥାଲାଭ ଯୋଜନା ଅତ୍ଥି। ମୂଲଟୀକା ୱଚନେ। ‘‘କମ୍ମସହଜାତା’’ତି ଅକୁସଲ କମ୍ମସହଜାତା ତଣ୍ହା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ। ‘‘କୋଟ୍ଠାସତୋ’’ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ଝାନାଦିକୋଟ୍ଠାସା ନାମ ଆଗତା। ତେସୁ ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୋଟ୍ଠାସତୋ କମ୍ମପଥ କୋଟ୍ଠାସିକା ଏୱ। କମ୍ମପଥ କୋଟ୍ଠାସେ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୁରିମାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ’’ତି ପାଣାତି ପାତାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ। ‘‘ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ’’ତି ତସ୍ସ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ‘‘ତତୀଯଂ’’ତି ତତୀଯ ସୁତ୍ତଂ। ଏତାସୁପି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ।

କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ। ସସମ୍ଭାରକାଯୋ ନାମ ସକଲୋ ରୂପକାଯୋ। ପସାଦକାଯୋ ନାମ କାଯପସାଦୋ ଏୱ। କାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚୋପନକାଯୋ ନାମ। ‘‘ଚୋପନ’’ନ୍ତି ଚ ଚଲନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସୋ ଯେୱା’’ତି ଚୋପନକାଯୋଯେୱ। କାଯକମ୍ମ ନାମ ଲାଭୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ କମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି ମୁଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘କମ୍ମାନି ୱିସେସେତୁଂ’’ତି ଇଦଂ କାଯକମ୍ମଂ ନାମ, ଇଦଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମାତି ୱିସେସେତୁଂ ନିଯମେତୁଂ। ‘‘ସଙ୍କୋନ୍ତୀ’’ତି କମ୍ମାନି ୱିସେସେତୁଂ ସଙ୍କୋନ୍ତି। ତସ୍ମା କାଯଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତିତୋତି ଚ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତିତୋତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମିଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ‘‘ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ମଜ୍ଝିମାନି ଚତ୍ତାରୀ’’ତି ମୁସାୱାଦାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ୱଚୀକମ୍ମାନି। ‘‘ଛଦ୍ୱିଧାନି ତାନି ୱଜ୍ଜାନୀତି’’ତି ‘କାଯକମ୍ମଂ ଜହେଯ୍ୟୁ’ନ୍ତିଆଦୀନି ଛଦ୍ୱିଧାନି ତାନି ୱଜ୍ଜାନି। କଥଂ ଏକମେକେନ ବାହୁଲ୍ଲ ସଦ୍ଦେନ ଛଦ୍ୱିଧାନି ତାନି ୱଜ୍ଜେତୀତି। ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ୱଜ୍ଜେତି। କଥଂ, ପାଣାତିପାତ କମ୍ମଂ କଦାଚି ଅପ୍ପକେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି କାଯଦ୍ୱାରେ ଏୱ ପୱତ୍ତି ବହୁଲତ୍ତା କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ୱଚୀକମ୍ମ ସଙ୍ଖ୍ଯଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଦ୍ୱେ ୱା ଅସ୍ସ ନାମାନି ନ ଭୱନ୍ତି। ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ପନ ଅପ୍ପକୱୁତ୍ତିତ୍ତା ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି। କାଯକମ୍ମନ୍ତି ନାମଂ ନ ଜହତି। ଦ୍ୱେ ୱା ଅସ୍ସ ନାମାନି ନ ଭୱନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଏକେନ କାଯଦ୍ୱାରେ ବାହୁଲ୍ଲ ୱୁତ୍ତିୱଚନେନ ପାଣାତିପାତ କମ୍ମେ ଛଦ୍ୱିଧାନି ୱଜ୍ଜାନି ୱଜ୍ଜେତୀତି। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ୱନଚରକୋ ନାମ ୱନଲୁଦ୍ଦକୋ। ସୋ ପନ କଦାଚି ଅପ୍ପକେନ ଗାମେ ଚରନ୍ତୋପି ୱନେ ବାହୁଲ୍ଲ ଚାରିତ୍ତା ୱନଚରକୋ ଏୱ ହୋତି। ଗାମଚରକୋତି ନାମଂ ନ ଲଭତି। ଦ୍ୱେ ୱା ଅସ୍ସ ନାମାନି ନ ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଗାମାୱଚରକାପି। ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ ନାମ ସଙ୍ଗାମେ ବାହୁଲ୍ଲାୱଚରୋ ହତ୍ଥୀ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ସଵ୍ୱ କମ୍ମ ସାଧାରଣତ୍ତା କମ୍ମାନି ୱିସେସେତୁଂ ନ ସଙ୍କୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚସତି, ‘ଅଭିଜ୍ଝା ବ୍ଯାପାଦୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଚେତି ମନସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତିତୋ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମା’ତି ଇଦଂ ନ ୱତ୍ତଵ୍ୱନ୍ତି। ନୋ ନ ୱତ୍ତଵ୍ୱଂ। କମ୍ମ ସିଦ୍ଧିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରେହି ଅସାଧାରଣତ୍ତା । ତେନାହ ‘‘ମନୋକମ୍ମାନି ପନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସିଦ୍ଧଂ’’ତି ନିଵ୍ୱତ୍ତଂ। ‘‘କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚୋପନକାଯୋ କାଯକମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି ବହୁଲତ୍ତା କାଯକମ୍ମ ଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଚୋପନୱାଚା ତତ୍ଥ ୱଚୀକମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି ବହୁଲତ୍ତା ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। କୁସଲା କୁସଲ ଜୱନ ଚିତ୍ତଂ ପନ ମନୋକମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥେୱ କମ୍ମ କିଚ୍ଚ ସିଦ୍ଧିତୋ ମନୋକମ୍ମ ଦ୍ୱାରଂ ନାମାତି ଏୱଂ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱାର ୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତଵ୍ୱଂ। ‘‘ତସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ନାମଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ୱା’’ତି କାଯୋତି ନାମଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ୱା। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ନାମଂ ଦାତୁନ୍ତି ୱା’’ତି ୱଚୀତି ନାମଂ ତସ୍ସ ଦାତୁଂ ୱା। ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗାମାଦୀନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗାମାଦିଭାୱୋ ୱିଯା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଞକୁଲେସୁ ୱସନ୍ତେସୁପି ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଲବହୁଲତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗାମୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ୱନେ ଅଞ୍ଞରୁକ୍ଖେସୁ ସନ୍ତେସୁପି ଖଦୀରରୁକ୍ଖ ବହୁଲତ୍ତା ଖଦୀରୱନନ୍ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ତଵ୍ୱନ୍ତି। କାଯକମ୍ମଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୪୯। ୱଚୀକମ୍ମେ। ‘‘ମୁସା ୱଦନ୍ତୀ’’ତି ଅଭୂତତୋ ୱଦନ୍ତି। ପିସତି ଏତାଯାତି ପିସୁଣା। ‘‘ନିରୁତ୍ତି ନଯେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ପିଯସୁଞ୍ଞ କରଣାତି ୱତ୍ତଵ୍ୱେ ଅକ୍ଖର ଲୋପକରଣଂ ନିରୁତ୍ତି ନଯୋ ନାମ। ‘‘ଯେନା’’ତି ଯେନଜନେନ। ‘‘ସମ୍ଫଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ସଂସଦ୍ଦୋ ସମ୍ମତି ଦୁକ୍ଖଂ ଏତେନାତି ଅତ୍ଥେନ ସୁଖେ ହିତେ ୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ସଂ ସୁଖଂ ହିତଞ୍ଚା’’ତି। କୀଦିସଂ ସୁଖଂ ହିତଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ସାଧୁଜନେହି ଅଧିଗନ୍ତଵ୍ୱଂ’’ତି। ଏତେନ ପାପଜନେହି ଅଧିଗନ୍ତଵ୍ୱଂ ହିତସୁଖଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ହିତସୁଖସ୍ସ ୱିନାସନଂ ନାମ ତସ୍ସ ଆଗମନ ମଗ୍ଗଭିନ୍ଦନନ୍ତି ଆହ ‘‘ହିତସୁଖ ମଗ୍ଗଂ ଭିନ୍ଦତୀ’’ତି। ‘‘ତଂ ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତଂ’’ତି ହିତସୁଖଂ। ‘‘ଅତ୍ଥ ଧମ୍ମା ପଗତସ୍ସା’’ତି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଧମ୍ମତୋ ଚ ଅପଗତସ୍ସ। ‘‘ପଟିଭାଣ ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ସୁଣନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତରତି ଚିତ୍ତହାସୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ପଟିଭାଣଞ୍ଞାଣେନ ଚିନ୍ତୀକତସ୍ସ। ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତି ଯସ୍ମିଂ କଥା ମଗ୍ଗେ। ‘‘ଅତ୍ଥ ଧମ୍ମ ୱିନଯପଦଂ’’ତି ଅତ୍ଥ ପଦଞ୍ଚ ଧମ୍ମପଦଞ୍ଚ ୱିନଯ ପଦଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ନାମ ଆରୋଗ୍ଯସମ୍ପତ୍ତି, ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି, ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତି, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ତାସୁ କୋସଲ୍ଲଜନକଂ ୱାକ୍ଯପଦଂ ଅତ୍ଥପଦଂ ନାମ। ଇଦଂ ସୁଚରିତଂ ନାମ ସଗ୍ଗସଂୱତ୍ତନିକଂ, ଇଦଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ଅପାଯ ସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ଏୱଂ ସଭାୱ ଧମ୍ମେସୁ କୋସଲ୍ଲ ଜନକଂ ୱାକ୍ଯ ପଦଂ ଧମ୍ମ ପଦଂ ନାମ। ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଦମିତଵ୍ୱଂ, ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦମିତଵ୍ୱାନି, ଏୱଂ ରାଗୋ ୱିନେତଵ୍ୱୋ, ଏୱଂ ଦୋସୋ ୱିନେତଵ୍ୱୋତିଆଦିନା ୱିନେତଵ୍ୱେସୁ ୱିନଯ କୋସଲ୍ଲଜନକଂ ୱାକ୍ଯପଦଂ ୱିନଯ ପଦଂ ନାମ। ଯତ୍ଥ ଏୱରୂପଂ ଅତ୍ଥ ପଦଞ୍ଚ ଧମ୍ମ ପଦଞ୍ଚ ୱିନଯ ପଦଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ୱାଚା ୱତ୍ଥୁମତ୍ତସ୍ସ ଏତଂନାମଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ସମ୍ଫଂ’’ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ ୱଚୀକମ୍ମେସୁ। ୱିସଂୱାଦନଂ ନାମ ୱିରଜ୍ଝା ପନଂ। ୱିସଂୱାଦକୋ ନାମ ୱିରଜ୍ଝାପନକୋ। ଅତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତି ୱିନାସେତୀତି ଅତ୍ଥ ଭଞ୍ଜନକୋ। ‘‘କମ୍ମପଥଭେଦୋ’’ତି ପଟିସନ୍ଧି ଜନକୋ କମ୍ମପଥୱିସେସୋ। ‘‘ଇତରୋ’’ତି ଅତ୍ଥ ଭଞ୍ଜନକତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମୁସାୱାଦୋ। ‘‘କମ୍ମ ମେୱା’’ତି ପୱତ୍ତି ୱିପାକ ଜନକଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ। ‘‘ରଜାନଂ’’ତି ଧୂଳୀନଂ। ତାସୁ ସୁଗତି ଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନକାନି। ‘‘ପଥଭୂତତ୍ତା’’ତି ଉପ୍ପତ୍ତିମଗ୍ଗଭୂତତ୍ତା। ‘‘ଭେଦ ପୁରେକ୍ଖାରେନା’’ତି ମିତ୍ତଭେଦପୁରେକ୍ଖାରେନ। ମିତ୍ତଂ ଭିନ୍ଦତୀତି ଭେଦକୋ। ‘‘ସଂକିଲିଟ୍ଠ ଚେତନା’’ତି ଅତ୍ଥ ପୁରେକ୍ଖାର ଧମ୍ମ ପୁରେକ୍ଖାର ୱିନଯ ପୁରେକ୍ଖାର ଅନୁସାସନି ପୁରେକ୍ଖାର ରହିତା କେୱଲଂ ଭେଦପୁରେକ୍ଖାର ଚେତନା ସଂକିଲିଟ୍ଠ ଚେତନା ନାମ। ‘‘ପରେ ଭିନ୍ନେ ଯେୱା’’ତି ପରଜନେ ପରଜନେନ ମିଥୁଭେଦୱସେନ ଭିନ୍ନେଯେୱ। ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୁ। ‘‘ଅଯଂ ପୀ’’ତି ଅଯଂ ଫରୁସୱାଚାପି। ଏୱଂ ଅକ୍କୋସନ କମ୍ମଂପି ଅକ୍କୋସିତଵ୍ୱସ୍ସ ଦୂରେ ଠିତସ୍ସପି ମତସ୍ସପି ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା। ଅନତ୍ଥଂ ନିରତ୍ଥକୱାଚା ୱତ୍ଥୁ ମତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନକୋ। ‘‘ସଚ୍ଚତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତେ ଯେୱା’’ତି ଯଥା ସୋ କଥେତି, ତଥା ତଂ ୱତ୍ଥୁ ଉପ୍ପନ୍ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ଏୱଂ ସଚ୍ଚତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତେଯେୱ। କେଚି ସଚ୍ଚତୋ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ପୂଜନୀଯ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ଥୋମେନ୍ତା

ପୂଜେନ୍ତା ୱନ୍ଦନ୍ତା ପରିହରନ୍ତି। ସମ୍ପରାଯି କତ୍ଥାଯ ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସବ୍ବମେତଂ ନିରତ୍ଥକଂ ହୋତି। ‘‘ତଦସ୍ସାଦୱସେନା’’ତି ତଂ ରାଜକଥାଦିଂ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତରତିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦୱସେନ କଥେନ୍ତସ୍ସେୱ କମ୍ମଂ ହୋତି। ଅନିଚ୍ଚ ଲକ୍ଖଣ ୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ୱା ରତନତ୍ତଯ ଗୁଣୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ୱା ପାପ ଗରହ କଲ୍ଯାଣ ସମ୍ଭାୱନାଯ ୱା କଥେନ୍ତସ୍ସ ପନ ସତ୍ଥକମେୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥ ଧମ୍ମ ୱିନଯ ନିସ୍ସିତଂ’’ତିଆଦିଂ। ସେସମେତ୍ଥ କାଯଦ୍ୱାରେ ଦୀପିତମେୱ।

୧୫୦। ମନୋକମ୍ମେ । ‘‘ଅଭିଜ୍ଝାଯନ୍ତୀ’’ତି ଅତିରେକତରଂ ଝାଯନ୍ତି, ଚିନ୍ତେନ୍ତି, ଓଲୋକେନ୍ତି ୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସାଦମତ୍ତେ ଅଠତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ବ୍ଯାପାଦେନ୍ତୀ’’ତି ୱିଗତଭାୱଂ ଆପାଦେନ୍ତି ସମ୍ପାପେନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ଆପାଦନଂ ନ କାଯୱାଚାହି। ଅଥ ଖୋ ଚିତ୍ତେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିନ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ତଦ୍ୱି ପରୀତତୋ’’ତି ସପ୍ପୁରିସ ପଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ୱିପରୀତେନ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ ମନୋକମ୍ମେସୁ। ‘‘ଇଦଂ ମମସ୍ସା’’ତି ଇଦଂ ସନ୍ତକଂ ମମସନ୍ତକଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ଅହୋ ସାଧୁ ୱତାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅତ୍ତନୋ କତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ କତ୍ୱା। ‘‘ଲାଭାୱତିମେ’’ତି ଏତ୍ଥ ସୁଲାଭଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଲାଭା। ‘‘ଅତ୍ତନୋ କରେଯ୍ଯଂ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ କରେଯ୍ଯଂ। ପରଭଣ୍ଡଂ ୱତ୍ଥୁ ଯସ୍ସାତି ପରଭଣ୍ଡ ୱତ୍ଥୁକୋ। ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁ। ଯାୱ ନ ପରିଣାମେତି, ତାୱ ନ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୂ’’ତି ଅଧିକାରୋ। ‘‘ଅଯଂ’’ତି ଅଯଂ ସତ୍ତୋ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ। ଦସୱତ୍ଥୁକାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନାମ ‘ନତ୍ଥିଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥିଯିଟ୍ଠଂ, ନତ୍ଥିହୁତଂ’ତିଆଦିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ କାଚିଦିଟ୍ଠିଯୋ ନତ୍ଥିକାଦି ସଭାୱା ହୋନ୍ତି। ଇଧ ପନ ତବ୍ବହୁଲନଯେନ କମ୍ମମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ‘‘ପସ୍ସନ୍ତୋ’’ତି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନିଯାମଂ’’ତି ସମ୍ମତ୍ତ ନିଯାମଂ। ଅୱିପରୀତନିଯାମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ‘‘ନିଯାମଂ’’ତି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମଂ। ୱିପରୀତ ନିଯାମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯୋତି ଅତେକିଚ୍ଛୋ। ଏକନ୍ତେନ ଅପାଯଗାମୀ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅପସ୍ସିତ୍ୱା’’ତି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନଂ ଅପସ୍ସିତ୍ୱା। ‘‘ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖମତ୍ତେନା’’ତି ତିତ୍ଥା ଚରିଯେସୁ ସଦ୍ଦହନ ମତ୍ତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସକଂ ଆଚରିଯକଂ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତକଭୂତଂ। ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ଯଥାହ ମିଚ୍ଛତ୍ତତିକେ ମିଚ୍ଛାସଭାୱାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତା। ୱିପାକଦାନେ ସତି, ଖନ୍ଧଭେଦାନନ୍ତରମେୱ ୱିପାକଦାନତୋ ନିଯତା। ମିଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ତେ ନିଯତା ଚାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା। ସମ୍ମାସ ଭାୱାତି ସମ୍ମତ୍ତା। ସମ୍ମତ୍ତା ଚ ତେ ନିଯତା ଚ ଅନନ୍ତରମେୱ ଫଲଦାନ ନିଯମେନାତି ସମ୍ମତ୍ତନିଯତାତି । ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା। ‘‘ଅଚୋପେତ୍ୱା’’ତି ଅଚାଲେତ୍ୱା। ‘‘ଏତେନା’’ତି ଏତେନପି ସଦ୍ଦେନ। ‘‘ଇମେସଂ’’ତି ମନୋକମ୍ମାନଂ। ‘‘ଏତେନା’’ତି ମନସ୍ମିଂ ଏୱାତି ୱଚନେନ। ‘‘ଉପପନ୍ନଂ’’ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ‘‘ଉପଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନା’’ତି ଉପଲକ୍ଖଣନଯ ନିଦସ୍ସନନଯ ପଧାନନଯାଦିୱସେନ। ‘‘ଅତ୍ଥନ୍ତରପ୍ପସଙ୍ଗୋ ହୋତୀ’’ତି କଥଂ ହୋତି। ଏୱସଦ୍ଦେନ ୱିନା ପାଣାତିପାତ କମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ବାହୁଲ୍ଲ ୱୁତ୍ତିତୋ କାଯକମ୍ମଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତେ ଇଦଂ ଲଦ୍ଧାତପତ୍ତୋ ରାଜକୁମାରୋତି ୱିଯ ଉପଲକ୍ଖଣନଯମତ୍ତଂ। ତେନ ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ବାହୁଲ୍ଲ ୱୁତ୍ତିଂ ଉପସଲ୍ଲକ୍ଖେତୀତି ଅତ୍ଥନ୍ତରପ୍ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି। ଏୱଂ ସେସନଯେସୁପୀତି। ‘‘ଅପିଚା’’ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଜୋତେତି। ‘‘ତେସୂ’’ତି ପାଣୱଧାଦୀସୁ। ‘‘ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ’’ତି ଉପକ୍କମୋତି ଚତୁତ୍ଥଂ ଅଙ୍ଗଂ। ‘‘ତଂ ସହଜାତା ଚା’’ତି ଚେତନା ସହଜାତା ଚ। ଚେତନା ପକ୍ଖେ ଭୱାତି ଚେତନା ପକ୍ଖିକା। ଚେତନା ୱିଯ କାଯକମ୍ମଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅବ୍ବୋହାରିକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ମନୋକମ୍ମନ୍ତି ୱୋହରିତୁଂ ଅପ୍ପହୋନକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତା ପଧାନଂ ଯେସଂ ତେ ଅତ୍ତପ୍ପଧାନା। ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ। ଅତ୍ତପ୍ପଧାନା ନ ହୋନ୍ତି। ଚେତନା ପଧାନା ହୋନ୍ତି। ଇଧେୱ ତେ ଅତ୍ତପ୍ପଧାନା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥା ତଥା’’ତି ଅହୋୱତ ଇଦଂ ମମସ୍ସାତିଆଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁ ମନୋକମ୍ମେସୁ। ‘‘ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ’’ତି ପାଟିପଦିକପଦମେତଂ। ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଧା’’ତି ମନୋକମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ‘‘ମନୋକମ୍ମ କିଚ୍ଚୱିସେସେନା’’ତି ଅହୋୱତ ଇଦଂ ମମସ୍ସାତିଆଦିକେନ କିଚ୍ଚ ୱିସେସେନ। ମନୋକମ୍ମ ଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫୧। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚ ଦସନ୍ନଂ ପୀ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ତାପୀ’’ତି ତା ପୁବ୍ବାପରଚେତନାଯୋପି। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୱତ୍ତା ତାପୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯାନିପନା’’ତିଆଦୀସୁ। ଏକୋ ଏକସ୍ସ ୱଦତି ଅହଂ ଇମଂ ସତ୍ତଂ ମାରେମି, ତ୍ୱଂ ଅସୁକଂସତ୍ତଂ ମାରେହୀତି। ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ଉଭୋପି ଉପକ୍କମଂ କରୋନ୍ତି। କମ୍ମଂ ପନ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ନ ସିଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଆଣାପକସ୍ସ ତ୍ୱଂ ଅସୁକଂ ସତ୍ତଂ ମାରେହୀତି ଆଣାପନ କମ୍ମଂ ସଚେ ସିଜ୍ଝତି। ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଦିସ୍ସ ମାନଂ ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତମତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସନଯୋ ସେସେସୁପି।

‘‘ଦୋସମୂଲେନା’’ତିଆଦୀସୁ। ଦୋସୋ ଏୱ ମୂଲଂ ଦୋସମୂଲଂ। ଦୋସୋ ମୂଲଂ ମସ୍ସାତି ଦୋସମୂଲଂ। ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ଯାପାଦୋ ନାମ ଦୋସୋ ଏୱ। ସୋ କଥଂ ଦୋସେନ ମୂଲେନ ଜାଯେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁରିମୋ ବ୍ଯାପାଦୱଜ୍ଜେହୀ’’ତି। ପରତୋ ଅଭିଜ୍ଝାଯମ୍ପି ଏସନଯୋ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ନିଧିପାଠକା ନାମ ରାଜନିଧି ୱିଧାଯକା। ତତ୍ଥ ଚଣ୍ଡୋ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋତି ଆଗତତ୍ତା ଦୁଟ୍ଠନିଗ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଜୂନଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ମୋହମୂଲେନ ଜାଯତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଞ୍ଚା’’ତି ସକସଞ୍ଞାଯ ଏୱ ଯଂ କିଞ୍ଚି ହରନ୍ତାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଞ୍ଚ କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧାପୱାଦୀନଞ୍ଚ। ‘‘ଆହରଣଂ’’ତି ଅଦିନ୍ନାଦାନୱସେନ ହରଣଂ। ଅୱହରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯୋ ପନ ମୋହୋ ରାଜୂନଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଯୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଯୋ ଚ କମ୍ମ ଫଲସମ୍ବନ୍ଧା ପୱାଦୀନଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯାଯା’’ତି ଲୋଭୋ

କମ୍ମାନଂ ସୁଟ୍ଠୁଓଡ୍ଢନାଯ ନିଦାନଂ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ସଞ୍ଜାତା କଙ୍ଖାଯେସଂ ତେ ସଞ୍ଜାତକଙ୍ଖା। ପରିତୋ ଉଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥାତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। କଙ୍ଖାଯ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ କଙ୍ଖାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। ଜନାନଂ ତାନିକମ୍ମାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅକୁସଲକମ୍ମଦୀପନାନିଟ୍ଠିତା।

୧୫୭। କୁସଲକମ୍ମେ। ଅଯଂ ପନ ଏୱମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ ଆଗତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ମେତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମଂ’’ତି ମେତ୍ତାସହଗତଂ କାଯକମ୍ମଂ। ଏୱଂ ୱଚୀକମ୍ମେପି। ଚେତନା ହେତ୍ଥ କମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ମନୋକମ୍ମେ ପନ ଚେତନାପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅବ୍ୟାପାଦୋପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଞାଣଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତୀତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତଂ। ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଯେୱତ୍ଥୋ। ‘‘ପଦକ୍ଖିଣଂ’’ତି ପୱଡ୍ଢିତଂ। ଅପରଂ ପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯସ୍ମିଂ ପନା’’ତିଆଦିନା। ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୁସ୍ସିଲ୍ୟଂ। ପାଣାତିପାତାଦିକମ୍ମଂ। ‘‘ପୱତ୍ତମାନେ’’ତି କାଯଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତମାନେ। ‘‘ଯଂ ପନ କୁସଲଂ’’ତି ପାଣାତିପାତାଦିତୋ ୱିରତି କୁସଲଂ । ‘‘ପୱତ୍ତମାନଂ’’ତି ଚିତ୍ତେ ପୱତ୍ତମାନଂ। ‘‘କିଚ୍ଚ ସୀସେନା’’ତି କିଚ୍ଚପ୍ପଧାନେନ। କିଚ୍ଚଂ ପଧାନଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ କାଯକମ୍ମେ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

‘‘ୱଚୀକମ୍ମେପି ଏସେୱନଯୋ’’ତି ଯସ୍ମିଂ ଦୁସ୍ସିଲ୍ୟେ ପୱତ୍ତମାନେ ୱାଚା ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି। ୱଚୀ ସଂୱରୋ ଭିଜ୍ଜତୀତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଅୱସେସଂ ପନା’’ତି ତୀହି କାଯକମ୍ମେହି ଚତୂହି ୱଚୀକମ୍ମେହି ଅୱସେସଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ତୀହି କାଯକମ୍ମେହୀ’’ତି ତୀହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତ ୱିରତି କମ୍ମେହି। ‘‘ଚତୂହି ୱଚୀକମ୍ମେହୀ’’ତି ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତ ୱିରତି କମ୍ମେହି। ‘‘ସବ୍ବଂପି କଲ୍ୟାଣ କମ୍ମଂ’’ତି ସବ୍ବମ୍ପି ଦାନକମ୍ମଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଭାୱନା କମ୍ମଂ, ଅପଚାଯନ କମ୍ମଂ, ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକମ୍ମଂ, ପତ୍ତିଦାନକମ୍ମଂ, ପତ୍ତାନୁମୋଦନାକମ୍ମଂ, ଧମ୍ମସୱନ କମ୍ମଂ, ଧମ୍ମ ଦେସନା କମ୍ମଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ତୀସୁଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତମ୍ପି ମନୋକମ୍ମଂ ନାମାତି ଯୋଜନା। ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପରିଯାଯେସୁ ପଚ୍ଛିମୋଯେୱ ପଧାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯାୱ ଦେୱା’’ତି ଅନ୍ତିମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଜୋତକୋ ନିପାତୋ। ମତ୍ଥକପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୀଲପଦେ। ‘‘ସୀଲଯତୀ’’ତି ସମ୍ମା ଦହତି ଚ ଉପଧାରେତି ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁସମାହିତାନୀ’’ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତାନି। ‘‘ଉପରିମେ କୁସଲ ଧମ୍ମେ’’ତି ମହଗ୍ଗତ ଲୋକୁତ୍ତର କୁସଲଧମ୍ମେ। ସତ୍ତସୁ ୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ଉପରିମେ ଚିତ୍ତ ୱିସୁଦ୍ଧାଦି କୁସଲଧମ୍ମେ। ‘‘ଅଧିକୁସଲ ଧମ୍ମେ’’ତି ଅଧିକେ ବୋଧିପକ୍ଖିଯ କୁସଲ ଧମ୍ମେ। ପରେହି ଦିନ୍ନଂ, ତଦେୱ ପତ୍ତିଂ। ସବ୍ବାନି ପନ ତାନି ଦାନାଦୀନି କୁସଲାନି। ସୋଧେନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସାଜନା। ତାନି ଏୱପୁଞ୍ଞାନି। ଏକମେକଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯୱତ୍ଥୁ। ‘‘ଇମିନା ପଚ୍ଚଯେନା’’ତି ଚୀୱରାଦି ପଚ୍ଚଯେନ, ଅନ୍ନପାନାଦି ପଚ୍ଚଯେନ, ଧନ ଧନଞ୍ଞାଦିପଚ୍ଚଯେନ ୱା। ‘‘ସବ୍ବଂପି ଚେତଂ’’ତି ସବ୍ବମ୍ପି ଏତଂ ଦସୱିଧଂ ପୁଞ୍ଞଂ। ‘‘ହୀନେନ ଛନ୍ଦେନା’’ତି ଯସକାମତାଦିୱସେନ ହୀନେନ ଛନ୍ଦେନ, ହୀନେନ ଚିତ୍ତେନ, ହୀନେନ ୱୀରିଯେନ, ହୀନାଯ ୱୀମଂସାଯ। ‘‘ମଜ୍ଝିମେନା’’ତି ପୁଞ୍ଞଫଲକାମତାଦିୱସେନ ମଜ୍ଝିମେନ। ‘‘ପଣୀତେନା’’ତି କତ୍ତବ୍ବମେୱିଦନ୍ତି ଅରିଯୱଂସାନୁ ବ୍ରୂହନୱସେନ ପଣୀତେନ ଛନ୍ଦାଦିନା ପୱତ୍ତି ତଂ ପଣୀତନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ଯସକାମତାଯା’’ତି କିତ୍ତି ସଦ୍ଦକାମତାଯ ୱା, ପରିୱାରକାମତାଯ ୱା। ‘‘ପୁଞ୍ଞଫଲକାମତାଯା’’ତି ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିକାମତାଯ। ‘‘ଅରିଯଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ଇଦଂ ଦାନଂ ନାମ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋ। ଅହମ୍ପି ଅରିଯୋ। ତସ୍ମା ମଯାପି କତ୍ତବ୍ବମେୱିଦନ୍ତି ଏୱଂ ଅରିଯଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅରିଯୋ’’ତି ଆଚାର ଅରିଯୋପି ଯୁଜ୍ଜତି ଦସ୍ସନ ଅରିଯୋପି। ତତ୍ଥ ଆଚାର ଅରିଯୋ ନାମ ସପ୍ପୁରିସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନ କଲ୍ୟାଣକୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଦସ୍ସନ ଅରିଯୋ ନାମ ପରମତ୍ଥ ଅରିଯୋ। ‘‘ପାରମିତା ଦାନଂ’’ତି ସବ୍ବଦାନେହି ଅଗ୍ଗପତ୍ତଂ ମହାବୋଧି ସତ୍ତାନଂ ପାରଙ୍ଗତଦାନଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବ ସତ୍ତୱିମୋକ୍ଖତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତି ତତ୍ତା ଅଗ୍ଗପତ୍ତଂ ହୋତି, ପାରଙ୍ଗତଂ। ତତୋ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ କସ୍ସଚିଦାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ସେସେସୁପି ପୁଞ୍ଞ କ୍ରିଯୱତ୍ଥୂସୁ। ‘‘ତିକଦ୍ୱଯଂ’’ତି ପୁରିମାଦି ହୀନାଦି ତିକଦ୍ୱଯଂ। ‘‘ଅନ୍ତିମ ୱତ୍ଥୁନା’’ତି ଅନ୍ତିମ ୱତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାପଜ୍ଜନେନ ୱା। ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲୋ ନାମା’’ତି ଦୁସ୍ସୀଲ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ। ସୋ ହି ଯାୱଭିକ୍ଖୁପ୍ପଟୀଞ୍ଞଂ ନ ୱିଜହି। ତାୱ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱ। ନ ସାମଣେରୋ, ନ ଗିହୀ। ତଂ ଚେ ଅଞ୍ଞୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅମୂଲକେନ ଅନ୍ତିମ ୱତ୍ଥୁନା ଅନୁଦ୍ଧଂସେତି। ଅନୁଦ୍ଧଂସେନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଘାଦି ସେସୋ। ଓମସୱାଦେ ପାଚିତ୍ତିଯଂ। ସହସେଯ୍ୟଟ୍ଠାନେ ତେନ ସହ ଅତିରେକ ରତ୍ତିଂ ସଯନ୍ତସ୍ସାପି ଆପତ୍ତି ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୋ ଦୁସ୍ସୀଲ ଭିକ୍ଖୁତ୍ୱେୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି। ‘‘ପୁନ କମ୍ମୱାଚାଯ ସମାଦାତବ୍ବନ୍ତି ନତ୍ଥୀ’’ତି ଯଥା ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଘଂ ସମାଦାନଂ ଭିଜ୍ଜତି। ପୁନ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ପୁନ କମ୍ମୱାଚାଯ ସମାଦାତବ୍ବଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପୁନ କମ୍ମୱାଚାଯ ସମାଦାତବ୍ବନ୍ତି ନତ୍ଥି। ‘‘ଇତରେସୁ ପନା’’ତି ଲିଙ୍ଗନାସନଙ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ଦଣ୍ଡକମ୍ମଙ୍ଗେସୁ। ନିଚ୍ଚସୀଲାଦୀସୁ। ‘‘ଯଂ ନିଚ୍ଚମେୱ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଯଂ ପାଣାତିପାତ ୱିରତି ସୀଲଂ ନିଚ୍ଚମେୱ ରକ୍ଖିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅନିଚ୍ଚଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। କସ୍ମା, ପାଣଘାତାଦିଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବକାଲମ୍ପି ଦୁଚ୍ଚରିତ ସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ହୋତୀ’’ତି। ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯଂ ନିଚ୍ଚମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ପକତି ଗହଟ୍ଠାନଂ ଯଂ ୱିକାଲ ଭୋଜନାଦି ୱିରତି ସୀଲଂ ନିଚ୍ଚମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ‘‘ଅନିଚ୍ଚମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ସମାଦାନ ଦିୱସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱିକାଲ ଭୋଜନାଦିଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମ ଦୋସୋୱା ଦୁଚ୍ଚରିତ ଦୋସୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ସାୱଜ୍ଜଂ ନ ହୋତୀ’’ତି। ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଦସସୀଲଞ୍ଚ ପକତି ଗହଟ୍ଠାନଂ ଅନିଚ୍ଚସୀଲଂ ନାମାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅନିଚ୍ଚସୀଲମେୱ ହୋତୀ’’ତି ପକତି ଗହଟ୍ଠାନଂ ତଂ ଦସସୀଲଂ ଯାୱଜୀୱଂ ନିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା

ସମାଦିୟିତ୍ୱା ରକ୍ଖନ୍ତାନମ୍ପି ଅପବ୍ବଜିତତ୍ତା ପବ୍ବଜିତେସୁ ଜାତି ସଭାୱେନେୱ ସିଦ୍ଧଂ ନିଚ୍ଚସୀଲଂ ନାମ ନ ହୋତି। ଯାୱଜୀୱଂ କତ୍ୱା ସମାଦାନ ୱସେନେୱ ନିଚ୍ଚଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ୱେସଧାରଣେନ ସହ ସିଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ୱେସଧାରଣେନ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି। ୱେସଧାରଣଂ ନାମ ଗିହିୱତ୍ଥଂ ପହାୟ କାସାୟ ୱତ୍ଥ ଧାରଣଂ। କାସାୟୱତ୍ଥଞ୍ଚ ନାମ ଅରହତ୍ତଧଜୋ ହୋତି। ନ ଚ ଅରହତ୍ତଧଜଂ ଧାରେନ୍ତସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଅସମାଦିୟନ୍ତସ୍ସପି ୱିକାଲେ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତଥା ନଚ୍ଚାଦୀନି ପସ୍ସିତୁଂ, ମାଲାଦୀନି ଧାରେତୁଂ, ଉଚ୍ଚାସୟନାଦୀସୁ ୱସିତୁଂ, ଜାତରୂପାଦୀନି ସାଦିତୁଂ। କସ୍ମା ଇତି ଚେ, ତେସଞ୍ହି ତଂ ତଂ ଯଥାସକଂ ସୀଲଂ ନିଚ୍ଚଂ ସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତୁମେୱ ୱଟ୍ଟତୀତିଆଦିନା କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱାତି। ‘‘ଅପ୍ପନଂ ଅପତ୍ତାୱ ଅଧିପ୍ପେତା’’ତି ଅପ୍ପନାପତ୍ତାନଂ ମହଗ୍ଗତଭାୱନାନଂ ୱିସୁଂ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଏତ୍ଥେୱା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଭାୱନା କମ୍ମେ ଏୱ। ‘‘ତେ ସଞ୍ଝେୱା’’ତି ରତନତ୍ତୟାଦୀନଂ ଏୱ ଚ। ଗନ୍ତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ଗମିକୋ। ଅଦ୍ଧାନଂ ଦୀଘମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଦ୍ଧିକୋ। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧେନା’’ତି ଲାଭସକ୍କାରାଦି ନିରପେକ୍ଖତାୟ ଅତ୍ତୁକ୍କଂ ସନ ପରୱମ୍ଭନାଦି ରହିତତାୟ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧେନ। ‘‘ହିତଫରଣ ଚିତ୍ତେନା’’ତି ମୟି କରୋନ୍ତେ ଇମସ୍ସ ଏତ୍ତକଂ ହିତସୁଖଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ତେସଂ ହିତସୁଖେସୁ ଫରଣ ଚିତ୍ତେନ। ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେସୁ ୱିୟା’’ତି ଏତେନ ତେସଂ ସକଂ କିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତନୋଭାରଂ କରୋତୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ସାଧାରଣ କରଣଂ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପରେସଂ ଦାନଂ। ଅତ୍ତ ମନତାପୱେଦନିୟାଧୁସାଧୂତି ୱଚୀଭେଦକରଣଂ। ତଞ୍ହିଦିନ୍ନଞ୍ଚାନୁମୋଦିତଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଂ ଜାତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯୋନିସୋମନସିକାରେ ଠତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ସିଲୋକାଦିପକ୍ଖିକଂ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରଂ ଜହିତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥରସଧମ୍ମରସପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ ଭୱିସ୍ସାମୀତି, ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ଇମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସୁଣନ୍ତାନଞ୍ଚ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀତି ଯୋନିସୋମନସିକାରେ ଠତ୍ୱା। ଲାଭ ସକ୍କାରାଦି ପକ୍ଖିକୋ ମନସିକାରୋ ଅୟୋନି ସୋମନସିକାରୋ ନାମ। ନିୟ୍ୟାନତ୍ଥ ନିସ୍ସରଣତ୍ଥ ପକ୍ଖିକୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ। ନିରୱଜ୍ଜ କମ୍ମାନି ନାମ କସିଗୋରକ୍ଖାଦି କମ୍ମାନି। ନିରୱଜ୍ଜସିପ୍ପାନି ନାମ ୱଡ୍ଢକିସିପ୍ପାଦୀନି ୱେଜ୍ଜସିପ୍ପାଦୀନି ଚ। ନିରୱଜ୍ଜ ୱିଜ୍ଜାଠାନାନି ନାମ ପରୂପରୋଧର ହିତାନି ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜା ୱେଦୱିଜ୍ଜା ମନ୍ତୱିଜ୍ଜାଦୀନି। ‘‘ୱୋଦାନ କରଣଂ’’ତି ୱିସେସେନ ୱିସୁଦ୍ଧକରଣଂ। ‘‘ତଂ ସଭାୱତ୍ତା’’ତି ଦାନସଭାୱତ୍ତା। ‘‘ଚାରିତ୍ତ ସୀଲତ୍ତା’’ତି ସପ୍ପୁରିସାନଂ ପକତି ଚାରିତ୍ତ ସୀଲତ୍ତା। ପୁନ ‘‘ତଂ ସଭାୱତ୍ତା’’ତି ଭାୱନା ସଭାୱତ୍ତା। ତଥାହି ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ଚ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ଦେସନାସୋତାନୁସାରେନ ଚିତ୍ତଭାୱନା ଞାଣଭାୱନାୱହତ୍ତା ଦେସନାସୱନା ସଭାୱା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ସୟମେୱ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚ ଞାଣଭାୱନା କମ୍ମମେୱ। ତଥା ପରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାପୀତି। ‘‘ଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଦେସନା ଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା, ଦାନସୀଲାନି ଦେସେନ୍ତେନପି ଅନ୍ତେ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟେନ ସହସଚ୍ଚପ୍ପକାସନସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଏତେନ ଦେସନାସୱନା ଅନ୍ତେ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟାନୁପସ୍ସନା ଭାୱନା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ତଂ ସଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ମନୋକମ୍ମ ମେୱା’’ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ‘‘ମନସ୍ମିଂ ଏୱା’’ତି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ। ‘‘କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ’’ତି ଅପ୍ପନାକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ। ‘‘ଅଙ୍ଗଭାୱା ସମ୍ଭୱତୋ’’ତି ଅପ୍ପନା କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟଂ ଅଙ୍ଗଭାୱା ସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ତଞ୍ଚଭାୱନା ମୟ’’ନ୍ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ‘‘ଦାନାଦିୱସେନା’’ତି ଦାନସୀଲୱସେନ। ଦାନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଇଦଂ ତାୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୀଲୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଇଦଂ ପନ ପାଳିୟା ନ ସମେତି। ପାଳିୟଞ୍ହି ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନେସୁପି ପହାନଂ ସୀଲଂ ୱେରମଣି ସୀଲନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ’’ତି କେନପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ପକତି ଚାରିତ୍ତଂ ସୀଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚ ପଠମଜ୍ଝାନେ ନୀୱରଣାନଂ ପହାନଂ ନାମ ପକତିଚାରିତ୍ତମେୱ ପକତି ନିୟାମେନ ପୱତ୍ତମେୱ। ଇତି ପକତିଚାରିତ୍ତତ୍ତା ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ନୀୱରଣାନଂ ପହାନମେୱ ତେହି ୱିଗମନଟ୍ଠେନ ୱେରମଣୀତି ଚ, ପିଦହନଟ୍ଠେନ ସଂୱରୋତି ଚ, ପହାନ କିଚ୍ଚଂ ଅୱିଜହନଟ୍ଠେନ ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ଚ, ୱୁତ୍ତଂ। ଚେତନାସୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଝାନସମ୍ପୟୁତ୍ତ ଚେତନା ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଚ ସୀଲଜାତି କତ୍ତା ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଅପ୍ପନାପତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ‘‘ଝାନଭେଦେନା’’ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ରୂପାୱଚରକୁସଲଞ୍ହି ଝାନଭେଦେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ, ଝାନମେୱ ପନ ଝାନଙ୍ଗଭେଦେନ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି।

କୁସଲକମ୍ମଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫୩। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ’’ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣି ପାଳିୟଂ। ‘‘ଦସ୍ସନେନା’’ତି ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ। ‘‘ତଂ’’ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ଚେତନଂ। ‘‘ଭାୱନାୟା’’ତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତୟସଙ୍ଖାତାୟ ଭାୱନାୟ। ପାଳିପାଠୋ। ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ସିୟା’’ତି ଏକଚ୍ଚେତି ଅତ୍ଥେ ନିପାତ ପଦଂ। ଇମେସୁ ଛସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଏକଚ୍ଚେ ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବା, ଏକଚ୍ଚେ ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ତୀହି ଉପରି ମଗ୍ଗେହି ପହାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଠମପଦେ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତି କମ୍ମପଥପତ୍ତକମ୍ମସହଜାତା ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ଦୁତୀୟ ପଦେ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତି ଅକମ୍ମପଥ ପତ୍ତା ଧମ୍ମିକେସୁ ଠାନେସୁ ଅସ୍ସାଦନାଭି ନନ୍ଦାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ। ‘‘ଇତରତ୍ଥା’’ତି ଇତରେସୁ ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବେସୁ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ନାନକ୍ଖଣିକ କମ୍ମପଚ୍ଚୟସ୍ସ। ପାଳିପାଠୋ। ‘‘ସହଜାତା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେହି ସହଜାତା। ‘‘ନାନକ୍ଖଣିକା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେହି ଅସହଜାତା ଅତୀତକାଲଭୂତେ ନାନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତା ପାଣାତିପାତାଦି ଚେତନା। ‘‘ଯଦି ଏୱଂ’’ତି ଏୱଂ ଯଦି ସିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ଚେତନା ଦସ୍ସନ ପଦେ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଂ ନାକଡ୍ଢତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ସତୀତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ଚେ’’ତି

ଚେ ୱଦେୟ୍ୟ। ‘‘ନା’’ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ‘‘ତସ୍ସା ୱିପାକସ୍ସା’’ତି ତସ୍ସା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ଚେତନାଯ ୱିପାକସ୍ସ। ପାଳିପାଠୋ। ‘‘ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ’’ତି ଇମେ ଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ତେସଂ ୱିପାକେ’’ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ସହଗତାନଂ ୱିପାକେ। ‘‘ଞାଣଂ’’ତି ତଂ ୱିପାକଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ସଚ୍ଚ ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି ଚ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅତିୱିଯ କାଳକଧମ୍ମତ୍ତା’’ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ମହନ୍ତେସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାରତନସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ଅତିଯେୱକଣ୍ହ ଧମ୍ମତ୍ତା। ତସ୍ସା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚେତନାଯ ପଟିସନ୍ଧି ଆକଡ୍ଢନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ସଭାୱ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଯେୱା’’ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନ ସଭାୱା। ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନ ସଭାୱୋତି ଏୱଂ ସଭାୱ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତାଯେୱ।

‘‘ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ୱିପଚ୍ଚତୀତି ୱିପାଚେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପନ ପଦରୂପେନ ନ ସମେତୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ମହାସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା’’ତି ଦେୱଲୋକେ ଦେୱସମ୍ପତ୍ତି ସଦିସା ଦିବ୍ବୱିମାନାଦିକା ମହାସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଇଦଂ ‘‘ଓକାସଂ କତ୍ୱା’’ତି ପଦେ ୱିସେସନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ସୁଖ ୱିପାକଂ’’ତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ରୂପକାଯୋ ରୂପାୱଚର କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସୋ ଚ କାମାୱଚର ଧମ୍ମ ସମୂହୋ ଏୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପଞ୍ଚ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନିପି ରୂପାୱଚର କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ସିଯୁନ୍ତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ରୂପାୱଚର କୁସଲଂହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ତାନୀ’’ତି ଅପାଯଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନି। ‘‘ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାମଲୋକେ’’ତି ଏକାଦସୱିଧେ କାମଲୋକେ। ‘‘ତେସୁ ଚା’’ତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକ ୱିପାକେସୁ ଚ। ‘‘ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ’’ତି କସିଣ ନିମିତ୍ତାଦିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ। ‘‘ନିମିତ୍ତା ରମ୍ମଣେ’’ତି କସିଣ ନିମିତ୍ତାଦିକେ ନିମିତ୍ତ ପଞ୍ଞତ୍ତା ରମ୍ମଣେ। ‘‘ତାନି ପଞ୍ଚୱିପାକାନୀ’’ତି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନି କାମାୱଚର କୁସଲ କମ୍ମସ୍ସେୱ ୱିପାକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ସୋଳସକ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ସୋଳସକଥା ମଗ୍ଗୋ କଥାପବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସ କମଗ୍ଗୋ। ‘‘ଅହେତୁକଟ୍ଠକ’’ନ୍ତି ଅହେତୁକ ୱିପାକଟ୍ଠକଂ। ସମ୍ମା ପକାରେନ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନଂ। ଞାଣଂ। ସମ୍ପଜାନେନ କତନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ନ ସମ୍ପଜାନକତଂ ଅସମ୍ପଜାନକତଂ। ‘‘ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ଦିଟ୍ଠୁଜୁ କମ୍ମଞାଣ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ନ ହି ତେନ ଞାଣେନ ଅସମ୍ପନ୍ନୋ କମ୍ମଞ୍ଚ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହତୀତି। ଜାନିତ୍ୱାତି ୱା ପାଠୋ ସିଯା। ‘‘ଏକମେକଂ’’ତି ଏକମେକଂ କୁସଲକମ୍ମଂ। ‘‘କୁସଲ ସମଯେ’’ତି କୁସଲ କମ୍ମ କରଣକାଲେ। କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ୱା। ଯସ୍ମେ ଇଦିସଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ। ତସ୍ମେ ଭୱଲାଭୋ ଭୋଗଲାଭୋ ମିତ୍ତଲାଭୋ ସବ୍ବେଲାଭା ଏକନ୍ତେନ ସୁଲାଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁଲଦ୍ଧଂ’’ତି ଇଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସୁଲଦ୍ଧଂ। ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରିତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ସେସେନା’’ତି ତସ୍ସକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ। ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠୋ। ‘‘ଏକପିଣ୍ଡପାତସ୍ମିଂ’’ତି ଏକୱାରଂ ପିଣ୍ଡପାତଦାନେ। ସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘ଏକା ଚେତନା ଏକମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତୀ’ତି, ତଂ ସୁୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପଟିପକ୍ଖେହୀ’’ତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୁସଲେହି। ୱିସେସେନ ଭୁସଂ ମୁଳ୍ହୋ ବ୍ୟାମୁଳ୍ହୋ। ଅତିୱିଯ ବ୍ୟାମୁଳ୍ହୋ ଅତିବ୍ୟାମୁଳ୍ହୋ। ଅତିବ୍ୟାମୁଳ୍ହତ୍ତାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅତିଦୁପ୍ପଞ୍ଞତ୍ତାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଥେରୋ ୱଦତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇତି କତ୍ୱା’’ତି ଏୱଂ ମନସିକରିତ୍ୱା। ‘‘ସନ୍ନିହିତପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନା’’ତି ଆସନ୍ନେ ସଣ୍ଠିତପଚ୍ଚଯ ମତ୍ତେନ। ‘‘ପୁବ୍ବପଯୋଗ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବଲୱକମ୍ମୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତିକ୍ଖତରଂ ୱିପାକଂ। ଯଦା ପଯୋଗ ରହିତେନ ପଚ୍ଚଯଗଣେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ନାମ। ଯଦା ପଯୋଗସହିତେନ, ତଦା ସସଙ୍ଖାରିକଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ତିକ୍ଖଂ ନାମ। ସସଙ୍ଖାରିକଂ ମନ୍ଦଂ ନାମ। ତଥା ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମେନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମନ୍ଦୱିପାକେପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାନଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖତାପତ୍ତି ନାମ ସିଯା। ନ ଚ ତଥା ସକ୍କା ଭୱିତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ସିଯା, ଯଦି ପୁବ୍ବକମ୍ମୱସେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମହାୱିପାକାନଂ ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ସିଦ୍ଧୋ ସିଯା, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅହେତୁକ ୱିପାକାନମ୍ପି ସୋସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ସିଦ୍ଧୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ତାନିପି ହି କାନିଚି ଅସଙ୍ଖାରିକେନ କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନି, କାନିଚି ସସଙ୍ଖାରିକେନାତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଅହେତୁକ ୱିପାକାନଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଉଭଯକମ୍ମ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ’’ତି ତେସଂ ସଙ୍ଖାର ଭେଦରହିତତ୍ତା ଅସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି ୱିରୋଧୋ ନତ୍ଥି। ସସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି ୱିରୋଧୋ ନତ୍ଥି। ଅସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ସସଙ୍ଖାରିକ କମ୍ମେନପି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ ଉଭଯକମ୍ମ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଯୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ନ କମ୍ମାଗମନ ୱସେନା’’ତି କମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚିରକାଲତୋ ଆଗମନ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ। ‘‘ଆଗମନଂ’’ତି ଚ ଆଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ଆଗମନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘କମ୍ମଭୱେ’’ତି ଅତୀତେ କମ୍ମକରଣଭୱେ। ‘‘କେଚନା’’ତି କେଚି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ପନ ଆଗତାତି ଚ। ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗେ ପନ ଦ୍ୱିହେତୁକା ୱୁତ୍ତାତି ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗଟ୍ଠକଥା ୱଚନମ୍ପି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ତୀସୁଖଣେସୂ’’ତି କମ୍ମକ୍ଖଣେ ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେତି ତୀସୁଖଣେସୁ। ‘‘ଟୀକାକାରାପନା’’ତି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାକାରାପନ। ‘‘ସାୱସେସପାଠୋ’’ତି ପାଳିଯଂ ତିହେତୁକେନ କମ୍ମେନ ଦ୍ୱିହେତୁକ ପଟିସନ୍ଧି, ଦ୍ୱିହେତୁକେନ କମ୍ମେନ ଅହେତୁକ ପଟିସନ୍ଧି ଅୱସେସା ହୋତି। ଏୱଂ ଅୱସେସ ୱାକ୍ୟ ସହିତୋ ପାଠୋ। ସରିକ୍ଖମେୱ ସରିକ୍ଖକଂ। କମ୍ମେନ ସରିକ୍ଖକଂ ସଦିସଂ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ। ୱିପାକଂ। ‘‘ମହାଥେରେନା’’ତି ସାରିପୁତ୍ତ ମହାଥେରେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତିଆଦିନା ଟୀକାକାରାନଂ ୱଚନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି।

କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧୫୪। ରୂପାୱଚରକମ୍ମେ। ‘‘ଅପ୍ପଗୁଣତାଯା’’ତି ଅପରିଚିତତାଯ। ଅୱଡ୍ଢିତାଯ। ‘‘ହୀନେହି ଛନ୍ଦାଦୀହୀ’’ତି ଲାଭସକ୍କାର ସିଲୋକାଦି ସାପେକ୍ଖତାଯ

ହୀନେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି। ‘‘ତେ ଧମ୍ମା’’ତି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଧମ୍ମା। ତାନି ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତାନି। କସ୍ମା, ଉପପତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ଅସାଧକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଇମାନେୱା’’ତି ଇମାନି ଏୱ ଝାନାନି। ‘‘ତିୱିଧାସୂ’’ତି ଏକସ୍ମିଂତଲେ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦି ୱସେନ ତିୱିଧାସୁ। ‘‘ଅଟ୍ଠାରସପ୍ପଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା’’ତି ତୀସୁ ହୀନ ମଜ୍ଝିମପଣୀତେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ହୀନ ହୀନଂ ହୀନ ମଜ୍ଝିମଂ ହୀନ ପଣୀତନ୍ତିଆଦିନା ୱିଭତ୍ତେନ ନୱୱିଧାନି ହୋନ୍ତି। ପୁନ ତେସୁ ତୀଣି ମଜ୍ଝିମାନି। ମଜ୍ଝିମହୀନଂ ମଜ୍ଝିମମଜ୍ଝିମନ୍ତିଆଦିନା ୱିଭତ୍ତାନି ନୱୱିଧାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାରସଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା। ‘‘କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ନାମା’’ତି କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ମୁଖାନି ନାମ। ‘‘ଇମେହି ପଭାୱିତତ୍ତା’’ତି ଇମେହି ପଭାୱେହି ମୂଲକାରଣେହି ପଭାୱିତତ୍ତା ପୱତ୍ତାପିତତ୍ତା। ‘‘ଅଟ୍ଠାରସଖତ୍ତିଯା’’ତି ହୀନମଜ୍ଝିମାଦିଭେଦେନ ଅଟ୍ଠାରସ ଖତ୍ତିଯା। ତଥା ଅଟ୍ଠାରସ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ। ଅଟ୍ଠ ଚତ୍ତାଲୀସ ଗୋତ୍ତାନି ନାମ ହୀନମଜ୍ଝିମା ଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତାନି ଗୋତମଗୋତ୍ତାଦୀନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗୋତ୍ତାନି। ତେସଂ ଚାରିତ୍ତ ପଟିପତ୍ତିଭୂତାନି ଚରଣାନିପି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା। ପୁରିମ ୱଚନେ ହୀନାଦୀନି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ, ଅଟ୍ଠକଥା ୱଚନେହୀନାଦୀନି ମନୁସ୍ସଲୋକେତି ସାଧେତବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞଂ, ସାଧକଂ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରତି ‘‘ଏତେନହୀ’’ତିଆଦିନା। ‘‘ଉପଲକ୍ଖେତୀ’’ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖତୋ ପାକଟଂ ଏକଦେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅପାକଟେ ତାଦିସେପି ଜାନାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସମତ୍ଥା ସମତ୍ଥଂ ୱା’’ତି ସମତ୍ଥା ସମତ୍ଥଭାୱଂ ୱା। ‘‘ତଥା ହାନେନା’’ତି ତଥାହି ଅନେନ ଆଚରିଯେନ। ଅନୁରୁଦ୍ଧା ଚରିଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନାମ ରୂପ ପରିଚ୍ଛେଦେ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମାନାସେୱନେ ଲଦ୍ଧେ ସତି, ମହବ୍ବଲେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ତାଦିସଂ ହେତୁଂ ଅଲଦ୍ଧା ଅଲଭିତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ଚେତନା ୱିପାକଂ ନ ପଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ‘‘ସମାନା ସେୱନେ’’ତି ଭୂମିସମାନତା ୱସେନ ସମାନାସେୱନେ। କାମଜୱନଂ କାମଜୱନେନ ସମାନାସେୱନଂ। ରୂପଜୱନଂ ରୂପଜୱନେନ। ଅରୂପଜୱନଂ ଅରୂପଜୱନେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମାନଭୂମିକତୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ତଦଭାୱତୋ’’ତି ତାଦିସସ୍ସ ବଲୱଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଏକୱାରମତ୍ତଭୂତା ମହଗ୍ଗତ ଚେତନା ଚ। ‘‘ସବ୍ବ ପଥମଭୂତା’’ତି ସମାପତ୍ତି ୱୀଥୀସୁ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଅନନ୍ତରେ ମହଗ୍ଗତ ଜୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକୁତ୍ତର ମଗ୍ଗଚେତନା କଦାଚିପି ସମାନା ସେୱନଂ ନ ଲଭତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ଭୱନ୍ତରେପି ଅରିଯଫଲଂ ଜନେତିଯେୱ। ଏୱମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଂ ପୱତ୍ତିଫଲଂ ନାମ ହୋତି, ଇଧ ପନ ପଟିସନ୍ଧି ଫଲଂ ୱିଚାରିତଂ, ତସ୍ମା ଅସମାନଂ ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଚେ। ୱୁଚ୍ଚତେ। ମଗ୍ଗଚେତନା ନାମ ତଣ୍ହା ସହାଯକଂ ୱଟ୍ଟଗାମି କମ୍ମଂ ନ ହୋତି। ଅତଣ୍ହା ସହାଯକଂ ୱିୱଟ୍ଟଗାମି କମ୍ମଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତି। ସଚେ ପନ ତଂ ତଣ୍ହା ସହାଯକଂ ୱଟ୍ଟଗାମିକମ୍ମଂ ଭୱେଯ୍ଯ। ପଟିସନ୍ଧି କାଲେପି ଫଲଂ ଦଦେଯ୍ଯ। ଅସମାନା ସେୱନତା ପମାଣଂ ନ ଭୱେଯ୍ଯ। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞକାରଣତ୍ତା ଅସମାନଂ ନିଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ନ ଅସମାନା ସେୱନତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଉପଚିତତ୍ତା’’ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱନ ଲାଭେନ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା। ‘‘ସା ଚେତନା’’ତିଆଦିକମ୍ମିକମହଗ୍ଗତ ଚେତନା ଚ। ‘‘ନା’’ତି ଚୋଦନା , ନ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ସାପି ସମାନଭୂମକ ଧମ୍ମତୋ ଲଦ୍ଧା ସେୱନା ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି କତତ୍ତା ଭାୱିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱିତତ୍ତାତି ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱନ ଲାଭେନ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଇଚ୍ଚେୱତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ଅସମାନଭୂମିକେହି ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପୱତ୍ତେହି କାମଜୱନେହି ପରମ୍ପରତୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧା ସେୱନତାଯ ଏୱ ଇଧ ଉପଚିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଭଯତ୍ଥ ପନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଉଭଯତ୍ଥା’’ତି ଉଭଯେସୁ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ଚ କତତ୍ତା ଭାୱିତତ୍ତାତି ଚ ୱୁତ୍ତେସୁ ପାଠେସୁ। ‘‘ପଥମ ସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତି ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନେ ଅପ୍ପନାୱୀଥିତୋ ପୁରେ ଦ୍ୱୀସୁ ପରିକମ୍ମ ଭାୱନା ଉପଚାର ଭାୱନାସୁ ପରିକମ୍ମ ଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ପଥୱୀ ପଥୱୀତିଆଦିନା ପଥମ ସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଲୋକୁତ୍ତର ମଗ୍ଗେପନ ଦସସୁ ୱିପସ୍ସନା ଞାଣେସୁ ସବ୍ବପଥମଂ ସମ୍ମସନଞ୍ଞାଣଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚାତିଆଦିନା ପଥମ ସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଚିନିତ୍ୱାତି ଚ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଚ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅବ୍ଭୁଣ୍ହ’’ତି ଅଭିନୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଯଂ ୱାଦୋ’’ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧା ଚରିଯସ୍ସ ୱାଦୋ। ଯଦି ଏୱଂ, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ସଙ୍ଖାର ପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ ପଦ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଅଭିଞ୍ଞା ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ପରତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ନ ଗହିତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଯୁତ୍ତଂ କାରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି, ତଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନ ସମାଧିସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଟୀକାକାରା’’ତି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାକାରା। ‘‘ତସ୍ସା ପନା’’ତିଆଦି ଅତ୍ତନୋୱାଦ ଦସ୍ସନଂ। ସାଧେନ୍ତିଯା ଅଭିଞ୍ଞା ଚେତନାଯ। ଅଟିତ୍ତକଭୱ ପତ୍ଥନାସହିତଂ ସଞ୍ଞା ୱିରାଗନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇଧା’’ତି ମନୁସ୍ସ ଲୋକେ।

‘‘ଅନାଗାମିନୋ ପନା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଏତେନା’’ତି ଏତେନ ଅତ୍ଥ ୱଚନେନ। ‘‘ସଦ୍ଧାଧିକୋ’’ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିକୋ। ଏୱଂ ୱୀରିଯାଧିକାଦୀସୁପି। ‘‘ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧ ସମାପତ୍ତୀନଂ’’ତି ଏକସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ବହୂନଂ ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧ ସମାପତ୍ତୀନଂ। ତେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମୀସୁ। ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ଝାନଲାଭି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ‘‘ନିକନ୍ତିଯାସତୀ’’ତି କାମଭୱନିକନ୍ତିଯା ସତି। ‘‘ଇତରେ ପନା’’ତି ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମିନୋ ପନ। ପରିହୀନଜ୍ଝାନା ଏୱ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ନ ନିକନ୍ତି ବଲେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ଝାନଲାଭି ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମୀନମ୍ପି। ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ଟୀକାଚରିଯେନ। ତଥା ନିକନ୍ତିଯା ସତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦଯୋ କାମାୱଚର କମ୍ମ ବଲେନ କାମଭୱେପି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଚେତୋପଣିଧି ଇଜ୍ଝତି। କସ୍ମା, ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତେ’’ତି ଝାନଲାଭି ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମିନୋ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତର ପାଠେ। ‘‘ସହଦସ୍ସନୁପ୍ପାଦା’’ତି ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦସ୍ସନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେନ ସଦ୍ଧିଂ। ନହି ତସ୍ସ ତଂ ସଂଯୋଜନନ୍ତିପି ପାଠୋ। ‘‘ଇମଂ ଲୋକଂ’’ତି ଇମଂ କାମଲୋକଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନା ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା’’ତି ତେନେୱ ଧମ୍ମରାଗେନ ତାଯ ଧମ୍ମ ନନ୍ଦିଯାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ସୁଖେ ନିକନ୍ତି

ତଣ୍ହା। ପଚ୍ଚଯେ ସତି କୁପ୍ପନ୍ତି ନସ୍ସନ୍ତୀତି କୁପ୍ପା। କୁପ୍ପା ଧମ୍ମା ଯେସଂ ତେ କୁପ୍ପ ଧମ୍ମା। ‘‘ଧମ୍ମା’’ତି ମହଗ୍ଗତ ଧମ୍ମା। ଇମେ ହ୍ୱେ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମିନୋ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ ନାମ। ସୀଲପ୍ପଟି ପକ୍ଖାନଂ କିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା। ତସ୍ମା ତେ ସୀଲେସୁ ଅକୁପ୍ପ ଧମ୍ମାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସମାଧିସ୍ମିଂ ପନ କୁପ୍ପ ଧମ୍ମା ଏୱ। ‘‘ମହାବ୍ରହ୍ମେସୁ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ମହାବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ହୀନଜ୍ଝାସଯତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିଯୋ ନାମ ପକତିଯାୱ ହୀନଜ୍ଝାସଯା ହୋନ୍ତି ନୀଚ ଛନ୍ଦା ନୀଚ ଚିତ୍ତା ମନ୍ଦୱୀରିଯା ମନ୍ଦପଞ୍ଞା। କସ୍ମା, ହୀନଲିଙ୍ଗତ୍ତା। କସ୍ମା ଚ ତା ହୀନଲିଙ୍ଗା ହୋନ୍ତି। ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମନ୍ତି ଚ ପୁରିସତ୍ତ ଜନକଂ କମ୍ମଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା, ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥା ୱଚନସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟୱଚନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ’’ତି। ଇତରଥା ନ ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତାନଂ ନ ଚ ମହାବ୍ରହ୍ମାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ନ ଚ ତଥା ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ‘ବ୍ରହ୍ମତ୍ତନ୍ତି ମହାବ୍ରହ୍ମତ୍ତ’ନ୍ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ନ କେୱଲଂ ଯେଭୁଯ୍ୟନଯମତ୍ତେନ ସିଦ୍ଧୋ। ଅଥ ଖୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନ ସାମତ୍ଥିଯେନାପି ସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ତେ’’ତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା। ସଂଯୁତ୍ତପାଠୋ। ‘‘ପଟିଭାତୁତଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତଂ’’ତି ତୁଯ୍ହଂ। ଧମ୍ମୀକଥା ତୁଯ୍ହଂ ପଟିଭାତୁ, ପାତୁବ୍ଭୱତୁ। କଥେତୁ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି ଅଭିଭୁଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଲପତି। ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ’’ତି ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅତ୍ଥାଯ। ଏୱଂ ସେସେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତାନଂ। ୱିଭାୱନିପାଠେ ‘‘ଇତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜେସୁ ଯେୱା’’ତି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗ ୱଚନତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲପ୍ପଧାନଂ ହୋତି। ନଭୂମିପ୍ପଧାନଂ। ତସ୍ମା ଅଯମତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତିୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି। ‘‘ତୀସୁଭୱଗ୍ଗେସୂ’’ତି ୱେହପ୍ଫଲଭୂମି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୱଗ୍ଗୋ ନାମ ହୋତି ରୂପଲୋକେ। ତତୋ ଉପରି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଯା ଅଭାୱତୋ। ଅକନିଟ୍ଠଭୂମି ଅରିଯଭୱଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଠିତାନଂ ଅରିଯାନଂ ତତ୍ଥେୱ ନିଟ୍ଠାନତୋ। ନେୱସଞ୍ଞାଭୂମି ଲୋକଭୱଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତୋ ଉପରି ଲୋକସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋତି।

କମ୍ମଚତୁକ୍କାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫୫। ମରଣୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଆଯୁପରିମାଣସ୍ସା’’ତି ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସ। ‘‘ତଦୁଭଯସ୍ସା’’ତି ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ଚ। ‘‘ଉପଘାତକ କମ୍ମେନା’’ତି ବଲୱନ୍ତେନ ପାଣାତିପାତକମ୍ମେନ। ‘‘ଦୁସ୍ସିମାର କଲାବୁରାଜାଦୀନଂ ୱିଯା’’ତି ତେସଂ ମରଣଂ ୱିଯ। ଉପରୋଧିତଂ ଖନ୍ଧ ସନ୍ତାନ ମସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଉପରୋଧିତଂ’’ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିରୋଧାପିତଂ। କମ୍ମଂ ଖିଯ୍ୟତିଯେୱ। ଏୱଂ ସତି, ସବ୍ବଂପି ମରଣଂ ଏକେନ କମ୍ମକ୍ଖଯେନ ସିଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା ଏକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯ ମରଣମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଇତରେପି ୱୁତ୍ତା’’ତି ଇତରାନିପି ତୀଣି ମରଣାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଚୋଦନା। ୱୁଚ୍ଚତେ ପରିହାରୋ। ‘‘ସରସୱସେନେୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୱସେନେୱ। ନାନା ଆଯୁ କପ୍ପଂ ୱିଦହନ୍ତି ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ନାନାଆଯୁକପ୍ପ ୱିଧାଯକା। ‘‘ସତ୍ତନିକାଯେ’’ତି ସତ୍ତସମୂହେ। ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଠିତିଂ କରୋନ୍ତୀତି ଠିତିକରା। କଦାଚି ୱୁଦ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି, କଦାଚି ହାନିଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱୁଦ୍ଧିକରା ହାନିକରା ଚ। ‘‘ତେସଂ ୱସେନା’’ତି ତେସଂ ଉତୁ ଆହାରାନଂ ୱସେନ। ‘‘ତଯୋପି ଚେତେ’’ତି ଏତେତଯୋପି ଠିତିକରାଦଯୋ। କମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚମାନଂ ଦତ୍ୱା ଖିଯ୍ୟତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତେନ ଏୱରୂପେଠାନେ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପଧାନନ୍ତି ଦୀପେତି। ‘‘ତଦନୁରୂପଂ ଏୱା’’ତି ତଂ ଦସୱସ୍ସକାଲାନୁ ରୂପଂ ଏୱ। ‘‘ଭୋ ଗଞ୍ଚା’’ତି ଧନଧଞ୍ଞାଦିପରିଭୋଗଞ୍ଚ। ତେସଂ ଉତୁଆହାରାନଂ ଗତି ଏତେସନ୍ତି ତଗ୍ଗତିକା। ତେସଂ ଉତୁଆହାରାନଂ ଗତିଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତଦନୁୱତ୍ତିକା’’ତି। ସଙ୍ଖାରୱିଦୂହି ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସଙ୍ଖାରୱିଦୁନୋ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିଯା ପକତାତି ଇଦ୍ଧିମଯା। ‘‘ଇଦ୍ଧିଯା’’ତି ଦେୱିଦ୍ଧିଯାୱା ଭାୱନାମଯିଦ୍ଧିଯାୱା। ୱିଜ୍ଜାଯ ପକତାତି ୱିଜ୍ଜାମଯା। ‘‘ୱିଜ୍ଜାଯା’’ତି ଗନ୍ଧାରିୱିଜ୍ଜାଯ। ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସ ଲୋହିତାଦିକା ରସଧାତୁଯୋ ଅଯନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଏତେହୀତି ରସାଯନାନି। ତାନି ୱିଦହନ୍ତି ଏତେହୀତି ରସାଯନ ୱିଧଯୋ। ନଯୂପଦେସା। ଚିରଟ୍ଠିତି କଥାଯ ଜୀୱିତଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜୀୱିତ ସଙ୍ଖାରା। ଇଦ୍ଧିମଯ ୱିଜ୍ଜାମଯ ଜୀୱିତ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ରସାଯନ ୱିଧିସଙ୍ଖାତେସୁ ଜୀୱିତ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ୱିଦୁନୋତି ସମାସୋ। ‘‘ଦ୍ୱି ସମୁଟ୍ଠାନିକ ରୂପଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚ ଆହାର ସମୁଟ୍ଠାନିକ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚ। ‘‘ପରିଣମନ୍ତେସୂ’’ତି ୱିପରିଣମନ୍ତେସୁ। ତେନାହ ‘‘ଜିଯ୍ୟମାନେସୂ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଯାୱମହନ୍ତଂ ପୀତି’’ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ କମ୍ମଂ ୱିଯ କୋଟିପତ୍ତୱସେନ ଅତିମହନ୍ତମ୍ପି। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି କମ୍ମସ୍ସ। ‘‘ଉପଚ୍ଛେଦକ ମରଣେପି ନେତବ୍ବୋ’’ତି ବଲୱନ୍ତେ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେ ଆଗତେ ଯାୱମହନ୍ତମ୍ପି ଜନକ କମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକାଧିଟ୍ଠାନ ୱିପତ୍ତିଯା ଖିଯ୍ୟତିଯେୱ। ସୋ ଚସ୍ସଖଯୋ ନ ସରସେନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମ ବଲେନ ହୋତୀତି ଇଧ ଉପଚ୍ଛେଦକ ମରଣଂ ୱିସୁଂ ଗହିତନ୍ତି ଏୱଂ ଉପଚ୍ଛେଦକ ମରଣେପି ନେତବ୍ବୋ। ‘‘ଅକାଲ ମରଣଂ’’ତି ଆଯୁକ୍ଖଯମରଣାଦୀନି ତୀଣି ମରଣାନି କାଲମରଣାନି ନାମ, ମରଣା ରହକାଲେ ମରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ମରଣଂ ଅକାଲ ମରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ତଞ୍ହି ପୱତ୍ତମାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ମୂଲଭେଦତୋ’’ତି ମୂଲକାରଣପ୍ପଭେଦତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ମିଲିନ୍ଦ ପଞ୍ହେ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସନ୍ନିପତନ୍ତୀତି ସନ୍ନିପାତା। ସନ୍ନିପାତେହି ଉପ୍ପନ୍ନା ସନ୍ନିପାତିକାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସନ୍ନିପତିତାନଂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥୱା। ସନ୍ନିପତନଂ ସନ୍ନିପାତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଦୋସାନଂ ମିସ୍ସକଭାୱୋ। ସନ୍ନିପାତେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ସନ୍ନିପାତିକାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଅନିସମ୍ମକାରୀନଂ’’ତି ଅନିସାମେତ୍ୱା ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା କରଣ ସୀଲାନଂ। ପୱତ୍ତା ଆବାଧା ୱିସମପରିହାରଜାନାମାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅତ୍ତନା ୱାକତାନଂ ପଯୋଗାନଂ’’ତି ସତ୍ଥହରଣ, ୱିସଖାଦନ, ଉଦକପାତନାଦିୱସେନ କତାନଂ। ‘‘ୱିନାସେନ୍ତୀ’’ତି ସତ୍ଥୱସ୍ସ ୱାଲୁକୱସ୍ସାଦୀନି ୱସ୍ସାପେତ୍ୱାୱା

ସମୁଦ୍ଦ ୱୀଚିଯୋ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱାୱା ଏୱରୂପେ ମହନ୍ତେ ଭଯୁପଦ୍ଦୱେ କତ୍ୱା ୱିନାସେନ୍ତି। ‘‘ମନୁସ୍ସ ପଥେ’’ତି ମନୁସ୍ସ ପଦେସେ। ‘‘ତେ’’ତି ଚଣ୍ଡା ଯକ୍ଖା। ‘‘ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପେନ୍ତୀ’’ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ୱା ଗୋମହିଂସାନଂ ୱା ମେଦଲୋହିତାନି ପାତବ୍ବତ୍ଥାଯ ତେସୁ ନାନାରୋଗନ୍ତର କପ୍ପାନି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱଉଦ୍ଧମେୱ ନତ୍ଥୀ’’ତି ସକଲଂ ରଜ୍ଜଂ ୱା ରଟ୍ଠଂ ୱା ଦୀପକଂ ୱା ୱିନାସେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତେ ସକଲଂ ଜନପଦଂ ୱା ନଗରଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ଗାମଂ ୱା ତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ୱିନାସେନ୍ତୀତି ୱିସୁଂ ୱଉଦ୍ଧଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସତ୍ଥଦୁବ୍ଭିକ୍ଖରୋଗନ୍ତର କପ୍ପାପୀ’’ତି ସତ୍ଥନ୍ତର କପ୍ପୋ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖନ୍ତର କପ୍ପୋ ରୋଗନ୍ତର କପ୍ପୋତି ଇମେ ତଯୋ ଅନ୍ତର କପ୍ପାପି ଇଧ ୱଉଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସୁ ପନ ରୋଗନ୍ତର କପ୍ପୋ ଯକ୍ଖା ୱାଠଏ ଅମନୁସ୍ସେ ଓସ୍ସଜନ୍ତି, ତେନ ବହୂ ମନୁସ୍ସା କାଲଙ୍କରୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ଏକଦେସେନ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ‘‘ଉପପୀଠଅକୋ ପଘାତକାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପଚ୍ଚନଓସେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ତେସଂ କମ୍ମାନଂ ଓକାସପ୍ପଟିଲାଭେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ସୁଖସନ୍ତାନଂ ୱିବାଧେତ୍ୱା ମରଣଂ ୱା ପାପେତ୍ୱା ମରଣ ମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତ୍ୱା ପୀଠଅନଞ୍ଚ ଘାତନଞ୍ଚ ଇଧ ୱିପଚ୍ଚନ ନାମେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପାକଂ ପନ ଜନେନ୍ତୁୱା, ମାୱା, ଇଧ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା। ଅଟ୍ଠସୁ କାରଣେସୁ ଓପକ୍କମିକଟ୍ଠାନେ ‘କୁପ୍ପିତାହି ଦେୱତା ସକଲଂ ରଜ୍ଜାଦିକଂ ଅସେସଂ କତ୍ୱା ୱିନାସେନ୍ତୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିନାସିତା ଜନା କିଂ ନୁ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମ ୱିପାକଜେହି ଆବାଧନ ଦଣ୍ଡେହି ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତି, ଉଦାହୁ ୱିସୁଂ ଓପକ୍କମିକେହି ଆବାଧନ ଦଣ୍ଡେହି ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ‘ଏୱଂ ଅକାଲ ମରଣଂ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମୁନା ୱା ଅଞ୍ଞେହି ୱା ଅନେକ ସହସ୍ସେହି କାରଣେହି ହୋତୀ’ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥି। କିଂ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନ ଅକାଲ ମରଣଂ ନାମ ଭୱେଯ୍ୟାତି। ଏତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ, ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନ ଅକାଲ ମରଣଂ ନାମ ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ସବ୍ବେ ସତ୍ତା କମ୍ମସ୍ସକା, କମ୍ମଦାଯାଦା, କମ୍ମଯୋନୀ, କମ୍ମ ବନ୍ଧୂ, କମ୍ମପ୍ପଟିସ୍ସରଣାତିହି ୱୁତ୍ତଂତି । ତେସଂ ତଂ ୱାଦଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ‘‘ଯେହିକେଚି ଲୋକେ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ପୁନ ତଦତ୍ଥଂ ଦଠହଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦିଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ କମ୍ମଫଲଂ, ୱିପାକ ଫଲଞ୍ଚ ନିସ୍ସନ୍ଦ ଫଲଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ୱିପାକ ଫଲଂ ନାମ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା ଚ ଚକ୍ଖୁ ସୋତାଦୀନି କଟତ୍ତା ରୂପାନି ଚ। ତଂ ଯେନ ପୁବ୍ବେ କମ୍ମଂ କତଂ, ତସ୍ସେୱ ସାଧାରଣଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଏୱ ପୱତ୍ତତି। ନିସ୍ସନ୍ଦ ଫଲଂ ନାମ ତସ୍ସ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ବହିଦ୍ଧା ସମୁଟ୍ଠିତାନି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନି ୱା ଅନିଟ୍ଠା ରମ୍ମଣାନି ୱା। ତଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସାଧାରଣଂ ହୋତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସକକମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତା ଏୱ। ଲ। ପରେସଂ ସାଧାରଣା ଏୱା’’ତି। ଲୋକେ ଅଟ୍ଠଲୋକ ଧମ୍ମା ନାମ ସବ୍ବେ କମ୍ମ ୱିପାକଜା ଏୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଇମେ ଚ ସତ୍ତା ସଂସାରେ ସଂସରନ୍ତା ଅଟ୍ଠସୁଲୋକ ଧମ୍ମେସୁ ନିମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତା ସଂସରନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ୱିନାପି ଉପପୀଠଅକ କମ୍ମେନ ଅଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ନାନାଦୁକ୍ଖଂ ଫୁସନ୍ତିଯେୱ। ତଥା ୱିନାପି ଉପଚ୍ଛେଦକ କମ୍ମେନ ମରଣ ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତିଯେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କମ୍ମେନ ୱିନା ଯତୋକୁତୋଚି ସମୁଟ୍ଠିତା’’ତିଆଦି।

‘‘ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ତେ ନାନାରୋଗାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ନ ଉପାଯ କୁସଲା ୱା’’ତି ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତୁଂ କାରଣ କୁସଲା ୱା ନ ହୋନ୍ତି। ‘‘ନ ଚ ପଟିକାର କୁସଲା ୱା’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୋଗାଦିଭଯଂ ଅପନେତୁଂ ୱୂପସମେତୁଂ ପଟିକାର କମ୍ମେତି କିଚ୍ଚକମ୍ମେ କୁସଲା ୱା ନ ହୋନ୍ତି। ‘‘ନାପି ପରିହାର କୁସଲା ୱା’’ତି ତତୋ ମୋଚନତ୍ଥଂ ପରିହରିତୁଂ ଦେସନ୍ତରଂ ଗନ୍ତୁଂ କୁସଲା ୱା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ରୋଗାଦଯୋ ଏୱ ତଂ ଖେପେନ୍ତା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି କଥଂ ତେ ପୁବ୍ବକମ୍ମଂ ଖେପେନ୍ତୀତି। ତସ୍ସ ୱିପାକଭୂତଂ ଜୀୱିତ ସନ୍ତାନଂ ୱିନାସେନ୍ତା ଖେପେନ୍ତି। ୱିନଟ୍ଠେହି ଜୀୱିତ ସନ୍ତାନେ ତଂ ଭୱଂ ଜନେନ୍ତଂ ଖିଯ୍ୟତି ଯେୱାତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥାହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘କମ୍ମସ୍ସପି ତଥେୱା’’ତି ତଥେୱ ପୁବ୍ବକମ୍ମସ୍ସପି ତିଣଗ୍ଗେ ଉସ୍ସାୱ ବିନ୍ଦୁସ୍ସେୱ ପରିଦୁବ୍ବଲତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ଜୀୱିତେ ପରିକ୍ଖୀଣେ ତଂ ଭୱଂ ଜନେନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବକମ୍ମସ୍ସପି ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ‘‘ଏୱଞ୍ଚେତଂ’’ତି ଏତଂ କମ୍ମପ୍ପଟି ସଂଯୁତ୍ତ ୱଚନଂ ଇଧ ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେକତହେତୁଦିଟ୍ଠି ନାମ ସବ୍ବଂ ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ସୁଚରିତଂ ୱା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱା ପୁବ୍ବଭୱେ ଅତ୍ତନା କତେନ ପୁବ୍ବକମ୍ମହେତୁନା ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚାଯଂ’’ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଯଂ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଧିମୁତ୍ତିକାଲଙ୍କରିଯା ନାମ ଇଧ ମେ ଚିରକାଲଂ ଠିତସ୍ସ ପାରମିପୂରଣ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଇଦାନେୱ ଇତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସାମି, ଉପରୁଚ୍ଛତୁ ମେ ଇଦଂ ଜୀୱିତନ୍ତି ଅଧିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଦଠହଂ ମନସିକରିତ୍ୱା କାଲଙ୍କରିଯା। ‘‘ସଯମେୱ ସତ୍ଥଂ ଆହରିତ୍ୱା’’ତି ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଗୀୱଂ ସତ୍ଥେନ ହନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଏତ୍ଥେୱା’’ତି ଅକାଲମରଣେ ଏୱ।

‘‘ତଥା ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ସମାପତ୍ତି ଲାଭୀନଂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରଣେଭୁମ୍ମ ୱଚନଂ। ‘‘ଜୀୱିତ ସମସୀସୀନଂ’’ତି ଅରହତ୍ତ ମଗ୍ଗଂ ଲଭିତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନୱୀଥି ଏୱ ମରଣାସନ୍ନୱୀଥିଂ କତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନତ୍ତା ସମଂ ସୀସଂ ଏତେସନ୍ତି ସମସୀସିନୋ। ‘‘ସମଂ ସୀସଂ’’ତି ଜୀୱିତ ସନ୍ତାନ ପରିଯନ୍ତେନ ସମଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖ ସନ୍ତାନ ପରିଯନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସବ୍ବେସଂ ପୀ’’ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଖୀଣାସୱାନଂ। ‘‘ଇମଂ ସୁତ୍ତପଦଂ’’ତି ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ସୁତ୍ତପଦଂ। ‘‘ତେ’’ତି ତେ ୱାଦିନୋ। ‘‘ତେନା’’ତି ତେନ ୱାଦୱଚନେନ। କ୍ରିଯମନୋଧାତୁ ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ। କ୍ରିଯାହେତୁକମନୋ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ। ‘‘ନ ସମେତି ଯେୱା’’ତି ସନ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାନ ଜୱନେହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତେପି ନ ସମେତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ତଥାହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାନ ଚୁତିଚିତ୍ତମେୱ ଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ଚ ଭୱନ୍ତରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ୱୋହାର ମତ୍ତନ୍ତି

ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ଚୁତିପରିୟୋସାନାନଂ ମରଣାସନ୍ନ ଚିତ୍ତାନଂ। ୟଥା ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ୟାୱଜୀୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମହାଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାଦୟୋ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତିୟେୱ। ତଥା ପରିନିବ୍ବାନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପୀତି ଆହ “ନ ହୀ”ତିଆଦିଂ। ନନୁ ମରଣକାଲେ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଗହଣଂ ନାମ ଭୱନ୍ତର ଗମନତ୍ଥାୟ ହୋତି, ବୁଦ୍ଧା ଚ ଭୱନ୍ତରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା “ନ ହି। ଲ। ନ କରୋତୀ”ତି ଇଦଂ ନ ୟୁତ୍ତନ୍ତି। ନୋ ନ ୟୁତ୍ତଂ। ଭୱନ୍ତର ଗମନତ୍ଥାୟାତି ଇଦଂ ଜୱନେହି ଗହଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଧ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ଗହଣେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ନଚଚୁତିୟାଗହିତାନୀ”ତିଆଦିମାହ। “କମ୍ମସିଦ୍ଧିୟା”ତି କମ୍ମସିଜ୍ଝନତ୍ଥାୟ ।“ଏତ୍ଥ ଚା”ତିଆଦୀସୁ। “ତସ୍ସା”ତି ସୋଣତ୍ଥେର ପିତୁନୋ। “କମ୍ମବଲେନା”ତିଆଦୀସୁ। “ଅଞ୍ଞେନପି କାରଣ ବଲେନା”ତି ଆଚିଣ୍ଣଭାୱାଦିକେନ କାରଣବଲେନ। ଗତିନିମିତ୍ତଂ ପନ କମ୍ମବଲେନେୱାତି ୟୁତ୍ତଂ ସିୟା। “ତଥୋପଟ୍ଠିତଂ”ତି ଅନ୍ତିମୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବେ ବହୂସୁୱୀଥୀସୁ ଉପଟ୍ଠିତପ୍ପକାରନ୍ତିଅତ୍ଥୋ। ପାପପକ୍ଖିୟେସୁ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତେସୁ। କଲ୍ଲାଣପକ୍ଖିୟାନି ସଗ୍ଗନିମିତ୍ତାନି। ଧମ୍ମାସୋକରଞ୍ଞୋ ମରଣକାଲେ ପାପପକ୍ଖିୟାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ କତ୍ଥଚି ସୀହଢଅଗନ୍ଥେ ୱୁତ୍ତଂ।

ସକଲଂ ପଥୱିଂ ଭୁତ୍ୱା,

ଦତ୍ୱା କୋଟିସତଂ ଧନଂ;

ଅନ୍ତେ ଅଡ୍ଢାମଲକମତ୍ତସ୍ସ;

ଅସୋକୋ ଇସ୍ସରଂ ଗତୋ; ତି ଚ;

ଅସୋକୋ ସୋକ ମାଗତୋ; ତି ଚ;

“ତଂ”ତି ୱିପଚ୍ଚମାନକଂ କମ୍ମଂ। “ନିୟାମକ ସହକାରି ପଚ୍ଚୟଭୂତା”ତି ଏତ୍ଥ ୟଥା ନାୱାୟଂ ନିୟାମକୋ ନାମ ନାୱଂ ଇଚ୍ଛିତଦିସାଭିମୁଖଂ ନିୟାମେତି, ନିୟୋଜେତି। ତଥା ଅୟଂ ତଣ୍ହାପି ଭୱନିକନ୍ତି ହୁତ୍ୱା ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଗନ୍ତବ୍ବଭୱାଭିମୁଖଂ ନିୟାମେତି, ନିୟୋଜେତି। କମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅଚ୍ଚାୟତ୍ତ ସହାୟଭାୱେନ ସହକାରୀ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। “କୁସଲାକୁସଲ କମ୍ମନିମିତ୍ତାନି ୱା”ତି ଅଞ୍ଞାନି କୁସଲା କୁସଲକମ୍ମନିମିତ୍ତାନି ୱା। “ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭିକା”ତି ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିକା। “ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦଗଧିତଂ”ତି ମୁଖନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତଂ ଗିଜ୍ଝନ୍ତଂ। “ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତୀ”ତି ତିଟ୍ଠମାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁତ୍ଥୁନନଂ ନାମ ପିୟସାତରୂପୋ କଥିତଲପିତାଦି କ୍ରିୟାୱିସେସୋ। “ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା”ତି ଆସନ୍ନ ମରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠୋ। “କିଲେସ ବଲୱିନାମିତଂ”ତି ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହାଦୀନଂ କିଲେସାନଂ ବଲେନ ୱିନାମିତଂ। ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଆଦୀନ ୱା ୟସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। “ତଂ”ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ। “ତସ୍ମିଂ”ତି କମ୍ମାଦିୱିସୟେ। ଅଟ୍ଠକଥାୟ ନ ସମେତି। ତସ୍ମିଂ ୱିସୟେତିହି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେତି। “ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତାନଂ”ତି ତସ୍ମିଂ ‘ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଭୱନ୍ତରେ ଛ ଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତଂ’ତି ଠାନେ ଟୀକାସୁ ୱୁତ୍ତାନଂ। ତଂ ସଦିସ ଜୱନୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ କମ୍ମକରଣକାଲେ ପୱତ୍ତ ଜୱନେହି ସଦିସାନଂ ଇଦାନି ଜୱନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଭୱପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଅପାକଟଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ନ ତଥା ଉପଟ୍ଠାତି। କେୱଲଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଭିନୱକରଣ ୱସେନ ଦ୍ୱାରପତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। “ୱିସୀଦ ପତ୍ତା”ତି ୱିସଞ୍ଞୀଭାୱେନ ୱିରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ସୀଦନପତ୍ତା। “ତବ୍ବିପରୀତେନ ପାପକମ୍ମ ବହୁଲାପି ୱତ୍ତବ୍ବା”ତି ତେପିୱିସୀଦନ୍ତରେ ଆୱୁଧ ହତ୍ଥା ପାଣଘାତଂ କରୋନ୍ତା ଗଣ୍ଠିବନ୍ଧଥାତି ଉଗ୍ଘୋସନ୍ତା ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠେସୁ। ଉକ୍କିତ୍ତୋ ଅସି ୟସ୍ସାତି ଉକ୍କିତ୍ତା ସିକୋ। ପତୁଦନ୍ତି ୱିଜ୍ଝନ୍ତି ଏତେନାତି ପତୋଦନଂ। ପାଜନଦଣ୍ଡୋ। ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗେ କତା ସୂଚି ପତୋଦନ ସୂଚି। “ପତୋଦନ ଦୁକ୍ଖଂ”ତି ୱିଜ୍ଝନ ଦୁକ୍ଖଂ। କଥଂ ପନ ଉକ୍କିତ୍ତାସିକାଦିଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ କମ୍ମୁପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ହୋତି। କଥଞ୍ଚ ତଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଆହ “ସୋ ଚା”ତିଆଦିଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ। “ଇତରେସଂ ପନା”ତି ରୂପାରୂପ ଭୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପନ। “ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା”ତି ତଦାରମ୍ମଣ ପରିୟୋସାନାୟୱୀ ସୁଦ୍ଧାୟ ୱା ଜୱନୱୀଥିୟାତି ଏୱଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା। ଅୟଂ ପନ ଭୱଙ୍ଗାୱସାନେ ଚୁତିଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ନତ୍ଥି। ୟଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟତୀତିଆଦି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥପି “ଭୱଙ୍ଗଂ”ତି ଚୁତିଚିତ୍ତମେୱ ଟୀକାସୁ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତସ୍ମା “ଭୱଙ୍ଗକ୍ଖୟେୱା”ତି ଇଦଂ କଥଂ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଆହ “ଏତ୍ଥ ଚା”ତିଆଦିଂ। ଅନୁରୂପଂ ସେତୀତି ଅନୁସୟୋ। ଅନୁବନ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ସେତୀତି ଅନୁସୟୋ। ଅନୁ ଅନୁ ୱା ସେତୀତି ଅନୁସୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନୁସୟୋ ନାମ ଜୱନସହଜାତୋ ନ ହୋତି। ଇଧ ଚ ଅନୁସୟ ନାମେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନାନାଜୱନ ସହଜାତା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ପଟିସନ୍ଧିୟା ୱିସେସ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତେୱ। କଥଂ ତା ଇଧ ଗହିତା ସିୟୁନ୍ତି ଆହ “ଏତ୍ଥ ଚା”ତିଆଦିଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅୱିଜ୍ଜା ପରିକ୍ଖିତ୍ତେନ ତଣ୍ହାମୂଲକେନାତି ୱୁତ୍ତେସୁ ସୁଟ୍ଠୁ ୟୁଜ୍ଜତି। ଅନୁସୟେହି ସହ ଜୱନସହଜାତାନମ୍ପି ଲଦ୍ଧତ୍ତା। ତସ୍ମା ଇଧ ଅନୁସୟ ୱଚନଂ ନ ୟୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନା। ୟୁତ୍ତମେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଅପି ଚା”ତିଆଦିମାହ। “ପରିୟତ୍ତା”ତି ସମତ୍ଥା। “ସୋ ପୀ”ତି ଫସ୍ସାଦି ଧମ୍ମ ସମୂହୋପି ।“ତଥା ରୂପା ୟେୱା”ତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନ ରୂପାୟେୱ, ଅନୁସୟଭୂତାୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। “ତଂ”ତି ଚିତ୍ତ ସନ୍ତାନଂ। “ତତ୍ଥା”ତି ତଦୁଭୟସ୍ମିଂ। କଥଂ ତଂ ତତ୍ଥ ଖିପନ୍ତୀତି ଆହ “ତସ୍ମିଂ”ତିଆଦିଂ। “ୱିଜାନନଧାତୁୟା”ତି ୱିଞ୍ଞାଣ ଧାତୁୟା। ସଙ୍କନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

କୁତୋ ମରଣକାଲେ ସଙ୍କନ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥି ୱିଜନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଇଦଂ ୱଚନଂ ଅନମତଗ୍ଗିଯ ସୁତ୍ତେନ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ସିଯାତି। ନ ୱିରୁଦ୍ଧଂ। ଇଦଞ୍ହି ଅଭିଧମ୍ମ ୱଚନଂ, ମୁଖ୍ଯୱଚନଂ, ଅନମତଗ୍ଗିଯ ସୁତ୍ତଂ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତ ୱଚନଂ ପରିଯାଯ ୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଞ୍ଚା''ତିଆଦିମାହ। ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦିନା। ''ସୋ''ତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ''ତେସଂ''ତି ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧି ନାମ ରୂପ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। ''ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ଭୱନ୍ତରଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ପୁବ୍ବେ କମ୍ମକରଣକାଲେପି ତେ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ସଙ୍ଖାରା ଏୱ ସୋ ସତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଚ୍ଛା ତେସଂ ଫଲଭୂତାଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପାତୁଭୱନକାଲେପି ସାପଟିସନ୍ଧି ଏୱ ସୋ ସତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋପି ସୋ ସତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ହେତୁଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ଫଲଧମ୍ମେ ଏକଂ ସତ୍ତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ହେତୁଫଲ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତି। ଏୱଂ ହେତୁଫଲ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ସୋ ଏୱ କମ୍ମଂ କରୋତି। ତେନ କମ୍ମେନ ସୋ ଏୱ ଭୱନ୍ତରଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନମତଗ୍ଗୋ ଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ। ଲ। ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂତି ଏୱଂ ସତ୍ତୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସାଧମ୍ମଦେସନା ପରିଯାଯଦେସନା ହୋତି। ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ଚ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତନ୍ତି ପରିଯାଯୋପି ସିଜ୍ଝତି। ଯସ୍ମଂ ପନ ଧମ୍ମ ଦେସନାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନାତି ୱଚନାନୁ ରୂପଂ ଧମ୍ମମେୱ ଦେସେତି, ନ ସତ୍ତଂ, ନ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ଅଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା ଏୱ ମୁଖ୍ଯଦେସନା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦେସିତ ଧମ୍ମା ପନ ପକତିକାଲେପି ଦେସନ୍ତରଂ କାଲନ୍ତରଂ ଖଣନ୍ତରଂ ସଙ୍କନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ଖଯୱଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ 'ନ ହି ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା। ଲ। ସଙ୍କନ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥୀ'ତି। ପଟିଘୋସୋ ଚ, ପଦୀପୋ ଚ, ମୁଦ୍ଦା ଚ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପଟିବିମ୍ବଚ୍ଛାଯା ଚ, ବୀଜସଙ୍ଖାରୋ ଚ, ପାଟିଭୋଗୋ ଚ, ବାଲକୁମାର ସରୀରେସୁ ଉପଯୁତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପୋସଧା ଚାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠକଥା ଯଂ ଆଗତାନି ନିଦସ୍ସନାନି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ''ନିଦସ୍ସନା''ନୀତି ଚ ଉପମାଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ''ପଟିଘୋସୋ''ତି ଗମ୍ଭୀରଲେଣ ଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଲେଣେ ପଟିଘୋସୋ ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୂଲସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ତୋଲେଣଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଉପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଏୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଟିଘୋସୋ ଚ ତତୋ ଆଗତୋ ନ ହୋତି। ନ ଚ ୱିନା ମୂଲସଦ୍ଦ + ପଚ୍ଚଯେନ ଅଞ୍ଞତ୍ତୋ ପୱତ୍ତତି। ମୂଲସଦ୍ଦପଚ୍ଚଯା ଏୱ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତତୀତି। ତତ୍ଥ ମୂଲସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଅତୀତ କମ୍ମଂ। ପଟିଘୋସୋ ୱିଯ ଅନନ୍ତରେ ପଟିସନ୍ଧି। ଏସନଯୋ ପଦୀପ ମୁଦ୍ଦା ପଟିବିମ୍ବଚ୍ଛାଯାସୁ। ତତ୍ଥ ''ପଦୀପୋ''ତି ପଠମଂ ଏକଂ ପଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା ତେନ ଅଞ୍ଞଂ ପଦୀପସତମ୍ପି ପଦୀପ ସହସ୍ସମ୍ପି ଜାଲେତି। ''ମୁଦ୍ଦା''ତି ଲଞ୍ଛନଲେଖା। ତତ୍ଥ ଏକେନ ଲଞ୍ଛନକ୍ଖନ୍ଧେନ, ତେନ ଲଞ୍ଛନଲେଖାସତମ୍ପି ଲଞ୍ଛନଲେଖା ସହସ୍ସମ୍ପି କରୋତି। ''ପଟିବିମ୍ବଚ୍ଛାଯା''ତି ପସନ୍ନେସୁ ଆଦାସପଟ୍ଟେସୁୱା ଉଦକେସୁୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ସରୀରଚ୍ଛାଯା। ଏତେହି ନିଦସ୍ସନେହି ଫଲଂ ନାମ ହେତୁତୋ ଆଗତଂ ନ ହୋତି। ହେତୁନା ଚ ୱିନା ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ଏତ୍ତକମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ''ବୀଜସଙ୍ଖାରୋ''ତି କାଲନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ପୁପ୍ଫଫଲେସୁ ଇଚ୍ଛିତୱଣ୍ଣ ଗନ୍ଧରସପାତୁଭାୱତ୍ଥାଯ ରୋପନକାଲେ ଅମ୍ବବୀଜାଦୀସୁ ଇଚ୍ଛିତୱଣ୍ଣ ଗନ୍ଧରସଧାତୂନଂ ପରିଭାୱନା। ତତ୍ଥ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା କାଲନ୍ତରେ ପୁପ୍ଫଫଲେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତେୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସା ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତି। ''ପାଟିଭୋଗୋ''ତି କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ପରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଇଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ତଂଧନଂ ସଂୱଚ୍ଛରେନ ୱୁଡ୍ଢିଯା ସହ ଦସ୍ସାମି, ସଚେ ନଦଦେଯ୍ଯଂ। ଅସୁକଂ ନାମ ମମଖେତ୍ତଂ ୱା ୱତ୍ଥୁଂୱା ତୁଯ୍ହଂ ହୋତୂତି ପଟିଞ୍ଞାଠପନଂ। ତତ୍ଥ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧନଂ ଲଭିତ୍ୱା ତଂ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ସାଧେତି। କାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ ୱୁଡ୍ଢିଯା ସହ ଇଣଞ୍ଚ ସୋଧେତି। ''ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପୋସଧା''ତି ଲୋକେ ପୁତ୍ତକେ ଯାୱଜୀୱଂ ହିତତ୍ଥାଯ ଦହରକାଲେ କିଞ୍ଚି ୱିଜ୍ଜଂୱା ସିପ୍ପଂୱା ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି। ଯାୱଜୀୱଂ ଖରରୋଗାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦତ୍ଥାଯ ଦହରକାଲେ ଓଜୱନ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ଓସଧଂ ୱା ଅଜ୍ଝୋହାରେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ପୁତ୍ତାନଂ ଯାୱଜୀୱଂ ହିତପ୍ପଟିଲାଭୋ ୱା ତାଦିସାନଂ ରୋଗାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱା ହୋତିଯେୱ। ଏତେହି ଯଥା କାଲନ୍ତରେ ଅସନ୍ତେସୁଯେୱ ପାଟିଭୋଗାଦୀସୁ ମୂଲକମ୍ମେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗେ କତପଚ୍ଚଯା ଏୱ ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥ ସାଧନାଦୀନି ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା କୁସଲା କୁସଲ କମ୍ମାନି କତ୍ୱା କାଲନ୍ତରେ ତେସୁ ଅସନ୍ତେସୁପି ପୁବ୍ବେ କତତ୍ତା ଏୱ ପଚ୍ଛା ପଟିସନ୍ଧାଦୀନି ଫଲାନି ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ତେନୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିଘୋସ ପଦୀପମୁଦ୍ଦାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନାନୀ''ତି। ''କମ୍ମଦୁବ୍ବଲଭାୱେନା''ତି ତଦା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା କମ୍ମମ୍ପି ଦୁବ୍ବଲମେୱ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ତଥାପି ସମ୍ପୱତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ''ତଂ ପୀ''ତି ଗତିନିମିତ୍ତମ୍ପି। ''ତଥା ଚୱନ୍ତାନଂ''ତି ଦିଜ୍ଜରଥାଦୀନି ଗତିନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଚୱନ୍ତାନଂ। ''ଦଯ୍ହମାନକାଯେନା''ତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ। ଗାଥାଯଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଟିସନ୍ଧିକମ୍ମଂ ୱିନା ଦ୍ୱିଗୋଚରେ ସିଯାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ''ଦ୍ୱିଗୋଚରେ''ତି କମ୍ମନିମିତ୍ତ ଗତିନିମିତ୍ତଭୂତେ ଦ୍ୱିଗୋଚରେ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଟିସନ୍ଧି ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ମରଣାସନ୍ନ ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତେ ଚ ୱନ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧି। ସାପି ଗତିନିମିତ୍ତଭୂତେ ଗୋଚରେ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଭୂତାନି ଗତିନିମିତ୍ତାନି ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୀତିପି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି। ତେସଂ ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତେ ଅଚୱିତ୍ୱା ତଦନୁବନ୍ଧକ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱୀଥିଚିତ୍ତେହିପି କଦାଚି କେସଞ୍ଚି ଚ ୱନଂ ନନସମ୍ପୱତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତେସୁ ପନ ଅନୁବନ୍ଧକ ୱୀଥୀସୁ ଅତୀତଗ୍ଗହଣ ସମୁଦାଯଗ୍ଗହଣେହି ଚ ୱନ୍ତାନଂ ଅତୀତାନିପି ଗତିନିମିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗହଣନାମଗ୍ଗହଣେହି ଚ ୱନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମା ରମ୍ମଣଂପି ଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱ। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ କାମାୱଚର ପଟିସନ୍ଧିଯା ଛ ଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମତୀତା ରମ୍ମଣଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ତଂ ସୁୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ 'ତମେୱ ତଥୋପଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତତୀ'ତି ଏୱଂ ଅନ୍ତିମୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ବହୂନଂ ୱୀଥିୱାରାନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ତଥୋପଟ୍ଠିତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭାତିପି ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ଏୱଞ୍ଚସତି, ଗତିନିମିତ୍ତଂପି ଅତୀତଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଦାପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସନ୍ତତି ୱସେନା''ତି ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ୱସେନ। ''ତସ୍ସା''ତି ଗତିନିମିତ୍ତସ୍ସ। ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ମନୋଦ୍ୱାରିକ ମରଣାସନ୍ନ ଜୱନାନଂପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା''ତି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯ ଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ତଦନୁବନ୍ଧାଯା''ତି ତାନି

ମନୋଦ୍ୱାରି କମରଣାସନ୍ନ ଜୱନାନି ଅନୁଗତାଯ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଯାପି ସମ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ତସ୍ସ ପୁରେଜାତ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯାପି ପୁରେଜାତ ପଚ୍ଚଯତା ସମ୍ପତ୍ତୋ। ନନୁ ଥେରେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତେପି ଭିନ୍ଦିତବ୍ବେ ସତି, ଭିନ୍ଦନମେୱ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ। ନ ଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା, କମ୍ମନିମିତ୍ତେନ ସମାନଗତିକତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନଚତଂ’’ତିଆଦିଂ। ୱିଭାୱନିଯଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂତି ୱତ୍ୱା ଅପରେପନ ଅୱିସେସତୋୱ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୀତି ଅପରେୱାଦୋପି ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅୱିସେସତୋ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୀ’’ତି ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱାୱ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁନ ତଂ ଅପରେୱାଦଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଇଧ ପନ ତଂ ଅପରେୱାଦଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପୁନ ‘‘ଯଞ୍ଚ ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ତଦାରମ୍ମଣାଯା’’ତି ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତା ରମ୍ମଣାଯ। ‘‘ତେସଂ ୱଚନଂ’’ତି ଅପରେସଂ ୱଚନଂ। ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅୱିଚାରଣାଯା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନାତିଆଦି ସଙ୍ଗଂ ୱିଚାରଣା ୱଚନମେୱ ହୋତୀତି। ସଚ୍ଚଂ ଯଥା ଦିଟ୍ଠପାଠୱସେନ, ସାୱସେସ ପାଠଭାୱଂ ପନ ନ ୱିଚାରେତିଯେୱ। ତସ୍ମା ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅୱିଚାରଣାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ସିଯା। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ସାୱସେସୋ ହୋତୁ, ମୂଲଟୀକାପାଠୋ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଯେୱାତି ନିଯମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା କଥଂ ସାୱସେସୋ ସିଯାତି। ନିଯମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋପି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ଅପରିପୁଣ୍ଣେ ସାୱସେସୋ ଏୱ ହୋତୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅୱିଚାରଣାଯା’’ତି। ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମତୀତଂ’’ତିଆଦୀସୁ। ତଦାରମ୍ମଣାୱସାନାଯ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ଜୱନୱୀଥିଯା ଚ ୱନଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ଅପରତ୍ଥପି। ବଲୱନ୍ତେପି ସତି। ତଦାରମ୍ମଣାୱସାନାଯ ଏୱ ୱୀଥିଯା। ‘‘ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପନା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଏୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପନ। ‘‘ପୁରିମଭାଗେ ଏୱା’’ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ଅନ୍ତିମ ୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଏୱ। ‘‘ତାହୀ’’ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୱତ୍ଥୂହି। ‘‘ଯଥାତଂ’’ତି ତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ କତମଂ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇତୋ’’ତି ମନୁସ୍ସ ଭୱତୋ। ନିମିତ୍ତ ସଦିସଂ ସଦ୍ଦଂ ୱଣ୍ଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନଚ୍ଚଚକାରଂ’’ତି ପତିତଚକାରଂ। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠେ ଞାତକା ମାତାଦଯୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପସଂହରନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତୱତ୍ଥାଯା’’ତି ତୱଅତ୍ଥାଯ। ‘‘ଚୀନପଟସୋମାରପଟାଦିୱସେନା’’ତି ଚୀନରଟ୍ଠେ ପୱତ୍ତୋ ପଟୋ ଚୀନପଟୋ। ତଥା ସୋମାରପଟେପି। ‘‘ତାନୀ’’ତି ରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ପନ ଅଞ୍ଞଂପି ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ଅତ୍ଥିଦାନୀତି ମନସିକତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୂତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅରୂପୀନଂ’’ତି ଅରୂପବ୍ରହ୍ମାନଂ। ‘‘ତେ’’ତି ଅରୂପିନୋ। ‘‘ତାନୀ’’ତି ହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନାନି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଲଦ୍ଧଝାନଂ ଯେସଂ ତେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଜ୍ଝାନା। ‘‘ତତୋଯେୱ ଚା’’ତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଜ୍ଝାନତ୍ତାଯେୱ ଚ। ଆକଡ୍ଢିତଂ ମାନସଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଇଦଞ୍ଚ ହେତୁୱିସେସନ ପଦଂ। ଆକଡ୍ଢିତମାନସତ୍ତା କାମଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନନ୍ତି ଦୀପେତି। ତେସଂ ଅରୂପୀନଂ। ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଦୁବ୍ବଲ କମ୍ମଂ’’ତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନକମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତିହେତୁକୋମକଂ କମ୍ମଂ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ରୂପଲୋକତୋ ଚ ୱନ୍ତାନଂ। ‘‘ସତୋ’’ତି ସନ୍ତସ୍ସ ସମାନସ୍ସ। ‘‘ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇଦଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନ କମ୍ମସ୍ସ ଗରୁକ କମ୍ମଗତିକତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନ୍ତ ଗରୁକକମ୍ମଭୂତଂପି ପନ ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନ କମ୍ମଂ ନାମ ନାନାନିକନ୍ତି ବଲେନ ପଟିବାହୀଯମାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତିଯେୱ। ଉପଚାରଜ୍ଝାନ କମ୍ମେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ତାଦିସାନୀ’’ତି ତଥା ରୂପାନି ଦ୍ୱିହେତୁକୋମକ କମ୍ମାନି ତେସଂ ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ନୀୱରଣାନଂ ସୁଟ୍ଠୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତାଯେୱ। ‘‘ଯେନା’’ତି ଯେନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ପୱତ୍ତି କାରଣେନ। ‘‘ନାନାକମ୍ମାନି ପୀ’’ତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନ କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ କମ୍ମାନିପି ଅତୀତଭୱେସୁ କତାନି ଅପରପରିଯାଯ କମ୍ମାନିପି। ‘‘ଯେନ ଚା’’ତି ଯେନ ନାନାକମ୍ମାନମ୍ପି ଓକାସ ଲାଭକାରଣେନ ଚ। ‘‘ତେ’’ତି ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମାନୋ। ‘‘ୱୁତ୍ତନଯେନେ ୱା’’ତି ସୁଟ୍ଠୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତନୀୱରଣାନଂ ତେସଂ ଅପ୍ପନା ପତ୍ତଜ୍ଝାନୱିସେସେନ [ଯସ୍ମା ପନାତିଆଦିନା ଚ] ପରିଭାୱିତ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତ୍ତା’ତି ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ‘‘ତଂ କାରଣଂ’’ତି ଅହେତୁକ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଅଭାୱ କାରଣଂ। ପରମ୍ପର ଭୱେସୁଚ ୱୀଥିମୁତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯଥା ତାନିଯେୱ ଓସଧାନୀ’’ତି ଲୋକେ ଏକଂ ଓସଧଂ ଲଭିତ୍ୱାତଂ ଦେୱସିକଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ଏକୋପଥମଦିୱସେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା କତମଂ ନାମ ତ୍ୱଂ ଓସଧଂ ଭୁଞ୍ଜସୀତି ପୁଚ୍ଛି। ଇଦଂ ନାମ ଓସଧଂ ଭୁଞ୍ଜାମୀତି ୱଦତି। ପୁନଦିୱସେସୁପି ଓସଧଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତଥେୱ ପୁଚ୍ଛି। ତମେୱ ଓସଧଂ ଭୁଞ୍ଜାମୀତି ୱଦତି। ତତ୍ଥ ‘‘ତମେୱ ଓସଧଂ’’ତି ଯଂ ପଥମଦିୱସେ ଓସଧଂ ତଯାଚ ପୁଚ୍ଛିତଂ। ମଯା ଚ କଥିତଂ। ତମେୱ ଅଜ୍ଜ ଭୁଞ୍ଜାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପନ ପଥମଦିୱସେ ଭୁତ୍ତଂ ଓସଧଂ ଅଞ୍ଞଂ। ଅଜ୍ଜ ଭୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଂ। ତଂସଦିସଂ ପନ ଅଞ୍ଞଂପି ତମେୱାତି ଲୋକେ ୱୋହରନ୍ତି ତାନିଯେୱ ଓସଧାନି ଭୁଞ୍ଜାମୀତି। ଏୱଂ ଇଧପି ତସ୍ସଦିସେ ତବ୍ବୋହାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେ। ଅୱତ୍ତମାନେ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ୱତ୍ତମାନେ ନ ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଉପପତ୍ତି ଭୱସ୍ସ ଅନୋଚ୍ଛେଦ ଅଙ୍ଗଭାୱାଯ କାରଣତ୍ତା ଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଉପପତ୍ତି ଭୱୋ’’ତି ଚ କମ୍ମଜକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ପରସମଯେ’’ତି ଉଚ୍ଛେଦ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱାଦେ। ‘‘ୱଟ୍ଟମୂଲାନୀ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱଟ୍ଟମୂଲାନି ସୁଟ୍ଠୁଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯା’’ତି ସୌପାଦିସେସାଦିକସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ। ‘‘ପଟ୍ଟପୀଯନ୍ତୀ’’ତି ପୱତ୍ତାପୀଯନ୍ତି। ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି ଅରିଯା ଜନା ଏତ୍ଥାତି ପଦଂ। ପରତୋ ସମନ୍ତିପଦେ ଅନୁପାଦିସେସସ୍ସ ଗଯ୍ହମାନତ୍ତା ଇଧ ସୌପାଦିସେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୁଧା। ସୁଟ୍ଠୁ ସବ୍ବଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ ସିନେହବନ୍ଧନଂ ଯେହି ତେ ସୁସମୁଚ୍ଛିନ୍ନସିନେହବନ୍ଧନା। କଥଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ, କେହି ଚ ସବ୍ବଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତିଆହ ‘‘ଅନୁସଯମତ୍ତଂ ପୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସେସକିଲେସେହୀ’’ତି ତଣ୍ହାସିନେହ ବନ୍ଧନତୋ ଅୱସେସ କିଲେସେହି। ‘‘ଅଧିସଯିତଂ’’ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂପି ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିରେକତରଂ ସଯିତଂ। ‘‘ଅଧିଗମାୱହଂ’’ତି ଅଧିଗମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନୱୱିଧୋ ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମୋ। ତଂ ଆୱହତୀତି ଅଧିଗମାୱହଂ। ‘‘ସୀଲଂ’’ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ‘‘ଧୁତଙ୍ଗଂ’’ତି ତେରସଧୁତଙ୍ଗଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ୱୀଥିମୁତ୍ତସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ରୂପସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୫୬। ରୂପସଙ୍ଗହେ । ‘‘ଚିତ୍ତଚେତସିକେ’’ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକ ଧମ୍ମେ। ‘‘ଦ୍ୱୀହି ପଭେଦପ୍ପୱତ୍ତୀହୀ’’ତି ଦ୍ୱୀହି ପଭେଦସଙ୍ଗହପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହେହି। ‘‘ଯେ ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଯେ ଧମ୍ମା ୱତ୍ତନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତି ଏତ୍ତକେନ ‘ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମତ୍ଥା’ତିଆଦିକେନ ୱଚନକ୍କମେନ। ନିପାତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା ଏତ୍ତକେହି ପଞ୍ଚହି ପରିଚ୍ଛେଦେହୀତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ସମୁଟ୍ଠାତୀ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଉଟ୍ଠାତି, ପାତୁବ୍ଭୱତି, ୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଗଚ୍ଛତି। ‘‘କମ୍ମାଦୀ’’ତି କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୟୋ। ‘‘ପିଣ୍ଡୀ’’ତି ଏକଗ୍ଘନତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପାଦାୟ ମହନ୍ତାନି ଏୱ ହୁତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସନ୍ତାନଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନଂତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ୱିସଂୱାଦକଟ୍ଠେନା’’ତି ୱିରାଧକଟ୍ଠେନ। ଭୂତଞ୍ଚ ଅଭୂତଂ କତ୍ୱା ଅଭୂତଞ୍ଚ ଭୂତଂ କତ୍ୱା ସନ୍ଦସ୍ସକଟ୍ଠେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୂତୱଜ୍ଜପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନକମ୍ମଂ ମହାମାୟା ନାମ। ମାୟଂ କରୋନ୍ତୀତି ମାୟାକାରା। ଆୱିସନଂ ନାମ ସତ୍ତାନଂ ସରୀରେସୁ ଆୱିସନଂ। ଗହଣଂ ନାମ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋୱସଂ ୱତ୍ତାପନଂ। ତଦୁଭୟଂ କରୋନ୍ତା କତ୍ଥ ଠତ୍ୱା କରୋନ୍ତି। ଅନ୍ତୋୱାଠତ୍ୱା କରୋନ୍ତି, ବହିୱା ଠତ୍ୱା କରୋନ୍ତୀତି ପାକତିକେହି ମନୁସ୍ସେହି ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ‘‘ୱଞ୍ଚକଟ୍ଠେନା’’ତି ଏତା ପକତିୟା ଅତିଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଦେୱଚ୍ଛରାୱଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ୱଞ୍ଚେନ୍ତି। ୱସନରୁକ୍ଖଗୁମ୍ବଂପି ଦିବ୍ବୱିମାନଂ କତ୍ୱା ୱଞ୍ଚେନ୍ତି। ଏୱରୂପେନ ୱଞ୍ଚକଟ୍ଠେନ। ‘‘ତେନେୱଟ୍ଠେନା’’ତି ୱିସଂୱାଦକଟ୍ଠାଦିନା ତିୱିଧେନେୱ ଅତ୍ଥେନ। ତାନିପିହି ଅସତ୍ତଭୂତଂୟେୱ ଅତ୍ତାନଂ ସତ୍ତୋତି ୱିସଂୱାଦେନ୍ତି। ଅରୁକ୍ଖଂୟେୱ ଅତ୍ତାନଂ ରୁକ୍ଖୋତି ୱିସଂୱାଦେନ୍ତି। ଅନିଟ୍ଠଂ, ଅକନ୍ତଂ, ଅମନାପଂୟେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଇଟ୍ଠୋ, କନ୍ତୋ, ମନାପୋତି ୱଞ୍ଚେନ୍ତି, ତଥା ସହଜାତାନଞ୍ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଉଦାହୁବହିୱାତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ ଠାନଂ ହୋତୀତି। ‘‘ଉଭୟତ୍ଥପୀ’’ତି ମାୟାକାରାଦି ମହାଭୂତେସୁ ଚ ପଥୱିୟାଦିମହାଭୂତେସୁ ଚ। ‘‘ଅଭୂତାନୀ’’ତି ଅସନ୍ତାନି, ଅସଚ୍ଚାନି ।‘‘ଅବ୍ଭୁତାନୀ’’ତି ଅଚ୍ଛରିୟକମ୍ମାନି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ’’ତି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନନ୍ତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦସହିତେ ପାଠେ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଉପାଦାରୂପଂ ଅନୁପାଦାରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ୟକାର ୱିରହୋ ଦିଟ୍ଠୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଧାତୂନଂ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ‘‘ପଥୟତି ପକ୍ଖାୟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୁଥୂ’’ତି ପାଟିପଦିକପଦଂ। ତମେୱ ଜାତତ୍ଥେ ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ପଥୱୀତି ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁଥୁମହନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପକାରେନ ଥୱୀୟତୀତି ଅତ୍ଥେ ପଥୱୀତି ଇଦଂ ଉଜୁକମେୱ। ‘‘ଆପେତୀ’’ତି ବ୍ୟାପେତି। ‘‘ଅପ୍ପାୟତୀ’’ତି ଭୁସଂ ପାୟତି, ୱଡ୍ଢେତି। ତେନାହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ବ୍ରୂହେତୀ’’ତିଆଦିଂ। ନିସାନତ୍ଥୱସେନେୱ ପରିପାଚନତ୍ଥୋପି ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ପରିପାଚେତିୱା’’ତି। ‘‘ସମୀରେତୀ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଇରେତି କମ୍ପେତି। ୱାୟତି ୱହତୀତି ୱାୟୋ ଅତ୍ଥାତିସ୍ସୟ ନୟେନ। ‘‘ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ’’ତି ୱିୱିଧେନ ଆକାରେନ ଭୂତସଙ୍ଘାଟାନଂ ଥମ୍ଭନଂ ୱହନଂ ଅଭିନୀହରଣଂ। କକ୍ଖଳତା ନାମ ଖରତା ଫରୁସତା। ସହଜାତରୂପାନଂ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ଥାୟ ଥଦ୍ଧତା ଥୂଲତା। ସା ସେସଭୂତେସୁ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସେସଭୂତତ୍ତୟଂ ଉପାଦାୟା’’ତି। ‘‘ଅନୱଟ୍ଠାନତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅଚଲଟ୍ଠାନଂ। ନ ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅନୱଟ୍ଠାନଂ। ଚଲନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ମୁଦୁଭୂତାପୀ’’ତିଆଦିଂ। ଆବନ୍ଧକଂ ନାମ ଆବନ୍ଧିତବ୍ବେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ମୁଦୁମ୍ହି ସତି, ଦଳହଂ ନ ବନ୍ଧତି। ଥଦ୍ଧେ ସତି, ଦଳହଂ ବନ୍ଧତୀତି ଇଦଂ ଲୋକତୋୱ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆବନ୍ଧିତବ୍ବାୟା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତବ୍ଭାୱଂ’’ତି ପରିଣତଭାୱଂ। ‘‘ପରିପାଚକତା ଦସ୍ସନତୋ’’ତି ହେମନ୍ତେ ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରାନଂ ସୁଟ୍ଠୁପରିପାଚକତା ଦସ୍ସନତୋତି ୱଦନ୍ତି। ଉସତି ଦହତୀତି ଉଣ୍ହଂ। ‘‘ଦହତୀ’’ତି ଚ ଉଣ୍ହତେଜୋପି ଉଣ୍ହଭାୱେନ ଦହତି, ସୀତତେଜୋପି ସୀତଭାୱେନ ଦହତି। ଉଣ୍ହେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୀତେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁ ସୀତତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ୟଞ୍ଚ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ଉଣ୍ହତେଜୋ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ଦହତିନାମ। ୟଞ୍ଚ ସୀତତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ସୀତତେଜୋ ସୀତଭାୱେନ ଦହତିନାମ। ଏୱଂ ସୀତତେଜୋପି ଉସତିଦହତୀତି ଅତ୍ଥେନ ଉଣ୍ହତ୍ତ ଲକ୍ଖଣୋନାମ ହୋତୀତି। ଏୱଂସନ୍ତେ ନୀଲେନୱଣ୍ଣେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁ ନୀଲଂ ହୋତି। ପୀତେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ପୀତଂ ହୋତି। ନୀଲଂପି ପୀତଂପି ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଦହତିନାମାତି ଚେ। ନୀଲେନ ୱଣ୍ଣେନ ଫୁଟ୍ଠଂନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା ପୀତେନ । କସ୍ମା, ନୀଲାଦୀନଂ ଉପାଦାରୂପାନଂ ଫୁସନ କିଚ୍ଚା ଭାୱତୋ। ସମ୍ମିସ୍ସିତଂ ନାମ ହୋତି। ନ ଚ ସମ୍ମିସ୍ସନମତ୍ତେନ ଦହତି। ଫୁସନ୍ତୋ ଏୱ ଦହତି। ଫୁସନ୍ତାନଂପି ପଥୱିୱାତାନଂ ଦହନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପରିପାଚନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସଚେ ଘନଥଦ୍ଧେ ସିଲାଥମ୍ଭେ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ ଅତ୍ଥି, ସକଲୋ ସିଲାଥମ୍ଭୋ କପ୍ପାସପିଚୁଗୁଳହୋୱିୟ ସିଥିଲୋ ଚ ଲହୁକୋ ଚ ଭୱେୟ୍ୟ। ନଚ ଭୱତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ସୋ ପନ ଘନଥଦ୍ଧେସୁ ସିଲାଥମ୍ଭାଦୀସୁ ନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଚୋଦେତି। ତତ୍ଥ ପନ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ ଲବ୍ଭମାନଂ ଅଧିମତ୍ତେନ ନ ଲବ୍ଭତି, ସହଜାତଭୂତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନମତ୍ତେନ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ୱହତୀ’’ତି ଥଦ୍ଧକକ୍ଖଳ କିଚ୍ଚଂ ୱହତି।

ପସାଦରୂପେସୁ। ‘‘ସମୱିସମଂ’’ତି ସମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱିସମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ସମଦେସଞ୍ଚ ୱିସମଦେସଞ୍ଚ, ସମପଥଞ୍ଚ ୱିସମପଥଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦିଂ ସମୱିସମଂ। ‘‘ଆଚିକ୍ଖତୀ’’ତି ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିୟ ତଂ ଜାନନ କିଚ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନାହ ‘‘ସମୱିସମଜାନନସ୍ସ ତଂ ମୂଲକତ୍ତା’’ତି। ‘‘ଅନିରାକରଣତୋ’’ତି ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ‘‘ତଂ ୱା’’ତି ରୂପଂ ୱା। ସୁଣନ୍ତି ଜନା। ସୁୟ୍ୟନ୍ତି ଜନେହି। ଏୱଂ ଘାୟନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଜୀୱିତ ନିମିତ୍ତଂ’’ତି ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିକାରଣଭୂତୋ। ‘‘ନିନ୍ନତାୟା’’ତି ୱିସୟୱିସୟୀଭାୱୂପଗମନେନ ନିନ୍ନତାୟ। ‘‘ଜୀୱିତୱୁତ୍ତି ସମ୍ପାଦକତ୍ତା’’ତି ନାନାୱଚୀଭେଦୱଚୀକମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁ ପସାଦାଦୟୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଦଟ୍ଠୁକାମତା’’ତି ରୂପତଣ୍ହା ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସୋତୁକାମତା ଘାଯିତୁକାମତା ସାଯିତୁକାମତା ଫୁସିତୁକାମତାଯୋ ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ଅତ୍ଥତୋ ସଦ୍ଦତଣ୍ହା ଗନ୍ଧତଣ୍ହା ରସତଣ୍ହା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବତଣ୍ହା ଏୱ। "ନିଦାନଂ"ତି କାରଣଂ। ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦଯୋ ନିଦାନ ମସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। କୁସଲା କୁସଲକମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମମେୱ। ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିନିଦାନକମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯେସନ୍ତି ସମାସୋ। ପଥୱିଆଦୀନି ଭୂତାନି। ତେସଂ ପସାଦୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଦୁତୀଯ ୱିକପ୍ପେ। ରୂପାଦୀନଂ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ଅଭିଘାତଂ ଅରହତୀତି ରୂପାଦିଅଭିଘାତାରହୋ। ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ଭୂତପ୍ପସାଦୋ। ସୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଚକ୍ଖୁ ଊକାସିରପ୍ପମାଣେ ଦିଟ୍ଠ ମଣ୍ଡଲେ ତିଟ୍ଠତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। "ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେ"ତି ମହାଜନେହି ପକତି ଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠେ ପସନ୍ନମଣ୍ଡଲେ। ତେଲଂ ସତ୍ତପିଚୁପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତିୱିଯାତି ଯୋଜନା। "ସୋତବିଲଂ" ନାମ ସୋତକୂପୋ। "ଅଙ୍ଗୁଲିୱେଠନା" ନାମ ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦିକା। "ଉପଚିତତନୁତମ୍ବଲୋମଂ"ତି ରାସୀକତଞ୍ଚ ୱିରଳଅଞ୍ଚ ତମ୍ବଲୋହୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ସୁଖୁମଲୋମଂ। ଉପଚିତଂ ରାସୀକତଂ ତନୁତମ୍ବଲୋମଂ ଏତ୍ଥାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। "ଅଜପଦସଣ୍ଠାନଂ"ତି ଅଜସ୍ସ ପାଦେନ ଅକ୍କନ୍ତପଦସଣ୍ଠାନୱନ୍ତଂ। "ଉପ୍ପଲଦଲଂ" ନାମ ଉପ୍ପଲପଣ୍ଣଂ। ଉପ୍ପଲଦଲସ୍ସ ଅଗ୍ଗସଣ୍ଠାନୱନ୍ତଂ। "ୱଟ୍ଟି" ନାମ ଇଧ ମନୁସ୍ସାନଂ ସରୀରାକାରସଣ୍ଠିତା ଆଯତପିଣ୍ଡି। "ସୁକ୍ଖଚମ୍ମାନି ଚ ଠପେତ୍ୱା"ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେ ପନ ପଞ୍ଚପ୍ପସାଦା। ସମୁଦୀରଣଂ ଚଞ୍ଚଲନଂ। "ଯଥାତଂ"ତି କତମଂ ୱିଯ ତଂ। ଇମେ ପସାଦା ୱିଚିତ୍ତା, କଥଂୱିଚିତ୍ତାତି ଆହ "ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା"ତି। କଥଂ ଅସଦିସାତି ଆହ "ତେହୀ"ତିଆଦିଂ।

ଗୋଚରରୂପେସୁ। "ୱଣ୍ଣୱିସେସଂ"ତି ୱଣ୍ଣୱିସେସଞ୍ଚଂ। ୱଣ୍ଣୱିକାରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହଦଯେ ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ ଭାୱୋ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱୋ। "ଭାୱୋ"ତି ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପକାସେତି, ମୁଖେ ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଅଯଂ ମେ ତୁସ୍ସତି, ଅଯଂ ମେ ରୁଚ୍ଚତି, ଅଯଂ ମେ କୁପ୍ପତି, ଅଯଂ ସୋମନସ୍ସିତୋ, ଅଯଂ ଦୋମନସ୍ସିତୋତି ଏୱଂ ଜାନନପଚ୍ଚଯତ୍ତା। "ପକତିଯା ପୀ"ତି ୱଣ୍ଣୱିସେସଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱାପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। "ଯଂ କିଞ୍ଚିଦକ୍କଂ"ତି ସୱିଞ୍ଞାଣକୱତ୍ଥୁଂ। ସମୱିସମଂ ପୁବ୍ବେ ପକାସିତଂ। ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱା ଆଚିକ୍ଖତି ତଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜାନନତୋ। ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଆଚିକ୍ଖତି ତଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁସ୍ସପି ଜାନନତୋ। "ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚେତୀ"ତି ଇଧ ଇଦଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ପକାସେତି। "ଫୁସୀଯତୀ"ତି ଫୁସିତ୍ୱା ୱିଜାନୀଯତି। "ତଂ"ତି ଫୁସନଂ। "ତସ୍ସା"ତି ଆପୋଧାତୁଯା। "ଦ୍ରୱତାୱା"ତି ଅଦ୍ଦତିନ୍ତରସତାୱା। ଫୁସିତ୍ୱା ଗୟ୍ହତି, ସା ଚ ଆପୋଧାତୁ ସିଯାତି ଚୋଦେତି। ୱୁଚ୍ଚତେ ପରିହାରୋ। ଏୱଂ ପନ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ସା ତେଜୋଯେୱ। ନ ଆପୋତି। ଏତ୍ଥ ଏୱଂ ଅଲବ୍ଭମାନାପି ସାସୀତତା ଆପୋଯେୱ, ନ ତେଜୋ। କସ୍ମା, ଆପସ୍ସପି ସୀତୁଣ୍ହୱସେନ ଦ୍ୱିୱିଧତା ସମ୍ଭୱତୋ । ତସ୍ମିଞ୍ହି ଲୋହରସେ ଉଣ୍ହତା ଉଣ୍ହଆପୋ, ସୀତୱତ୍ଥୂସୁ ସୀତତା ସୀତଆପୋତି ଚେ। ଏୱଂ ପନ ସତି ତେଜୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି ପରିହାରୋ। "ସହ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ"ତି ଏକତୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। "ଓରପାରାନଂ ୱିଯା"ତି ନଦିଯଂ ତୀରଂ ନାମ ଇଦଂ ଓରିମତୀରଂ, ଇଦଂ ପାରିମନ୍ତି ନିଯମତୋ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ସଯଂ ତିଟ୍ଠତି, ତଂ ଓରିମନ୍ତି, ଇତରଂ ପାରିମନ୍ତି ୱୋହରତି। ଏୱଂ ଓରପାରାନଂ ଅନୱଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ "ସୀତୁଣ୍ହାନଂ ସହ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ"ତି ଏତେନ ଯଦି ତେ ସହ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟୁଂ। ତତ୍ଥ ସୀତତା ଆପୋନାମ, ଉଣ୍ହତା ତେଜୋନାମାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ। ନ ପନ ତେ ସହ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଥା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା, ଉଣ୍ହତେଜେନ ଯୁତ୍ତୋହି ଆପୋ ଉଣ୍ହତ୍ତମେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଯଥାତଂ ଉଣ୍ହତେଜେନ ଯୁତ୍ତା ପଥୱୀପି ୱାଯୋପି ଉଣ୍ହତ୍ତମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ତସ୍ମା ତେ ସହ ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସହ ଅପ୍ପୱତ୍ତେସୁପି ତେସୁ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସୀତୱତ୍ଥୂସୁ ସୀତତା ଆପୋନାମାତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ହୋତୀତି ଚୋଦନା। ଏୱଂସନ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ଲୋହରସେ ସବ୍ବେପି ରୂପଧମ୍ମା ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସବ୍ବେପି ତେଜୋଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତି। 'ଉଣ୍ହତ୍ତ ଲକ୍ଖଣୋ ତେଜୋ'ତିହି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଚ ସୀତୱତ୍ଥୂସୁ ସୀତଭାୱୋ ନାମ ସିଯା। ତତ୍ଥପି ତେନ ଯୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ରୂପଧମ୍ମା ସୀତତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ। ତତ୍ଥପି ତୱମତିଯା ସବ୍ବେପି ଆପୋଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ନ ପନ ସକ୍କା ତଥା ଭୱିତୁଂ। ନ ହି ଏୱରୂପଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ତେସଂ ଅତ୍ଥି। ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ "ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ" ନାମ ପଥୱୀ ଆପୋଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଆପୋ ପଥୱିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତିଆଦି। "ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ" ନାମ ପଥୱୀ କଦାଚି କକ୍ଖଳଆ ହୋତି। କଦାଚି ମୁଦୁକା। ଆପୋ କଦାଚି ଆବନ୍ଧନମତ୍ତୋ ହୋତି। କଦାଚି ପଗ୍ଘରଣକୋ। ତେଜୋ କଦାଚି ଉଣ୍ହୋ, କଦାଚି ସୀତୋ। ୱାଯୋ କଦାଚି ୱିତ୍ଥମ୍ଭନମତ୍ତୋ, କଦାଚି ସମୁଦୀରଣୋତି। ଏୱଂ ଏକମେକସ୍ସା ଧାତୁଯା ତିକ୍ଖ ମନ୍ଦ ଓମତ୍ତାଧିମତ୍ତୱସେନ କ୍ରିଯାସଙ୍କନ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥୀତି। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ 'ଉଣ୍ହତେଜେନ ଯୁତ୍ତୋହି ଆପୋ ଉଣ୍ହତ୍ତମେୱ ଗଚ୍ଛତି, ଯଥା ତଂ ଉଣ୍ହତେଜେନ ଯୁତ୍ତା ପଥୱୀପି ୱାଯୋପି ଉଣ୍ହତ୍ତମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ'ତି। ତଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତୱଚନଂ ହୋତି। ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଉଣ୍ହତେଜେନ ଯୁତ୍ତା ସବ୍ବେତେଧମ୍ମା ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ନ ୱିଜହନ୍ତି। ତଥାହି ତସ୍ମିଂ ପକ୍କୁଥିତେ ସନ୍ତତ୍ତେ ଲୋହରସେ ଭାୱୋ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଆବନ୍ଧନ ସଭାୱଂ ୱା ପଗ୍ଘରଣ ସଭାୱଂ ୱା ନ ୱିଜହତି। ଯଦି ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତଂ ସଭାୱଂ ୱିଜହେଯ୍ୟ। ଏୱଂସତି, ତସ୍ମିଂ ଲୋହରସେ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ୱା ପଗ୍ଘରଣାକାରୋ ୱା ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ସବ୍ବେରୂପ ଧମ୍ମା ୱିକ୍କିରେଯ୍ୟୁଂ। ୱିକ୍କିରିତ୍ୱା ଅନ୍ତରଧାରେଯ୍ୟୁଂ। ନ ଚ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ନାପି ୱିକ୍କିରନ୍ତି। ନୋଚ ତତ୍ଥ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଞ୍ଞୋହି ଆବନ୍ଧନାକାରୋ, ଅଞ୍ଞଂ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ। ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋ, ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ତେଜୋ। ତତ୍ଥ ପଥୱିୱାଯେସୁପି ଏସେୱନଯୋ। ତସ୍ମା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ "ଯଦି ତେ ସହ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟୁଂ। ତତ୍ଥ ସୀତତା ଆପୋନାମ, ଉଣ୍ହତା ତେଜୋ ନାମାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ। ନ ପନ ତେ ସହ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ତଥା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୀ"ତି। ତଂ ସୁୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। "ତେସଂ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ"ତି ଏତେନ ସଚେ ତେ ସୀତୁଣ୍ହା ଅୱଟ୍ଠିତା ସିଯୁଂ। ଅଥ ସବ୍ବକାଲେପି ସୀତତା ଆପୋନାମ, ଉଣ୍ହତା ତେଜୋନାମାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ। ନ ପନ ତେ

ଅୱଟ୍ଟିତା ହୋନ୍ତି। ଅନୱଟ୍ଟିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତଥା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନୱଟ୍ଟିତେସୁ ସନ୍ତେସୁ ଯଦି ସୀତତା ଆପୋ ନାମ, ଉଣ୍ହତା ତେଜୋନାମାତି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ। ଏୱଞ୍ଚସତି, ଆପତେଜାପି ଅନୱଟ୍ଟିତା ସିୟୁଂ। ଯୋ ଇଦାନି ଆପୋ, ସୋଯେୱ ଖଣନ୍ତରେ ତେଜୋ ନାମ। ଯୋ ୱା ଇଦାନି ତେଜୋ, ସୋଯେୱ ଖଣନ୍ତରେ ଆପୋ ନାମାତି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ। ନ ଚ ସକ୍କା ତଥା ଭୱିତୁଂ। ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚଞ୍ଚଥଓ୍ୱେ ଅସନ୍ତେ ୱୋହାରଞ୍ଚଞ୍ଚଥଓ୍ୱସ୍ସପି ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଓରପାରାନଂ ୱିଯ ତେସଂ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଯତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ''ୱିଞ୍ଞାଯତୀ''ତି ସାସୀତତା ତେଜୋଯେୱ, ନ ଆପୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି।

''ଅଥ ପନା''ତିଆଦୀସୁ। ଯଂ ପୁବ୍ବେ ପରେନ ୱୁତ୍ତଂ 'ନନୁ ଦ୍ରୱତା ୱା ଫୁସିତ୍ୱା ଗୟ୍ହତୀ'ତି। ତଂ ୱିଚାରେତୁଂ ''ଅଥ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଅଥ ପନା''ତି ଯଦି ପନ ଗୟ୍ହତି, ଏୱଂସତୀତି ଚ। ଏୱଞ୍ଚସତି ଆରମ୍ମଣ ଭୂତୋ ଏୱ ସିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଧିପ୍ପାଯୋ। ସଚେ ଦ୍ରୱଭାୱଭୂତୋ ଆପୋ ଫୁସିତ୍ୱା ଗୟ୍ହେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ସତି , ଅଯୋପିଣ୍ଡାଦୀସୁ ଆବନ୍ଧନମତ୍ତଭୂତୋ ଆପୋପି ଫୁସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ ସିଯା। କସ୍ମା, ଆପଭାୱେନ ଏକତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚସତି, ତେସୁ ଅଯୋପିଣ୍ଡାଦୀସୁ ସୋ ଆପୋ ତାନି ହତ୍ଥେନ ୱା ପାଦେନ ୱା ଫୁସନ୍ତସ୍ସ ପହରନ୍ତସ୍ସ ୱିନା ଇତର ମହାଭୂତେହି ୱିସୁଂ କାଯିକ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା। ଯଥାତଂ, ତେସ୍ୱେୱ ଅଯୋପିଣ୍ଡାଦୀସୁ ପଥୱିମହାଭୂତଂ ୱିନା ଇତରମହାଭୂତେହି ୱିସୁଂ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତେଜୋୱାଯେସୁପୀତି। ନ ପନ ସୋ ୱିସୁଂ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ସୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବ ସଭାୱୋ ନ ହୋତି। ଯଥା ଚ ସୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଭାୱୋ ନ ହୋତି। ତଥା ପକତି ଉଦକାଦୀସୁ ଦ୍ରୱଭାୱଭୂତୋପି ଆପୋ ତାନି ଫୁସନ୍ତସ୍ସ ପହରନ୍ତସ୍ସ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ନ ଚ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବ ସଭାୱୋତି। ଏୱଞ୍ଚସତି, କଥଂ ଅଯୋପିଣ୍ଡାଦୀସୁ ଆବନ୍ଧନମତ୍ତଭୂତୋ ଆପୋ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। କଥଞ୍ଚ ତେସୁ ଇତରମହାଭୂତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ସଣ୍ହଥଦ୍ଧତାୱସେନୱା''ତି ତେସୁ ଠିତାଯ ପଥୱିଧାତୁଯା ସଣ୍ହଥଦ୍ଧତାୱସେନ ୱା। ସଣ୍ହପଥୱୀସୁଖୱେଦନାଯ ଥଦ୍ଧପଥୱୀଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ''ଅବ୍ଭନ୍ତରତ୍ଥମ୍ଭନସ୍ସା''ତି ତେସଂ ଅଯୋପିଣ୍ଡାଦୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତସ୍ସ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନ ସଭାୱସ୍ସ। ''ନୋ ଅଞ୍ଞଥା''ତି ତାନିତୀଣି କାରଣାନି ଠପେତ୍ୱା ଆବନ୍ଧନ କ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ପକତି ଉଦକାଦୀସୁ ଦ୍ରୱଭାୱଭୂତଂ ଆପୋଧାତୁମ୍ପି ଫୁସିତ୍ୱା ଜାନନ୍ତୀତି ମହାଜନା ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତବ୍ବିସୋଧନେନ ସହ ଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ପଥମଂ ଦ୍ରୱତା ସହିତାନି। ଲ। ଜାନନ୍ତୀ''ତି ଇଦଂ ପଧାନ ୱଚନଂ। ଲୋକେ ହତ୍ଥେନ ପରାମସିତ୍ୱା ୱା ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ୱା ଇଦଂ ରସ୍ସଂ, ଇଦଂ ଦୀଘଂ, ଇଦଂ ୱଟ୍ଟଂ, ଇଦଂ ମଣ୍ଡଲନ୍ତିଆଦିନା ସଣ୍ଠାନଂ ଜାନନ୍ତା ହତ୍ଥ ଫୁସନେନ ୱା ଚକ୍ଖୁ ଦସ୍ସନେନ ୱା ସହେୱ ତଂ ଜାନନ୍ତୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପନ ପୁରିମଭାଗେ କାଯଦ୍ୱାରୱୀଥି ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ତୀଣିଭୂତାନି ଫୁସିତ୍ୱା ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାର ୱୀଥିଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ପଚ୍ଛା ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗହଣୱୀଥିଯା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଏୱ ସଣ୍ଠାନଂ ଜାନନ୍ତି। ଏସେୱନଯୋ ରତ୍ତିଯଂ ଅଲାତଚକ୍କସଣ୍ଠାନଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସପି। ତତ୍ଥ ପନ ବହୂନିପି ପୁବ୍ବାପରୱୀଥିଚିତ୍ତସନ୍ତାନାନି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାନି। ତଥା ଲୋକେ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ଦ୍ୱାରୱାତପାନାଦୀନଂ ଛିଦ୍ଦୱିୱରାନି ଜାନନ୍ତା ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନେନ ସହେୱ ତାନି ଜାନନ୍ତୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପନ ପୁରିମଭାଗେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକୱୀଥି ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି କୱାଟରୂପଭିତ୍ତି ରୂପାନି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅଲାତଚକ୍କସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ୱିୱରଂପି ଜାନନ୍ତା ୱିଯ ୱିସୁଂ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ମନୋଦ୍ୱାରିକ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ଏୱ ତଂ ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭୂତଂ ଆକାସଂ ଜାନନ୍ତି। ତଥା ହତ୍ଥେନ ଉଦକଂ ଫୁସନ୍ତସ୍ସ ପଥମଂ ଦ୍ରୱସହିତାନି ୱିଲୀନାନି ମୁଦୂନି ତୀଣିଫୋଟ୍ଠବ୍ବ ମହାଭୂତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କାଯଦ୍ୱାରିକ ୱୀଥି ଚିତ୍ତେହି ଫୁସନକିଚ୍ଚେନ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱିସୁଂ ସୁଦ୍ଧାଯ ମନୋଦ୍ୱାରିକ ୱୀଥିଯା ଏୱ ଦ୍ରୱଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ପଗ୍ଘରଣକ ଆପୋଧାତୁଂ ଜାନନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଂ ଦ୍ରୱଭାୱଂପି ହତ୍ଥେନ ଫୁସନେନ ସହେୱ ଜାନନ୍ତୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆହ ''ଗୁନ୍ନଂ ଚରଣଟ୍ଠାନଂ''ତି। ଅକ୍ଖର ୱିଦୂ ପନ ଗୋସଦ୍ଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ଥେପି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ''ଗୋତି ୱା''ତିଆଦିଂ। ତାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଏତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚରନ୍ତି, ଏତାନି ୱା ରୂପାଦୀନି ତେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚରନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ଗାୱୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚରନ୍ତି ଏତେସୂତି ଗୋଚରାନୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଛିମେନ ଗୋସୁଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଚରନ୍ତୀତି ଗୋଚରାନୀତି। ଇମାନି ପନ ପଞ୍ଚ ରୂପାଦୀନି।

ଭାୱଦ୍ୱଯେ। ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ଠାନଟ୍ଠେନ ଠପନଟ୍ଠେନ ଚ ଇତ୍ଥୀ। ସାହିକାମରତି ଅତ୍ଥାଯ ସଯଂପି ଅଞ୍ଞଂକାମିକଂ ଇଚ୍ଛତି। ସଯଞ୍ଚ କାମିକେନ ଇଚ୍ଛୀଯତି। ଅଞ୍ଞୋ ଚ କାମିକୋ ଘରାୱାସ ସୁଖତ୍ଥାଯ ତତ୍ଥ ଠାନଂ ଉପେତି, ପତିଟ୍ଠାତି। ଆଯତିଞ୍ଚ କୁଲୱଂସପ୍ପତିଟ୍ଠାନତ୍ଥାଯ ତତ୍ଥ କୁଲୱଂସ ବୀଜଂ ଠପେତୀତି। ପୂରଣଟ୍ଠେନ ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ଚ ପୁରିସୋ। ସୋହି ଅତ୍ତହିତଞ୍ଚ ପୂରେତି, ପରହିତଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛତି। ଇଧଲୋକହିତଞ୍ଚ ପୂରେତି, ପରଲୋକହିତଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛତି। ଉଭଯଲୋକହିତଞ୍ଚ ପୂରେତି, ଲୋକୁତ୍ତରହିତଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛତି, ଏସତି, ଗୱେସତୀତି। ପୁମସ୍ସସକଂ ପୁଂସକଂ। ପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦି। ନତ୍ଥି ପୁଂସକଂ ଏତସ୍ସାତି ନପୁଂସକଂ। ''ଯସ୍ସ ପନ ଧମ୍ମସ୍ସା''ତି ଭାୱରୂପଧମ୍ମସ୍ସ। ''ତଂ''ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ମହାସଣ୍ଠାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଜାତିଭେଦଂ ଲିଙ୍ଗେତି ଞାପେତୀତି ଲିଙ୍ଗଂ। ଲକ୍ଖଣପାଠକା ନିମିନନ୍ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି କଲ୍ଯାଣ ପାପକଂ କମ୍ମୱିପାକଂ ଏତେନାତି ନିମିତ୍ତଂ। କିରିଯା କୁତ୍ତଂ। ଆଯୁକନ୍ତଂ କପ୍ପୀଯତି ସଙ୍ଖରୀଯତୀତି ଆକପ୍ପୋ। ସବ୍ବେପେତେଲିଙ୍ଗାଦଯୋ। ସୋଚ ଅୱିସଦାଦିଭାୱୋ। ''ୱଚନେସୁଚା''ତି ଇତ୍ଥିସଦ୍ଦପୁରିସସଦ୍ଦାଦୀସୁ ଚ। ''ୱଚନତ୍ଥେସୁ ଚା''ତି ଇତ୍ଥି

ସଣ୍ଠାନ ପୁରିସସଣ୍ଠାନାଦି ଅତ୍ଥେସୁ ଚ। ‘‘ନିମିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୱିଯା’’ତି ନିମିତ୍ତ ସଦ୍ଦୋ ଅଙ୍ଗଜାତେ ପାକଟୋ ୱିଯାତି। ନ ପାକଟୋ ଦିଟ୍ଠୋ। ଅପାକଟୋ ପନ କତ୍ଥଚି ଦିଟ୍ଠୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଭୱନ୍ତି ସଦ୍ଦବୁଦ୍ଧିଯୋ’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥନଯୋ। ‘‘ଭୱନ୍ତି ଲିଙ୍ଗାଦୀନୀ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ତତ୍ଥ ହି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ହେତୁଭାୱ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏତସ୍ମିଂ ସତୀ’’ତି ଚ ଜାତିଯା ସତି, ଜରାମରଣଂ ହୋତି। ଅସତି ନ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥୱିଯ ହେତୁ ଫଲଭାୱପାକଟତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱତ୍ଥୁରୂପେ। ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱଚନତ୍ଥା ଭୱନ୍ତି। ଧାତୁ ଦ୍ୱଯଂ ନାମ ମନୋଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଦ୍ୱଯଂ। ‘‘ଅୱତ୍ୱା’’ତି ହଦଯ ୱତ୍ଥୁଂ ଅୱତ୍ୱା। ‘‘ତଂ’’ତି ହଦଯ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ। ‘‘ପଞ୍ଚା’’ତି ପଞ୍ଚୱତ୍ଥୂନି। ‘‘ତେସଂ’’ତି ତେସଂ କୁସଲାଦୀନଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ’’ତି ପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଇମଂ ପାଠଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ‘‘ଅନଞ୍ଞ ସାଧାରଣେସୁ ଠାନେସୂ’’ତି ଚକ୍ଖୁ ୱତ୍ଥାଦୀହି ଅଞ୍ଞେୱତ୍ଥୂହି ଅସାଧାରଣେସୁ କୁସଲାକୁସଲଟ୍ଠାନେସୁ।

ଜୀୱିତରୂପେ। ‘‘ଆଧିପ୍ପଚ୍ଚଯୋଗେନା’’ତି ଅଧିପତିଭାୱଯୋଗେନ। ‘‘ଅଧିପତିଭାୱୋ’’ତି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯ କିଚ୍ଚଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ଅଧିପତି ପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ। ‘‘ଜୀୱନ୍ତୀ’’ତି ହରିତଭାୱଂ ନ ୱିଜହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହି ତାନି ଏକନ୍ତେନ ଜୀୱନ୍ତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଜୀୱିତ ରୂପସ୍ସ ଏକନ୍ତ କମ୍ମଜସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ଅନୁପଲଦ୍ଧତ୍ତା। କମ୍ମଜରୂପାନି ଜୀୱନ୍ତି ଯେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କମ୍ମେ ଅସନ୍ତେପୀ’’ତି କମ୍ମଚେତନାଯ ପୁବ୍ବେ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତଦତ୍ଥଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ତଥାହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଇତର ରୂପାନୀ’’ତି ଚିତ୍ତଜରୂପାଦୀନି। ଏକୱୀଥିୱାରୋ ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱୀଥିୱାରୋ। ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିୱାରୋ ଏକଜୱନ ୱାରୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ଏକେକସ୍ମିଂ ୱୀଥିୱାରେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଭୱଙ୍ଗ ସମଯେ ଅସଦିସସ୍ସ ରୂପସନ୍ତାନସ୍ସ ପାତୁବ୍ଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ରୂପୱିସେସଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସେୱ ପାକଟଂ ହୋତି। ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ପନ ତଙ୍ଖଣମତ୍ତେ ଅପାକଟଂ। କସ୍ମା, ତାଦିସସ୍ସପି ଉତୁଜରୂପସନ୍ତାନସ୍ସ ଥୋକଂ ପୱତ୍ତନତୋ। ଯସ୍ସହି ଦୋସ ସମୁଟ୍ଠିତେନ ରୂପସନ୍ତାନେନ ମୁଖରୂପଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ଦୋସେ ନିରୁଦ୍ଧେପି ତଂ ରୂପଂ ଥୋକଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣମେୱ ଖାଯତୀତି। ‘‘ଉତୁଜାହାରଜାନଞ୍ଚ ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ’’ତି ଅଧିକାରୋ। ଏକଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ନୁ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନି କମ୍ମଜରୂପସନ୍ତାନାନିପି ପୱତ୍ତିକାଲେ କଦାଚି ସୁପ୍ପସନ୍ନାନି, କଦାଚି ପସନ୍ନାନି, କଦାଚି ଅପ୍ପସନ୍ନାନି ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି। ସଚ୍ଚଂ, ତଥା ପୱତ୍ତି ପନ ସନ୍ତାନ ୱିଚ୍ଛେଦେନ ନ ହୋତି, ନାନାୱିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଚ ଏକେକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ତେସଂ ପୁନଘଟନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସକିଂ ଅନ୍ଧୋ ଅନ୍ଧୋଯେୱ ହୋତି। ବଧିରୋଚ ବଧିରୋଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯଦି ଏୱଂ’’ତି ଏୱଂ ଯଦି ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅରୂପ ଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ’’ତି ଅଧିକାରୋ। ‘‘ୱିପାକାନୀ’’ତି ଭୱଙ୍ଗଭୂତାନି ୱିପାକାନି। ଏକସନ୍ତତିୱସେନ ପୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ, ତସ୍ମା ତେସଂ ନାନାସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା, ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ଏକ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଇତରାନି ପନା’’ତି କୁସଲା କୁସଲ କ୍ରିଯଚିତ୍ତାନି ପନ। ‘‘ତଦାରମ୍ମଣା’’ତି ନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଅଦ୍ଧାନପ୍ଫରଣାନୁଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତିଯେୱ। ନ ପନ ଚିତ୍ତଜରୂପାଦୀନି ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଜନକପଚ୍ଚଯେ ନିରୁଦ୍ଧେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅଯଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜୀୱନ୍ତତ୍ତେ ୱିସେସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅଯମତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ଅରୂପ ଧମ୍ମାନଂ ଜୀୱନ୍ତତାୱିସେସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯଥା ରୂପସନ୍ତତିଯଂ ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଚୁତିକାଲେ ଭୱନ୍ତରରୂପସନ୍ତାନସ୍ସ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତେନ ଭୱନ୍ତର ପାତୁବ୍ଭାୱୋ ନାମ ତେସଂ ନତ୍ଥି। ନ ତଥା ଅରୂପସନ୍ତତିଯଂ। ତତ୍ଥ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଯା ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତେନ ଭୱନ୍ତରପାତୁବ୍ଭାୱୋ ନାମ ତେସଂ ଅତ୍ଥି। ଅଯମ୍ପି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜୀୱନ୍ତତ୍ତେ ୱିସେସୋ। ତସ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂପି କମ୍ମଜରୂପାନଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଂ ଜୀୱିତଯୋଗେନ ଜୀୱନ୍ତତ୍ତା ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ନ ଭୱେଯ୍ଯାତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବନ୍ତି। କୁସଲା କୁସଲ କ୍ରିଯଚିତ୍ତାନି ନାମ ଅକମ୍ମଜାନି ହୋନ୍ତି। ଚିତ୍ତଜରୂପାଦୀନି ୱିଯ ଅତୀତଂ କମ୍ମଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣିକେହି ନାନାପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ଜୀୱନ୍ତାନଂପି ସତଂ ଅଜୀୱନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାଦୀନଂ ୱିଯ ନାନାସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଜୀୱନ୍ତତା ୱିସେସୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ କେଚି ୱଦନ୍ତି। ରୁକ୍ଖାଦୀସୁପି ଜୀୱିତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯତୋ ତେସଂ ହରିତତା ଚ ଅହରିତତା ଚ ରୂହନଞ୍ଚ-ଅରୂହନଞ୍ଚ ଦିସ୍ସତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ, ଯଦି ତେସଂ ଜୀୱିତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଅରୂପଜୀୱିତଂ ୱା ସିଯା, ରୂପଜୀୱିତଂ ୱା। ତତ୍ଥ ସଚେ ଅରୂପଜୀୱିତଂ ହୋତି। ଯଥା ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସତ୍ତୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମରିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱନ୍ତରେ ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତି। ତଥା ରୁକ୍ଖାପି ମରିତ୍ୱା ଭୱନ୍ତରେ ପାତୁବ୍ଭୱେଯ୍ଯୁଂ। ଅଥ ରୂପଜୀୱିତଂ ସିଯା। ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖାଦି ଅଙ୍ଗେସୁ ଜୀୱିତ ସନ୍ତାନେ ଭିନ୍ନେ ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ପୁନ ଜୀୱନ୍ତାନି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତଥା ରୁକ୍ଖାପି ଖନ୍ଧେସୁ ୱା ସାଖାସୁୱା ଛିନ୍ନେସୁ ଜୀୱିତସନ୍ତାନେ ଭିନ୍ନେ ତେଖନ୍ଧାୱା ସାଖାଯୋ ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ରୋପେତୁଂ ନ ସକ୍କା ଭୱେଯ୍ଯୁଂ। ସକ୍କା ଏୱ ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂପି ଜୀୱିତଂ ନାମ ତେସଂ ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ନ ହି ତେସଂ କମ୍ମଂଯେୱ ଠିତିକାରଣଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମଂ ଠିତିକାରଣଂ ଏୱ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଆହାରଜାଦୀନଂ’’ତିଆଦିଂ। ଏକକଲାପେ ଗତା ପୱତ୍ତା ସହଜାତ ପଚ୍ଚଯା, ତେହି ଆଯତ୍ତା ପଟିବଦ୍ଧାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। କମ୍ମାଦୀନଂ ରୂପଜନକପଚ୍ଚଯାନଂ ଜନକାନୁଭାୱୋ ନାମ ରୂପକଲାପାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଏୱ ଫରତି, ନ ଠିତିକ୍ଖଣେ। ଉପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ଚ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଠିତିକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମା ତା ଜନକପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ଲଦ୍ଧତ୍ତା କୁତୋଚିଜାତନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଜରତାପନ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଏୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମା ସା କୁତୋଚିଜାତ ନାମଂ ନ ଲଭତି। ଯଦି ପନ ଆହାରଜାଦୀନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଠିତି ନାମ ଆହାରାଦି ଜନକପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତା

ଭୱେୟ୍ୟ। ଜରତାପି ଜନକପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱକ୍ଖଣେୱ ଲବ୍ଭମାନା ସିଯା। ଏୱଞ୍ଚସତି, ସାପି କୁତୋଚିଜାତ ନାମଂ ଲଭେୟ୍ୟ। ନ ପନ ଲଭତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ଠିତି ନାମ ଜନକପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତା ନ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇତରଥା"ତିଆଦିମାହ। "ଉପତ୍ଥମ୍ଭମାନା"ତି କଲାପନ୍ତରେ ଠତ୍ୱା ଉପତ୍ଥମ୍ଭମାନା। "ନ ଖଣଠିତିପ୍ପୱତ୍ତିଯା"ତି ଖଣଠି ତିଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଅତ୍ଥାଯ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତି, ଅନୁପାଲେତୀତି ଯୋଜନା। ସବ୍ବେସଂପି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ। "ତଂ"ତି ୱିଭାୱନିୱଚନଂ। "ଇଦଂ ପନା"ତି ଜୀୱିତରୂପଂ ପନ।

ଆହାରରୂପେ। "ସୱତ୍ଥୁକୱଚନଂ"ତି ଭୋଜନାଦି ୱତ୍ଥୁନା ସହ ପୱତ୍ତତୀତି ସୱତ୍ଥୁକଂ। ୱଚନଂ। ନ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଆହାର ରୂପଂ ନାମ କବଳଂ କାତୁଂ ସକ୍କା ହୋତୀତି। "ୱିୱେଚିତାନୀ"ତି ପାଚନ କିଚ୍ଚେନ ୱିଭଜିତାନି। ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତାନି। "ପଞ୍ଚଧା ୱିଭାଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ"ତି ଏକଂ ଭାଗଂ ପାଣକା ଖାଦନ୍ତି। ଏକଂ ଭାଗଂ ଉଦରଗ୍ଗି ଝାପେତି। ଏକୋ ଭାଗୋ ମୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକୋଭାଗୋ କରୀସଂ। ଏକୋଭାଗୋ ରସଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୋଣିତମଂସାଦୀନି ଉପବ୍ରୁହଯତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଞ୍ଚଧା ୱିଭାଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। "ଲୋକେ"ତି ଲୋକିଯ ଗନ୍ଥେ। "ତତୋ"ତି ଆମାସଯତୋ। ଅନୁଫରନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। "ତସ୍ସା"ତି ରସଭାଗସ୍ସ। "ଭୂତେସୂ"ତି ମହାଭୂତେସୁ। ସହ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ୱତ୍ତତୀତି ସେନ୍ଦ୍ରିଯୋ। କାଯୋ। ଉଦଯତୀତି ଓଜା। ଦକାରସ୍ସ ଜକାରୋ। ଅୱତି ଜନେତୀତି ଓଜା। ଅୱସଦ୍ଦସ୍ସ ଓକାରୋ। "ଅତ୍ତନୋୱତ୍ଥୁଂ"ତି ଅତ୍ତନୋନିସ୍ସଯଭୂତଂ ରୂପକାଯଂ।

"ଅଞ୍ଞାପଦେସୋ" ନାମ ରୂପସ୍ସ ଲହୁତାତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରୂପସ୍ସ କ୍ରିଯାମତ୍ତଭାୱେନ ଅପଦିସନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। "ଉଜୁକତୋୱ ନିପ୍ଫାଦିତଂ"ତି ମୁଖ୍ୟତୋୱ ଜନିତଂ। ଯଥାହି ସବ୍ବଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ଅଜାତି ଧମ୍ମତ୍ତା ଉଜୁକତୋ କମ୍ମାଦୀହି ଜାତଂ ନାମ ନ ହୋତି। କମ୍ମାଦୀହି ଜାତଂ ପନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ଦିସ୍ସମାନତ୍ତା ଠାନୂପଚାରେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯଂ ଚିତ୍ତଜଂତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ତଥା ଇଦଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ। ଇଦଂ ପନ ଜାତିଧମ୍ମତ୍ତା ଉଜୁକତୋୱ କମ୍ମାଦୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ନିପ୍ଫାଦିତଂ ଜନିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ରୂପଂ"ତି ୱୁତ୍ତେ ଅନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂପି ଲବ୍ଭତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ରୂପରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ "ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣ ସମ୍ପନ୍ନଂ"ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ "ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ" ନାମ ସୀତୁଣ୍ହାଦୀହି ୱିକାରପତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ। ତମ୍ପନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନ ରୂପେ ମୁଖ୍ୟତୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପେ ଏୱ ଲବ୍ଭତି। କସ୍ମା, ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସହି ନାନାୱିକାରୋ ୱିକାରରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଲକ୍ଖଣଂ ଲକ୍ଖଣ ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିକାରସ୍ସ ପନ ୱିକାରୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଅତ୍ଥୀତି ୱଦେୟ୍ୟ। ୱିକାରସ୍ସ ୱିକାରୋ, ତସ୍ସ ଚ ୱିକାରୋ, ତସ୍ସ ଚ ୱିକାରୋତି ଅପରିଯନ୍ତମେୱ ସିଯା। ତଥା ଲକ୍ଖଣେପୀତି।

ଆକାସଧାତୁଯଂ। "ପକାସନ୍ତୀ"ତି ଇଦଂ ଏକଂ ଇଦଂ ଏକନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। "ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀ"ତି ଆହ "ପରିତୋ"ତିଆଦିଂ। "ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ"ତି ୱତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି "ଏକତ୍ତଂ ଅନୁପଗମନଂ"ତି। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦୀଯତୀତି ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଆହ "ତେହି ୱା"ତିଆଦିଂ। "ତେହି ୱା"ତି କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ୱା। "ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେସଂ ୱା ଅକତ୍ୱା"ତି ଅତ୍ତନୋପକ୍ଖିକଂ ୱା ପରେସଂ ପକ୍ଖିକଂ ୱା ଅକତ୍ୱା। ପରିଚ୍ଛେଦ କ୍ରିଯାମତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଆହ "ତେସଂ ୱା"ତିଆଦିଂ। "ତେସଂ ୱା"ତି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ ୱା। "ଅଯଂ ପନା"ତି ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ। "ତସ୍ସା"ତି ପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ। ସୋ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। "ଇତି କତ୍ୱା"ତି ଏୱଂ ମନସିକତ୍ୱା। "ଏତେହୀ"ତି ଏତେହି ମହାଭୂତେହି। "ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ଅବ୍ୟାପିତତା"ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱା ରୂପକଲାପାନଂ ଏକକଲାପତ୍ତୂପଗମନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ବ୍ୟାପିତା ନାମ, ତଥା ଅନୁପଗମନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ଅବ୍ୟାପିତତା ନାମ। ତେନାହ "ଏକତ୍ତଂ"ତିଆଦିଂ। "ତତ୍ଥା"ତି ତିସ୍ସଂ ପାଠଇଯଂ। "ନାନାକଲାପଗତାନଂ ଭୂତାନଂ"ତି ଏତେନ କଲାପପରିଯନ୍ତତା ଏୱ ୱୁତ୍ତା ହୋତି।

ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯେ। "ସଯଞ୍ଚା"ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖାତଂ ସଯଞ୍ଚ। "ତେନା"ତି ଚଲମାନେନ କାଯଙ୍ଗେନ। "ତେହୀ"ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଠିତେହି ଜନେହି। ତତ୍ଥାତିଆଦୀସୁ। "କାଯଙ୍ଗୱିକାରଂ କରୋନ୍ତସ୍ସା"ତି ଅଭିକ୍କମନାଦି ଅତ୍ଥାଯ ହତ୍ଥପାଦାଦୀନଂ କାଯଙ୍ଗାନଂ ଚଲନ ସଙ୍ଖାତଂ ୱିକାରଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ସବ୍ବେତେ ଚିତ୍ତଜୱାତକଲାପା ଯଥାଧିପ୍ପେତ ଦିସାଭିମୁଖା ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। "ଯଥା ୱା ତଥା ୱା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା"ତି ଅନିଯମତୋ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ସ ଚୋପନ କାଯସ୍ସ। "ତେହୀ"ତି ଚିତ୍ତଜୱାତକଲାପେହି। ନିଯାମକୋ ନାୱାନିଯୋଜକୋ। "ତେ ଚା"ତି ତେଚିତ୍ତଜୱାତକଲାପସଙ୍ଘାଟା। ଏତେନ ସକଲଂ କାଯଙ୍ଗଂ ନିଦସ୍ସେତି। ସକଲକାଯଙ୍ଗଂ ନାୱାସଦିସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଚାରେତ୍ୱା"ତି ୱିଯୂହିତ୍ୱା। କଥଂ ପନ ସା ନିଯାମକସଦିସୀ ହୋତୀତି ଆହ "ଯଥାହୀ"ତିଆଦି। ଯଦେତଂ ସକ୍କୋତୀତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। "କତୀପଯଜୱନ ୱାରେହୀ"ତି ଦ୍ୱତ୍ତି ଜୱନୱାରେହି। "ତତୋ"ତି ଯସ୍ମିଂ ୱାରେ ଚଲନ ସଙ୍ଖାତଂ ଦେସନ୍ତର ପାପନଂ ଜାଯତି। ତତୋ ଚଲନୱାରତୋ। ସନ୍ଥମ୍ଭନ ସନ୍ଧାରଣାନି ଏୱ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଚଲନସଙ୍ଖାତଂ ଦେସନ୍ତର ପାପନଂ। "ଏତ୍ଥା"ତି ଏତିସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ନାନାଜୱନୱୀଥୀସୁ। ଲ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେ ଚ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ନ ଏକିସ୍ସାଯ ଜୱନୱୀଥିଯଂ ଏୱ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ନାନାଜୱନୱୀଥୀସୁ ତଥା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଞ୍ଚ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ। ଏୱଂସତି, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ବହୂ ଭୱଙ୍ଗୱାରାପି ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ କଥଂ ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଆହ "ତଥାହୀ"ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ "ଉତୁଜରୂପସଙ୍ଘାଟାନି ପୀ"ତି ଭୱଙ୍ଗସମଯେ ପୱତ୍ତାନି ଉତୁଜରୂପକଲାପସନ୍ତାନକାନି। "ତଦାକାର ୱନ୍ତାନୀ"ତି ତସ୍ସା ଚିତ୍ତଜରୂପସନ୍ତତିଯା ଆକାର ୱନ୍ତାନି। ପଚ୍ଛିମ ପଚ୍ଛିମାନଂ ରୂପକଲାପସଙ୍ଘାଟାନଂ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁରିମପୁରିମାନଂ ରୂପକଲାପସଙ୍ଘାଟାନଂ ଖଣିକଧମ୍ମତା ଚ ତେସଂ ନ ସିଯା। ନ ଚ ତେ ଖଣିକଧମ୍ମା

ନ ହୋନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥା ଦେସନ୍ତର ସଙ୍କମନସଙ୍ଖାତଂ ଚଲନଂ ଏୱ ନ ସିୟା। ଚଲନଂ ତିହି ନାନାକ୍ରିୟାନଂ ପାତୁବ୍ଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ନାନାକ୍ରିୟା ଚ ନାମ ନାନାଧମ୍ମା ଏୱ। ଯସ୍ମା ଚ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ଖଣେଖଣେ ଚଲନଂ ନାମ ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠଂ। ତସ୍ମା ତେସଂ ଖଣିକଧମ୍ମତାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ହୋତୀତି। ଏତେନ ତେସଂ ଖଣିକମରଣଂ ଦସ୍ସେତି, ଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅବ୍ୟାପାର ଧମ୍ମତା ଚ ଅୱସୱତ୍ତିତା ଚ ତେସଂ ନ ସିୟା। ନ ଚ ତେ ଅବ୍ୟାପାର ଧମ୍ମା, ନ ଅୱସୱତ୍ତି ଧମ୍ମା ଚ ନ ହୋନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥା ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତା ଏୱ ତେସଂ ନ ସିୟା। ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତାତି ଚ ପଚ୍ଚୟେ ସତି, ତେ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅସତି ନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତା ଯସ୍ମା ଚ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟଂ ସତି, ତେ ୱତ୍ତନ୍ତିୟେୱ। ତେସଂ ୱତ୍ତନତ୍ଥାୟ କେନଚିବ୍ୟାପାରେନ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତେ ମାୱତ୍ତନ୍ତୂତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ୱତ୍ତନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟେ ଅସତି, ନ ୱତ୍ତନ୍ତିୟେୱ। ତେସଂ ଅୱତ୍ତନତ୍ଥାୟ କେନଚିବ୍ୟାପାରେନ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତେମାୱତ୍ତନ୍ତୂତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନୱତ୍ତନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତା ନାମ ଲୋକେ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋଦିଟ୍ଠା। ତସ୍ମା ତେସଂ ଅବ୍ୟାପାରତା ଚ ଅୱସୱତ୍ତିତା ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ହୋତି। ଏତେନ ତେସଂ ସବ୍ବେହି ସତ୍ତପୁଗ୍ଗଲ ଅତ୍ତାକାରେହି ସବ୍ବସୋ ସୁଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି, ଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

‘‘ୱଚୀଭେଦଂ’’ତି ଅକ୍ଖର ପଦଭାୱପତ୍ତଂ ୱଚୀମୟସଦ୍ଦପ୍ପକାରଂ। ଉପାଦିନ୍ନକପଥୱୀଧାତୁୟୋ ନାମ କମ୍ମଜ ପଥୱୀଧାତୁୟୋ। ତାସୁ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତ୍ତନା ସହଜାତେନୟେନ ଆକାରୱିକାରେନ ଉପଗଚ୍ଛତି, ୟେନ ଚ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନଗତା ସବ୍ବେ ଚତୁଜରୂପଧମ୍ମାପି କତ୍ଥଚି ଉପାଦିନ୍ନକାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁଜଭୂତାୟ ଏୱ ୱା’’ତି। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନ କରଣେସୁ କରଣପକ୍ଖେ ଚଲନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଚିତ୍ତଜପଥୱୀଧାତୁ ଠାନପକ୍ଖେ ପଥୱିଧାତୁୟଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟୟମାନା କମ୍ମଜପଥୱିୟଂ ଏୱ ଘଟ୍ଟେତି। ଇତର ପଥୱିୟଂ ନ ଘଟ୍ଟେତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି କତ୍ୱା ଇଧ ଏୱଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ‘‘ୱିକାର ଦ୍ୱୟଞ୍ଚା’’ତି କାୟୱିକାର ୱଚୀୱିକାର ଦ୍ୱୟଞ୍ଚ। କଥଂ ପନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତ୍ଥଚା’’ତିଆଦିଂ। ୟଂ ପନ ତାସଂ ଘଟ୍ଟନପ୍ପକାରୱିଧାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତାସଂ’’ ଚିତ୍ତଜପଥୱୀନଂ। ‘‘ତଂ ତଂ ୱଣ୍ଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା’’ତି କ, ଖା, ଦିୱଣ୍ଣୁପ୍ପତ୍ତତ୍ଥାୟ। ୟଂ ପନ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ‘ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଉପରି ଅକ୍ଖରୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଚାରଣାୟଂ ପାକଟୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଇଧ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନେୱ ହି ମୂଲଟୀକାୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତି ମୂଲଟୀକାପାଠୋ। ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗେ’’ତି ପରିବ୍ୟତ୍ତ ଅକ୍ଖରପ୍ପୱତ୍ତୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ। ‘‘ନାନାଜୱନୱୀଥୀହୀ’’ତି ନାନପ୍ପକାରେହି ଜୱନୱୀଥିୱାରେହି। ‘‘ପଥମଜୱନଚିତ୍ତସ୍ସପୀ’’ତି ପରିବ୍ୟତ୍ତ ଅକ୍ଖରପ୍ପୱତ୍ତିୱୀଥିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନପଥମଜୱନ ଚିତ୍ତସ୍ସପି। ତସ୍ସ ଆସେୱନଞ୍ଚ ନାମ ତତୋ ପୁରିମେହି ୱୀଥିୱାରେହି ଏୱ ଲଦ୍ଧଂ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଆସେୱନଂ’’ତି ଚ ଉପଚାର ୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ପରିବ୍ୟତ୍ତକ୍ଖରସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେସୁ। ‘‘ଦୀଘମୁଚ୍ଚରେ’’ତି ପଞ୍ଚଦୀଘା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମିଲିନ୍ଦ ପଞ୍ହପାଠୋ। ‘‘ସାଧିକେ ୱୀହିୱାହସତେ’’ତି ୱୀହିଧଞ୍ଞପୂରୋ ସକଟୋ ୱୀହିୱାହୋ ନାମ। ୱୀହିୱାହାନଂ ସାଧିକେ ସତସ୍ମିଂ। ଅଭିମଞ୍ଞନଂ ଅଭିମାନୋ। ‘‘ସେସମେତ୍ଥ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେ ନା’’ତି ତଥାହି ଚଲନଚିତ୍ତଜରୂପସନ୍ତତିୟଂ ପୱତ୍ତାନୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତ ନୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ୱଚୀଭେଦକର ଚିତ୍ତଜସଦ୍ଦସନ୍ତତିୟଂ ପୱତ୍ତାନି ଉତୁଜରୂପସଙ୍ଘାଟାନୀତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ୟଥାସମ୍ଭୱଂ’’ତି। ‘‘ପୱତ୍ତନତ୍ଥୋ’’ତି ଅଭିକ୍କମନାଦି ସଜ୍ଝାୟନାଦୀନଂ ପୱତ୍ତାପନତ୍ଥୋ। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ବୋଧେତୁ କାମତା ରହିତେସୂ’’ତି ଅଭିକ୍କମନପଟିକ୍କମନାଦୀସୁ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ସୁତ୍ତନ୍ତ ସଜ୍ଝାୟନାଦୀସୁ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ପରଂ ବୋଧେତୁକାମତା ରହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ବୋଧକୱିଞ୍ଞତ୍ତୀସୂ’’ତି ବୋଧକକାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି ବୋଧକୱଚୀ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ। ପୁରିମା କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ପଚ୍ଛିମା ଚ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ପଚ୍ଛା ସୁଦ୍ଧେନ ମନୋଦ୍ୱାରିକ ଜୱନେନ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାୟତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ଜୱନେନାତି ୟୋଜନା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥିୟା ଗହେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କାୟୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥିୟା’’ତି ୱଚୀଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା ହତ୍ଥଗ୍ଗହଣାଦି ୱସେନ ଅଧିପ୍ପାୟ ୱିଞ୍ଞାପନେ ଅୟଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କସ୍ମା ପନ ସୟଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅୟଂ ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ସାହି ଅତ୍ତାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ମଜ୍ଝେ’’ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣୱୀଥି ଅଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣୱୀଥୀନଂ ମଜ୍ଝେ। କଥଂ ପୱତ୍ତକୱିଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି, ସୟଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ପନା’’ତିଆଦିଂ। ଅୟଂ ଅଭିକ୍କମତି, ଅୟଂ ପଟିକ୍କମତୀତି ଜାନନ୍ତା ଅଭିକ୍କମନପୟୋଗଞ୍ଚ ତପ୍ପୟୋଗ ଜନକଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଜାନନ୍ତି। ‘‘ପରସ୍ସକଥଂ’’ତି ବୋଧେତୁକାମତାରହିତମ୍ପି ପରସ୍ସୱଚନସଦ୍ଦଂ। ରାଗଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଜାନନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ମୂଲଟୀକାୟଂ ପରଂ ବୋଧେତୁକାମତାୟ ୱିନାପି ଅଭିକ୍କମନାଦିପ୍ପୱତ୍ତନେନ ସୋଚିତ୍ତସହଭୁୱିକାରୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ। ଲ। ଦ୍ୱିଧାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୟେୱାତି।

ୱିକାରରୂପେସୁ। ‘‘କମ୍ମୟୋଗ୍ଗଂ’’ତି ଅଭିକ୍କମନାଦିକମ୍ମେସୁ ୟୋଜେତୁଂ ୟୁତ୍ତଂ। ଅଦନ୍ଧତା ୱୁଚ୍ଚତି ସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି। ସା ଲକ୍ଖଣଂ ଅସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ସରୀର କ୍ରିୟାନୁକୂଲୋ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣଂ ୟସ୍ସାତି ସମାସୋ। ‘‘ଧାତୁୟୋ’’ତି ମହାଭୂତଧାତୁୟୋ ୱା, ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିଧାତୁୟୋ ୱା। ପୂତିମୁଖସପ୍ପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆପସ୍ସ ପରିୟୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱାକ୍ୟଂ। ଅସୟ୍ହଭାରୋ ନାମ ୱହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାରୋ। ‘‘ସା ପୱତ୍ତତୀ’’ତି କାୟଲହୁତା ପୱତ୍ତତି। ଥଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତି ସରୀରଗତା ଧାତୁୟୋତି ଅଧିକାରୋ। ଭୁସଂ ମାରେତୀତି ଆମରିକୋ। ଦକାରୋ ଆଗମୋ। ଗାମନିଗମୱିଲୁମ୍ପକୋ ଚୋରଗଣୋ। ତସ୍ସ ଭୟେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ। ‘‘ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ’’ତି ୱିରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ୱଟ୍ଟନ୍ତଂ। ‘‘ମୂଲଭୂତା ହୋତୀ’’ତି ଅସପ୍ପାୟ ସେୱନେ ସତି, ସା ପଥମଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାତି।

ସୀତାଧିକାୱା ହୋତି, ଉଣ୍ହାଧିକାୱା। ତାଯ ପରିଯୁତ୍ତିତାଯ ଏୱ ସଙ୍କପରିଯୁତ୍ତାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଇମାପନତିସ୍ସୋ ରୂପଜାତିଯୋ ରୂପକାଯସ୍ସ ୱିସେସାକାରା ହୋନ୍ତି। ଇତି ତସ୍ମା ୱିକାରରୂପଂ ନାମାତି ଯୋଜନା।

ଲକ୍ଖଣରୂପେସୁ। "ଚଯନଂ"ତି ସଞ୍ଚିତଭାୱଗମନଂ। "ଆଦିତୋ"ତିଆଦିମ୍ହି। "ଉପରିତୋ"ତି ଉପରିଭାଗେ। "ଆଚଯୋ"ତିଆଦିମ୍ହି ଚଯୋ। "ଉପଚଯୋ"ତି ଉପରୂପରିଚଯୋ। "ଅଦ୍ଧାନପୂରଣୱସେନା"ତି ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ଦୀଘକାଲଂ ଅଭଭାୱଂ ପୂରଣୱସେନ। "ତେନ ପରିଯାଯେନା"ତି ଉପସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ନିଦ୍ଧତ୍ତିଂ ୱଡ୍ଢିଯଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେନ ତେନପରିଯାଯେନ। ତସ୍ସ ଚ ଏକେକସ୍ସ ସନ୍ତତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜରୂପେସୁ ଅସ୍ସାସ ପସ୍ସାସାନଂ ୱା ପଦୱାରହତ୍ଥୱାରାଦୀନଂ ୱା ଅଙ୍କୁରାନଂ ୱା ନିଦ୍ଧତ୍ତି ୱଡ୍ଢି ପୱତ୍ତିଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ। ତଥା ନାନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତାନଂ ନାନାରୂପସନ୍ତତୀନଂ ପୀତି। ଉତୁଜରୂପେସୁ ଇରିଯା ପଥନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖଜନକାନଂ ନାନାରୂପସନ୍ତତୀନଂ ନିଦ୍ଧତ୍ତିୱଡ୍ଢିପୱତ୍ତିଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ। ତଥା ବହିଦ୍ଧା ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ସୀତୁଣ୍ହାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱାତାତପାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱା ସରୀରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ନାନାରୂପସନ୍ତତୀନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିରୂପାନମ୍ପୀତି। ଆହାରଜରୂପେସୁ ଆହାରନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ସରୀରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସମୱିସମରୂପସନ୍ତତୀନଂତି। "ଅଯଂ ନଯୋ"ତି ବହିଦ୍ଧାସନ୍ତାନେ ନିଦସ୍ସନ ନଯୋ। ତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେପି ସତ୍ତସନ୍ତାନାନଂ ହତ୍ଥପାଦାଦିସନ୍ତାନାନଂ କେସଲୋମାଦି ସନ୍ତାନାନଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧତ୍ତି ୱଡ୍ଢିପୱତ୍ତିଯୋ ନିଦସ୍ସେତି। "ଜୀରଣଂ"ତି ଅଭିନୱାୱତ୍ଥତୋ ହାଯନଂ। ପାଠଇପାଠେ। "ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ"ତି ଅଞ୍ଞୋ ପକାରୋ ଅଞ୍ଞଥା। ଅଞ୍ଞଥା ଭାୱୋ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ । ଏତେନ ଜରାୱସେନୱା ନାନାରୋଗାବାଧାଦିୱସେନ ୱା ୱିପରିଣାମୋ ୱୁତ୍ତୋ। "ତଥା ଅୱତ୍ଥାଭେଦଯୋଗତୋ"ତି ଜାତିରୂପମେୱ ଆଦିମ୍ହି ନିଦ୍ଧତ୍ତି ହୋତି। ତତୋପରଂ ତମେୱ ୱଡ୍ଢି ହୋତି। ତତୋ ପରଂ ତମେୱ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ଏୱଂ ତଥା ଅୱତ୍ଥାଭେଦଯୋଗତୋ। ତେନାହ "ସାହୀ"ତିଆଦିଂ। "ପବନ୍ଧଯତୀ"ତି ପବନ୍ଧଂ କରୋତି। ସଙ୍ଗହଗାଥାଦୀସୁ ପନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା। "ଏତ୍ଥ ଚ ପଚ୍ଛିମାନୀ"ତିଆଦୀସୁ। ୱୋହାରସିଦ୍ଧମତ୍ତଭାୱଂ"ତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତୋ ଅତ୍ତା ଜୀୱୋତିଆଦିକା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ ୱୋହାର ସିଦ୍ଧମତ୍ତା ହୋତି। ସଭାୱସିଦ୍ଧା ନ ହୋତି। ସାହି ମହାଜନେହି ଖନ୍ଧ ପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ମତତ୍ତା ୱୋହରିତତ୍ତା ୱୋହାରସିଦ୍ଧା ନାମ। ସଭାୱସିଦ୍ଧା ପନ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ଅରିଯାନଂ ୱୋହାରେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସିଜ୍ଝତି। ଇମାନି ପନ ରୂପାନି ସଭାୱସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅରିଯାନଂ ୱୋହାରେପି ଅତ୍ଥୀତି ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନାହ "ତାଦିସେନା"ତିଆଦିଂ। "ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିଯା ସିଦ୍ଧେନା"ତି ପଥୱୀଧାତୁ ନାମ ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମୋ ହୋତି। ସା ଉପ୍ପାଦମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି, ଜରମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି, ଭେଦମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦୋପି ଜରାପି ଭେଦୋପି ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିଯା ସିଦ୍ଧୋ ନାମ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣରୂପାନଂ ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିସିଦ୍ଧଂ ପରମତ୍ଥଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦ୍ୱଯସ୍ସପି ୱିକାରରୂପତ୍ତଯସ୍ସପି ପରିଚ୍ଛେଦ ରୂପସ୍ସପୀତି। ଯଥା ଚ ଇମେସଂ ରୂପାନଂ। ତଥା ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିସିଦ୍ଧଂ ପରମତ୍ଥଲକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ଥିଯେୱ। କିଲେସଧମ୍ମାହି ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଅଭାୱିତେ ଭୱପରମ୍ପରାଯ ଉପ୍ପାଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ। ଭାୱିତେପନ ଅନୁପ୍ପାଦଂ ନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ। ତସ୍ମା କିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋପି ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିଯା ସିଦ୍ଧୋ ନାମ। ଏୱଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗତିସିଦ୍ଧଂ ପରମତ୍ଥଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅଜାତଂ ଅଭୂତନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂପି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏତେନ ଅରିଯୱୋହାରେ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଅତ୍ଥିତା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ତେନାହ "ଇତରଥା"ତିଆଦିଂ। "ନସଭାୱତୋ ଅନୁପଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀ"ତି ଏତେନ ଏତାନି ଅସଭାୱରୂପାନୀତି ଚ ଅଲକ୍ଖଣ ରୂପାନୀତି ଚ ଅସମ୍ମସନରୂପାନୀତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂତିପି ଦୀପେତି। କସ୍ମା, ଯଥାସକଂ ସଭାୱେହି ସଭାୱୱନ୍ତତ୍ତା ଯଥାସକଂ ଲକ୍ଖଣେ ହି ସଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ସମ୍ମସନଞ୍ଞାଣ ୱିଭଙ୍ଗେ ଜାତିଜରାମରଣାନମ୍ପି ସମ୍ମସିତବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଆଗତତ୍ତାତି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯମ୍ପି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଯଥାହ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନନ୍ତି ପନ୍ନରସରୂପାନି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ। ଦସରୂପାନି ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ। ଯଦି ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ। ଏୱଂସତି, ଅସଙ୍ଖତାନି ନାମ ସିଯୁଂ। ତେସଂଯେୱ ପନରୂପାନଂ କାଯୱିକାରୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ୱଚୀୱିକାରୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ ଆକାସଧାତୁ ନାମ। ଲହୁଭାୱୋ ଲହୁତା ନାମ। ମୁଦୁଭାୱୋ ମୁଦୁତା ନାମ। କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ କମ୍ମଞ୍ଞତା ନାମ। ନିଦ୍ଧତ୍ତି ଉପଚଯୋ ନାମ। ପୱତ୍ତି ସନ୍ତତି ନାମ। ଜୀରଣାକାରୋ ଜରତା ନାମ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ ଅନିଚ୍ଚତା ନାମାତି ସଙ୍କଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ ସଙ୍ଖତମେୱାତି। ତତ୍ଥ "ତେସଂଯେୱ ରୂପାନଂ"ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ତେସଂଯେୱ ଦସନ୍ନଂ ରୂପାନଂ ମଜ୍ଝେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଇତିସଙ୍କଂ"ତି ଇଦଂ ସଙ୍କଂ ଦସୱିଧଂ ରୂପଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନମେୱ ସଙ୍ଖତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତୋୱ। ଯଥାହ ପଞ୍ଚୱିପନଖନ୍ଧା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାୱ ହୋନ୍ତି, ନୋ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନା। ସଙ୍ଖତାୱ, ନୋ ଅସଙ୍ଖତା। ଅପିଚ ନିପ୍ଫନ୍ନାପି ହୋନ୍ତିଯେୱ। ସଭାୱଧମ୍ମେସୁହି ନିବ୍ବାନମେୱେକଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଞ୍ଚାତି ଚ। ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଚ ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ କଥନ୍ତି। ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାତି ୱା ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାତି ୱା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାପରିନିପ୍ଫନ୍ନାତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନିପ୍ଫନ୍ନା ପନ ହୋତି। ସମାପଜ୍ଜନ୍ତେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ତଥା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି, ସାପିହି ଲୋକିଯାଦିଭେଦଂ ନଲଭତି। ନିପ୍ଫନ୍ନା ପନ ହୋତି। ନୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା। ନାମଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋୱ ଗଣ୍ହାତୀତି ଚ। ଏତେନ ଲକ୍ଖଣରୂପାନମ୍ପି ନିପ୍ଫନ୍ନତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେପନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂତିଦୁକସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ। ଅଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ରୂପଂ ପରିଚ୍ଛେଦୱିକାର ଲକ୍ଖଣଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଭାୱେନେୱ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ସେସଂ ତବ୍ବିପରୀତତାଯ ଅନିପ୍ଫନ୍ନନ୍ତି ଚ। ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ପନ ରୂପରୂପଂ ନାମାତି ଚ। ଯଂ ଚତୂହି କମ୍ମାଦୀହି ଜାତଂ, ତଂ ଚତୁଜଂ ନାମ। ତଂ ଲକ୍ଖଣ ରୂପୱଜ୍ଜଂ ଅୱସେସରୂପଂ। ଲକ୍ଖଣରୂପଂ ପନ ନ କୁତୋଚିଜାତନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚଞ୍ଚେତଂ ଆଚରିଯେହି ଗହିତନାମମତ୍ତତ୍ତା ୱିଚ୍ଛାନୁଗତଂ

ହୋତି। ଯଂ ରୁଜ୍ଜତି, ତଂ ଗହେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବନ୍ତି।

ରୂପସମୁଦ୍ଦେସାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧ ୯ ୭। ରୂପୱିଭାଗେ ।''ଏକୱିଧନଯଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ''ତି ରୂପୱିଭାଗତୋ ପଥମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ। ଏତେନ ଏକୱିଧନଯୋ ରୂପୱିଭାଗୋ ନାମ ନ ତାୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ନ ସମେତି। କେନ ନ ସମେତୀତି ଆହ ''ୱକ୍ଖତିହୀ''ତିଆଦିଂ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଦିଭେଦେନ ୱିଭଜନ୍ତି ୱିଚକ୍ଖଣା''ତି ଏତେନ ସବ୍ବଂରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱସେନ ଦୁୱିଧନ୍ତିଆଦିକୋ ଦୁୱିଧନଯୋ ଏୱ ରୂପୱିଭାଗନଯୋ ନାମାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ତେନ ନ ସମେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପିଚ ପାଠଇଯଂ। ସହେତୁକା ଧମ୍ମା, ଅହେତୁକା ଧମ୍ମାତିଆଦି ଦୁକେସୁ ସବ୍ବଂରୂପଂ ଅହେତୁକମେୱ, ନ ସହେତୁକନ୍ତିଆଦି ନିଯମକରଣମ୍ପି ରୂପୱିଭାଗୋ ଏୱାତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ''ଇତରାନି ପନା''ତି କାମାୱଚରନ୍ତିଆଦୀନି ପନ। ''ଜନକେନ ପଚ୍ଚଯେନା''ତି ପଧାନୱଚନମେତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାଦି ପଚ୍ଚଯାପି ଗହେତବ୍ବା ଏୱ। ''ସଙ୍ଗମ୍ମା''ତି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ''କରୀଯତୀ''ତି ନିପ୍ଫାଦୀଯତି। ଯୋଧମ୍ମୋତିଆଦୀସୁ। ''ପହୀନୋ ପୀ''ତି ଛିନ୍ଦନଭିନ୍ଦନାଦିୱସେନ ପହୀନୋପି। ''ତସ୍ମିଂ ସତୀ''ତି ସମୁଦଯପ୍ପହାନେ ସତି। କିଞ୍ଚପଚ୍ଚଯାନଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଚ ସକ୍କତ୍ତସ୍ସ ଚ ଦୀପନତୋ ଦୁୱିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଟ୍ଠାନତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତବ୍ବିସଯସ୍ସା''ତି ରୂପୱିସଯସ୍ସ। ''ଏୱଂ''ତି ଏୱଂସନ୍ତେ। ''ପହୀନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଅନାଗତଭୱେ ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦତ୍ଥାଯ ଇଧେୱ ପହୀନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲଂ''ତିଆଦିଂ। ''ତାଲାୱତ୍ଥୁକତଂ''ତି ଛିନ୍ନତାଲକ୍ଖାଣୁକଂ ୱିଯ କତଂ ଭୱିସ୍ସତି। ''ଅନଭାୱଂ କତଂ''ତି ପୁନ ଅଭାୱଂ କତଂ। ''ପାକଟୋ''ତି ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚୱିସେସେହି ପଞ୍ଞାତୋ। ''ତଦୁପାଦାଯା''ତି ତଂ ଉପନିଧାଯ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପଂ''ତି ପଦୁଦ୍ଧାରଣଂ। ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ''ତିଆଦିନା। ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। କସ୍ମା, ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅୱିସେସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱକ୍ଖମାନକାରଣତ୍ତା। ''ଦ୍ୱାରରୂପଂ ନାମା''ତି ପଦୁଦ୍ଧାରପଦଂ। କସ୍ମା ଦ୍ୱାରରୂପଂ ନାମାତି ଆହ ''ଯଥାକ୍କମଂ''ତିଆଦିଂ। ପରତୋପି ଏସନଯୋ। ''ଦେସନାଭେଦ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ''ତି ଦୁକଦେସନାଭେଦତୋ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ଦେସନାଭେଦୋ ନାମ ରୂପକଣ୍ଡେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଞ୍ଚ, ନ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଞ୍ଚ , ଆରମ୍ମଣ ରୂପଞ୍ଚ, ନ ଆରମ୍ମଣ ରୂପଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ଆରମ୍ମଣଦୁକେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ ରୂପଂ, ନ ଆରମ୍ମଣ ରୂପନ୍ତି ଦୁକପଦଂ ନ ଲବ୍ଭେଯ୍ଯ। ଅଯଂ ଦେସନାଭେଦୋ ନାମ। ୱତ୍ଥୁଦୁକେସୁ ହଦଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଦୁକଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ''ଥୂଲସଭାୱତ୍ତା''ତି ସୁଖୁମରୂପଂ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦୂରେ ପୱତ୍ତସ୍ସପୀ''ତି ଯଥା ସୁଖୁମରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେ ପୱତ୍ତମ୍ପି ଞାଣେନ ସୀଘଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା ହୋତି, ତଥା ଇଦଂ। ଇମସ୍ସ ପନ ଦୂରେ ପୱତ୍ତସ୍ସପି। ''ଗହଣଯୋଗ୍ଗତ୍ତା''ତି ଞାଣେନ ପରିଗ୍ଗହଣପତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ସଯଂନିସ୍ସଯୱସେନ ଚା''ତି ସଯଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯ ମହାଭୂତୱସେନ ଚ। ତତ୍ଥ ସଯଂ ସମ୍ପତ୍ତା ନାମ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁଯୋ। ନିସ୍ସଯୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତା ନାମ ଗନ୍ଧରସା। ଉଭଯଥାପି ଅସମ୍ପତ୍ତା ନାମ ଚକ୍ଖୁ ରୂପ, ସୋତ ସଦ୍ଦା। ଯୋ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପତନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ନ ଚ ତାନି ଅଞ୍ଞପ୍ପକାରାନି ଏୱ ସକ୍କା ଭୱିତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅନୁଗ୍ଗହ ଉପଘାତୱସେନା''ତି ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ଅନୁଗ୍ଗହୱସେନ, ହାଯନାଦି ଅତ୍ଥାଯ ଉପଘାତୱସେନ। ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି। ''ଆଦିନ୍ନପରାମଟ୍ଠତ୍ତା''ତି ତଣ୍ହାମାନେହି ଏତଂ ମମ ଏସୋହମସ୍ମୀତିଆଦିନ୍ନତ୍ତା, ଦିଟ୍ଠିଯା ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ପରାମଟ୍ଠତ୍ତା ଚ। ''ନିଚ୍ଚକାଲଂ ପୱତ୍ତିୱସେନା''ତି ଏକେନ ଜନକକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ। ''ଉପଚରୀଯତୀ''ତି ୱୋହରୀଯତି। ''ଅତ୍ଥୱିସେସବୋଧୋ''ତି ରୂପାରମ୍ମଣସ୍ସ କିଚ୍ଚୱିସେସବୋଧୋ। ''ଅସମ୍ପତ୍ତୱସେନା''ତି ୱିସଯଟ୍ଠାନଂ ସଯଂ ଅସମ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ। ଅତ୍ତନୋଠାନଂ ୱା ୱିସଯସ୍ସ ଅସମ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ। ତତ୍ଥ ୱିସଯସ୍ସ ଅସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ତଥା ସୋତସଦ୍ଦେସୁ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଲଗ୍ଗିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ। ''ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱା''ତି ସମ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଏୱ। ତଥା ଆପୋ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ ପଚ୍ଚଯୋତି ଯୋଜନା। ଦୁଲ୍ଲଲପଥୱୀ ଏୱ ସନିସ୍ସଯୋ ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ଅସ୍ସା''ତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ। ''ସୋତସ୍ସପନକଥଂ''ତି ସୋତସ୍ସ ଅସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ କଥଂ ପାକଟଂ। ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଏୱ ପାକଟନ୍ତି ଦୀପେତି। ତେନାହ ''ତଥହୀ''ତିଆଦିଂ । ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ୱା ସୁଯ୍ଯତି, ଚେତିଯାଦିକସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଭାଗେ ଠିତାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ''ତି ସୋତେସୁ ପଟିଘଟ୍ଟନୱେଗୋ। ''ଦେସଂ''ତି ଆସନ୍ନେୱା ଦୂରେ ୱା ଠିତାନଂ। ହୋତୁ ଦୂରେ ଠିତାନଂ ଚିରେନ ସୁତୋତି ଅଭିମାନୋ। କସ୍ମା ପନ ଉଜୁକଂ ଅସୁତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋୱା ଉତ୍ତରପସ୍ସତୋ ୱା ସୁଣେଯ୍ଯ, ଅସୁଯ୍ଯମାନୋ ଭୱେଯ୍ଯାତି ପୁଚ୍ଛା। ତଂ କଥେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିସଯଦେସଂ ତଂ, ଫରିତ୍ୱା ଗଣ୍ହତୀତି ଚେ''ତି ତଂ ଚକ୍ଖୁସୋତ ଦ୍ୱଯଂ ଦୂରେୱିସଯାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଦେସଂ ଫରିତ୍ୱା ଗଣ୍ହତୀତି ଚେୱଦେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୂରେଠତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ଚ ମହନ୍ତମ୍ପିପବ୍ବତଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପସ୍ସତି, ମହନ୍ତଂପି ମେଘସଦ୍ଦଂ ଏକକ୍ଖଣେ ସୁଣାତି। ତସ୍ମା ଉଭଯଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଇମସ୍ମିଂ ୱଚନେ ଠତ୍ୱା ଇଦଂ ପରିକପ୍ପୱଚନଂ ଦସ୍ସେତି ତଂ ଦ୍ୱଯଂ ୱିସଯପ୍ପଦେସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହନ୍ତଂପି ପବ୍ବତଂ ୱା ମେଘସଦ୍ଦଂ ୱା ଫରିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ମା ମହନ୍ତଂପି ପସ୍ସତି, ସୁଣାତି। ନ ଅସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରତ୍ତା ମହନ୍ତଂ ପସ୍ସତି ସୁଣାତୀତି କୋଚି ୱଦେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନେପି ତସ୍ସ ସୋ ଗୋଚରୋ ସିଯାତି। ଏୱଂସତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବସୋତାଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନେପି ସୋ ରୂପସଦ୍ଦୱିସଯୋ ତସ୍ସ ପସାଦଚକ୍ଖୁସୋତସ୍ସ ଗୋଚରୋ ସିଯାତି ଅଭିଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଚକ୍ଖୁସୋତଂ ଦେୱଲୋକମ୍ପି ଗନ୍ତ୍ୱା

ଦିବ୍ବରୂପମ୍ପି ଦିବ୍ବସଦ୍ଦମ୍ପି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ। ନ ପନ ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିସଯଦେସଗମନଞ୍ଚ ମହନ୍ତଦେସଫରଣଞ୍ଚ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ରୂପୱିଭାଗାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫୮। ରୂପସମୁଟ୍ଠାନେ। ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋପି କମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତେ ପନ ପଟ୍ଠାନେ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ପତ୍ୱା ତପ୍ପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେନ୍ତି, ଚେତନା ଏୱ ସାଧେତୀତି ଆହ ‘‘ସା ଯେୱା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ’’ତି ହେତୂହି ଚ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମେହି ଚ ସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୱସେନ ଚେତସିକଧମ୍ମାନମ୍ପି ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ସୋ ହି ଉଦଯତି ପସୱତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘କପ୍ପସଣ୍ଠାପନୱସେନା’’ତି କପ୍ପପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଦ୍ଦୋ ଛସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନେ ସ୍ୱେୱ ପୱତ୍ତତି। ଇଧ ପନ ସକଲଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନେତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ’’ତି। ‘‘ଖଣେ ଖଣେ’’ତି ୱିଚ୍ଛାୱଚନଂ। ‘‘ୱିଚ୍ଛା’’ତି ଚ ବହୂସୁଖଣେସୁ ବ୍ଯାପନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତୀସୁତୀସୁଖଣେସୂ’’ତି।

ଯମକପାଠେସୁ। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣ ସମଙ୍ଗିତମାହ। ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣ ସମଙ୍ଗିତଂ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ନୋ’’ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ। ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଭୂତସ୍ସ ରୂପସ୍ସୱା ନାମସ୍ସୱା ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦ୍ୱେ ପାଠାଗହେତବ୍ବା। ‘‘ନୋ’’ତି କୁସଲାକୁସଲ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଅବ୍ଯାକତଭୂତାନଂ ରୂପାନଂ ୱା ନାମାନଂ ୱା ନିରୋଧୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେସୁପାଠେସୁ କେସଞ୍ଚିୱାଦୀନଂ ୱଚନୋକାସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରୂପଭୱଂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚେ’’ତି କୋଚିୱାଦୀ ଚେୱଦେୟ୍ୟ। ‘‘ନା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚ ଉଦ୍ଧଟା ସିଯୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇତରସ୍ସ ଚା’’ତି ତତୋ ଇତରସ୍ମିଂ ଯସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦିପାଠେ ଚ। ‘‘ତମ୍ପି ନା’’ତି ତମ୍ପି ୱଚନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସେ’’ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ପୁରିମପକ୍ଖେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପଚ୍ଛିମକୋଟ୍ଠାସେ’’ତି ସବ୍ବେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେତି ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛିମ ପକ୍ଖେ। ଚୱନ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା, ନ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେତି, ନୋ ଚ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେ ଚ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ସତି, ସବ୍ବାନି କମ୍ମଜରୂପାନି ଉତୁଜରୂପାନି ଆହାରଜରୂପାନି ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପଚ୍ଛିମକୋଟ୍ଠାସେ’’ତି ସବ୍ବେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେତି ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛିମପକ୍ଖେ। ତତ୍ଥ ଚ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେତି ଇଦଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏୱଂ ପାଠଇସାଧକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୁତ୍ତିସାଧକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ମା ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଆନନ୍ଦାଚରିଯସ୍ସ ମୂଲଟୀକାକାରସ୍ସ। ୱିଭାୱନିଯଂ। ଭଙ୍ଗେ ରୂପସ୍ସ ନୁପ୍ପାଦୋ, ଚିତ୍ତଜାନଂ ୱସେନ ୱା। ଆରୁପ୍ପେ ୱାପି ସନ୍ଧାଯ, ଭାସିତୋ ଯମକସ୍ସ ହି। ନ ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି ଭଙ୍ଗେ ଚ, ନ ରୂପସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ। ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ନ ହି ନ ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସଠିତି ନାମ ନ ହି ନତ୍ଥି। ‘‘ଭଙ୍ଗେଚା’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ। ତଂ ଅସମ୍ପାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯମକପାଠଇଯୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ନାନତ୍ଥା ନାନାବ୍ଯଞ୍ଜନା’’ତି ଏତେନ ପାଠଇସଂସନ୍ଦନା ନାମ ଗରୁକତ୍ତବ୍ବାତି ଦୀପେତି। ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ ଚ ସତ୍ଥୁ ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ଏତେନ ଅତ୍ତାନଂ ସତ୍ଥୁମତଞ୍ଞୁଂ କତ୍ୱା ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ଏତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ୱତ୍ତୁଂ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଦୀପେତି। ‘‘ସୁଦ୍ଧଂ ଅରୂପମେୱା’’ତି ସୁଦ୍ଧଂ ଅରୂପପ୍ପଟିସନ୍ଧିଂ ଏୱ। ଛ ଚତ୍ତାଲୀସଚିତ୍ତାନି ରୂପଂ ଜନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି ଅରୂପୱିପାକୱଜ୍ଜିତନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅରୂପୱିପାକାପନା’’ତିଆଦିଂ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ‘‘ହେତୁନୋ’’ତି ରୂପୱିରାଗଭାୱନା କମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ହେତୁସ୍ସ। ‘‘ତବ୍ବିଧୁରତାଯା’’ତି ରୂପୱିରୁଦ୍ଧତାଯ। ରୂପାରୂପୱିରାଗଭାୱନାଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ। ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ। ରୂପୋକାସୋ ନାମ କାମରୂପଭୱୋ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ‘‘ଏକୂନ ନ ୱୁତିଭୱଙ୍ଗସ୍ସେ ୱା’’ତି ପୱତ୍ତିକାଲେ ରୂପଜନକସ୍ସ ଏକୂନ ନ ୱୁତିଭୱଙ୍ଗ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଅରୂପୱିପାକଂ ପୱତ୍ତିକାଲେପି ରୂପଜନକଂ ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିଂ। କେଚି ପନ ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ରୂପଂ ପଚ୍ଛାଜାତ ପଚ୍ଚଯଂ ନ ଲଭତି। ଠିତିକ୍ଖଣେ ରୂପଂ ପରତୋ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତତୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ହି ଅତ୍ତନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଯଂ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ହୁତ୍ୱା ଉପକାରକୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ପଚ୍ଛାଜାତୋ ଚ ତସ୍ସ ଏକଦେସୋ। ‘‘ଆଯୁସଙ୍ଖାରାନଂ’’ତି ଉସ୍ମାଦୀନଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ଖୀଣାସୱାନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଯଥାହା’’ତି ସୋ ଥେରୋ କିଂ ଆହ। ‘‘ୱୁତ୍ତଂ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ପନ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସଂପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ପଧାନୱଚନଂ। ପନ ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚି ଜୋତକୋ। ‘‘ତଥା ୱୁତ୍ତେପୀ’’ତି ଜୋତେତି। ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ୱିତକ୍କୱିଚାରୋ। କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୱାତୋ। ସୋ ସବ୍ବେସଂପି କାମସତ୍ତାନଂ ଚୁତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚ ତତୋ ପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚ ନନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱଚନେନ ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେଯେୱ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଅଭାୱଂ ଞାପେତି। ନନୁ ଇମିସ୍ସଂ ପାଠଇଯଂ ଚୁତିକାଲେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସ୍ସ ଅଭାୱଂ ୱଦତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ଅଭାୱଂ ନ ୱଦତି। ତସ୍ମା ଇମାଯ ପାଠଇଯା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସଂ ନ ଜନେତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ଅଞ୍ଞାନି ଚିତ୍ତଜରୂପାନୀତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ନ ହି ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାର ସମୁଟ୍ଠାପନଂ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଗବ୍ଭଗମନାଦିୱିନିବଦ୍ଧାଭାୱେ’’ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଗତସ୍ସ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ଉଦକେ ନିମୁଗ୍ଗସ୍ସ। ବାଢହଂ ୱିସଞ୍ଞୀଭୂତସ୍ସ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ରୂପାରୂପଭୱେ ଠିତସ୍ସାତି। ତସ୍ମା ଏତେଗବ୍ଭଗମନାଦଯୋ

ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସଂ ୱିନିବନ୍ଧନ୍ତି ନୀୱାରେନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭଗମନାଦିୱିନିବନ୍ଧା। ତେସଂ ଅଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିନା ଇମେହି କାରଣେହି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞଚିତ୍ତଜରୂପାନଞ୍ଚ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଂପି ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ''ଚୁତୋ ଚା''ତିଆଦିନା। ଚୁତୋ ଚ ହୋତି, ଅସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନ ରୂପଞ୍ଚ ପୱତ୍ତତୀତି ନ ଚ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ସୋ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଓଳାରିକୋ ରୂପଧମ୍ମୋ। ଇତି ତସ୍ମା ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସା''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି ''ଓଳାରିକସ୍ସା''ତିଆଦିନା। ''କତିପୟ ଖଣମତ୍ତଂ''ତି ପନ୍ନରସଖଣସୋଳସଖଣମତ୍ତଂ। ''ଚିତ୍ତଜରୂପପ୍ପୱତ୍ତିୟା''ତି ଚିତ୍ତଜରୂପପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ଦୁବ୍ବଲା ହୋନ୍ତି, ତଦା ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନିପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତଂ ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ''ପଚ୍ଚୟପରିତ୍ତତାୟ ୱା''ତି ତଦା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅଲାଭତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁବ୍ବଲା ହୋନ୍ତି। ତଦା ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ଏୱ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାତଂ ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପରିୟୋସାନେପି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣମତ୍ତେ। ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଆଦିଅନ୍ତନିସ୍ସିତାନି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଆଦିମ୍ହି ନିସ୍ସିତାନି। ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ଅନ୍ତେ ନିସ୍ସିତାନି। ସମଦୁବ୍ବଲାନି ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥା ସବ୍ବପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତମ୍ପି ରୂପଂ ନ ଜନେତି, ତଥା ସବ୍ବଚୁତିଚିତ୍ତମ୍ପି ରୂପଂ ନ ଜନେତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି। ''ପାଳିୱିରୋଧଂ''ତି ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତାୟ ସଙ୍ଖାର ଯମକପାଳିୟା ୱିରୋଧଂ ।''କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱା''ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଏୱ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ବଲୱଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମେୱ। ''ତଂ''ତି ଅପ୍ପନାଜୱନଂ। ଅଚଲମାନଂ ହୁତ୍ୱା। ''ଅୱୋକିଣ୍ଣେ''ତି ୱୀଥିଚିତ୍ତୱାରେନ ଅୱୋକିଣ୍ଣେ। ନ ତଥା ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଅଙ୍ଗାନି ଓସୀଦନ୍ତି, ଯଥା ଠପିତାନେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ''ନ ତତୋପରଂ''ତି ତତୋ ଅତିରେକଂ ରୂପୱିସେସଂ ନ ଜନେତି। ''କିଞ୍ଚୀ''ତି କିଞ୍ଚିଚିତ୍ତଂ। ''ଉତ୍ତରକିଚ୍ଚଂ''ତି ଉପରୂପରିକିଚ୍ଚଂ। ''ଅଟ୍ଠ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ''ତି ଅଟ୍ଠ ସୋମନସ୍ସ ଜୱନାନି ହସନଂପି ଜନେନ୍ତି। ଛ ଜୱନାନି ପଞ୍ଚଜୱନାନୀତି ଅଧିକାରୋ। ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ। ସିତକମ୍ମସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସିତକମ୍ମଂ ନାମ ମିହିତକମ୍ମଂ। ''କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱା''ତି 'ରୂପସ୍ସ ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭୂତା ଉତୁଆହାରା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟ ଧମ୍ମା ଚ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଏୱ ଫରନ୍ତୀ'ତି ଏୱଂ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ''ଉତୁନୋ ବଲୱଭାୱୋ''ତି ରୂପୁପ୍ପାଦନତ୍ଥାୟ ବଲୱଭାୱୋ। ସନ୍ତତିଠିତିୟା ବଲୱଭାୱୋ ପନ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୋ ହୋତି। ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେୟ୍ୟ। ନୋ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଆହ ''ୱକ୍ଖତି ଚା''ତିଆଦିଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନଗତୋ ଚ ବହିଦ୍ଧାସନ୍ତାନଗତୋ ଚ ଦୁୱିଧାହାରୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଏତ୍ଥଚାତିଆଦୀସୁ। ଉତୁ ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ଚତୁଜୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ବହିଦ୍ଧା ସନ୍ତାନେ ଉତୁଜୱସେନ ଏକୋ। ତଥା ଆହାରୋପି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାହାରଂ ଅୱସେସାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନେ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେ ୱିୱାଦୋ ନତ୍ଥି। ବହିଦ୍ଧାହାରସ୍ସ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେ ୱିୱାଦୋ ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ''ଉତୁଓଜାନଂ ୱିୟା''ତି ଉତୁଓଜାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନଂ ୱିୟ। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ। ''ଦନ୍ତୱିଚୁଣ୍ଣିତଂ ପନା''ତି ଦନ୍ତେହି ସଙ୍ଖାଦିତ୍ୱା ୱିଚୁଣ୍ଣଂ କତଂ ପନ। ''ସିତ୍ଥଂ''ତି ଭତ୍ତଚୁଣ୍ଣସିତ୍ଥଂ। ଟୀକାପାଠୋ। ''ସା''ତି ବହିଦ୍ଧା ଓଜା। ''ନସଙ୍ଖାଦିତୋ''ତି ନ ସୁଟ୍ଠୁଖାଦିତୋ। ''ତତ୍ତକେନପୀ''ତି ମୁଖେଠପିତମତ୍ତେନପି। ''ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସା''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତାହାରସ୍ସ। ''ଅଟ୍ଠଅଟ୍ଠରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ''ତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଜନନ ୱସେନ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାହାରୋ ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ଉପାଦିନ୍ନକା''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସମ୍ଭୂତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ବହିଦ୍ଧା ଓଜାପି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଯେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତେନୌତୁନା''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତ ଉତୁନା। ''ସେଦିୟମାନା''ତି ଉସ୍ମାପିୟମାନା। ''ତାୟ ଚ ଓଜାୟା''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତ ଓଜାୟ। ''ମେଦସିନେହୁପଚୟ ୱସେନା''ତି ମେଦକୋଟ୍ଠାସରସସିନେହ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱଡ୍ଢନୱସେନ। ଇତରାନି ପନ ତୀଣିରୂପସମୁଟ୍ଠାନାନି। ପାଳିପାଠୋ। ''ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀ''ତି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ରୂପାନି। ''ୱିହାରୋ''ତି ସମାପତ୍ତି ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସମାପତ୍ତି ଚିତ୍ତେନ ଜାତତ୍ତା ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱିପ୍ପସନ୍ନ ନୀତି କତ୍ୱା କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ଉପଚରିତତ୍ତା''ତି ଠାନୂପଚାରେନ ୱୋହରିତତ୍ତା। ''ତେସଂ ନ ୱନ୍ନଂ''ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରୂପାନଂ। ନିଧିକଣ୍ଡପାଠୋ। ସୁନ୍ଦରୋ ୱଣ୍ଣୋ ଯସ୍ସାତି ସୁୱଣ୍ଣୋ। ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ଭାୱୋ ସୁୱଣ୍ଣତା। ତଥାସୁସ୍ସରତା। ''ସରୋ''ତି ଚ ସଦ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ସୁସଣ୍ଠାନଂ''ତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସୁଟ୍ଠୁସଣ୍ଠାନଂ। ''ସୁରୂପତା''ତି ସୁନ୍ଦରରୂପକାୟତା। ''ଯଥା''ତି ଯେନଆକାରେନ ସଣ୍ଠିତେ ସତି। ତଥା ତେନ ଆକାରେନ ସଣ୍ଠିତା ହୋତୀତି ଯୋଜନା।

ଲହୁତାଦିତ୍ତୟୋ। ଦନ୍ଧତ୍ତାଦିକରାନଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭାନଂ ପଟିପକ୍ଖେହି ପଚ୍ଚୟେହି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ଏତସ୍ସା''ତି ଲହୁତାଦିତ୍ତୟସ୍ସ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏତଂ ଲହୁତାଦିତ୍ତୟଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ଯମକେସୁପି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନେୱ ଗହିତୋ''ତି ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋତାୟତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଅସୋତକାନଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତେସଂ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତିଆଦୀସୁ ଉପ୍ପାଦୱାରେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ, ନିରୋଧୱାରେ ଚୁତିୱସେନ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅକମ୍ମଜାନଂ ପୱତ୍ତିକାଲେ କାଲଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ''କମ୍ମୱିପାକଜା ଆବାଧାତି ୱୁତ୍ତଂ''ତି ୱୀଥିମୁତ୍ତସଙ୍ଗହେ ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମଦୀପନିୟଂ 'ଅତ୍ଥି ୱାତ ସମୁଟ୍ଠିତା ଆବାଧା। ଲ। ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକଜା ଆବାଧା'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ଉପପୀଳକୂପଘାତକ କମ୍ମାନିପି ୱିପତ୍ତିୟୋ ଲଭମାନାନି ଏୱ ଖୋଭେତ୍ୱା ନାନାବାଧେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସରୀରେ ଠନ୍ତି ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ସରୀରଟ୍ଠକା। ''ତଦନୁଗତିକାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀ''ତି କମ୍ମଜାଦୀନିପି ଖୁବ୍ଭିତାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତେନ ଅଟ୍ଠସୁ କାରଣେସୁ ଯେନକେନଚିକାରଣେନ ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିକେ ଆବାଧେ ଜାତେ ତସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗେ ପୱତ୍ତାନି ସବ୍ବାନି ରୋଗସମୁଟ୍ଠାନାନି ଆବାଧଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟେୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନାନି କମ୍ମଜରୂପାନି ତଦନୁଗତିକଭାୱେନ ଆବାଧଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଉଜୁକତୋ କମ୍ମୱସେନାତି ଦୀପେତି। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋ

ଆବାଧୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥାପି ଅଟ୍ଠସୁ ଆବାଧେସୁପି ଅତ୍ଥି ୱାତସମୁଟ୍ଠାନା ଆବାଧାତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅତ୍ଥି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ଆବାଧାତି ଅୱତ୍ୱା ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକଜା ଆବାଧାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପପୀଳଅକୋ ପଘାତକକମ୍ମାନଂୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଯୋକୋଚିଧାତୁକ୍ଖୋଭୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେ ନ କମ୍ମୱିପାକୋତି ୱୁଚ୍ଚତିଯେୱ। ତତୋ ଜାତୋ ଯୋକୋଚି ଆବାଧୋ କମ୍ମୱିପାକଜୋତି ୱୁତ୍ତୋତି। ସୁଗମ୍ଭୀରମିଦଂଠାନଂ। ସୁଟ୍ଠୁୱିଚାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯସ୍ମା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ବାଧପଚ୍ଚଯା। ଲ। ଲବ୍ଭମାନୋ ସିଯା। କେୱଲଂ ସୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅୱିହିଂସା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ମେତ୍ତାକରୁଣାକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା। ସୁୱିଦୂରତାଯଚେୱ ନିରାବାଧା ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସଣ୍ଠିତିଯା’’ତି ଦୁକ୍ଖୋଭନୀଯେ ୱିସେସନପଦଂ। ହେତୁପଦଂ ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଖୋଭେତୁଂ ଦୁକ୍କରା ଦୁକ୍ଖୋଭନୀଯା। ‘‘କାମଂ’’ତି କିଞ୍ଚାପୀତି ଅତ୍ଥେ ନିପାତପଦଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

‘‘ୱୁଚ୍ଚତେ’’ତିଆଦୀସୁ। ରୂପପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ତିୱିଧଂ। ଜନନଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଞ୍ଚ ଅନୁପାଲନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଜନନକିଚ୍ଚଂ ଜନେତବ୍ବାନଂ ଜାତିକ୍ଖଣେ ଏୱ ଲବ୍ଭତି। ସେସଦ୍ୱଯଂ ପନ ଠିତିକ୍ଖଣେପି ଲବ୍ଭତି। ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଜନନକିଚ୍ଚୱସେନ ୱିଚାରେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପଜନକାନଂ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ତାସଂ’’ତି ଉପଚଯସନ୍ତତୀନଂ, ଜରତା ଅନିଚ୍ଚତାନଞ୍ଚ। ‘‘ତେସୂ’’ତି କୁତୋଚି ସମୁଟ୍ଠାନେସୁ। ଇଧ ପନ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥ ସଙ୍ଗହେପନ। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ଅଦିସ୍ସମାନୱିସେସତ୍ତେପି। ‘‘ସାରତର’’ନ୍ତି ଅତିସାରଭୂତଂ। ‘‘ସେଯ୍ୟୋ’’ତି ସେଟ୍ଠୋ।

ରୂପସମୁଟ୍ଠାନାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୯। କଲାପଯୋଜନାଯଂ । ‘‘ସଙ୍ଖାନେ’’ତି ଗଣନେ। ‘‘ତେନା’’ତି ସଙ୍ଖାନଟ୍ଠେନ ଏକସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପିଣ୍ଡୀ’’ତି ଏକଗ୍ଘନୋ। ମୂଲଟୀକାପାଠୋ। ‘‘ଉପ୍ପାଦାଦିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ’’ତି ଉପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ଉପାଦାରୂପାନି ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ୱିକାରପରିଚ୍ଛେଦ ରୂପାନି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବାନୀ’’ତି ପଞ୍ଚୱିକାରରୂପାନି କଲାପସ୍ସେୱ ଚୋପନାଦିସଭାୱା ହୋନ୍ତି, ନ ଏକମେକସ୍ସ ରୂପସ୍ସ। ତସ୍ମା ତାନି ଏକେକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଏକେକାନି ଏୱ ହୋନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦରୂପଂ ପନ କଲାପପରିଯାପନ୍ନଂ ରୂପଂ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କଲାପାନଂ ଅନ୍ତରା ତଂପି ଏକେକମେୱ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ନିସ୍ସଯତା ସମ୍ଭୱତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂପି ଲକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ହୋତି, ପୱତ୍ତିୱସେନ ପନ ଏକଗ୍ଘନତ୍ତା ସଙ୍ଖାନଟ୍ଠେନପି ଏକୋ ନିସ୍ସଯୋତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଏୱଞ୍ଚ୍ହିସତି ଏକସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥ ଚଲନଂ ନତ୍ଥୀତି। ‘‘ତେନ ସଦ୍ଦେନା’’ତି ଚିତ୍ତଜସଦ୍ଦେନ। ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେନ୍ତୋ ‘‘ଅଧିପ୍ପାଯେନା’’ତି ଆହ। ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ସଦ୍ଦେନା’’ତି ଚିତ୍ତଜସଦ୍ଦେନ। ‘‘ତାଯୱାଚାଯା’’ତି ୱଚୀମଯସଦ୍ଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ୱିଞ୍ଞାପନଂ ଇଚ୍ଛେୱତ୍ଥୋ। ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞାପିତୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୱିତତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନାମ କସ୍ସଚି ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ସୋକୱସେନ ୱା ତୁଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ବଲୱୱିତକ୍କୋ ପୱତ୍ତତି। ସୋ ସୋକଂ ୱା ତୁଟ୍ଠିଂ ୱା ସନ୍ଧାରେ ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଦୁତୀଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖେଯେୱ ଅବ୍ୟତ୍ତଂ ସଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା ସମୁଦୀରତି। ପକତିଜନୋ ତଂ ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ସୁଣାତି ୱା ନ ୱାସୁଣାତି। ସୁଣନ୍ତୋପି ଅକ୍ଖରଂ ୱା ଅତ୍ଥଂ ୱା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱା ନ ଜାନାତି। ଦିବ୍ବସୋତେନ ୱା ୱିଜ୍ଜାସୋତେନ ୱାସୁଣନ୍ତୋ ଅକ୍ଖରଂପି ଅତ୍ଥଂପି ଅଧିପ୍ପାଯଂପି ଜାନାତି। ଜାନିତ୍ୱା ଏୱଂପି ତେ ମନୋ, ଇତ୍ଥଂପି ତେ ମନୋତିଆଦିସତି। ଅଯଂ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନାମ। ସୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିରହିତୋ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସଙ୍ଗହକାରୋପନ ୱଚୀମଯସଦ୍ଦୋନାମ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିରହିତୋତି ୱା ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ୱା ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ଆଗତେ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତେ। ‘‘ପଚ୍ଛେତବ୍ବା’’ତି ସଦ୍ଧାତବ୍ବା। ‘‘ଟୀକାସୁପନସ୍ସା’’ତି ଅସ୍ସସଚ୍ଚସଙ୍ଖେପସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁଟୀକାସୁ। ଅକ୍ଖରଞ୍ଚ ପଦଞ୍ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ଅପ୍ପଞ୍ଞାଯମାନା ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥା ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଅନ୍ଧଦମିଳଆଦୀନଂ’’ତି ଅନ୍ଧଜାତିକଦମିଳଅଜାତିକାଦୀନଂ ମିଲକ୍ଖୂନଂ। ‘‘ଉକ୍କାସିତସଦ୍ଦୋ ଚ ଖିପିତସଦ୍ଦୋ ଚ ୱମିତସଦ୍ଦୋ ଚ ଛଡ୍ଡିତସଦ୍ଦୋ ଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତାଦିସା ଉଗ୍ଗାର ହିକ୍କାର ହସିତ ରୋଦିତାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେସମେତ୍ଥସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

କଲାପଯୋଜନାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୧। ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିକ୍କମେ। ନପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ୱିସେସନଂ ହୋତି। ଭୂମିୱସେନ ୱିସେସନଂ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୱତ୍ତିକାଲୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏତ୍ଥଚାତିଆଦୀସୁ। ପୁରିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋନୀସୁ ପାଠଇନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିକ୍ଖନ୍ତା, ଇତି ତସ୍ମା ଅଣ୍ଡଜାତି ଚ ଜଲାବୁଜାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କଥଂ ଅଯଂ ନଯୋ ପାଠଇନଯୋ ନାମ ହୋତୀତି। ପାଠଇଯଂ ଅଣ୍ଡକୋସଂ ୱତ୍ଥିକୋସଂ ଅଭିନିବ୍ଭିଜ୍ଜ ଅଭିନିବ୍ଭିଜ୍ଜ ଜାଯନ୍ତୀତି ୱଚନେନ ଅଣ୍ଡତୋ ଜଲାବୁତୋ ଜାତା ୱିଜାତା ନିକ୍ଖନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଅଣ୍ଡେଜାତା ଜଲାବୁମ୍ହିଜାତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭପଲିୱେଠନାସଯୋ ନାମ ଯେନ

ପଲିୱେଠିତୋ ଗବ୍ଭୋ ତିଟ୍ଠତି। ୱିଭାୱନିପାଠେ “ଉକ୍କଂସଗତି ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନା”ତି ଉକ୍କଟ୍ଠୱୱତ୍ଥିନିଯମନୱସେନ। ଉକ୍କଟ୍ଠନଯୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିରୂପସ୍ସ କଞ୍ଞା ଦାତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥ କଞ୍ଞା ଦାତବ୍ବାତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତେପି ଅଭିରୂପସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା କଞ୍ଞାପି ଅଭିରୂପକଞ୍ଞା ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଅଯଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନଯୋ ନାମ। “ତତ୍ଥ ତାନି ସବ୍ବାନୀ”ତିଆଦୀସୁ। ତାନିସବ୍ବାନିପି ଚକ୍ଖୁ ସୋତ ଘାନ ଭାୱ ଦ୍ୱଯାନି ନ ଓମକେନ କମ୍ମେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଉକ୍କଟ୍ଠେନ କମ୍ମେନ ଏୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭଙ୍ଗପାଠେ। ସଦ୍ଦାଯତନଂ ନାମ ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ଏକାଦସାଯତନାନୀ”ତି। ଚକ୍ଖୁୱେକଲ୍ଲସ୍ସ ଦସ, ସୋତୱେକଲ୍ଲସ୍ସ ଅପରାନିଦସ, ଚକ୍ଖୁ ସୋତୱେକଲ୍ଲସ୍ସନୱ , ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟସ୍ସୱସେନ ସତ୍ତାଯତନାନି। ପାଠଇଯଂ ଓପପାତି କଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଏୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା “ପାଠଇଯଂ ଅୱୁତ୍ତଂପିପନା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚକ୍ଖାଦିୱେକଲ୍ଲଂ। “ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିନାଭାୱୱୁତ୍ତିତା ୱୁତ୍ତା”ତି କଥଂ ୱୁତ୍ତା ଯସ୍ସ ଘାନାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଜିୱ୍ହାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି, ଆମନ୍ତା। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ଜିୱ୍ହାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଘାନାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି, ଆମନ୍ତାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା ପେଯ୍ୟାଲମୁଖେନ। ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରେ ନ ପନ ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ଜିୱ୍ହାୱେକଲ୍ଲତାୱିଯା”ତି ଜିୱ୍ହାୱେକଲ୍ଲତାନାମ ନତ୍ଥି ୱିଯ। “ଘାନୱେକଲ୍ଲତାପି ଅତ୍ଥୀତି ଯୁତ୍ତଂ”ତି ଏତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଅଘାନକାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ପୁରିସାନଂତି ଇଦଂ ମାତୁଗବ୍ଭେ ଘାନାଯତନେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ପୁରେତରଞ୍ଚ ୱନ୍ତାନଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଘାନୱେକଲ୍ଲାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯାତିପି ୱଦନ୍ତି। ଗବ୍ଭେ ସେନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭସଯା। ଗବ୍ଭସଯା ଏୱ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା।

ପୱତ୍ତିକାଲେତିଆଦୀସୁ। ମୂଲଟୀକାପାଠେ। “ଓରତୋ”ତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକାଦସମସତ୍ତାହେ ଅନାଗତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ରୂପାଯତନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ନୋ ଚ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପାଯତନଂ ଯାୱଜୀୱଂପି ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସମାନନ୍ତି। ଚକ୍ଖାଯତନଂ ପନ ଏକାଦସମସତ୍ତାହା ଓରତୋ ଠିତସ୍ସ ନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ତଦା ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏକାଦସମେ ସତ୍ତାହେ ସମ୍ପତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ପଚ୍ଛିମ ଭୱିକତ୍ତା ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଭୱନ୍ତରେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତିଯେୱାତି। ଘାନାଯତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଘାନାଯତନାନିବ୍ବତ୍ତକଂ, କମ୍ମଂ। ତେନ କମ୍ମେନ ଗହିତପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାନଂ। ଇଦଞ୍ଚ ଯଦି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତକେନ କମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁଂ। ଘାନାଯତନେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଅନ୍ତରା ନ କାଲଙ୍କରେଯ୍ୟୁନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତକେନ କମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାପି ତତୋ ବଲୱନ୍ତେ ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମେ ଆଗତେ ସତି। ଘାନାଯତନୁପ୍ପତ୍ତିକାଲଂ ଅପତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ନକାଲଙ୍କରୋନ୍ତୀତି ନତ୍ଥି। “ଚକ୍ଖୁଘାନେସୁ ୱୁତ୍ତେସୂ”ତି ଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତେସୁ। “ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧା ଏୱା”ତି ଏକାଦସମସତ୍ତାହେ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ସିଦ୍ଧା ଏୱ। “ଇଦିସେସୁଠାନେସୂ”ତି ସଭାୱଂ ୱିଚାରେ ତୁଂ ଦୁକ୍କରେସୁ ଠାନେସୁ। ଅଟ୍ଠକଥାଯେୱ ପମାଣଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠେ। “ପୁରିମଂ ଭୱଚକ୍କଂ”ତି ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକଂ ୱେଦନାୱସାନଂ ଭୱଚକ୍କଂ। “ଅନୁପୁବ୍ବପ୍ପୱତ୍ତିଦୀପନତୋ”ତି ଯଥା ପଚ୍ଛିମେ ତଣ୍ହାମୂଲକେ ଭୱଚକ୍କେ ଉପପତ୍ତିଭୱପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱଦନ୍ତେନ ଭୱପଚ୍ଚଯାଜାତୀତି ଏୱଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା, ନ ତଥା ପୁରିମେ ଭୱଚକ୍କେ। ତତ୍ଥ ପନ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣ ପଚ୍ଚଯା ନାମ ରୂପନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁପୁବ୍ବପ୍ପୱତ୍ତିଦୀପନତୋ। “ସୋ ପଟିକ୍କୂଲୋଯେୱା”ତି ଆଯତନାନଂ କମତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେ ଦେସନାକ୍କମୋୱ ଯୁତ୍ତୋତି ୱତ୍ୱା ସୋ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ପଟିକ୍କୂଲୋ।

ସଂଯୁତ୍ତକେ ଯକ୍ଖସଂଯୁତ୍ତପାଠଇଯଂ। ଗାଥାସୁ। “କଲଲା”ତି କଲଲତୋ। “ଅବ୍ବୁଦା”ତି ଅବ୍ବୁଦତୋ। “ପେସିଯା”ତି ପେସିତୋ। “ଘନା”ତି ଘନତୋ। “ଜାତିଉଣ୍ଣଂସୂହୀ”ତି ସୁଦ୍ଧଜାତିକସ୍ସ ଏଳକସ୍ସ ଲୋମଂସୂହି। “ପରିପକ୍କସମୂହକଂ”ତି କଲଲତୋ ପରଂ ଥୋକଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚ ସମୂହାକାରଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା। “ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ତବ୍ଭାୱଂ”ତି କଲଲଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ୱଟ୍ଟମାନଂ। “ୱିଲୀନତି ପୁସଦିସା”ତି ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ୱିଲୀନତିପୁରସସଦିସା। “ମୁଚ୍ଚତୀ”ତି କପାଲେ ନଲଗ୍ଗତି। ଏତାନିଜାଯନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। “ଦ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସମେ ସତ୍ତାହେ”ତି ନୱମାସେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱୀସତିମେଦିୱସେ। ଯଦି ଏୱଂ, ପଞ୍ଚମେସତ୍ତାହେ ପଞ୍ଚପ୍ପସାଖା ଜାଯନ୍ତି, ଏକାଦସମେସତ୍ତାହେ ଚତ୍ତାରି ଆଯତନାନି ଜାଯନ୍ତି, ମଜ୍ଝେପନ ପଞ୍ଚସତ୍ତାହା ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ କଥନ୍ତି ଆହ “ଏତ୍ଥ ଚା”ତିଆଦିଂ। “ଛସତ୍ତାହା”ତି ଏକାଦସମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଛସତ୍ତାହା। ଏକାଦସମେପି ହି ପଚ୍ଛିମଦିୱସେ ଜାତତ୍ତା ଛଦିୱସାନି ଅୱସିଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି। “ପରିଣତକାଲା”ତି ପରିପକ୍କକାଲା। ପରିପାକଗତା ଏୱ ହି କମ୍ମଜମହାଭୂତା ସୁପ୍ପସନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ ପସାଦଗୁଣା ପସାଦରୂପା ହୋନ୍ତୀତି। “ତସ୍ସା”ତି କଲଲସ୍ସ। ୱଣ୍ଣଜାତଂ ୱା ସଣ୍ଠାନଂ ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ଆକାସକୋଟ୍ଠାସିକୋ”ତି ମନୁସ୍ସେହି ଆକାସକୋଟ୍ଠାସେ ଠପିତୋ। ହୁତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ। କଥଂ ପରମାଣୁତୋ ପରିତ୍ତକଂ ସିଯାତି ଆହ “ସୋହୀ”ତିଆଦିଂ। “ସୋ”ତି ପରମାଣୁ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କଲଲରୂପଂ କଲାପତ୍ତଯପରିମାଣଂ। ପରମାଣୁ ପନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସକଲାପପରିମାଣୋ। ତସ୍ମା ତଂ ତତୋ ପରିତ୍ତକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣତୋ ପରଂ ପନ ତଂପି ଖଣେଖଣେ ଉପଚିତମେୱ ହୋତି। “ଧାତୂନଂ”ତି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ଆଗତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ। କଲଲସ୍ସୱା ଉପଚିତପ୍ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। “ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ”ତି ଅବ୍ବୁଦାଦିୱତ୍ଥୁମ୍ହି। “ଜଲାବୁମୂଲାନୁସାରେନା”ତି ଜଲାବୁଜାତକାଲେ ତସ୍ସ ମୂଲାନୁ ସାରେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗାଥାଯଂ। “ମାତୁତିରୋ କୁଚ୍ଛିଗତୋ”ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ “ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ତିରୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ “ମାତୁଯା ତିରୋକୁଚ୍ଛି ଗତୋ”ତି। “ଛିଦ୍ଦୋ”ତି ସୁଖୁମେହି ଛିଦ୍ଦେହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ଲଦ୍ଧଂୱା ପାନଭୋଜନଂ। “ତତୋ ପଟ୍ଠାଯା”ତି ସତ୍ତରସମଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। “ରୂପସମୁଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତମେୱା”ତି ରୂପସମୁଟ୍ଠାନେ ମୂଲଟୀକାୱାଦ ୱିଚାରଣାଯଂ ‘ଯଂ ପିତତ୍ଥ ନ ଚ ଯୁତ୍ତ’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ।

‘‘ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରାଭାୱତୋ’’ତି ବହିଦ୍ଧାହାରାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ରୂପବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ଅଭାୱଂ ୱଣ୍ଣେତି। କସ୍ମାପନ ୱଣ୍ଣେତି, ନନୁ ୱଣ୍ଣେନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥା ୱିରୋଧୋ ସିୟାତି। ୱିରୋଧୋ ୱା ହୋତୁ, ଅୱିରୋଧୋ ୱା। ପାଠଇୟେୱ ପମାଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପଧାତୁୟା’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ ପାଠଇଂ ଆହରି। ତତ୍ଥ ‘‘ରୂପଧାତୁୟା’’ତି ରୂପଲୋକଧାତୁୟା। ରୂପ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ। ଆଚରିୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେପୀ’’ତି ପଞ୍ଚାୟତନାନୀତି ୱା ପଞ୍ଚଧାତୁୟୋତି ୱା ପରିଚ୍ଛେଦକରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖି ପନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘କିଚ୍ଚନ୍ତର ସବ୍ଭାୱା’’ତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବକିଚ୍ଚତୋ କିଚ୍ଚନ୍ତରସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। କିମ୍ପନ କିଚ୍ଚନ୍ତରନ୍ତି। ରୂପକାୟସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୁପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚଂ। ମହାଭୂତା ହେତୂ ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚୟା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାୟାତି ହି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହେତୁକିଚ୍ଚଂ ନାମ ରୂପଜନନକିଚ୍ଚଂ। ପଚ୍ଚୟ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ରୂପୂପତ୍ଥମ୍ଭନ କିଚ୍ଚଂ। କିଚ୍ଚନ୍ତରମେୱନତ୍ଥୀତି ଘାନାଦୀନଂ ୱିସୟ ଗୋଚରଭାୱକିଚ୍ଚଂ ତେସଂ କିଚ୍ଚଂ ନାମ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ‘‘ୟେନା’’ତି କିଚ୍ଚନ୍ତରେନ। ‘‘ତେ’’ତି ଗନ୍ଧାଦୟୋ। ଇଦାନି ଅଟ୍ଠକ ତାନୁଗତଂ ୱାଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟଥାପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ୟେନ କିଚ୍ଚୱିସେସେନା’’ତି ୱିସୟଗୋଚରଭାୱକିଚ୍ଚୱିସେସେନ। ରୂପଜନନରୂପୂପତ୍ଥମ୍ଭନ କିଚ୍ଚୱିସେସେନ ଚ। ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପାଠଇପ୍ପଦେସେ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଗନ୍ଧାଦୀନଂ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ରୂପଲୋକେ। ‘‘ନିସ୍ସନ୍ଦ ଧମ୍ମମତ୍ତଭାୱେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ୟଥା ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଜାତେ ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦା ନାମ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସପି ଜାୟନ୍ତିୟେୱ। ୱଣ୍ଣୋପି ଜାୟତି, ଓଭାସୋପି, ଗନ୍ଧୋପି, ରସୋପି, ଧୂମୋପି, ପୁପ୍ଫୁଲ୍ଲାନିପି କଦାଚି ଜାୟନ୍ତିୟେୱ। ତେହି ୱଣ୍ଣାଦୀହି କରଣୀୟେ କିଚ୍ଚୱିସେସେ ସତିପି ଅସତିପି। ତଥା ମହାଭୂତେସୁ ଜାତେସୁ ତେସଂ ନିସ୍ସନ୍ଦା ନାମ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସପି କିଚ୍ଚୱିସେସେ ସତିପି ଅସତିପି ଜାୟନ୍ତିୟେୱ। ଏୱଂ ନିସ୍ସନ୍ଦଧମ୍ମମତ୍ତଭାୱେନ। ଅନୁପ୍ପୱେସୋ ୟୁତ୍ତୋ ସିୟା ଅଜ୍ଝତ୍ତ ସନ୍ତାନେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ବହିଦ୍ଧା ସନ୍ତାନେ ପନ ୱତ୍ଥା ଭରଣ ୱିମାନାଦୀସୁ ତେସଂ ଭାୱୋ ଇଚ୍ଛି ତବ୍ବୋ ସିୟା। ଅଜ୍ଝତ୍ତେପି ୱା କାୟଂ ଓଠଆରିକଂ କତ୍ୱା ମାପିତକାଲେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଧମ୍ମାୟତନ ଧମ୍ମଧାତୂସୁ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ ତାୱ। ୟେ ପନ ଅନାପାତାଗତା ରୂପାଦୟୋପି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣମିଚ୍ଚେୱ ୱଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ତତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଅନାପାତାଗମନଂ ନାମ ୱିସୟଗୋଚର କିଚ୍ଚରହିତତା ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଦେୱାନମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମାନମ୍ପି ପସାଦରୂପେସୁ ଅନାପାତା ଗମନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥିନତ୍ଥୀତି ୱିଚାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଅପି ଚ ନିସ୍ସନ୍ଦଧମ୍ମା ନାମ ଓଠଆରିକାନଂ ମହାଭୂତାନଂ ୱିୱିଧାକାରାପି ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। ବ୍ରହ୍ମାନଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତ ରୂପଂ ଅପ୍ପନା ପତ୍ତକମ୍ମୱିସେସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅତିସୁଖୁମଂ ହୋତି। ତସ୍ମା କାମସତ୍ତ ସନ୍ତାନେ ୱିୟ ତତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନିସ୍ସନ୍ଦରୂପଂ ନାମ ୱିଚାରେତବ୍ବମେୱ। ଧମ୍ମା ରମ୍ମଣଞ୍ଚ ମୁଖ୍ୟଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଅନୁଲୋମ ଧମ୍ମାୟତନନ୍ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି ୟେୱାତି। ‘‘ଜୀୱିତ ଛକ୍କଞ୍ଚା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ରୂପଲୋକେ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ। କାମଲୋକେ ଜୀୱିତନୱକଂ କସ୍ମା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ପୱତ୍ତିକାଲେପି ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତମେୱ। ‘‘ଆହାରୂପତ୍ଥମ୍ଭକସ୍ସା’’ତି ଆହାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୂପୂପତ୍ଥମ୍ଭକସ୍ସ। ‘‘ସକଲସରୀର ବ୍ୟାପିନୋ ଅନୁପାଲକଜୀୱିତସ୍ସା’’ତି କାୟଦସକଭାୱଦସକେସୁ ପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ଜୀୱିତସ୍ସ। ‘‘ଏତ ଦେୱା’’ତି ଜୀୱିତନୱକମେୱ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ରୂପଲୋକେ। ଉଦୟଭୂତସ୍ସା’’ତି ୱଡ୍ଢିଭୂତସ୍ସ। ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ଅଗ୍ଗୀସୂ’’ତି ପାଚକଗ୍ଗିସ୍ମିଞ୍ଚ କାୟଗ୍ଗିସ୍ମିଞ୍ଚ। ଆତଙ୍କୋ ୱୁଚ୍ଚତି ରୋଗୋ। ବହୁକୋ ଆତଙ୍କୋ ୟସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ୱିସମୱେପାକିନିୟା’’ତି ୱିସମଂ ପାଚେନ୍ତିୟା। ‘‘ଗହଣିୟା’’ତି ଉଦରଗ୍ଗିନା। ‘‘ପଧାନକ୍ଖମାୟା’’ତି ପଧାନ ସଙ୍ଖାତଂ ଭାୱନାରବ୍ଭକିଚ୍ଚଂ ଖମନ୍ତିୟା। ‘‘ଏତଂ’’ତି ଜୀୱିତନୱକଂ। ‘‘ଥେରେନ ଚା’’ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ ଚ। ‘‘ଏତଂ’’ତି ଜୀୱିତ ନୱକଂ। ‘‘ନିରୋଧକ୍କମୋ’’ତି ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ନିରୋଧକ୍କମୋ। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ରୂପଲୋକେ। କଠଏୱରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମତସରୀରଂ। ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ। ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଓପପାତିକାନଂ କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା ପନ ତେସଂ କଠଏୱରନିକ୍ଖେପୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତେସଞ୍ହି’’ତିଆଦିଂ। ୱିଭାୱନିପାଠଓ ସବ୍ବେସଂପି ରୂପବ୍ରହ୍ମାନଂ। ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ଅଭାୱତୋ ତିସମୁଟ୍ଠାନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନମ୍ପି ଅଭାୱତୋ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତାନୀ’’ତି ମରଣାସନ୍ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି। ତଂ ପରିମାଣଂ ଅସ୍ସାତି ତାୱତକଂ। ‘‘ଲହୁକଗରୁକତାଦିୱିକାରୋ’’ତି ସକଲରୂପକାୟସ୍ସ ଲହୁକଗରୁକାଦିୱିକାରୋ। ଅପି ଚ ତତ୍ଥ ଦନ୍ଧତ୍ତାଦିକର ଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚୟାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ସକଲସରୀରସ୍ସ ଲହୁତାଦିଗୁଣୋ ୱତ୍ତତିୟେୱ। କିଂ ତତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ଚିନ୍ତାୟ। ତଥା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେପି ରୁପ୍ପନୱିକାର ଚିନ୍ତାୟାତି।

ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିକ୍କମାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୧। ନିବ୍ବାନସଙ୍ଗହେ। ଦ୍ୱୀସୁ ନିବ୍ବାନପଦେସୁ ପଥମପଦଂ ଅୱିଞ୍ଞାତତ୍ଥଂ ସାମଞ୍ଞ ପଦଂ। ଦୁତୀୟଂ ୱିଞ୍ଞା ତତ୍ଥଂ ୱିସେସପଦଂ। କିଲେସେ ସମେତୀତି ସମଣୋ। ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ। ସମଣସ୍ସ ଭାୱୋ ସାମଞ୍ଞଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲାନି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି। ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତି ଅତିକ୍କମତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଲୋକେ ନ ପଞ୍ଞାୱୀୟତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ନହୀ’’ତିଆଦିମାହ । ଚତ୍ତାରିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନି ଚତୁମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ସମାସୱସେନ ଏକୱଚନନ୍ତଂ ପଦଂ ୱାକ୍ୟଂ ପତ୍ୱା ବହୁୱଚନନ୍ତଂ ହୋତୀତିଆହ ‘‘ଚତୂହି ଅରିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେହୀ’’ତି। ‘‘ତାଦିସମ୍ହା’’ତି ଅରିୟମଗ୍ଗସଦିସମ୍ହା। ‘‘ୱିମୁଖାନଂ’’ତି ପରମ୍ମୁଖାନଂ। ‘‘ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ ୱିୟା’’ତି ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଅୱିସୟଭାୱୋ ୱିୟ।

‘‘ତସ୍ସା’’ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ। ତତ୍ଥ ‘‘ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ’’ତି ଅୱିସଯପଦେ ସାମିପଦଂ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଭାୱପଦଂ। ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତି କିଞ୍ଚିଯଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ। ଅସ୍ସନିବ୍ବାନସ୍ସ ସିଦ୍ଧତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅପାକଟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ୱାଯାମୋପି ନାମ ନ ଅତ୍ଥି। କୁତୋ ତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯେନା’’ତି ୱାଯାମେନ। ‘‘ନିବ୍ବାନେନ ୱିନା’’ତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଅଲଭିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଂ’’ତି କିଲେସପ୍ପହାନ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସିଦ୍ଧିଂ। ‘‘ତତୋ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ୱଧାଯା’’ତି ୱଧିତୁଂ। ‘‘ପରିସକ୍କନ୍ତା’’ତି ୱାଯମନ୍ତା। ଗାଥାଯଂ। ‘‘ଅନ୍ତୋଜଟା’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ତଣ୍ହାଜଟା, ତଣ୍ହାୱିନଦ୍ଧା। ‘‘ବହିଜଟା’’ତି ବହିଦ୍ଧାସନ୍ତାନେ ତଣ୍ହାଜଟା, ତଣ୍ହାୱିନଦ୍ଧା। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ତଣ୍ହାଯ। ‘‘ୱତ୍ଥୁତୋ’’ତି ୱିସୁଂୱିସୁଂ ଜାତସରୂପତୋ। ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୁ, ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି, ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ପରିନିବ୍ବୁତା। ତକାରପଚ୍ଚଯସ୍ସ କାଲତ୍ତଯେପି ପୱତ୍ତନତୋ। ଯଥା ଦିଟ୍ଠା, ସୁତା, ମୁତା, ୱିଞ୍ଞାତା,ତି। ୱିସିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନତ୍ଥି ଅନ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନନ୍ତଂ। ସବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତା ଗୁଣପ୍ପଭା ଏତସ୍ସାତି ସବ୍ବତୋପଭଂ। ‘‘ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ’’ତି ଦୀଘନିକାଯେ କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୱନ୍ତିଯୋ’’ତି ମହାନଦିଯୋ ୱା କୁନ୍ନଦିଯୋ ୱା। ‘‘ଅପ୍ପେନ୍ତୀ’’ତି ପୱିସନ୍ତି। ‘‘ଧାରାତି’’ ମେଘୱୁଟ୍ଠିଧାରା। ବୁଦ୍ଧେସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ଏକସତ୍ତୋପି ପରିନିବ୍ବାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦକପ୍ପେ ଏୱ ପଚ୍ଚେକ ସମ୍ବୁଦ୍ଧାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅପଦାନ ପାଠଇଯଂ ପନ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞକପ୍ପେପି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଆଗତା ଏୱ। ‘‘ଏକସତ୍ତୋପୀ’’ତି ୱା ସାୱକସତ୍ତୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅପଦାନପାଠଇଯା ଅୱିରୋଧୋ ହୋତି। ‘‘ଆରାଧେନ୍ତୀ’’ତି ସାଧେନ୍ତି ପଟିଲଭନ୍ତି। ସବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତା ଗୁଣପ୍ପଭା ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସବ୍ବତୋପଭା ସମ୍ପନ୍ନଂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଜୋତି ୱନ୍ତ ତରୋୱା’’ତି ଓଭାସୱନ୍ତତରୋ ୱା। ସବ୍ବତ୍ଥ ପଭୱତି ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ବତୋପଭନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ସବ୍ବତୋ ୱା ପଭୁତମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ନ କତ୍ଥଚି ନତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ଏୱଂସନ୍ତେ ପୀ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକୱିଧେ ସନ୍ତେପି। ‘‘ଉପଚରିତୁଂ’’ତି ଉପଚାରୱସେନ ୱୋହରିତୁଂ। ‘‘ଯଥାହା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଯେୱସୁତ୍ତେ ପୁନ କିଂ ଆହ। ଭୱଂ ନେତୀତି ଭୱନେତ୍ତି। ଭୱତଣ୍ହା ଏୱ। ‘‘ସମ୍ପରାଯିକା’’ତି ଚୁତିଅନନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଅନୁପାଦିସେସତା ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଅନୁପାଦିସେସତା’’ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ସେକ୍ଖେସୁ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ କିଲେସୁପାଦିସେସ ୱସେନ ଅନୁପାଦିସେସତା ୱୁତ୍ତା। ‘‘କିଲେସୁପାଦିସେସୋ’’ତି ଚ କିଲେସ ସଙ୍ଖାତୋ ଉପାଦିସେସୋ। ତଥା ଖନ୍ଧୁପାଦିସେସୋପି। ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀତିଆଦୀସୁ ପରିନିବ୍ବାନଂ ନାମ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭତୋ ଭାଗ ୱିମୁତ୍ତାଦୀନଂ ପଦତ୍ଥୋ ନୱମପରିଚ୍ଛେଦେ ଆଗମିସ୍ସତି। ‘‘କିଲେସକ୍ଖଯେନ ସହେୱ ଖିଯ୍ୟନ୍ତୀ’’ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସକ୍ଖଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏୱ ଖିଯ୍ୟନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଥା ଅନାଗାମି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧାପି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତଭୱେଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସ କାମପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧା ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ତଂ ତଂ କିଲେସକ୍ଖଯେ ନ ସହେୱ ଖିଯ୍ୟନ୍ତୀତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା ପନ କିଲେସକ୍ଖଯେନ ସହଖିଯ୍ୟନ୍ତି। ଖନ୍ଧୁପାଦିସେସା ନାମ ହୁତ୍ୱା ଯାୱମରଣକାଲା ଖୀଣାସୱାନମ୍ପି ପୱତ୍ତନ୍ତି। କସ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଯାୱଚୁତିଯା ପୱତ୍ତମାନଂ’’ତିଆଦିଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ପନ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଫଲନିସ୍ସନ୍ଦଭୂତଂ’’ତି ୱିପାକଫଲଭୂତଞ୍ଚ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଭୂତଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା। ‘‘ତେନସହେୱା’’ତି କିଲେସକ୍ଖଯେନ ସହେୱ। ‘‘ଯସ୍ମାପନା’’ତିଆଦୀସୁ। ପରିସମନ୍ତତୋ ବୁନ୍ଧନ୍ତି ନୀୱାରେନ୍ତି, ସନ୍ତିସୁଖସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ପଲିବୋଧା। କିଲେସାଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚାନି, କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚାନି, ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚାନି ଚ। ପଲିବୋଧେହି ସହ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସପଲିବୋଧା। ସଙ୍ଖାର ନିମିତ୍ତେହି ସହ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସନିମିତ୍ତା। ତଣ୍ହାପଣିଧୀହି ସହ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସପଣିହିତା ।‘‘ତତୋ’’ତି ପାପକମ୍ମତୋ, ଅପାଯଦୁକ୍ଖତୋ ଚ। ‘‘କୋଟୀ’’ତି କୋଟିଧମ୍ମୋ। ‘‘ନିରୋଧେତୁଂ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ନିରୁଦ୍ଧାଯ ତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅନିରୁଦ୍ଧାଯ ନନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତସ୍ମା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାପାରଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ତେ ପଲିବୋଧେ ନିରୋଧେତି ନାମ। ‘‘ନିରୋଧେତୁଂ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଚ ଅବ୍ୟାପାରେ ବ୍ୟାପାରପରିକପ୍ପନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିନିରୋଧୋଯେୱ ତେ ପଲିବୋଧେ ନିରୋଧେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ନିରୋଧୋ ଏକୋଯେୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅୱିଜ୍ଜା ନିରୋଧା ସଙ୍ଖାର ନିରୋଧୋତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଭେଦେ ଭେଦପରିକପ୍ପନା ହୋତୀତି। ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ପୱତ୍ତୋ ଚ ଉପ୍ପାଦପ୍ପୱତ୍ତା। ତେ ମୂଲଂ ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଯେନ ଓଠଆରିକାକାରେନ। ମାରେନ୍ତୀତି ମାରା। ୱଧକପଚ୍ଚତ୍ଥିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଲେସମାରାଦଯୋ। ମାରା ଦହନ୍ତି ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତେସୂତି ମାରଧେଯ୍ୟା। ମାରେତି ଚାୱେତି ଚାତି ମଚ୍ଚୁ। ମରଣମେୱ। ମଚ୍ଚୁଦହତି ତିଟ୍ଠତି ଏତେସୂତି ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟା। ‘‘ନତ୍ଥି ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତଂ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚଉଧିମ୍ମେସୁପି ଉପ୍ପାଦପ୍ପୱତ୍ତମୂଲଂ ନିମିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂସତି, ତେହି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୱିସେସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ତଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱାତି ଚ ସାଧେନ୍ତନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୱିସେସ ପାକଟତ୍ଥାଯ ଅବ୍ୟାପାରେ ବ୍ୟାପାର ପରିକପ୍ପନା ଏୱ। ପଣୀତାଦିଭେଦୋ। ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଣୀତଂ। ଇଦଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଜ୍ଝିମଂ। ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ହୀନନ୍ତି ଭିନ୍ନଂ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନାନପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ତଂ ନିଧେତି ଏତେନାତି ପଣିହିତଂ। ‘‘ନିଧେତୀ’’ତି ଆରମ୍ମଣେସୁ ନିନ୍ନଂ ପୋଣଂ ପବ୍ଭାରଂ କତ୍ୱା ଠପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ପଣିଧାନପଣିଧୀସୁ। ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ ଆସାତଣ୍ହାଯ ନାମଂ। ‘‘ଲଦ୍ଧୁମାନାପୀ’’ତି ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲଦ୍ଧୁମାନାପି। ‘‘ପିପାସୱିନଯ ଧମ୍ମତ୍ତା’’ତି ପାତୁଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଇଚ୍ଛା ପିପାସା। ପିପାସଂ ୱିନେତି ୱିଗମେତୀତି ପିପାସୱିନଯୋ। ‘‘ୱେଦଯିତସୁଖଂ’’ତି ୱେଦନାସୁଖଂ। ‘‘କତମଂ ତଂ ଆୱୁସୋ’’ତି ପାଠଇପାଠେ ‘‘ତଂ’’ତି ତସ୍ମା। ‘‘ଯଦେତ୍ଥ ୱେଦଯିତଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ୱେଦଯିତଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନେ ସୁଖଂ ନାମ କତମନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ। ‘‘ଏତଦେୱେତ୍ଥା’’ତିଆଦିମ୍ହି। ‘‘ଏତ ଦେୱା’’ତି ଏସୋଏୱ। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ୱେଦଯିତଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏସୋ ୱେଦଯିତସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ଏୱ ଏତ୍ଥନିବ୍ବାନେ ସୁଖନ୍ତି ଯୋଜନା।

‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ। ଯଦେତଂ ଖ୍ୟୁନଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେଚି ପନ ତଂଖ୍ୟୁନ ନିରୁଜ୍ଝନ କ୍ରିଯାମତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନ ହୋତି। ଅଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ‘‘ନ ହିତଂ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିରୂପଂ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱୋ। ପାଠଇପାଠୋ। ‘‘ପଦହତୀ’’ତି ୱୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋତି। ପହିତୋ ଅତ୍ତା ଅନେନାତି ପହିତତ୍ତୋ। ‘‘ପହିତୋ’’ତି ପଦହିତୋ। ଅନିୱତ୍ତଭାୱେ ଠପିତୋ। ପେସିତୋତିପି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ‘‘କାଯେନା’’ତି ନାମକାଯେନ। ତଣ୍ହାୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତଣ୍ହାୱସିକା। ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ତେସଂ ୱାଦେପି। ତସ୍ମିଂ ଖଯନିରୋଧମତ୍ତେ ଅନନ୍ତଗୁଣା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇମଂ ୱାଦଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ସିଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ଏତେନ ୱଟ୍ଟଧମ୍ମେସୁ ମହନ୍ତଂ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସନ୍ତା ଏୱ ତେସଂ ନିରୋଧେ ମହନ୍ତଂ ଗୁଣାନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ଯେ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଖଯନିରୋଧଂ ପରମତ୍ଥନିବ୍ବାନନ୍ତି ନ ଜାନନ୍ତି, ତେସଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ଗୁଣପଦାନଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ତଂଖଯନିରୋଧମତ୍ତଂ ଅନନ୍ତଗୁଣାନଂ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଇଦାନି ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ତଂ ଖଯନିରୋଧମତ୍ତଂ ପରମସୁଖଂ ନାମ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଇମଂ ୱାଦଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ‘‘ସନ୍ତିସୁଖଞ୍ଚନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥିଭିକ୍ଖୱେତି ସୁତ୍ତେ। ‘‘ନୋଚେତଂ ଅଭୱିସ୍ସା’’ତି ଏତଂ ଅଜାତଂ ନୋଚେ ସନ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ନ ଭୱେଯ୍ଯ। ‘‘ନଯିମସ୍ସା’’ତି ନ ଇମସ୍ସ। ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସା’’ତି ୱଦତି। ନିସ୍ସକ୍କତ୍ଥେ ଚ ସାମିୱଚନଂ। ଇମସ୍ମା ଜାତା ଭୂତା କତା ସଙ୍ଖତା ସତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନାମ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ଯାତି ଯୋଜନା। ପରତ୍ଥପି ଏସନଯୋ। ଏସନଯୋ ସବ୍ବେସୂତିଆଦୀସୁ। ଦୁଚ୍ଚରିତ ଧମ୍ମା ନାମ ପଚ୍ଚଯେ ସତି, ଜାଯନ୍ତି। ଅସତି, ନ ଜାଯନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଜାତଂ ୱିଯ ଅଜାତମ୍ପି ତେସଂ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ଚ ଅଜାତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଜାତମେୱ ଅତ୍ଥି। ଏୱଂସତି, ଅତ୍ତନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଅଜାତତ୍ଥାଯ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଂପି ସବ୍ବେ ଦୁଚ୍ଚରିତ ଧମ୍ମା ଅତ୍ତନି ଜାତାଯେୱ ସିଯୁଂ, ନୋ ଅଜାତା। କସ୍ମା, ଅଜାତସ୍ସ ନାମ ନତ୍ଥିତାଯାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତି , ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅଜାତଂତିଆଦିନା ପାଠଇୱଚନେନ। ସବ୍ବେସଙ୍ଖାରା ସମନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାର ସମଥୋ। ସବ୍ବେ ଉପଧଯୋ ଏତ୍ଥ ନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି ଅରିଯାଜନାତି ସବ୍ବୁପଧିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ। ‘‘ଉପଲବ୍ଭମାନୋ’’ତି ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ ଞାଣେନ ଉପଲବ୍ଭମାନୋ। ‘‘ଏସିଂସୂ’’ତି କତ୍ୱା ଏସନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଧିଗଚ୍ଛିଂସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିବ୍ବାନସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସମୁଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୬୨। ସମୁଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହେ । ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋ ଆଓ୍ୱେଣିକଭୂତେନ ସାମଞ୍ଞ ଲକ୍ଖଣେନତି ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଏଓ୍ୱ ତଦୁଭୟଲକ୍ଖଣେନ ସଲକ୍ଖଣାନି ନାମ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ସରୂପତୋ ଲବ୍ଭମାନସଭାଓ୍ୱତା’’ତି ଅଞ୍ଞନିସ୍ସୟ ରହିତେନ ଲବ୍ଭମାନସଭାଓ୍ୱତା। ନନୁ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ରାଗକ୍ଖୟୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ ମୋହକ୍ଖୟୋତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞନିସ୍ସୟଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥି ୟେଓ୍ୱାତି। ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ରାଗାଦୀହି ପଟିବଦ୍ଧଂ ନ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ତେହି ଦୂରତରଂ ହୋତି। ପଟିପକ୍ଖତରଂ, ପଟିଓ୍ୱିରୁଦ୍ଧତରଂ। ୟଞ୍ହି ରୂପସ୍ସ ଖୟୋ ଓ୍ୱୟୋ ଭେଦୋ ଅନିଚ୍ଚାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖୟୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋତି ସୋ ରୂପସ୍ସ ନିସ୍ସିତୋ ଏଓ୍ୱ ହୋତି। ଇଧ ପନ ରାଗାଦୀନଂ ପୁନ ଉପ୍ପାଦସ୍ସପି ଅଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋତି ସୋ ରାଗାଦୀସୁ ଅନିସ୍ସିତୋ ଏଓ୍ୱ। ନ କେଓ୍ୱଲଂ ଅନିସ୍ସିତୋ। ଅଥ ଖୋ ତେହି ଦୂରତରୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖତରୋ ଚ ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖଗୁଣେହି ଇମସ୍ସସିଦ୍ଧତ୍ତାତି। ଅନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନିପି ଅଧିପ୍ପେତାନି ଏଓ୍ୱ ତେସମ୍ପି ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁ ସଙ୍ଗେସୁ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା।

ଆସଓ୍ୱାଦୀସୁ। ‘‘ପାରିଓ୍ୱାସିୟଟ୍ଠେନା’’ତି ପରିଓ୍ୱାସକରଣଟ୍ଠେନ। ‘‘ମଦନୀୟଟ୍ଠେନା’’ତି ମଦନଜନକଟ୍ଠେନ। ‘‘ପରିଓ୍ୱାସଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ଦୋସଓ୍ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁନ ‘‘ପରିଓ୍ୱାସଂ’’ତି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧତାଦିପରିଓ୍ୱାସଂ। ‘‘ଆସଓ୍ୱଭରିତମେଓ୍ୱା’’ତି ଆସଓ୍ୱେହି ପୂରିତମେଓ୍ୱ। ‘‘ଛଠଆରମ୍ମଣାନି ଦୂସେନ୍ତୀ’’ତି ତାନି ସାସଓ୍ୱାଦିଭାଓ୍ୱଂ ପାପେନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଭଓ୍ୱଗ୍ଗୋ’’ତି ଭୂମିତୋ ଇଚ୍ଚେଓ୍ୱତ୍ଥୋ। ଅଓ୍ୱଧୀୟତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦୀୟତି ଏତସ୍ମାତି ଅଓ୍ୱଧି। ଅପାଦାନଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ମରିୟାଦୋ ନାମ ପରିୟନ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋ। ମରିୟାଦମତ୍ତଭୂତୋ କ୍ରିୟାଓ୍ୱିସୟୋ ମରିୟାଦଓ୍ୱିସୟୋ। ଅଓ୍ୱଧି ନାମ ବ୍ୟାପନ ଓ୍ୱିଧାନଂ, କ୍ରିୟା ବ୍ୟାପନସ୍ସ ଓ୍ୱିସୟୋ ଅଭିଓ୍ୱିଧିଓ୍ୱିସୟୋ। ‘‘ୟସ୍ସା’’ତି ଅଓ୍ୱଧି ଓ୍ୱତ୍ଥୁସ୍ସ। ‘‘ଅନ୍ତୋନଂ’’ତି ଅଓ୍ୱଧିଓ୍ୱତ୍ଥୁଂ। ‘‘ବହିକତ୍ୱା’’ତି ସମ୍ପତ୍ତମତ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଓ୍ୱଧିଓ୍ୱିଚାରଣାୟଂ। ‘‘ସଦ୍ଦସ୍ସା’’ତି ଭଗଓ୍ୱତୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ। ‘‘ତଂ’’ତି ଅଓ୍ୱଧିଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ। ‘‘ୟସୋ’’ତି କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ। ‘‘ଇତରଂ’’ତି ଅନଭିଓ୍ୱିଧିଓ୍ୱିସୟଂ ବହି କତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତତି।

କାମାସଓ୍ୱାଦୀସୁ। ‘‘ତନ୍ନାମେନା’’ତି କାମନାମେନ। ‘‘ତଦାରମ୍ମଣା’’ତି କାମଧମ୍ମାରମ୍ମଣା। ‘‘ଅୟମତ୍ଥୋ ଓ୍ୱା’’ତି କାମୀୟତୀତିଆଦିନା ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମତ୍ଥୋଓ୍ୱ। ‘‘ମହଗ୍ଗତକୁସଲଧମ୍ମା’’ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ କମ୍ମଭଓ୍ୱଂ ସନ୍ଧାୟ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତା। ‘‘ତଦାରମ୍ମଣା’’ତି ଦୁଓ୍ୱିଧଭଓ୍ୱାରମ୍ମଣା। ‘‘ତଣ୍ହା ଏଓ୍ୱା’’ତି ଭଓ୍ୱତଣ୍ହା ଏଓ୍ୱ। ‘‘ଭଓ୍ୱୋ ଏଓ୍ୱା’’ତି ଭଓ୍ୱାରମ୍ମଣତାୟ ଭଓ୍ୱନାମିକା ତଣ୍ହା ଏଓ୍ୱ। ‘‘ଇମେ ଏଓ୍ୱା’’ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜା ଏଓ୍ୱ। ‘‘ପରିଓ୍ୱୁତ୍ତେ ସତୀ’’ତି ପରିଓ୍ୱସିତେ ସତି। ‘‘କାମଓ୍ୱିସୟା’’ତି କାମଧମ୍ମଓ୍ୱିସୟା। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି କାମାସଓ୍ୱେ। ଭଓ୍ୱଓ୍ୱିସୟା ମାନାଦୟୋ ପରିଓ୍ୱୁତ୍ତା ଏଓ୍ୱାତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥା ଦିଟ୍ଠିଓ୍ୱିସୟାତି ପଦେପି।

‘‘ଅନସ୍ସାସିକଂ କତ୍ୱା’’ତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସରହିତଂ କତ୍ୱା। ‘‘ଅଓ୍ୱହନନଟ୍ଠେନା’’ତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ମାରଣଟ୍ଠେନ। ଅଧୋକତ୍ୱା ମାରଣଟ୍ଠେନାତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଦୁତ୍ତରଟ୍ଠେନା’’ତି ତତ୍ଥ ପତନ୍ତସ୍ସ ତରିତୁଂ ଦୁକ୍କରଟ୍ଠେନ। ‘‘ଓ୍ୱୁତ୍ତନୟେନା’’ତି ଆସଓ୍ୱେସୁ ଓ୍ୱୁତ୍ତନୟେନ।

‘‘ଓ୍ୱଚ୍ଚସ୍ମିଂ’’ତି ଟିଓ୍ୱିଧଓ୍ୱଚ୍ଚସ୍ମିଂ। ‘‘ଭଓ୍ୱୟନ୍ତକେ’’ତି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିକେ ଭଓ୍ୱଚକ୍କେ। ‘‘ଆମସନଂ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତଥା ତଥା କପ୍ପେତ୍ୱା ଗହଣ’’ନ୍ତି। ‘‘ସାସନେ’’ତି ପରିୟତ୍ତିସାସନେ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତନ୍ତେ। ‘‘ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ’’ତି ଦିଟ୍ଠିଓ୍ୱତ୍ଥୂସୁ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଏଓ୍ୱ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଅତ୍ତଓ୍ୱାଦୁପାଦାନେ। ପରିକପ୍ପ ବୁଦ୍ଧି ନାମ ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଇସ୍ସର ନିମ୍ମିତଂ’’ତି ସକଲଲୋକିସ୍ସରେନ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଦିକପ୍ପକାଲେ ନିମ୍ମିତଂ। ‘‘ଅଧିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ’’ତି ଅହେତୁ ଅପଚ୍ଚୟା ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତସସ୍ସତଂ’’ତି ଭଓ୍ୱପରମ୍ପରାସୁ ସସ୍ସତଂ। ‘‘ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଂ’’ତି ଭଓ୍ୱଓ୍ୱିସେସଂ ପତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସସ୍ସତଂ। ‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ’’ତି ୟତ୍ଥକତ୍ଥଚି ପରମ୍ପରଣା ଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ପୁରାଣଞ୍ଚକମ୍ମଂ ପରିକ୍ଖୀଣଂ, ନଓ୍ୱଞ୍ଚକମ୍ମଂ ଅକତଂ। ଏଓ୍ୱଂ ସଂସାର ସୁଦ୍ଧୀତିଆଦିନା ଗହଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତୋ କାୟୋ ସକ୍କାୟୋ। ‘‘ସନ୍ତୋ’’ତି ପରମତ୍ଥତୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନୋ। ‘‘କାୟୋ’’ତି ରୂପକାୟୋ, ନାମକାୟୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କାୟୋ ଓ୍ୱା ସକ୍କାୟୋ। ପଚ୍ଚତ୍ତକାୟୋ, ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକ କାୟୋତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟଥାଓ୍ୱୁତ୍ତକାୟ ଦ୍ୱୟମେଓ୍ୱ। ସକ୍କାୟେ ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି। ତତ୍ଥ ‘‘ସକ୍କାୟେ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତ କପ୍ପିକାନଂ ଓ୍ୱିୟ ପୁବ୍ବନ୍ତା ପରନ୍ତେଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂପି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେସୁ ଏଓ୍ୱ ‘ରୂପଂ ମେ ଅତ୍ତାତି ଓ୍ୱା’ ଅତ୍ତା ମେ ରୂପଓ୍ୱାତି ଓ୍ୱା, ଅତ୍ତନି ମେ ରୂପନ୍ତି ଓ୍ୱା, ରୂପସ୍ମିଂ ମେ ଅତ୍ତାତି ଓ୍ୱା, ଏଓ୍ୱମାଦିନା ଧମ୍ମତା ସିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅସ୍ସୁତଓ୍ୱା’’ତି ଖନ୍ଧଦେସନାଦିକେ ସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମପଟିସଂ ୟୁତ୍ତେ ଦେସନା ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସୁତ ପୁବ୍ବତ୍ତା ନତ୍ଥି ସୁତଂ ଏତସ୍ସାତି ଅସ୍ସୁତଓ୍ୱା। ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ଲୋକିୟମହାଜନୋ। ତତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନୋ ପନ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତ୍ୱେଓ୍ୱ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ସୁତଓ୍ୱାପି ଅତ୍ଥି, ଅସ୍ସୁତଓ୍ୱାପି ଅତ୍ଥି। ଇଧ ଅସ୍ସୁତଓ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅରିୟ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପନ ତତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନୋ ନ ହୋତି। ଅହନ୍ତିଓ୍ୱା, ମମାତି ଓ୍ୱା, ମୟୀତି ଓ୍ୱା, ମେତି ଓ୍ୱା, ପରାମସନ ପଦାନି ନାମ। ‘‘ସେସଧମ୍ମେଓ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା’’ତି ରୂପତୋ ଅଓ୍ୱସେସେ ନାମକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତା ମେତି ଗହେତ୍ୱା ଓ୍ୱା। ‘‘ଧମ୍ମ ମତ୍ତକଂ ଓ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତି

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଵିମୁତ୍ତଂ ପରିକପ୍ପସିଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ଵା ଗହେତ୍ଵା। ଚତସ୍ସୋ ଅଵତ୍ଥା ଯସ୍ସାତି ଚତୁରାଵତ୍ଥିକା। ଵେଦନାଯ ସମ୍ଭୋଗରସତ୍ତା “ସଂଭୁଞ୍ଜିଂ”ତି ଵୁତ୍ତଂ। “ସୁଖିତୋ”ତି ସୁଖଵେଦନାଯ ସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ। ଧମ୍ମତୋ ଖନ୍ଧ ପଞ୍ଚକମେଵ। ତତ୍ଥ ପନ ସୁଖଵେଦନାପଧାନତ୍ତା ତଥା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଵେଦନଂ ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତି ନାମ। “ସମୂହତୋ ଗହେତ୍ଵା”ତି ଅହମସ୍ମି, ଅହଂ ଏକୋ ସତ୍ତୋତିଆଦିନା ସମୂହତୋ। “ଵତ୍ଥୂ”ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଞାତପରିଞ୍ଞାଦିଵସେନ ଅପରିଞ୍ଞାତାନି ଵତ୍ଥୂନି ଏତେହୀତି ଅପରିଞ୍ଞାତଵତ୍ଥୁକା। ଏକମୁହୁତ୍ତମତ୍ତେପି କାଲେ। ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତିଆଦିକଂ ଚତୁରାଵତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ “କଦାଚି ଅତ୍ତତୋ”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। “ଅତ୍ତନିମିତ୍ତଂ”ତି ଅଭିକ୍କମନାଦୀସୁ କାଯଵଚୀମନୋ କ୍ରିଯାସୁ ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମି, ଅହଂ ପଟିକ୍କମାମୀତିଆଦିନା ଚିତ୍ତେ ଦିସ୍ସମାନା ଅତ୍ତଚ୍ଛାଯା ଵୁଚ୍ଚତି।

“କାମନଟ୍ଠେନା”ତି ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ। “ଛନ୍ଦନଟ୍ଠେନା”ତି ପତ୍ଥନଟ୍ଠେନ। ଲୀନଭାଵୋ ନାମ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପଟିକୁଟନଂ। ଆପାଦୀଯତେ ଆପାଦନଂ। ଲୀନଭାଵସ୍ସ ଆପାଦନନ୍ତି ଵିଗ୍ଗହୋ। “ତନ୍ଦୀ”ତି ଆଲସ୍ସଂ ଵୁଚ୍ଚତି। “ଵିଜମ୍ଭିତତା” ନାମ କିଲେସଵସେନ କାଯଙ୍ଗାନଂ ଵିଜମ୍ଭନଂ ସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣାଦିକରଣଂ। ସା ଏଵ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଵିଗ୍ଗହୋ।

ଅନୁସଯପଦତ୍ଥେ। “ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ”ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ନ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସନ୍ତେସୁହି ଏକନ୍ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ଅନୁସଯା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି ସଯନକିଚ୍ଚସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। “ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ”ତି ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ପହୋନ୍ତି। ପହୋଦନୋ ବହୂନଂ ଜନାନଂ ପହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋହି ଅସଭାଵଧମ୍ମଜାତିକତ୍ତା କାରଣ ଲାଭେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନପ୍ପହୋନ୍ତି। ଇମେ ପନ ସଭାଵଧମ୍ମଜାତିକତ୍ତା କାରଣ ଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ପହୋନ୍ତୀତି। ଏଵଞ୍ଚସତି, ଉପ୍ପାଦଂ ଅପତ୍ତାନଂପି ତେସଂ ପରମତ୍ଥଜାତିକତା ସିଦ୍ଧା ହୋତୀତି। “ସହ ଅନୁସେନ୍ତୀ”ତି ଏକତୋ ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତା କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଚ ମାନାନୁସଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ଵିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଚ। ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅନୁସଯକିଚ୍ଚମତ୍ତଂ ଠପେତ୍ଵା ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ଦ୍ଵାଦସା କୁସଲଚିତ୍ତାନି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ଵିଞ୍ଞାଯତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ନାମ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋତି। ସେନ୍ତୀତି ଵତ୍ଵା ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି “ଵିସୁଂ”ତିଆଦିନା। “ଅଵୁଟ୍ଠିତା”ତି ଉପ୍ପାଦଂ ଅପତ୍ତା। “ତଥାପଵତ୍ତା”ତି ଚାଲନାକାରେନ ପଵତ୍ତା। ପୁନ “ତଥାପଵତ୍ତା”ତି ଜଵନସହଜାତାକାରେନ ପଵତ୍ତା। “ଯେସଂ”ତି କାମରାଗାନୁସଯାଦୀନଂ। “ଆଵଜ୍ଜନଂ”ତି ଆଵଜ୍ଜନଚିତ୍ତଂ। “ଦମଥଂ”ତି ସୁଦନ୍ତଭାଵଂ। “ତଥା ପଵତ୍ତା”ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନାନୁସଯନାକାରେନ ପଵତ୍ତା। ତାଅଵତ୍ଥା ଯେସଂ ତେ ତଦଵତ୍ଥିକା। ଯଦି ତେ ଉପ୍ପାଦଂ ଅପତ୍ତା। ଏଵଂସତି, ତେ ପରମତ୍ଥାପି ନାମ ନ ଭଵେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଚୋଦନଂ ପରିହରତି “ତେ ପନା”ତିଆଦିନା। ସଚେ ତେ କୁସଲାବ୍ୟାକତ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନମ୍ପି ଅନୁଗତା। ଏଵଂସତି, ତେ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନି ନାମ ସିଯୁନ୍ତି ଚୋଦନଂ ପରିହରତି “ନ ଚା”ତିଆଦିନା। ଅଥ ତେ ଏକନ୍ତ ଅକୁସଲା ସିଯୁଂ। ଏଵଂସତି, କୁସଲାବ୍ୟାକତେହି ଵିରୁଦ୍ଧା ଭଵେଯ୍ୟୁଂତି ଚୋଦନଂ ପରିହରତି “ନାପୀ”ତିଆଦିନା। ଯଦି ଉପ୍ପାଦଂ ଅପତ୍ତା। ଏଵଂସତି, କାଲଵିମୁତ୍ତା ସିଯୁନ୍ତି ଆହ “ନାପିକାଲତ୍ତଯ ଵିନିମୁତ୍ତା”ତିଆଦିଂ। “ସାନୁସଯେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ”ତି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ। “ସହ ମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦା”ତି ମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦେନ ସହେଵ। “ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତୋ”ତି ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାସୁ ଵୁତ୍ତୋ। “ଅନାଗତସାମଞ୍ଞଂ”ତି ଅନାଗତସଦିସଂ। ନ ଏକନ୍ତ ଅନାଗତନ୍ତିପି ଵଦନ୍ତି। କଥଂ ତେ ସଙ୍ଖତଜାତିକା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ “ତେହି ମଗ୍ଗେ”ତିଆଦିଂ। ଵିଭାଵନିପାଠୋ। “ଅପ୍ପହୀନା”ତି ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନା। “ତଦଵତ୍ଥା”ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାଵତ୍ଥା। “ତଂ ସଭାଵତ୍ତା”ତି କାମରାଗାଦି ସଭାଵତ୍ତା। “ତଥା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀ”ତି ଅନୁସଯାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନାଗତା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଵତ୍ତମାନଭାଵେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। “ହଞ୍ଚି ପଜହତୀ”ତି ଯଦିପଜହତି। “ତେନହୀ”ତି ତତୋ ଏଵ। “ରତ୍ତୋ”ତି ରାଗସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ଵା। “ଦୁଟ୍ଠୋ”ତି ଦୋସସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ଵା। “ମୂଢ୍ହୋ”ତି ମୋହସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ଵା ପଜହତୀତି ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିଯୁଟ୍ଠାନ ପତ୍ତାନଂ ରାଗାଦୀନଂ। “ମଗ୍ଗଵଜ୍ଝଂ”ତି ମଗ୍ଗେନ ଵଧିତବ୍ବଂ। “ଉପ୍ପନ୍ନଂ”ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଵତ୍ତମାନଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଵତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ। “ଭୁତ୍ଵା”ତି ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା। ଵିଗଚ୍ଛତୀତି ଵିଗତଂ। ଭୁତ୍ଵା ଵିଗତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଭୁତ୍ଵା ଵିଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଵିପଚ୍ଚନତ୍ଥାଯ ଓକାସଂ କରୋନ୍ତୀତି ଓକାସକତଂ। ଓକାସକତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ସମୁଦାଚାରୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଭିଯ୍ୟୋ ପଵତ୍ତନଂ। ସମୁଦାଚାରୋ ଚ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକ ସଙ୍ଖାତଂ ଭୂମିଂ ଲଭତୀତି ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ। ଭୂମିଲଦ୍ଧଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିକତରଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତଂ। ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନେନ ଅଵିକ୍ଖମ୍ଭିତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଅଵିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାତି ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଏଵଂ ମଗ୍ଗଵଜ୍ଝାନଂ ଅନୁସଯାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଵେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା ପରିଯାଯୋଵ ତେସଂ ଵତ୍ତବ୍ବୋତି। “ସେକ୍ଖା”ତି ସତ୍ତସେକ୍ଖପୁଗ୍ଗଲା।

ଓରମ୍ଭାଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି କାମଲୋକୋଚେଵ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାଵୋ ଚ। ଓରମ୍ଭାଗେ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ଉଦ୍ଧଂଭାଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି ମହଗ୍ଗତଭାଵୋଚେଵ ଅରିଯଭାଵୋ ଚ। ଉଦ୍ଧଂଭାଗେ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯାନି। ତତ୍ଥ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ବ୍ୟାପାଦୋ,ତି ଇମାନି ଦ୍ଵେସଂ ଯୋଜନାନି କାମଲୋକସଙ୍ଖାତେ ଓରମ୍ଭାଗେ ଏଵ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠି, ଵିଚିକିଚ୍ଛା, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ,ତି ଇମାନି ତୀଣି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାଵ ସଙ୍ଖାତେ। ସେସାନି ପନ ପଞ୍ଚ ମହଗ୍ଗତଭାଵସଙ୍ଖାତେ ଚ ଅରିଯଭାଵସଙ୍ଖାତେଚ ଉଦ୍ଧଂଭାଗେପି ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଅଥଵା। ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚଯସ୍ସ ତାନି ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନାନି, ତଂ

ଉପରିଭଓଗ୍ଗେ ଠିତଂପି କାମଲୋକସଙ୍ଖାତଂ ଓରମ୍ଭାଗଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ଓରମ୍ଭାଗାଯ ସଂଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ପଚ୍ଛିମାନି ପଞ୍ଚ ଯସ୍ସ ତାନି ଅପ୍ପହୀନାନି, ତଂ କାମଲୋକେ ଠିତଂପି ଉଦ୍ଧଂଭାଗଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ଉଦ୍ଧଂଭାଗାଯ ସଂଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯାନି। ତତ୍ଥହି ଦ୍ୱେରୂପାରୂପରାଗା ଏକନ୍ତେନ ମହଗ୍ଗତଭାଓଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତିଯେଓ। ମାନୋ ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଓିଜ୍ଜାଚାତି ଇମାନି ଚ ରୂପାରୂପରାଗସହଗତାନି ହୁତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢନ୍ତି। ଓରଂ ହେଟ୍ଠିମଂ କାମଲୋକଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ଉଦ୍ଧଂ ରୂପାରୂପଲୋକଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯାନୀତିପି ଓଣ୍ଣେନ୍ତି। ''ଇତରାନି ପନା''ତି ଦ୍ୱେ ଇସ୍ସା ସଂଯୋଜନ ମଚ୍ଛରିଯସଂଯୋଜନାନି। ''କମୋପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୀ''ତି ଇଧ ସଙ୍ଗହେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂପି ଅନୁକ୍କମୋପନ।

''ଓିବାଧେନ୍ତୀ''ତି ଓିହିଂସନ୍ତି। ''ଉପତାପେନ୍ତିଚା''ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ତାପେନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ଅକୁସଲସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୩। ମିସ୍ସକସଙ୍ଗହେ। ''ଚିତ୍ତପ୍ପଟିପାଦନଂ ଚିତ୍ତନିଯୋଜନଂ। ''ସୁଗତି ଦୁଗ୍ଗତି ଓିଓଚ୍ଚସଙ୍ଖାତାସୁ ଚା''ତି ସୁଗତିଭଓ ଦୁଗ୍ଗତି ଭଓନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତାସୁ ଚ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଓଚ୍ଚତୋ ଗିଗତତ୍ତା ଓିଓଚ୍ଚନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ''ଦସ୍ସନାଦୀହି ଏଓା''ତି ଦସ୍ସନସଙ୍କପ୍ପନାଦୀହି ଏଓ। ଉଜୁଗତି ନାମ ହିତସୁଖସଂଓତ୍ତନିକା ପଓତ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଓଙ୍କଗତିନାମ ଅହିତ ଦୁକ୍ଖସଂଓତ୍ତନିକା ପଓତ୍ତି। ''ପଥଙ୍ଗାନୀ''ତି ପଥସ୍ସମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି। ମଗ୍ଗୋତି ଚ ଉପାଯୋ ଓୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଉପାଯଙ୍ଗାନୀ''ତି। ''ଇତରାନୀ''ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନି ଅଙ୍ଗାନି। ଉଜୁଗତିଯା ଗମନସ୍ସ ଉପାଯଙ୍ଗାନି। ଇମେପି ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମା ନାମ ଆଗତା। ''ତଥା ତଥା ପଓତ୍ତାନଂ''ତି ମୁସାଓାଦାଦିଓସେନ ପଓତ୍ତାନଂ। ''ନା ନାମଗ୍ଗୋଓା''ତି ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ ଚ ସମ୍ମାମଗ୍ଗୋ ଚ।

''ଅତ୍ତାଧୀନଓୁତ୍ତିକେ''ତି ଅତ୍ତାଯତ୍ତପ୍ପଓତ୍ତିକେ। ଅତ୍ତନୋ ଗତି ନାମ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଦସ୍ସନାଦି କିଚ୍ଚମେଓ ଓୁଚ୍ଚତି। ''ଇସ୍ସରା ଅଧିପତିନୋ''ତି ଇଦଂ ଆଧିପ୍ପଚ୍ଚତ୍ଥପାକଟତ୍ଥଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନ ଭାଓପ୍ପଧାନଓସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଆଧିପ୍ପଚ୍ଚନ୍ତିହି ଇମେ ଏକତ୍ଥାତି। ''ଇତ୍ଥାକାରାନି'' ନାମ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦି। ''ଅଞ୍ଞଥା ଅପ୍ପଓତ୍ତିଯଂ''ତି ଇତ୍ଥିସଣ୍ଠାନେ ପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ, ପୁରିସସଣ୍ଠାନେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ଅପ୍ପଓତ୍ତିଯଂ। ତେନାହ ''ତଥାହୀ''ତିଆଦିଂ। ମନୋ ଓିଜାନନକିଚ୍ଚେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଇସ୍ସରୋ ହୋତି ଅନଞ୍ଞାଭିଭଓନୀଯଭାଓେନ ପଓତ୍ତନତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏଓଂ ପରତ୍ଥ। ''ଆରମ୍ମଣାଧିମୁଚ୍ଚନେ''ତି ଆରମ୍ମଣେ ନିରାସଙ୍କପ୍ପଓତ୍ତିଯଂ। ''ଆରମ୍ମଣୁପଟ୍ଠାନେ''ତି ଚିତ୍ତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଧିକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନେ। ''ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ''ତି ତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଅନଞ୍ଞାତ ପୁବ୍ବୋ ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମୋ। ଅନଞ୍ଞାତ ପୁବ୍ବଂ ଅମତଂ ଓା ପଦଂ। ଅନଞ୍ଞାତଂ ଞସ୍ସାମି ଇତି ପଓତ୍ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ସମାସୋ। ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ପନ ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ଓୁତ୍ତଂ। ''ଓିପ୍ପକତଭାଓେନା''ତି ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତଭାଓେନ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜାନନକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଛନ୍ନଂସେକ୍ଖାନଂ। ଏତେନ ଅଓସଦସ୍ସଯାଓ ସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନା ଜାନନନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ପଥମ ମଗ୍ଗେନ ଞାତଂ ମରିଯାଦଂ ଅନତିକ୍କମ୍ମ ଜାନନନ୍ତିପି ଓଣ୍ଣେନ୍ତି। ଆଜାନିତତ୍ଥାତି ଅଞ୍ଞାତାଓୀ। ଅରହା ଖୀଣାସଓୋ କତକିଚ୍ଚୋ ଓୁସିତ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ। ଅଞ୍ଞାତାଓିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାତାଓିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରିନିଟ୍ଠିତ ଆଜାନନକିଚ୍ଚସ୍ସା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ''ତଦ୍ଦିମୁତ୍ତୀ''ତି ଅତ୍ତଗ୍ଗାହ ଓିମୁତ୍ତି। ''ତସ୍ମିଂ ଓା''ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନିଓା। ''ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ''ତି ନାନାକିଲେସେହି ସଂକିଲେସିତୋ। ''ଓିପ୍ଫନ୍ଦିତୋ''ତି ନାନାସୁଖଦୁକ୍ଖେହି ସଂକମ୍ପିତୋ। ''ଓୋଦାନପତ୍ତିଯା''ତି ଓିସୁଦ୍ଧିପତ୍ତତ୍ଥାଯ। ''ତାଯପଟି ପତ୍ତିଯା''ତି କରଣତ୍ଥେ, ହେତୁ ଅତ୍ଥେ ଓା କରଣଓଚନଂ। ''ଓୋଦାନପତ୍ତିଯା''ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ସାମିଓଚନଂ।

''ବଲୀଯନ୍ତୀ''ତି ନାମଧାତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନାହ ''ବଲସା କରୋନ୍ତୀ''ତି। ''ବଲସା''ତି ବଲେନ। ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ସେନ୍ତି ପରିଓାରେନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା। ଅସ୍ସଦ୍ଧସ୍ସ ଭାଓୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ। କୋସଜ୍ଜସଙ୍ଖାତେନ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେନ। ମୁଟ୍ଠା ନଟ୍ଠା ସତି ଯସ୍ସାତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି। ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ଭାଓୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ। ''ସେସଦୁକ ଦ୍ୱଯଂ''ତି ଅହିରିକଦୁକଂ ହିରିଦୁକଞ୍ଚ।

ଗହପତି, ଜାଯମ୍ପତୀ, ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ ପତିସଦ୍ଦୋ ସାମିଇସ୍ସର ପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ପତୀତି ସାମିଇସ୍ସରୋ''ତି। ''ପରେସଂ''ତି ସହଜାତେସୁ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ। ''ପରେହୀ''ତି କମ୍ମତ୍ଥେ କରଣଓଚନଂ। ପରେ ସହଜାତେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ଧମ୍ମେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଧିକୋ''ତି ଅଧିକତରୋ। ''ଅତ୍ତାଧୀନ ଓୁତ୍ତୀନଂ''ତି ଅତ୍ତାଯତ୍ତଓୁତ୍ତୀନଂ। ''ଛନ୍ଦାଗମନଓସେନ ଓା''ତି ଏତ୍ଥ ଆଗଚ୍ଛତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ଆଗମନଂ। ଆଦିକାରଣଂ, ମୂଲକାରଣଂ, ପଭଓକାରଣଂ। ଛନ୍ଦୋ ଏଓ ଆଗମନଂ ଛନ୍ଦାଗମନଂ। ତେନାହ ''ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଭଓେସୁ''ତିଆଦିଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତପରାଧୀନେ କତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମହୋଘୋ ତିଣପଣ୍ଣକସଟେ ଅତ୍ତପରାଧୀନେ କରୋନ୍ତୋ ଓିଯାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ''ଅତ୍ତପରାଧୀନେ''ତି ଅତ୍ତସଙ୍ଖାତୋପରୋ ଅତ୍ତପରୋ। ଅତ୍ତପରେନ ଅଧୀନା ଅତ୍ତପରାଧୀନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସେସେସୁପୀ''ତି ସେସେସୁ ଓୀରିଯ ଚିତ୍ତ ଓୀମଂସାଧିପତୀସୁପି। ଏତେନ 'ଓୀରିଯମେଓ ଅଧିପତି ଓୀରିଯାଧିପତି। ଓୀରିଯଓତୋ କିଂ ନାମ କମ୍ମଂ ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ଏଓଂ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରଓସେନ ଓା ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଭଓେସୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେଓିତଓୀରିଯାଗମନଓସେନ ଓା ତେସୁ ତେସୁ କଲ୍ୟାଣ ପାପକମ୍ମେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଧମ୍ମେ ମହୋଘୋ ଓିଯ ତିଣପଣ୍ଣକସଟେ ଅତ୍ତପରାଧୀନେ ନିଚ୍ଚଂ ପଗ୍ଗହିତଧୁରେକତ୍ୱା ପଓତ୍ତଂ ଓୀରିଯ'ନ୍ତିଆଦିନଯଂ ଅତିଦିସତି। ''ପଚ୍ଛିମା ତଯୋ ଧମ୍ମା''ତି ଓୀରିଯ ଚିତ୍ତ ଓୀମଂସା ଧମ୍ମା। ପରଓସେପି ଓତ୍ତନ୍ତି, ତଦା

ତେସଂ ଅଧିପତିଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଚୋଦନା। ଅଧିପତି ଳିଙ୍ଗଂ ନାମ ଧୁରୱାହିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଂ ତଂ ଳିଙ୍ଗ ୱିସେସଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା’’ତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦସ୍ସନ ଳିଙ୍ଗେ ଇସ୍ସରୋ, ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସୱନ ଳିଙ୍ଗେତିଆଦୀସୁ ତଂ ତଂ ଳିଙ୍ଗୱିସେସଂ ଅପେକ୍ଖତି, ତଥା ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା। ‘‘ୱିଜାନନାଦି ଳିଙ୍ଗଂ’’ତି ‘ମନୋ ଆରମ୍ମଣ ୱିଜାନନେ’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଳିଙ୍ଗଂ।

ଭୁସୋ ହରନ୍ତି ୱହନ୍ତୀତି ଆହାରା। ‘‘ଭୁସୋ’’ତି ଅତିରେକତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନ ଭୁସୋ ହରନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସହଜାତାଦୀ’’ତିଆଦିଂ। ତେତେ ପଚ୍ଚୟ ଧମ୍ମା ତେତେ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନ ଧମ୍ମା ଚାତି ୟୋଜନା। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଇମିସ୍ସଂ ପାଠଇୟଂ। ‘‘ପଚ୍ଚୟାହାରୋ ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ହେତୁ ଆରମ୍ମଣାଦିକୋ ସବ୍ବୋପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଚୟାହାରୋ ନାମ। ଆହାର ପଚ୍ଚୟୋପନ ୱିସୁଂ ଏକୋ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୋ। ‘‘ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନା’’ତି ହେତୁ ଆରମ୍ମଣାଦି ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ। ‘‘ଆହାରଭୂତା’’ତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଳିଙ୍ଗୱିସେସଭୂତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘କଠଈରଙ୍କୁରାନଂ’’ତି କମ୍ମଜ୍ଝେ ସାମିୱଚନଂ। ‘‘ୱଡ୍ଢିୟା’’ତି ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାୟ। ‘‘ଠିତିୟା’’ତି ଠିତତ୍ଥାୟ। ଇମେସତ୍ତା ୱଙ୍କେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ‘‘ପକ୍କେ ୱିୟୂହିତ୍ୱା’’ତି ପକ୍କେ ସଞ୍ଚାଲେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପକ୍କେ’’ତି ୱା ପକ୍କେହି ୱାତଂ ବ୍ୟୂହିତ୍ୱା। ‘‘ତଦନୁସୟିତସ୍ସା’’ତି ତସ୍ମିଂ ୱିପାକ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସୟି ତସ୍ସ। ‘‘ୱିଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଭୂତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ‘‘ଅଲଭିତ୍ୱା’’ତି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଅଲଭିତ୍ୱା। ଅପସ୍ସିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ତତ୍ଥେୱା’’ତି ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ଏୱ। ‘‘ସମ୍ପୟୁତ୍ତା’’ତି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ଭୱିଂସୁ ୱଡ୍ଢିଂ ସୂତି ଭୂତା। ସମ୍ଭୱଂ ୱୁଡ୍ଢିକାରଣଂ ଏସନ୍ତି ଗୱେସନ୍ତୀତି ସମ୍ଭୱେସିନୋ। ‘‘ୱୁତ୍ତନୟେନା’’ତି ‘ୟଥା ୟୱବୀଜାନଂ ୱା ସାଲିବୀଜାନଂ ୱା’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେନ। ‘‘ଆହାରେତୀ’’ତି ପୱତ୍ତେତି। ‘‘ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ’’ତି କୁସଲାକୁସଲ କମ୍ମଭୂତୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ। ‘‘ତୟୋ ଭୱେ’’ତି ତୟୋ କାମଭୱାଦିକେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ। ଠିତିୟାତି ଚ ଅନୁଗ୍ଗହାୟାତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରଥା ଉପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ଦୁବ୍ବଲଳିଙ୍ଗଟ୍ଠାନୱତ୍ଥୁକତ୍ତା’’ତି ଦୁବ୍ବଲଳିଙ୍ଗତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲଟ୍ଠାନତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁକତ୍ତା। ‘‘ଅଭିନିପାତ ମତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସନ ସୱନାଦି ମତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ୱିତକ୍କ ପଚ୍ଛିମକଂ ଝାନଂ’’ତି ଝାନାନି ନାମ ୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଛାନୁଗତଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତେସୁପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ। ‘‘ତା’’ତି ୱେଦନା ଏକଗ୍ଗତା। ‘‘ତଂ’’ତି ଝାନଳିଙ୍ଗଂ। ଏକଗ୍ଗତା ବଲୱତୀ ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ବଲଭାୱାୟା’’ତି ମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ବଲଭାୱତ୍ଥାୟ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନି ଜୱନଳିଙ୍ଗାନି ଚ ସାଧିପତିକାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତିଭୂମକାନୀ’’ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁବୋଧଂ।

ମିସ୍ସକସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୪। ବୋଧିପକ୍ଖିୟସଙ୍ଗହେ। ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ଏତ୍ଥ ପସଦ୍ଦୋ ପମୁଖତ୍ଥୋ ପଧାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ପମୁଖା ପଧାନା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ଠାସଦ୍ଦୋ ଗତିନିୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଗମନଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘କାୟେ ଅନୁପସ୍ସନା’’ତି କାୟେ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସନ୍ତି ୟୋଗିନୋ ଏତାୟାତି ଅନୁପସ୍ସନା। କତମଂ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦିକସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ। କଥଞ୍ଚତଂ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂ ତଂ କାୟଭାୱେନା’’ତିଆଦି। ଇଦାନି ପୁନପ୍ପୁନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ୱେଦନାନୁ ପସ୍ସନାଦୀସୁପି ଏସେୱନୟୋ। ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। କସ୍ମା, ସକଲସ୍ସ ରୂପକାୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ୟଦି ଏୱନ୍ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଇତରାପି ସିଦ୍ଧା’’ତି କାୟାନୁପସ୍ସନାଦୟୋପି ସିଦ୍ଧା। କସ୍ମା, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାୟ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ‘‘ତଥା ଅନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସା’’ତି ରୂପ୍ପନଲକ୍ଖଣତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ। ‘‘ତଂ ତଂ ସମୂହଭୂତରୂପଧମ୍ମୱସେନା’’ତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦି ସମୂହଭୂତସ୍ସ ରୂପ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ। ‘‘ସୁଭାଦିୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସା’’ତି ସୁଭ ସୁଖ ନିଚ୍ଚୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ। ‘‘ଓଠଆରିକସ୍ସା’’ତି ସୁପାକଟୱସେନ ଓଠଆରିକସ୍ସ। ‘‘ଅତ୍ତୂପନିବନ୍ଧା’’ତି ଅତ୍ତେନ ଉପନିବନ୍ଧା, ପଟିବଦ୍ଧା।

‘‘କାମଂ’’ତି ଏକନ୍ତେନ। ଉପସୁସ୍ସତୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୟନ୍ତଂ’’ତି ଝାନାଭିଞ୍ଞା ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଂ। ‘‘ୱୀରିୟସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ’’ତି ୱୀରିୟଗମନସ୍ସ ୱୀରିୟପ୍ପୱତ୍ତନସ୍ସ ନିୱତ୍ତିୱସେନ ସଣ୍ଠାନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେନ ଅତୀତ କିଲେସାପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ କିଲେସାପି ଗହେତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅସୁକସ୍ମିଂ କାଲେ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ମୟ୍ହଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ’’ତି ଇଦାନି ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ‘‘ପହାନାୟା’’ତି ଏତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମତାପାଦନକରଣତ୍ଥଂ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଧମ୍ମୋ ୟେସଂ ତେ ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମା। ମଗ୍ଗେନ ପହୀନା ଅକୁସଲ ଧମ୍ମା। ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମତାୟ ଆପାଦନଂ। ତସ୍ସ କରଣନ୍ତି ସମାସୋ। ‘‘ଦିସ୍ୱା’’ତି ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱତ୍ଥୁଂ ଦିସ୍ୱା। ‘‘ପଚ୍ଚୟସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ’’ତି ପଚ୍ଚୟଭୂତସ୍ସ ଅନୁସୟସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ। ‘‘ଅପତ୍ତା’’ତି ଇଦାନି ଅପତ୍ତା। ‘‘ସମୟେ’’ତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦନୱମକ୍ଖଣେ। ‘‘ନିୟାମଂ ନ ଓକ୍କମନ୍ତୀ’’ତି ଅରିୟମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଂ ନ ଓକ୍କମନ୍ତି। ନପ୍ପୱିସନ୍ତି। କିଲେସେହି ଅକୋପେତବ୍ବତାୟ ଅକୁପ୍ପୋ ଧମ୍ମୋ ୟସ୍ସାତି ଅକୁପ୍ପ ଧମ୍ମୋ। ଖୀଣାସୱୋ। ଅକୁପ୍ପ ଧମ୍ମସ୍ସ ଭାୱୋ ଅକୁପ୍ପ ଧମ୍ମତା। ଅରହତ୍ତ ଫଲଂ। ‘‘ତେସଂ’’ତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ପହାନାୟାତି କତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୁ ୟୋଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଭାୱନା କମ୍ମେ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତେଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ପାପକା ପହିୟ୍ୟନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାପି କୁସଲା

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଭାୱନା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏସନୟୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାୟାତିଆଦୀସୁ। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ମୁଖେସୁ ଏକେକମୁଖେନପି ସମ୍ମା ପଦହନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଏତେସୁ ପନା''ତିଆଦିଂ।

ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଞାଣେନ ଞାତଙ୍କା ସଙ୍କେ ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ନାମ। ''ଅଭିଞ୍ଞା ସିଦ୍ଧୀ''ତି ଅଭିଜାନନ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି। ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଞାତଙ୍କା ଚତୁସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ନାମ। ତେହି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିଞ୍ଞାତଙ୍କଭାୱେନ, ସମୁଦୟ ସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ପହାତଙ୍କ ଭାୱେନ, ନିରୋଧସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକାତଙ୍କ ଭାୱେନ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚ ଧମ୍ମା ଭାୱେତଙ୍କଭାୱେନ ଞାତଙ୍କା ହୋନ୍ତୀତି। ''ଭାୱନାସିଦ୍ଧୀ''ତି ଭାୱନାକିଚ୍ଚ ସିଦ୍ଧି। ତଂ ସଂଯୁତ୍ତକେ ଇମାୟପାଠଇଯା ସମେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ୱିଭଙ୍ଗେ ପନା''ତି ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ପନ। ''ଚିତ୍ତ ଚେତସିକରାସୀ''ତି ସହ ପୁଦ୍ଧଭାଗଭାୱନାୟ ଉତ୍ତରି ମନୁସ୍ସ ଧମ୍ମପରିୟା ପନ୍ନା ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି। ''ତତ୍ଥ ପନା''ତି ୱିଭଙ୍ଗେ ତସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟେ ପନ। ''ଇଧା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହେ।

ଚତ୍ତାରି ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗାନି ନାମ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଧମ୍ମେ, ସଙ୍ଘେ, ଅରିୟକନ୍ତେହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ସୋତାପତ୍ତିୟା ଅଙ୍ଗାନି। ତତ୍ଥ ''ଅରିୟକନ୍ତେହୀ''ତି ଅରିୟଜନେହି କାମିତେହି ଇଚ୍ଛିତେହି। ''ସୀଲେହୀ''ତି ପଞ୍ଚନିଚ୍ଚସୀଲେହି, ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲେହି ୱା। ''ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୂ''ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନକିଚ୍ଚେସୁ।

''ସୋଳସହିକିଚ୍ଚେହୀ''ତି ଏକେକସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚେ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ସୋଳସହି କିଚ୍ଚେହି। ପୀଳଅନଟ୍ଠୋ, ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ତିଆଦୀହି ସୋଳସହି ଅତ୍ଥେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ଚ ଅତ୍ଥା ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି। ସତି ଏୱ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥଂ ପନ ସାସତି ସମ୍ବୋଧିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଆହ ''ସାହୀ''ତିଆଦିଂ। ଏସନୟୋ ସେସବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁପି। ''ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂ''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ। ''ଲୀନସଙ୍କୋଚ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖଂ''ତି ଲୀନପକ୍ଖ ସଙ୍କୋଚ ପକ୍ଖକୋସଜ୍ଜ ପକ୍ଖଂ। ଧୁରଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଉକ୍ଖିପତୀତି ଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗହୋ। ''ଧୁରଂ''ତି ସମଥଧୁରଂ ୱିପସ୍ସନା ଧୁରଞ୍ଚ। ''ଅରତି ଉକ୍କଣ୍ଠ ପକ୍ଖଂ''ତି ଅରତିପକ୍ଖ ନିବ୍ବିଦାପକ୍ଖଂ। ଧମ୍ମେ ରତି ଧମ୍ମରତି। ଧମ୍ମେ ନନ୍ଦୀ ଧମ୍ମନନ୍ଦୀ। ଧମ୍ମେ ଆରାମୋ ଧମ୍ମାରାମୋ। ''ସାରମ୍ଭୋ'' ନାମ ଚିତ୍ତୱିହେସା। ''ଦରଥୋ'' ନାମ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ସମାହିତୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ୱଚନତୋ ପଞ୍ଞାୟ ସମାଧି ପାଦକତା ପାକଟାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ସା''ତିଆଦିଂ। ସମଂ ଅୱିସମଂ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ୱହତି ସୀଲେନାତି ସମୱାହୀ। ସମୱାହିସ୍ସ ଭାୱୋ ସମୱାହିତା।

ସା ପନ ଚତୁବ୍ବିଧା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ତସ୍ସା''ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା। ''ୱିସାଖା''ତି ଆଲପନ ପଦଂ। 'ସଙ୍କେ ଲୋକୁତ୍ତରେ ହୋନ୍ତୀ'ତି ୱଚନସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ପନ ସତ୍ତତିଂସପ୍ପଭେଦା''ତିଆଦିମାହ। ନ ୱଟ୍ଟାନାନି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନୱଟ୍ଟାନିକଂ। ''ଲୋକୁତ୍ତରେ''ତି ଲୋକୁତ୍ତର ଚିତ୍ତେ। ''ଅତ୍ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ''ତି ଅତ୍ତନା ଉଜୁପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ। ''ତେ''ତି ବୋଧିପକ୍ଖିୟ ଧମ୍ମା। ଏତେନ ଦସ୍ସେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''କୁଣ୍ଡଲିୟା''ତି ଏୱଂ ନାମକଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆଲପତି। ''ୱିଜ୍ଜା''ତି ମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜା। ''ୱିମୁତ୍ତୀ''ତି ଫଲୱିମୁତ୍ତି।

ବୋଧିପକ୍ଖିୟାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୫। ସଦ୍ଧସଙ୍ଗହେ ''ପଞ୍ଚରାସୟୋ''ତି ପଞ୍ଚସଙ୍ଗହା। ''ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ''ତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭେଦେନ, ଅଜ୍ଝତ୍ତ ବହିଦ୍ଧାଭେଦେନ, ଓଳାରିକସୁଖୁମଭେଦେନ, ହୀନପଣୀତଭେଦେନ, ଦୂରସନ୍ତିକଭେଦେନ ଚ ଭିନ୍ନାନଂ। ''ଉପପତ୍ତି ଦ୍ୱାରେସୂ''ତି ଚକ୍ଖାଦି ଦ୍ୱାରେସୁ। ''କମ୍ମଦ୍ୱାରେସୂ''ତି କାୟକମ୍ମଦ୍ୱାରାଦୀସୁ। ''ସଙ୍ଗମ୍ମା''ତି ସଙ୍ଗନ୍ତ୍ୱା। ''ସମାଗମ୍ମା''ତି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ''ସାଧାରଣ କିଚ୍ଚାନି ୱା''ତି ସଦ୍ଧିରିୟାପଥେହି ସାଧାରଣ କିଚ୍ଚାନିୱା। ପାଠଇପାଠୋ। ''କିଞ୍ଚା''ତି କସ୍ମା ଚ। ''ସଙ୍ଖାରେୱଦେଥା''ତି ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରା ଇତି ତୁମ୍ହେ ୱଦେଥ। ''କିଞ୍ଚସଙ୍ଖତଂ''ତି କତମଞ୍ଚସଙ୍ଖତଂ। ''ରୂପଂ ରୂପତ୍ଥାୟା''ତି ରୂପୱିକତିୟା ଜାତତ୍ଥାୟ ରୂପସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଭୋଗୋ ନାମ ୱତ୍ଥାଭରଣାଦିକୋ ଅନ୍ତୋଭୋଗୋ। ପରିଭୋଗୋ ନାମ ମଞ୍ଚପୀଠାଦିକୋ ବାହିର ପରିଭୋଗୋ। ସମ୍ପରାୟିକଞ୍ଚ ୱେଦନନ୍ତି ଅଧିକାରୋ। ସେସେସୁପି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାର ୱିଞ୍ଞାଣେସୁପି। ''ଦାନଂ ଦାନତ୍ଥାୟା''ତି ଦାନପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଜାତତ୍ଥାୟ। ଦାନସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥୱା ଦାନସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଦାନତ୍ଥୋ। ''ଅତ୍ଥୋ''ତି ଚ ୱିପାକତ୍ଥୋ ଫଲତ୍ଥୋ। ଦାନୱିପାକତ୍ଥାୟ ଦାନଫଲତ୍ଥାୟ ଦାନପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ''ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତା''ତି ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତା। ''ତୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ କିଲମିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ କିଲମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆହ ''ତଥାହି ଯଥା''ତିଆଦିଂ। ''ସୁଖସଞ୍ଞିତେସୁ ପଟିସରଣେସୂ''ତି ଚିତ୍ତସାତଚିତ୍ତରତି ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ପଟିସରଣେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ''ତାହୀ''ତି ସମ୍ପତ୍ତୀହି। ''ତା''ତି ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ପରମୁକ୍କଂସଗତଂ ସୁଖସଞ୍ଞିତଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅତିରେକତରଂ ପୱତ୍ତେତଙ୍କନ୍ତି ତଦତ୍ଥାୟ ଭଗୱା ତଂ ୱେଦନଂ ୱିସୁଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧ ଦେସନଂ ଦେସେତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏସନୟୋ ପରତ୍ଥପି। ''ଞାଣସମ୍ମତଂ''ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଞାଣସମ୍ମତଂ। ''ପରମଂ ଅତ୍ତାନଂ କତ୍ୱା''ତି ଲୋକେ ୱିଞ୍ଞୁତ୍ତଂ ପରମଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିଜାନନଂ ପରମଂ ଅତ୍ତାନଂ କତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁପାକଟଂ।

‘‘ଯତ୍ଥଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଯତ୍ଥ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଯସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ଭୁଞ୍ଜତି। ‘‘ଯଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଯଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ‘‘ଯେନ ଚ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଯେନବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଭୁଞ୍ଜତି। ‘‘ଯୋ ଚ ଭୋଜକୋ’’ତି ସମୀପେ ଠତ୍ୱା ପରିୱେସକୋ। ‘‘ଯୋ ଚ ଭୁଞ୍ଜିତା’’ତି ଯୋ ଚ ଭୁଞ୍ଜକୋ।

‘‘ସାସୱା ଏୱା’’ତି ସାସୱା ନାମ ଲୋକିଯ ଧମ୍ମା। ‘‘ଉସ୍ସାହନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଅବ୍ୟାପାର ଧମ୍ମତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅବ୍ୟାପାର ଧମ୍ମାନଂ ଏକନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ଫଲତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସାହନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ଆକିରିତ୍ୱା’’ତି ପତ୍ଥରିତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁବୋଧଂ।

ଧାତୁସଙ୍ଗହେ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ସଭାୱଂ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଏୱାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଇହା ଚ ବ୍ୟାପାରୋ ଚା’’ତି ଅଭିକ୍କମାମି ପଟିକ୍କମାମୀତିଆଦିନା ଉସ୍ସାହୋ ଚ, ଅଭିକ୍କମନାଦି ବ୍ୟାପାରୋ ଚ। ‘‘ନ ଚ ଜୀୱଯୋଗା’’ତି ନ ଚ ଲୋକିଯମହାଜନ ସମ୍ମତେନ ଜୀୱେନ ଯୁତ୍ତା। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠେ। ଯାଯତି ଏତ୍ଥାତି ଯନ୍ତଂ। ଉଦୁକ୍ଖଲଂ। ଯନ୍ତ ଚକ୍କଯଟ୍ଠିନାମ ଯନ୍ତ ଚକ୍କସମ୍ବନ୍ଧା ମୁସଲଯଟ୍ଠି। ଅରଣୀ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଗ୍ଗିନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ଥାଯ କତା ଦ୍ୱେ ସାରଘଟିକା। ଅଧରାରଣୀ ନାମ ହେଟ୍ଠାରଣୀ। ଉତ୍ତରାରଣୀ ନାମ ଉଦ୍ଧାରଣୀ। ‘‘ସଲ୍ଲମିୱା’’ତି କଣ୍ଡୋୱିଯ। ‘‘ସୂଲମିୱା’’ତି ୱିଜ୍ଝନକଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ। ‘‘ଆତୁରାୱିଯା’’ତି ତେହିସଲ୍ଲସୂଲେହି ୱିଦ୍ଧଗିଲାନା ୱିଯ। ଅଯଥାଭୁଚ୍ଚ ନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଅଯଥାଭୂତଂ ସତ୍ତପୁଗ୍ଗଲାଦିନିମିତ୍ତଂ। ‘‘ୱନମିଗୋ ୱିଯା’’ତି ତିଣ ରୂପେ ପୁରିସ ସଞ୍ଞାଲାଭୋ ୱନମିଗୋ ୱିଯ। ‘‘ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯଂ’’ତି ଅଙ୍ଗାରକୂପେ। ‘‘ନାନାୱିଧୂପଦ୍ଦୱ ନିମିତ୍ତତୋ’’ତି ନାନାୱିଧାନଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଚ୍ଚଯତୋ। ‘‘ୱନମକ୍କଟୋ ୱିଯା’’ତି ୱନୱାନରୋ ୱିଯ। ଦୁକ୍ଖେନ ଦମନଂ ଅସ୍ସାତି ଦୁଦ୍ଦମନୋ। ‘‘ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ’’ତି ଦୁଟ୍ଠ ଅସ୍ସୋ। ‘‘ଯତ୍ଥ କାମନିପାତିତୋ’’ତି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପତିତୁଂ କାମେତି ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିପାତିତୋ। ପୁଗ୍ଗଲୱସେ ଅୱତ୍ୱିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ନିପତନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ରଙ୍ଗନଟୋ ୱିଯା’’ତି ସମଜ୍ଜନଟକୋ ୱିଯ। ସଭାୱତୋ ଅତ୍ଥି ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ସନ୍ତୋ। ତଥୋତି ଚ ଅୱିତଥୋତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଅଞ୍ଞୋ ପକାରୋ ଅଞ୍ଞଥା। ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞଥା ଅସ୍ସାତି ଅନଞ୍ଞଥଂ। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ନାମ କାଯିକଦୁକ୍ଖ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖଂ। ‘‘କମ୍ମଜାନଂ’’ତି ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧକଟତ୍ତା ରୂପାନଂ। ‘‘ଉପ୍ପତ୍ତିଯା’’ତି ଉପ୍ପାଦତ୍ଥାଯ। ‘‘ପଗେୱା’’ତି ପୁରେତରମେୱ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ। ‘‘ପୱତ୍ତିଯା’’ତି ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିଯା ଠିତତ୍ଥାଯ। ‘‘ପଟିଜଗ୍ଗନ ଦୁକ୍ଖଂ’’ତି ସୋଧନ ଦୁକ୍ଖଂ। ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲଂ ନାମ ଆହାରଚ୍ଛେଦାଦିକଂ। ନନୁ ଭିଜ୍ଜନଭଯେନ ପଗେୱ ପଚ୍ଚଯସମ୍ପାଦନଂ ନାମ ସଙ୍ଖାର ଦୁକ୍ଖମେୱ ସିଯାତି। ସଚ୍ଚଂ। ଇଧ ପନ ଆସନ୍ନେ ଭିଜ୍ଜନନିମିତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା କତଂ ପଚ୍ଚଯ ସମ୍ପାଦନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତି ସଂୱିଧାନ ଦୁକ୍ଖଂ’’ତି ନାନାଭଯତୋ ରକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ଆୱରଣସ୍ସ ଚ ଗୋପନସ୍ସ ଚ ସଂୱିଧାନ ଦୁକ୍ଖଂ। ‘‘ତଦୁଭଯେନ ସହେୱ ସିଜ୍ଝତୀ’’ତି କସିଗୋରକ୍ଖାଦୀନି ସଙ୍ଖାର କମ୍ମାନି ୱା ରକ୍ଖାୱରଣ ଗୁତ୍ତିସଂ ୱିଧାନାଦୀନିୱା କରୋନ୍ତାନଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦୁଭଯେନ ଦୁକ୍ଖେନ ସହେୱ ସିଜ୍ଝତି। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତାନଂ ନ ମୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପୱତ୍ତି ନିରୋଧ ଭୂତସ୍ସା’’ତି ପୱତ୍ତିଯା ନିରୋଧ ଭୂତସ୍ସ। ‘‘ତଂ ପଜହତି ଯେୱା’’ତି ତଂ ଲୋଭଂ ପଜହତିଯେୱ। ‘‘ଯାୱଦେୱା’’ତି ଉପରିମପରିଯନ୍ତେନ। ଅହଂ ଅସ୍ମୀତି ପୱତ୍ତୋ ମାନୋ ଅସ୍ମିମାନୋ। ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ। ‘‘ପରିଞ୍ଞାତେସୂ’’ତି ତେସୁ ଅନୁସଯିତାଯ ତଣ୍ହାଯ ପହାନୱସେନ ପରିଞ୍ଞାତେସୁ। ‘‘ତବ୍ବିପରୀତେନ ପନା’’ତି ତତୋ ୱିପରୀତେନ ପନ। ଅସ୍ମିମାନସ୍ସ ଅନଧିଟ୍ଠାନଭୂତାତିଆଦି ଅତ୍ଥେନ। ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧ ଧମ୍ମା ନାମ ପଥୱୀପବ୍ବତାଦୀସୁ ପୱତ୍ତା ରୂପ ଧମ୍ମା।

ସତ୍ତେ ଅନୁକ୍କଣ୍ଠମାନେ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇତୀ’’ତି ତସ୍ମା। ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ। ଦୁଜହୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଲୋଭୋଯେୱ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାରିଯ ସଚ୍ଚଂ ନାମାତି ଯୋଜନା। ସାସୱା କୁସଲା କୁସଲ ଧମ୍ମା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନାମ, ଦୁକ୍ଖ ସଚ୍ଚଭୂତାନଂ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧକଟତ୍ତା ରୂପାନଂ ସମୁଦଯତ୍ତା ସଂୱଡ୍ଢନତ୍ତା। ମୂଲଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା ‘ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ନନ୍ଦନସଦିସଂ’’ତି ଦେୱଲୋକେ ନନ୍ଦନୱନୁଯ୍ୟାନସଦିସଂ। ‘‘ଆଦିପଭୱପଧାନଭୂତା’’ତି ଦୁକ୍ଖ ଧମ୍ମାନଂ ଆଦିଭୂତା, ପଭୱଭୂତା, ପଧାନଭୂତା। ‘‘ପଭୱଭୂତା’’ତି ଚ ପଥମୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଦୁକ୍ଖ ଧମ୍ମାନଂ।

‘‘କତ୍ଥଚୀ’’ତି କାମଭୱାଦୀସୁ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଭୱେ। ‘‘କଦାଚୀ’’ତି ଅତୀତାଦିକାଲେସୁ କିସ୍ମିଞ୍ଚିକାଲେ। ‘‘କେସଞ୍ଚୀ’’ତି ଦେୱମନୁସ୍ସାଦୀସୁ ସତ୍ତେସୁ କେସଞ୍ଚିସତ୍ତାନଂ। ‘‘କୁତୋଚୀ’’ତି ବହୂସୁକାରଣେସୁ କୁତୋଚିକାରଣା। ‘‘କଥଞ୍ଚୀ’’ତି କେନଚିପକାରେନ।

‘‘ପରିଣାମୋ’’ତି ପରିଣମନଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ‘‘ତଂ ସମଙ୍ଗୀନଂ’’ତି ତେହି ଚକ୍ଖାଦୀହି ସମଙ୍ଗୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ପାଠଇପାଠେ। ‘‘ଆଦିତ୍ତଂ’’ତିଆଦୀପିତଂ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତଂ। ‘‘କେନା’’ତି କରଣଭୂତେନ କେନ ଅଗ୍ଗିନା। ତଥା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ୱିପରିଣାମ ଧମ୍ମୋ ଚ ହୋତି। ସୋୱିପରିଣାମ ଦୁକ୍ଖେନପି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଭୁସଂ ପୀଳେତିଯେୱାତି ଯୋଜନା। ‘‘ନା’’ତି ନ ସିଯା। ସମନଂ ୱୂପସମନଂ ସନ୍ତି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାନଂ ସନ୍ତୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ସଙ୍କଂ ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ। ‘‘ପୱତ୍ତମାନା ଚା’’ତି ସନ୍ତତିଠିତିୱସେନ ୱତ୍ତମାନା ଚ। ‘‘ମହନ୍ତଂ ପରିଳାହଦୁକ୍ଖଂ’’ତି ସୋକ ପରିଦେୱ ଦୁକ୍ଖ ଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସାନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ମହନ୍ତଂ ପରିଳାହ ଦୁକ୍ଖଂ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମତ୍ତା ଉପ୍ପାଦତ୍ଥାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଧମ୍ମତ୍ତା ପୱତ୍ତତ୍ଥାଯ। ସମ୍ପାପୁଣିତବ୍ବତ୍ତା ପନ ସମ୍ପାପନତ୍ଥାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପାପକ

ପଜ୍ଜଯାଭିସଙ୍ଖରଣଲେସଂ’’ତି। ସମ୍ପାପକ ପଜ୍ଜଯା ନାମ ଅରିଯ ମଗ୍ଗୋ ଚ ତସ୍ସ ପଜ୍ଜଯା ଚ।

ଭୱାଭୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଦେୱା’’ତି ତଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଂ ଏୱ। ଅନୁପୁନପ୍ପୁନଂ ପଦୀଯତେ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ। ‘‘ନିପ୍ଫାତନଟ୍ଠୋ’’ତି ହନ୍ଦ ଗଣ୍ହାତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପନଟ୍ଠୋ। ‘‘ତତୋ’’ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ। ‘‘ମୁଚ୍ଚନୂପାଯସ୍ସା’’ତି ଦାନସୀଲନିକ୍ଖମାଦିକସ୍ସ ମୁଚ୍ଚନୂପାଯସ୍ସ। ‘‘ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିଯା’’ତି ନିସ୍ସରଣ ସଙ୍ଖାତାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା। ସଙ୍ଖାର ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱଟ୍ଠୋ। ‘‘ସମ୍ମୋହସ୍ସ ପହାନୱସେନା’’ତି ଏତେନ ଇଧ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଇତୋ ପଚ୍ଚାଯ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅସମ୍ମୋହ ଭାୱପତ୍ତି ଏୱ ଆଲୋକପତ୍ତି ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେତି । ତେନାହ ‘‘ପଟିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠୋ’’ତି। ତଣ୍ହାଯ ଦାସୋ ତଣ୍ହାଦାସୋ। ତଣ୍ହାଦାସସ୍ସ ଭାୱୋ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟଂ। ପରୱସତୋ ୱିମୁତ୍ତିୱସେନ ଅପରାଧୀନତା ଭୁଜିସ୍ସଭାୱୋ ନାମ। ଲୋକିଯମଗ୍ଗାହି ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି। ତଣ୍ହାୱସଂ ପୂରଯମାନା ତଣ୍ହାୱିସଯଂ ୱିପାକଂ ଜନେନ୍ତି। ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଏୱ ତଣ୍ହାଯ ଅନାରମ୍ମଣଭାୱେ ଠିତୋ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟଂ ଅତିୱତ୍ତତି। ତଣ୍ହାୱସଂ ଭିନ୍ଦମାନୋ ତଣ୍ହାଯ ଅୱିସଯଂ ୱିପାକଂ ଜନେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଦୁକ୍ଖମୁତ୍ତିଯା’’ତି ଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚନତ୍ଥଂ। ‘‘ଦୁକ୍ଖୱଡ୍ଢିଯା’’ତି ଦୁକ୍ଖୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁବୋଧଂ। ‘‘ଖଯୱିରାଗ ନିରୋଧ ଭୂତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ କିଲେସ ଧମ୍ମାନଂ ୱିରଜ୍ଜନଂ ୱିଗମନଂ ଅନ୍ତରଧାନଂ ୱିରାଗୋ। ‘‘ଅନତ୍ଥ ପଦାନୀ’’ତି ଅହିତପଦାନି। ଭଯାଦୀନୱପଦାନି। ‘‘ଦ୍ୱାରଛକ୍କଆରମ୍ମଣ ଛକ୍କଭେଦେନା’’ତି ଦ୍ୱାରଛକ୍କଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏୱଂସତି, ଆରମ୍ମଣ ଛକ୍କନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତାତି। ନୋ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା, ଦ୍ୱାରଛକ୍କତୋ ସେସାନଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରତୋ ‘‘ଏତ୍ଥପୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଏସେୱନଯୋତି।

ସଚ୍ଚସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମୁଚ୍ଚଯସଙ୍ଗହଦୀପନିଯାଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୬୬। ଯେହିପକାରେହି ଯଥା। ତେସଂ ୱିଭାଗୋ ତଂ ୱିଭାଗୋ। ଅଯଞ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ ଏକସେସନିଦ୍ଦେସୋ, ୱିଚ୍ଛାଲୋପନିଦ୍ଦେସୋୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେସଂ’’ତିଆଦିମାହ। ନ ସମେତି। ଗାଥାଯଂ ‘ଯେସଂ’ତିଆଦିନା ତୀହି-ଯ-ସଦ୍ଦେହି ଦସ୍ସିତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥାନଂ-ତ-ସଦ୍ଦତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୋ। ତ-ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଅନୁସନ୍ଧିଯଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବତୋ। ‘‘ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପାତୁଭୱତି। ‘‘ଅୱିନା’’ତି ଅୱିନା ହୁତ୍ୱା। ‘‘ସହଜାତ ଧମ୍ମେହୀ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ସହଜାତ ଧମ୍ମେହି ସହେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ। ‘‘କଲାପୱସେନା’’ତି ସୁଦ୍ଧ ଧମ୍ମ କଲାପୱସେନ। ‘‘ସାମଞ୍ଞ ଲକ୍ଖଣଂ’’ତି ସାଧାରଣ ଲକ୍ଖଣଂ। ‘‘ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଯମତ୍ଥୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ’’ତି ‘ସମୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ ସମୁପ୍ପାଦୋ’ତି ଅଯଂଭାୱସାଧନତ୍ଥୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ‘‘ଅଯମେୱା’’ତି ଅଯଂ ଭାୱସାଧନତ୍ଥୋ ଏୱ। ଜରାମରଣଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଉପ୍ପାଦାୱା ତଥାଗତାନଂ’’ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦେୱା ସତି। ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦାୱା’’ତି ଅନୁପ୍ପାଦେୱା ସତି। ‘‘ଠିତାୱ ସାଧାତୂ’’ତି ଜାତିଯା ସତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିସଭାୱୋ ଲୋକେ ଠିତୋଯେୱ। କତମା ପନ ସାଧାତୂତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା’’ତି କେନଚି ଅକତା ସଭାୱଟ୍ଠିତତା। ‘‘ଧମ୍ମନିଯାମତା’’ତି ସଭାୱନିଯାମତା। ‘‘ତତ୍ର ତଥତା’’ତି ତସ୍ମିଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣେ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମାନଂ ତଥତା। ସାମଞ୍ଞ ଲକ୍ଖଣମେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମୋ। କସ୍ମା, ତେହି ୱଚନେହି ଧମ୍ମନିଯାମତା ମତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଧମ୍ମ ସରୂପାନଂ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା। ‘‘ଧମ୍ମନିଯାମତାମତ୍ତଂ’’ତି ଚ ଯଥା ୱୁତ୍ତସାମଞ୍ଞ ଲକ୍ଖଣମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦି ଭାୱସାଧନଂ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଭାୱସାଧନଂ ନାମ କତ୍ତୁରହିତଂ ଭୱେଯ୍ୟ। କତ୍ତୁରହିତେ ଚ ସତି, କଥଂ ପଟିଚ୍ଚ କ୍ରିଯାଯ ସମାନକତ୍ତୁକତା ଲବ୍ଭତି। ଅଲଦ୍ଧେ ଚ ସମାନକତ୍ତୁକତ୍ତେ କଥଞ୍ଚ ପୁବ୍ବକାଲେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୱୋତି। ଅଯଂ ଭାୱସାଧନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ବ୍ଯଞ୍ଜନଯୁତ୍ତିୱିରୋଧୋ। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ନ ଚେତ୍ଥାତିଆଦିମାହ। ଗମ୍ଭୀରୋଚାନନ୍ଦ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାୱ ଭାସୋଚାତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱସାଧନେ ଚ କତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ କ୍ରିଯାମତ୍ତଂ ନାମ ୱିସୁଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ନ ହୋତୀତି କଥଂ ତଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ସିଯାତି। ଅଯଂ ଭାୱସାଧନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରୱଚନ ୱିରୋଧୋ। ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମେସୁ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଅପି ଚ ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମତୋପି ଗମ୍ଭୀରଂ ହୋତି। ତଥାହି ଚିତ୍ତଂ ନାମ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମୋ। ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି ମେଚିତ୍ତଂ ନାମାତି ସତ୍ତାନଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ପନ ଅନିଚ୍ଚତା ସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ଅପାକଟଂ ହୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ସନ୍ତତିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ। ତଥା ୱେଦନା ନାମ ସୁଖାୱା ଦୁକ୍ଖାୱା ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମୋ। ସା ଚ ଅତ୍ଥି ମେୱେଦନାତି ସତ୍ତାନଂ ପାକଟା ହୋତି। ତସ୍ସା ପନ ଅନିଚ୍ଚତା ସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ଅପାକଟଂ ହୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ସନ୍ତତିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁ ନାମଧମ୍ମେସୁ ଚ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚ। ଯତୋ ସତ୍ତସୁ ୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମ ୱୱତ୍ଥାନ ସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯ ପରିଗ୍ଗହ ସଙ୍ଖାତଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣ ୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ପଠମଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଦସୱିଧାନି ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣାନୁପସ୍ସନା ଞାଣାନି ସମ୍ପାଦେତବ୍ବାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଯଥା ଚ ଅନିଚ୍ଚତା ସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମତୋ ଗମ୍ଭୀରଂ ହୋତି। ତଥା ଇଦମ୍ପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ ସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତ ଲକ୍ଖଣଂ ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମତୋ ଗମ୍ଭୀରଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ତବ୍ଭାୱଭାୱୀଭାୱୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଭୱତି ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ଭାୱୋ। ସୋ ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ଭାୱୋ ତବ୍ଭାୱୋ। ତବ୍ଭାୱେ ଭୱନ୍ତି ସମ୍ଭୱନ୍ତି ସୀଲେନାତି ତବ୍ଭାୱଭାୱିନୋ। ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ। ‘‘ଭାୱୋ’’ତି ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ତବ୍ଭାୱଭାୱୀନଂ ଭାୱୋତି ତବ୍ଭାୱଭାୱି ଭାୱୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ’’ତିଆଦିମାହ। ଅପି ଚ ‘‘ଭାୱୋ’’ତି ୱିଜ୍ଜମାନତା ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମସ୍ସ ଭାୱୋତି ତବ୍ଭାୱୋ। ତବ୍ଭାୱେ ସତି ଭୱନ୍ତି ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମତାଯାତି ତବ୍ଭାୱଭାୱିନୋ। ତେସଂ ଭାୱୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ‘‘ହେତ୍ୱାଦି ପଚ୍ଚଯ ସତ୍ତିନିଯାମଂ’’ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ, ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ, ତିଆଦୀସୁ ହେତୁସଦ୍ଦ ଆରମ୍ମଣ ସଦ୍ଦାଦଯୋ ଲୋଭାଦୀନଂ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚଯ ସତ୍ତିୱିସେସଂ ଦୀପେନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ ସୋ ସୋ ପଚ୍ଚଯ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ୱିସୁଂ ଧମ୍ମନିଯାମୋ ହୋତି, ଏୱଂ ହେତ୍ୱାଦି ପଚ୍ଚଯସତ୍ତିନିଯାମଂ ନିୱତ୍ତେତି। ‘‘ତଥା ତଥା’’ତି ମୂଲଟ୍ଠଗୋଚରୱିସଯଟ୍ଠାଦିକେନ ତେନ ତେନ ପଚ୍ଚଯାକାରେନ। ସୋ ହି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧାର ମତ୍ତେ ଅଠତ୍ୱା’’ତି ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମାନଂ ନାମ ସଞ୍ଞାୱସେନ ଉଦ୍ଧରଣମତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଆହଚ୍ଚା’’ତି ଆହନିତ୍ୱା ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ୱିସେସଂ ପାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା’’ତି। ପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ୱିସେସୋ ହି ହେତୁଫଲଦୀପନେ ତତୋ ଉତ୍ତରି ୱତ୍ତବ୍ବ କିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ମତ୍ଥକଂ ନାମ ହୋତୀତି। ‘‘ଅନୋସକ୍କମାନା’’ତି ଅନିୱତ୍ତମାନା। ‘‘ଏତାଯା’’ତି ପଚ୍ଚଯ ସତ୍ତିଯା। ପପଞ୍ଚେନ୍ତେ ଆଚରିଯେ।

ଏତସ୍ମା କାରଣା ଫଲଂ ଏତଦେୱ ପଟିଚ୍ଚ ଅନାଗତପକ୍ଖତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପକ୍ଖଂ ଆଗଚ୍ଛତି ପାତୁବ୍ଭୱତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ପୱତ୍ତିକାରଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଜନକପଚ୍ଚଯୋ। ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକ ପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ଏତେନା’’ତି ହେତୁନା। ‘‘କାଯୱଚୀ ମନୋକମ୍ମଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘କମ୍ମଂ’’ତି କ୍ରିଯାୱୁଚ୍ଚତି, ଗମନ ଠାନ ନିସଜ୍ଜସଯନାଦିକଂ କାଯିକ କ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଆଲାପ ସଲ୍ଲାପ କଥନ ସଜ୍ଝାଯନ ଗାଯନାଦିକଂ ୱାଚସିକ କ୍ରିଯଞ୍ଚ। ୱିଜାନନ ଚିନ୍ତନ

ୱୀମଂସନାଦିକଂ ମାନସିକ କ୍ରିଯଞ୍ଚ। ''ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ''ତି ଅଭିନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି। ''ଏତେହୀ''ତି ଏତେହି ଲୋକିଯକୁସଲା କୁସଲ ଚେତନା ଧମ୍ମେହି। ଅପି ଚ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେହୀତି ସଙ୍ଖାରା। ''ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ''ତି କିଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି। ଅତ୍ତଭାୱଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି। ଭୱାଭୱଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ୱା ଅନତ୍ଥଂ ୱା ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି। ସମ୍ପରାଯିକମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ୱା ଅନତ୍ଥଂ ୱା ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତିଆଦିନା। ଚକ୍ଖୁମ୍ପି ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି, ସୋତଂପି ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତିଆଦିନା। ଦସ୍ସନମ୍ପି ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି, ସୱନମ୍ପି ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତିଆଦିନା ଚ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ''ୱିଜାନାତୀ''ତି ୱିୱିଧେନ ଜାନାତି। ଭୂତେନପି ଜାନାତି, ଅଭୂତେନପି ଜାନାତି। ''ନମତୀ''ତି ଗୋଚର ୱିସଯଭାୱାଯ ନମତି। ''ରୁପ୍ପତୀ''ତି କୁପ୍ପତି, ଖୋଭତି। ''ଫୁସତୀ''ତି ସଂହନତି। ''ୱେଦଯତୀ''ତି ୱିଦିତଂ କରୋତି। ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଲଗ୍ଗନୱସେନ ଭୁସଂ ନହତି ବନ୍ଧତି, ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ତଣ୍ହାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ''ଉପାଦିଯତୀ''ତି ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ''ଅମୁଞ୍ଚଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ଭୱତୀତି ଭୱୋ। ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଭୱନ୍ତି ଏତେନାତି ଭୱୋ। କମ୍ମଭୱୋ। ''ଜନନଂ''ତି ଅଭିନୱସ୍ସ ପାତୁଭ୍ଭୱନଂ। ''ଜୀରଣଂ''ତି ଅଭିନୱଭାୱତୋ ହାଯନଂ। ''ସୋଚନଂ''ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାପନଂ। ''ପରିଦେୱନଂ''ତି ରୋଦନଂ। ''ଦୁକ୍ଖଂ''ତି କାଯରୁଜ୍ଜନଂ। ''ଦୋମନସ୍ସଂ''ତି ଚିତ୍ତରୁଜ୍ଜନଂ। ''ୱିସୀଦନଂ''ତି ବାଳ୍ହଂ ଚିତ୍ତକିଲମଥଭାୱେନ ୱିରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସସୀଦନଂ। ଥାମବଲଖିଯ୍ଯନଂ। ଯତୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ୱିରୂପପ୍ପୱତ୍ତିୟା ତଙ୍ଖଣେ ସବ୍ବସୋ ଉପରୁଜ୍ଝନଂ ୱା ହୋତୀତି। ''କେନଚି ସୁଖେନା''ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚତୋ ୱିମୁତ୍ତେନ କେନଚି ସନ୍ତିସୁଖେନ।

''ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା''ତି ଭଯଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଭୂତାନଂ ତେଭୂମିକ ଧମ୍ମାନଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା। ''ସମୁଦଯପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା''ତି ତଣ୍ହାଯ ଦୁକ୍ଖ ସମୁଦଯ ଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା। ''ନିରୋଧପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା''ତି ତଣ୍ହାନିରୋଧସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧ ଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା। ''ମଗ୍ଗପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା''ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୀକ ମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧ ମଗ୍ଗଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା। ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତୀତେକାଲେ ଭୱପରମ୍ପରା। ଅପରନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନାଗତେ ଭୱପରମ୍ପରା। ପୁବ୍ବନ୍ତା ପରନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତଦୁଭଯଂ। ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା''ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ଖନ୍ଧାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା। ''ସୁତ୍ତନ୍ତିକନଯେନା''ତି ଅଭିଧମ୍ମେପି ୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତ ଭାଜନୀଯଂ ନାମ ଆଗତଂ। ତେନ ସୁତ୍ତନ୍ତ ଭାଜନୀଯନଯେନ। ସାସୱା କୁସଲା କୁସଲ ଚେତନା ସଙ୍ଖାରା ନାମାତି ଯୋଜନା। ''ଅଭିଧମ୍ମନଯେନା''ତି ୱିଭଙ୍ଗେ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯନଯେନ। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ। ଅୱିଜ୍ଜା କିରିଯ ଧମ୍ମାନଂ ନେୱ ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଲଭତି। କୁସଲା କୁସଲମୂଲାନି କିରିଯ ଧମ୍ମାନଂ ନ ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। କିରିଯ ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାତୋ ଚ କୁସଲା କୁସଲ ମୂଲେହି ଚ ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯଂ ନ ଲଭନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ପଚ୍ଚଯାକାରୋ''ତି ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦୋ। ''ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା''ତି ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଗମନତୋ। ତେସଂପିକିରିଯ ଧମ୍ମାନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି କିରିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, କିରିଯ ନାମଂ, କିରିଯ ମନାଯତନଂ, କିରିଯଫସ୍ସୋ, କିରିଯ ୱେଦନାତି ଅତ୍ଥିତାଯ ''ଏସନଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''କୁସଲା କୁସଲ ୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ''ତି କୁସଲ ୱିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ଅକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ , ୱିପାକ ୱିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ''ତଂ ଅନୁପପନ୍ନଂ''ତି ପୱତ୍ତିୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣ ସହଗତସ୍ସ ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ତଂ ସହଜାତସ୍ସ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସ ଚ ଅୱସିଟ୍ଠତ୍ତା ତଂ ନ ସମ୍ପନ୍ନଂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ହି ୱିଞ୍ଞାଣପଦେ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱିଧଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚସତି, ନାମ ରୂପପଦେପି ପୱତ୍ତିୱସେନ ତଦୁଭଯଂ ପୱତ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣସହଗତଂପି ଗହେତବ୍ବମେୱାତି। ''ତଂ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣ ପୱତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ''ତଣ୍ହୁପାଦାନାନିପାକଟାନୀ''ତି ଛ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା ସଦ୍ଦତଣ୍ହାଦିୱସେନ। ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି କାମୁପାଦାନାଦିୱସେନାତି ଏୱଂ ପାକଟାନିଯେୱ। ''ଲକ୍ଖଣମତ୍ତାନୀ''ତି ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖତଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣ ନିମିତ୍ତମତ୍ତାନି। ''ଜାତିବ୍ଯସନାଦୀହୀ''ତି ଞାତିୱିନାସନାଦୀହି। ''ଞାତିବ୍ଯସନାଦିନିମିତ୍ତଂ''ତି ଞାତିୱିନାସନାଦିକାରଣା।

''ଖନ୍ଧଦୁକ୍ଖେ''ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ। ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ମଗ୍ଗୋ ନାମ ତଣ୍ହାସମୁଦଯୋ ଏୱ। ଖନ୍ଧନିରୋଧ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ''ଖନ୍ଧ ସମୁଦଯଭୂତା''ତି ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତା। ''ଅୱିଜ୍ଜାନି ୱୁଟାନଂ''ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯନୀୱାରିତାନଂ ପିହିତାନଂ। ''ଅପ୍ପହୀନ ଭୱାଭିଲାସାନଂ''ତି ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନ ଭୱପତ୍ଥନାନଂ। ଅପ୍ପହୀନଭୱତଣ୍ହାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ୱିବନ୍ଧୋ''ତି ଅନ୍ତରାଯୋ। ''ଉଦଯଭୂତାନଂ''ତି ୱଡ୍ଢିଭୂତାନଂ। ''ଅୱସ୍ସଯୋ''ତି ନିସ୍ସଯୋ। ସୁଖୱେଦନା ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁଖୱେଦନାସଦିସୋ''ତିଆଦି। ଦୋମନସ୍ସାନଂ ପନ ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପରତୋ ପରିଯେଟ୍ଠିତଣ୍ହାଯଂ ପାକଟୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାପି ଦୁକ୍ଖେନ ପୀଳଇତସ୍ସ ସୁଖଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ସୁଖଂ ୱିଯ ତଂ ପତ୍ଥେତୀତି। ସମୁଦା ଚରିତ୍ୱା ପରିଚଯିତ୍ୱା। ''ତଣ୍ହା ଏୱା''ତି କାମତଣ୍ହା ଏୱ। ''ଅତ୍ତନି ଚା''ତି ଦିଟ୍ଠିଯଞ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣେସୂ''ତି ଅତ୍ତ ଜୀୱ ଲୋକାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠିଯାଗହିତା ରମ୍ମଣେସୁ। ''ଅସ୍ସାଦନ ଖମନରୋଚନଭୂତାଯା''ତି ସାଧୁୱତାଯଂ ମମଦସ୍ସନନ୍ତି ଏୱଂ ରଜ୍ଜନ ତୁସ୍ସନ କନ୍ତିଭୂତାଯ। ''ଉପାଦାନୀଯସ୍ସା''ତି ଦଳ୍ହଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସ। ''ଅତ୍ଥସ୍ସା''ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାଦିକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ଗାଥାଯଂ ।''ଭୱଂ ହୋତୀ''ତି ଭୱନ୍ତୋ ୱଡ୍ଢନ୍ତୋ ହୋତି। ''ପରାଭୱୋ''ତି ୱିନାସନ୍ତୋ।

''ଅଦ୍ଧାନୱନ୍ତେ ଧମ୍ମେ''ତି ତେକାଲିକସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମେ। ଅପତମାନେ କତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ। ଯଥା ଉପାଦାନଂତି ଦିସ୍ୱା ଉପାଦାରୂପଂତି ପଦେ ଆଦାସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ଉପୁବ୍ବ ପଦସଦ୍ଦୋ। ଇତରଥା ଉପାଦାନନ୍ତି ନସିଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ଅଦ୍ଧା, ଅଦ୍ଧାନ, ପଦେସୁପି। ତେନାହ ''ଅଦ୍ଧାନଂ''ତି

ନସିକ୍ଖତୀତି। ସଂଖିପନ୍ତି ୱୀସତାକାରା ଏତେସୂତି ସଙ୍ଖେପା। ସଙ୍ଗହା। ‘‘ୱଟ୍ଟଧମ୍ମା’’ତି ସଙ୍ଖାରାଦୟୋ ଧମ୍ମା। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଏତାସୁ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସୁ। କଥଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟା’’ତି। ‘‘ପତିଟ୍ଠା’’ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନାନି। ‘‘ପଭୱା’’ତି ୱଟ୍ଟଧମ୍ମପରମ୍ପରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ମୂଲ ପଧାନ କାରଣାନି। ତତ୍ଥ ହେତୁ ଚ ଦେସେତବ୍ବୋ ହୋତି। ଇତରଥା ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନଦିଟ୍ଠି ଅହେତୁକ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଓକାସୋ ସିୟାତି। ଫଲଞ୍ଚ ଦେସେତବ୍ବଂ ହୋତି। ଇତରଥା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା ଓକାସୋ ସିୟାତି। ‘‘ଅଦ୍ଧୁନୋ’’ତି ଦୀଘକାଲସ୍ସ। ‘‘ନିୱତ୍ତେତୀ’’ତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ‘‘ଅହେତୂ ଅପଚ୍ଚୟା ସତ୍ତା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ପୁବ୍ବହେତୁରହିତା ପୁବ୍ବପଚ୍ଚୟରହିତା ହୁତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ସାଧେତବ୍ବୋ ନ ହୋତୀ’’ତି ଭୱପରମ୍ପରାସୁ ନିଚ୍ଚୋ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ଧାୱନ୍ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି କତ୍ତବ୍ବ କିଞ୍ଚଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘କେସଞ୍ଚି ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତିୟେୱା’’ତି ଅନାଗାମୀନଂ ଅରହନ୍ତାନଞ୍ଚ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତିୟେୱ। ମହାଆଦୀନୱରାସିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସୋକାଦିୱଚନଂ ହୋତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ। ‘‘ଲଦ୍ଧା’’ତି ଅତ୍ଥତୋ ଲଦ୍ଧା। ‘‘ତଦୱିନାଭାୱିଭାୱଲକ୍ଖଣେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ତେନ ତେନ ପଚ୍ଚୟେନ ଅୱିନାଭାୱୀନଂ ଭାୱୋ, ସୋ ଏୱ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ପରତ୍ଥ ପୀ’’ତି ଇତୋ ପରେସୁ ତଣ୍ହୁପାଦାନ ଭୱଗ୍ଗହଣେନାତିଆଦୀସୁପି। ‘‘ଆଦିତୋ’’ତିଆଦିମ୍ହି। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ‘‘କିଲେସଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ’’ତି କିଲେସଭାୱେନ ସମାନତ୍ତା ସଦିସତ୍ତା। ‘‘ଲକ୍ଖିତବ୍ବ ଧମ୍ମେହୀ’’ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି। ‘‘ପଥମେନ ଦୁତୀୟସ୍ସା’’ତି ପଥମସଙ୍ଖେପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦୁତୀୟସ୍ସ ସଙ୍ଖେପସ୍ସ ଏକା ସନ୍ଧୀତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଲୋକସ୍ସ ପାକଟ ୱୋହାରେନା’’ତି କିଲେସଧମ୍ମା କମ୍ମଧମ୍ମା ଚ ଲୋକେ ହେତୂତି ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ୱିପାକଧମ୍ମା ପନ ଫଲନ୍ତି ପାକଟା। ଏୱଂ ଲୋକେ ପାକଟ ୱୋହାରେନ। ଇଧ ପନ କିଲେସଧମ୍ମକମ୍ମଧମ୍ମା ୱା ହୋନ୍ତୁ, ୱିପାକଧମ୍ମା ୱା, ୟୋ ୟୋ ପଚ୍ଚୟପକ୍ଖେ ଠିତୋ, ସୋ ସୋ ହେତୂତିପି ୱତ୍ତବ୍ବୋୟେୱ। ୟୋ ୟୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନ ପକ୍ଖେ ଠିତୋ, ସୋ ସୋ ଫଲନ୍ତିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହେତୁଫଲସଦ୍ଧାପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠେ। ‘‘ସଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସା’’ତି ସଂୱିଦହନ୍ତସ୍ସ। ‘‘ଆୟୂହନ ସଙ୍ଖାରା ନାମା’’ତିଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମୁଚ୍ଚୟନସଙ୍ଖାରା ନାମ। ‘‘ଦକ୍ଖିଣଂ’’ତି ଦାନୱତ୍ଥୁଂ। ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ ୱା। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ତତୀୟପଞ୍ଚକେ ଚ। ‘‘ୱୁତ୍ତନୟେନେ ୱା’’ତି ପଥମପଞ୍ଚକେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ୱିଭାୱନିପାଠେ। ‘‘ଆୟତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟଚେତନା ଭୱୋ ନାମା’’ତି ଇଦଂ ଉଦ୍ଦେସପାଠଇୟଂ ୟଥାଦିଟ୍ଠପାଠୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟଚେତନା ସଙ୍ଖାରା ନାମାତି ଇଦଞ୍ଚ। ଇଧ ପନ ପୁବ୍ବେୟେୱ ଦ୍ୱୀସୁହେତୁପଞ୍ଚକେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଙ୍ଖାର କମ୍ମଭୱାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଙ୍ଖାର କମ୍ମଭୱାନଂ ୱିସେସୋ ୟୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ଇଧ ନ ୟୁଜ୍ଜତୀ’’ତି। ‘‘ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା’’ତି ପୁବ୍ବେୟେୱ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ‘‘ଏତଂ’’ତି ୱିଭାୱନି ୱଚନଂ। ‘‘ଧମ୍ମୱିଭାଗରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ’’ତି ୱିଭଙ୍ଗେ ଭୱପଦେ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସପି ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଭାଗସ୍ସ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ଫଲପଞ୍ଚକତୋ ଅନଞ୍ଞଂପି ଉପପତ୍ତିଭୱଂ ଅଞ୍ଞଂୱିୟ କତ୍ୱା ‘ଉପପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତୋ ଭୱେକଦେସୋ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ନାମ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହେତୂହି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥେ ଫଲପଞ୍ଚକେ ଏୱ ସଙ୍ଗହିତୋ। ତସ୍ମା ତେନ ଉପପତ୍ତିଭୱସଦ୍ଦେନ ଚତୁତ୍ଥ ପଞ୍ଚକମେୱ ଗହିତନ୍ତି ୟୁତ୍ତଂ। ଇତରଥା ଦ୍ୱେ ଫଲପଞ୍ଚକାନି ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚସତି ଅୱସେସା ଚାତି ଏତ୍ଥ ଦୁତୀୟଫଲପଞ୍ଚକମେୱ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ନାମ ମୋହୋ, ସୋ ଚ ଅକୁସଲ ମୂଲ’’ନ୍ତିଆଦି ଅଭିଧମ୍ମେ ମୂଲୟମକେ ମୂଲନାମେନ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀସୁପନଭୱ ଚକ୍କେସୁ ପୁରିମଚକ୍କେ ଅୱିଜ୍ଜା ଆଦି ହୋତି। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କେ ତଣ୍ହା। ଆଦି ଚ ନାମ ମୂଲନ୍ତି ଚ ସୀସନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ପରିୟାୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ।‘‘ଆଗମନସମ୍ଭାରେସୂ’’ତି ଅତୀତଭୱତୋ ଇମଂଭୱଂ ଆଗମନସମ୍ଭାରେସୁ। ତଣ୍ହା ଏୱ ସୀସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାତି ୟୋଜନା। ‘‘ତେସଂ ଅନ୍ତରେ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନ୍ତରେ। ତଣ୍ହାୟ ଓକାସୋ ନତ୍ଥୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତି, ତଣ୍ହା ନାମ ଏକନ୍ତେନ ସମ୍ଭୱତିୟେୱ। ସା ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ସା ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହା ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟାତି। ତଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ନାମ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ‘‘ଜରାମରଣମୁଚ୍ଛାୟାତିଆଦି ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା’’ତି ଜରାମରଣମୁଚ୍ଛାୟାତିଆଦିୱଚନଂ ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ୱଚନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଉପରିୱଟ୍ଟମୂଲ ଧମ୍ମପ୍ପଟିପାଦକାନଂ’’ତି ଉପରି ଦୁତିୟାନାଗତଭାୱାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହା ସଙ୍ଖାତାନଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଧମ୍ମାନଂ ନିୟୋଜକାନଂ। ‘‘ତେ ପୀ’’ତି ସୋକାଦୟୋ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାପି। ‘‘ଆସୱସମ୍ଭୂତା’’ତି ଆସୱେହି ସମ୍ଭୂତା ସଞ୍ଜାତା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ସୋକାଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ଜରାମରଣଙ୍ଗେ ଗହଣଂ’’ତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ ଜରାମରଣଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗହଣଂ। ‘‘ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି ଭୁସଂ ୱଡ୍ଢତି। ‘‘ଆସୱସମୁଦୟା’’ତି ଆସୱସମୁପ୍ପାଦା। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟୋ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜାସମୁପ୍ପାଦୋ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାସଙ୍ଖାରାତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନାନାବ୍ୟସନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସା’’ତି ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ନାନାବ୍ୟସନେହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ, ୱିହିଂସିତସ୍ସ। ‘‘ୟତୋ’’ତି ୟଂ କାରଣା, ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ୱଡ୍ଢନକାରଣା। ‘‘ୱଟ୍ଟଂ’’ତି ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଭୱଚକ୍କଂ। ସଂମୁୟ୍ହନଂ ସମ୍ମୋହୋ। ପରିୟେସନଂ ପରିୟେଟ୍ଠି। ୱିପଚ୍ଚତୀତି ୱିପାକୋ। ୱିପାକୋ ଏୱ ୱେପକ୍କଂ। ସମ୍ମୋହୋ ୱେପକ୍କଂ ଅସ୍ସାତି ସମ୍ମୋହୱେପକ୍କଂ। ତଥା ପରିୟେଟ୍ଠିୱେପକ୍କଞ୍ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତଦୁଭୟଂ’’ତିଆଦିନା। ତଦୁଭୟଂ ୱିପାକଂ ଏତସ୍ସାତି କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ମୋହୱେପକ୍କନ୍ତି ଚ ପରିୟେଟ୍ଠିୱେପକ୍କନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୟୋଜନା। ଅପି ଚ, ସମ୍ମୋହଂ ୱିପାଚେତି ସଞ୍ଜନେତୀତି ସମ୍ମୋହ ୱେପକ୍କଂ। ଏୱଂ ପରିୟେଟ୍ଠିୱେପକ୍କନ୍ତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ‘‘କିଚ୍ଛଂ’’ତି କସିରଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆପନ୍ନୋ। ‘‘ମିୟ୍ୟତୀ’’ତି ମରତି। ‘‘ଚ ୱତୀ’’ତି ସଙ୍କମତି। ‘‘ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଭୱନ୍ତରଂ ଉପେତି। ‘‘ଅଥ ଚ ପନା’’ତି ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ସତୋ। ‘‘ଜରାମରଣସ୍ସା’’ତି ଜରାମରଣ ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନିସ୍ସରଣଂ’’ତି ନିଗ୍ଗମନଂ। ‘‘ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତି ଅୟଂ ଲୋକୋ ନପ୍ପଜାନାତି। ‘‘ଆଗତିୟା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ

ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଆଗମନେନ। ‘‘ଗତିଯା ଚା’’ତି ଅନାଗତଭୱେ ଜାତିପାତୁବ୍ଭାୱୱସେନ ଗମନେନ ଚ। ଆଦିସଙ୍ଖାତୋ ପୁବ୍ବପରିଯନ୍ତୋ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିମନ୍ତଂ। ନ ଆଦିମନ୍ତଂ ଅନାଦିମନ୍ତଂ। ‘‘ୱଟ୍ଟପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସା’’ତି ତିୱିଧୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପବନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ। ଜାତିଯା ୱୁତ୍ତାଯ ସବ୍ବାନି ତସ୍ସା ନିଦାନାନି ୱୁତ୍ତାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଜାତିଯା ଏୱ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇଚ୍ଚେୱଂ’’ତି ଇତି ଏୱଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତିଆଦିନା ନଯେନ ପଟ୍ଠପେସି ମହାମୁନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଚରିଯ ୱାଦେପନ ‘‘ଇଚ୍ଚେୱଂ’’ତି ଜରାମରଣ ମୁଚ୍ଛାଯାତିଆଦିନାନଯେନ। ଆବନ୍ଧଂ ଅନାଦିକନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଧପି ତମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜେତି ‘‘ଇଚ୍ଚେୱଂ ଆବନ୍ଧନ୍ତି। ଲ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆବନ୍ଧଂ’’ତି। ଅୱିଜ୍ଜା ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ସା ସଯଂ ଅହେତୁ ଅପଚ୍ଚଯା ହୁତ୍ୱା ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଆଦିପଚ୍ଚଯଭୂତା ହୋତୀତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରତି ‘‘ୱଟ୍ଟସ୍ସା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭୂତତ୍ତା’’ତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଆଦିନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ପନ ପୱତ୍ତି ନିୱତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ଥି। ଜାନନ୍ତେହି ତାସଂ ପକାସନତ୍ଥାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାନାମ ୱଟ୍ଟକଥା ଏକନ୍ତେନ କଥେତବ୍ବା ହୋତି। କଥେନ୍ତେହି ଚ ୱଟ୍ଟଧମ୍ମାନଂ ମଜ୍ଝେ କତମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ୱଟ୍ଟପ୍ପୱତ୍ତତ୍ଥାଯ ପଧାନତରଂ ହୋତୀତି ଜାନିତବ୍ବଂ ହୋତି। ତଦା କିଚ୍ଚୱସେନ ପଧାନତରଂ ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ମୂଲଂ ସୀସଂ କତ୍ୱା ୱଟ୍ଟକଥା କଥେତବ୍ବାତି। ଇଦଂ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ନାମ ମୋହୋ। ସୋ ଚ ମୁଯ୍ହନକିରିଯା। ଅନ୍ଧଭାୱକରଣଞ୍ଚସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ। ନ ଚ ପଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱକରଣ ସଦିସଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ଥାଯ ପଧାନକିଚ୍ଚଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ଏୱେତ୍ଥ ସବ୍ବପ୍ପଧାନ କିଚ୍ଚତ୍ତା ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭୂତା ହୋତି। ଏୱଂ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭୂତତ୍ତା ସା ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତାତି। ‘‘ଅନାଦିକଭାୱୋ ଏୱ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ଅନାଦିକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ନୋ ନ ଦସ୍ସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଏତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ସିଦ୍ଧଂ। ‘‘ଇଧା’’ତି ଇମସ୍ମିଂଭୱେ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଅତୀତ ଭୱପରିଯାପନ୍ନାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ। ‘‘ଅଞ୍ଞାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଏୱା’’ତି ଅତୀତଭୱତୋପି ପୁରିମଭୱେ ସିଦ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଏୱ। ‘‘ତସ୍ସାପୀ’’ତି ପୁରିମତରଭୱେ ଅୱିଜ୍ଜାଯପି। ‘‘ଅତ୍ତଭାୱୋ’’ତି ପୁରିମତରୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ। ‘‘ପଧାନ ପଚ୍ଚଯଭୂତତ୍ତା’’ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନ୍ଧଭାୱକରଣ କିଚ୍ଚତ୍ତା ୱଟ୍ଟପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଧାନ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ହୋତି। ଏୱଂ ପଧାନପଚ୍ଚଯଭୂତତ୍ତା। ‘‘ତସ୍ସ ତସ୍ସାତି ନିଟ୍ଠାନମେୱ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟା’’ତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତସ୍ସପି ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଏୱଂ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂପି ନିଟ୍ଠାନମେୱ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ‘‘ୱୁତ୍ତୋଯେୱା’’ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ‘‘ପଞ୍ଚନୀୱରଣାତିସ୍ସୱଚନୀଯଂ’’ତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣ ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଆହାରୋତି ୱଚନୀଯଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ତତ୍ଥ ‘‘ଆହାରୋ’’ତି ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୭। ପଟ୍ଠାନନଯୋ। ‘‘ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ଲୋଭୋ ହେତୁଜାତିକତ୍ତା ହେତୁ ଚ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରାଦି ପଚ୍ଚଯେନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱଣ୍ଣେତି। ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତେପି ‘‘ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ହେତୁ ହୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥେ ସତି, ସୋ ଯେୱତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ପୁନ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱଣ୍ଣେତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା, ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ପଦ ଦ୍ୱଯଂ ଏକଧମ୍ମାଧିକରଣତ୍ତା ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଂ ହୋତି। ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ପଦଦ୍ୱଯଂ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଂ ନ ହୋତି। ପୁରିମ ପଦଞ୍ହି ଧମ୍ମ ଭାୱପ୍ପଧାନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଧମ୍ମପ୍ପଧାନନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଂ ୱାକ୍ୟଂ ଭିନ୍ନାଧିକରଣଂ କତ୍ୱା ୱଣ୍ଣେତୀତି ନ ଯୁତ୍ତମେତନ୍ତି। ନୋ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ମୁଖ୍ୟୋପଚାରମତ୍ତେନ ନାନତ୍ଥତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମୱାକ୍ୟଞ୍ହି ମୁଖ୍ୟୱଚନଂ। ପୁରିମୱାକ୍ୟଂ ଉପଚାର ୱଚନଂ। ଉପଚାରୱଚନେ ଚ ଉପଚାରତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ମୁଖ୍ୟୱଚନେ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋତି। ‘‘ହେଟ୍ଠାୱୁତ୍ତମେୱା’’ତି ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ହିନୋନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ହେତୁ। ହିନୋନ୍ତି ଏତେନାତି ହେତୁ। ତତ୍ଥ ‘‘ହିନୋନ୍ତୀ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁପତିଟ୍ଠହନ୍ତି। କେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସହଜାତ ଧମ୍ମା’’ତି। କଥଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱୁଦ୍ଧିୱିରୁଳ୍ହି ୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତୱସେନା’’ତି। କସ୍ମା ତେ ସୁଟ୍ଠୁ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି। ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତକାରଣସ୍ସ ୱା ଥାମବଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହନିପାତିନା ଥାମବଲସମ୍ପନ୍ନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେତୁୱିସେସନଞ୍ଚେତଂ। ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହନିପାତିମ୍ହି ଥାମବଲସମ୍ପନ୍ନେ ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମେତିପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉପକାରକୋତି ଚ ଉପଲଦ୍ଧିଯେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯାଦିସେନସଭାୱେନା’’ତି ହେତୁଭାୱାଦିସଭାୱେନ। ‘‘ଉପଲଦ୍ଧିଯେୱା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଉପକାରକ ସଦ୍ଦୋ କତ୍ତାରଂ ୱା କାରେତାରଂ ୱା ୱଦତୀତି। ୱୋହାରମତ୍ତେନ ୱଦତି। ଧମ୍ମତୋ ପନ କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ହି ସଭାୱ ଧମ୍ମେସୁ’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଧମ୍ମତୋ କତ୍ତାୱା କାରେତାୱା ନତ୍ଥି। କସ୍ମା ଉପକାରକୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ତଥା ଉପଲଦ୍ଧିଯଂ ପନା’’ତିଆଦିଂ।

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ଅଲ୍ଲୋଲମ୍ବମାନା’’ତି ଆରମ୍ମଣ କରଣୱସେନ ଅଧିଓଲମ୍ବମାନା। ‘‘ଆରମ୍ମଣଭାୱେନା’’ତି ଗୋଚରୱିସଯଭାୱେନ।

ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ଗରୁକତା’’ତି ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନାଦିୱସେନ ୱା ସଦ୍ଧାପସାଦାଦିୱସେନ ୱା ଗରୁକତା। ‘‘ସାମିନୋ ୱିଯ ଦାସେ’’ତି ସାମିନୋ ଅତ୍ତନୋଦାସେ ଅତ୍ତନୋୱସେ ୱତ୍ତଯମାନା ୱିଯ। ସହଜାତାଧିପତି ପନ ହେଟ୍ଠା ସମୁଚ୍ଚଯ ସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଦ୍ୱଯେ। ‘‘ଅନ୍ତର’’ନ୍ତି ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ। ‘‘ସନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ। ‘‘ସନ୍ତାନାନୁବନ୍ଧୱସେନା’’ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ। ଉପ୍ପାଦନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଧମ୍ମନ୍ତରସ୍ସା’’ତି ନାମକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ। ‘‘ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯତା’’ତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମନ୍ତରଂ। ‘‘ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାଗପ୍ପୱତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସ ଅସଞ୍ଞୀଭୱସ୍ସ ଚ ପୁରିମଭାଗେ ଚ ପଚ୍ଛିମଭାଗେ ଚ ପୱତ୍ତାନଂ। ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ପୀ’’ତି ନିରୋଧସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ କୁସଲ କ୍ରିଯ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ପଚ୍ଛାଭାଗେ ଅନାଗାମିଫଲ ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ । ଅସଞ୍ଞୀଭୱସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ କାମଭୱେ ଚୁତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ପଚ୍ଛାଭାଗେ କାମଭୱେ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ତେସୁ ପନ କଥଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ ସିଯା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରିମଭାଗ ପଚ୍ଛିମ ଭାଗାନଂ ମଜ୍ଝେ ଅଚିତ୍ତକସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଅଚିତ୍ତକସ୍ସ ରୂପସନ୍ତାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରିକତ୍ତାତି ଚୋଦନା। ତଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ନ ହି ଅଭାୱଭୂତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ରୂପଧମ୍ମୋ ଅନ୍ତରଂ ନ ଚ କରୋତି ନାମ। ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରତା ନାମାତିଆଦିନା ଯୋଜନା ହୋତି। ‘‘ତଥାପୱତ୍ତନ ସମତ୍ଥତା’’ତି ଏକୀଭୂତାନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଉପ୍ପାଦନେ ସମତ୍ଥତା।

ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ। ‘‘ଯେ ପନ ଧମ୍ମା’’ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ଧମ୍ମା। ‘‘ଅତ୍ତନୀ’’ତି ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମେ ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତଂ ତିଦଣ୍ଡଂ ୱିଯା’’ତି ଭୂମିଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଉସ୍ସିତା ତଯୋଦଣ୍ଡା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତା ୱିଯ। ‘‘ପୁରିମେନା’’ତି ପୁରିମେନ ସହଜାତ ପଚ୍ଚଯେନ। ‘‘ଇତରୀତରୋ ପତ୍ଥମ୍ଭନ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋ ପତ୍ଥମ୍ଭନଂ।

‘‘ସୂଦୋ’’ତି ଭତ୍ତକାରକୋ। ‘‘ଉକ୍ଖଲୀ’’ତି ଭତ୍ତପଚନକୁମ୍ଭୀ। ‘‘ୱୁଟ୍ଠିଧାରା’’ତି ମେଘୱୁଟ୍ଠିଧାରା। ‘‘ଉପନିସ୍ସଯୋ’’ତି ଭତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯୋ। ‘‘ତାସୁ ଅସତୀ’’ତି ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତ ୱୁଟ୍ଠିଧାରାସୁ ଅସତି। ‘‘ବଲୱତରଟ୍ଠେନା’’ତି ବଲୱତରନିସ୍ସଯଟ୍ଠେନ। ‘‘ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ପକତୋ’’ତି ଭୁସଂ କତୋ। ତେନାହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁକତୋ’’ତି। କରଣଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସୁଟ୍ଠୁଉପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁଉପସେୱନଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନା’’ତି ‘ଯଥା କତେ ସତୀ’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ।

‘‘ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣ ଧମ୍ମା ଏୱା’’ତି ନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମା ଏୱ। ‘‘ପୁରେଜାତତାମତ୍ତୱିସିଟ୍ଠା’’ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତସଦ୍ଦେନ ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣସତ୍ତିତୋ ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତସତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତସତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ୱାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱତ୍ଥୂନି ଚ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ଚ ପୁରେଜାତତ୍ତା ଏୱ ସୁଟ୍ଠୁବଲୱତାଯ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚ ଆରମ୍ମଣ କିଚ୍ଚାନି ସାଧେନ୍ତି। ତଥା ହଦଯୱତ୍ଥୁ ଚ ମନୋଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ ନନ୍ତି। ଅଯଂ ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତସତ୍ତି ୱିସେସୋତି ୱଦେଯ୍ଯୁ। ସଚ୍ଚଂ। ସୁଦ୍ଧମନୋ ଦ୍ୱାରେପନ ଇଧ ଠତ୍ୱା ନିରଯେସୁ ଏୱରୂପାନି ନିରଯଗ୍ଗିରୂପାନି ଅତ୍ଥି। ଇଦାନି ଦେୱେସୁ ଚ ଏୱରୂପାନି ଦିବ୍ବରୂପାନି ଅତ୍ଥୀତି ଚିନ୍ତଯନ୍ତାନମ୍ପି, ତେସୁ ପୁରେ ଏୱରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୂତି ୱା, ତେସୁ ଅନାଗତେ ଏୱରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱା ଚିନ୍ତଯନ୍ତାନଂପିତାନି ରୂପାନି ନିବ୍ବିସେସାନି ହୁତ୍ୱା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରେ ଜାତାନି ହୁତ୍ୱା ତଦା ୱିଜ୍ଜମାନାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାନି ଆରମ୍ମଣ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ଇତରାନି ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ। ନ ଚେତ୍ଥ ପୁରେଜାତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାନଂ ପୁରେଜାତତ୍ତେନ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ନ ଚ ତାନି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋନ୍ତି। ଯଦି ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତସତ୍ତିୱିସେସୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋତି ୱଦେଯ୍ଯୁ। ତାନି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ନ ଭୱେଯ୍ଯୁଂ। କସ୍ମା, ତାଦିସସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ନତ୍ଥିତାଯ। ନ ଚ ନଭୱନ୍ତି। କସ୍ମା, ପୁରେଜାତମତ୍ତୱିସେସସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ। ଏତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ଯୁଂ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତସତ୍ତିୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତୀତି। କିଞ୍ଚାପିଦିସ୍ସତି। ସୋ ପନ ବହୁୱିଧାନଂ ନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସ୍ସଯ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ଏୱ, ଆରମ୍ମଣ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ଏୱ ଚାତି। ଅପି ଚ ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧମନୋଦ୍ୱାରେ ତବ୍ବିସେସାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୁଂ ପୁରେଜାତ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ତବ୍ବିସେସସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଯଂ ରୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେ। ‘‘ଗିଜ୍ଝପୋତକାନଂ ୱିଯା’’ତି ପଚ୍ଛା ଆସିଞ୍ଚିଯମାନଂ ଉଦକଂ ରୁକ୍ଖପୋତକାନଂ ୱୁଦ୍ଧୱିରୁଳ୍ହଭାୱଂ ପାପେତ୍ୱା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ଉପକାରକୋ ୱିଯାତି ଯୋଜନା। ଆହାରଂ ଆସିଂ ସତୀତି ଆହାରାସା। ଜିଘଚ୍ଛା, ପିପାସା, ତଣ୍ହା। ତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେତନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ସା ପନ ଆହାରାସା ଚେତନା ଉପତ୍ଥମ୍ଭତି ଯେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅଯମତ୍ଥୋ’’ତି ‘ସୁପାକଟେନା’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ। ସବ୍ବାଚେସାୱିଚାରଣା ଗିଜ୍ଝୋପମାଯ ଉପମାମତ୍ତଭାୱଂ ନୀୱାରେତା ହୋତୀତି।

ଆସେୱନ୍ତି ତଂ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ଆସେୱନଂ। ଏତେନ ଭୁସୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ ଧମ୍ମେହି ଆସେୱିତବ୍ବତ୍ତା ଆସେୱନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେତୀତି। ‘‘ତ’’ନ୍ତି ତଂ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଚଯ ଧମ୍ମଂ। ‘‘ଭଜନ୍ତୀ’’ତି ଉପେନ୍ତି। କେ ଭଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଧମ୍ମା’’ତି। ‘‘ଧମ୍ମା’’ତି ଚ ଅନନ୍ତରୁପ୍ପନ୍ନା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା। କଥଞ୍ଚ ତଂ ତେଭଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁସେୱମାନା ୱିଯ ଭଜମାନା ୱିଯ ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ୱିଯ

ସଦ୍ଧେନ ଲୋକେ କିଞ୍ଚିଜନଂ କେଚିଜନା କେନଚି ଅତ୍ଥେନ ସୁଟ୍ଠୁସେୱନ୍ତା ୱିଯାତି ଦସ୍ସେତି। କଥଂ ସୁଟ୍ଠୁସେୱିଯମାନା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ। ପୁରିମସ୍ସ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସବ୍ବପରିପୂରଂ ଆକାରଂ’’ତି ଜୱୱେଗସହିତେହି ୱିଜାନନ ଫୁସନାଦୀହି ସାୱଜ୍ଜାନ ୱଜ୍ଜାଦୀହି ଚ ସବ୍ବେହି ଜୱନଗୁଣେହି ପରିପୂରଂ ଆକାରଂ। ‘‘ଆସେୱେତୀ’’ତି ମଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସେୱଥାତି ନିଯୋଜେନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱାସଂ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ୱାସଂ’’ତି ୱାସନଂ। ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଗାହାପେତୀ’’ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ଯଥା ଲୋକେ ଏକୋ ପରେସଂ ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ଦେତି। ଏୱଂ ଦେନ୍ତଂ ପନ ପରେ ଭଜନ୍ତିଯେୱ। ମଂ ଭଜଥାତି ନିଯୋଜନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ଏୱମେୱ ଇଧପି ସୁଟ୍ଠୁୱାସଦାନମେୱ ଭଜାପନଂ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱଡ୍ଢେତି ୱା’’ତି ଏତେନ ଆସେୱନା ଭାୱନା ୱଡ୍ଢନାତି ଇମଂପରିଯାଯତ୍ଥଂ ୱଦତି। ପୁରିମାଭିଯୋଗୋ ନାମ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଜ୍ଝାଯନାଦିକମ୍ମେସୁ ଯଥାସତ୍ତି ଯଥାବଲଂ ୱା ଯାମକରଣଂ। ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ତଂ ଉଗ୍ଗହଣ କମ୍ମଂ ଉପରୂପରି ପଗୁଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି। ‘‘ଆସେୱନଟ୍ଠେନା’’ତି ୱଡ୍ଢାପନଟ୍ଠେନ, ଉପକାରକୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସଜାତିଯାନଂ’’ତି କୁସଲାଦିଭାୱେନ ସମାନଜାତିକାନଂ।

କାଯଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖରଣଂ ନାମ କାଯସଞ୍ଚେତନାକିଚ୍ଚଂ। ୱାଚଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖରଣଂ ୱଚୀସଞ୍ଚେତନାକିଚ୍ଚଂ। ଚିତ୍ତଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖରଣଂ ମନୋସଞ୍ଚେତନାକିଚ୍ଚଂ। ‘‘କିରିଯାଭାୱେନା’’ତି ଦସ୍ସନସୱନାଦିକିଚ୍ଚେସୁ ଗମନଠାନ ନିସଜ୍ଜାଦିକିଚ୍ଚେସୁ ସଂୱିଧାନକିରିଯାଭାୱେନ। ‘‘ୱତ୍ଥୁମ୍ହୀ’’ତି ଗବ୍ଭୂୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ଯଥାୱୁତ୍ତାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚଂ ନାମ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗ ଚିତ୍ତଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚଂ। ‘‘ତଦଭିସଙ୍ଖରଣୱେଗଜନିତଂ’’ତି ତସ୍ସ କାଯଙ୍ଗାଦିକସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖରଣୱେଗେନ ଜନିତଂ କିରିଯାୱିସେସ ନିଧାନକିଚ୍ଚନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ସନ୍ତାନେ’’ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ।

ୱିପଚ୍ଚନଭାୱୋ ଚ ନାମ ପାତୁଭାୱୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିରୁସ୍ସାହ ସନ୍ତଭାୱୋ ନାମ କୁସଲା କୁସଲାନଂ ୱିଯ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚେସୁ ଚ ଆଯତିଂ ୱିପଚ୍ଚନ କିଚ୍ଚେସୁ ଚ ନିରୁସ୍ସାହଭାୱେନ ସନ୍ତଭାୱୋ। ନ କିଲେସୁ ପସନ୍ତଭାୱେନ। ଚିତ୍ତାଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚେସୁପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତନାୱସେନ ଯଥୋପଟ୍ଠିତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଏକତୋ ସନ୍ନିପାତଗମନୁସ୍ସାହମତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି। ତତୋପରଂ ପନ ସୁପିନ ଦସ୍ସନ କିଚ୍ଚଂପି ନତ୍ଥୀତି। ‘‘ମନ୍ଦମନ୍ଦାକାରେନା’’ତି ମନ୍ଦତୋ ଅତିମନ୍ଦାକାରେନ। କିଞ୍ଚିଜାନନ ଚିତ୍ତଂ ନାମ କମ୍ମାଦି ଆରମ୍ମଣଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂପି ଜାନନଂ ୱୀଥିଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା।

‘‘ଅରୂପିନୋ’’ତି ଅରୂପଲକ୍ଖଣ ସମଙ୍ଗିନୋ। ନାମଲକ୍ଖଣ ସମଙ୍ଗୀନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଜନଯନ୍ତାପୀ’’ତି ସହଜାତ ଧମ୍ମେ ଜନେନ୍ତାପି। ‘‘ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିଯା’’ତି ପବନ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ।

‘‘କସ୍ମାପନେତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ଭାୱିନ୍ଦ୍ରିଯ ଦ୍ୱଯଂ’’ତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯ ଦ୍ୱଯଂ। ‘‘ଇଧା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେ। କସ୍ମା ନ ଗହିତଂ। ନନୁ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଇଧ ଗହେତବ୍ବମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଜନକତ୍ତଂ ନାମ ଜନକ କିଚ୍ଚଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ‘‘ଏତଂତଯଂପି ନତ୍ଥୀ’’ତି ଜନକତ୍ତାଦିକିଚ୍ଚତ୍ତଯଂପି ନତ୍ଥି। ଏୱଂସନ୍ତେକଥଂ ଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ହୋତୀତିଆହ ‘‘କେୱଲଂ ପନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ଦ୍ୱଯଂ’’ତି ଇତ୍ଥିଭାୱପୁମ୍ଭାୱ ଦ୍ୱଯଂ। ନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ପଚ୍ଚଯତ୍ତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ହୋତି। ଯଥାହି ଏକୋ ରାଜା ଅତ୍ତନୋ ୱିଜିତେ ଗେହାନି କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ କରୋନ୍ତୂତି ଗେହସଣ୍ଠାନଂ ପଟ୍ଠପେତି। ସବ୍ବେଜନା ତଥେୱ କରୋନ୍ତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା। ତତ୍ଥ ରାଜା ଗେହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଗେହଟ୍ଠିତିଯା ଚ କିଞ୍ଚି କିଚ୍ଚଂ ନ କରୋତି। ଗେହସାମିକାୱା ଗେହୱଡ୍ଢକିନୋ ୱା କରୋନ୍ତି। କରୋନ୍ତା ପନ ରଞ୍ଞା ପଟ୍ଠପିତଂ ସଣ୍ଠାନଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ କରୋନ୍ତି। ଏୱମେୱ ମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଝାଯନଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପସଦ୍ଦୋ ଉପନିସ୍ସଯ ପଦେୱିଯ ଉପରି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପରୀ’’ତି ଚ ଥାମବଲୱୁଦ୍ଧିୱସେନାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ୱା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ’’ତି ଆରମ୍ମଣେ।

‘‘ସୁଗତି ଦୁଗ୍ଗତି ନିବ୍ବାନ ସମ୍ପାପକଟ୍ଠେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଅବ୍ୟାକତମଗ୍ଗଙ୍ଗେସୁ ନତ୍ଥି। ଏୱଞ୍ଚସତି ତାନି କଥଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସମ୍ମାଦସ୍ସନାଦିନା’’ତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନ ସଙ୍କପ୍ପନାଦିନା। ‘‘ତେସଂ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନଂ। ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ଅବ୍ୟାକତ ଭୂତାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନମ୍ପି। ‘‘ତେନେୱଟ୍ଠେନା’’ତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନାଦିନା ଲକ୍ଖଣଟ୍ଠେନ। ଅଥୱା। ‘‘ତେନେୱଟ୍ଠେନା’’ତି ସୁଗତି ନିବ୍ବାନ ସମ୍ପାପକଟ୍ଠେନେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ଚସତି ସହେତୁକା ୱିପାକ କ୍ରିଯା ବ୍ୟାକତଧମ୍ମାପି ତେନେୱଟ୍ଠେନ ସବ୍ବସୋ କୁସଲସଦିସା ସିଯୁନ୍ତି। ନ ସିଯୁଂ, ପଚ୍ଚଯ ୱେକଲ୍ଲତ୍ତା। ୱିପାକାବ୍ୟାକତାହି କମ୍ମୱେଗେନ ସନ୍ତାନେ ପତିତମତ୍ତତ୍ତା ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତସଭାୱତୋ ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେତନା ନାନକ୍ଖଣିକ କମ୍ମପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। କିରିଯାବ୍ୟାକତା ଚ ନିରନୁସଯସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତନାପି ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛତିଯେୱ। ତସ୍ମା ତେସୁ ୱିପାକ କ୍ରିଯାବ୍ୟାକତେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦୀନିପି ସୁଗତି ସମ୍ପାପକଟ୍ଠଂ ନ ସାଧେନ୍ତି। କିଲେସପ୍ପହାନ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନ ସମ୍ପାପକଟ୍ଠମ୍ପି ନସାଧେନ୍ତି। ସଭାୱ ଲକ୍ଖଣୱେକଲ୍ଲତାପନ ତେସଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ନତ୍ଥିଯେୱ। ତସ୍ମା ତାନି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହିତାନୀତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ଧମ୍ମେସୁ ଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଆଧିପ୍ପଚ୍ଚ କିଚ୍ଚଂ ଅରୂପଧମ୍ମେ ସ୍ୱେୱ ଫରତି। ରୂପଧମ୍ମା ପନ ତଂ ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏୱ ତପ୍ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହେତୁ କମ୍ମ ମଗ୍ଗ ଝାନେସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏସନଯୋ କମ୍ମିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନପଚ୍ଚଯେସୁପୀ’’ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମସଦ୍ଦେନ ନାନକ୍ଖଣିକ ପଚ୍ଚଯୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତାସଙ୍କା ସମ୍ପୱତୀ’’ତି ସହଜାତା ନାମଧମ୍ମା ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନ ରୂପେହି, ପଚ୍ଛାଜାତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନରୂପେହି, ୱତ୍ଥୁ ଧମ୍ମା ଚ ତନ୍ନିସ୍ସିତନାମଧମ୍ମେହି କାଲତୋ ଚ ଠାନତୋ ଚ ଏକ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ତେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାସଙ୍କା ସମ୍ପୱତି। ‘‘ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯପ୍ପସଙ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯାପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେପି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯ ଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଏୱରୂପୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯପ୍ପସଙ୍ଗୋ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ହେଟ୍ଠାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ଏୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରଂ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଯଦି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରଂ ନ ହୋତି, ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋଯେୱ। କସ୍ମା, ଦେସକସ୍ସ ପୁନରୁତ୍ତିନିରତ୍ଥକୱାଦିତା ପତ୍ତିତୋତି। ନୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କସ୍ମା, ଲୋକେ ଯୋ ସଯଂ ନତ୍ଥି, ୱିଗତୋ ହୋତି। ସୋ କସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି ଏୱରୂପସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନତୋ। ତେନ ଇମମତ୍ଥଂ ଞାପେତି, ଲୋକେ କେଚିଧମ୍ମା ସଯଂ ଅତ୍ଥିକାଲେ ଏୱ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନୋ ନତ୍ଥିକାଲେ। କେଚି ଧମ୍ମା ସଯଂ ନତ୍ଥିକାଲେ ଏୱ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନୋ ଅତ୍ଥିକାଲେତି ଅଯଞ୍ଚୱିଭାଗୋ ଅୱସ୍ସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଯେୱାତି। ‘‘ଓକାସଦାନସଙ୍ଖାତେନା’’ତି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଓକାସଦାନସଙ୍ଖାତେନ।

ସୁତ୍ତନ୍ତେ, ଅତ୍ଥୀତି ଅଯ ମେକୋ ଅନ୍ତୋତି ସତ୍ତାନଂ ସେଟ୍ଠସାରଭୂତୋ ଅତ୍ତାନାମ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅତ୍ଥି। ଉଚ୍ଛେଦୋ ୱା ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱା ସବ୍ବସୋ ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ସସ୍ସତୱାଦୋ ନାମ ଏକୋୱିସମନ୍ତୋ ଏକାୱିସମାକୋଟି। ନତ୍ଥୀତି ସତ୍ତୋନାମ ଏକଭୱପରମୋ ହୋତି, ମରଣତୋ ପରଂ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋ ନାମ ଦୁତୀଯୋ ୱିସମନ୍ତୋ ଦୁତୀଯାୱିସମକୋଟି। ଇମେ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଉଭୋୱିସମନ୍ତା ନାମ। ଜାନନ୍ତାନଂ ପନ ତାଦିସୋ ଅତ୍ତାନାମ ନତ୍ଥି, ଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ନତ୍ଥୀତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋ ଏୱ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ସ ଚ ଯାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ଅପ୍ପହୀନା ହୋତି, ତାୱ ଉଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପନ ପହୀନାଯ ତତୋପରଂ ନ ପୱତ୍ତତି। ଅତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତି। ଅଯଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯମୁତ୍ତୋ ମଜ୍ଝିମଞ୍ଞାଯୋ ନାମ। ବହୁଂ ନାନତ୍ଥ ସମ୍ପୱଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତିଯେୱ। ୱଣ୍ଣେନ୍ତାନଂପି ତେସଂ ବହୁ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି ଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬୮। ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ। ‘‘ପଞ୍ଚଧା’’ତି ପଞ୍ଚୱିଧେହି ପଚ୍ଚଯେହି। ‘‘ଏକଧା’’ତି ଏକୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ‘‘ଅୱିଚ୍ଛେଦୋଯା’’ତି ଅୱିଚ୍ଛେଦତ୍ଥାଯ। ‘‘ପଟିପାଦନାଯା’’ତି ଯୋଜନତ୍ଥାଯ। ଯୋ କୋଚି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅୱିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ପୁନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ’’ତି ନିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୁନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ। ‘‘ପୁରିମାନି ଜୱନାନୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗେ ଗୋତ୍ରଭୁତୋ ଆସେୱନ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତି। ଫଲସ୍ସ ପନ ସୋ ଭିନ୍ନଜାତିକତ୍ତା ଆସେୱନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଫଲଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ଆସେୱନ ମୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ ଇଧ ପୁରିମଜୱନସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଗ୍ଗ ଫଲଜୱନୱଜ୍ଜାନୀ’’ତି। ଫଲଜୱନୱଜ୍ଜାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଜୱନାନଂ। ‘‘ସବ୍ବାକାରପାରିପୂରଂ’’ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲାଦିଜାତିପି ସଙ୍ଗହିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜାତିମତ୍ତେନପୀ’’ତି। ଅଭିନ୍ନା ଏୱ ସିଯୁଂ। ନ ପନ ଭିନ୍ନା ହୋନ୍ତି। କଦାଚି କେଚିଭିନ୍ନା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଭିନ୍ନଜାତିକା ଧମ୍ମା। ଲ। ନ ସଙ୍କୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘କାମାୱଚରଭାୱତୋ ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରଭାୱପତ୍ତି ନାମା’’ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗୋତ୍ର ଭୂଚିତ୍ତଂ କାମଭୂମି। ଝାନଚିତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଭୂମି। ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତର ଭୂମି। କମ୍ମଚେତନାଯ ନିରୁଦ୍ଧାଯପି ତସ୍ସା ପୱତ୍ତାକାରୋ ନନିରୁଜ୍ଝତି। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଏୱ ଆଯତିଂ ୱିପାକଧମ୍ମରାସି ହୁତ୍ୱା ପାତୁଭ୍ଭୱତି। ତସ୍ମା ସୋ ୱିପାକସ୍ସ ବୀଜସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଚ ଯାୱ ନ ୱିପଚ୍ଚତି। ତାୱ ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସତି, ଅନ୍ତରା ୱିନଟ୍ଠୋ ନାମ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା କମ୍ମଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ନିଧାନତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଚ ନିଦହିତ୍ୱା ଏୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ପୱତ୍ତାକାରସଙ୍ଖାତ ବୀଜନିଧାନଞ୍ଚା’’ତି। ‘‘ଚେତନାଯ ହୋତୀ’’ତି ଚେତନାଯ ସାଧାରଣଂ ହୋତି। ପୁରେଜାତା ସାଲରୁକ୍ଖପୋତକା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁରିମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଧମ୍ମାତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ‘‘ଆହାରଜକାଯୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ପଚ୍ଛା ଜାତେନା’’ତି ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ଜିଣ୍ଣପତରୁକ୍ଖସ୍ସ ଉଦକାସିଞ୍ଚନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯଦଗ୍ଗେନା’’ତି ଯେନକାରଣେ କୋଟ୍ଠାସେନ। ‘‘ୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ’’ତି ନିରୋଧାସନ୍ନଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ। ‘‘ଏୱମଯଂ ପୀ’’ତି ଏୱଂ ଅଯଂ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋପି। ୱିୱିଧେନ ଆକାରେନ ଫରଣଂ କାଲନ୍ତର ଦେସନ୍ତର ଗମନଂ ୱିପ୍ଫାରୋ। ମହନ୍ତୋ ୱିପ୍ଫାରୋ ଯସ୍ସାତି ସମାସୋ। ‘‘ୱତ୍ଥୁମ୍ହୀ’’ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୋକିଣ୍ଣୋ ସମ୍ମିସ୍ସୋତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ। କାମ ରୂପଭୱୋ । ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ରୂପୱିରାଗଭାୱନାବଲେନ ରୂପସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପୁରେଜାତଂ ୱା’’ତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତେ ପୁରେଜାତଂ ୱା। ‘‘ଓଡ୍ଡନପକ୍ଖେ ଠିତଂ ୱା’’ତି ତତୋ ପଚ୍ଛା ଯାୱ ଅଟ୍ଠମ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଓଡ୍ଡନପକ୍ଖେ ଠିତଂ ୱା। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପୁରେଜାତ ପଚ୍ଚଯେ। କିଞ୍ଚାପି ଦିସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପଚ୍ଚନୀଯେ’’ତି ପଚ୍ଚନୀଯ ୱାରେ। ‘‘ତଂ’’ତି ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅପରିବ୍ଭତ୍ତତ୍ତାୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାରଣଂ ୱଦନ୍ତି ପଟ୍ଠାନଟୀକାଚରିଯା। ଅରୂପଭୱେ ମରଣାସନ୍ନକାଲେ କସ୍ସଚି ଗତିନିମିତ୍ତ ପଟ୍ଠାନଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଏୱଞ୍ଚସତି, ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣ ପୁରେଜାତଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବମେୱ। ପଟ୍ଠାନେପନ ତସ୍ମିଂଭୱେ ସବ୍ବଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। କସ୍ମା ଇତି ଚେ, ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତାତି ଇମିନା

ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଆରୁପ୍ପେୱିୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟ୍ଠାନେ ଅରୂପଭୱେ ଦ୍ୱେପି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଅରୂପ ପୁଗ୍ଗଲା ସଦ୍ଦଂପି ରୂପଧମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣ ସଙ୍ଗହଦୀପନିୟଂ ‘ଅସଞ୍ଞୀଭୱତୋ ଚୁତାନଂ ୱିୟ ଅରୂପଭୱତୋ ଚୁତାନଂପି ଗତିନିମିତ୍ତଭୂତଂ କାମପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱନ୍ତରେ କେନଚିଦ୍ୱାରେନ ଅଗ୍ଗହିତଂ, କେୱଲଂ କମ୍ମବଲେନେୱ ଉପଟ୍ଠାପିତ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଗୂଥକୁଣପାଦୀନୀ’’ତି ଗୂଥଞ୍ଚ ମତପୂତିସରୀରାନି ଚ। ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହୀ’’ତି ପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତେହି। ତେ ପନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା କଥଂ ଚତୁଭୂମିକ କୁସଲାନଂ ଉପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ ଆନନ୍ତରିୟ ୱଜ୍ଜାନୀ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ଆନନ୍ତରିୟ କମ୍ମକତାନଂ କିଲେସାୱରଣ କମ୍ମାୱରଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଝାନମଗ୍ଗପ୍ପଟିଲାଭୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆନନ୍ତରିୟ ୱଜ୍ଜାନୀ’’ତି। ‘‘ତାନୀ’’ତି ରାଗାଦୀନି ଅକୁସଲାନି ଚତୁଭୂମିକ କୁସଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ସମତିକ୍କମମୁଖେନା’’ତି ପଟ୍ଠାନେ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଏତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ପାଣଂ ହନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଟିଘା ତତ୍ଥାୟ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିୟତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ତସ୍ସ ପଟିଘାତତ୍ଥାୟା’’ତି ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତକମ୍ମସ୍ସ ପଟିହନନତ୍ଥାୟ ପହାନତ୍ଥାୟ ସମତିକ୍କମନତ୍ଥାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଚେ ପାଣାତିପାତୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁନ ସଂୱେଗଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ସମତିକ୍କମନତ୍ଥାୟ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିୟତି, ଉପୋସଥ କମ୍ମଂ କରୋତି। ତଦା ତଂ ପାଣାତି ପାତକମ୍ମଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦାନକମ୍ମେନିୟୋଜେତି ନାମ। ତଥା ସୀଲକମ୍ମେ ଉପୋସଥ କମ୍ମେତି। ୟଥାହି ରାଜା ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ ଇମସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ୟୋ ଉପୋସଥଂ ନୁପୱସତି, ତଂ ଘାତେସ୍ସାମୀତି। ତଦା ସବ୍ବେପି ନାଗରା ଉପୋସଥଂ ଉପୱସେୟ୍ୟୁଂ। ଏୱମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ରାଜାୱିୟ ହି ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତକମ୍ମଂ। ନାଗରା ୱିୟ ସୋ ପାଣଘାତକୋ। ଉପୋସଥ କମ୍ମ କୁସଲାନି ୱିୟ ତସ୍ସ ଦାନସୀଲ ଉପୋସଥ କମ୍ମ କୁସଲାନୀତି। ‘‘ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତୀ’’ତି ପଦେସୁପି ଏସେୱନୟୋ। ଏୱଂ ସମତିକ୍କମମୁଖେନ ଏକଂପି ଅକୁସଲଂ ସବ୍ବାନି ଚତୁଭୂମିକ କୁସଲାନି ଉପନିସ୍ସୟ ସତ୍ତିୟା ଜନେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ତାନିୟେୱ ସବ୍ବାନୀ’’ତି ଆନନ୍ତରିୟ କମ୍ମସହିତାନିସବ୍ବାନି ଅକୁସଲାନିୟେୱ ସବ୍ବେସଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅବ୍ୟାକତ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ଦାନସୀଲାଦୟୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା। ସୁଟ୍ଠୁ ବଲୱଂ କମ୍ମଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଦୁବ୍ବଲଂ। ଉପନିସ୍ସୟଟ୍ଠାନତ୍ତା। ତେସଂପି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ବଲୱନିସ୍ସୟା ନନୁହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ବହିଦ୍ଧାରୁକ୍ଖତିଣାଦୀନଂ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ପଥୱୀରସ ଆପୋରସୱସ୍ସୋଦକ ବୀଜାନି ରୁକ୍ଖତିଣାଦୀନଂ ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତି। ମୂଲଭେସଜ୍ଜାଦୀନି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସନ୍ତାନଂ ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ପକତସ୍ସେୱା’’ତି ପଥମତରଂ କତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନାଦିକମ୍ମସ୍ସେୱ। ‘‘ନ ଏୱଂ ରୂପସନ୍ତାନେନା’’ତି ଏୱଂ ରୂପସନ୍ତାନେନ ଉପ୍ପାଦିତା ଉପସେୱିତା ଧମ୍ମା ନତ୍ଥି। ‘‘ତଂ’’ତି ଉତୁବୀଜାଦିକଂ। କମ୍ମାଦିକଞ୍ଚ। ‘‘ପକତଂ’’ତି ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପାଦିତଞ୍ଚ ଉପସେୱିତଞ୍ଚ। ସଚେତନସ୍ସେୱ ଚେତନଂ ପକପ୍ପନଂ ପକରଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚେତନଂ ପକପ୍ପନଂ ପକରଣଂ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପକପ୍ପନଂ’’ତି ଚ ସଂୱିଧାନଂ। ‘‘କିଞ୍ଚୀ’’ତି କିଞ୍ଚିକମ୍ମାଦିକଂ ଉତୁଭୋଜନାଦିକଞ୍ଚ। ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା ରାଗାଦୟୋ ପରସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାନେ ପରସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା ରାଗାଦୟୋ ଅତ୍ତନୋ ଚ ସନ୍ତାନେତି ୟୋଜନା । ‘‘ନିଦସ୍ସନଂ’’ତି ଉଦାହରଣଂ ହୋତି। ମନୋପଦୋସିକଦେୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମନଂ ପଦୂସେନ୍ତି। ବାଳ୍ହଂ ଇସ୍ସାଧମ୍ମଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ଚୱନ୍ତି। ତେସଂ ଦ୍ୱେ ଇସ୍ସାଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତି। କାମାୱଚର କୁସଲସ୍ସ ବଲୱନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ଝାନ ମଗ୍ଗ ଫଲ ୱିପସ୍ସନାଦିଭେଦଂ ଆଲମ୍ବଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ ଅସ୍ସାଦନାଦି ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତାଧୀନେ କରୋତୀତି ୟୋଜନା। ‘‘ଅତ୍ତାଧୀନେ’’ତି ଅତ୍ତାୟତ୍ତେ ଅତ୍ତାବଦ୍ଧେ। ପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ହୱାରେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂସମାଦିୟିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୀତିଆଦିନା ଆଗତତ୍ତାଦାନ ସୀଲ। ଲ। ନିବ୍ବାନାନି ଚେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି, ଅଭିନନ୍ଦତୀତିଆଦିନା, ଚକ୍ଖୁଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତିଆଦିନା ଚ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ରାଗ ଦିଟ୍ଠି ଚକ୍ଖୁ ସୋତାଦୀନିଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପରତ୍ଥ ପୀ’’ତି ପରତୋ ନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟାଦୀସୁପି। ‘‘ସୋ ଏୱା’’ତି ପଚ୍ଚୁପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଏୱ। ‘‘କିଞ୍ଚୀ’’ତି କିଞ୍ଚିମତ୍ତଂପି। ମହାଭୂତେ କିଞ୍ଚି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ନନୁ ଆହାର ରୂପଂ ମହାଭୂତେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଜୀୱିତରୂପଞ୍ଚ କମ୍ମଜମହାଭୂତେ ଅନୁପାଲେତୁନ୍ତି। ସଚ୍ଚଂ। ଇଧ ପନ ସହଜାତପଚ୍ଚୟ କିଚ୍ଚଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେସଞ୍ଚ ତ୍ୱିଦଂ ସହଜାତପଚ୍ଚୟ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତଂ ପରତୋ ଆୱୀ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ‘‘ୱତ୍ଥୁ ୱିପାକାନଂ’’ତି ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ୱିପାକାନଂ। ପଟ୍ଠାନପାଠୋ। ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ, ନିସ୍ସୟୋ ଚ, ପୁରେଜାତଞ୍ଚ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଚ, ଅତ୍ଥି ଚ, ଅୱିଗତୋ ଚା,ତି ଛସୁପଚ୍ଚୟେସୁ ଘଟିତେସୁ ତୀଣି ୱିସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ତୀଣି ୱିସଜ୍ଜନାନି ନାମ ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଛ ହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ। ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲାନଂ, ୱତ୍ଥୁ ଅବ୍ୟାକତାନନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ ୱତ୍ଥୁ ମେ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଛହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ। ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା,ତି ଉପାଦିୟନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ ଅକୁସଲାନଂ। ଉଭୟତ୍ଥପି ଆୱଜ୍ଜନକ୍ଖଣେ ଅବ୍ୟାକତାନଂ। ଅରହତୋ ପନ ତଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ କ୍ରିୟାବ୍ୟାକତାନଂ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁଂ’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁଂ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନେ ପନ ଆକାସ ଗମନେ ରୂପକାୟଂ ଆରବ୍ଭଚିତ୍ତଂ ୱିୟ କାୟଂ ଲହୁକଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତ ଦ୍ୱୟସ୍ସାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଅନିଟ୍ଠେଠାନେ’’ତି ଜୱନଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ନାମ କତ୍ଥଚି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହୋତି। କତ୍ଥଚି ଅନିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନେ, ମଗ୍ଗୱୀଥୀସୁ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନଟ୍ଠାନେ, ଆଗନ୍ତୁକ ଭୱଙ୍ଗଟ୍ଠାନେତି ଇଦଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅନିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଛିତବ୍ବେ ଠାନେତି

ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପକତିକାଲେ’’ତି ମରଣାସନ୍ନକାଲତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂକାଲେ। ‘‘ତାନିୱା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯୱତ୍ଥୂନିୱା। ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ୱା’’ତି ୱତ୍ଥୁତୋ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାଦିକଂ ୱା। ‘‘ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣାନି ନାମା’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୱନାନନ୍ତି ଏୱଂ ଜୱନାନି ଆୱଜ୍ଜନେନ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣାନି ୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଛାଉପ୍ପନ୍ନାନୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ତେସଂ’’ତି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଂ। ‘‘ତଦେୱା’’ତି ତଂ ଏୱୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ। ‘‘ୱତ୍ଥୁ ଚା’’ତି ନିସ୍ସଯୋ ଚ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାନଂ। ନ ହି ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁବୋଧଂ। ‘‘କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ’’ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସା’’ତି ଇନ୍ଦକନାମସ୍ସ ତସ୍ସଯକ୍ଖସ୍ସ। ‘‘ଇତରେସଂପୀ’’ତି ସଂସେଦଜୋପପାତିକାନଂପି। ‘‘ଦୁୱିଧେନା’’ତି ରୂପଜନନ କିଚ୍ଚଂ ରୂପୂପତ୍ଥମ୍ଭନ କିଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧେନ। ଅଥୱା ‘‘ଦୁୱିଧେନା’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତାହାରସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ବହିଦ୍ଧାହାରସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନନ୍ତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧେନ। ‘‘ତଥାରୂପାନଞ୍ଚା’’ତି ଅପ୍ପନାପତ୍ତକମ୍ମୱିସେସେନ ସିଦ୍ଧାନଞ୍ଚ। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତାହାରୋପୀ’’ତି ପିସଦ୍ଦେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଅରୂପାହାରେ ଚ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ‘‘ୱତ୍ଥୁୱିପାକାନଂ’’ତି ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ୱିପାକାନଂ। ‘‘ସବ୍ବଥା’’ତି ଅବ୍ଯାଯପଦଂ। ତଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିଭତ୍ତିଯୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଥା’’ତି ସବ୍ବପ୍ପକାରନ୍ତି। ପକାରୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ତିୱିଧୋ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସହଜାତେ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଂ’’ତି ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ସହଜନନଂ ନାମ ଅତ୍ତନା ସହ ଜନେନ୍ତସ୍ସ ସହଜନନଂ। ତଞ୍ଚ କମ୍ମଚିତ୍ତାଦୀନଂ ୱିଯ ୱିସୁଂ ଜନନକିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି। ଅତ୍ତନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ଏୱ ଇତରାନି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏୱରୂପଂ ଜନନକିଚ୍ଚଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ।‘‘ୱିନାୱ ସହୁପ୍ପାଦନକିଚ୍ଚେନା’’ତି ଅତ୍ତନା ସହୁପ୍ପାଦନକିଚ୍ଚେ ଆହାରସ୍ସ ବ୍ଯାପାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱ ସହଜାତାନି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତୋପି ସହଜାତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି। ଏସନଯୋ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେପି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜୀୱିତଂପୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ତୀସୂ’’ତି ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଚ ଅତ୍ଥିଚାତି ଇମେସୁ ତୀସୁ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିମ୍ହି ପୁରେଜାତା ରମ୍ମଣାଧିପତିପି ଅତ୍ଥି। ସୋ ପୁରେଜାତତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହିତୋ। ‘‘ତସ୍ମିଂ କତେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ କତେ ତସ୍ସ କତତ୍ତା ଏୱ ପୱତ୍ତମାନାନଂ। ଆରମ୍ମଣାକାରୋ ଗୋଚରୱିସଯାକାରୋ। ‘‘ସନ୍ତାନୱିସେସଂ କତ୍ୱା’’ତି ବୀଜନିଧାନଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ତେ’’ତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯ କମ୍ମ ପଚ୍ଚଯା। ‘‘ଅକାଲିକୋ’’ତି ମଗ୍ଗଚେତନାୱସେନ ଅକାଲିକୋ। ସୋହି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେଫଲଂ ଜନେତି। ତସ୍ମା ଆଗମେତବ୍ବସ୍ସ ଆଯତିକାଲସ୍ସ ଅଭାୱା ଅକାଲିକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱସେସୋ ନାନକ୍ଖଣିକପଚ୍ଚଯୋ କାଲିକୋ। ‘‘ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନା’’ତି ପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚେନ। ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଯା କମ୍ମହେତୁକତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଫଲହେତୂ ପଚାରେନା’’ତି ଫଲଭୂତାଯ ସବ୍ବଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ହେତୁଭୂତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନାମଂ ଫଲମ୍ହି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱୋହାରେନ ସବ୍ବେପି ତେୱୀସତିପଚ୍ଚଯା କମ୍ମସଭାୱଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। କମ୍ମପଚ୍ଚଯ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନା ଯେୱା’’ତି ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସାସନଯୁତ୍ତିଯା ୱିରୁଦ୍ଧମେୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ସାସନଯୁତ୍ତି ନାମ ତୀଣିପିଟକାନି। ‘‘ୱିରୁଦ୍ଧମେୱା’’ତି ଆରମ୍ମଣ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ସବ୍ବେ ପଥୱୀ ପବ୍ବତ ନଦୀସମୁଦ୍ଦ ଅଜଟାକାସାଦଯୋ ଚ ସବ୍ବାପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ କମ୍ମସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତୋ ଚ, ସବ୍ବେ ଅତୀତାନାଗତ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ଏୱାତି ୱଦନ୍ତୋ ଚ, ତୀହି ପିଟକେହିପି ୱିରୁଜ୍ଝତିଯେୱ। ପଟ୍ଠାନପାଠଇଯା ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଅତ୍ଥି ସଦ୍ଦୋହି ପଟ୍ଠାନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ଥୋ। ନ ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମ ଭାୱେନ। ନାପିଲୋକ ସମ୍ମୁତିୱସେନ। ନ ହି ପରମତ୍ଥ ଧମ୍ମ ଭୂତାପି ଅତୀତାନାଗତଧମ୍ମା ଇଧ ଅତ୍ଥି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନାପିପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପ୍ପଟିବଦ୍ଧଓକାସେ’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସଯନିସ୍ସିତଭାୱେ ନ ପଟିବଦ୍ଧେ କାମରୂପଭୱୋକାସେ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯମ୍ହାପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣତୋ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ୱା ଯମ୍ହାସୀସତୋ, ଯମ୍ହାବୀଜତୋ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ବୀଜତୋ ୱିଯ ମହାରୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି ବୀଜପଚ୍ଚଯା କଠଈରଙ୍କୁରାଦିକସ୍ସ ମହାରୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିୱିଯ। ପାଠଇପାଠୋ। ‘‘ନ ଓକ୍କମିସ୍ସଥା’’ତି ସଚେ ନ ଓକ୍କମେଯ୍ଯ। ‘‘ସମୁଚ୍ଚିସ୍ସଥା’’ତି ଅପିନୁଖୋ ସମୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ୱଡ୍ଢେଯ୍ଯ। ‘‘ୱୋକ୍କମିସ୍ସଥା’’ତି ସଚେ ୱିଗମେଯ୍ଯ, ୱିନାସେଯ୍ଯ। ‘‘ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସଥା’’ତି ଅପିନୁଖୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯ, ପାତୁଭୱେଯ୍ଯ। ‘‘ୱୋଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସଥା’’ତି ସଚେଉଚ୍ଛିଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ‘‘ଆପଜ୍ଜିସ୍ସଥା’’ତି ଅପିନୁଖୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ‘‘ଯଦିଦଂ’’ତି ଯଂ ଇଦଂ। ‘‘ଇଦଂ’’ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଂ’’ତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି। ଏସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣ ଧମ୍ମୋତି ଯୋଜନା। ‘‘ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯା’’ତି ରୂପୁପ୍ପାଦସ୍ସ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଣ ପଚ୍ଚଯା। ରୂପୁପ୍ପତ୍ତି। ‘‘ରୂପପ୍ପୱେଣିଯା’’ତି କମ୍ମଜରୂପସନ୍ତତିଯା। ‘‘ଉତୁଆହାରାପୀ’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତ ଉତୁଅଜ୍ଝତ୍ତ ଆହାରାପି। ଇଦଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱଯୁତ୍ତି ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାଯ ରୂପପ୍ପୱେଣିଯା ଅସତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ତେ ଉତୁଆହାରାପି ନତ୍ଥିଯେୱ। ବହିଦ୍ଧା ଉତୁପନ ଅସତିପି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାଯ ରୂପପ୍ପୱେଣିଯା ରୂପଂ ନ ଜନେତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଟୀକାପାଠୋ। ‘‘ଅରୂପଂ ପନା’’ତି ଅରୂପଭୂମିପନ। ‘‘ଯସ୍ମିଂରୂପେ’’ତି କମ୍ମଜରୂପେ। ‘‘ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପଚ୍ଛିମରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଚେ। ‘‘ପୁତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ବୀଜଭାୱସଙ୍ଖାତଂ’’ତି ଅମ୍ବବୀଜାଦୀନଂ ବୀଜଭାୱସଙ୍ଖାତଂ। ‘‘ନିଯାମରୂପଂ ନାମା’’ତି ଉତୁୱିସେସମାହ। ‘‘ଯଥା ୱା ତଥା ୱା’’ତି ଅନିଯମତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଯୋନିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ’’ତି ତଂ ତଂ ଗୋତ୍ତକୁଲଜାତୀନଂ ଜାତିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ। ‘‘ନିଯାମରୂପଂ’’ତି ଉତୁୱିସେସ ସଙ୍ଖାତଂ ନିଯାମରୂପଂ। ସଦିସାନି ରୂପସଣ୍ଠାନାନି ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିରୂପସ୍ସେୱ ଆନୁଭାୱୋ’’ତି କଲଲକାଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିରୂପସ୍ସେୱ ଆନୁଭାୱୋ। ପୁନ ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସମୁଦାଗତଂ’’ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପରୂପରିଆଗତଂ। ଇତ୍ଥିଭାୱାଦିରୂପଂ ବୀଜରୂପଞ୍ଚ ନିଯାମେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନିଯାମକଂ’’ତି ନାନାୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀନଂ ନିଯାମକଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ’’ତିଆଦୀସୁ। ଧନଞ୍ଚ ଧଞ୍ଞଞ୍ଚ ତତୋ ଅୱସେସା ସବ୍ବେଉପଭୋଗପରିଭୋଗାଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିଜ୍ଜା ଚ ସିପ୍ପଞ୍ଚ ନାନାବହୁସ୍ସୁତଞ୍ଚ ପରିଯତ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ‘‘ଅନାଗତାନଂ ତାସଂ’’ତି ତାସଂ ଅଭିନୱଧନଧଞ୍ଞାଦିସମ୍ପତ୍ତୀନଂ। ‘‘ଉପନିସ୍ସଯ ପଚ୍ଚଯତା’’ତି

ପୁବ୍ବଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟତା। ତତ୍ଥ ଧନଧଞ୍ଞଭୋଗାନଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ପୁବ୍ବଯୋଗକରଣଂ ନାମ କସିକମ୍ମ ୱାଣିଜ୍ଜକମ୍ମାଦୀନଂ କରଣଂ। ତତ୍ଥ କସିକମ୍ମେ ତାୱ ଧନଧଞ୍ଞଭୋଗାନଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ କସିକମ୍ମକରଣେ ଧନଧଞ୍ଞଭୋଗା ଅନାଗତୂପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟୋ। ଇଦାନି କସିକମ୍ମକରଣଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଧନଧଞ୍ଞ ଭୋଗାନଂ ପଟିଲାଭପରିଭୋଗକାଲେସୁ କସିକମ୍ମକରଣଂ ଅତୀତୂପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟୋ। ତେସଂ ପଟିଲାଭୋ ଚ ପରିଭୋଗୋ ଚ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ। କସିକମ୍ମକରଣକ୍ଖଣେ ପନ ଖେତ୍ତ, ୱତ୍ଥୁ, ବୀଜ, ମେଘୱୁଟ୍ଠିୟୋ ଚ ନଙ୍ଗଲାଦୀନି କସିଭଣ୍ଡାନି ଚ ଗୋମହିଂସା ଚ କମ୍ମକାରକ ପୁରିସା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୂପନିସ୍ସୟୋ। କସିକମ୍ମକରଣଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଂ। କମ୍ମସାଧିକସ୍ସ ମାତାପିତାଦୟୋ ପୁବ୍ବପୁରିସା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅତୀତୂପନିସ୍ସୟ ପଚ୍ଚୟୋ। ତଂ କମ୍ମଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

‘‘ପଞ୍ଚୱିଧ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ‘‘ସଣ୍ଠାନଙ୍ଗ’’ତି ଅଣୁ, ତଜ୍ଜାରୀ, ରଥରେଣୁ, ଲିକ୍ଖାଦୀନି ଉପାଦାୟ ସବ୍ବେସଂ ରୂପସଣ୍ଠାନାନଂ ଭାୱୋ ସଣ୍ଠାନଙ୍ଗଂ। ‘‘ଭାୱୋ’’ତି ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ପୱତ୍ତି ହେତୂ’’ତି ଚ ପରମତ୍ଥ ରୂପ ଧମ୍ମା ଏୱ। ‘‘ଅନୁପଗମନତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସଭାୱତୋ ଅତିସୁଖୁମତ୍ତା ଅନୁପଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଧିୱଚନସଙ୍ଖାତଂ ନାମାଭିଧାନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଅଧିୱଚନଂ’’ତି ଚ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସକତ୍ତା ଅଧିକଂ ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ‘‘ନାମାଭିଧାନ’’ନ୍ତି ଚ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଗହେତବ୍ବ ଭାୱୋ’’ତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ, ଅୟଂ ଫସ୍ସୋନାମାତିଆଦିନା କଥେନ୍ତାନଂ ସନ୍ତିକା ନାମାଭିଧାନଂ ସୁତ୍ୱା ତଦନୁରୂପସ୍ସ ସଭାୱତ୍ଥସ୍ସ ଜାନନୱସେନ ଞାଣେନ ଗହେତବ୍ବଭାୱୋ। ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତାନୁସାରେନ ଜାନିତବ୍ବତ୍ତା ନାମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣେ ନମତୀତି ନାମଂ। ଆରମ୍ମଣିକ ଧମ୍ମା ୱା ଏତ୍ଥ ନମନ୍ତୀତି ନାମନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହେ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଗହୋପି ଥେରେନ ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ପଞ୍ଞାପୀୟତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପନଂ ନାମ ୱୋହାରଟ୍ଠପନଂ। ତଞ୍ଚଠପନଂ ଦ୍ୱୀହିକାରଣେହି ସିଜ୍ଝତି ୱଦନ୍ତାନଂ ୱୋହାରେନ ଚ, ସୁଣନ୍ତାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୟଂ ପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛୀୟତୀ’’ତି ଯଥା ପୁବ୍ବପୁରିସେହି ୱୋହରୀୟତି, ତଥା ପଚ୍ଛିମ ଜନପରମ୍ପରାହି ୱୋହରୀୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପକାରେନ ଞାପୀୟତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥୋ’’ତି ମନୁସ୍ସ, ଦେୱ, ପଥୱୀ, ପବ୍ବତାଦିକୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ‘‘ପଞ୍ଞା ପୀୟନ୍ତୀ’’ତି ପକାରେନ ଠପୀୟନ୍ତି। ସଦ୍ଦପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆହାତି ଅଧିକାରୋ। ଅଧିମତ୍ତଭାୱପ୍ପକାରୋ ନାମ ପଥୱୀପବ୍ବତାଦୀସୁ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅଧିମତ୍ତ ଭାୱୱିସେସୋ। ନଦୀ ସମୁଦ୍ଦୋଦକାଦୀସୁ ଆପୋଧାତୁୟା। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ତେଜୋଧାତୁୟା। ୱାତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱାୟୋଧାତୁୟାତି ଏୱଂ ଅଧିମତ୍ତ ଭାୱୱିସେସୋ। ୱିୱିଧେନ ପକାରେନ ପରିଣମନଂ ୱିପରିଣାମୋତି ଆହ ତଥା ତଥା ୱିପରିଣାମାକାରନ୍ତି। ପଥୱୀପବ୍ବତାଦିୱୋହାରୋ ସଣ୍ଠିତାକାରଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତୋ ନ ହୋତି। ପଥୱୀ ନାମ ଏୱଂ ସଣ୍ଠାନା, ପବ୍ବତୋ ନାମ ଏୱଂ ସଣ୍ଠାନୋତି ସଣ୍ଠାନନିୟମୋ ନତ୍ଥି। ପଂସୁସିଲାନଂ ରାସିପୁଞ୍ଜପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତେନ ୱୋହାରୋ ସିଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହି ଇଧ ସଣ୍ଠାନଂ ପଧାନଂ’’ତି। ‘‘କପ୍ପାଦୟୋ ଏୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ତେ ଏୱସଣ୍ଠାନନାନଙ୍ଗଂ ପଟିଚ୍ଚ ନାନାୱୋହାରେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଥୱୀ ପବ୍ବତ ନଦୀ ସମୁଦ୍ଦାଦୀସୁ ୱିୟ ଭୂତାନଂ ପୱତ୍ତିୱିସେସାକାରେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହି ଇଧ ସମୂହୋ ପଧାନଂ’’ତି। ‘‘ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟ ତେହି ଅନଞ୍ଞଂ ଏକୀଭୂତଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତି। ନ ଆକାସ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦିସାଦେସପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ୱିୟ ତେହି ଖନ୍ଧେହି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ୟତୋ’’ତି ୟମ୍ହାଦିସତୋ। ‘‘ଲଦ୍ଧପ୍ପକାସତ୍ତା’’ତି ଲଦ୍ଧପ୍ପଭାସତ୍ତା। ‘‘ଅହସ୍ସା’’ତି ଦିୱସସ୍ସା ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀନି ‘ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ ପଟିକୂଲଂ’ତିଆଦିନା ପଟିକୂଲୱସେନ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସପି ନିମିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତଂ ଭୂତୱିକାରପ୍ପକାରେନ ଉପଟ୍ଠହତୀତି କତ୍ୱା ଭୂତନିମିତ୍ତେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ‘‘ତାସଂ’’ତି ଭୂମିପବ୍ବତାଦିକାନଂ ଅତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ। ‘‘ତଥା ତଥା’’ତି ଅୟଂ ଭୂମି, ଅୟଂ ପବ୍ବତୋ, ତିଆଦିନା ତେନ ତେନ ୱୋହାରେନ। ଅତ୍ଥାନଂ ପରମତ୍ଥାନଂ ଛାୟାତି ଅତ୍ଥଚ୍ଛାୟା। ‘‘ଛାୟା’’ତି ଚ ନିମିତ୍ତଚ୍ଛାୟାୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ଥଚ୍ଛାୟାନଂ ଆକାରୋ ଅତ୍ଥଚ୍ଛାୟାକାରୋ। ‘‘ଆକାରୋ’’ତି ଚ ନାନାସମୂହ ନାନାସଣ୍ଠାନାଦିକୋ ଆକାରୋ। ଅତ୍ଥୋତି ୱା ସଦ୍ଦାଭିଧେୟ୍ୟୋ ୱଚନତ୍ଥୋ। ସୋୟେୱ ସମୂହାକାରାଦି ନିମିତ୍ତ ମତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥଚ୍ଛାୟାକାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସଦ୍ଦାଭିଧେୟ୍ୟ ସଙ୍ଖାତେନା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ଦବ୍ବପ୍ପଟିବିମ୍ବାକାରେନା’’ତି ଦବ୍ବସଙ୍ଖାତେନ ପଟିବିମ୍ବାକାରେନ। ‘‘ଓଲମ୍ବିୟା’’ତି ଅୱଲମ୍ବିତ୍ୱା। ‘‘ଗଣନୂପଗଂ କତ୍ୱା’’ତି ଅୟ ମେକୋ ଅତ୍ଥୋ, ଇଦମେକଂ ୱତ୍ଥୂତି ଏୱଂ ଗଣନୂପଗଂ କତ୍ୱା। ‘‘ଇମେଛା’’ତି ଇମେ ଛସଦ୍ଦପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରା ନାମ ନାମକମ୍ମାଦି ନାମ। ‘‘ଅତ୍ତନୀ’’ତି ନାମପଦ ସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନି। ଅତ୍ଥ ୱିସୟଂ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଭାସଞ୍ଞୂନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ନାମେ ସତୀ’’ତି ଅକ୍ଖରସମୂହୋ ପଦଂ, ପଦସମୂହୋ ୱାକ୍ୟନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ନାମପଦେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ସତି। ‘‘ତଦୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ’’ତି ତଂ ତଂ ନାମପଦଂ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣ ୱସେନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଜନାନଂ। ‘‘ତଦତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନାମ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥା। ‘‘ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଯେୱା’’ତି ଭାସଞ୍ଞୂନଂ ଞାଣାଭିମୁଖଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ। ଏତେନ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନାମନଂ ନାମ ଅତ୍ଥଜୋତନ କିଚ୍ଚମେୱାତି ଦୀପେତି। ‘‘ସୁଣନ୍ତାନଂ ଞାଣଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଞାଣଂ’’ତି ଉପଲକ୍ଖଣ ୱଚନଂ, ଅକୁସଲ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥାଭିମୁଖଂ ନାମେତୀ’’ତି ଆରମ୍ମଣ କରଣୱସେନ ନାମେତି। ‘‘ନାମଗ୍ଗହଣ ୱସେନା’’ତି ଅୟଂ ଅସୁକୋନାମ ହୋତୂତି ଏୱଂ ନାମଗ୍ଗହଣୱସେନ। ‘‘ଧାରୀୟତୀ’’ତି ୟାୱଜୀୱଂପି ଅପ୍ପମୁସ୍ସମାନଂ କତ୍ୱା ଧାରୀୟତି। ନୀହରିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ଥୋ ଏତାୟାତି ନିରୁତ୍ତି। ‘‘ଏତାୟା’’ତି କରଣଭୂତାୟ ଏତାୟନାମଜାତିୟା। ‘‘ଅୱିଦିତପକ୍ଖେ’’ତି ନାମପଦଂ ଅସ୍ସୁତକାଲେ ଅୱିଞ୍ଞାତପକ୍ଖେ। ‘‘ତତୋ ନୀହରିତ୍ୱା’’ତି

ଅୱିଦିତପକ୍ଖତୋ ଞାଣେନ ନୀହରିତ୍ୱା। “କଥୀୟତୀ”ତି ତଂ ସୁତକାଲେ ୱଦନ୍ତେନ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖୀୟତି ଜାନାପୀୟତି। “ଅତ୍ଥସ୍ସା”ତି ଅୱିଦିତପକ୍ଖେ ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। “ଏତସ୍ସେ ୱା”ତି ନାମପଦସ୍ସେୱ। ନାମପଦନ୍ତି ଚ କ୍ରିୟ ପଦଂପି , ଉପସଗ୍ଗପଦମ୍ପି, ନିପାତପଦମ୍ପି, ପାଟିପଦିକପଦଂପି, ଇଧ ନାମପଦନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। “ୱିସେସନଭୂତାନଂ”ତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସେ ସମାସପଦାନଂ ଅତ୍ଥା ୱିସେସନା ନାମ। ଏୱଂ ୱିସେସନଭୂତାନଂ। “ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା”ତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥଭୂତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭୀ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। “ୱଦନ୍ତୀ”ତି ଆନନ୍ଦାଚରିୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ମୂଲଟୀକାୟଂ ତଥା ୱଦତି। “ତବ୍ଭାୱଂ”ତି ଅକ୍ଖର ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଭାୱଂ। “ଅସ୍ସା”ତି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୟା। ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଗୋଚରୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। “ଅନୁସାରେନା”ତି ଅନୁଗମନେନ। “ଲୋକସଙ୍କେତ ନିମ୍ମିତା”ତି ଲୋକସଙ୍କେତଞ୍ଞାଣେନ ପୱତ୍ତିତା। “ଲୋକସଙ୍କେତଞ୍ଞାଣଂ”ତି ଚ ଇଦଂ ନାମଂ ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ନାମଂ, ଅୟମତ୍ଥୋ ଇମସ୍ସ ନାମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଏୱଂ ପୁରେତରଂ ଲୋକସଞ୍ଞାଣ ଜାନନକଞ୍ଞାଣଂ। “ଅତୀତ ସଦ୍ଦମତ୍ତାରମ୍ମଣା”ତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥିୟା ଆରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅତୀତ ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ କୁରୁମାନା। “ତେନ ୱୁତ୍ତୱଚନେ”ତି ତେନ ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାମୀତି ୱୁତ୍ତୱଚନେ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥିୟା, ଅତୀତଞ୍ଚ ସଦ୍ଦଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ୱୀଥିୟାତି ଯୋଜନା। “ତାନି ଅକ୍ଖରାନୀ”ତି ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାମୀତି ୱାକ୍ୟେ ଅୱୟୱକ୍ଖରାନି। “ଅୟଂ ଅକ୍ଖର ସମୂହୋ”ତି ଇଦଂ ନାମପଦନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। “ୱିନିଚ୍ଛୟୱୀଥିଂ”ତି ଅକ୍ଖର ପଦସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱୀଥିଞ୍ଚ। “ଏକକ୍ଖରେ ସଦ୍ଦେ”ତି ‘ଗୋ’ ଇଚ୍ଚାଦିକେ ଏକକ୍ଖରେ ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଦ୍ଦେ। “ୟା”ତି ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତି। “ୱଦନ୍ତସ୍ସ ମନସା”ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ପୁବ୍ବଭାଗେ”ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ପରେସଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ୱଦନ୍ତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନାମଂ ପଠମଂ ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିୟା ନିୟମେତ୍ୱା ଏୱ ୱଦତି, ତଂ ନାମଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱଦନ୍ତେନ ମନସା ୱୱତ୍ଥାପିତା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପାଟିକଥନଂ ପୱତ୍ତିକ୍କମକଥନଂ। “ୱୁତ୍ତଂ”ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଅଦ୍ଧମତ୍ତିକନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ୱୁତ୍ତଂ”ତି ଚ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେସୁ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗାଥାୟଂ। “ମତ୍ତା”ତି ଏକୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକା ମତ୍ତା ୟସ୍ସାତି ଏକମତ୍ତୋ। “ଦୀଘମୁଚ୍ଚତେ”ତି ଦୀଘୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତେ। “ପ୍ଲୁତୋ”ତି ନାନପ୍ପକାରେନ ରୁତୋ ଗାୟିତୋତି ପରୁତୋ । ସୋ ଏୱ ରକାରସ୍ସ ଲକାରଂ କତ୍ୱା ପକାରେ ଚ ସରଲୋପଂ କତ୍ୱା ପ୍ଲୁତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଗୀତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। “ପରମତ୍ଥ ସଦ୍ଦସଙ୍ଘାଟାନଂ”ତି ପରମ୍ପରା ପୱତ୍ତାନଂ ପରମତ୍ଥ ସଦ୍ଦରାସୀନଂ। “ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସାନି ଚିତ୍ତାନୀ”ତି ଜୱନୱୀଥୀନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସାନି ଚିତ୍ତାନି।

ପଟ୍ଠାନନୟାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଗହଅନୁଦୀପନା

୧୭୦। କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଗହେ । ୱିଦିତୋ ୱିଞ୍ଞାତୋ ନାମରୂପ ୱିଭାଗୋ ଯେନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ''କିଲେସେ ସମେତୀ''ତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକେ ନୀୱରଣକିଲେସେ ଉପସମେତି। ''ତଥା ପୱଡ୍ଢୋ''ତି ଭାୱନାୱସେନ ପୱଡ୍ଢୋ। ୱୂପସମନୱସେନ ୱା ପୱଡ୍ଢୋ। ''ତାଯା''ତି ତାଯଭାୱନା ପଞ୍ଞାଯ, ପସ୍ସନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ପସ୍ସିତଂ''ତି ସମନୁପସ୍ସିତଂ। କଥଂ କସିଣଭାୱନାଦିକଂ ଯୋଗକମ୍ମଂ ଅଭାୱ ଅଭନୋ ଠାନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନାନଂହୀ''ତିଆଦି। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ପଦଟ୍ଠାନତାଯା''ତି ଏତେନ ତିଟ୍ଠତି ଅନିୱତ୍ତମାନଂ ପୱତ୍ତତି ଏତେନାତି ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥେନ ପଦଟ୍ଠାନମେୱ ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦୀପେତି। ''ସୁଖୱିସେସାନଂ''ତି ଝାନସୁଖ ମଗ୍ଗସୁଖ ଫଲସୁଖାନଂ। ''ଦସକସିଣାନୀ''ତିଆଦୀସୁ ମୁଖ୍ୟତୋ ୱା ଉପଚାରତୋ ୱା ଦ୍ୱିଧାପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସକସିଣାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସେସାନିପୀ''ତି ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଦୀନି ସେସକମ୍ମଟ୍ଠାନାନିପି। ଯଂ ଯଂ ଅନୁରୂପଂ ଯଥାନୁରୂପଂ। ''ସମୁଦାଚରଣଂ''ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୁସଂ ପୱତ୍ତନଂ। ''ସଂସଗ୍ଗ ଭେଦୋ''ତି ଏକମେକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦ୍ୱେଚରିଯା, କସ୍ସଚି ତିସ୍ସୋତିଆଦିନା ସମ୍ମିସ୍ସ ୱିଭାଗୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ''ତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ''ସଦ୍ଧାଯପି ଅପ୍ପନାଯା''ତି ଝାନପ୍ପନାଯ ଚ ମଗ୍ଗପ୍ପନାଯ ଚ ଫଲପ୍ପନାଯ ଚ। ''ଯା ଆସନ୍ନେ ପୱତ୍ତା ଦୂରେ ପୱତ୍ତାତି ଅଧିକାରୋ। ''ଇତରା ପନା''ତି ଦୂରେ ପୱତ୍ତାପନ। ''ତାସଂ ପନା''ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଭାୱନାନଂ ପନ। ''ତେସଂ ପୀ''ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନିମିତ୍ତାନଂପି। ''ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଂ'' ନାମ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚତୁରଙ୍ଗୁଲାଧିକଂ ୱିଦତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ। ୱିଦତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣଂ ୱାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥାହି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱାଯୋକସିଣ ୱିଧାନେ ଚତୁରଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣଂ ସୀସଂ ୱାତେନ ପହରିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖଲମଣ୍ଡଲଂ ନାମ କସ୍ସକାନଂ କସ୍ସମଦ୍ଦନଭୂମିଭାଗମଣ୍ଡଲଂ। ''କତଂ ୱା''ତି ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣୱିସେସରହିତଂ ଅରୁଣୱଣ୍ଣଂ ମତ୍ତିକଙ୍ଗଣ୍ଡଂ ଉଦକେନ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଚକ୍କମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ପରିମଣ୍ଡଲଂ ସୁମଟ୍ଠତଲଂ ପଥୱିମଣ୍ଡଲଂ କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ କତଂ ୱା। ''ଅକତଂ ୱା''ତି କତ୍ଥଚି ଭୂମିଭାଗେ କେନଚି ଅକତଂ ସଯଂ ଜାତଂ ୱା। ''କସିଣେନ ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ।

ବୁଦ୍ଧୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭୱତି ଯା ପୀତି;

ୱରମେୱ ହି ସାପୀତି, କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସାତି।

ଗାଥାସେସୋ। ତତ୍ଥ ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ କସିଣତୋ ସାପୀତିୱରା ଏୱାତି ଯୋଜନା। ''କସିଣତୋ''ତି ଚ ସକଲମଣ୍ଡଲତୋ। ସକଲସ୍ସ ଜମ୍ବୁଦୀପମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯାଧିପତିତୋ ପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠା''ତି ସମଂ ସଣ୍ଠିତା। ''ସଣ୍ଠାନ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନେନ ଉପଟ୍ଠିତା ନିମିତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଫୁଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ''ତି କାଯେୱା ରୁକ୍ଖଗ୍ଗାଦୀସୁୱା ୱାତେନ ପହତଟ୍ଠାନେ। ''ୱାଯୁ ୱଟ୍ଟୀ''ତି ୱାତପରିମଣ୍ଡଲଂ। ଚନ୍ଦସୂରିଯାନଂ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ଚ ଓଭାସେନ ୱିସିଟ୍ଠାତି ସମାସୋ। ''ୱିସିଟ୍ଠା''ତି ୱିସେସିତା।

''ଧୂମାତଂ''ତି ଧୂମାଯିତଂ। ଧୂମପୂରିତପଟଂ ୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ସୂନଭାୱଂ ଗତଂ''ତି। ଅନ୍ତେ କକାରୋ ନିନ୍ଦତ୍ଥଜୋତକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''କୁଚ୍ଛିତତ୍ତା''ତି। ଜେଗୁଚ୍ଛି ତବ୍ଭତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଛୱସରୀରସ୍ସା''ତି ଲାମକସରୀରସ୍ସ। ''ତଦେୱା''ତି ଛୱସରୀରମେୱ। ୱିପୁବ୍ବକଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନକଂ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ୱିସେସେନ ନୀଲନ୍ତିୱିନୀଲଂ। ତମେୱ କୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ୱିନୀଲକଂ। ''ତଦେୱ ପୁନ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା''ତି ୱିନୀଲକସରୀରମେୱ ପୁନ କାଲାତିକ୍କମେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା। ପୂତିଲୋହିତାନଂ ପରିପକ୍କଭାୱଂ ପତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ତତୋ ଦ୍ୱାରଚ୍ଛିଦ୍ଦତୋ। ଯୁତ୍ତଂ ତଦେୱ ସରୀରନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିଚ୍ଛିନ୍ନକଂ ନାମ, ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ''ଅପକଡ୍ଢିତ୍ୱା''ତି ଖଣ୍ଡାନି ସରୀରତୋ ମୋଚେତ୍ୱା ତଂ ତଂ ପଦେସଂ କଡ୍ଢିତ୍ୱା। ''ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତ ସରୀରଂ''ତି ଛିନ୍ନୱିଦ୍ଧଟ୍ଠାନେସୁ ୱଣମୁଖେହି ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତସରୀରଂ।

''ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦୋ ଗୁଣୂପଚାର ୱଚନଂ ହୋତି। ଗୁଣିନୋ ଦବ୍ବସ୍ସ ନାମେନ ଗୁଣାନଂ ଗହେତବ୍ବତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ବୁଦ୍ଧଗୁଣସ୍ସ ଅନୁସ୍ସତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତୀ''ତି। ଏସନଯୋ ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତାଦୀସୁ। ''ଅରହତାଦୀ''ତି ଅରହତାଦିଗୁଣୋ। ୱିଗତାନି ଦୁସ୍ସିଲ୍ଯାଦି ମଲାନି ଚ ମଚ୍ଛେରଞ୍ଚ ଯସ୍ସ ତଂ ୱିଗତମଲମଚ୍ଛେରଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତନିବ୍ବାନଞ୍ଚା''ତି ଏତେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୂପସମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ଯଂ ଆରବ୍ଭା''ତି ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଆରବ୍ଭ। ହିତୂପସଂହାରୋ ନାମ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱେରୋ ହୋତୁ, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋ ହୋତୂତିଆଦିନା ଅୱେରତାଦୀନି ହିତସୁଖାନି ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚିତ୍ତେନ ଉପସଂହରଣଂ। କରୁଣା, ମୁଦିତା, ହେଟ୍ଠା ଚେତସିକସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। ହିତୂପସଂହାରୋ ଚ ହିତମୋଦନା ଚ ଅହିତାପନଯନଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ତତ୍ଥ ହିତୂପସଂହାରୋ ମେତ୍ତାଯ କିଚ୍ଚଂ। ହିତମୋଦନା ମୁଦିତାଯ। ଅହିତାପନଯନଂ କରୁଣାଯ କିଚ୍ଚଂ। ତତ୍ଥ ପରଂ ହିତସୁଖସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ତେନ ପରହିତେନ ଅତ୍ତନି ପୀତିପାମୋଜ୍ଜୱଡ୍ଢନଂ ହିତମୋଦନା ନାମ। ପରଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ ଦିସ୍ୱା ଅଯଂ ଇମମ୍ହାଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚତୁ,

ମାକିଲମତୂତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତେନ ପରସ୍ମିଂ ଅହିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅପନଯନଂ ଅହିତାପନଯନଂ ନାମ। ''ତେସଂ''ତି ପରସତ୍ତାନଂ। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଇଦନ୍ତି ସକଂ। ''ଇଦଂ'' ସୁଖଦୁକ୍ଖକାରଣଂ। ଅତ୍ତନା କତକମ୍ମଂ ଏୱ ସକଂ ଯେସଂ ତେ କମ୍ମସ୍ସକା। ପରସତ୍ତା ଏୱ। ତେସଂ ଭାୱୋ। ତସ୍ସ ଅନୁବ୍ରୂହନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ସୀମସମ୍ଭେଦୋ''ତି ଅତ୍ତା ଚ ପିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ଚ ମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୋ ଚ ୱେରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଚାତି ଚତସ୍ସୋ ସୀମା। ସମ୍ଭିନ୍ଦନଂ ସମ୍ଭେଦୋ। ସମ୍ମିସ୍ସନଂ ଅନାନତ୍ତକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀମାନଂ ସମ୍ଭେଦୋ ସୀମସମ୍ଭେଦୋ। ସଜ୍ଜା ଇତ୍ଥିଯୋ, ସଜ୍ଜେପୁରିସାତିଆଦିନା ଓଧିସୋ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଫରଣଂ ଓଧିସୋଫରଣଂ ନାମ। ସଜ୍ଜେସତ୍ତା, ସଜ୍ଜେପାଣା, ସଜ୍ଜେଭୂତାତିଆଦିନା ଅନୋଧିସୋ ଅପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଫରଣଂ ଅନୋଧିସୋଫରଣଂ ନାମ। ପୁରତ୍ଥିମାଯଦିସାଯ ସଜ୍ଜେସତ୍ତା ଅୱେରାହୋନ୍ତୁତିଆଦିନା ଦିସାୱିଭାଗୱସେନ ଫରଣଂ ଦିସାଫରଣଂ ନାମ। ''ତଂ ସମଙ୍ଗୀନୋ ଚା''ତି ତାହି ଅପ୍ପମଞ୍ଞାହି ସମଙ୍ଗୀନୋ ପୁଗ୍ଗଲା। ''ନିଚ୍ଚଂ ସୋମ୍ମହଦଯଭାୱେନା''ତି ସଜ୍ଜକାଲଂ ସନ୍ତସୀତଲ ହଦଯଭାୱେନ। ବ୍ରହ୍ମସଦ୍ଦୋ ୱା ସେଟ୍ଠପରିଯାଯୋ 'ବ୍ରହ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀ'ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅସିତଜ୍ଜଂ ଭୁଞ୍ଜିତଜ୍ଜନ୍ତି ଅସିତଂ। ପଞ୍ଚଭୋଜନଂ। ପାତଜ୍ଜନ୍ତି ପୀତଂ। ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ପାନଂ। ଦନ୍ତେନ ଖାଯିତଜ୍ଜଂ ଖାଦିତଜ୍ଜନ୍ତି ଖାଯିତଂ। ପୂୱକ୍ଖଜ୍ଜଫଲକ୍ଖଜ୍ଜାଦିକଂ ନାନାଖାଦନୀଯଂ । ଅଙ୍ଗୁଲୀହିପି ଗହେତ୍ୱା ସାଯିତଜ୍ଜଂ ଲେହିତଜ୍ଜନ୍ତି ସାଯିତଂ। ମଧୁଫାଣିତାଦିକଂ ସାଯନୀଯଂ। ସରସପ୍ପଟିକୂଲତା ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱତୋ ପଟିକୂଲତା। ଚତୁଜ୍ଜିଧୋପି ହି ଆହାରୋ ଭାଜନେସୁ ୱା ହତ୍ଥମୁଖାଦୀସୁ ୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ସମ୍ମକ୍ଖେତି, ଲଗ୍ଗତି, ଲିମ୍ପତି। ତଂ ଉଦକେନ ଧୋୱିତଜ୍ଜଂ ହୋତି। ଅଧୋତଂ ପନ ତମ୍ପି ଜେଗୁଚ୍ଛନୀଯଂ ହୋତି। ଆସଯତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋହରୀଯମାନସ୍ସ କଣ୍ଠାଦୀସୁ ଠିତେହି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଆସଯେହି ସମ୍ମିସ୍ସନୱସେନ ପଟିକୂଲତା। ନିଧାନତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ନିଧାନତୋ ପଟିକୂଲତା। ''ନିଧାନଂ''ତି ଚ ଆମାସଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ପକ୍କତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ତସ୍ସ ନିଧାନଗତସ୍ସ ପରିପକ୍କକାଲେ ଗୂଥମୁତ୍ତାଦିଭାୱପତ୍ତିତୋ ପଟିକୂଲତା। ଅପକ୍କତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ତସ୍ମିଂ ଅପରିପକ୍କେ ଅଜିଣ୍ଣେ ସତି ସରୀରେ ନାନାରୋଗୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପଟିକୂଲତା। ଫଲତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ତସ୍ସ ପରିପକ୍କକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସରୀରେ କେସଲୋମାଦୀନଂ ପଟିକୂଲରାସୀନଂ ୱଡ୍ଢନୱସେନ ପଟିକୂଲତା। ନିସ୍ସନ୍ଦତୋ ପଟିକୂଲତା ନାମ ତସ୍ସ ନ ୱହିଦ୍ୱାରେହି ୱା ଲୋମକୂପେହିୱା ଅଞ୍ଞେହି ନାନାୱଣମୁଖେହି ୱା ଉଗ୍ଘରଣ ପଗ୍ଘରଣାଦିୱସେନ ପଟିକୂଲତା। ''ତତ୍ଥା''ତି ତସ୍ମିଂ ଚତୁଜ୍ଜିଧେ ଆହାରେ। ''ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନସଞ୍ଞା''ତି କନ୍ତାରମଗ୍ଗେ ମାତାପିତୂନଂ କନ୍ତାରନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପୁତ୍ତ ମଂସଖାଦନେ ୱିଯ ଅତି ମନୁଞ୍ଞେପି ଆହାରେ ରସତଣ୍ହା ପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା। ''ସଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନା''ତି ସଲକ୍ଖଣସସମ୍ଭାରାଦିୱସେନ। ''ରାଗେନ ଚରତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ''ରାଗେନା''ତି କରଣତ୍ଥେ, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେୱା କରଣ ୱଚନଂ। ତତ୍ଥ କରଣତ୍ଥେତାୱ ''ରାଗେନ ଚରତୀ''ତି ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ରାଗଚିତ୍ତେନ ଚରତି। ରାଗଚିତ୍ତେନ ନିଯ୍ୟମାନୋ ୱିଚରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତ ଲକ୍ଖଣେ ପନ ''ରାଗେନ ଚରତୀ''ତି ତେସୁ ରାଗକେତୁ ରାଗଧଜୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଅସ୍ସା''ତି ତସ୍ସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ''ଉସ୍ସନ୍ନୋ''ତି ଉଗ୍ଗତୋ ପାକଟତରୋ। ବହୁତରୋତିପି ୱଦନ୍ତି। ''ପହାନାଯା''ତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ କରୁଣା ଭାୱେତଜ୍ଜା ୱିହିଂସାଯ ପହାନାଯ। ମୁଦିତା ଭାୱେତଜ୍ଜା ଅରତିଯା ପହାନାଯାତି ଇମଂ ପାଠଇସେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ''ନିସ୍ସରଣତାୱଚନତୋ''ତି ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ ବ୍ଯାପାଦସ୍ସ ଯଦିଦଂ ମେତ୍ତାଚେତୋ ୱିମୁତ୍ତି। ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ ୱିହେସାଯଯଦିଦଂ କରୁଣା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ ଅରତିଯା ଯଦିଦଂ ମୁଦିତା ଚେତୋ ୱିମୁତ୍ତୀତି ଏୱଂ ନିସ୍ସରଣ ଭାୱୱଚନତୋ ଚ। ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ। ଲ। ଦୋସ ଚରିତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦୋସ ୱତ୍ଥୁତ୍ତାଭାୱତୋ ଚା''ତି ଦୋସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱତ୍ଥୁ ଭାୱସ୍ସକରଣ ଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଚ। ନୀଲାଦୀନି ଚତ୍ତାରି କସିଣାନି ଦୋସ ଚରିତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାପନେତ୍ଥ ଦୋସ ଚରିତସ୍ସ ଉପେକ୍ଖା ସପ୍ପାଯକାରଣଂ ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଞ୍ଞକାରଣତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ''ତିସ୍ସୋ''ତି ତିସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ। ''ମନାପିଯରୂପାନୀ''ତି ମନାପିଯୱଣ୍ଣାନି। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଚ ହୋତୀତି ଅଧିକାରୋ। ''ତସ୍ସା''ତି ପମାଦ ବହୁଲସ୍ସ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଭାୱନିପାଠୋ। ''ବୁଦ୍ଧିୱିସଯ ଭାୱେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ବୁଦ୍ଧିୱିସଯତ୍ତା ମୋହଚରିତସ୍ସ ସପ୍ପାଯଂ। ବୁଦ୍ଧିୱିସଯଭୂତାନି ମରଣ ଉପସମସଞ୍ଞା ୱୱତ୍ଥାନାନିପି ମୋହଚରିତସ୍ସ ସପ୍ପାଯାନି ସିଯୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଞ୍ଚସତୀ''ତିଆଦିଂ। ''ଭୂତକସିଣାନୀ''ତି ପଥୱୀକସିଣାଦୀନି ମହାଭୂତକସିଣାନି। ''ତତ୍ଥାପୀ''ତି ୱା ତେସୁ ଚତ୍ତାଲୀସ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁପି। ଏୱଂସତି ୱଣ୍ଣକସିଣାନଂ ପୁଥୁଲଖୁଦ୍ଦକତାପି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଗହିତା ହୋତୀତି। ''ମହନ୍ତଂ''ତି ୱିଦତ୍ଥି ଚତୁରଙ୍ଗୁଲତୋ ମହନ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱସଦ୍ଦୋ ଯଥାରୁତମେୱ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଏୱଂସତି ଖୁଦ୍ଦକଂ ୱିତକ୍କଚରିତସ୍ସେୱ ସପ୍ପାଯଂ, ନ ବୁଦ୍ଧିଚରିତାଦୀନନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥୋପି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ଅଥ ବୁଦ୍ଧିଚରିତସ୍ସ ପନ ଅସପ୍ପାଯଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଖୁଦ୍ଦକନ୍ତି ପଦେଯୁଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥୱା, ପୁଥୁଲଂ ମୋହଚରିତସ୍ସ, ଖୁଦ୍ଦକଂ ୱିତକ୍କଚରିତସ୍ସେୱ, ନମୋହଚରିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥେ ସତି, ବୁଦ୍ଧିଚରିତାଦୀନଂ ପନ ପୁଥୁଲଂପି ଖୁଦ୍ଦକଂପି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠଜ୍ଜଂ। ''ସଜ୍ଜଞ୍ଚେତଂ''ତି ସଜ୍ଜଞ୍ଚ ଏତଂଚରିତୱିଭାଗୱଚନଂ। ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକୱସେନ ତୀସୁ ଅକୁସଲ ଚରିତେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ୱିତକ୍କ ଚରିତେ ଚ ଅତିସପ୍ପାଯତାଯ ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚରିତେସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ରାଗାଦୀନଂ ପନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିକା''ତିଆଦିଂ।

''ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା। ଲ। ଗୁଣାନଂ''ତି ଏତ୍ଥ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ ପୁଜ୍ଜପଦେସୁ ଯୋଜେତଜ୍ଜୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଗୁଣାନଞ୍ଚାତିଆଦିନା। ''ତତ୍ଥା''ତି ତସ୍ମିଂ ଗୁଣପଦେ। ନ ତପ୍ପେତୀତି ଅତପ୍ପନୀଯୋ। ତପ୍ପନଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଂ ନ ଜନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂୱେଜନଂ ସଂୱେଗଂ ଜନେତୀତି ସଂୱେଜନିଯୋ। ''ଧମ୍ମୋ''ତି ସଭାୱୋ। ସଂୱେଜନିଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସାତି ସଂୱେଜନିଯ ଧମ୍ମଂ। ମରଣଂ। ''ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସମାଧିସ୍ସା''ତି ରୂପାୱଚର ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନ ସମାଧିସ୍ସ। ''ଉଦଯମତ୍ତାନୀ''ତି

ଓଢ଼ିତମତ୍ତାନି। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ପଟିକୂଲାରମ୍ମଣେସୁ। ‘‘ପୁଳଚ୍ଛଚ୍ଛକସ୍ସା’’ତି ପୁରାଣଚ୍ଛଚ୍ଛକସ୍ସ। ଗୂଥମୁତ୍ତଓିସ୍ସଜ୍ଜନ କସ୍ସାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଗୂଥରାସି ଦସ୍ସନେ ଓିଯା’’ତି। ନ ତେ କଦାଚି ସୋମନସ୍ସେନ ଓିନା ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ବ୍ଯାପାଦଓିହିଂସା ଅରତୀନଂ ଦୂରିଭାଓେନ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅତିସୁକରତ୍ତା ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନେ ଓିଯ ସୁଖସୋମନସ୍ସାନଞ୍ଚ ଅଓିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ। ‘‘ଉଦାସିନପକ୍ଖେ’’ତି ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନପକ୍ଖେ। ‘‘ଦଳ୍ହଂ’’ତି ଭୁସଂ। ‘‘ଓିଭୂତଂ’’ତି ପାକଟଂ। ନିମିତ୍ତଂ ଦଳ୍ହଓିଭୂତଂ କତ୍ୱା ଗହଣଂ ଦଳ୍ହ ଓିଭୂତଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘କସ୍ସଚି ଆରମ୍ମଣସ୍ସା’’ତି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ। ‘‘ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଟିଭାଗସଦ୍ଦୋ ତସ୍ସ ଦିସେ ପଓତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ତାଦିସେ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତଂସଣ୍ଠାନେ’’ତି ଏତେନ ପଥଓିମଣ୍ଡଲାଦୀସୁ ଓିଯ ସଣ୍ଠାନାକାରେନ ଠିତେସୁ ସଭାଓ ଧମ୍ମ ପୁଞ୍ଜେସୁ ଏଓ ତସ୍ସଦିସଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ନାମ ସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏଓ’’ନ୍ତି ସମଥସଙ୍ଗହେ ତାଓ ଦସକସିଣାନି, ଦସଅସୁଭାତିଆଦିନା ଓୁତ୍ତେନ ଓଚନକ୍କମେନ। ‘‘ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ’’ତି ଭାଓନାକମ୍ମଂ ଆରଭିତୁକାମେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସଦ୍ଧସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନ ଓିଧାନସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ତସ୍ମିଂ କୋସଲ୍ଲଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ। ଅପିଚେତ୍ଥ। ସଦ୍ଧଂ ଉଗ୍ଗହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ଯଂ ଅତ୍ତନା ଆରଭିସ୍ସତି। ତସ୍ସ ଏକସ୍ସ ଓିଧାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ‘‘ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ଉକାରୋ ଉପରି ଅନ୍ତୋ। ‘‘ଗହଣଂ’’ତି ଚ ଯଥା ଚିତ୍ତେ ଅଓିନସ୍ସମାନଂ ହୁତ୍ୱା ଲବ୍ଭତି, ତଥା କତ୍ୱା ଚିତ୍ତେନ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉପରୂପରୀ’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ‘‘ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସା’’ତି ସମ୍ମା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନସଦିସଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ କରଣଂ ପରିକମ୍ମଂ। ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣକମ୍ମେ ଯଂ ଯଂ କତ୍ତବ୍ବଓିଧାନଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଗହଣନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାଓନାତି ଓଢ଼ନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ପଦହନ୍ତସ୍ସା’’ତି ରତ୍ତିଦିଓଂ ନିରନ୍ତରଂ ଆରଭନ୍ତସ୍ସ। ଉଗ୍ଗହ ନିମିତ୍ତେ ସଣ୍ଠାନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ଓଣ୍ଣରୂପାଦିନା ସଭାଓ ଧମ୍ମେନ ସହେଓ ଗଣ୍ହାତି। ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ ପନ ସଭାଓଧମ୍ମଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦିସଂ ନିମିତ୍ତ ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖାତଂ ସୁଦ୍ଧସଣ୍ଠାନମେଓ ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା, ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେପି ଓଣ୍ଣୋ ନାମ ସନ୍ଦିସ୍ସତି ଯେଓାତି। ସଚ୍ଚଂ। ସୋ ପନ ପଟିଭାଗମତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ଏକନ୍ତଓଣ୍ଣୋ। ତେନାହ ‘‘ତପ୍ପଟିଭାଗଂ ଓତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଓିମୁଚ୍ଚିତଂ’’ତି। ‘‘ସନ୍ନିସିନ୍ନଂ’’ତି ଅଚଲଂ। ‘‘ପଓେସିତଂ’’ତି ଭାଓନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ଓିଯ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଓଭାସତୀତି ଓଭାସୋ। ଓଭାସୋ ହୁତ୍ୱା ଜାତନ୍ତି ଓଭାସଜାତଂ। ଓଭାସନଂ ଓା ଓଭାସୋ। ଜାତୋ ଓଭାସୋ ଅସ୍ସାତି ଓଭାସଜାତଂ। ‘‘ପାତେନ୍ତୀ’’ତି ପଟିପାତେନ୍ତି। ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଓସେନ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ‘‘ଏତାଯା’’ତି କତ୍ତୁ ଅତ୍ଥେ କରଣଓଚନଂ। ‘‘ନିମିତ୍ତରକ୍ଖଣଓିଧାନଂ’’ତି ସମୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନସ୍ସନତ୍ଥାଯ ସତ୍ତଓିଧେହି ପଲିବୋଧ ଧମ୍ମେହି ରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। କତମେ ପନ ତେସତ୍ତଓିଧା ପଲିବୋଧଧମ୍ମା ନାମାତି। ଇଧ ଅମ୍ହେହି ଓତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଓିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗେ ଏଓ ତେ ଓୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଗାଥମାହ। ‘‘ଆଓାସୋ’’ତି ଅସପ୍ପାଯାଓାସୋ। ‘‘ଗୋଚରୋ’’ତି ଅସପ୍ପାଯଗୋଚରଗାମୋ। ‘‘ଭସ୍ସଂ’’ତି ଅସପ୍ପାଯଓଚନଂ। ଏଓଂ ପୁଗ୍ଗଲାଦୀସୁ। ‘‘ସେଓେଥା’’ତି ସେଓେଯ୍ଯ। ‘‘ଏଓଞ୍ହିପଟିପଜ୍ଜତୋ’’ତି ଏଓଂହିଓଜ୍ଜିତବ୍ବେ ଓଜ୍ଜନଓସେନ ସେଓିତବ୍ବେ ସେଓନଓସେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ‘‘କାମତଣ୍ହାଯ ଓିସଯଭାଓଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ କାମଭୂମି କାମଭଓସମତିକ୍କମୋ, ରୂପଭୂମିରୂପଭଓ ଓକ୍କମୋ ଚ ଓୁତ୍ତୋ। ଓସନଂ ଓସୀ। ସତ୍ତି। ସାମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓସିଂ ଭୂତଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଓସିଭୂତଂ। ଓସୀ ଏଓ ଓସିତା। ଯଥା ପାରମିତାତି। ‘‘ତତୋ ଓିଚାରନ୍ତି’’ ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତତୋ ପୀତିଂତିଆଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ତେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ। ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତି ଯେସୁଦ୍ୱୀସୁଭଓଙ୍ଗେସୁ। ‘‘ଭଓଙ୍ଗଚାରେ’’ତି ଭଓଙ୍ଗପ୍ପଓତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ’’ତି ଦନ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ଅଯତି ପଓତ୍ତତୀତି ଦନ୍ଧାଯିତଂ। ତସ୍ସ ଭାଓୋ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ। ‘‘ଠପେତୁଂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଠପେତୁଂ। ତତୋ ଅନତିକ୍କମିତୁଂ। ‘‘ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ’’ତିଆଦୀନି କ୍ରିଯାଓିସେସନପଦାନି। ‘‘ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ’’ତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଠାନେ ଇଚ୍ଛାନୁ ରୂପଂ। ଯଦିଚ୍ଛକନ୍ତିଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ଇଚ୍ଛାନୁ ରୂପଂ। ‘‘ଯାଓତିଚ୍ଛକଂ’’ତି ଯତ୍ତକେନ ପମାଣେନ ଇଚ୍ଛାନୁ ରୂପଂ। ‘‘ଓିତକ୍କାଦିକଂ ଓଳାରିକଙ୍ଗଂ ପହାନାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ କସ୍ସ ବଲେନ ପହାନଂ ହୋତି। ତଂ ତଂ ଓିରାଗ ଭାଓନା ବଲେନ ପହାନଂ ହୋତି। କାଚ ତଂ ତଂ ଓିରାଗଭାଓନା ନାମ ହୋତି। ଅଜ୍ଝାସଯ ଓିସେସ ପରିଗ୍ଗହିତା ଉପଚାରଭାଓନା ଏଓାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଥମଜ୍ଝାନଂ ତାଓ’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆତାପଓୀରିଯଂ’’ତି ଯେନଓୀରିଯେନ ଯୋଗିନୋ ଅତ୍ତାନଂ ଓା କିଲେସ ଧମ୍ମେ ଓା ଆତାପେନ୍ତି ପରିତାପେନ୍ତି। ତଂ ଆତାପଓୀରିଯଂ ନାମ। ଉଗ୍ଘାଟୀଯମାନମ୍ପି ଆକାସମେଓ ହୋତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପରିଝାନନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଭାଓନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତମେଓ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅନତିକ୍କନ୍ତେ ଝାନଂପି ଅନତିକ୍କନ୍ତମେଓ ହୋତୀତି। ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଆକାସକସିଣେ। ‘‘ତଦତିକ୍କମନସମ୍ଭଓୋ’’ତି କସିଣ ନିମିତ୍ତାତିକ୍କମନସମ୍ଭଓୋ। ‘‘ଯଥାଦିଟ୍ଠେ’’ତି ଝାନଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠପ୍ପକାରେ। ‘‘ସମ୍ମାଓେତ୍ୱା’’ତି ଥୋମେତ୍ୱା। ସମ୍ମା ଅନୁସ୍ସରଣଂ ସମନୁସ୍ସରଣଂ। ‘‘ଇତରେସଂପି ଓା’’ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନ ପଣ୍ଡିତାନଂପି ଓା। ମରଣ ସଞ୍ଞା ଓତ୍ଥାନେସୁ ପରିକମ୍ମଞ୍ଚ ସମାଧିଯତି, ଉପଚାରୋ ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା ତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂପି ସତଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦୀସୁପି ଉପଚାର ସମ୍ଭଓୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଓୁତ୍ତୋଯେଓ। ‘‘ସମଥଟ୍ଠାନେସୂ’’ତି ଇଦଂ ଅଧିକାରଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଓିପସ୍ସନା କମ୍ମଂପି ଗହେତବ୍ବମେଓାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବେଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଇମିନା ପୁଞ୍ଞକ୍କେନ ଆଯତିଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞାଯୋ ଓା ମଗ୍ଗଫଲାନି ଓା ପଟିଲଭିସ୍ସାମୀତି ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ଆଗତୋପି କତାଧିକାରୋ ଏଓାତିପି ଓଦନ୍ତି। କତମୋ ପନ କତାଧିକାରୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଆସନ୍ନଭଓେ’’ତିଆଦିଂ। ଅଟ୍ଠଓିଧେସୁ ଚତୁକ୍କନଯଓସେନ, ନଓଓିଧେସୁ ପଞ୍ଚକନଯଓସେନ ଓୁତ୍ତୋତି ତେସଂ ଓାଦୀନଂ ସାଧକଓଚନଂ। ଓିଚାରେତ୍ୱା ପନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଆକାସ କସିଣେନ ଓିନା ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ଲଭିତ୍ୱା ପୁନ ଅଭିଞ୍ଞତ୍ଥାଯ ପରିକମ୍ମେକତେ ଆକାସକସିଣେପି କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକତା ସମ୍ଭଓୋ ଓୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭଓତୋ। ପୁବ୍ବେ ଅଭାଓିତ ଭାଓନୋତି ଚ ଅକତାଧିକାରୋତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ‘‘ଆଦିକମ୍ମିକୋ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାକମ୍ମେ ଆଦିକମ୍ମିକୋ। ‘‘ତାଦିସାନଂ’’ତି ପୁବ୍ବେ ଅକତାଧିକାରାନଂ ଅଭାଓିତଭାଓନାନଂ ଇଦାନି ଇଦ୍ଧିଓିକୁବ୍ବନଂ କରିସ୍ସାମୀତି ଆରଭନ୍ତାନଂ

ଅଭିଞ୍ଞାକମ୍ମେ ଆଦିକମ୍ମିକକୁଲପୁତ୍ତାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନ’’ନ୍ତି ଚ ଉପଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ସଦ୍ଦଂ ସୁଣିସ୍ସାମୀତିଆଦିକମ୍ପି ଗହେତବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ଚ ଆଦିକମ୍ମିକୱିଧାନାଧିକାରତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ୱସିପତ୍ତାନମ୍ପି ତଂ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଛସୁଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଥାରହଂ ଅପ୍ପେତିଯେୱ। ‘‘ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଯଥିଚ୍ଛିତ ନିପ୍ଫତ୍ତାଯ ସତଂ ହୋତୁ ସହସ୍ସଂ ହୋତୂତିଆଦିନା ଚିତ୍ତେନ ଅଭିୱିଧାତବ୍ବଂ। ଅଭିନୀହରିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସତଂ ହୋମି, ସହସ୍ସଂ ହୋମୀତି ୱା’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ନିମ୍ମିନନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ପନ ଅଞ୍ଞଥାନିମ୍ମିନନୱସେନ। ସୋତୁଂ ୱା ସଦ୍ଦଂ, ପସ୍ସିତୁଂ ୱା ରୂପଂ, ଜାନିତୁଂ ୱା ପରଚିତ୍ତଂ। ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ୱା ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥଂ। ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ। ‘‘ଅଧିଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଅଧିଟ୍ଠାତି। ଅଭିୱିଧାତି ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୁୱିଧଂହି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିକମ୍ମେନ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଧିଟ୍ଠାନ ଚିତ୍ତେନା’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆୱଜ୍ଜନ ପରିକମ୍ମ ଅଧିଟ୍ଠାନପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ। ପଚ୍ଛିମଂ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନ ସମାପଜ୍ଜନଂ। ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନତ୍ଥାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେ ସମାହିତେ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଥାହୀ’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ସେସାଭିଞ୍ଞାସୁପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ଦିବ୍ବସୋତପରିକମ୍ମେ ତେନେୱପରିକମ୍ମ ସମାଧିଞ୍ଞାଣସୋତେନ ଆସନ୍ନେ ଦିବ୍ବୱିସଯମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ‘‘ଇତି କତ୍ୱା’’ତି ଇତି ମନସିକତ୍ୱା। ‘‘ତ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଛିମଂ ପାଦକଜ୍ଝାନ ସମାପଜ୍ଜନଂ। ‘‘ଇଧ ନଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ମତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଧ ପନ ଆଦିକମ୍ମିକୱିଧାନପ୍ପଧାନତ୍ତା ପଚ୍ଛିମମ୍ପି ପାଦକଜ୍ଝାନ ସମାପଜ୍ଜନଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି। ‘‘କାଯଗତିକଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା’’ତି ଅଯଂ କାଯୋ ୱିଯ ଇଦଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଦନ୍ଧଗମନଂ ହୋତୂତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ କାଯଗତିକଂ କରଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ‘‘ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନା’’ତି ଦନ୍ଧଗମନେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତତ୍ତା ବହୁଜନାନମ୍ପି ଦିସ୍ସମାନେନ ରୂପକାଯେନ। ତବ୍ବି ପରୀତେନ ସୀଘଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଆରମ୍ମଣମତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ଅନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆରମ୍ମଣ ପୁରେଜାତ’’ନ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ। ଇତରଂ ପନ ହଦଯ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରଚିତ୍ତ ୱିଜାନନଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାଚରିଯାନଂ ୱିଚାରଣା ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତାୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣି ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗ ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି। ‘‘ଖଣିକୱସେନା’’ତି ଖଣିକପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ। ଆୱଜ୍ଜନେ ନିରୁଦ୍ଧେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଏକଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ। ତଦେୱ ଅତୀତଂ ଚିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ‘‘ତାନୀ’’ତି ଜୱନାନି। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତି ଜୱନାନଂ। ‘‘ତେନା’’ତି ଆୱଜ୍ଜନେନ। ‘‘ଇତରଥା’’ତି ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତତି ଅଦ୍ଧାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହିତେ ସତି। ୱୁତ୍ତୋ ସିଯା। କସ୍ମା, ସନ୍ତତି ଅଦ୍ଧାୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଗହିତେ ସତି, ସବ୍ବାଯ ଏକଜୱନୱୀଥିଯା ଏକପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ‘‘ସବ୍ବାନି ଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ଜୱନଚିତ୍ତାନି। ‘‘ସହୁପ୍ପନ୍ନାନୀ’’ତି ଇଦଂ ସହୁପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ଅତ୍ଥିତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ପନ ଖଣଭେଦଂ ନଗଣ୍ହନ୍ତି। ସବ୍ବଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକଚିତ୍ତମିୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତସ୍ମା କାଲଭେଦୋପି ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ନିବ୍ବାନଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥଂ ନାମ ସିଯାତି। ଅତୀତେ ପରିନିବ୍ବୁତାନଂ ମଗ୍ଗଫଲାନି ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଅନୁସ୍ସରତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ତେସଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ନିବ୍ବାନମ୍ପି ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥଂ ନାମ ହୋତୀତି।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଯଂ ଯଂ ସତାଦିକଂ ସଂୱିଧାତି। ‘‘ଯଥା ଯଥା ଅଧିଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଯେନ ଯେନ ଆୱିଭାୱାଦିକେନ ପକାରେନ ସଂୱିଧାତି। ‘‘ପକତିୱଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ପକତିସଣ୍ଠାନଂ। ‘‘ତସ୍ସେୱା’’ତି ପକତିୱଣ୍ଣସ୍ସେୱ। ଦେୱାନଂ ପସାଦସୋତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଆରମ୍ମଣ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ସମତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ ସମତ୍ଥଂ। ତଦେୱ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଚେତୋ’’ତି ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜା’’ତି ଇଦଂ ସରାଗଚିତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱିରାଗଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ‘‘ଗୋଚର ନିୱାସୱସେନା’’ତି ଗୋଚରଂ କତ୍ୱା ନିୱସନୱସେନ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନାଗତଂ ସଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନାଗତେ ସତ୍ତଦିୱସତୋ ଓରିମା ଚିତ୍ତଚେତସିକ ଧମ୍ମା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୋତି କତ୍ୱା ଅନାଗତେ ସତ୍ତଦିୱସତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାଯ ପୱତ୍ତମାନାତି ପାଠସେସୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଚ ଅନାଗତପକ୍ଖେ ସବ୍ବମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ପକତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୋତି କତ୍ୱା ‘‘ଦୁତୀଯଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏତ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଅନାଗତଂ ସଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ଯଥା ଚେତ’’ନ୍ତି ଯଥା ଚ ଏତଂ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅନାଗତ ଧମ୍ମେ ଜାନାତି। ‘‘ଅସାଧାରଣକାଲୱସେନା’’ତି ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞାଣେନ ଅସାଧାରଣ କାଲୱସେନ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୋହି ଅଞ୍ଞଞ୍ଞାଣସାଧାରଣୋତି।

ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୭୧। ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ‘‘ଯଥାଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ। ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ନାମ ସତ୍ତପୁଗ୍ଗଲାଦିନିମିତ୍ତମେୱ। ସତ୍ତନିମିତ୍ତଞ୍ହି ପଞ୍ଚଞ୍ଚତ୍ତି ଧମ୍ମତ୍ତା ଖଣେଖଣେ ଖଯୱଯଭେଦାଭାୱତୋ ସୋ ଏୱଗଚ୍ଛତି ସୋ ଏୱ ତିଟ୍ଠତୀତିଆଦିନା ନିଚ୍ଚାକାରସଣ୍ଠିତଂ ହୋତୀତି। ‘‘ଧୁୱନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଥିରନିମିତ୍ତଂ। ଇଦମ୍ପି ସୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ନନସ୍ସତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି ନନସ୍ସତୀତିଆଦିନା ଥିରାକାରସଣ୍ଠିତଂ ସତ୍ତନିମିତ୍ତମେୱ। ‘‘ସୁଖନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଖଣେଖଣେ ଖଯୱଯଭେଦ ଦୁକ୍ଖାନଂ ଅଭାୱତୋ ସୁଖିତୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ ନିବ୍ବୁଯୋତିଆଦିନା ସୁଖାକାରସଣ୍ଠିତଂ ସତ୍ତନିମିତ୍ତମେୱ। ‘‘ଅତ୍ତନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଠାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀତିଆଦିନା ୱସୱତ୍ତନାକାର ସଣ୍ଠିତଂ ସତ୍ତନିମିତ୍ତମେୱ। ‘‘କିରିଯା’’ତି ଭାୱନାକିରିଯା।

ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ୱିସୁଦ୍ଧି। ୱିସୋଧେତୀତି ୱା ୱିସୁଦ୍ଧି। ସୀଲମେୱ ୱିସୁଦ୍ଧି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନିଚ୍ଚସୀଲମେୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚସୀଲମେୱ ଉପରିଝାନାଦିୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନ କିଚ୍ଚସାଧକତ୍ତା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଚ୍ଚସୀଲମେୱା''ତି। ସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ । ୱକ୍ଖତିହି ''ଦୁୱିଧୋପି ସମାଧି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ନାମା''ତି। ଏତେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି ଏତାୟାତି ୱିସୁଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି। ସମାଧି ଏୱାତିପି ଦୀପେତି। ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ୱା ୱିସୁଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି। ଅତ୍ଥତୋପନ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତମେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ୱିସୁଦ୍ଧିସଦ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ ହି ସତି, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ସମାଧିୱିସୁଦ୍ଧୀତି। ''ସୋଳସୱିଧଂ କଙ୍ଖଂ''ତି ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ ମତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତନ୍ତେଆଗତଂ ସୋଳସୱିଧଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ। ''ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ୱା କଙ୍ଖଂ''ତି ସତ୍ଥରିକଙ୍ଖତୀତିଆଦିନା ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ। ୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠି ନାମ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅକାରଣମେୱ କାରଣଂ କତ୍ୱା ଗହଣଦିଟ୍ଠି। ''ମନସିକାରୱିଧୀ''ତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ମନସିକାରୱିଧି। ଅନୁପାୟଭୂତୋ ମନସିକାରୋ ନାମ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ମନସିକାରୋ। ଅଧିମାନୱତ୍ଥୁ ନାମ ଓଭାସାଦୀନି। ''ମଗ୍ଗତୋ''ତି ମଗ୍ଗଭାୱେନ। ''ଅମଗ୍ଗତୋ''ତି ଅମଗ୍ଗଭାୱେନ। ''ଦସ୍ସନଞ୍ଚା''ତି ତେସଂଅଧିମାନୱତ୍ଥୂନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଦସ୍ସନଞ୍ଚ। ତମେୱ ୱିସୁଦ୍ଧିନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ସମ୍ମୋହମଲତୋ''ତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକ ସମ୍ମୋହମଲତୋ। ନନୁ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣମେୱା। ଏୱଂସତି, ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ସିଦ୍ଧେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସନସଦ୍ଦେନ ସହ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଏତ୍ଥଚା''ତିଆଦିଂ। ''ସୁତମୟାଦିୱସେନା''ତି ସୁତମୟ ଚିନ୍ତାମୟୱସେନ। ତତ୍ଥ ୟଥାସୁତସ୍ସ ପାଳିଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥମତ୍ତଜାନନଂ ସୁତମୟଞ୍ଞାଣଂ ନାମ। ଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ଥାନୁରୂପସ୍ସ ସଭାୱଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚିନ୍ତନାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ ଚିନ୍ତାମୟଞ୍ଞାଣଂ ନାମ। ''ଅନୁମାନାଦିଞ୍ଞାଣଂପୀ''ତି ନାମରୂପ ଧମ୍ମେସୁ ସଭାୱାନୁମାନଞ୍ଞାଣ ସଭାୱଜାନନଞ୍ଞାଣଂପି। ''ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଞ୍ଞାଣମେୱା''ତି ଅତ୍ତନା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଞ୍ଞାଣମେୱ। ''ସଙ୍ଖତ୍ଥା''ତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନାଦୀସୁ ସଙ୍ଖେସୁ ଠାନେସୁ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦସସୁ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେସୁପି ୱିପସ୍ସନା ୱଚନେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି କତ୍ୱା ସଙ୍ଖତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମସନଞ୍ଞାଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ଦସ୍ସନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ନ ସଭାୱଜାନନମତ୍ତଂ। ୟତୋ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ସୁଟ୍ଠୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥାୟ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାୱନା କମ୍ମଂ ନାମ ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହୋତି।

''ଧମ୍ମା''ତି ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମା। ଅନିଚ୍ଚତା ଏୱ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ। ଅନିଚ୍ଚାନଂ ୱା ସଙ୍ଖତ ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣନ୍ତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ''ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପ୍ପୀଳଅନାକାରୋ''ତି ୟଥା ସୀଘସୋତାୟଂ ନଦିୟଂ ନାୱାୟ ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସାନାୱା ଅଭିସଙ୍ଖରଣଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପ୍ପୀଳଏତି। କସ୍ମା, ଅସତି ଅଭିସଙ୍ଖାରେ ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଅଧୋୱୁୟ୍ହନତୋ। ଅଧୋୱୁୟ୍ହନଞ୍ହି ନାୱାୟ ପକତି କିଚ୍ଚଂ। ଉଦ୍ଧଂ ଆରୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାର ସିଦ୍ଧଂ। ଏୱମେୱଂ ସୀଘସୋତେ ସଂସାରେ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଂ ଖଣତୋ ଖଣଂ ଦିୱସତୋ ଦିୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅୟଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣ ଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପ୍ପୀଳଏତି। କସ୍ମା, ଅସତି ଅଭିସଙ୍ଖାରେ, ପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲେ ଚ ସତି, ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ୱିପରିଣମନତୋ। ୱିପରିଣମନଞ୍ହି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପକତି କିଚ୍ଚଂ। ଉଦ୍ଧଂଗମନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାର ସିଦ୍ଧଂ। ଏୱଂ ଅଭିଣ୍ହ ସମ୍ପଟିପ୍ପୀଳଅନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂସାରସ୍ସ ସୀଘସୋତତା ନାମ ଅତ୍ତଭାୱପରିୟାପନ୍ନାନଂ ନାମ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତି ସୀଘତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ମରଣଂ ଦୁୱିଧଂ ସମ୍ମୁତି ମରଣଞ୍ଚ ପରମତ୍ଥ ମରଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତି ମରଣଂ ନାମ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚଭୂତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ମରଣଂ। ତଂ ଏକଭୱପରିୟନ୍ତେ ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ପରମତ୍ଥ ମରଣଂ ନାମ ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚଭୂତାନଂ ନାମରୂପ ଧମ୍ମାନଂ ମରଣଂ। ଇଦମେୱ ଏକନ୍ତମରଣଂ, ସଚ୍ଚମରଣଂ, ସଭାୱମରଣଂ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେ ଇଦଂ ପରମତ୍ଥ ମରଣଂ ଏୱ ଅନିଚ୍ଚତାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମାନଂ ସୁସାନକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ଚ ସୁସାନଭୂମୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସା ଚ ସୁସାନଭୂମିନାମ ସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସନ୍ତାନଂ ଅନୁବନ୍ଧତିୟେୱ। ଅନୁବନ୍ଧତ୍ତା ଚ ସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୋ ନାମ ସମୟୋ ନତ୍ଥି, ୟତ୍ଥ ସତ୍ତା ନ ମରନ୍ତୀତି। ଇଦଞ୍ଚ ଅନୁବନ୍ଧନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପ୍ପୀଳଅନମେୱ ହୋତି। ତେସଂ ସଙ୍ଖିରିୟାପଥେସୁ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଞ୍ଚ କାୟୱଚୀମନୋ କମ୍ମାନଞ୍ଚ ସମ୍ବାଧପତ୍ତିତୋ। ଅୱସୱତ୍ତନାକାରୋ ପନ ଅଭିସଙ୍ଖାର ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱନ୍ତାନଂ ପାକଟୋୟେୱ। ୱସୱତ୍ତନେହି ସତି, ଅଭିସଙ୍ଖରଣ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଓକାସୋ ନତ୍ଥି। ୱସୱତ୍ତନେନେୱ ୟଥିଚ୍ଛି ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ସମ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ସଙ୍ଖଂପି ଅଭିସଙ୍ଖାର କିଚ୍ଚଂ ନାମ ଅନ୍ତମସୋ ଅସ୍ସାସନପସ୍ସାସନ କିଚ୍ଚଂ ଉପାଦାୟ ଧମ୍ମାନଂ ୱସୱତ୍ତନାଭାୱତୋ କରୋନ୍ତୀତି।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଅନୁପସ୍ସନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅନୁଅନୁପସ୍ସନା''ତି ଚ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିଜ୍ଝାୟନା ଓଲୋକନା। ''ଧମ୍ମାନଂ''ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧ ଧମ୍ମାନଂ। ''ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥା''ତି ୟସ୍ମିଂ ୟସ୍ମିଂ ସରୀରଙ୍ଗେ। ''ପୁରାଣ ଧମ୍ମାନଂ''ତି ପୁରାଣାନଂ ପାତୁଭୂତାନଂ, ୱଡ୍ଢିତାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସାନଂ ଅନ୍ତରଧାନଂ ୱୟୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ଖଣିକୱସେନ ଏକେକଧମ୍ମୱିଭାଗୱସେନ ଚ ଅନୁପସ୍ସନା କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ସମୂହ ସନ୍ତତିୱସେନ ପନା''ତି। ଏକେକଧମ୍ମୱିଭାଗୱସେନ ଅନୁପସ୍ସନାପି ପନ ପକତିୟା ସୁପାକଟେସୁ ଚିତ୍ତୱେଦନାଦୀସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାୟେୱ। ''ଅନିଚ୍ଚତାୟ ପରମାକୋଟୀ''ତି ତତୋ ଉତ୍ତରି ଅନିଚ୍ଚତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଧମ୍ମାନଂ ତଥା ତଥା ଭାୟିତବ୍ବପ୍ପକାରୋ ନାମ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ 'ଅନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ, ରୋଗତୋ, ଗଣ୍ଡତୋ, ସଲ୍ଲତୋ, ଅଘତୋ, ଆବାଧତୋ, ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଭାୟିତବ୍ବପ୍ପକାରୋ। ତସ୍ସ ସମନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଭୟଞ୍ଞାଣଂ। ଏତେନ ଅପାୟଦୁକ୍ଖ ସଂସାର ଦୁକ୍ଖଭୀରୁକେହି ଜନେହି ଭାୟିତବ୍ବନ୍ତି ଭୟଂ। ତେ ୱା ଭାୟନ୍ତି ଏତସ୍ମାତି ଭୟଂ। ଭୟସ୍ସ ସମନୁ ପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଭୟଞ୍ଞାଣନ୍ତି

ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘କିଞ୍ଚିଭଯୱତ୍ଥୁଂ’’ତି ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘାଦିକଂ ଭଯୱତ୍ଥୁଂ। ‘‘ପଟିସ୍ସରଣେ’’ତି ଗୁହାଲେଣାଦିକେ ପଟିସ୍ସରଣେ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ଭିଜ୍ଜନସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ତେହୀ’’ତି ଭିଜ୍ଜନସଭାୱେହି। ଉକ୍କଣ୍ଠତା ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧତା ନିକ୍ଖମାଭିମୁଖତା। ‘‘ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହୀ’’ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ‘ଅନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ, ରୋଗତୋ, ଗଣ୍ଡତୋ, ସଲ୍ଲତୋ, ଅଘତୋ, ଆବାଧତୋ, ପରତୋ, ପଲୋକତୋ, ଈତିତୋ,। ଉପଦ୍ଦୱତୋ, ଭଯତୋ, ଉପସଗ୍ଗତୋ, ଚଲତୋ, ପଭଙ୍ଗୁତୋ, ଅଦ୍ଧୁୱତୋ, ଅତାଣତୋ, ଅଲେଣତୋ, ଅସ୍ସରଣତୋ, ରିତ୍ତତୋ,। ତୁଚ୍ଛତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅନତ୍ତତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ୱିପରିଣାମ ଧମ୍ମତୋ, ଅସାରକତୋ, ଅଘମୂଲତୋ, ୱଧକତୋ, ୱିଭୱତୋ, ସାସୱତୋ,। ସଙ୍ଖତତୋ, ମାରାମିସତୋ, ଜାତିଧମ୍ମତୋ, ଜରାଧମ୍ମତୋ, ବ୍ଯାଧିଧମ୍ମତୋ, ମରଣଧମ୍ମତୋ, ସୋକପରିଦେୱଧମ୍ମତୋ, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସ ଧମ୍ମତୋ, ଉପାଯାସ ଧମ୍ମତୋ, ସଂକିଲେସିକ ଧମ୍ମତୋ, ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖତୀତି ଏୱଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ମୋଘପଞ୍ହନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତେହି ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ’’ତି ଚ ଅନିଚ୍ଚଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା ଏୱାତି ପସ୍ସନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଥଂ ପନ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖତୀତି। ନିଚ୍ଚଗୁଣ ସୁଞ୍ଞତାଯ ସୁଞ୍ଞତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭୂତଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱନଯୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ଏୱା’’ତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯଦାକଦାଚି ମରଣ ଧମ୍ମତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚା ଏୱ। ‘‘ଦୁକ୍ଖା ଏୱା’’ତି ଅନିଚ୍ଚ ଧମ୍ମତ୍ତାଯେୱ ଦୁକ୍ଖା ଏୱ। ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂତିହି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖ ସଚ୍ଚଧମ୍ମତ୍ତା ୱା। ‘‘ରୋଗା ଏୱା’’ତି ରୋଗଜାତିକତ୍ତା ରୋଗା ଏୱ। ଯେହି କେଚି ଲୋକେ ଚକ୍ଖୁ ରୋଗାଦିକା ଅନେକସହସ୍ସା ରୋଗା ନାମ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ସବ୍ବେତେ ଇମେପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଏୱ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋକୋଚି ରୋଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତେ ଏକନ୍ତେନ ରୋଗଜାତିକା ଏୱାତି। ଅପି ଚ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ ଧମ୍ମତ୍ତାତୀହି ଦୁକ୍ଖତାହି ଚତୂହି ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠେହି ଚ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପ୍ପୀଳଅନତୋ ରୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରୋଗା ଏୱ। ତତ୍ଥ ‘‘ତୀହି ଦୁକ୍ଖତାହୀ’’ତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା ସଙ୍ଖାର ଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମ ଦୁକ୍ଖତାତି ଇମାହି ତୀହିଦୁକ୍ଖତାହି। ‘‘ଚତୂହି ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠେହୀ’’ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳଅନଟ୍ଠୋ, ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ, ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ,ତି ଇମେହି ଚତୂହି ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠେହି। ଦୁକ୍ଖ କିଚ୍ଚେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସନଯୋ ଗଣ୍ଡାଦୀସୁ। ତତ୍ଥ ଗଣ୍ଡୋନାମ ପୀଳଅକାବାଧୋ। ସଲ୍ଲଂ ନାମ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ କିଲେସ ସଲ୍ଲଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସଲ୍ଲଞ୍ଚ। ଅଘନ୍ତି ନିରତ୍ଥକଂ। ଇମେ ଚ ଖନ୍ଧା ୱିପତ୍ତିପରିଯୋସାନତ୍ତା ନିରତ୍ଥକା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବାସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱିପତ୍ତିପରିଯୋସାନାତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସ୍ସାସିକଟ୍ଠେନ ପରେ ଏୱ। ନ ହି ତେ ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ୱିସ୍ସାସଂ ଅରହନ୍ତି। ତଥା ୱିସ୍ସାସଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ନାନାଦୁକ୍ଖେହି ନିଚ୍ଚଂ ୱିହିଂସନତୋ। ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯଦାକଦାଚି ପଲୁଜ୍ଜନଧମ୍ମତ୍ତା ପଲୋକଧମ୍ମା ଏୱ। ‘‘ଈତୀ’’ତି ଅନ୍ତରାଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଖନ୍ଧା ଅନ୍ତରାଯ ଜାତିକା ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ଥଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁତତ୍ତା ୱିବାଧକତ୍ତା ଉପଦ୍ଦୱା ଏୱ। ଭାଯିତବ୍ବତ୍ତା ଭଯା ଏୱ। ଅନତ୍ତା ଏୱ ସମାନା ଅତ୍ଥଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସଜ୍ଜନତୋ ଲଗ୍ଗନତୋ ଦୁମ୍ମୋ ଚଯତୋ ଉପସଗ୍ଗା ଏୱ। ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଲୋକଧମ୍ମେହି ଚଲନତ୍ତା ୱିପ୍ଫନ୍ଦନତ୍ତା ଚଲାଏୱ। ନାନପ୍ପକାରେନ ଭଞ୍ଜନଧମ୍ମତ୍ତା ପଭଙ୍ଗୁନୋ ଏୱ। ଖଣମତ୍ତମ୍ପି ଅଥିରତ୍ତା ଅଦ୍ଧୁୱା ଏୱ। ଜରାମରଣାଦିତୋ ଅପାଯୱିନିପତନାଦିତୋ ଭଯତୋ ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ତାଣଂ। ତେ ଚ ଖନ୍ଧା କସ୍ସଚିତାଣା ନ ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ କିଞ୍ଚିତାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅତାଣା ଏୱ। ଭଯତୋ ଭୀରୁକା ଜନା ଲୀଯନ୍ତି ନିଲୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଲେଣଂ। ତେ ଚ କସ୍ସଚିଲେଣା ନ ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ କିଞ୍ଚିଲେଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅଲେଣା ଏୱ। ଭଯଂ ସରତିହିଂସତୀତି ସରଣଂ। ତେ ଚ କସ୍ସଚିସରଣଂ ନ ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ କିଞ୍ଚିସରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅସ୍ସରଣା ଏୱ। ନିଚ୍ଚତାଦୀହି ସବ୍ବେହି ସୋଭଣଗୁଣେହି ସବ୍ବସୋ ରହିତତ୍ତା ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତ୍ତାରିତ୍ତା ଏୱ। ତୁଚ୍ଛା ଏୱ। ସୁଞ୍ଞା ଏୱ। ଅତ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତି ଯସ୍ସକସ୍ସଚି କୋଚି ସାରଭୂତୋ ପଟିସ୍ସରଣୋ। ତେ ସଯଞ୍ଚ କସ୍ସଚି ଅତ୍ତାନ ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଚ କୋଚି ଅତ୍ତାନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅନତ୍ତା ଏୱ। ଅନିଚ୍ଚତାଦୀହି ଆଦୀନୱେହି ଦୋସେହି ସମ୍ପୁଣ୍ଣତ୍ତା ଆଦୀନୱା ଏୱ। ୱିପରିଣାମ ସଭାୱତ୍ତା ୱିପରିଣାମା ଏୱ। ସାରଭୂତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱା ଅସାରାଏୱ। ଅଘସ୍ସ ସବ୍ବନିରତ୍ଥକସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ତା ଅଘମୂଲା ଏୱ। ତେ ସଯଂ ମରଣ ଧମ୍ମସମଙ୍ଗୀନୋ ହୁତ୍ୱା ତେନ ମରଣସତ୍ଥେନ ମରଣାୱୁଧେନ ସଂସାରେ ସତ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ମାରକତ୍ତା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦକତ୍ତା ୱଧକା ଏୱ। ନିଚ୍ଚସୁଖହିତ ୱୁଡ୍ଢିୱିଗତତ୍ତା ୱିଭୱା ଏୱ। ଆସୱେହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ସାସୱା ଏୱ। ନିଚ୍ଚକାଲଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକତ୍ତା ସଙ୍ଖତା ଏୱ। କିଲେସମାରମଚ୍ଚୁମାରାନଂ ଆମିସାହାରତ୍ତା ମାରାମିସା ଏୱ। ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିଭାୱେନ ଅପାଯଭୱାଦିଭାୱେନ ଜାତସଭାୱତ୍ତା ଜାତିଧମ୍ମା ଏୱ। ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ ହାଯନମରଣସଭାୱତ୍ତା ଜରାମରଣ ଧମ୍ମା ଏୱ। ସୋକାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଧାରଣତ୍ତା ସୋକାଦି ଧମ୍ମା ଏୱ। ତଣ୍ହା ସଂକିଲେସ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସ ଦୁଚ୍ଚରିତ ସଂକିଲେସେହି ନିଯୁତ୍ତତ୍ତା ସଂକିଲେସିକ ଧମ୍ମା ଏୱାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହୀ’’ତି। ‘‘ପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନା’’ତି ପରିୱୀମଂସନୱସେନ ।‘‘ନିକନ୍ତିଯା’’ତି ନିକନ୍ତିତଣ୍ହାଯ। ‘‘ପରିଯାଦିନ୍ନାଯା’’ତି ସୁକ୍ଖଭାୱପତ୍ତାଯ। ‘‘ଭଯଞ୍ଚା’’ତି ଭଯଞ୍ଞାଣୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଭଯଞ୍ଚ।

ଲୋକେ ଅତ୍ତଜୀୱା ନାମ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁ ସାରଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ୱିଗତେସୁ ସେସଧମ୍ମା ନିସ୍ସତ୍ତ ନିଜ୍ଜୀୱଭାୱଂ ପତ୍ୱା ଫେଗ୍ଗୁଭୂତା କଟଙ୍ଗରଭୂତାତି ଲୋକସ୍ସ ଅଭିମାନୋ। ତେ ଚ ଅତ୍ତଜୀୱା ନାମ ସବ୍ବସୋ ନତ୍ଥୀତି ଦିଟ୍ଠେ ଖନ୍ଧେସୁ କଟଙ୍ଗରଭାୱଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ତଜୀୱ ସୁଞ୍ଞତା ଦସ୍ସନଂ ନାମ। ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ’’ତି ଏତେନ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତେନାତି ୱିମୋକ୍ଖୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ନିମିତ୍ତାନୀ’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସଧମ୍ମେହି ନିମ୍ମିତାନି ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତ ସୁଖନିମିତ୍ତ ଅତ୍ତନିମିତ୍ତ ଜୀୱନିମିତ୍ତାନି। ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲ ଇତ୍ଥି ପୁରିସ ହତ୍ଥ ପାଦ ସୀସ ଗୀୱାଦୀନି ନିମିତ୍ତାନି ଚ।

ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକ ଧମ୍ମତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚାନଂଯେଓ ସତଂ ସନ୍ତତି ଘନେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ହିଯ୍ୟୋପି ସୋ ଏଓ, ଅଜ୍ଜପି ସୋ ଏଓାତିଆଦିନା ନିଚ୍ଚାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ନାମ। କିଲେସମଲେହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଅସୁଭାନଂଯେଓ ସତଂ ଓିଜ୍ଜାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଇଦଂ ଇଟ୍ଠଂ, କନ୍ତଂ, ମନାପଂ, ପିଯରୂପ, ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଭାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ଭଯଟ୍ଠେନ ଅଖେମଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖାନଂପି ସତଂ ତାଯେଓ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଇଦଂ ସୁଖଂ, ନିବ୍ଭଯଂ, ଖେମଂ, ସାତରୂପ, ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଖାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସୁଖନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ପଚ୍ଚଯା ଯତ୍ତଓୁତ୍ତିକତ୍ତା ପଚ୍ଚଯେନ ଓିନା କେଓଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଓସାଯତ୍ତଓୁତ୍ତିତା ଭାଓତୋ ଅନତ୍ତାନଂଯେଓ ସତଂ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଓସେନ କରୋତି, କଥେତି, ଚିନ୍ତେତି, ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଠାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀ, ତିଆଦିନା ଓସଓତ୍ତନାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ତଥା ସତ୍ତୋନାମ ସତ୍ତାହଂପି ଜୀଓତି, ମାସଂପି ଜୀଓତି, ସଂଓଚ୍ଛରଂପି ଜୀଓତୀତିଆଦିନା ଜୀଓାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଜୀଓନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଓସେନ କରୋତୀତିଆଦୀସୁ ଇଚ୍ଛାନାମ ତଣ୍ହାଓାଛନ୍ଦୋ ଓା। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। କରଣଞ୍ଚ ନାମ କାଯିକକ୍ରିଯାଭୂତାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପକଲାପାନଂ ପଓତ୍ତିଓିସେସୋ। ଏଓଞ୍ଚସତି ତେସଂ ଚିତ୍ତଓସେନ ପଓତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଓସେନ କରୋତୀତି ଇଦଂ ଅଭିଧମ୍ମଓିରୁଦ୍ଧଂ ନ ହୋତୀତି। ନ ନ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋତି ଚ କରୋତୀତି ଚ ଓୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ଅତ୍ତାନାମ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ଅତ୍ତନୋତି ଓୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ନ ଚ କତ୍ତାନାମ ଅତ୍ଥି, ଯୋ କରୋତୀତି ଓୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ଇଧ ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଓତ୍ତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେଓ ଅତ୍ତାତି ଚ କତ୍ତାତି ଚ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋତି ଚ କରୋତୀତି ଚ ଓୁତ୍ତଂ। ''ଅଓସ୍ସଯୋ ହୋତୀ''ତି ପତିଟ୍ଠା ହୋତି। ''ଓିଧମିତ୍ୱା''ତି ଞାଣେନ ଅନ୍ତରଧାପେତ୍ୱା। ସଭାଓତୋ ଓିଜ୍ଜମାନାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନଞାଣେନ ଓିନିଚ୍ଛଯଂ ପାପେତ୍ୱାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାଓଦସ୍ସନଂ ନାମ ସୋକଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଭାଓଦସ୍ସନଂ।

''ତଂ ତଂ ଘନଓିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜନଓସେନା''ତି ସମୂହସନ୍ତତି ଘନାଦୀନଂ ଭିନ୍ଦନ ଛିନ୍ଦନଓସେନ। ତତ୍ଥ ସମୂହଘନଭିନ୍ଦନଂ ଆଦିତୋ ଧମ୍ମଓଓତ୍ଥାନଞାଣକିଚ୍ଚଂ। ତଦା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ଓିକ୍ଖମ୍ଭିତା ହୋତି। ଜୀଓଦିଟ୍ଠି ଚ ନାମ ସୁଖୁମତରା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ଏଓ ଓୁଚ୍ଚତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ପତ୍ୱା ଏଓ ତଦୁଭଯଂପି ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ପଣିହିତଗୁଣସ୍ସା''ତି ପତ୍ଥିତଗୁଣସ୍ସ।

''ପାତିମୋକ୍ଖ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ପତୀ''ତି ଜେଟ୍ଠକୋ ଓୁଚ୍ଚତି। ''ମୁଖଂ''ତି ମୂଲକାରଣଂ। ପତି ଚ ସୋ ମୁଖଞ୍ଚାତି ପତିମୁଖଂ। ପତିମୁଖମେଓ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଂ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବଲୋକିଯସୀଲାନି ନାମ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାନି। ତେସଂ ମଜ୍ଝେ। ''ଜେଟ୍ଠକତ୍ତା''ତି ଜେଟ୍ଠକସୀଲତ୍ତା। ''ତମେଓା''ତି ଓିନଯପଞ୍ଞତ୍ତିସୀଲମେଓ +। ''ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ''ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚାଦି ଧମ୍ମାନଂ। ''ଓିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି ନାମା''ତି ଓିପ୍ପକିଣ୍ଣାନି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ଲୋଲାନି ନାମା''ତି। ''ତଦନୁବନ୍ଧା''ତି ତାନିଓିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅନୁଗତା। ''ବୁଦ୍ଧପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠେହୀ''ତି ବୁଦ୍ଧେନଭଗଓତା ପଟିକ୍କୋସିତେହି ନୀଓାରିତେହି। ''ମିଚ୍ଛାପଯୋଗେହୀ''ତି ଅଟ୍ଠକୁଲଦୂସନକମ୍ମେହି ଚେଓ ଏକଓୀସତିଅନେସନକମ୍ମେହି ଚ। ''ତିଓିଧକୁହନଓତ୍ଥୂହୀ''ତି ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିସେଓନଞ୍ଚ, ସାମନ୍ତଜପ୍ପନଞ୍ଚ, ଇରିଯା ପଥ ସନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚାତି ଇମେହି ତିଓିଧେହି କୁହନଓତ୍ଥୂହି। ତିଓିଧେହି ଅଚ୍ଛରିଯ କମ୍ମଓିଧାନେହୀତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିସୁଜ୍ଝତୀତି ପରିସୁଦ୍ଧି। ପରିସୁଦ୍ଧି ଏଓ ପାରିସୁଦ୍ଧି। ''ସମ୍ମୋହସ୍ସା''ତି ଧାତୁମନସିକାରାଦୀସୁ ସମ୍ମୁଯ୍ହନସ୍ସ। ''ଗେଧସ୍ସା''ତି ସମ୍ମୋହତ୍ତାଯେଓ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଭତ୍ତନିକ୍ଖିତ୍ତକା କସ୍ସଓିଯ ଗେଧସ୍ସ, ଅଭିକଙ୍ଖସ୍ସ। ''ମଦସ୍ସା''ତି ଲାଭସକ୍କାରା ଦିମୂଲକସ୍ସ ମାନମଦସ୍ସ। ''ପମାଦସ୍ସା''ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପମାଦସ୍ସ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସ୍ସ। ତଂ ତଂ ପଯୋଜନ ମରିଯାଦୋ ନାମ ଚୀଓରପଚ୍ଚଯେ ତାଓ ସୀତପ୍ପଟିଘାତାଦିକୋ ପଯୋଜନମରିଯାଦୋ। ''ମରିଯାଦୋ''ତି ଚ ଯାଓଦେଓାତି ପଦେନ ଦସ୍ସିତୋ ସୀତପ୍ପଟିଘାତାଦିକୋ ଚୀଓରପ୍ପଯୋଜନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ସୋ ଚ ଚୀଓରପଚ୍ଚଯେ ସମ୍ମୋହାଦିକେ ସାଓଜ୍ଜପକ୍ଖେ ଅପତନତ୍ଥାଯ ଠପିତୋ। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ମୋହସ୍ସ ଗେଧସ୍ସ ମଦସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ପହାନତ୍ଥଂ''ତି। ଏସନଯୋ ପିଣ୍ଡପାତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି। ଏତେନ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନାପାଠେସୁ ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀଓରଂ ପଟିସେଓତି ଯାଓଦେଓ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯ ଉଣ୍ହସ୍ସ ପଟିଘାତାଯାତିଆଦୀସୁ ଯାଓଦେଓ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯ ପଟିସେଓତି। ନ ତତୋ ଉତ୍ତରି ସମ୍ମୋହତ୍ଥାଯ ଗେଧତ୍ଥାଯ ମଦତ୍ଥାଯ ପମାଦତ୍ଥାଯ ପଟିସେଓତୀତିଆଦି। ଏଓଞ୍ଚସତି, ଯଂ ଚୀଓରଂ ପଟିସେଓନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୋହଗେଧମଦପ୍ପମାଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଂ ନ ସେଓିତବ୍ବଂ। ଇତରଂ ସେଓିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତୀତି।

''ପଚ୍ଚତ୍ତସଭାଓୋ''ତି ପଚ୍ଚେକସଭାଓୋ। ''କାରିଯସଙ୍ଖାତଂ''ତି କାତବ୍ବଂ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବନ୍ତି କାରିଯଂ। ଆସନ୍ନଫଲଂ। ତେନାହ ''ଅଗ୍ଗିସ୍ସଧୂମୋଓିଯା''ତି। ଆସନ୍ନକାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅଗ୍ଗିକାରକୋ ଓିଯ। ପଜ୍ଜତି ଗଚ୍ଛତି ପଓତ୍ତତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ପଦଂ। ତିଟ୍ଠତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି ଠାନଂ। ଉଭଯଂପି କାରଣ ପରିଯାଯୋ ଏଓ। ତେନ ଅତିସ୍ସଯତ୍ଥୋପି ସିଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ଆସନ୍ନକାରଣଂ''ତି। ''ସବ୍ବଂ ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତ ଓିପଲ୍ଲାସେହୀ''ତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିଟ୍ଠିଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତ ଓିପଲ୍ଲାସା ଓିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ନ ଓତ୍ତବ୍ବା। ''ସାସନ ଧମ୍ମେ''ତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣ ସୁତ୍ତନ୍ତାଦିକେ ସୁଞ୍ଞତ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତେ ଦେସନାଧମ୍ମେ। ''ଦିଟ୍ଠିଓିପଲ୍ଲାସୋ ଓିକ୍ଖମ୍ଭିତୋ''ତି ତାଦିସଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଦେସକେ ସତ୍ଥରି ଚ ଦେସିତେ ଧମ୍ମେ ଚ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ସଚ୍ଚମେଓ ଭଗଓା ଆହ, ଅହଂ ପନ ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା,ତି ଗଣ୍ହାମି, ମିଚ୍ଛାଓତାଯଂ ମମଗାହୋତି ଏଓଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭିତୋ ହୋତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଓଦନ୍ତୋପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ନ ଓଦତି। ଦିଟ୍ଠିଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଏଓ ଓଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦମ୍ପନ ଦଠହଗ୍ଗାହ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନମତ୍ତଂ ଏଓ । ନ ଅତ୍ତଦସ୍ସନ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନଂ। ତଂ ପନ ଧମ୍ମଓଓତ୍ଥାନଞ୍ଞାଣେ

ସିଦ୍ଧେ ଏୱ ସିଜ୍ଝତୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଚତୁନ୍ନଂ ଆହାରାନଂ ୱସେନ ଚତୁଧା ନାମରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବମେୱ। କସ୍ମା, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତେସ୍ୱେୱ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନପ୍ପଟିଲାଭକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ଚଧାତିଆଦୀସୁ ଏସନଯୋ। ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ ଅୱିସଯୋ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଲକ୍ଖଣ ରସାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ପରିଗ୍ଗହଣେ ସଙ୍କୋନ୍ତସ୍ସପି ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଚ। ତଥାହି ୱକ୍ଖତି "କଲାପୱସେନ ସଂଖିପିତ୍ୱା"ତି। "ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚୀ"ତି ଅତ୍ତଜୀୱାଦିକସ୍ସ। ସୋ କରୋତି କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ। ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତି ଭୱନ୍ତରଂ ପତ୍ୱା ତବ୍ବିପାକଂ। ସଂସରତି ଭୱତୋ ଭୱଂ। ସନ୍ଧାୱତି କମ୍ମୱେଗେନ ଖିତ୍ତୋ। ସୁଦ୍ଧେ ନାମେ ଏୱ ୱା ରୂପେ ଏୱ ୱା ଇହାବ୍ଯାପାରାନଂ ଅଭାୱଦସ୍ସନତୋତି ଯୋଜନା। ପୁଗ୍ଗଲସତ୍ତାନଂ କ୍ରିଯାଯୋତି ସଞ୍ଞିତାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। "ଅତ୍ତାତି ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠୀ"ତି କାରକ ଦିଟ୍ଠି। "ତଦଙ୍ଗା ଭିନିୱେସୱସେନା"ତି ସତ୍ତୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତିଆଦି ୱୋହାରସ୍ସ ସବ୍ଭୂୱତୋ ତସ୍ସ ଅଭୂତୋ ସତ୍ତପୁଗ୍ଗଲାଦିକୋପି ସଭାୱତୋ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ନୋ ନତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ଦଢହଂ ହଦଯେ ସନ୍ନିଧାନକରଣ ୱସେନ। "ଅତିଧାୱନଞ୍ଚା"ତି ୱୋହାର ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ସତ୍ତାଦିଭାୱେନ ଗହଣଞ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

"କମ୍ମଚିତ୍ତୋତୁକାହାରୱସେନା"ତି ଏତ୍ଥ କକାରୋ ସନ୍ଧି ୱସେନ ଆଗମୋ। କମ୍ମୱସେନ ଚିତ୍ତୱସେନ ଉତୁୱସେନ ଆହାରୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସାମଗ୍ଗୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ। "ଅଞ୍ଞଥା ପୱତ୍ତିଯା"ତି ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ପୱତ୍ତନସ୍ସ। "ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯେହୀ"ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯ ସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯେହି। ଜନକ ପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାମ। ପରିୱାରପଚ୍ଚଯା ସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯା ନାମ। "କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା"ତି କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିତୋ। "ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଯା"ତି ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିତୋ। ଏକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ରୂପକାଯୋପି ଅତ୍ଥି ନାମକାଯୋପି ଅତ୍ଥି। ତତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚିସଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଦ୍ୱେ ଚ କାଯା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ଏକତୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ରୂପକାଯୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତି। ସୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଏକୋସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅରୂପେ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ନାମ କାଯୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତି। ସୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଏକୋ ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। "ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସୁ ଚ କାଯେସୁ ରୂପକାଯେ ଚୁତି ପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନନ୍ତର ପଚ୍ଚଯତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକମେକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଏକମେକୋ ହୁତ୍ୱା ଚୁତିକାଲେ ଭିଜ୍ଜତି। ରୂପସନ୍ତତି ଛିଜ୍ଜତି। ପଟିସନ୍ଧିରୂପେନ ସହ ପଚ୍ଚଯ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତା ପବନ୍ଧୋ ନପ୍ପୱତ୍ତତି। ନାମ କାଯେ ପନ ଚୁତି ପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା ଅତ୍ଥି। ଚୁତିକାଲେପି ନାମସନ୍ତତି ନ ଛିଜ୍ଜତି। ପଟିସନ୍ଧି ନାମେନ ସହ ପଚ୍ଚଯ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତା ପବନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ କୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଞ୍ଞାଣେ ଠତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଭୱେ ଏକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସତ୍ତଂ ନାମ ନ ପସ୍ସତି। ପୁଗ୍ଗଲଂ ନାମ ନ ପସ୍ସତି। ଅହନ୍ତିପି ନ ପସ୍ସତି। ପରୋତିପି ନ ପସ୍ସତି। ଅହଂ ଅତୀତେସୁ ଭୱେସୁ ଅହୋସିନ୍ତିପି ନ ପସ୍ସତି। ଇମସ୍ମିଂଭୱେ ଅସ୍ମୀତିପି ନ ପସ୍ସତି। ଅନାଗତେସୁ ଭୱିସ୍ସାମୀତିପି ନ ପସ୍ସତି। ଅଥ ଖୋ ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସଙ୍ଖାର ପଚ୍ଚଯା ଭୱନ୍ତରେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ନାମରୂପ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଫଲ ପରମ୍ପରାୱସେନ ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିମେୱ ପସ୍ସତି। ଏକସ୍ମିଂଭୱେ ପୱତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତେ ସତି, ଅନମତଗ୍ଗେସଂସାରେ ଅନନ୍ତେସୁ ଭୱେସୁ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଦିଟ୍ଠା ଏୱ ହୋତି ତତ୍ଥପି ଏୱମେୱ, ତତ୍ଥପି ଏୱମେୱାତି। ତଦା ତସ୍ସ ସୋଳସୱିଧା କଙ୍ଖା ପହୀଯତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ "ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କତମା ସୋଳସୱିଧା କଙ୍ଖାତି। ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ। ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ। କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ। କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବନ୍ତେ ପଞ୍ଚୱିଧା କଙ୍ଖାୱୁତ୍ତା। ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ। ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି। କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି। କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ଅପରନ୍ତେ ପଞ୍ଚୱିଧା କଙ୍ଖା ୱୁତ୍ତା । ଅହଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି। ନୋ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି। କିନ୍ନୁ ଖୋ ସ୍ମି। କଥଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି। ଅହଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତୋ କୁତୋ ଆଗତୋ। ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛବ୍ବିଧା କଙ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ଇମା ସୋଳସୱିଧା କଙ୍ଖାତି। ତତ୍ଥ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ ଅତୀତକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥିଭାୱେ କଙ୍ଖତି। ସଚେ ଅତ୍ଥି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିନ୍ତି କଙ୍ଖତି। କେନଚି ହେତୁନା ପଚ୍ଚଯେନ ୱା ଅହୋସିଂ। କେନଚି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତେନ ୱା ନିମ୍ମିତୋ ଅହୋସିଂ। ଅହେତୁ ଅପଚ୍ଚଯା ୱା ଅନିମ୍ମିତୋ ୱା ସଯଂଜାତୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ତେସୁପକାରେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଅହୋସିଂ। କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ। ଅପାଦକୋୱା ଅହୋସିଂ। ଦ୍ୱିପାଦକୋ ୱା। ଚତୁପ୍ପାଦକୋୱା। ବହୁପ୍ପାଦକୋୱା। ରୂପୀୱା। ଅରୂପୀୱା। ସଞ୍ଞୀୱା। ଅସଞ୍ଞୀୱା ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଥ ତେସୁ ଅପାଦକାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ଅହଂ ଅହୋସିଂ। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ। ପଠମଭୱେ କିଂ ହୁତ୍ୱା ଦୁତୀଯ ଭୱାଦୀସୁ କିଂ ଅହୋସିନ୍ତି ଇଦଂ ଭୱପରମ୍ପରାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସନଯୋ ଅପରନ୍ତେପି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ "ଅହଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି, ନୋ ନୁ ଖୋ ସ୍ମୀ"ତି ଯଥା ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁ ୱିଭଙ୍ଗେ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତେସୁ। ସତସ୍ମୀତି ହୋତି। ସୀତସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ "ସତସ୍ମୀ"ତି ଅହଂ ସସ୍ସତୋ ୱା ଭୱାମି। "ସୀତସ୍ମୀ"ତି ଅହଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋୱା ଭୱାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ। ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ। ନତ୍ଥୀତି ଖୋ ଦୁତୀଯୋ ଅନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ "ଅତ୍ଥୀ"ତି ଅତ୍ତାନାମ ଭୱାଭୱେସୁ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅତ୍ଥି। "ନତ୍ଥୀ"ତି ତଥା ନତ୍ଥି, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ନ ହୋତି ପରମ୍ମରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଇଧାପି ଅହଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି। ନୋ ନୁ ଖୋ ସ୍ମୀତି କଙ୍ଖତି। ତତ୍ଥ "ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀ"ତି ଅଯଂ ଅହଂ ନାମ ଭୱାଭୱେସୁ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅସ୍ମି ନୁ ଖୋ, ମମ ଅତ୍ତାନାମ ସସ୍ସତୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବକାଲଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ନୋ ନୁ ଖୋ ସ୍ମୀ"ତି ତଥା ନୋ ଅସ୍ମି ନୁ ଖୋ। ମମ ଅତ୍ତା ତଥା ନତ୍ଥି ନୁ ଖୋତି

ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭୱାଭୱେସୂ’’ତି ପୱତ୍ତେପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ୱତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତାନଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମୀ’’ତି ଅହଂ ନାମ ସନ୍ତୋ ଜାତୋ କିଂ ନୁ ଖୋ ଅସ୍ମି। କେନଚି ହେତୁନା ପଚ୍ଚଯେନ ୱା ଅସ୍ମି ନୁ ଖୋ। କେନଚି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତେନ ୱା ନିମ୍ମିତୋ ଭୱାମି ନୁ ଖୋ। ଉଦାହୁ ଅହେତୁ ଅପଚ୍ଚଯା ୱା କେନଚି ଅନିମ୍ମିତୋ ୱା ସଯଂ ନୁ ଖୋ ଭୱାମି ନୁ ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅପଦାଦୀହି ଅଯୋଜେତ୍ୱା ଅହଂ ନୁ ଖୋ କିଂ ଗୋତ୍ତୋ ଭୱାମି। ଗୋତମଗୋତ୍ତୋ ୱା ୱାସେଟ୍ଠ ଗୋତ୍ତୋ ୱା ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଆଦି କପ୍ପକାଲେ ତାନି ଗୋତ୍ତାନି ଏତରହି ସମ୍ଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସୁ କଙ୍ଖନ୍ତୋ କଙ୍ଖତିଯେୱ। ‘‘ଅହଂ କୁତୋ ଆଗତୋ’’ତି ଅହଂ ଅତୀତେ କୁତୋଭୱତୋ ଆଗତୋ ଅସ୍ମି। ‘‘ସୋକୁହିଂଗାମୀ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ସୋ ଅହଂ ଆଯତିଂ ଭୱେ କୁହିଂ ଗାମିକୋ ଭୱିସ୍ସାମୀତି କଙ୍ଖତି। ‘‘କଙ୍ଖାଯ ଅତିକ୍କମୋ’’ତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ଅତୀତହେତୁ ପଞ୍ଚକଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂଭୱେ ସଙ୍କଂପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ପସ୍ସତିଯେୱ। ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ତତ୍ଥ ଅହଂ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି, ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅତୀତ ୱିସଯା ପଞ୍ଚୱିଧା କଙ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଧମ୍ମ ମତ୍ତମେୱ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ଅତୀତେ କଙ୍ଖା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଅଭାୱଦସ୍ସନେନ ପଞ୍ଚୱିଧାଯ କଙ୍ଖାଯ ଅତିକ୍କମୋ ହୋତି। ନନୁ ତଥା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସପି କଥଂ ନୁ ଖୋ ସ୍ମି, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋତି ଅଯଂ କଙ୍ଖା ଅତ୍ଥିଯେୱ। ତଥା ପସ୍ସନ୍ତୋପି ହି ୱିନା ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତେ ଭୱେ ଅହଂ ଦ୍ୱିପାଦକୋ ଅହୋସିନ୍ତିୱା ଚତୁପ୍ପାଦକୋ ଅହୋସିନ୍ତି ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଅସୁକଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ନ ଜାନାତି ନ ପସ୍ସତୀତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ସା ପନ କଙ୍ଖା ଧମ୍ମ ମତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନ୍ତରାଯିକ କଙ୍ଖା ନ ହୋତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପଟିରୂପିକା ଏୱ। ସା ହି ଅରିଯାନଂପି ଲବ୍ଭତି ଯେୱାତି। ତଥା ଅନାଗତେ ଫଲପଞ୍ଚକଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅପରନ୍ତେ ପଞ୍ଚୱିଧଂ କଙ୍ଖଂ ଅତିକ୍କମତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଫଲପଞ୍ଚକଞ୍ଚ ହେତୁପଞ୍ଚକଞ୍ଚ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କଙ୍ଖା ଛକ୍କଂ ଅତିକ୍କମତି। ସେସଂ ସଙ୍କଂ ପୁବ୍ବନ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି। ଅଟ୍ଠୱିଧାଯ କଙ୍ଖାଯ ଅତିକ୍କମନେ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦେସନା ଧମ୍ମେ ଚ ଲୋକୁତ୍ତର ଧମ୍ମେସୁ ଚ କଙ୍ଖଂ ଅତିକ୍କମତି। ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖାତିକ୍କମନେନ ସହେୱ ଦେସେନ୍ତେ ସତ୍ଥରି ଚ, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପନ୍ନେ ସଙ୍ଘେ ଚ, ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଚ, ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଚ, ଅପରନ୍ତେ ଚ, ପୁବ୍ବନ୍ତା ପରନ୍ତେସୁ ଚ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେନ ସହ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ସଙ୍କଂ କଙ୍ଖଂ ଅତିକ୍କମତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ସଭାୱେ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ସଭାୱଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚା’’ତି ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରାୱସେନ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ପରମ୍ପରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ। ଧମ୍ମସୁ ଧମ୍ମତା ନାମ ଦେସନା ଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିଭାୱେନ ସୁନ୍ଦର ଧମ୍ମତା। ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମତା। ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତା ନାମ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧତା।

ପରିଯୁଟ୍ଠିତାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ନାମ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୱସେନ ଚ ସିଜ୍ଝତି। ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ପନ ଅନୁସଯଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ସଲ୍ଲିଖନତ୍ଥାଯ କରୀଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁସଯ ସମୂହନନତ୍ଥଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ‘‘ତତ୍ଥ ପନା’’ତି ତସ୍ମିଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗେ ପନ। ୱିଭତ୍ତେସୂତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ଯସ୍ସା’’ତି ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେୱା’’ତି ଯଂ ଦୂରେ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂ ୱା, ସନ୍ତିକେ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂୱାତି ପାଠସେସୋ। ‘‘ତଦଦ୍ଧସ୍ସ ପନା’’ତି ସମ୍ମସିତଧମ୍ମୁଦ୍ଧାରଦ୍ଧସ୍ସ। ‘‘ଞାଣେନ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତି ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଞାଣେନ ସୁଟ୍ଠୁୱିଭୂତଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ଯଂ ଯଂ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ତଂ ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ପୁନ ଦଳ୍ହଂ ଗହିତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସା ଚ କ୍ରିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ୱିଦ୍ଧଂସନ କ୍ରିଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିୱିଧେନ ଧଂସନଂ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ନାନାଦିସାଭିମୁଖୱସେନ ଧଂସନଂ ୱହନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇମାସଞ୍ଚା’’ତି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଞ୍ଚ। ୱିସୁଂ ୱିସୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତାସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ସହଜାତେସୁ ଗହଣଂ ସମ୍ପତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆପାଦୀନଂ’’ତି। ଆପାଦୀନଂ ସେସମହାଭୂତାନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତତିଯା ସରୀରାନି ସନ୍ତତି ସରୀରାନି। ‘‘ତଥା ତଥା କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତତି ପରିୱତ୍ତି ନାମ ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ପଟିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ତଥା ସମିଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପସାରେନ୍ତସ୍ସାତିଆଦିନା ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା। ‘‘ସେସଖନ୍ଧେସୁପି ତଂ ତଂ ସନ୍ତତି ନାନତ୍ତଂ’’ତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେ ତାୱ କାଯେ କାଯିକସୁଖସନ୍ତତି ଦୁକ୍ଖସନ୍ତତୀନଂ ନାନତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତେ ସୋମନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସ ସନ୍ତତୀନଂ। ଉପେକ୍ଖା ସନ୍ତତି ପନ ଅୱିଭୂତା ହୋତି। କପ୍ପେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା। ଯଦା ଚିତ୍ତେ ସୋମନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସାନି ନ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଦା ଇଦାନି ଉପେକ୍ଖା ମେ ୱେଦନା ପୱତ୍ତତୀତି ୱା, ଯଦା ତାନି ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି , ତଦା ସା ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱା ଏୱଂ ତକ୍କେତ୍ୱା ସମ୍ମସିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ରୂପସଞ୍ଞାସଦ୍ଦସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱସେନ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ରୂପସଞ୍ଚେତନା ସଦ୍ଦସଞ୍ଚେତନାଦୀନଂ ୱସେନ, ନାନାୱିତକ୍କ ୱିଚାରାଦୀନଂ ୱସେନ, ଲୋଭାଲୋଭ ଦୋସାଦୋସ ମୋହାମୋହାଦୀନଂ ୱସେନ ଚ। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ, କୁସଲା କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ସନ୍ତତି ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିସ୍ସାସଂ କରୋତୀତି ୱତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ‘‘ଏତଂ ମେ’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ତଯୋୱିସ୍ସାସା ତଣ୍ହାୱିସ୍ସାସୋ, ମାନୱିସ୍ସାସୋ, ଦିଟ୍ଠିୱିସ୍ସାସୋ। ତତ୍ଥ ଏତଂ ମମାତି ତଣ୍ହାୱିସ୍ସାସୋ। ଏସୋହମସ୍ମୀତି ମାନୱିସ୍ସାସୋ। ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିୱିସ୍ସାସୋ। ‘‘ପରିହରତୀ’’ତି ଭୱାଭୱେସୁ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହରତି ୱହତି। ‘‘ପରମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନା’’ତି ପଧାନଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସାରଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପରିଗ୍ଗହିତୋ’’ତି ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିପରିଗ୍ଗହେନ ପରିଗ୍ଗହିତୋ। ତଯୋ ହି ପରିଗ୍ଗହା ତଣ୍ହା ପରିଗ୍ଗହୋ, ମାନପରିଗ୍ଗହୋ, ଦିଟ୍ଠିପରିଗ୍ଗହୋତି। ୱସେ ସବ୍ବସୋ ୱତ୍ତନ୍ତୋ ନାମ କେୱଲଂ ୱସାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକୋ ଏୱ ସିଯା, ନ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତେହୀ’’ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖରଣାଦୀହି। ‘‘ତଥାପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ’’ତି ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ପରମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ସାମିଭାୱୋ ନତ୍ଥି। ଯସ୍ମିଞ୍ଚ

ସାମିଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ରୂପାଦିକେ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତାନଂ ସାମିକଂ କତ୍ୱା ଏସୋ ମମ ଅତ୍ତାତି ପରିଗ୍ଗହୋ ନାମ ମିଚ୍ଛା ଏୱ। ତଥା ଯୋ ଚ ଖଣିକ ଧମ୍ମୋ ହୋତି, ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜତି, ତଂ ରୂପାଦିକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତନୋ ସାରଂ କତ୍ୱା ତଥା ପରିଗ୍ଗହୋପି ମିଚ୍ଛା ଏୱ। ଏତ୍ଥ ଚ "ମିଚ୍ଛା ଏୱା"ତି ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱା ମିଚ୍ଛା ଏୱ। ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦଂସେତୀ"ତି କାୟିକସୁଖଞ୍ଚ ଚେତସିକ ସୁଖଞ୍ଚ ୱିନ୍ଦଂସେତି। ୱିନାସେତି। "ନାନାଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତୀ"ତି କାୟିକଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଚେତସିକ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଜନେତି ଉପ୍ପାଦେତି। "ଇଦଞ୍ଚ ରୂପଂ ଏଦିସମେୱ ହୋତୀ"ତି କଥଂ ହୋତି। ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ମନୁସ୍ସ ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦଂସେତି, ଜିଣ୍ଣଭିନ୍ନଭାୱଂ ପାପେତି, ନାନାଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି। ସୟଂ ଅପାୟତ୍ତଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ନାନାଅପାୟ ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି। ତଥା ଦେୱତ୍ତଭାୱେ ସକ୍କତ୍ତଭାୱେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନନ୍ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ନାନାୱିପରିଣାମ କିଚ୍ଚେହି ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦଂସେତି, ନାନାପଚ୍ଚୟାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚେହି ନାନାଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଇଦଞ୍ଚ ରୂପଂ ଏଦିସମେୱା"ତି। "ସାରୋନାମ ଥାମବଲୱିସେସୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତି ଏତେନ ଥାମବଲୱିସେସେନ ସମ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁଂପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। "ଅସାରକଟ୍ଠେନା"ତି ଏତ୍ଥ ସାରୋ ଏୱ ସାରକଂ, ନ ସାରକଂ ଅସାରକନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ "ରୂପଂ ପନ ସୟଂପି ଏୱରୂପୋ ସାରୋ ନ ହୋତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତସାରୋ ଜୀୱସାରୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥି ସାରୋ ଏତସ୍ସାତି ଅସାରକନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ "ନ ଚ ଏୱରୂପେନ ସାରେନ ଯୁତ୍ତଂ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତସାରେନ ଜୀୱସାରେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମୋ ଅତ୍ଥୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତୋ। ପଚ୍ଛିମୋ ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂତି ଇମାନି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତେନ ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅସାରଭାୱେନ, ଅସାରଯୁତ୍ତଭାୱେନ ୱାତି ଚ। ଅନତ୍ତାତି ଏତ୍ଥପି ନ ଅତ୍ତା ଅନତ୍ତା, ନତ୍ଥି ଅତ୍ତା ଏତସ୍ସାତି ୱା ଅନତ୍ତାତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ ସିଜ୍ଝତି। "ଯଞ୍ଚା"ତି ଯଞ୍ଚ ରୂପଂ। "ପୀଠଏତୀ"ତି ତଂ ସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୀଠଏତି। ଏତେନ ଅନତ୍ତଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ଦୁକ୍ଖଭାୱୋପି ସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତି। "ତିଣ୍ଣଂ ୱୟାନଂ ୱସେନ ଅଦ୍ଧାଭେଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ"ତି ପଠମୱୟେ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂ ଦୁତୀୟୱୟଂ ନ ପାପୁଣାତି, ପଠମୱୟେ ଏୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀତିଆଦିନା ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅନ୍ତୋଗଧଭେଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। "ସଭାଗେକସନ୍ତାନୱସେନା"ତି ସଭାଗାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗଟ୍ଠେନ ଏକୀଭୂତା ସନ୍ତତି ସଭାଗେକସନ୍ତତି। "ସଭାଗାନଂ ଧମ୍ମାନଂ"ତି ଚ ଚିତ୍ତଜେସୁତାୱ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତେନ ଲୋଭସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ସହଜାତା ରୂପଧମ୍ମା ସଭାଗରୂପଧମ୍ମା ନାମ। ତଥା ନାମ ଧମ୍ମା ଚ। ଏୱଂ ଦୋସସମ୍ପୟୁତ୍ତାଦୀସୁପି। ଉତୁଜେସୁ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତେନ ସୀତୌତୁନା ସମୁଟ୍ଠିତା ରୂପଧମ୍ମା ସଭାଗରୂପ ଧମ୍ମା ନାମ। ତଥା ଉଣ୍ହୌତୁନା ସମୁଟ୍ଠିତା। ଏସନୟୋ ଆହାରଜେସୁପୀତି ଏୱଂ ସଭାଗେକସନ୍ତତିୱସେନ। "ସମ୍ମାପୁଣିତୁଂ"ତି ଞାଣେନ ସମ୍ମାପୁଣିତୁଂ। "ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିୱସେନା"ତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତତିୱସେନ ସମ୍ମସନଂ ୱିସେସତୋ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନାତି ପଦେ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ସନ୍ତତି ୱିଭାଗନୟୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଦସ୍ସିତୋତି। "ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣ ଦସ୍ସନମେୱ ପଧାନଂ"ତି ଇମସ୍ମିଂ ଞାଣେପି ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣେପି ଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣେପି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣ ଦସ୍ସନମେୱ ପଧାନଂ। ଭୟଞ୍ଞାଣେ ଚ ଆଦୀନୱଞ୍ଞାଣେ ଚ ନିବ୍ବିଦାଞାଣେ ଚ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣ ଦସ୍ସନଂ ପଧାନଂ। ଉପରି ଚତୂସୁ ଞାଣେସୁ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣ ଦସ୍ସନଂ ପଧାନନ୍ତି। "ସମୁଦିତେସୂ"ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିନାଭାୱସହାୟଭାୱେନ ସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ। ଇଦଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋ। ତଣ୍ହାସମୁଦୟା ଉପାଦାନ ସମୁଦୟୋ। ଆହାର ସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋତି ପାଠଇୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପହୀନ ୱସେନାତି ପାଠଇପଦେ ପନ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଦିଟ୍ଠାନୁସୟାନଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନେ ୱିଜ୍ଜମାନତା ଏୱ ପମାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। "ସମୁଦେନ୍ତୀ"ତି ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଏକତୋ ଉଦେନ୍ତି। ଉପରୂପରି ଏନ୍ତି। ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଭୱଭାୱେନ ପାତୁବ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ "ଯାୱମରଣକାଲା"ତିଆଦିଂ। "ପସୱନ୍ତୀ"ତି ପୱତ୍ତମାନା ସୱନ୍ତି, ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସନ୍ଦନ୍ତି। "ତେସୁ ପନା"ତି ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହୁପାଦାନ କମ୍ମେସୁ। "ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ"ତି ତସ୍ମିଂଭୱେ ଏୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ନିରୋଧୋ ନାମ ଭୱନ୍ତରେ ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ "ଭୱନ୍ତରେ"ତିଆଦି। "ତଂ ସନ୍ତତିୟଂ"ତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ ଭୱେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତଂ ନିରୋଧଂ"ତି ସନ୍ତତି ନିରୋଧୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ନିବ୍ବାନ ନିରୋଧୋ। ଏତାହି ପଚ୍ଚୟେ ସତି, ଭୱନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି ଯେୱାତି। ଇଦାନି ଯଥାପଚ୍ଚୟ ସନ୍ତତୀସୁ ପରିୟାପନ୍ନାନଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମାନଂ ନାମରୂପାନଂ ଖଣିକନିରୋଧୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ "ଯଥାପଚ୍ଚୟ ସନ୍ତତିୟୋ ୱା ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। "ଉଦୟବ୍ବୟଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଚା"ତି ଏତ୍ଥ କତମୋ ଉଦୟୋ ନାମ, କତମୋ ୱୟୋ ନାମ, କଥଞ୍ଚ ତଦୁଭୟଂ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଆହ "ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ନାମା"ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ "ତମୋ ଖନ୍ଧୋ"ତି ତମୋରାସି। "ୱେତୀ"ତି ୱିଗଚ୍ଛତି। ଅନ୍ତର ଧାୟତି ।"ଉଦୟୋ"ତି ଉପ୍ପାଦୋ ଚେୱ ୱଡ୍ଢି ଚ। "ୱୟୋ"ତି ୱିଗମନଂ, ଅନ୍ତରଧାନଂ। "ନାନାପୟୋଗୱସେନୱା"ତି ସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣାଦି ନାନାପୟୋଗୱସେନ ୱା। ଉଦୟପକ୍ଖାନଂ ନାନାସନ୍ତତୀନଂ ଉଦୟଞ୍ଚ ଉଦୟତୋ। ୱୟପକ୍ଖାନଂ ନାନାସନ୍ତତୀନଂ ୱୟଞ୍ଚ ୱୟତୋତି ଯୋଜନା।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ ଧମ୍ମେହି ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଆରାଧେତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂତି ଆରଦ୍ଧୋ। ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସକୋ। ଆରଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସକୋ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ। ଦୁୱିଧୋହି ୱିପସ୍ସକୋ ତରୁଣ ୱିପସ୍ସକୋ ଚ ଆରଦ୍ଧ ୱିପସ୍ସକୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଲୱିପସ୍ସକୋ ତରୁଣ ୱିପସ୍ସକୋ ନାମ। ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେ ଆରାଧିତ ଚିତ୍ତୋ ବଲୱୱିପସ୍ସକୋ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ନାମ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

[କ]

‘ସୁଞ୍ଞାଗାରେ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଅମାନୁସୀ ରତୀ ହୋତି, ସମ୍ମ ଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ,ତି ଚ।

[ଖ]

‘ଯୋ ଚ ୱସ୍ସସତଂ ଜୀୱେ, ଅପସ୍ସଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଏକାହଂ ଜୀୱିତଂ ସେୟ୍ୟୋ, ପସ୍ସତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଂ,ତି ଚ।

ଅୟମିଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱିପସ୍ସନଂ ଉପେଚ୍ଚ କିଲେସେନ୍ତି, ମଲୀନଭାୱଂ ଗମେନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା। ପରିବନ୍ଧନ୍ତି ନୀୱାରେନ୍ତୀତି ପରିବନ୍ଧକାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ ଅନ୍ତରାୟିକ ଧମ୍ମାନଂ ନାମଂ। ‘‘ସରୀରୋଭାସୋ’’ତି ସକଲସରୀରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଓଭାସୋ। ‘‘ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତୀ’’ତି ଖୁଦ୍ଦିକା ପୀତି, ଖଣିକା ପୀତି, ଓକ୍କନ୍ତିକା ପୀତି, ଉବ୍ବେଗା ପୀତି, ଫରଣା ପୀତୀତି। ‘‘ଦୁୱିଧା ପସ୍ସଦ୍ଧୀ’’ତି ଅତିବଲୱନ୍ତୀ କାୟପସ୍ସଦ୍ଧିଚେୱ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି ଚ। ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେ ଓକପ୍ପନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ସଦ୍ଧାଏୱ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ସଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖୋ। ‘‘ୱୀରିୟଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରଂ ପଗ୍ଗହିତସୀସଂ ୱୀରିୟଂ। ‘‘ସୁଖଂ’’ତି ଚିତ୍ତସୁଖଂ। ତେନାହ ‘‘ସୋମନସ୍ସଂ’’ତି। ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ’’ତି ଇନ୍ଦୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଜିରସଦିସଂ ବଲୱୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ସତୀ’’ତି ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ ଅପ୍ପମୁଟ୍ଠା ସତି। ‘‘ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଦୀହି ୱିସମନ୍ତେହି ୱିମୁତ୍ତା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା’’ତି ୱସିଭାୱପତ୍ତା ଆୱଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା। ‘‘ଆଲୟଂ’’ତି ତଣ୍ହାଲୟଂ। ‘‘କୁରୁମାନା’’ତି କରୋନ୍ତୀ। ‘‘ସୁଖୁମା ତଣ୍ହା’’ତି କୁସଲେହି ମିସ୍ସକତ୍ତା ଇଦଂ ଅକୁସଲନ୍ତିପି ଜାନିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା ସୁଖୁମତଣ୍ହା। ‘‘ନ ୱତମେ’’ତି ମମ ନ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବୋୱତାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅସ୍ସାଦସହିତା’’ତି ଓଭାସାଦୀସୁ ଅସ୍ସାଦତଣ୍ହା ସହିତା। ‘‘ଅଧିମାନ ୱସେନା’’ତି ଅଧିକତରଂ ମଞ୍ଞନାୱସେନ। ‘‘ତାୱଦେୱା’’ତି ନିକନ୍ତିୟା ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ। ‘‘ନିକାମନାକାରୋ’’ତି ଇଚ୍ଛନାକାରୋ। ଅସ୍ସାଦନାକାରୋ। ‘‘ନିକାମନସ୍ସୱତ୍ଥୂ’’ତି ନିକନ୍ତିୟା ୱତ୍ଥୁ। ‘‘ଅଦ୍ଧା’’ତି ଏକନ୍ତେନ। ‘‘ହନ୍ଦା’’ତି ଚିତ୍ତୱିସ୍ସଟ୍ଠକରଣେ ନିପାତପଦଂ। ଇଦାନେୱ ନଂ ୱିସୋଧେମି, ନ ଚିରଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଦସ୍ସାମୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ‘‘ତେସ୍ୱେୱା’’ତି ତେସୁଓଭାସାଦୀସୁ ଏୱ। ଅଟ୍ଠକଥାୟ ନ ସମେତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନିକନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିପସ୍ସନାପରିପାକୋ ନାମ ୱିସେସନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତେନ ପାକଟୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଭାୱଂ ପତ୍ତା’’ତିଆଦିମାହ। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନି ୱିପସ୍ସନାଭାୱପତ୍ତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଦ୍ୱେ ୱିପସ୍ସନା ଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ଉପଚାରାନୁଲୋମଚିତ୍ତାନି। ସୋ ହି ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସଙ୍ଖାର ନିମିତ୍ତତୋ ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି। ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଗୋତ୍ରଭୁପି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ସିୟାତି। ନ ସିୟା। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତେ ଠିତତ୍ତା। ପଟିୱେଧକିଚ୍ଚସ୍ସଚ ସମ୍ମୋହ ସମୁଚ୍ଛେଦକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ସୟଂ’’ତି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ସୟଂ। ‘‘ତଂ ସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା’’ତି ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା। ‘‘ୱଚ୍ଚପ୍ପୱତ୍ତତୋ ଚା’’ତି ଆୟତିଂ ଭୱେସୁ ଅପାୟୱଚ୍ଚପ୍ପୱତ୍ତତୋ ୱା, ଅଟ୍ଠମ ଭୱତୋ ପଟ୍ଠାୟ କାମସୁଗତି ୱଚ୍ଚପ୍ପୱତ୍ତତୋ ୱା। ଅୱସ୍ସଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗମେତି ସମ୍ପାପେତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ଅୱସ୍ସଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଇଧ ଠିତାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନତୋ ନିୱତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୋଧିସତ୍ତା ପନ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ଆରଭନ୍ତା ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ଆହଚ୍ଚ ଠପେନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠକ ଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଆହଚ୍ଚା’’ତି ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମତ୍ଥକପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିୟଂ’’ତି ତତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ କେନଚି ଚିତ୍ତେନ ଅଗ୍ଗହିତେ ନିବ୍ବାନା ରମ୍ମଣେ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିୟଂ। ‘‘ତଂ’’ତି ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ। ଗୋତ୍ତଂ ଭୱତି ଅଭିଭୱତି ଛିନ୍ଦତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ଗୋତ୍ତଂ ୱା ଅଭିସମ୍ଭୁଣାତି ପାପୁଣାତୀତି ଗୋତ୍ରଭୂତି ୱଚନତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନ ଗୋତ୍ରଭୁ ଚିତ୍ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତଂ ଛିନ୍ଦତି, ଅରିୟଗୋତ୍ତଂ ପାପୁଣାତୀତି ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ସୋହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ତସ୍ମିଂଖଣେ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତପରିୟାପନ୍ନୋଏୱାତି। ସଚ୍ଚଂ। ଅତ୍ତନି ପନ ଛିନ୍ନତ୍ତା ସୟଂ ଛିନ୍ଦତି ନାମ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅରିୟଗୋଚରତ୍ତା ତଂ ଆରମ୍ମଣ କରଣୱସେନ ଅରିୟଗୋତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚୟସତ୍ତିୱିସେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେ ଅରିୟଗୋତ୍ତଂ ଭାୱେତି, ପାତୁଭାୱେତୀତି ଗୋତ୍ରଭୂତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ‘‘ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜା’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନେହି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମ୍ମୋହସ୍ସ ପହାନମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ତେ ଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣ କରଣ ୱସେନ ଜାନନଂ। କଥଂ ତେ ଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ମଗ୍ଗୋ ତେ ଧମ୍ମେ ପରିଜାନାତି ନାମାତି। କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ୱସେନ। ସୋ ହି ସମ୍ମୋହଂ ପଜହନ୍ତୋ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତାନିପି ହି ପୁବ୍ବଭାଗଞ୍ଞାଣାନି ତପ୍ପହାନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସାଧକତ୍ତା ଦୁକ୍ଖ ସଚ୍ଚଂ ପରିଜାନନ୍ତାନୀତି ନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମଗ୍ଗୋ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ ଅକରୋନ୍ତୋପି ତପ୍ପହାନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧକତ୍ତାତଂ ସଚ୍ଚଂ ପରିଜାନାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତସ୍ସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସବ୍ବକାଲଂ ତସ୍ମିଂସଚ୍ଚେ ପରିଜାନନ କିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଯଥାହି ଏକୋ ପୁରିସୋ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିଦୋସେହି ପଲିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅନ୍ଧୋ ହୋତି। ନ କିଞ୍ଚି ପସ୍ସତି। ଯଦା ପନ ସୋ ଏକଂ ତେଜୱନ୍ତଂ ଅଞ୍ଜନଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଂ

ଅଞ୍ଜୀୟନ୍ତୋ ସଙ୍କରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାୟତି। ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦାୟନ୍ତସ୍ସେୱ ଚକ୍ଖୂନି ସଙ୍କଦୋସା ନସ୍ସନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତି। ତଙ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୋ ନିଦ୍ଦାୟନ୍ତୋପି ରୂପାନି ପସ୍ସତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା, ଅନ୍ଧଭାୱୱିଗମେନ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଏୱମେୱମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ଏକଦେସେନ ୱା ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେସୁ, ଅନୱସେସେନ ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ। ‘‘ଅପଚ୍ଛାୱତ୍ତିକଂ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଛତୋ ଆୱତ୍ତନଂ ପଚ୍ଛାୱତ୍ତଂ। ନତ୍ଥି ପଚ୍ଛାୱତ୍ତଂ ଅସ୍ସାତି ଅପଚ୍ଛାୱତ୍ତିକନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତାପତ୍ତିୱସେନ ନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ’’ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏୱ ତାନିୱଜ୍ଜାନି ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦସଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା ନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ। ‘‘ଉପ୍ପାଦନସଙ୍ଖାତାୟ ଭାୱନାୟା’’ତି ଏତେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ୱଡ୍ଢନସଙ୍ଖାତାୟ ଭାୱନାୟ ଓକାସୋ ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ପନ ପୱତ୍ତିତା ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାପି ମଗ୍ଗଭାୱନା ଏୱ। ସା ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ମତ୍ଥକପତ୍ତା ହୋତି। ତସ୍ମା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଏୱ ମତ୍ଥକପତ୍ତୋ ଭାୱନାନୁତ୍ତରୋ ହୋତୀତି ଇମିନାପରିୟାୟେନ ୱଡ୍ଢନ ସଙ୍ଖାତାୟ ଭାୱନାୟାତିପି ଯୁଜ୍ଜତିୟେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରେ ପୱତ୍ତଂ ଆନନ୍ତରିକଂ। ଆନନ୍ତରିକଂ ଫଲଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ତସ୍ସ ଚ ତତୋପରଂ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅପନୀତୋ ଅଗ୍ଗି ଏତସ୍ମାତି ଅପନୀତଗ୍ଗିକୋ। ‘‘ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ୱିୟା’’ତି ଏତେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନପ୍ପହାନକିଚ୍ଚେନ ମଗ୍ଗାନୁକୁଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ତେସଂ’’ତି ତେସଂ ଚକ୍ଖୂନଂ। ତଂ ରୂପଂ ତସ୍ସ ପାକଟଂ ନ ତାୱ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନୱାରେସୂ’’ତି ଏତ୍ଥ ପସାଦଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠେ ପୱତ୍ତା ଅନୁବନ୍ଧକ ୱୀଥିୟୋପି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି।

ଉପରିମଗ୍ଗେହି ୱଧିତବ୍ବା ମାରେତବ୍ବାତି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା। ‘‘କିଲେସୱିଭାଗେସୂ’’ତି ଅସୁକମଗ୍ଗେନ ଅସୁକାକିଲେସା ପହୀୟନ୍ତୀତି ଏୱଂ କିଲେସୱିଭାଗେସୁ। ‘‘ପାଠଇୟଂ’’ତି ପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗପାଠଇୟଂ। ୱୁଚ୍ଚମାନେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନଂ ନାମ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନମେୱ। ତଥା ପଚ୍ଛା ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ସିଦ୍ଧଂ। ‘‘ଅୱିରୁଦ୍ଧା ହୋତୀ’’ତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେନ ଅସମେନ୍ତାପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅଧିମାନନିଦ୍ଦେସ ଅଟ୍ଠକଥାସୂ’’ତି ୱିନୟେ ଚତୁତ୍ଥପାରାଜିକେ ଅଧିମାନପଦନିଦ୍ଦେସ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ। ‘‘ସୋ’’ତି ଅରିୟଭୂତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ‘‘ନୋ ଲଦ୍ଧଂ ନ ୱଚ୍ଚତୀ’’ତି ଅଲଦ୍ଧଂ ନ ୱଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଦ୍ଧଂ ନୋ ନ ୱଚ୍ଚତୀତି ୱା ଯୋଜନା। ଚତୁବ୍ବିଧଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଗହିତଂ। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

‘‘ଅଭିନିୱିସନଂ’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଦଠହତରଂ ପତିଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ନିଖାତସିନେରୁପା ଦସ୍ସୱିୟା’’ତି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ ୱିୟ। ‘‘କେୱଲଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତାୟ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା’’ତି ଏତେନ ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା, ନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତସ୍ସ ସାମିକଂ କତ୍ୱା ଗହଣକାରଣଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ କେୱଲସଦ୍ଦେନ ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋୱସାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତଂ ନିୱତ୍ତେତି। ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ମହାଜନୋ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଖଣଭଙ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା’’ତି ଏତେନ ଏସୋ ମେ ସାରଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତା। ଏସୋ ମମ ସାରୋ। ଏତଂ ମମ ସରୀରଂ। ୟାୱ ୱସ୍ସସତଂପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ଏତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ନ ଭିଜ୍ଜତି, ନ ୱିନସ୍ସତି। ତାୱ ଅହଂ ନ ମରାମି। ୟଦା ଏତଂ ଭିଜ୍ଜତି, ୱିନସ୍ସତି। ତଦା ଅହଂ ମରାମି। ଅହଞ୍ଚ ମମ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ ଅନାନତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଗହଣକାରଣଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଖଣଭଙ୍ଗସ୍ସା’’ତି ନାମରୂପଧମ୍ମାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭଞ୍ଜନସ୍ସ ଭିଜ୍ଜନସ୍ସ ମରଣସ୍ସ। ଇଦମ୍ପନମରଣଂ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚେ ନତ୍ଥି। ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚେ ଏୱ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ମହାଜନୋ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତନୋସାରଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତୀତି। ‘‘ତଂ ଦ୍ୱୟଂ ସୁଦିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା’’ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ କେୱଲଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତଞ୍ଚ ଖଣଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଞାଣ ଚକ୍ଖୁନା ସୁଟ୍ଠୁଦିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ସୁଟ୍ଠୁପସ୍ସନ୍ତୋ କେୱଲଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତଞ୍ଚ ଅୱସାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ପସ୍ସତି। ୟୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସାୟତ୍ତୱୁତ୍ତି ନ ହୋତି। ସୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱା ଏସୋ ମମ ସନ୍ତକନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନାରହତି। କୁତୋ ମମ ଅତ୍ତାତି। ଅପି ଚ, ସତ୍ତୋ ନାମ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି। ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ ହୋତି। ୟୋ ‘ଅହନ୍ତି ୱା, ମେତି ୱା, ମମାତି ୱା, ଗୟ୍ହେୟ୍ୟ। ଅସନ୍ତେ ଚ ଅତ୍ତସ୍ମିଂ କୋ ମମ ଅତ୍ତା ନାମ ଭୱେୟ୍ୟାତି। ଖଣଭଙ୍ଗୋ ହୋତି। ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜତି। ସତ୍ତୋ ଚ ନାମ ଏକସ୍ମିଂଭୱେ ଆଦିମ୍ହି ସକିଂ ଏୱ ଜାୟତି। ଅନ୍ତେ ସକିଂ ଏୱ ମରତି। ଅନ୍ତରା ୱସ୍ସସତଂପି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂପି ମରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞାହି ଖଣିକଧମ୍ମାନଂ ଗତି। ଅଞ୍ଞା ସତ୍ତସ୍ସ। ଏୱଂସନ୍ତେ କଥଂ ଖଣିକଧମ୍ମା ସତ୍ତସ୍ସ ସାରଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତାନାମ ଭୱେୟ୍ୟୁନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେ ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅସାରକଟ୍ଠେନ ଚ ଅନତ୍ତା ଏୱ। ଅପିଚ ‘‘ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱସୋ ନାମ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଏକୋ ପଧାନଧମ୍ମୋ। ସଚେ ଅତ୍ତାନାମ ଅତ୍ଥି। ସୋ ଏୱ ପଧାନଭୂତସ୍ସ ୱସସ୍ସପି ଅତ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟ। ଏୱଂସତି, ୟୋ ୱସୋ, ସୋ ଅତ୍ତା। ୟୋ ଅତ୍ତା, ସୋ ୱସୋତି ଭୱେୟ୍ୟ। ତଥା ଚ ସତି, ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ରୂପଞ୍ଚ ୱସଞ୍ଚ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଏକତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି ନାମ। ତଥା ୱେଦନଂ ଅତ୍ତାତି। ସଞ୍ଞଂ, ସଙ୍ଖାରେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହନ୍ତେପି। ଏୱଞ୍ଚସତି, ସତ୍ତୋ ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଞ୍ଚ ୱସୋ ଚ ଅତ୍ତା ଚ ସବ୍ବମେତଂ ଏକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ ହି ଇମସ୍ମିଂ ୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେ ଏକସ୍ସସତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ତା ତୟୋ ଅତ୍ତା ବହୂଅତ୍ତାତି ସକ୍କା ଭୱିତୁଂ। ଅଥ ୟଥା ୟଥା ସତ୍ତସ୍ସ ୱସୋ ୱତ୍ତତି, ଇଚ୍ଛା ପୱତ୍ତତି। ତଥା ତଥା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମ୍ପି ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସତ୍ତସ୍ସୱସଂ ଅନୁଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। କସ୍ମା, ସତ୍ତସ୍ସ ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ଚ ୱସସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତାଭାୱତୋ। ଏୱଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତେ ସତି। ରୂପଂ ମେ ଅତ୍ତା, ୱେଦନା ମେ ଅତ୍ତାତିଆଦିଗ୍ଗହଣଂ ୱଟ୍ଟେୟ୍ୟ। ସଭାୱତୋ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ନ ପନ ତଥା ଅନୁଗଚ୍ଛତି। ନ ହି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଦୁରୂପୋ ପୁରିସୋ ଅତ୍ତନୋ

ରୂପକାୟଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନେୱ ସୁୱଣ୍ଣଂ ସୁରୂପଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତଥା ଦୁସ୍ସଦ୍ଦୋୱା ସୁସଦ୍ଦଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋୱା ସୁଗନ୍ଧଂ। ନ ଚ ଅନ୍ଧୋୱା ଅନନ୍ଧଂ। ବଧିରୋୱା ଅବଧିରଂ। ରୋଗୀୱା ଅରୋଗଂ। କୁଟ୍ଠୀୱା ଅକୁଟ୍ଠଂ। ଗଣ୍ଡୀୱା ଅଗଣ୍ଡଂ। ଜିଣ୍ଣୋୱା ତରୁଣଂ। ଅଜରଂ ୱା ଅମରଣଂ ୱା କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନାପି ଅପାୟେସୁ ଚ ଅପତନ୍ତଂ। ପତିତ୍ୱା ୱା ତତୋ ୱିମୁତ୍ତଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତଥା ଦେୱୋ ୱା ଦେୱତ୍ତା ଅଚାୱେତୁଂ। ସକ୍କୋୱା ସକ୍କତ୍ତା, ମାରୋ ୱା ମାରତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମା ୱା ବ୍ରହ୍ମତ୍ତାତି। ଏସନୟୋ ସେସଖନ୍ଧେସୁପି। ତଥା ପନ ଅୱସାନୁଗମନତୋ ପରମତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ପତ୍ୱା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅତ୍ତନୋ ସାମିକିଞ୍ଚି ଇସ୍ସରକିଞ୍ଚି ନାମ ନତ୍ଥି। ଅସାମିକମେୱ ତଂ ହୋତି, ଅନିସ୍ସରଂ। ତଥା ଚ ସତି, ଅତ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ସାମିଂ ଇସ୍ସରଂ କତ୍ୱା ରୂପଂ ମେ ଅତ୍ତାତି ଗହଣଂ ମିଚ୍ଛାଗହଣଂ ନାମ ହୋତୀତି। ଲୋକେ ପନ ମହାଜନୋ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେସଂ ପରମ୍ପର ପଚ୍ଚୟୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚୱସେନ ନାନାୱସୱତ୍ତନାକାରା ନାମ ସନ୍ତି। ନାନାସାମି ଇସ୍ସରାଧିପତିୱୋହାରା ଚ ଲୋକେ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତେ ସମ୍ମୁତି ସଚ୍ଚୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତେସୁ ସାମିଇସ୍ସରାଧିପତି ୱୋହାରେସୁ ୱୋହାରମତ୍ତେ ଅଠତ୍ୱା ସଭାୱସଚ୍ଚଂ ମଞ୍ଞନ୍ତା ମିଚ୍ଛାଗହଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ସିୟା। ନ ନୁ ୱସୋନାମ ଇଚ୍ଛା। ସତ୍ତୋ ଚ ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଠାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂସତି। ତସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ତସ୍ସ ୱସାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତି ଏୱ ହୋତୀତି। ନ ହୋତି। କସ୍ମା, ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିତ୍ତା ଏୱ। ତଥାହି ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛାନାମ ବହିଦ୍ଧା ଧନହେତୁୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ନାନାଭୋଗହେତୁ ୱା। ଅଞ୍ଞେନ ୱା ନାନାକାରଣେନ। ତତ୍ଥ ୟେସଂ ଧନେ ଅସତି, ୟଂ ୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କାୟିକଂ ୱା ଚେତସିକଂ ୱା। ତେସଂ ତଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟା ଧନିଚ୍ଛା ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଧନିଚ୍ଛା ପଚ୍ଚୟା ଗନ୍ତିଚ୍ଛାଦୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ନାନାଭୋଗିଚ୍ଛା ନାନାକମ୍ମିଚ୍ଛାସୁ ଚାତି। ନାନାଦୁକ୍ଖଭୟୁପଦ୍ଦୱମୂଲିକାସୁ ଇଚ୍ଛାସୁ ୱତ୍ତବ୍ବ ମେୱ ନତ୍ଥି। ତଥା ନାନାରମ୍ମଣାନଂ ପଲୋଭନ ଦୁକ୍ଖମୂଲିକାସୁ ଚ ନାନାୱିତକ୍କାନଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନମୂଲିକାସୁ ଚ ଇଚ୍ଛାସୁ। ଏୱଂ ୱସୋପି ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିକୋ ଏୱ ହୋତି। ‘‘ଗମନଂ’’ତି ଗମନାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ୟେନୟେନଧନାଦିହେତୁନା ସୋ ସୋ ୱସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଗମନମ୍ପି ତେନ ତେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଆହାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାଦିପଚ୍ଚୟେନ ଚ। ୱସୋ ପନ ଗମନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେକ ଦେସମତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ହି ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚୟେହି ୱିନା ସୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। କୁତୋ ଗମନଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ଏୱଂ ଠାନାଦୀସୁ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି, ଇଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିକନ୍ତିଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତୁଂ ଅରହତି। ନୋ ୱସାୟତ୍ତ ୱୁତ୍ତିକନ୍ତି। ଅପି ଚ ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ମତ୍ତଭୂତୋ ସତ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପନ ଖଣିକ ଧମ୍ମତ୍ତା ନ ଗଚ୍ଛତି। ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜତି। ସନ୍ତତି ୱସେନ ଗମନାକାର ନିମିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ଏୱଂ ଅୱସୱତ୍ତନଂ ହୋତୀତି। ହୋତୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନଂ। ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସତି, ଗମନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତିୟେୱ। ଗମନେ ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଖଣିକଭିଜ୍ଜନେନ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ଚେ। ଅତ୍ଥି। ଖଣିକମରଣଞ୍ହି ସତ୍ତସ୍ସ ସୁସାନଭୂମି ନାମ ହୋତି। ଅନ୍ତରାୟେୱା ଆଗତେ ପକ୍ଖଲନ୍ତେ ୱା ସତି, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସତ୍ତୋ ୟଦା କଦାଚି ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛତି ମରଣ ମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। କିଲେସେ ନିମିନାତି ପୱତ୍ତେତୀତି ନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିପଲ୍ଲାସନିମିତ୍ତଂ’’ତି ଚ ୱିପଲ୍ଲାସ ଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ କିଚ୍ଚ ନିମିତ୍ତଂ। ତଣ୍ହା ଏୱ ପଣିଧୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମହନ୍ତାନଂ ଆଦୀନୱାନଂ ରାସି ମହାଆଦୀନୱରାସି। ଖନ୍ଧେସୁ ସୁଞ୍ଞତଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ଅତି ଗମ୍ଭୀରଂ ହୋତି। ଞାଣସ୍ସେୱ ୱିସୟଭୂତଂ। ସୁଞ୍ଞତ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିୟା ଉଜୁପ୍ପଟିପକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରେସୁ ସୁଞ୍ଞତଦସ୍ସନୱସେନା’’ତିଆଦିଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ଥ ସିଦ୍ଧି ନାମା’’ତି ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପଟିଲାଭସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ନାମ। ଅତ୍ତାତି ଅଭିନିୱେସୋ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ। ଗଣ୍ହାତୀତି ଗାହୋ। ଉପାଦୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ଗାହୋ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ। ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ଚ ସୋ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଅନୁ ଅନୁ ଭୱନଂ ଆନୁଭାୱୋ। ପରମ୍ପରତୋ ୱତ୍ତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥା ସମନୁପସ୍ସିତ୍ୱା’’ତି ସୁଞ୍ଞତା କାରେନ ସମନୁପସ୍ସିତ୍ୱା। ୱିମୁଞ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ‘‘ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ନାତି ଗମ୍ଭୀରଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧାୟପି ୱିସୟଭୂତଂ। ଉନ୍ନତିଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଅହଂ ମାନୋ ଖନ୍ଧେସୁ ନିଚ୍ଚଧୁୱୱିପଲ୍ଲାସମୂଲକୋ ସଦ୍ଧାୟ ଚ ପଟିପକ୍ଖୋତି ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ନିମିତ୍ତାଭିନିୱେସଭୂତସ୍ସା’’ତି ନିଚ୍ଚଧୁୱନିମିତ୍ତାଭିନିୱେସଭୂତସ୍ସ। ‘‘ମାନଗ୍ଗାହସ୍ସା’’ତି ମାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗାହସ୍ସ। ‘‘ସଦ୍ଧାୟ ପୀ’’ତିପିସଦ୍ଦେନ ଞାଣଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ଭୟସଂୱେଗ ଜନକଂ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣେସୁ ତଣ୍ହାଲୋଲସ୍ସ ତଣ୍ହାୱିପ୍ଫନ୍ଦନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଂ। ୱିସେସତୋ ସମାଧିସ୍ସ ଅନୁରୂପନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନ ୱସେନା’’ତିଆଦିଂ। ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ’’ତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟ ସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନା ଗମନୱସେନେ ୱା’’ତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନି ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆଗମନ କାରଣସ୍ସ ୱସେନେୱ।

ଇଦାନି ପୁବ୍ବେ ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘ସତ୍ତଅରିୟ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱପତ୍ତିୟା ଚା’ତି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ପଞ୍ଞା ୱୁଚ୍ଚତି ‘ସଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମୋ, ଧୀତି, ଚାଗୋ,ତି ଏତ୍ଥ ୱିୟ। ତିକ୍ଖତରଂ ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ପଞ୍ଞାବଲାନୁସାରେନ ଆଦିମ୍ହି ମଗ୍ଗଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥୱା। ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଖାର ଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁଞ୍ଞତଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନାମ ୱିସେସତୋ ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମ ଦସ୍ସନଂ ନାମ। ଇତି ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ଞାଣଗତିୟା ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିନାମ ଦସ୍ସନଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପରିସୁଦ୍ଧ ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିବଲେନେୱ ସୁଖେନ ତଂ ତଂ ମଗ୍ଗଫଲଂ ପତ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତୋ। ତେନେୱ ଦସ୍ସନ ପଞ୍ଞାବଲେନ କିଲେସବନ୍ଧନତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ସଙ୍ଖାର ଧମ୍ମାନଂ ଖଣିକ ଧମ୍ମଭାୱେ ସୁଟ୍ଠୁ ସଦ୍ଦହନଂ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ସଦ୍ଧା ନାମ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ’’ତି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତପ୍ପସାଦୋ। ‘‘ଞାଣଂ’’ତି ଚ ସଙ୍ଖାର ଧମ୍ମାନଂ ଖଣିକଭାୱନିମିତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଞାଣଂ। ତାଦିସେ ହି

ଞାଣେ ସତି, ତତ୍ଥ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ନାମ ଜାଯତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି। ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ। ସଦ୍ଧାବଲେନେୱ ଆଦିମ୍ହି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧାବଲେନ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। "କାଯସକ୍ଖି ନାମା"ତି ଏତ୍ଥ ସକ୍ଖିଂତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଯଂ ସାଧକନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଏୱ ଲଦ୍ଧଂ ସକ୍ଖିଂ ଯସ୍ସାତି କାଯସକ୍ଖୀ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ସଂୱେଗ ବହୁଲୋ ହୋତି। ସଂୱେଗୋ ଚ ପଧାନ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଯୋନିସୋ ପଦହତୀତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସୋ ସଂୱେଗୱସେନ ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଯଂ ଯଂ ପୁରିସଥାମେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ତଂ ତଂ ପାପୁଣାତି। ପାପୁଣନ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଏୱ ସକ୍ଖିଂ ଲଭତି। ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଝାନସୁଖଂ ୱା ମଗ୍ଗଫଲସୁଖଂ ୱା ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଉଭତୋଭାଗ ୱିମୁତ୍ତୋ"ତି ଅରୂପଜ୍ଝାନେହି ରୂପକାଯତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଫଲେହି ନାମକାଯତୋତି ଏୱଂ ଉଭୋହି କାଯଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ତଯୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ପଞ୍ଞାଧିକୋ ଚ ସଦ୍ଧାଧିକୋ ଚ ୱୀରିଯାଧିକୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଚ ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତୋ ଚ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଚ ପଞ୍ଞାଧିକୋ ନାମ। ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଚ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଚ ସଦ୍ଧାଧିକୋ ନାମ। କାଯସକ୍ଖୀ ଚ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଚ ୱୀରିଯାଧିକୋ ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗନଯୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ପୁଗ୍ଗଲ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଚ କାଯସକ୍ଖୀ ଚ ଦ୍ୱେପୁଗ୍ଗଲା ସେକ୍ଖେସୁ ଏୱ ୱୁତ୍ତା। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ପନ ଏତେ ଦ୍ୱେପି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ସିଯା, ସଙ୍ଖାର ଧମ୍ମାନଂ ଖଣିକ ଧମ୍ମଭାୱେ ସୁଟ୍ଠୁ ସଦ୍ଦହନଂ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ସଦ୍ଧା ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ ପନ ତାଦିସେନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅମ୍ହେହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଭଗୱତା ଏୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ମହାୱଗ୍ଗେ ଓକ୍କନ୍ତ ସଂଯୁତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୱେ ଅନିଚ୍ଚଂ ୱିପରିଣାମୀ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ, ଯୋ ଏୱଂ ସଦ୍ଦହତି, ଏୱଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ। ଓକ୍କନ୍ତୋ ଅରିଯଭୂମିଂ। ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ। ସୋ ଯେନକମ୍ମେନ ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ତଂ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି। ସୋତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅନିଚ୍ଚଂ। ୱିପରିଣାମୀ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀତିଆଦିନା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ୱିତ୍ଥାରେ ତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ "ୱିପରିଣାମୀ"ତି ୱିପରିଣାମୋ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିପରିଣାମୀ। ୱିପରିଣାମୋତି ଚ ଖଣେ ଖଣେ ଜୀରଣତା ଭିଜ୍ଜନତା ୱୁଚ୍ଚତି। "ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ"ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। "ଏୱଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚତୀ"ତି ଏତେନ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦ୍ଧଂ ଦୀପେତି। ସା ଏୱ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୁ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଧମ୍ମେ, ସଙ୍ଘେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦ୍ଧା ନାମ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତ ଦସ୍ସନଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା। ଅନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ନାମ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତିପଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯାନଂ ମହାଭୂତାନଂ ସନ୍ତତି ପରିୱତ୍ତନାଦିକଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚଭାୱେ ସଦ୍ଦହତି, ଅଧିମୁଚ୍ଚତି। ତାନିପି ଖଣେ ଖଣେ ଏକନ୍ତେନ ଭିଜ୍ଜତି ଯେୱାତି ସଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖଂ ସଦ୍ଧାୱିନିଚ୍ଛଯଂ ପଟିଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନା"ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅରହତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତାଦୀନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦୀନଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପସାଦୋ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ନାମ। ଅରିଯଭୂମି ନାମ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯେହି ପରିସୁଦ୍ଧା ଅୱତ୍ଥାଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେହି ସହିତା ଅୱତ୍ଥାଭୂମି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମି ନାମ। କଥଂ ପନ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତା ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କନ୍ତତା ଚ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ "ସୋ ଯେନା"ତିଆଦିଂ। ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତହେତୁପି କିଞ୍ଚି କମ୍ମପଥପତ୍ତଂ ଅପାଯଗାମି କମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ସୋ ଏକନ୍ତେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ, ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କନ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଂ ସଦ୍ଧାନୁସାରିସୁତ୍ତଂ। ଅପରଂପି ୱୁତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୱେ ୱିପରିଣାମୀ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ। ଯସ୍ସ ଏୱଂ ମତ୍ତସୋ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ତିଆଦି। ତତ୍ଥ "ମତ୍ତସୋ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମତୀ"ତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀୱିଯ ସଦ୍ଦହନମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ତାଦିସଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଦସ୍ସନଂ ଲଭତିଯେୱ। ଏୱଂସତି, ଚକ୍ଖାଦୀନି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଜ୍ଝାନଂ ୱଲୋକନଂ ମତ୍ତସୋ ଖମନ୍ତି ନାମ। ଇଦଂ ଧମ୍ମାନୁସାରିସୁତ୍ତଂ। ଅପରଂପି ୱୁତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୱେ ଅନିଚ୍ଚଂ ୱିପରିଣାମୀ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ। ଯୋ ଏୱଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋତାପନ୍ନୋ ତିଆଦି। ତତ୍ଥ "ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀ"ତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀୱିଯ ମତ୍ତସୋ ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ପଜାନାତି, ଞାଣଚକ୍ଖୁନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଂ।

"ଯଥା ସକଂ ଫଲଂ"ତି ଏତ୍ଥ ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଇଦଂ ସକଂ। ଯଂ ଯଂ ସକଂ ଯଥାସକନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାତିଆଦିନା। ଫଲସମାପତ୍ତି ୱୀଥିଯଂ ପନ ଅନୁଲୋମଜୱନାନି ଏୱ ଫଲାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣାନି, ନ ମଗ୍ଗଜୱନାନୀତି ଆହ "ନ ମଗ୍ଗାଗମନୱସେନା"ତି। "ସୋ"ତି ମଗ୍ଗୋ। ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନୋ ସବ୍ଭୂତୋ। "ଅସ୍ସା"ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ।

ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା କିଚ୍ଚତୋ ଅନିମିତ୍ତା ହୋତି। ସଭାୱତୋ ସନିମିତ୍ତାଏୱ। ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତସହିତାଏୱ। ଯତୋ ସା ଏସୋହମସ୍ମୀତିଗ୍ଗହଣଂ ଲଭତି। ଇଦଂପି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତି ସମନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଚ ହୋତୀତି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ସଭାୱପ୍ପଧାନଂ ହୋତି, ନ କିଚ୍ଚପ୍ପଧାନଂ। ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମ ନଯେନ ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ତନୋ ନିମିତ୍ତ ନାମଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଲେସ ଧମ୍ମା ନାମ ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଲିବୁନ୍ଧନ୍ତି। ସମ୍ବାଧଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ପଲିବୋଧକରାନାମ। ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତ ସୁଭନିମିତ୍ତ ସୁଖନିମିତ୍ତ ଅତ୍ତନିମିତ୍ତାନି ଗାହେନ୍ତି। ତସ୍ମା ନିମିତ୍ତକରାନାମ। ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଭୁସଂ ନିହିତଂ ନିୱିଟ୍ଠଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ପଣିଧିକରାନାମ। ତେ ଚ ମଗ୍ଗଫଲାନି ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି। ମଗ୍ଗଫଲେହି ଚ ସମ୍ପଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣକରଣା ଦିୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ତେସଂ ଅଭାୱୋ। ଅଭାୱତ୍ତାଏୱ ଚ ତାନି ମଗ୍ଗଫଲାନି

ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ତୀଣିନାମାନି ଲଭନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣ କରଣୱସେନୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ।

‘‘ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଉପନ୍ନାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ତାସଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଅୱିନାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ନ ପନ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ତାହି ଅୱିନାଭାୱନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅପାଯେସୁ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପାଯପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲଧମ୍ମା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି। ‘‘ଅକୁସଲଧମ୍ମାଚେ ୱା’’ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୂତା ଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥ ଧମ୍ମା ଚେୱ। ‘‘ସତ୍ତହି ଭୱେହୀ’’ତି କ୍ରିଯାପୱଗ୍ଗେ କରଣୱଚନଂ। ଯଥା ସତ୍ତହି ମାସେହି ୱିହାରଂ ନିଟ୍ଠାପେତୀତି। କ୍ରିଯାପୱଗ୍ଗୋତିଚ କ୍ରିଯାଯସୀଘତରଂ ନିଟ୍ଠାପନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ’’ତି ସତ୍ତୱାରା। ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନିନାମ ‘ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନାନି,। ‘‘ଅୱିନିପାତ ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱିରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ପତନଂ ୱିନିପାତୋ। ଅପାଯନିପାତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ସଭାୱୋ। ନତ୍ଥି ୱିନିପାତୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ନିଯତୋ’’ତି ସୁଗତିଭୱେସୁ ନିଯତ ଗତିକୋ। ସମ୍ମା ବୁଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବୋଧି। ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ପରାଯନଂ’’ତି ପରଭାଗେ ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ବୋଧିସଙ୍ଖାତଂ ପରାଯନଂ ଅସ୍ସାତି ସମ୍ବୋଧିପରାଯନୋ। ‘‘ଅନିଯମତ୍ଥୋ’’ତି ୱାସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱା ସଦ୍ଦତ୍ଥେସୁ ଚ ଅନିଯମତ୍ଥୋ। ନ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ୱିକପ୍ପତ୍ଥେହି ସତି ଦ୍ୱେ ଏୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ମିସ୍ସକଭୱୋନ ଲବ୍ଭତି। ଅନିଯମତ୍ଥେ ତଯୋପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଏକୋ ମିସ୍ସକଭୱୋ ଏୱ ଲବ୍ଭତି। ନନୁ ଚ ସଦ୍ଦୋ ନାମ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥେ ପାକଟୋ, ନ ଅନିଯମତ୍ଥେ। ତସ୍ମା ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋୱ ଇଧ ଯୁତ୍ତୋତି ଚେ। ନ ଯୁତ୍ତୋ। କସ୍ମା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ତେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ ଅସଙ୍ଗହିତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ତେ ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ ଅସଙ୍ଗହିତା। କତ୍ଥତେ ସଙ୍ଗହିତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ନ ହି କୋଚି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ନାମ ଇଧ ଅସଙ୍ଗହିତୋତି ଯୁତ୍ତୋତି। ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ତସ୍ସପାଠଇପାଠସ୍ସ। ‘‘ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା। ଲ। ପରମୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ଇଦଂ ଉପରି ‘ଯେ କାମଭୱେ ଯେୱା’ତିଆଦିନା ‘ଯେଦିଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ୱା’ତିଆଦିନା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସୋ ଚ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ୱା ପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପାଠଇଯଂ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି ପାଠଇଯଂ। ‘‘ଇଧ ନିଟ୍ଠା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ କାମଲୋକେ ଆସୱକ୍ଖଯଂ ପତ୍ୱା ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନପତ୍ତି ୱସେନ ନିଟ୍ଠା। ନିଟ୍ଠାନଂ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲତୋ କୁଲଂ ଗଚ୍ଛତୀତି କୋଲଂକୋଲୋ। ଭୱତୋ ଭୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକମେୱ ପଟିସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ଭୱବୀଜଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକବୀଜୀ। ଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅରହା। ତସ୍ସ ଚ ଇଧ ନିଟ୍ଠାତି ଯୋଜନା। କେନ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ୱିସେସୋ କତୋତି। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ତାୱ କେୱଲଂ ପଥମମଗ୍ଗ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି କତୋ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତିତେହି ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯେହି କତୋତି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ସବ୍ବମୁଦୁକୋ ହୋତି। ତତୋ କୋଲଂକୋଲୋ ତିକ୍ଖୋ। ସୋ ପନ ଛ ଭୱିକୋ, ପଞ୍ଚଭୱିକୋ, ଚତୁଭୱିକୋ, ତିଭୱିକୋ, ଦ୍ୱିଭୱିକୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚଭୱିକୋ ତିକ୍ଖୋ। ସେସା ଅନୁକ୍କମେନ ତିକ୍ଖତରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏକବୀଜୀ ପନ ଏକଭୱିକୋ ସବ୍ବତିକ୍ଖୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ କେୱଲେନ ପଥମମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ସବ୍ବମୁଦୁକୋ ହୋତି। ଇତରେ ଦ୍ୱେପକତିଯା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମଭାୱେ ଠତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତଦା ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପୁନ ୱିସେସ ପତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ତିକ୍ଖାନି। ତସ୍ମା ତେ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମତୋ ତିକ୍ଖାନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ସତ୍ତୱାରତୋ ଓରଂ ୱା’’ତି ଇଦଂ କୋଲଂକୋଲ ଏକବୀଜିନୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ନିଯାମେତୀ’’ତି ଇଦଂ ଉପରିମେ ଦ୍ୱେସୋତାପନ୍ନେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋପନ ପଥମମଗ୍ଗେନେୱ ନିଯମିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥାହି ସୋଯେୱ ସଙ୍ଗହପାଠେ ସରୂପତୋ ଆଗତୋ ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାପହାନେନ ପହୀନାପାଯଗମନୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି। ଇତରେ ପନ ଦ୍ୱେ ପାଠଇଯଂ ସୋତାପନ୍ନ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଟ୍ଠାନେସ୍ୱେୱ ଆଗତାତି। ‘‘ଯେ ପନା’’ତି ଯେ ସୋତାପନ୍ନ ପୁଗ୍ଗଲାପନ। ଗାଥାଯଂ ‘‘ଇତୋସତ୍ତା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ସତ୍ତ ସଂସରାନି। ‘‘ତତୋସତ୍ତା’’ତି ତସ୍ମିଂ ଦେୱଲୋକେ ସତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରପାଠେ ‘‘ତେନଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନା’’ତି ମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ସରେନ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ଥୁଗୁଣେ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୋ ଜାଯତି। ତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦେନ। ‘‘ତେନ ପରିଯାଯେନା’’ତି ସଚେ ସୋ ଦେୱେସୁ ଏୱ ସଂସରତି। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଓପପାତିକ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି। ଯଦି ମନୁସ୍ସେସୁ ଏୱ ସଂସରତି। ସତ୍ତଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି। ଏୱଂ ଦେସନା ୱାରେନ ଚୁଦ୍ଦସ କତ୍ୱା ଦେସିତେନ ପରିଯାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ଟୀକାଚରିଯେନ ସଯଂ ଚୁଦ୍ଦସପଟିସନ୍ଧିଯୋୱ ଇଚ୍ଛତୀତି ଦୀପେତି। ଇଦାନି ତଂ ଚୁଦ୍ଦସପଟିସନ୍ଧିୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ୱିଭଙ୍ଗେ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ୱିଭଙ୍ଗେ’’ତି ଅଭିଧମ୍ମେ ଞାଣୱିଭଙ୍ଗେ। ନତ୍ଥି ଠାନମସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଠାନଂ’’ତି ମୂଲକାରଣଂ। ନତ୍ଥି ଅୱକାସୋ ଅସ୍ସାତି ଅନୱକାସୋ। ‘‘ଅୱକାସୋ’’ତି ପଚ୍ଚଯକାରଣଂ। ‘‘ଯଂ’’ତି କ୍ରିଯାପରାମସନଂ। ଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ, ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଅଟ୍ଠାନଂ। ସୋ ନିବ୍ବତ୍ତନ ଧମ୍ମୋ ଅନୱକାସୋତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖାର ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସା’’ତି ସତ୍ତଭୱତୋ ଉଦ୍ଧଂ କାମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଜନକସ୍ସ କୁସଲା କୁସଲକମ୍ମ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ‘‘ନିରୋଧେନା’’ତି ସୋତାପତ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏୱ ନିରୋଧନେନ। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି ଯେ ନାମ ରୂପଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ଏତେ ନାମ ରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଅଭିସଙ୍ଖାର ୱିଞ୍ଞାଣ ନିରୋଧକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନେୱା’’ତି ତେନ ପରିଯାଯେନାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନଯେନେୱ। ‘‘ତଦେକଟ୍ଠମୋହସ୍ସା’’ତି ତେନ ରାଗେନ ତେନ ଦୋସେନ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଏକତୋ ଠିତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ। ନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ। ତସ୍ସ ପଥମମଗ୍ଗେ ଏୱ ପହୀନତ୍ତା। ନାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ। ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେ ଏୱ ପହାତବ୍ବତ୍ତା।

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା ରାଗଦୋସମୋହା। ‘‘ଧମ୍ମିକେସୂ’’ତି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ। ‘‘ଯତୋ’’ତି ଯଂକାରଣା। ବଲୱନ୍ତକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତେସଂ’’ତି ସୋତାପନ୍ନାନଂ। ‘‘ସଲ୍ଲିଖନ ୱସେନା’’ତି ବହଲପକ୍ଖଂ ଥୂଲଭାଗଂ ସୁଟ୍ଠୁଲିଖନୱସେନ। ଅଧିକୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ ପୁବ୍ବେ ଯଥାପୱତ୍ତଂ କାଲଂ ଅଧିକ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଉପ୍ପତ୍ତି । ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନମ୍ପି ରାଗଦୋସମୋହାନଂ। ‘‘ତେସଂ ପୀ’’ତି ସକଦାଗାମୀନମ୍ପି। ‘‘ମେଥୁନୱତ୍ଥୁ ସମାଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତୋ’’ତି ଜାଯମ୍ପତୀନଂ ମେଥୁନକମ୍ମସମାଯୋଗୋ ନାମ ସକଦାଗାମୀନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଇଚ୍ଛିତୋ। ଥେରୋହି ଅଧିକୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି। ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତଂ ନ ଇଚ୍ଛତି। ସକଦାଗାମୀନଂ ପୁତ୍ତଧୀତରୋପି ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱଦତି। ‘‘ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ’’ତି ଥେରସ୍ସ ମନୋରଥମତ୍ତଂତି ୱତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଇଦଂ ସଙ୍ଗଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଛକ୍କନିପାତେ’’ତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରେ ଛକ୍କନିପାତେ। ‘‘ମିଗାସାଠଅୱତ୍ଥୁମ୍ହି’’ତି ମିଗାସାଠଅନାମିକାଯ ଉପାସିକାଯ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି। କେଚି ଇମଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦଂ ନ ରୋଚେନ୍ତି। ମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦଂ ରୋଚେନ୍ତି। ‘‘ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ’’ତି ମେଥୁନ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପଟିୱିରତସ୍ସ। ‘‘ସକଦାଗାମିତ୍ତଂ ବ୍ଯାକତଂ’’ତି ତସ୍ମିଂ କାଲଙ୍କତେ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଇଧ ସକଦାଗାମିଭାୱଂ ପତ୍ୱା ତୁସିତାକାଯଂ ଉପପନ୍ନୋତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ଯଂ ସକଦାଗାମିତ୍ତଂ ଭଗୱତା ବ୍ଯାକତଂ। ‘‘ଅଧିଗମୱସେନା’’ତି ସକଦାଗାମିଭାୱଂ ପଟିଲାଭୱସେନ। ନ ପନ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ସତୋ ଅଧିଗମୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମରଣାସନ୍ନକାଲେପି ହି ସିକ୍ଖାପଦାଧିଟ୍ଠାନେନ ସହ ଉପରିମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମନଂ ନାମ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ନ ଦୁକ୍କରନ୍ତି। ଏତେନ କେସଞ୍ଚି ଥେରୱାଦରୋଚନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସକିଂଦେୱ ଇମଂଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ଇତୋ ପରଲୋକଂ ଗମନସ୍ସ ଚ ତତୋ ପୁନ ଇଧାଗମନସ୍ସ ଚ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଦ୍ଧେନ ମଗ୍ଗନିଯାମେନ କାମଭୱେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋନାମ ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧୋ। କଥଂ। ଇଧ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଇଧ ପରିନିବ୍ବାଯୀ, ତତ୍ଥ ପତ୍ୱା ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି। ସେସାପନ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପସ୍ସନାନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ। ଇଧ ପତ୍ୱା ଇଧ ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତତ୍ଥ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଇଧ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତତ୍ଥ ପତ୍ୱା ଇଧ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତୀସୁ ସୋତାପନ୍ନେସୁ ଏକୋସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁ ପରମୋ ଏୱ ମଗ୍ଗନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧୋ। ସେସା ପନ ଦ୍ୱେ ସୋତାପନ୍ନା ୱିପସ୍ସନାନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧା। ଛ ସକଦାଗାମୀସୁ ଦ୍ୱେ ଏୱ ମଗ୍ଗନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧା। ସେସା ପନ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପସ୍ସନାନିଯାମେନ ସିଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସିଦ୍ଧେସୁ ସୋତାପନ୍ନ ସକଦାଗାମୀସୁ ସଙ୍କରୋ ନତ୍ଥି। ୱିପସ୍ସନାସିଦ୍ଧେସୁ ପନ ସଙ୍କରୋ ଅତ୍ଥି। ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିରୁଦ୍ଧେ ସତି, ୱୋହାରମତ୍ତେନ ସଙ୍କରେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଗନ୍ତ୍ୱାତି ପାଠୱସେନ ଆଗମନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଗନ୍ତାତି ପନ ପାଠୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଆଗମନସୀଲୋ ଆଗମନ ଧମ୍ମୋ ହୁତ୍ୱା ସକଦାଗାମୀ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥପି ଏସେୱନଯୋ। ଅରହତୋ ଭାୱୋ ଅରହତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତ ମଗ୍ଗଂ। ଦକ୍ଖିଣାଯ ୱିପତ୍ତିକରାନାମ ଅପ୍ପପ୍ଫଲ ଅପ୍ପାନିସଂସକରା। ସମ୍ପତ୍ତିକରା ନାମ ମହପ୍ଫଲ ମହାନିସଂସକରା। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିଗୁଣା ନାମ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧ ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣ ଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧଗୁଣା। ‘‘ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟେସୂ’’ତି ଦକ୍ଖିଣାରହ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ‘‘ଧୁରଂ’’ତି ପଧାନସୀସଟ୍ଠାନିଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ସଦ୍ଧା ଏୱ ଧୁରଂ ଅସ୍ସାତି ସଦ୍ଧାଧୁରୋ। ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଧୁରୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱୀରିଯଧୁରୋ ନ ଗହିତୋତି। ପାଠଇଯଂ ସଦ୍ଧାୱାହୀ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ପଞ୍ଞାୱାହୀ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ୱୀରିଯୱାହୀ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି। ତସ୍ମା ନ ଗହିତୋତି। କସ୍ମା ପନ ୱୀରିଯୱାହୀ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ୱୁଚ୍ଚତେ। ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ନାମ ଆଦିମ୍ହି ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ପହାନାଯ କମ୍ମଂ ମହନ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା, ଅପାଯମୂଲକତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧା ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ଦ୍ୱେ ଉଜୁପ୍ପଟିପକ୍ଖା ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ସଦ୍ଧା ନିୱିସତି, ତସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। ଯସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନିୱିସତି, ତସ୍ମିଂ ସଦ୍ଧା ନତ୍ଥି। ତଥା ପଞ୍ଞାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଚ ଉଜୁପ୍ପଟିପକ୍ଖା। ଯତ୍ଥ ପଞ୍ଞା, ନ ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠି। ଯତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠି, ନ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାତି। ଅପି ଚ ସଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିଧମତିଯେୱ। ପଞ୍ଞାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଧମନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଆରଦ୍ଧ ୱିପସ୍ସକୋ ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦମତ୍ତେନପି ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୋ ପଜହିତ୍ୱା ସଦ୍ଧାନୁସାରିଭାୱଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପସୀଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ପଞ୍ଞାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁସାରିଭାୱଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତପଞ୍ଞା ୱିମୁତ୍ତଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ୱୀରିଯଂ ପନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ପଟିପକ୍ଖମତ୍ତମ୍ପି ନ ହୋତି। ଅଥ ଖୋ ତାସଂ ସହାଯୋପି ହୋତି, ଧୁରଭୂତଞ୍ଚ। ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ୱୀରିଯଂ। ତଂ ସଦ୍ଧଂପି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ପଞ୍ଞଂପି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଦିଟ୍ଠିଂପି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛମ୍ପି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତିଯେୱ। କୁତୋପନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୋ ପଜହିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି। ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱୀରିଯୱାହୀତି ଚ ୱୀରିଯଧୁରୋତି ଚ ନ ୱୁତ୍ତୋତି। କାଯସକ୍ଖିମ୍ହି ପନ ସଦ୍ଧା ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ସମବଲା ହୋନ୍ତି। ୱୀରିଯଞ୍ଚ ସଯଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ଉପବ୍ରୂହେତି। ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଦୁଭଯବଲେନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦଯୋ ପଜହିତ୍ୱା କାଯସକ୍ଖିଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖେ ୱା ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉଭତୋଭାଗ ୱିମୁତ୍ତଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ୱୀରିଯସ୍ସ ଥାମୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟୋ। ତସ୍ମା ଇମେ ଦ୍ୱେ ୱୀରିଯାଧିକାତ୍ୱେୱ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ୱୀରିଯଧୁରୋତି। ଚତୁପ୍ପଟିପଦା ନାମ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା। ସୁଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା। ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ‘‘ତଯୋ ଅନ୍ତରା ପରିନିବ୍ବାଯିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସ ପରିଯନ୍ତଂ ଅପତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଏୱ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନପତ୍ତା ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ନାମ। ସୋ ତିୱିଧୋ। ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସ ପଠମଭାଗେ ପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଦୁତୀଯଭାଗେ, ତତୀଯଭାଗେତି। ଇମେ ତଯୋ ଅନ୍ତରା ପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ନାମ। ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ ନାମ ଆଯୁକପ୍ପ ପରିଯନ୍ତେ ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଉଦ୍ଧଂ ମୁଖୋ ୱଚ୍ଚସୋତୋ ଏତସ୍ସାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ଅକନିଟ୍ଠଂ ଅୱସ୍ସଂ ଗମିସ୍ସତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ। ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମଂ ସସଙ୍ଖାରଂ ସପ୍ପଯୋଗଂ କତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀ ସସଙ୍ଖାର ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ସଙ୍ଖାରରହିତେନ ସୁଖେନ ୱିପସ୍ସନା କମ୍ମେନ ପରିନିବ୍ବାଯୀ ଅସଙ୍ଖାର ପରିନିବ୍ବାଯୀ। ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ସୋତାପନ୍ନା’’ତି ଏକବୀଜିକା

ତଯୋ। ତେ ଏୱ ଚତୂହି ପଟିପଦାହି ଗୁଣିତା ଦ୍ୱାଦସ। ଦ୍ୱାଦସ ସକଦାଗାମିନୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ।

ଏକଚ୍ଚାନଂ ଏୱ ଅନାଗାମି ଅରହନ୍ତାନଂ ଏୱ। ‘‘ଅଜ୍ଝୋସିତସ୍ସା’’ତି ଅଧିଓସିତସ୍ସ। ମମେୱିଦନ୍ତି ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଠପିତସ୍ସ। ଗିଲିତ୍ୱା ଠପିତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବହଲେନ ଥୂଲେନ କାମରାଗେନ ୱିମୁତ୍ତା ବହଲରାଗୱିମୁତ୍ତା। ଆରୁପ୍ପେସୁ ଚ ତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ଏୱ ଅତ୍ଥି। ନ ଚତସ୍ସୋ ରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ‘‘ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତି ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ପଥମଜ୍ଝାନ ସମାପତ୍ତିଆଦି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୋ ନାମ ପଥମଜ୍ଝାନେ ପଟିଘସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ନିରୋଧୋ। ପଟିଘସଞ୍ଞା ନାମ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସଞ୍ଞା। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା ନାମ କସିଣ ନିମିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତମନୋୱିଞ୍ଞାଣ ସଞ୍ଞା। ଦୁତୀଯଜ୍ଝାନେ ୱିତକ୍କ ୱିଚାରାନଂ ନିରୋଧୋତିଆଦିନା ଅନୁପୁବ୍ବ ନିରୋଧୋ। ‘‘ତତୋ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ’’ତି ପଞ୍ଚକନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତି ୱଚନଂ ପନ ଚତୁକ୍କନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦୁଭଯଂପି ପୁଗ୍ଗଲାନୁରୂପଂ ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ନାମ ଦ୍ୱନ୍ଦବନ୍ଧନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ସମାପଜ୍ଜନ ୱୁଟ୍ଠାନ ୱିପସ୍ସନାୱସେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱସିଭାୱପତ୍ତଂ ସମାପଜ୍ଜନଞ୍ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ସରୀରା ବଦ୍ଧେସୁ ପରିକ୍ଖାରେସୁ ସମାପତ୍ତିବଲେନେୱ ଅନ୍ତରାଯାଭାୱତୋ ୱିସୁଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସରୀରାବଦ୍ଧେ ପରିକ୍ଖାରେ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ‘‘ନାନାବଦ୍ଧାନୀ’’ତି ନାନାଠାନେହି ଆବଦ୍ଧାନି। ନାନାଠାନେସୁ ଠପିତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପରିସ୍ସଯେନା’’ତି ଅନ୍ତରାଯେନ। ମାୱିନସ୍ସନ୍ତୂତି ୱା ନାନାବଦ୍ଧ ଅୱିକୋପନଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ତଦା ୱୁଟ୍ଠହାମୀତିୱା ସଙ୍ଘପତିମାନନଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଂପି। ‘‘ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତକାଲସ୍ସ ଉପପରିକ୍ଖଣଂ। ମରଣଞ୍ହି ନାମ ସମାପତ୍ତିବଲେନପି ପଟିବାହିତୁଂ ନ ସକ୍କାହୋତି। ଅନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିଯଞ୍ଚ ମରଣେ ସତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ କତ୍ତବ୍ବୱତ୍ତଂ ନ କରେଯ୍ଯ। ଏତଞ୍ହି ୱତ୍ତଂ ଯଂ ଅରିଯସାୱକାନଂ ମରଣାସନ୍ନେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ୱା ଅପ୍ପମାଦକଥାନୁ ସାସନିକମ୍ମଂ। ସମାପତ୍ତିଯଂ ୱା ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ଗରହା ୱିୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ। ଏୱଞ୍ହି ତେ ଗରହେଯ୍ଯୁଂ। ଗୋତମସାୱକାନଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ନାମ ଏକଂ ମରଣମୁଖଂ। ଯଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ ମରଣଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅନରିଯ କମ୍ମଂ ହେତନ୍ତି।

‘‘ଯଦତ୍ଥଂ’’ତି ପଟିପତ୍ତି ରସସ୍ସାଦତ୍ଥଂ। ‘‘ତଦତ୍ଥେ’’ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ। ନିରାମିସ ସୁଖଂ ନାମ ଆମିସରହିତ ସୁଖଂ। ଦୁୱିଧଞ୍ହି ସୁଖଂ ସାମିସସୁଖଞ୍ଚ ନିରାମିସସୁଖଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଯେ ଲୋକେ ଇଟ୍ଠ କନ୍ତ ମନାପିଯା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣା ନାମ ଅତ୍ଥି। ତେ କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତ୍ତା ଆମିସା ନାମ। ଯଞ୍ଚସୁଖଂ ତେ ଆମିସେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସାମିସସୁଖଂ ନାମ। ଯଂ ଲୋକେ ଦିବ୍ବଂ ସୁଖଂ ମାନୁସକଂ ସୁଖନ୍ତି ମମାଯନ୍ତି। ଯଞ୍ଚ ଅନୁଭୱନ୍ତଂ ମହାଜନଂ ସବ୍ବାନି ଅପାଯଭଯ ୱଟ୍ଟଭଯାନି ସମ୍ପରିୱାରେନ୍ତି। ଝାନସୁଖ ମଗ୍ଗସୁଖ ଫଲସୁଖ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ପନ ନିରାମିସସୁଖଂ ନାମ। ଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖନ୍ତି ଚ ପୱିୱେକସୁଖନ୍ତି ଚ ଉପସମସୁଖନ୍ତି ଚ ସମ୍ବୋଧିସୁଖନ୍ତି ଚ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖନ୍ତି ଚ ଅରିଯସୁଖନ୍ତି ଚ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଞ୍ଚ ଅନୁଭୱନ୍ତଂ ଅରିଯଜନଂ ସବ୍ବାନି ଅପାଯଭଯ ୱଟ୍ଟଭଯାନି ସମ୍ପରିୱଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ଅସ୍ସାଦିତବ୍ବଟ୍ଠେନା’’ତି କିଲେସପଲିବୋଧେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିପୁଲ ଗମ୍ଭୀର ସନ୍ତ ପଣୀତରସତ୍ତା ଚ ଅହୋସୁଖଂ ଅହୋସୁଖନ୍ତି ଉଦାହରନ୍ତେନପି ଅସ୍ସାଦିତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି।

କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଗହାନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମଗାଥାସୁ।

୨୬୨। ଚରିତବ୍ବନ୍ତି ଚାରିତ୍ତଂ। ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମଜାତଂ। ‘‘କୁଲାଚାରେନା’’ତି କୁଲପରମ୍ପରତୋ ଆଗତେନ ଆଚାରେନ। ‘‘ଞାତି ମିତ୍ତ ଧନ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା’’ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ‘‘ୱିସାଲେ’’ତି ୱିପୁଲେ। ‘‘ତେନା’’ତି ତସ୍ସପଦସ୍ସ ୱିଭତ୍ତନ୍ତ ଦସ୍ସନଂ। ‘‘ସଦ୍ଧାଯା’’ତି ରତନତ୍ତଯେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସଦ୍ଧାୱସେନ। ‘‘ଅଭିୱୁଦ୍ଧାନଂ’’ତି ହାନଭାଗିଯ ଠିତିଭାଗିଯଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମୱିସେସଭାଗିଯ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯ ଭାୱପତ୍ତିୱସେନ ଅତିସ୍ସଯ ୱୁଦ୍ଧାନଂ। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚା’’ତି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନ ପରୱମ୍ଭନାଦି ଦୋସେହି ପରିସୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ। ନଂ ନଂ ଜନଂ ପାତିରକ୍ଖତୀତି ନମ୍ମୋ। ଦିଟ୍ଠଦିଟ୍ଠେସୁ ମେତ୍ତାୱିହାରୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆୱ୍ହାତବ୍ବୋତି ଅୱ୍ହଯୋ। ନାମଂ। ନମ୍ମୋ ଇତି ଅୱ୍ହଯୋ ଅସ୍ସାତି ନମ୍ମୱ୍ହଯୋତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ‘‘ପଣିଧାଯା’’ତି ପତ୍ଥେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥଂ ନିୱତ୍ତେତି ‘‘ଭୁସଂ ନିଧାଯା’’ତିଆଦିନା। ‘‘ଉପାଦାଯ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ପରିଯାଯଦସ୍ସନମେତଂ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ’’ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଧରମାନାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଛିମ ଜନାନଂ ୱା’’ତି। ଅନୁକମ୍ପନଂ ଅନୁକମ୍ପୋ। କଥଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ ଜନା ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥେସୁ ସୁଖେନ ଆଜାନେଯ୍ଯୁନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତବ୍ଯାପାରୋ। ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁଦଯସଙ୍ଖାତା କରୁଣାଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁଦଯଂ କାରୁଞ୍ଞଂ’’ତି। ‘‘ପତ୍ଥିତଂ’’ତି ୱା ସାଧୁୱତସ୍ସ ଯଂ ଥେରୋ ଏୱରୂପଂ ପକରଣଂ କରେଯ୍ଯାତି ଏୱଂ ଚିରକାଲଂ ପତ୍ଥିତଂ ଆସିଂସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଖୁଦ୍ଦସିକ୍ଖାଟୀକାଯଂ’’ତି ପୋରାଣଟୀକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମୱିହାରୋତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଦୀପେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗାଥାଯଂ ‘‘ଅଥା’’ତି ତସ୍ମିଂକାଲେ। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ନଗରେ। ‘‘ସଦ୍ଦୋ’’ତି କସ୍ମା ରାଜା ଏୱରୂପଂ ମଙ୍ଗଲହତ୍ଥିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଦାସି। ନେତଂ ପତିରୂପଂ ଯଂ ରଞ୍ଞା କତନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ଅମନାପସଦ୍ଦୋ।

‘‘ଭେରୱୋ’’ତି ଭୀରୁତାଜନକୋ ଭଯାନକୋ। ‘‘ସିୱୀନଂ’’ତି ସିୱିରଟ୍ଠୱାସୀନଂ। ‘‘ରଟ୍ଠୱଡ୍ଢନେ’’ତି ରଟ୍ଠଂ ୱଡ୍ଢେତୀତି ରଟ୍ଠୱଡ୍ଢନୋ। ହତ୍ଥିନାଗୋ। ସୋ ହି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନୋ ଆଜାନିଯୋ ହୋତି। ଯସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ତଂ ଅଭିମଙ୍ଗଲଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ଦେୱୋ ସମ୍ମା ୱସ୍ସତି, ନାନାଭଯୁପଦ୍ଦୱା ତସ୍ମିଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଲୋକସମ୍ମତୋ ମଙ୍ଗଲହତ୍ଥୀ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସିୱୀନଂ ରଟ୍ଠୱଡ୍ଢନେ’’ତି। ‘‘ୱିହିଣ୍ଣୋ’’ତି ୱିହାରିତୋ। ଅତିୱିହାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧନୀଯନ୍ତି ମହାଜନେହି ଦଟ୍ଠୁଂ ପତ୍ଥୀଯନ୍ତୀତି ଧଞ୍ଞା। ମହିଦ୍ଧିକା। ଅଧିୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅଧିୱାସୋ। ଧଞ୍ଞାନଂ ଅଧିୱାସୋତି ସମାସୋ। ଅଙ୍ଗାୱସିଂସୁ ଏତ୍ଥାତି ଅଙ୍ଗାୱୁତ୍ଥଂ। କିତ୍ତିଗୁଣୱସେନ ଉଦେନ୍ତି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଉଦିତା। ଉଦିତାନଂପି ଉଦିତୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ତେନାହ ‘‘ନଭମଜ୍ଝେ’’ତିଆଦିଂ। ସାରଜ୍ଜନଂ ସାରଦୋ। ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଯସ୍ମାତି ୱିସାରଦୋ। ୱିସାରଦସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେସାରଜ୍ଜଂ। ପରିଯତ୍ତିଯଂ ୱେସାରଜ୍ଜଂ ପରିଯତ୍ତିୱେସାରଜ୍ଜଂ। ତେପିଟକପରିଯତ୍ତିଯଂ ୱେପୁଲ୍ଲତ୍ତିଯଞ୍ଞାଣଂ। ତଂ ଆଦି ଏତିସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯାତି ପରିଯତ୍ତିୱେସାରଜ୍ଜାଦି ପଞ୍ଞା। ପାପତୋ ଲଜ୍ଜନସୀଲାତି ଲଜ୍ଜିନୋତି ଆହ ‘‘ପାପଗରହିନୋ’’ତି। ପାପଂ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତିଆଦୀନୱଂ କଥଯନ୍ତି ସୀଲେନାତି ପାପଗରହିନୋ। ‘‘ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୂ’’ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରନ୍ତୁ। ୱିସେସେନ ଭୱନ୍ତି ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱିଭୱା। ପୁଞ୍ଞାନି ଚ ତାନି ୱିଭୱାଚାତି ପୁଞ୍ଞୱିଭୱା। ୱିପୁଲପୁଞ୍ଞାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପୁଲାନଂ’’ତିଆଦିମାହ। ଅନୁତ୍ତରିଯ ଧମ୍ମା ନାମ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯ ସୱନାନୁତ୍ତରିଯାଦଯୋ। ଲୋକେ ବହୂସୁ ଦସ୍ସନେସୁ ଇତୋ ଉତ୍ତରଂ ଅଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଂ। ରତନତ୍ତଯଦସ୍ସନଂ। ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନଞ୍ଚ। ରତନତ୍ତଯଗୁଣକଥାସୱନଂ , ଖନ୍ଧାଯତନ ଧାତୁ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାସୱନଞ୍ଚ ସୱନାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ତେସୁ ରତନତ୍ତଯାଦୀସୁ ସଦ୍ଧା ପଟିଲାଭୋ ଲାଭାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ତେସମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରଣଂ ଅନୁସ୍ସତାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ରତନତ୍ତଯେ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ୱା ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣେନ ୱା ପରିଚରଣଂ ପାରିଚରିଯାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ବୁଦ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତାସୁ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖନଂ ସିକ୍ଖାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ। ତାଦିସେ ପଞ୍ଞାୱଦାତଗୁଣସୋଭାଦିକେ ଗୁଣେ ଅୱସ୍ସଂ ଭଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତୀତି ତାଦିସଗୁଣଭାଗିନୋ। ‘‘ଭୱିସ୍ସାମା’’ତି ଭୱିତୁଂ ଉସ୍ସାହଂ କରିସ୍ସାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଦୀପନିଯା ନିଗମଗାଥାସୁ।

‘‘ବସ୍ସହସ୍ସୁସୁଞ୍ଞଚନ୍ଦେକମ୍ହୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ବସ୍ସହସ୍ସୂ’’ତି ଅଟ୍ଠସଙ୍ଖ୍ୟାଯ ସଙ୍କେତ ୱଚନଂ। ‘‘ଚନ୍ଦଂ’’ତି ଦ୍ୱିସଙ୍ଖ୍ୟାଯ। ଏକଞ୍ଚ ଦୁକଞ୍ଚ ସୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠଚାତି ଗଣନଙ୍କମୋ। ସହସ୍ସ ଦ୍ୱିସତ ଅଟ୍ଠସଙ୍ଖାତେ ସାକେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସନଯୋ ପରତୋ ‘‘ନୱପଞ୍ଚ ଚନ୍ଦେକମ୍ହୀ’’ତି ପଦେପି। ଗାଥାୱଣ୍ଣନାସୁ। ନଗରତି ନ ଚୱତୀତି ନଗରଂ। ଥାୱରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ରଞ୍ଜେତୀ’’ତି ରମେତି। ଖେମସୁଭିକ୍ଖତାଦିଗୁଣେହି ଅନାଗତେ ଜନେ ଗମାପେତି, ଆଗତେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ରୋହିତମିଗା ନାମ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣମିଗା। ‘‘ସାକେ’’ତି ସାକନାମେନ ରଞ୍ଞା ପୁନ ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଇମଂ କଲିଯୁଗଂ ସାକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ ଏତରହି ସାକ୍ରରାଜନ୍ତିପି ୱୋହରନ୍ତି। ସାକରାଜା ଚ ନାମ ଉତ୍ତରାପଥେସୁ ଏକୋ ଗନ୍ଧାରରାଜା। ଯଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଭିନ୍ନଲଦ୍ଧିକା ୱଜ୍ଜୀଭିକ୍ଖୂ ଇମଂ ଧମ୍ମ ୱିନଯଂ ମହାସଙ୍ଘୀକଂ ନାମ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେନ୍ତି। ସୋ ଚ ଧମ୍ମୱିନଯସଙ୍ଗହୋ ଉତ୍ତରାପଥେସୁ ୱତ୍ତତି। ୱେସାଲିଯଂ ଯସତ୍ଥେର ସଙ୍ଗହୋ ପନ ଦକ୍ଖିଣାପଥେସୂତି। ଚତ୍ତାରିଯୁଗାନି ନାମ ଲୋକେ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି ସତ୍ତଯୁଗଂ, ଦ୍ୱାପରଯୁଗଂ, ତେତ୍ରଯୁଗଂ, କଲିଯୁଗ,ନ୍ତି। ଯୁଗନ୍ତି ଚ ଆଯୁପରିମାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନିପନ କଲିଯୁଗଂ ୱତ୍ତତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସାକେତି କଲିଯୁଗେ’’ତି। ପାପଯୁଗେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଲ ତୀ’’ତି ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତାନଂ ସୋଧନଟ୍ଠାନତ୍ତା ଏୱଂ ମ୍ରମ୍ମଦେସୱୋହାରେନ ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅରଞ୍ଞଂ। ତଂ ପନ ମୁଂୱାନଗରସ୍ସ ଏସନ୍ନେ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକେ ପଦେସେ ଜାତଂ। ‘‘ୱିସୁତେ’’ତି ୱିସେସେନ କିତ୍ତିତେ। ସାରଞ୍ଚ ଅସାରଞ୍ଚ ୱିୱେଚେନ୍ତି ୱିଚାରେତ୍ୱା ଜାନନ୍ତିସୀଲେନାତି ସାରାସାର ୱିୱେକିନୋତି ୱଚନତ୍ଥୋତି।

ଇତି ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଅନୁଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ପରମତ୍ଥଦୀପନୀ ନାମ, ଯେନ ଥେରେନ ସା କତା।

ତେନେୱେ ସା କତା ହୋତି, ଅଯଂ ତସ୍ସାନୁ ଦୀପନୀ।

୨। ଅଟ୍ଠସତ୍ତଦ୍ୱଯେକମ୍ହି, ସାକେ ସା ଜେଟ୍ଠମାସକେ।

କାଳଏ ନୱମିଯଂ ଦିତ୍ୱା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ନିଟ୍ଠଂ ଗତା।

ଅନୁଦୀପନୀ ନିଟ୍ଠିତା।